قل لا اسألکم علیہ اجراً الا المودۃ فی القربیٰ

تالیف شریف عالم علوم صوری و معنوی مولوی محمد مبین صاحب حنفی فرنگی محلی نور اللہ مرقدہ یعنی

وسیلۃ النجات

مع ترجمہ اردو

بفرمائش و سعی و کوشش و صرف جناب مولوی حامد علی خان صاحب مترجم کتاب موصوف

در مطبع گلشن فیض واقع محلہ لوہا گنج لکھنؤ باہتمام وحید احمد عرف [illegible] طبع شد

ترجمہ کتاب وسیلۃ النجات مع لفظ بزبان اردو

بسم اللہ الرحمن الرحیم

حمد اور تعریف ایسے اللہ کو ہے کہ جس نے پیدا کیا آسمانوں اور زمینوں کو اور کیا ہم سب کو بہتر امت محمد کو کہ وہ رحمت ہیں

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله الذی خلق السموات والارضین وجعلنا خیر الامم امة محمد [illegible] للعالمین ورفع درجات المومنین بالصدق والایمان وخص من بینهم آل سید المرسلین واصحابه بمزید الفضل والاحسان وجعل مودتهم جنة من النیران وموجبة لدخول الجنان والصلوة والسلام علی الرسول الذی [illegible] الوری نجم العلی شمس الضحی صاحب قاب قوسین او ادنی محمدن المصطفی احمدن المجتبی الذی ارسله الله بالهدی وعلی اله واصحابه الذین قال فی حقهم خالق الاولین والآخرین بلسان خاتم النبیین من تمسک بهم فقد رشد وهدی ومن تخلف عنهم هلک وردی ولالاء بهم رجحه الدین واضمحل بهم وجی الباطل ولمع نور الیقین **اما بعد** فاعلم ان مودة

ان سید الکائنات من الایمان ولابد للمسلم من تعظیمهم بالارکان و
محبتهم بالجنان ورعایة حقوقهم بالصدق والایقان وانی فی زمان
قد کثر فیه القیل والقال وقل العلماء وکثر الجهال کل بضاعة اهل الزمان
المخاصمة والجدال وقد اکتفوا بما فهموا بزعمهم من ظاهر المقال من غیر ان
یکون لهم اطلاع علی حقیقة الحال حتی ینسبون بالحسد والعناد من شاء الی
الخروج ولمن شاء الی الرفض ولایبالون بذلک مع ان البهتان والکذب من عظائم
الاثم عند الله ذی الجلال حتی من بین فضائل علی یقولون انه رافضی ولایفهمون
ما الرفض انما الرفض هو انکار الفضیلة والبغض من اصحاب الرسول لا المحبت
بآل البتول کما قال الشافعی **شعر** لو کان رفض حب آل محمد ٭ فلیشهد
الثقلین انی رافض ٭ فالسنی ملیکون مشغوفا بحب آل النبی والا فهو
المنافق الشقی ومن اللطائف ان اعداد السنی بحساب الحساب متساویة
بحب علی فمن لایکون فی قلبه حب علی لایکون معدودا من السنی و

لله در من قال **بیت**
سنی وحب علی را در باب ٭ خارجی خوار ابد می باشد

قد اشتهر بین مدعون محبة
آل الرسالة انه لیس فی کتب اهل السنة والجماعة فضائل آل العبا ومناقب
علی المرتضی امام الهدی حتی سمعت هذه المقال من افواه بعض الرجال
فامتلاء قلبی بفرط الملال وجرحة کالسنان فی البال فالمت کما یتالم

دل مین حب علی ہو وہ تمہارے نزدیک [illegible]
اور رضا اسکے نزدیک ہے بزرگی
اور علی کے [illegible] شعر کہا ہے خارجی
خوار ابد ہے سنی و حب علی کو
سمجھو ۔ مشہور ہوا ہے اون لوگون مین
جو دعوا کرتے ہین محبت اولاد رسول کا
کہ اہل سنت کی کتابون مین فضائل
آل عبا و مناقب علی مرتضی نہین
ہین جو امام ہدایت ہے یہانتک کہ
سُنا مین نے یہ کلام بعض لوگون کی
زبان سے پس بھر گیا میرا قلب از حد
ملال سے اور زخمی ہوا دل جیسے
سنان کے چبھنے سے ہوتا ہے
بس دردناک ہوا مین جیسے
دردناک ہوتا ہے زخمی تیر کے
چبھنے سے اور اللہ کی نزدیک یہ شعر
کہا ہے تیر کے زخمون کی واسطے
التیام ہے اور التیام نہین پاتا ہے

الجرح بالنبال والفرح بالنصال	والله در من قال ؎
جراحات السنان لها الالتيام	ولا یلتیام ما جرح اللسان

وماکان المخاصمة من وراے والمناقشة من مثانی فصبرت ولکن لما استوی خلدی وتغیر وجهی قلت سبحانك هذا بهتان عظیم بیت

ما نجی الله والرسول معاً	من لسان الوری فکیف انا

وبالله الذی خلق البرایا فضائل علی المرتضی ومناقب وصی المصطفی فی کتبنا لا تعد ولا تحصی الا تظن بالمومنین خیرا الم تقرا ان بعض الظن اثم ولا تقل لما لیس لك به علم فقال لو کان ذکر الفضیلة والمودة الائمة فی کتبکم وکان فضیلتهم ثابتا عندکم بالکتاب والسنة فکیف ینسب بعض منکم من یقترف هذه الحسنة الی البدعة السیئة وکیف یسمون المومنین المادحین لآل خاتم النبیین بالروافض وغیره من الاسماء التی یطلق علی المبتدعین المنحرفین عن الدین مع انهم قرؤا بئس لاسم الفسوق بعد الایمان فقلت اطلق هذه الاسماء لیس لمحبة آل البتول بل لانکار الفضیلة والبغض من اصحاب الرسول الذین رضی الله عنهم ورضوا عنه سیما الاربعة الاصول کما قال مولانا جامی

رفض نے بد ز حب آل عباست	بدی آن ز بغض اہل صفاست
بغض آنانکه مقتدا بودند	سالکان رہ ہدی بودند

از وطن ہا مہاجرت کردند	بر الم ہا مصابرت کردند
پایۂ دین بلند زایشان شد	کارِ شرع ارجمند زایشان شد
با نبیؐ در شداید و اہوال	بذلِ ارواح کردہ و اموال
در سفر ہم رکابِ او بودند	در حضر ہم خطابِ او بودند
ہمہ آثارِ وحی دیدہ ازو	ہمہ اسرارِ دین شنیدہ ازو
رضی اللہ عنہم از سوئے حق	بہرِ ایشان بشارتِ مطلق
و رضوا عنہ منصبِ ایشان	برتری از ہمہ رضا کیشان

ولما طال الکلام وبلغ الی ان یقول بالقیاس علی ما سمع من النواصب اللیام فی اهل الحق تولا یخرجهم عن الاسلام استعذت بالله من الشیطان الرجیم ومن شر غوایة الناصب الذی یتهم بالبدعة من بین فضائل الذی نزل فی شانه آیات کثیرة فی القرآن العظیم ومبینها علی السنة السنیة والطریق المستقیم لان صرح بمفاخره ومناقبه ومراتبه ومنازله فی الاحادیث الکثیرة الرسول الکریم وانما البدعة انکار الفضیلة للاصحاب الذین رضی الله عنهم بلطفه العمیم وبهذه القصة یعنی صدق الهمة وانا اضعف الخلیفة بل لا شیٔ فی الحقیقة خادم العلماء الراسخین وتراب اقدام العرفاء الکاملین المدعو بمحمد مبین نور الله قلبه بنور الصدق والیقین ورزقه شفاعة سید المرسلین وآله الطیبین

الطاهرين عليهم الصلوة والسلام من رب العالمين الى يوم الدين. اما بعد

اولف رسالة مشتملة على الايات النازلة والاحاديث الواردة فى مودة القربى

ومتضمنة لبيان الشمايل والخصال والاعمال والافعال التى كانت لهم فى

الدنيا ومحتوية على ما ثبت بالايات القرانية والاحاديث النبوية من مقاماتهم

السنية ودرجاتهم الرفيعة فى العقبى وقد وشحت بها القدماء كتبهم

والاولياء تصانيفهم والمحدثون صحاحهم فاستخرجت من الصحاح بعد

كتاب الله كصحيح البخارى وصحيح المسلم وصحيح الترمذى والكتب الموثوقة

كجامع الاصول لابن الاثير والصواعق المحرقة لشهاب الدين بن الحجر المكى والاشاعة

فى اشراط الساعة للعلامة المحدث عبد الرسول العلوى الحسنى الموسوى

السهروردى البرزنجى ثم المدنى وفصل الخطاب لقدوة اهل صفا خواجه

محمد پارساء النقشبندى وازالة الخفاء لرئيس العلماء شاه ولى الله المحدث

الدهلوى ومدارج النبوة للشيخ الكامل احمد عبد الحق المحدث الدهلوى

وشواهد النبوة لعبد الرحمن الجامى وغيرها من الكتب المعتبرة الاحاديث الصحيحة

وجمعتها فى هذه الرسالة واعرضت عن الضعاف المتروكة والموضوعات المطروحة و

تمسكت بذيل العدل والانصاف وتجنبت من مذهب البغى والاعتساف

فى ما جرى بين اصحاب النبى وعملت بحديث اياكم وما شجر بين اصحابى المختصرة

على ما كان ثابتا وحقا وما التفتت الى ما كان باطلا وضعيفا واوردت ما كان فى

كتب المحدثين من تحقيق الواجبات ورفضت ما كان فى كتب المؤرخين من الواهيات وليس على الناقل الا تصحيح النقل فمن كان فى قلبه ريب فعليه الرجوع الى الكتب المذكورة ليكشف الغطاء عن عينيه والغشاوة عن بصره وسميتها

بوسيلة النجات فى مناقب الحضرات من استمسك بها فقد استمسك بالعروة الوثقى فى مودة القربى ومن اعتقد بما فيها فقد رشد وهدى ومن شك فقد ضل وغوى ان هى الا تذكرة لمن اتقى وسيذكر من يخشى وارجوا ان يكون بضاعتى للشفاعة والمغفرة فى العقبى ووسيلتى للنجات عن البلاء والفوز بالدرجات العلى قال النبى صلى الله عليه واله وسلم المرء مع من احب وانى احب ال خير البشر فرجائى من رحمة الله الاكبر ان يلحقنى بهم فى المحشر ويقيمنى تحت لوائهم يوم البعث والنشر والمرجو من الطالبين بطريق الرشاد والشاربين الرحيق السداد ان ينظروا الى هذه الرسالة بعين العناية والوداد ويعرضوا عن المخاصمة بالحسد والعناد **بيت**

عين الرضاء من كل عيب كليلة	ولكن عين السخط تبدى المساويا

لئن ردها المولدون القاصرون فسيقبلها المحدثون الماهرون ولئن ذمها الجهلاء الناقصون فسوف يمدحها العلماء الكاملون

واذا اتتك مذمتى من ناقص	فدليل على نفسى بانى كامل

ومدح اهل البيت تدل على المودة النبى واله وهى قربة الحسنة

٧

قال اللہ تعالیٰ من یقترف حسنة نزد له فیها حسنا ولا نترك هذ الام
العظیم بطعن الطاعن اللئیم ونترك السنة بخوف الاتهام بالبدعة بل یجیب

کما اجاب الشافعی عند اتهامه بالرفض — قالوا ترفضت قلت کلا ما
الرفض دینی ولا اعتقادی — تولیت من غیر شاك
خیر امام وخیر هاد — ان کان حب الولی رفضا
فاننی ارفض العباد — ومدحهم عین مدح المادح لکو

عاملا بالسنة کما ترجم هذا المعنی بالفارسیة بعض العلماء من اهل
السنة والجماعة **ابیات جامی قدس سره** مادح اهل بیت در معنی

مدحت خویشتن کند یعنی — مومنم موقنم خدا شناس
ور خدایم بود امید و هراس — از کجی ها در اعتقادم پاک
نیست از طعن کج نهادم باک — دوستدار رسول و آل وی
دشمن خصم بدخصال ویم — جوهر من ز کان ایشانست
رخت من از دکان ایشانست — همچو سلمان شدیم ز اهل البیت
گشت روشن چراغ من زین بیت — انا مولی لهم و مولی القوم
کان منهم ولا اخاف اللوم — مست عشق اند عاشقان د
لا یخافون لومة اللائم — چون بود عشق صادقان ور
کہ زکید منافقان ترسم — آن نہ رفض ست محض ایمان ست

رفض گر هست حب آل نبی	هم معروف اهل عرفان است
ویخرج تاریخ تالیف هذا الرسالة	فرض ست بزرگی و غبی

مصراع الاخیر من هذه الاشعار الجمیلة لبعض الاصدقاء و قطعہ

وز حدیث شریف سرور دین	حسب آیۂ کلام اللہ
خوش کتابے زبہر اہل الیقین	و تصنیف از عنایت حق
ہست در باغ مولوی مبین	ل تاریخ او اگر جوے

اللهم اجعل هذه الرسولة مشهورة بین الصغار والکبار کالشمس فی رابعة النهار و مقبولة عند الابرار و هادیة للاشرار انما الاعمال بالنیات لکل امرء ما نوی والمامول من الناظرین ان لا ینسونی فی دعائهم المستجاب و ما توفیقی الا بالله رب الارباب و علیه التوکل فی کل باب انه المیسر للصعاب الفاتح لمغلقات الابواب ربنا افتح بیننا و بین قومنا بالحق و انت خیر الفاتحین آمین یا رب العالمین و صلی الله علی خیر خلقه محمد و آله و صحابه اجمعین برحمتک یا ارحم الراحمین

این رساله ایست موجز و مختصر در بیان احوال سید البشر و ائمه اثنا عشر مسمی **وسیلة النجات فی مناقب آنحضرت** مشتمل است بر مقدمه و دوازده باب و خاتمه مقدمه در بیان احوال سید البشر و وجوب مودت اولاده الاطهر شفیعان روز حشر و دوازده باب هر بابے در احوال هر یک از ائمه اثنا عشر

وخاتمہ در بیان ثواب زیارت ائمہ اطہار علیہم السلام وفیما نقلناه کفایۃ لہدایۃ المستبصرین
وصیانۃ عن الغوایۃ للمسترشدین **مقدمہ در بیان احوال سید البشر**
رسول اطہر احمد مجتبیٰ محمد مصطفیٰ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم
ولادت موفور السعادت حضرت رسالت نزد جمہور اہل سیر وتواریخ در
عام الفیل بعد از چہل روز بود یا پنجاه وپنج روز واین قول اصح است ومشہور
آنست کہ در ربیع الاول بود وبعضے علماء دعوی اتفاق براین قول کرده کہ
در دوازدہم ربیع الاول بود وبعضے گفتہ اند بدو شبے کہ گذشتہ بودند
از وے ونزد بعضے ہشت شبے کہ گذشتہ بود واین مختار بسیارے از علماست
ونزد بعضے ده نیز آمده وقول اول اشہر واکثر ست وعمل اہل مکہ برین است
در زیارت کردن ایشان موضع ولادت شریف را درین شب وخواندن مولود
وانچہ آداب واوضاع آنست در شب دوازدہم میکنند وروز دوشنبہ بود
وقیل اول یوم اثنین من ربیع الاول من غیر تعیین وقیل ولد فی رمضان لاثنی
عشر لیلۃ خلت منہ حملت بہ امہ فی ایام التشریق فی شعب ابی طالب عند الجمرۃ الوسطیٰ
ودر وقت صبح صادق بود وپیش از طلوع آفتاب نزد طلوع عصر بفتح عین مہملہ
وسکون فا وآن سہ کوکب صغیر ست از منازل قمر ومولد ہمہ پیغمبران ہمین است
وآنحضرت نہ ماه تمام در شکم مادر بود نہ بیش ونہ کم ونہ دید مادر او درد وبیذوقی
دل را چنانکہ عادت نساء می باشد در زمان حمل واز مادر آنحضرت منقولست کہ گفت

واقف نگشتم که من آبستنم و ثقلے نداشتم چنانکه زن حامله را می باشد لیکن اینقدر بود که
حیض منقطع شد و در بعضے کتب نقل کرده که آنحضرت از جانب دہان مادر خود
پیدا گشته منافات دارد باحادیث صحیحه که دال اند بر ولادت آنحضرت از طریق
معتاد و جمهور اہل سیر بر آنند که آنسرور ختنه کرده ناف بریده متولد شده و ابن قیم
گفته که این از خصائص آنحضرت نیست بلکه اکثر مردم برین ہیئت متولد شده اند و بعضے
از اہل سیر گفته که جبرئیل وی را ختنه کرده وقتیکه شق صدر و تطہیر قلب مبارکش نموده
و قولے ہست که عبد المطلب در روز ہفتم از ولادت آنحضرت را ختنه کرده و مہمانی
ساخت والله اعلم و آمنه مادر آنحضرت ہیچ فرزندے دیگر غیر از پیغمبر آبستن نشده
و عبد الله را نیز ہیچ فرزند غیر او نبود و از وقت ولادت آنحضرت تا عیسے
ششصد و بست سال و از وقت عیسے تا داؤد ہزار و دو بست سال و از داؤد
تا موسی پانصد سال و از موسیٰ تا ابراہیم ہفتصد و ہفتاد سال بود و از ابراہیم
تا نوح دو ہزار و چہار صد و بست سال و از طوفان تا آدم ہزار و دو بست و چہل سال اگر
جمله ششہزار و ہفتصد و پنجاه سال باشد و عثمان ابن عاص از مادر خود روایت میکند
که گفته ہست که من در شب ولادت رسول خدا در پیش آمنه حاضر بودم در ان شب بہر
ہر چه نظر میکردم چون آفتاب روشن میدیدم و ستارگان را چنان می دیدم که
نزدیکے آیند و گمان می بردم که شاید بر من فرود آیند و بسیارے از معجزات و
حالات که در وقت ولادت شریف واقع گشته در کتب احادیث و سیر و تواریخ مرقوم ہست این

مختصر گنجایش آن ندارد نظم

شب میلاد محمد چه شبے روشن بود	که ز دروکه تا شام منور گردید
که ز شام چه کز مشرق و مغرب روشن	همه را گشت محیط و همه جا در گردید
همه آفاق ز انوار منور گشتند	همه اکناف ز اخلاق معطر گردید
چون ز گنجینهٔ اعطا مدش کوثر شد	دشمنش سوخته داغ هوالا بتر گردید
عاقبت بر فلک عز و علا جا سازد	هر که از صدق و یقین خاک برین در گردید
هر گز از هیچ سموے نه پذیرد خشکی	هر گیاہے که ز ابر کرمش تر گردید
هر گز از منزل مقصود بجائی نرسید	هر که او از روش دین نبی بر گردید
للّٰه الحمد که از دنیا و دین جمعے را	همه از دولت آن شاه میسر گردید

مادر آنحضرت آمنه بنت وهب بن عبد مناف بود و اما نسب شریف آنحضرت چنانکه در مواهب لدنیه ذکر کرده محمد بن عبد الله بن عبد المطلب بن هاشم بن عبد مناف بفتح میم بن قصی بضم قاف و فتح صاد و تشدید یا بن کلاب بکسر کاف بن مرّه بضم میم و تشدید را بن کعب بفتح کاف و سکون عین بن لوئی بضم لام و فتح همزه و تشدید یا بن غالب بن فهر بکسر فا و سکون ها بن مالک بن النضر بفتح نون و سکون ضاد معجمه بن کنانه بکسر کاف و تنوین بن خزیمه بخای معجمه و فتح زاے بر لفظ تصغیر بن مدرکه بضم میم و سکون دال مهمله و کسر را بن الیاس بکسر همزه بر قول بعض و بفتح آن نزد بعضی از یاس ضد رجا همزه برای اصل است و صاحب مواهب گفته که این قول اصح است بن مضر بضم میم

وفتح ضاد معجمہ بن نزار بکسر نون بن معد بضم میم و فتح عین مہملہ و بعضے بفتح میم و سکون
عین تصحیح کردہ اند بن عدنان بفتح عین و سکون دال مہملہ تا اینجا متفق علیہ است
میان ارباب سیر و اصحاب علم انساب فوق آن معلوم و صحیح نیست باتفاق بر آنکہ
آنحضرت از اولاد اسمعیل است و ابراہیم و نوح و ادریس و شیث علیہم السلام از اجداد
او و سید صلوات اللہ علیہم اجمعین و از ابن عباس روایت است کہ گفت چون آنحضرت
ذکر نسب شریف خود میکرد تجاوز نمیکرد از معد بن عدنان پس از ان توقف میکرد
و میگفت کذب النسابون و از عدنان تا اسمعیل یا آدم اختلاف بسیار است و بعضے
ما بین عدنان و اسمعیل سی تن ذکر کردہ اند کہ معروف نیست اشخاص و احوال ایشان
و بعضے کم و بیش و پرسیدہ شد از مالک از حال شخصیکہ رفع میکرد نسب خود را تا آدم
پس ناخوش آمد او را و گفت کہ خبر دادہ است او را بدان پس باید کہ توقف کنند از
ما فوق عدنان از جہتہ وجود تخلیط اشخاص و تغییر الفاظ و نبودن فائدہ در ان و لہذا
وحی نکردہ شد بر آنحضرت و در حاشیہ روضۃ الاحباب از ما فوق عدنان تا آدم
از کتاب انساب ابن جوزی قریب سی تن ذکر کردہ و علماء امامیہ متفق اند بر آنکہ
ولادت موفور السعادت آنحضرت صلعم در ہفدہم ربیع الاول است مگر محمد بن یعقوب
گفتہ کہ ولادت آنحضرت در وقتے شد کہ دوازدہ شب از ماہ ربیع الاول گذشتہ
بود در سالے کہ فیل آوردند برائے خراب کردن کعبہ و بحجارۃ من سجیل معذب شدند
و در روز جمعہ وقت زوال و بروایت دیگر نزد طلوع فجر پیش از بعثت بچہل سال

و مادر شن بآنحضرت حامله شد در ایام تشریق نزد جمره وسطی در منزل عبد المطلب و ولادت
آنحضرت در مکه معظمه در شعب ابیطالب و خانه محمد بن یوسف در زاویه برابر از جانب
چپ سکیه داخل آنجا نشود بعد از ان حجره را از ان خانه بیرون انداختند و آنرا مسجد
کردند که مردم دران نماز کنند و در کتاب عدد قوینه گفته که ولادت آنحضرت نزد
طلوع صبح روز جمعه هفتدهم ربیع الاول شد بعد از پنجاه و پنج روز از هلاک
اصحاب فیل یا چهل و پنج روز بعد از ان یا سی سال بعد از ان و بعضے گفته در
همان روز بود و اشهر آنست که در همان سال بود و گویند که هفت سال از
بادشاهی نوشیروان عادل مانده بود و بعضے گفته اند که در زمان بادشاهی هرمز
که از فرزندان نوشیروان بود و طبری گفته است که چهل و دو سال از ابتدائے
بادشاهی نوشیروان گذشته بود و موید این قول است این روایت مشهور که آنحضرت
رسول مقبول فرمود که متولد شدم در زمان بادشاه عادل و ابن بابویه گفته است
که حامله شدن مادر آنحضرت با و در شب جمعه هیجدهم ماه جمادی الاول بود اما
قالوا؛ و در مدارج النبوة از محمد اسحق نقل کرده که آنحضرت در شکم مادر بود که پدرش
عبد الله وفات یافت و بعضے گویند در مهد بود و هشت ماهه یا هفت ماهه یا دو ماهه
و این قول اصح است و وفات عبد الله در مدینه بود و دفن کرده شد در دار تابعه
و بعضے گویند در ابو الفتح هنمره موضعی است قریب مدینه و مشهور در مردم اینست
و چون رسید آنحضرت بچهار سال یا پنج سال یا شش سال یا هفت سال و بعضے دو از ده

سال گفته اند و اصح اقوال شش سال است یا هفت سال آمنه آن حضرت را با ام ایمن
برای دیدن احوال پدر او از بنی النجار بمدینه برد و یکماه آنجا بسر بردند بعد از ان بمکه بازگشتند
چون بابوا که موضعی است قریب بمدینه رسیدند آمنه وفات یافت همانجا او را دفن
کردند و در روایتی قبر آمنه در حجون بفتح حاء مهمله موضعی است بمکه در جانب معلی
و بعضی گفته اند تواند که بعد از دفن در ابواب بمکه نقل نموده باشند و این احتمال
خالی از تعدی نیست و اول کسیکه آنحضرت را شیر داده ثوبیه کنیزک ابولهب بضم مثلثه
و فتح واو و سکون تحتانیه و موحده در آخر بود و امیر حمزه را هم شیر داده بود
ازین جهت میان آنحضرت و حمزه اخوت رضاعی ثابت است و آورده اند که هفت روز
شیر آمنه خورد و چند روز او را ثوبیه شیر داد و آنکه مشهور و معروف و مخصوص
و ممتاز است بسعادت ارضاع سید المرسلین حلیمه سعدیه است و آنحضرت فرموده
که من فصیح ترین عربم که از قریش ام و شیر داده شده ام در بنی سعد بن بکر و آن قوم
مشهور بفصاحت و بلاغت اند و قصه ارضاع حلیمه و آنچه واقع شده است دران
از فضائل و کرامات و برکات و معجزات آنحضرت خارج از حد و حصر است در
کتب مطوله مسطور است و این مختصر گنجایش آن ندارد و بعد از موت آمنه متصدی
کفالت و تربیت آنحضرت جد او عبد المطلب شد و بعد وفات عبد المطلب که
آنحضرت هشت ساله یا نه ساله یا شش ساله بود ابو طالب که عم اعیانی آنحضرت بود
در عهده کفالت در آمد چون آنحضرت در سال بست و پنجم رسید با خدیجه کبری نکاح

کرده داد و بست شتر در مهرش از مال خود مقرر کرد و در روضة الاحباب آورده که
مهر خدیجه چهار صد مثقال طلا بود و در مواهب لدنیه از بعضی روایت نقل کرده که مهر خدیجه
دوازده اوقیه بود و نش و اوقیه نام چهل درهم است پس باین روایت پانصد درهم
باشد و نش یعنی نصف اوقیه و در همان روز زفاف واقع شد و نزد علمای امامیه بروایت
شیخ مفید نکاح خدیجه کبری هم در ماه ربیع الاول بود و چون سال مبارک بچهل رسید ظهور نور وحی
آفاق عالم را منور ساخت و آفتاب نبوة از مطلع عنایت طلوع نمود و ظهور این نور بقول صحیح
در روز دوشنبه هشتم یا سیم ربیع الاول سنه احدی و اربعین از عام الفیل بود و قومی
از آیه کریمه شهر رمضان الذی انزل فیه القرآن و قول وی سبحانه انا انزلناه فی لیلة القدر
گمان بردند که بدو وحی در رمضان بود و نزد بعضی در شهر رجب و نزد طبری روز دوشنبه
هشتم ربیع الاول و نزد علماء امامیه بست و هفتم رجب روز رسالت است و دران روز
حقتعالے رسولخدا را برسالت مبعوث گردانید و در روایتے از ابن بابویه و غیره آمده که حضرت
رسولخدا صلی الله علیه و آله وسلم در بست و پنجم رجب مبعوث برسالت شد و این مخالف مشهور است
و هرگاه عمر رسولخدا صلعم بچهل و نه رسید بعد از هشت ماه و بست و یک روز ابوطالب وفات
یافت و در بعضی روایت یازده روز و بعضے گفته در نصف شوال از سنه عاشره و بعضی
پیش از هجرت به سه سال و عمر وی هشتاد و هفت سال بود و آنحضرت برای وی گریه کرد و با امیر المؤمنین
علی فرمود که وی را غسل ده و تجهیز و تکفین وی کن و نیز آورده اند که سید عالم همراه جنازه ابوطالب
میرفت و میگفت ای عم من صله رحم بجا آوردی و در حق من تقصیرے نکردے خدا تعالی

تراجزاے خیر دهاد و متاخران اثبات کردند که آبا و اجداد آنحضرت پاک و مصفا بودند از لوث شرک و نجاست کفر و بعد فوت ابی طالب سه روز یا پنج روز حضرت خدیجه وفات یافت و بود مدت اقامت وے بآنحضرت بست و پنج سال و آنحضرت این سال را عام الحزن خواند از غایت حزن و از خانه که حکم بیت الحزن داشت کم بیرون آمدے و کفار بنیاد جور و جفا بیشتر از بیشتر نهادند و هرگاه سن شریف به پنجاه و یک و نه ماه رسید در سال دوازدهم پیش از هجرت به یک سال قصه معراج واقع شد اکثر علما برانند که معراج در ربیع الاول سال دوازدهم از بعثت واقع شد و گویند پیش از هجرت بیکسال و پنج ماه چنانچه در شوال سال یازدهم بوده باشد و گویند شب بست و هفتم ماه رجب و بقولے در بست و هفتم ماه ربیع الاخر و گویند در هفتم ماه مبارک رمضان در سال دوازدهم از بعثت و نزد علماء امامیه در بعضے از روایات وارد شده که عروج آنحضرت به آسمان در شب هفدهم ربیع الاول واقع شد و هرگاه سن شریف به پنجاه و سه رسید از مکه بسوئی مدینه هجرت فرمود و هجرت آنحضرت روز دوشنبه تاریخ نهم ربیع الاول بود و مدت مکث در غار سه شب بود و بعضے دوازده روز گفته و منشاء این توهم و اشتباه آن گفته اند که ورآمدن شب دوشنبه و برآمدن روز پنجشنبه همان پنجشنبه بود که بعد دوشنبه است سه شبانه روز میشود و اگر پنجشنبه دیگر است دوازده روز میگردد والله اعلم بالصواب قول صحیح و مشهور سه روز است و از علمائے امامیه شیخ مفید و شیخ طوسی و دیگران ذکر کرده اند که حضرت رسالت در شب اول ماه ربیع الاول اراده هجرت نمودند از مکه معظمه بسوے مدینه مشرفه و درین شب بغار رفته وکانت اقامته بعد البعثة بمکه

ثلثة عشر سنة و تا مدت اقامت به مکه نماز بسوے بیت المقدس گذارده و بعد تشریف آوردن به مدینه یک سال و پنج ماه یا شش ماه بسوے بیت المقدس نماز گذارده و وصول بمدینه مطهره روز دوشنبه دوازدهم ربیع الاول یا سیزدهم و اختلاف محمول بر رویت هلال و به دوازدهم جزم کرده نووے در کتاب سیر و اقوال دیگر نیز هست و برآمدن از که در بست و هفتم از صفر بود و خروج از غار اول ربیع الاول است و اتفاق است میان علماء سیر که روز در آمدن در مدینه دوشنبه بود از ماه ربیع الاول لیکن اختلاف است دران که چند ماه بود و پیش ارباب سیر ابتدای کتابت تاریخ هم در روز وصول بمدینه بود و در مردم بامر رسول خدا صلی الله علیه و آله و لیکن مشهور آنست که مبدء اعتبار تاریخ و کتابت آن در زمان خلیفه ثانی بود از شهر محرم باتفاق جناب ولایت مآب علی بن ابیطالب و باتفاق اقامت آنحضرت در مدینه ده سال بود و در سنه اولی تشریع اذان و در دوم فرضیت رمضان و امر به جهاد و قتل کافران شده و جمله غزوات آنحضرت که مشهور اند بست و دو غزوه بودند و فتح اکثر غزوات از دست صاحب آیات بینات علی مرتضے علیه السلام بود مگر در غزوه تبوک که در سال نهم از هجرت بود آنحضرت صلعم علی مرتضے علیه السلام را بر اهل و عیال خود خلیفه ساخت و همراه نه برد و فرمود که انت منی بمنزلة هارون من موسے و در سال دهم از هجرت بعد از فراغ حجة الوداع در اثناء طریق مراجعت چون بمنزل غدیر خم رسید که از نواحی جحفه در میان مکه و مدینه است

در حق علی بن ابیطالب فرمود من کنت مولاه فعلی مولاه اللهم وآل من والاه وعاد من عاداه
وانصر من نصره واخذل من خذله ومعجزات آنحضرت از شمار بیرون و از حد افزونست
در کتب مطوله مبسوطه واحادیث وتواریخ مسطور است و در سال یازدهم آنحضرت
مریض گشت و وفات یافت و درین سال سریه اسامه بن زید است که آخر غزوات
وسرایا است که او را روز دوشنبه بست وششم ماه صفر سنه یازدهم از هجرت بجانب
اُبنی بضم همزه وسکون موحده که از دیار روم است ومقتل پدر او بود در سریهٔ
موته امیر ساخت وحکم فرمود که در رفتن تعجیل نماید که روز چهارشنبه بست وهشتم ماه صفر
آنحضرت را مرض تپ و درد سر عارض گشت روز دیگر باوجود مرض بدست مبارک خود
لوای برای او عقد نمود و فرمود اغز بسم الله فی سبیل الله فقاتل من کفر بالله پس
اسامه لوا گرفت وبیرون رفت وحکم آنحضرت چنان صادر شد که اعیان مهاجرین مثل
ابوبکر وعمر وعثمان وسعد ابی وقاص وابوعبیده الجراح وغیرهم رضی الله عنهم همراه اسامه
باشند مگر علیٔ مرتضی را فرمود که همراه نگردد وا ینمعنی بر خاطر بعضے مردم گران آمد خاطر
مبارک رسولخدا صلے الله علیه وآله رنجیده شد وبغضب درآمد ودر بعضے روایات
آمده که گفت لعن الله من تخلف عن جیش اسامه وروز دیگر سنه یازدهم از هجرت اسامه
برای رخصت نزد آنحضرت صلے الله علیه وآله وسلم آمد مرض آنحضرت چنان غلبه داشت
که مجال تکلم نداشت واسامه به لشکرگاه رفت صباح روز دوشنبه باز آنحضرت را خفتے
در مرض حاصل شده بود اسامه را وداع نمود وفرمود اغز علی برکة الله واسامه بلشکرگاه رفت

و اراده کوچ کرد و خواست که سوار شود مادرش ام ایمن پیغام فرستاد که رسول خدا در نزع است اسامه باز گشت و صحابه نیز مراجعت نمودند و ابوبکر و عمر رضی الله عنهما و امثال ایشان خود در مدینه بودند و ابتداے مرض آنحضرت صلعم در اواخر صفر بود در دو شبے که باقیمانده بود از وے و در روایتے روز چهارشنبه و در روایتے در مفتتح ربیع الاول و در کتاب الوفا گفته بیمار شد در صفر در ده شبے که مانده بود و اختلاف است درمیان اهل سیر در مدت مرض آنحضرت صلعم اکثر بر آنند که سیزده روز بود و بروایتے چهارده روز نزد بعضے دوازده روز و طائفه بر آنند که ده روز و این اختلاف فرع اختلاف در ابتداے مرض و در روز وفات است و از جمله وقائع مشهوره که در کتب صحاح مذکور و مسطور است این است که در حینے اشتداد مرض که اصحاب در حجرهٔ شریف مجتمع بودند فرمود که دوات و صحیفه و در روایتے شانه براے من بیارید تا براے شما وصیتے نویسم که بعد از من هرگز گمراه نگردید پس اصحاب اختلاف کردند بعضے گفتند آنچه فرمود بران عمل باید کرد که دوات و صحیفه باید آورد تا حضرت هرچه میخواهد نویسد و بعضے گفتند که مناسب نیست که آن سرور را درین محل مشغول به کتابت داریم که وقت وے تنگ است و عمر بن الخطاب رضی الله عنه در انجا بود و گفت درد و الم بر حضرت مستولی است و حسبنا کتاب الله یعنی قرآن درمیان ماست و ما را بسنده است و در بعضے روایات این زیاده نیز آمده که عمر بن الخطاب رضی الله عنه گفت مرد در وقت شدت مرض خبرها میگوید

از دائره اختیار بیرون است شاید کہ این سخنان نیز مثل ہمان سخنان باشد و اختلاف
میان صحابہ افتاد و آوازہا بلند شد پس آنحضرت صلعم فرمود برخیزید از پیش من کہ
منازعت و رفع اصوات بحضور رسولخدا صلے اللہ علیہ و آلہ مناسب نیست باوجود
آن سہ وصیت کرد یکے آنکہ مشرکان را از جزائر عرب اخراج کنند دوم آنکہ جماعہ وفود
کہ نزد شما بیایند ایشانرا جائزہا و صلہا بدہند چنانکہ من میدادم و وصیت سوم راوی
فراموش کردیا در اظہار آن مصلحت ندید کذا قال العلماء واللہ اعلم و از ابن عباس منقول
است کہ گفت سخت مصیبتیکہ نگذاشتند کہ پیغمبر خدا صلے اللہ علیہ و آلہ وصیت نامہ بنویسد
و در بعضے روایات آمدہ کہ سعد بن جبیر کہ راوی این حدیث است میگوید ابن عباس
میگفت کہ چہ روزے بود روز پنجشنبہ کہ این قصہ واقع شد و بگریست ابن عباس تا اشکہائے
مثل مروارید در رشتہ کشیدہ بر رو ہائے او فرود آمد روایت کرد این قصہ را کہ گفتہ شد
ہذا ما فی صحیح البخاری و غیرہ من الصحاح والمشکاۃ و وصیت کرد مہاجرین را کہ باید بگیر نکی کنند
پس خواند سورۂ والعصر تا آخر و این آیہ بخواند فہل عسیتم ان تفسدوا فی الارض و تقطعوا ارحامکم
و این آیہ اشارہ ایست بانچہ ملوک واخراب مروانیہ و عباسیہ باہل بیت نبوت کردند
از جفا و ستم و بانصار وصیت فرمود کہ بعد از من جماعتے را بر شما ایثارہ و اختیار خواہند کرد
و بر شما ترجیح خواہند داد انصار گفتند یا رسول اللہ بگو کہ با ایشان چہ کنیم فرمود صبر کنید تا نزد من
کہ در لب حوض کوثر بمن رسید آوردند کہ در زمان معاویہ بر یکے از انصار ظلمے رفت پس
تظلم نزد معاویہ آمد معاویہ التفات نکرد و داد وی نداد و آن انصاری گفت رسولخدا

خبر داده که بر ما ستم خواهد رفت معاویه گفت پس شما را چه گفته است گفت گفته است که صبر کنید معاویه گفت پس برو و صبر کن هذا ما فی مدارج النبوة و آنحضرت نصیحت کرد بازواج مطهرات فرمود که بر شما باد که در گوشه خانه خود را نگاه دارید و خود را از نامحرم مصئون و مستور دارید و خواند این آیت را وقرن فی بیوتکن ولا تبرجن تبرج الجاهلیة الاولی و از ابن عباس منقول است که در روز وفات آنحضرت حق تعالے امر کرد ملک الموت را که بر زمین نزدیک حبیب من محمد برو و پرهیز از آنکه بے اذن بر وے در آئی و از آنکه قبض روح وی بے اذن نکنی پس قابض ارواح از بیرون خانه بر صورت اعرابی بایستاد و گفت السلام علیکم یا اهل بیت النبوة و معدن الرسالت و مختلف الملائکه اذن میدهید مرا تا در آیم رحمت خداوند بر شما باد فاطمه زهره بر بالین رسو لخدا بود جواب داد که پیغمبر بحال خود مشغول است و حالا وقت ملاقات نیست دیگر اذن طلبید و همان جواب شنید بار سوم اذن طلبید و آواز بلند طلبید چنانچه هر کس که در آن خانه بود از هیبت آواز بر خود لرزید حضرت بهوش باز آمد و چشمان مبارک بکشاد و پرسید که چه میشود و صورت حال را بعرض رسانیدند فرمود ای فاطمه دانستی که این کیست این شکننده لذات و قطع کننده آرزوهاے و شهوات است و متفرق کننده جماعات و بیوه گرداننده زوجات و یتیم کننده بنین و بنات فاطمه چون این سخن بشنید بگریست فرمود صلعم ای دختر من گریه مکن که حمله عرش بر بکاے تو گریه میکنند و بدست مبارک خود اشک از چهره مبارک فاطمه پاک کرد و دلداریها نمود و تسلی ها داد و در بعضے روایات حدیث خبر موت آنحضرت صلعم

وگریۂ فاطمہؓ و تسلیۂ آنحضرت او را کہ تو پیشتر لاحق میشوی بمن و تو سید نساء جنت خواہی بود
درین وقت آمد و گفت بارخدایا و پدر در مفارقت من صبر کرامت فرما فاطمہ
سلام اللہ علیہا گفت واکرباہ فرمود آنحضرت صلعم نیست ہیچ کرب و اندوہ بر پدر
تو بعد از امروز یعنے کرب و اندوہ بسبب شدت الم و صعوبت وجع بود بواسطۂ
قشر جسمانی و تعلقات کہ لازم بشریت ہست آنگاہ فاطمہ را فرمود کہ پسران خود را پیش
آر پس فاطمہ حسن و حسین را علیہم السلام پیش آنحضرت صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم آورد
چون او را بدین حال دیدند گریہ آغاز نہادند و چنان گریہ و زاری کردند کہ از گریۂ
ایشان ہر کہ در خانہ بود بگریست آنحضرت صلعم ایشان را ببوسید و ببوئید و در باب
تعظیم و احترام و محبت ایشان صحابہ و تمامہ امت را وصیت فرمود و در روایتے
آمدہ کہ آنہا در حجرہ بودند نیز گریستند و چون آواز گریۂ ایشان بگوش حضرت رسید
آنحضرت صلعم نیز بگریست ام سلمہ گفت یا رسول اللہ ذنب گذشتہ و آیندہ تو مغفور
گشتہ موجب گریہ چیست فرمود صلعم گریۂ من برائے رحم و شفقت بر امت ہست کہ آیا
بعد از من حال ایشان کجا خواہد رسید بعد ازان عائشہ رضی اللہ عنہا پیش رفت و گفت
یا رسول اللہ چشم بکشائے و در من نگاہے کن و وصیتے فرمائے حضرت صلعم چشم بکشاد
و گفت اے عائشہ بمن نزدیک شو و فرمود کہ دیروز کہ وصیت کردہ ام وصیت ہمانست
باید کہ بموجب آن عمل کنی و حفصہ نیز پیش رفت و بدستورے کہ با عائشہ مکالمہ فرمود
با حفصہ نیز گفت و تمامہ ازواج مطہرات را وصیت کرد بعد ازان فرمود برادر من

علی را بیارید علی بیامد و بر بالین آنحضرت نشست و سر مبارک را بر زانوی خویش نهاد
آن سرور صلعم فرمود اے علی فلان یهودی پیش من چندین مبلغ داد که از وے برای
لشکر تجهیز اسامه بقرض گرفته بودم زنهار که قرض او را از ذمه من ادا کنی و فرمود ای علی تو
اول کسے خواهد بود که در لب حوض کوثر بمن برسی و بعد از من مکروهات بتو خواهد رسید
باید که دلتنگ نشوی و صبر کنی و چون بینی که مردم دنیا اختیار کنند باید که تو آخرت اختیار
کنی و در روایتی آنکه فرمود دوات و صحیفه بیار تا برای تو وصیتے بنویسم علی گوید ترسیدم
که تا من اسباب کتابت را مهیا سازم آنحضرت از دنیا نقل کند و من بدولت وصیت
وی نرسم گفتم یا رسول الله وصیتے که میخواهی بگو که من یاد گیرم فرمود الصلوٰة و ما
ملکت ایمانکم و در روایتے آنکه گفت الله الله فیما ملکت البسوا ظهورهم واشبعوا بطونهم
والینوا لهم القول علی مرتضیٰ گوید که حضرت با من سخن میگفت و آب دهن وے بمن میرسید
پس حال بر وے متغیر شد و زنان از پس پرده بطاقتی مینمودند و من نیز تحمل آن
نداشتم که دیدار این حال ببینم گفتم اے عباس مرا دریاب عباس آمد و با یکدیگر وے را بخوابانیدم
ذکر هذا کله فی روضة الاحباب و مدارج النبوة و هر گاه که ملک الموت روح
اطهر وے را صلعم قبض کرده باعلی علیین برد گفت وا محمداه وا رسول رب العالمین از
علی ابن ابی طالب منقول است که گفت از جانب آسمان آواز وا محمداه می شنیدم
و در روایت کرده شده است از ام سلمه که گفت آمدم من دست بر سینه آنحضرت
روزیکه وفات یافت نهادم پس گذشت بر من چند جمعه که طعام میخوردم و وضو میکنم و تجمیر و

بوئے مشاک از دست من و بصحت رسیده که چون آنحضرت رحلت کرد فاطمه زهرا گریه کرد
و زاری نمود و گفت یا ابتاه دعوت حق را اجابت فرمودی و اابتاه بجنت الفردوس
نزول نمودی و اابتاه خبر مرگ ترا بجبرئیل که رساند و اابتاه بعد از تو وحی بر که فرود آید
و جبرئیل بر ما که آید خداوندا روح فاطمه را بروح او صلعم برسان بارخدایا مرا بدیدار
رسول خویش قرین گردان بارخدایا مرا از ثواب حبیب خویش بے نصیب مدار
و در روز قیامت از شفاعت او محروم مگردان و گویند بعد از گذشتن آنحضرت صلعم
فاطمه زهرا را کسے خندان ندید و آورده اند که صحابه بعد از وفات آنحضرت صلعم
سراسیمه و حیران گشتند و بر علی مرتضے حالتے طاری گشت که طاقتی جنبیدن نداشت
و ابوبکر در خانه خود بود در محله سنح از عوالی مدینه بعد از وفات رسولخدا صلعم آمد و تعزیه
و تسلیه اہل بیت بجا آورد و گفت کار غسل و تجہیز و تکفین تعلق بشما دارد و شما بان قیام
نمایند و خود با اکابر مہاجرین و اشراف انصار به سقیفه بنی ساعده به قرار دادن امر
خلافت رفت و مشغول بخلافت شد چرا که آنحضرت در اثنائے مرض فرموده بود که غسل
دہند مرا مردان اہل بیت من لاجرم علی مرتضے و عباس آنحضرت را بر سینه خویش
گرفته غسل میدادند شقران و اسامه آب میریختند و قثم در گردانیدن وے از
پہلو به پہلوے اعانت و امداد علی مرتضے مینمودند و از غیب نیز دران امر اعانت
واقع میشد چنانچه میشنفتند که خود دستے بدستے دیگر میگردد و چشمہائے ہمه بسته بودند
و به هفت قربه از آب بیر غرس بفتح عین و ضم آن و سکون را و سین مہمله که چاہے است

در شہرے قے شمال مدینہ مطیبہ بر مسافت نصف میل شستہ آنحضرت صلعم را سہ بار
باب خالص و آب برگ کنار و آب کافور روایت کردہ شدہ است کہ جمع شد آب در وقت
غسل زیر پلکہاے و گو ناف آنحضرت صلعم میلیسید و بر سید اشت علی مرتضی آن آب
را بزبان خود و فرمودے کہ ازینجا بود کثرت علم و قوت حفظ من و چون تمام شد
غسل حنوط کردند مساجد و مفاصل شریف را و تجمیر کردند عود را سہ بار
پس بر داشتند و نہادند بر سریر و آمدہ است کہ علی مرتضی علیہ السلام مقدارے
مشک و حنوط بفرزندان خود سپردہ بود و وصیت کرد کہ این را در کفن من بکار برید
کہ فضالہ حنوط رسولخدا صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم است اما تکفین آنحضرت در سہ جامہ سفید
سحولی بود و سحولی بفتح سین منسوب بسحول بمعنی قصار و این روایت اشہر و اکثر است
و بعضے گویند کہ منسوب است بسحول کہ نام دیہ است از یمن و بضم سین نیز آمدہ است
منسوب بہ سحول جمع سحل بمعنی جامہ سفید و نمیشد مگر از پنبہ و در حدیث دیگر آمدہ من
کرسف بضم کاف و سکون را و ضم سین بمعنی پنبہ است و بعضے بضم سین نیز نام
قریہ گفتہ اند و در روایتے دو جامہ سفید بود و بُرد یمانی و از حاکم آوردہ کہ گفت
متواتر شدہ اند اخبار از علی بن ابی طالبؑ و عباسؓ و غیرہ در تکفین
آنحضرت در سہ جامہ کہ نیست در وے قمیص و عمامہ و اختلاف است در معنی
این قول کہ نیست در وے قمیص و عمامہ ظاہر عبارت در ان است کہ در کفن آن
حضرت قمیص و عمامہ نبود اصلا و یا آنکہ کفن کردہ شد در سہ جامہ خارج از قمیص و عمامہ یعنی

قمیص و عمامه زیاده بر سه پارچه بود اما نماز گذاردن بر آنحضرت بجماعت نبود جماعة می در آمدند
بر وے و نماز گذاردند بے جماعت و بیرون مے آمدند پس جماعة دیگر برمی در آمدند
و میگذاردند و جثه شریف هم در آنخانه بود که غسل داده بودند دران نخست مردان
در آمدند چون مردان فارغ شدند نساء در آمدند و بعد از نساء صبیان گذاردند از
امیر المومنین علی مرتضی منقولست که فرمود در جنازه رسولخدا صلعم هیچکس امامت نکند
زیرا که آنحضرت صلعم در ایام حیات و ممات امام شماست و در روایتے آمده اول
کسان که نماز گذاردند بر وے اهلبیت وے بودند علی و عباس و بنی هاشم رض
پس ازان در آمدند مهاجرین بعد ازان انصار پستر می در آمدند مردم فوج فوج
و نماز میگذاردند و تاخیرے که در دفن راه یافت سبب این بود وفات روز
دوشنبه بود و روز سه شنبه تمام روز گذاشته شد سر بر وے در بیت و نماز
گذاردند و دفن کرده شد شب چهار شنبه و آورده اند که علی مرتضے بر طرف سر جنازه
آنحضرت بایستاد و گفت ای پیغمبر گرامی صلعم سلام و رحمت و برکات خدا تعالے
بر تو باد بار خدایا گواهی میدهیم که وے رسانید انچه بر او نازل شد و شرط نصیحت
نسبت به امت بجا آورد و در راه خدا جهاد کرد تا عزیز گردانید حق دین خود را
بار خدایا ما را از آنجمله گردان که پیروی آن کنیم که بر وے نازل شد و جمع کن میان ما
و او در روز قیامت مردم آمین گفتند اما در وقت دفن آنحضرت صلے الله
علیه و آله و سلم اختلاف واقع شد که آنحضرت را کجا دفن کنند علی مرتضی فرمود در روی زمین هیچ

بقعه نیست گرامی تر نزد خداے تعالے از بقعه که روح پیغمبر را دران قبض کرده شد پس فراش
وی برداشتند و حفر قبر درین موضع معین و مقرر کردند و در مدینه حفارے که لحد میکند نامش
ابو طلحه انصاری بود آمد پس حفر کرد قبر بطریق لحد و شب چهارشنبه وقت سحر بود که آنحضرت
را از طرف پائین در قبر در آوردند و اصح آنست که علی و عباس و فضل و قثم در
قبر در آمدند و بود قثم که آخر کسیکه بر آمد از قبر وی او بود از آن که گفت آخر کسیکه روئے
مبارک آنحضرت را دید در قبر من بودم نظر کردم در قبر که آنحضرت لبہاے مبارک خود را
می جنبانید پس گوش پیش دہان وے داشتم شنیدم که میگفت رب امتی امتی و بنا کرده شد
در قبر شریف وے به خشت خام بعد از ان ریختند خاک بر لحد وے و پاشید بلال آب
بر قبر شریف بقربه ابتدا کرد از جانب سر و بلند کرده شد قبر شریف وے از زمین مقدار
یک شبر و در روایتے چهار انگشت آمده و چیده شد بر قبر از سنگریزه هاے سرخ سفید
و آمدند صحابه بعد از دفن نزد فاطمه ع گفت چگونه باور داد دل شما که ریختند خاک بر
رسول خدا گفتند بلے یا بنت رسول الله یا زهرا ما هم درین خیال رفته بودیم و اندوهناک
بودیم و لیکن چه توان کرد از حکم شرع چاره نیست و انس گفته هرگاه ریختیم خاک بر
رسول خدا متغیر شدند دلهاے ما بعد از ان آمد فاطمه زهرا بر سر قبر پدر بزرگوار گرفت خاک
از قبر نهاد بر دو چشم گریان خود و گفت اشعار ماذا علے من شم تربة احمد ان
لا یشم مدی الزمان غوالیا صبت علے مصائب لو انها صبت علی الایام صرن لیالیا
و حضرت فاطمه زهرا که از همه مصیبت زده تر و بیکس تر و زار و نالان بود و در روے

حسن و حسین آگاه میکرد و بر یتیمی خود و نامرادی فرزندان بسیار میگریست و بزیارت
قبر پدر بزرگوار خود میرفت و خاکی ازانجا بر میداشت و بر دیدهٔ عزیز خود می نهاد
و گریه میکرد و این شعر می فرمود **شعر** اذا اشتد شوقی زرت قبرک باکیا انوح
و اشکو ما اراک بجاوب * یا ساکن الغبراء علمتنی البکاء * و ذکرک انسانی جمیع المصائب
فان کنت عنی فی التراب مغیبا * فما کنت عن قلبی الحزین لغائب * و از جملهٔ مراثی
که منسوب بحضرت زهرا است این دو بیت است **ابیات** نفسی علی
زفراتها محبوسة * یالیتها خرجت مع الزفرات * لاخیر بعدک فی الحیوة و انما * ابکی مخافة
ان تطول حیاتی * مرویست که عبد الله بن زید انصاری که صاحب اذان و مستجاب
الدعوات بود دعا کرد که خداوندا چشم جهان بین مرا بستان که بی مشاهدهٔ جمال حبیب
تو نمیخواهم آن در همان زمان نابینا شد و جمعی دیگر نتوانستند که بی دیدار آن
سرور در مدینه باشند غربت اختیار کردند از انجمله بلال رضی الله عنه عزیمت بجانب شام
نمود و شش ماه تمام بگذشته بود که بخواب دید آنحضرت را که میفرمایند که ای بلال چه
جفای کنی که بزیارت نمی آئی پس بلال همان ساعت بیدار شد و بمدینه متوجه گشت
و در انوقت فاطمه زهرا در گذشته بود چون بملازمت امام حسن و امام حسین رسید از
حال فاطمه زهرا پرسید ایشان در گریه شدند و گفتند اجزاک الله فی فاطمة زهرا بلال
بگریست و گفت ای جگر گوشهٔ رسول خدا چه زود به پدر بزرگوار ملحق گشتی و وفات رسول خدا
روز دو شنبه وقت ضحی دوازدهم ربیع الاول سنه احدی عشر من الهجرة بود

نزد بعضے صحیح دویم ربیع الاول و بعضے اول ربیع الاول و بعضے دہم و بعضی ہجدہم
و بعضے ہشتم ماہ مذکور نیز گفتہ اند و دفن کردہ شد وقت سحر لیلۃ الثلثا و در موطا گفتہ
کہ وفات آنحضرت روز دوشنبہ و دفن او روز سہ شنبہ و نزد ترمذی در شب پنجشنبہ
و از محمد بن اسحاق روایت است کہ دفن آنحضرت شب چہار شنبہ و نزد بعضے دفن
کردہ شد روز سہ شنبہ وقت عصر و در کفایہ تشبعی آوردہ کہ نماز کردہ شد بآنحضرت
روز چہار شنبہ بعد از ان دفن کردہ شد و موجب تاخیر دفن اشتغال بامر خلافت بود و از
سن شریف آنحضرت شصت و سہ سال گزشتہ بود و علماء امامیہ اتفاق دارند بر وفات
آنحضرت روز دوشنبہ اکثر علماء ایشان را اعتقاد آنست کہ آن روز بست و ہشتم ماہ صفر
بودہ است و محمد یعقوب کلینی از علماء ایشان قائل بہ دوازدہم ربیع الاول شدہ
لکن قول اول نزد ایشان اشہر و اصح است و صاحب کشف الغمہ از حضرت امام محمد باقر
روایت کردہ است کہ آنحضرت در سال دہم از ہجرۃ بعالم بقا رحلت نمود و از
عمر شریف آنحضرت شصت و سہ سال گزشتہ بود چہل سال در مکہ ماند تا وحی
برو نازل شد و بعد از ان سیزدہ سال دیگر در مکہ ماند و چون بمدینہ ہجرت نمود پنجاہ
و سہ سال از عمر شریف گزشتہ بود و دہ سال بعد از ہجرت در مدینہ ماند و وفات
آنحضرت در روز دوشنبہ دوم ماہ ربیع الاول واقع شد۔ اما قالوا و حلیہ مبارک
آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم لون آنحضرت گندم گون سرخ و سفید بود
اما وجہ آنحضرت صلعم کہ مرات جمال الٰہی و مظہر انوار نامتناہی بود در صحیحین بخاری و مسلم

۳۰

از براء بن عازب آورده که گفته بود رسول خدا خوبروے و خوشروے ترین مردم
و در حدیث ابی هریره آمده که ندیدم من هیچ چیزی بهتر از پیغمبر خدا که حسن وے از
همه اشیاء فائق بود و گفت چنان روشن و تابان بود گویا سیر میکند آفتاب در روے
وے صلعم و در حدیث دیگر آمده که چون میدیدی تو روے او را میدیدی که
گویا آفتاب طلوع میکند **شعر** تا شب نیست روے هستی زاده آفتابے چو تو ندارد
یاد - و فرمود رسول خدا انا املح و اخی یوسف اصبح و فرق است میان یوسف و رسول خدا
که صباحت صفت یوسف بود و ملاحت که در دیدن خوش مے آید و در دل جا
کند و دلنشین گردد صفت محمد صلعم است و مدرک این صفت ذوق است
و وصف آن به بیان راست نیاید چنانچه گفته است **بیت** شاهد آن
نیست که موئے و میانے دارد بندۂ طلعت آن باش که آنے دارد
و در بعضے احادیث تشبیه وجه شریف به قطعۂ قمر واقع شده بود رسول خدا که چون
شکفته مے افتاد در جبهۂ مبارک وے روشن میشد و میدرخشید گویا که پارۂ قمر است
و بود آنحضرت بزرگ چشم و دراز مژگان و سیاهی چشم وے به سرخی میزد و نزد بعضے
سفیدی چشمش به سرخی میزد و در بعضے روایات آمده که نیک سیاه چشم و بود چشمان
آنحضرت گویا که سرمه کشیده است و میدید در تاریکی چنانچه میدید در روشنائی و بود
تام الاذنین و بود گشاده پیشانی متصل ابرو و باریک ابرو و کمان ابرو و بلند بینی و آغاز
میکرد سخن را و ختم میکرد بکنج دهان یعنی سخن از دهان شریف تمام و کمال برمے آمد و شکسته و ناقص

۳۱

نمیشد و بود کشادہ دندان و روشن و تابان بود دندانهاے پیش و چون تکلم میکرد
دیدہ میشد گویا کہ می برآید نور از میان کشادگی دندان پیش و ہمیشہ بود آن حضرت متبسم و
کشادہ روے و گاہے خمیازہ نکرد زیرا کہ خمیازہ از شیطان ہست و بود رسول خدا خوش
آواز و شیرین کلام و فصیح تر و میرسید آواز آنحضرت بے تکلف بآنجا کہ نمیرسید
آواز ہیچکس خصوصًا در خطبہا و وعظ و تخویف و اندازمیخواند چنانکہ مے شنیدند مخدرات
در پردہاے خود و فرمود آنحضرت کہ ادب آموخت مرا پروردگار من و نیک کرد ادب
کردن مرا و فرمود من فصیح ترین کسے ام کہ نطق کردہ ہست بضاد و فرمود کہ دادہ شدم
کلماتیکہ در غایت اختصار جامع و متضمن معانی کثیرہ اند و بود آن حضرت بزرگ
سر و بزرگی سر دلیل ہست بر وفور عقل و جودت و موے مبارک آنحضرت نہ نرم بود
فروہشتہ کہ اصلا پیچ و دو تائی نداشتہ باشد و نہ سخت و نہ پیچیدہ ملک بین بین بود
و درازی مو گاہے میان دو گوش و گاہے میان گوش و گاہے تا گوش و در روایتے
تا نرمہ گوش و در روایتے تا دوش و در روایتے تا نزدیک دوش و اینہمہ باعتبار
اختلاف احوال و اوقات ہست و حلق رأس از آنحضرت نبود جز در حج و عمرہ و گاہے
مبدل میکردند موے را و فروہشتند آنرا بر طرف پیشانی سر و گاہے فرق میکردند و
فرق جدا کردن موے بعضے از بعضے چنان کہ پیدا کرد در میان آنہا خطے کہ آنرا مفرق
خوانند یعنی فرق بر تارک سر و سدل موے ہر دو جائز ہست و بعضے فرق را افضل
دانند و مختار آنست کہ میگذاشتند موے را بحال خود اگر متفرق میشد فرق میکردند

دگر نہمیگذاشتند و در روایت ام ہانی آمدہ کہ چون آنحضرت بمکہ قدوم آوردہ بود ورا
چہار گیسو بافتہ بود و لحیۂ شریف آنحضرت انبوہ بسیار موے و مزدحم بود و پر میکرد سینہ
مبارکش را و در طول لحیہ حدے معین بنظر نیامدہ و در وظائف النبی گفتہ کہ لحیۂ شریف
چہار انگشت بود یعنی باینمقدار بود و از روے خلقت کہ دراز و کم نمیشد و می بریدہ و پست
میکرد سبلت را و فرمودہ نیست از ما کسیکہ نبرد سبلت را اکثر علما برانند کہ آنحضرت
خضاب نکرد زیرا کہ نرسیدہ بود پیری آنحضرت بسر حد خضاب و در تمام سر و لحیہ
مبارک موہاے سفید بست نرسیدہ بود و چون دہان میکرد پوشیدہ میشد
پیری و نمایان نمیشد موہاے سفید و در حدیثے آمدہ کہ بود گردن رسولخدا اسفید
گویا کہ ریختہ شدہ است از سیم و ما بین شانہاے آنحضرت بہن کم داشت و ہموار
سینہ و کشادہ بود و مستوی البطن بود و از فوق سینہ تا ناف خطے از موے بود
باریک و برہنہ از موے ہر دو پستان بودند و ہر دو ذراع و ہر دو بازو و ہر دو
دوش و بالاے سینہ و ساقہاے مودار بودند و در بعضے روایات اجرد آمدہ
یعنی برہنہ از موے بود اما عانہ یعنی موے زہار در بعضے احادیث آمدہ کہ حلق
میکرد و در بعضے آمدہ کہ نورہ میکرد و حدیث ہر دو جانب ضعیف است و حدیث حلق
ضعیف تر ہذا فی مدارج النبوۃ و بغلہاے شریف سفید رنگ بسائر بدن مو بودند و بوے مشک از وے می آمد
ہر کرا رسولخدا در بر گرفتے بکمش در خود بوے مشک یافتے و نیز بعضے در بغل موے نبود و در احادیث متفق صحیحہ
واقع گشتہ یعنے میکند موے بغل را و در میان دو شانۂ آنحضرت خاتم نبوۃ بود و مکتوب

بود و روے اللہ وحدہ لاشریک لہ توجہ حیث شئت فانک منصور و در بعضے
روایات بشانہ راست نزدیک بزیر بکجانب و نوشتہ العظمۃ للہ و بر جانب
دیگر لا الہ الا اللہ محمد رسول اللہ و بر وسط او میان گوشت و پوست نوشتہ
توجہ حیث شئت فانک منصور و بندہاے دست دراز بود و سطبر بازو و
فراخ کفدست و نرم بود ند کفدستہاے آنحضرت مانند ابریشم و سرد تر
از برف و ہر کہ مصافحہ میکرد مدتے بوے مشک در دست خود می یافت
خوش قد مستوی القامت بود و ہمہ اطراف نہ دراز و نہ کوتاہ در ہم کشیدہ
و در روایتے آمدہ کہ انگشت ہاے مبارک دراز بودند و سطبر و زیر قدمہاے
مبارک بلند می ماند از زمین و پشت ہر دو پاے مبارک ہموار بودند و صاف
کہ سیلان میکرد و میگذشت آب از انہا از جہت ملائمت و راہ میرفت بتمام
قدم و در پاشنہ مبارک گوشت کم بود و در بعضے روایات آمدہ کہ پاشنہا
رگدار بودند و بعضے بندہاے استخوان سطبر بودند و ساقہاے شریف باریک
و لطیف بودند و سفید رو و نمکین بود و در بعضے روایات سرخ و سفید و چون پے
سر میکردند زمین را بتمام قدم میکردند و بر میداشتند پاے مبارک را از زمین بتمام
و کشادہ میرفتند و آسان و سبک میرفتند بے تحرک و اضطراب گویا کہ فرود
مے آید از زمین منحدر بجانب نشیب و بودند آنحضرت کہ میراندند اصحاب
خود را پیش خود در سفر و خود بعد از مجموع اصحاب رفتے و ضعفا را تقویت

داد وپیادگان را سوار کردندے وگاه ردیف خود ساختندے وطیب
ذاتی آنحضرت بود وخوشبوے تر از بوے پیغمبر خدا هیچ چیز نبود وچون آنحضرت
میخواست که تغوط کند یعنی قضاے حاجت نماید شگافته میشد زمین فرو
می برد بول وغائط او را وفایح میشد ازان بوے خوش ومطلع نمیشد بر انچه بیرون
می آمد از وے هیچ بشر وانچه کلوخ استنجای بود صحابه میگرفتند ومی یافتند
از انها رائحه طیبه وتحقیق رفته اند قومے از اهل علم بطهارت بول وغائط آنحضرت
صلعم وهمینست قول بعضے اصحاب شافعی وبعضے نوشیدند بول آنحضرت را
که در قدحے بود واز برکت آن تمام عمر بیمار نشدند وعرق پیشانی آنحضرت
اطیب الطیب بود وتلالاء وجه الانوار تلالاء القمر لیلة البدر اللهم صلے علی محمد وآله
بقدر حسنه وجماله واختلاف کرده اند در عدد ازواج آنحضرت صلعم وترتیب
ایشان وعدد آنکه مرد از ایشان پیش از آنحضرت علیه السلام وآنکه وفات یافت
آنحضرت پیش از ایشان وآنها که دخول کرد بوے ودخول نکرد وآنکه خطبه با مرد
وے کرد ونکاح نکرد وآنکه عرض کرد نفس خود را بر آنحضرت ومتفق علیه یازده
زن اند شش از قریش خدیجه بنت خویلد وعایشه بنت ابی بکر وحفصه بنت عمر
بن الخطاب وام حبیبه بنت ابی سفیان وام سلمه بنت ابی امیه وسوده بنت زمعه
وچهار عربیه اند از غیر قریش زینب بنت جحش ومیمونه بنت الحارث هلالیه وزینب
بنت خزیمه هلالیه ام المساکین وجویریه بنت الحارث ویکے غیر عربیه از بنی اسرائیل

صفیه بنت حیی از بنی النضر و آنکه مرد نزد آنحضرت دو کس خدیجه و زینب ام المساکین
و وفات آنحضرت از نه زن بود و خلاف نیست در آنکه اوّل زنی که تزوج کرد
او را آنحضرت خدیجه است و تزوج نکرد آنحضرت صلعم بروی هیچ زنی را
تا مرد او و این یازده زن است که آنحضرت ایشان را خواستند و با ایشان
زفاف کرد و از بعضے ایشان اولاد بوجود آمد و از آنجمله خدیجه و زینب بنت
خزیمه در حیات آنحضرت از دنیا رفته و نه باقی بعد از حضرت وفات یافته
و جماعهٔ دیگر از نسا اند بیست یا زیاده که بعضے را تزوج نموده و زفاف
نکرده و پیش از دخول مفارقت نمود و بعضے را خطبه کرد و خواستگاری نمود
امّا تزوج نکرد و بعضے از آن تزوج کرد و در وقت تخییر که یا ایها النبی قل
لازواجک ان کنتن تردن الحیوة الدنیا و زینتها الایه از حبالهٔ آنحضرت بدر رفتند
و اما سراری آنسرور صلعم چهار بودند اوّل ماریه بنت شمعون قبطی که مقوقس
قبطی صاحب مصر و الی اسکندریه برای آنحضرت پیشکش فرستاده بود و آن
ام ابراهیم بود دوم ریحانه بنت زید بن عمرو و بعضے گفته اند بنت شمعون
از سبایای بنی النضر و بقولے از بنی قریظه و الاوّل اظهر و وطی میکرد آنحضرت
او را بملک یمین و بعضے گفته اند که آزاد کرد و تزوج نمود در محرم سال ششم از
هجرت و وفات یافت پیش از وفات آنحضرت در وقت رجوع از حجة الوداع
و دفن کرده شد به بقیع و دیگر کنیزکی بود جمیله که از بعضے سبایای با آنحضرت

رسیده و دیگر خبیر بود که زینب بنت جحش بحضرت بخشیده بود اما اولاد کرام
آنحضرت جمله آنچه اتفاق کرده شده است بر ایشان شش اند دو پسر قاسم
و ابراهیم و چهار دختر زینب و رقیه و ام کلثوم و فاطمه و در غیر ایشان اختلافست
بعضے طیب و طاهر نیز شمرده اند پس جمله هشت باشند چهار ذکور و چهار اناث
و بعضے میگویند که غیر ابراهیم و قاسم عبد الله است که بمکه صغیر از عالم رفت
و طیب و طاهر لقب عبد الله است بجهة تولد او در عهد اسلام و اکثر اهل علم
انساب برین اند و دار قطنی گفت که این قول اثبت است پس مجموع هفت
باشند سه ذکور و چهار اناث و آنچه مشهور است درین مقام و بر زبانها میگردد این
کلام است و در مواهب لدنیه از دار قطنی حکایتے کرده که طیب و طاهر غیر
عبد الله اند پس ذکور پنج تن باشند و مجموع نُه و از بعضے مردم نقل کرده شد
که طیب و مطیب از یک شکم مولود اند و طاهر و مطهر از یک شکم دیگر پس همه
یازده باشند و از بعضے منقول است که زائیده شده برائے آنحضرت
پیش از بعثت پسرے که نام کرد او را عبد مناف پس مجموع دوازده تن باشند
که همه زائیده شده اند در اسلام غیر عبد مناف و گفته است ابن اسحق که زائیده
شده اند همه غیر ابراهیم پیش از اسلام و وفات یافتند در اسلام و وفات
یافتند در حالت ارتضاع و در بعضے اقوال عبد الله بعد از نبوت مولود شده
و اختلاف کرده اند در اکبر اولاد آنحضرت و ترتیب ایشان در ولادت پس

بعضے گفته اند که اکبر اولاد وے صلعم قاسم بود پستر زینب پستر رقیه
پستر عبد الله پستر ام کلثوم پستر فاطمه زهرا پستر ابراهیم و بعضے گفته که اکبر
زینب پستر قاسم پستر ام کلثوم پستر فاطمهؓ پستر عبد الله که لقب او طیب و طاهر است
پستر ابراهیم و ابن عبد البر گفته که همین قول است صحیح امّا قاسم اوّل مولودی است
که زائیده شد مر آنحضرت را پیش از نبوت و بوے کنیت کرده شد آنحضرت
بابو القاسم نزیست تا مشی کرد و بعضے گفته تا قابل رکوب شد و بعضے گفته دو
سال نزیست و بعضے هفده ماه گفته اند و وفات یافت پیش از نبوت و نزد
بعضے در اسلام و وے اوّل کسے ست که مرد از اولاد رسولخدا امّا عبد الله
در مکه در اسلام بوجود آمد و در طفولیت فوت شد امّا ابراهیم آخر اولاد او ست
در مدینه در ذیحجه سال هشتم از هجرت تولد نمود و مادر او ماریه قبطیه بود و سلمی زوجه
ابو رافع از مولاة رسولخدا قابله او بود و براے ماریه خانه ساخته داده بود که الان
آنموضع را مشربه ام ابراهیم میگویند زیارت و تبرک به بود عمر ابراهیم هفتاد روز چنانکه
ابو داؤد ذکر کرده و در روایتے شانزده ماه و هشت روز و نزد بعضے یکسال و
ده ماه و شش روز و بعضے قریب یکسال و نیم گفته امّا اکبر بنات آنحضرت
نزد اکثر علما زینب است و نزد ابن اسحق آنست که زائیده شد در سنه
ثلثین از ولادت آنحضرت که در واقعه فیل بود و دریافت اسلام را و هجرت
کرد و تزویج کرده بود او را با پسر خاله اش که ابو العاص بن الربیع بن عبد العزیٰ

بن عبد الشمس بن عبد مناف وماد ابو العاص ہست بنت خویلد اخت خدیجہ بنت
خویلد از یک مادر و پدر و زینب را از ابو العاص پسرے بود علی نام و دخترے امامہ
نام علی نزدیک بحد بلوغ رسیدہ از دنیا رفت و حضرت علی ابن ابیطالب
بعد وفات فاطمہ زہرا صلے اللہ علے ابیہا وعلیہا بموجب وصیت وے
امامہ را بخواست وزائید وے برائے علی ولدے را کہ نام وے محمد اوسط است
محمد اکبر و محمد اصغر نیز از اولاد علی مرتضے اند محمد اکبر محمد بن حنفیہ و محمد اصغر
ام او ام ولد بود کہ شہید شد با حضرت امام حسین صلے اللہ علیہ وعلے جدہ
وسلم وفات زینب در زمان حیات آنحضرت در سال ہشتم از ہجرت واقع شد
اما رقیہ ولادت وے در سال سی وسوم از واقعہ فیل ہست بعد از زینب
بسہ سال و رقیہ پیش از عہد نبوت تحت عتبہ بن ابی لہب داخت و ام کلثوم
تحت برادر وے عتیبہ و در اکثر کتب و جامع الاصول در اول بصیغہ مکبر و
در ثانی مصغر و در روضۃ الاحباب برعکس این آوردہ وہرگاہ کہ عتبہ طلاق داد
با حضرت عثمان رضی اللہ عنہ بن عفان در مکہ تزویج نمود و عتیبہ ہم ام کلثوم را
گذاشت و آنحضرت در حق وے دعا کرد و شیرے سینہ اش پارہ ساخت و
آنحضرت ام کلثوم را بعد فوت رقیہ در سنہ ثلاث از ہجرت بعثمان داد
وام کلثوم در سنہ سبع از ہجرت وفات یافت واز دختر پیغمبر فرزندی مرعثمان
رضی اللہ عنہ بن عفان را بوجود آمدا تا باقی نماند و نزد علماء امامیہ زینب و کلثوم

از اخت خدیجہ زوجہ رسول خدا بودند و اما فاطمہ زہرا ولادت وے در سنہ احدی

و اربعین از مولد نبی صلعم گفتہ اند و در روایات دیگر ہم آمدہ وے سیدۃ النساء العالمین

و سید النساء اہل جنت است و تسمیہ کردہ شد بفاطمہ زہرا کہ حقتعالے باز داشت

او را و محبان او را از آتش دوزخ اللہم اجعلنی من محبیہا و محبی اولادہا و بعلہا و ابعثنا

و احشرنا معہم یوم الدین بمنتہ و کرمہ ابیات شکر ایزد کہ نہن را از جان ہست

مہر علی و فرزندان ٭ آن امام کہ خالق بیچون ٭ وصف او گفتہ جملہ در قرآن ٭

آگاہ باش اے مسلم عاقل و خبردار باش اے مومن کامل کہ مودت آل سید

کائنات و محبت اولاد مفخر موجودات و تولاے ذریت سرور مخلوقات از جملہ

واجبات و طاعات و عبادات است تا کہ دل از محبت ایشان مملو و مشحون و

قلب از تولاے شان مشغوف و مکنون نباشد ایمان دست نمیدہد یا اہلبیت

رسول اللہ حبکم فرض من اللہ فی القرآن انزلہ کفاکم من عظیم القدر انکم من لم یصل

علیکم لا صلوٰۃ لہ پس مومن صادق و مسلم واثق را باید کہ زبان خود را مشغول

و موظف بہ بیان مناقب و ارسال تحایف صلوٰۃ بر سرور کائنات و آلہ شفعاء

العصات دارد و بقلب و جوارح و اعضاء مطیع و منقاد اعمال آئمہ بعد نبی باشد

من اختار طریقہم و سلک علی مسلکہم فقد فاز و نجی و من اعرض عنہم فقد ضل و غوی

ان ہی الا تذکرۃ لمن اتقی و سند کرمن یخشی و حقتعالی رسول خدا صلے اللہ علیہ و آلہ

وسلم را فرمود کہ سوال مودت قربے و محبت آل عبا از امت خود فرماید و امت را

ترغیب و تحریص بر تولائے ایشان نماید قال اللہ تعالےٰ قل لا اسئلکم علیہ اجرا الا المودۃ
فی القربےٰ بگوای محمدؐ کہ سوال نمیکنم بر تبلیغ رسالت ہیچ مزدے بگر دوستی و محبت
قربےٰ فی المدارک والبیضاوی والثعلبی والکشاف روے انہا لما نزلت قیل
یا رسول اللہ من قرابتک من ہوالاء الذین وجبت علینا مودتھم قال علی
وفاطمۃ وابناھما **ترجمہ** در مدارک و بیضاوی و تفسیر کشاف و ثعلبی مذکور ہست
کہ روایت کردہ شد ہرگاہ این آیہ نازل گشت سائلے از جناب حضرت رسالت
صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم سوال کرد کہ کدام اند از قرابت توکہ دوستی و محبت
ایشان بر ما واجب و فرض است فرمود رسولخدا صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم
کہ مفترض المحبت علیؑ و فاطمہؑ وہر دو پسران حسن و حسین علیہم السلام اند قال اللہ
تعالیٰ ومن یقترف حسنۃ نزد لہ فیہا حسنا این آیت ملصق بہ آیہ سابق است
فی المدارک عن السدی انہا المودۃ فی آل الرسول یعنی اکتساب حسنہ مودۃ اولاد طاہرہ
رسولخدا است و ذکر این آیت بعد آیہ سابقہ وآلہ بر وجوب مودت قربےٰ مشعر است
کہ مراد ہمین مودت قربےٰ است اگرچہ بظاہر عام ہست کما قال فی المدارک الظاہر العموم
فی ای حسنۃ کانت الا انہا تتناول المودت تناول اولیا لذکرہا عقیب ذکر المودۃ
در تفسیر ماوردی و تبیان و عین المعانی مذکور شدہ کہ حسنہ دوستی آل رسول
است و سیئہ دشمنی ایشان و فی فصل الخطاب ومن یقترف حسنۃ اے حب آل محمد
نزد لہ فیہا حسنا الی آخرہ قالوا یا رسول اللہ من قرابتک من ہوالاء الذین وجبت

۴۱

من ہو لا الذین وجبت علینا مودتہم قال علیؑ و فاطمۃ و ابناہما رواہ احمد وابن ابی حاتم والطبرانی والحاکم وصححہ وفی الصواعق ونقل الثعلبی والبغوی عن ابن عباس انہ لما نزل قولہ تعالےٰ قل لا اسالکم علیہ اجرا الا المودۃ فی القربےٰ قال قوم فی نفوسہم ما یریدون الا ان یحثنا علی قرابتہ من بعد فاخبر جبرئیل النبی صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم انہم اتہموہ فانزل اللہ تعالےٰ ام یقولون افترےٰ علے اللہ کذبا الایہ فقال القوم یا رسول اللہ انک صادق فانزل وہو الذی یقبل التوبۃ عن عبادہ واخرج الطبرانی عن الامام زین العابدین علیہ السلام لما جیئ بہ اسیرا عقیب مقتل ابیہ الحسین واقیم علی درج دمشق قال بعض جفاۃ اہل الشام الحمد للہ الذی قتلکم وقطع قرن الفتنۃ فقال اما قرأت قل لا اسالکم علیہ اجرا الا المودۃ فی القربےٰ قال وانتم ہم قال نعم واخرج الدیلمی عن ابی سعید الخدری ان النبی صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم قال فی قولہ تعالےٰ وقفوہم انہم مسئولون عن ولایۃ علی واہل البیت لان اللہ امر نبیہ ان یعرف الخلق انہ لا یسالہم علی تبلیغ الرسالۃ اجرا الا المودۃ فی القربےٰ والمعنی انہم مسئولون ہل والوہم حق الموالاۃ کما اوصاہم النبی ام اضاعوہا واہملوہا فیکون علیہم المطالبۃ والتبعۃ ومن ذلک اخرج مسلم عن زید بن ارقم قال قام رسول اللہ صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم یوما فینا خطیبا بماء یدعےٰ خما بین مکۃ والمدینۃ فحمد اللہ واثنےٰ علیہ ووعظ وذکر ثم قال اما بعد الا ایہا الناس انما انا بشر یوشک ان یاتی رسول ربی فاجیب وانا تارک فیکم الثقلین اولہما کتاب اللہ فیہ الہدےٰ والنور فخذوا بکتاب اللہ واستمسکوا بہ فحرص علے کتاب اللہ ورغب فیہ ثم

قال و اہلبیتی اذکرکم اللہ فی اہل بیتی اذکرکم اللہ فی اہل بیتی ترجمہ منقول ست از ابن عباس
ہرگاہ کہ این آیہ مودت نازل شد قومے در دلہاے خود خیال فاسد آوردند کہ رسولخدا
ارادہ کردکہ از قرابت خود مارا تبرسانند تا من بہ ترسیم بعد ازاں حق تعالے جبرئیل را
فرستاد و ازین خیالات فاسدہ ایشان خبرداد و آگاہ ساخت رسولخدا صلی اللہ علیہ وآلہ
را کہ این قوم تہمت میکنند ترا و آیہ نازل کرد کہ میگویند درحق رسولخدا کہ این تاکید و
ترغیب مودت قربے آیا افترا کردہ ہست برخدا و دروغ بستہ یا مجنون ست کہ
درحالت جنون این چنین کلمات میگوید بعد نزول آیہ قوم گفتند یا رسول اللہ تو صادقی
ما یان از خیالات خود ہا توبہ کردیم پس نازل شد وہو الذی یقبل التوبۃ عن عبادہ و
آیہ کریمہ وقفوہم انہم مسئولون دال ست برانیکہ در روز حشر از ہمہ بشر سوال خواہد شد
کہ درحق امیر المومنین علی بن ابیطالب صلواۃ اللہ علی نبینا و علیہ و اہلبیت خیر البشر چہ
سلوک کردید و حقوق موالات ایشان کما حقہ بجا آوردید یا نہ و آنچہ رسولخدا صلی اللہ
علیہ وآلہ وسلم در اداے حقوق و اطاعت و انقیاد و امر ایشان فرمودہ آن را سمعا
و طاعتا امتثال کردید یا تخلف نمودید پس آنانکہ مطابق فرمودہ رسولخدا صلے اللہ
علیہ وآلہ محبت آل سید الوریٰ نمودند و فرمودہ ایشان بدل و جان قبول کردند بہ
روضہ رضوان و حور و قصور جنان فائز خواہند شد و ہر کہ نعوذ باللہ انحراف
از ایشان ورزید بعذاب نیران گرفتار خواہد گردید و ازینجاست کہ روایت کرد مسلم
از زید بن ارقم کہ ایستادہ شد رسولخدا صلے اللہ علیہ وآلہ روزے درمیان ما درحالیکہ خطبہ

میخوانند موضعی که آنجا آبی بود خوانده میشود و آن موضع بخم بضم خاء معجمه و تشدید میم یعنے
در غدیر خم که میان مکه و مدینه بود شکر و ثنا بجناب جل و علا کما هو احری بجا آورد و
نصیحت و پند بمردمان کما هو الیق و اولی بود داد و بعد از ان فرمود اما بعد حمد و ثنا
بدانید و آگاه باشید ایمردمان بدرستیکه من بشرم قریب است که بیاید مرا فرستادهٔ
پروردگار من و قبول کنم او را مراد ملک الموت ست یعنے ملک الموت بیاید و من
ازین عالم انتقال نمایم لهذا به شما وعظ میکنم و میگویم که میگذارم میان شما دو چیز نفیس
عظیم اول آن قرآن شریف که کتاب خدا هست و دران نور و هدی ست پس بگیرید
و عمل کنید باوامر و نواهی آن و چنگل زنید به وے و تحریص فرمود بر کتاب الله و ترغیب
نمود باستمساک وے بعد از ان فرمود دوم از ان دو چیز نفیس عظیم اهلبیت من
اند یاد میدهم خدا را در حق اهلبیت خود و سه مرتبه این کلمه فرمود یعنے از خدا بترسید و
حقوق ایشان نگاه دارید و طاعت و محبت ایشان را شعار و دثار خود سازید
چنانچه امتثال باحکام کتاب الله فرض هست همچنین اطاعت و انقیاد اوامر اهلبیت
بجوارح و ارکان و محبت و عقیدت و مودة و رسوخیت بایشان بقلب و جنان واجب
و فرض هست و از زید بن ثابت مرویست انهما لن یتفرقا حتے یردا علی الحوض یعنے
کتاب و آل عبا جدا از هم نخواهند شد تا که خواهند آمد نزد من بر حوض کوثر از مطیعان و متخلفان
خود خبر خواهند داد و بسا از آیات دال بر مودت و محبت اهلبیت نبوت علیهم الصلوة
والسلام هست قال الله تعالی و انی لغفار لمن تاب و امن و عمل صالحا ثم اهتدے

قال ثابت البستانی اہتدی الے ولایۃ اہل بیتہ وجاد ذلک عن ابی جعفر الباقر واخرج

الثعلبی فی تفسیر قولہ تعالے واعتصموا بحبل اللہ جمیعا ولا تفرقوا عن جعفر الصادق انہ قال نحن حبل

اللہ الذی قال اللہ تعالے واعتصموا بحبل اللہ جمیعا ولا تفرقوا قال اللہ تعالے ان الذین آمنوا

وعملوا الصالحات سیجعل لہم الرحمن ودا اخرج الحافظ السلفی عن محمد بن الحنفیۃ انہ قال فی تفسیر

ہذہ الآیۃ لا یبقے مومن الا وفی قلبہ ود العلی واہل بیتہ قال اللہ تعالے ام یحسدون الناس علی

ما آتاہم اللہ من فضلہ اخرج ابو الحسن المغالی عن الباقر علیہ السلام انہ قال فی ہذہ الآیۃ

نحن الناس واللہ ہذا فی الصواعق وفی المشکوۃ عن جابر قال رأیت رسول اللہ صلے اللہ

علیہ وآلہ فی حجۃ یوم عرفہ ہو علے ناقتہ القصواء یخطب فسمعتہ یقول یا ایہا الناس انی ترکت

فیکم ما ان اخذتم بہ لن تضلوا کتاب اللہ وعترتی اہل بیتی رواہ الترمذی وعن زید بن ارقم

قال قال رسول اللہ صلے اللہ علیہ وآلہ انی تارک فیکم ما ان تمسکتم بہ لن تضلوا بعدی احدہما

اعظم من الآخر کتاب اللہ حبل ممدود من السماء الے الارض وعترتی واہل بیتی ولن

یتفرقا حتے یردا علے الحوض فانظروا کیف تخلفونی فیہما رواہ الترمذی واخرج احمد

فی مسندہ وابن جریر والحاکم فی مستدرکہ عن ابی ذر الغفاری انہ قال وہو اخذ

بباب الکعبۃ سمعت النبی یقول الا ان مثل اہل بیتی فیکم مثل سفینۃ نوح من رکبہا نجی ومن تخلف

عنہا ہلک وہذا ایضا فی المشکوۃ **ترجمہ** احمد در مسند وابن جریر والحاکم در مستدرک

از ابی ذر غفاری روایت کردکہ مے گفت ابو ذر درحالیکہ گرفتہ بود در وازہ کعبہ

را شنیدم از رسول خدا صلے اللہ علیہ وآلہ کہ مے فرمود آگاہ باشید کہ مثل

اہل بیت من میان شما مثل کشتی نوح است کسیکہ سوار شد در کشتی نوح نجات یافت از عذاب دنیا و عقبے و کسے کہ باز ماند و تخلف ورزید غرق شد و ہلاک گشت و بنکال دنیا و عقبے گرفتار ماند ہمین طور کسے کہ فرمان برداری آل رسول خدا و ادائے حقوق ایشان کماھو احری کرد بدرجات اعلی و مقامات اقصے دنیا و عقبے فائز گردید و ہر کہ نعوذ باللہ منہ انحراف ازین بزرگان شفیعان روز حشر ورزید گرفتار عذاب ابد گردید **بیت** منکر انحرف اینم در نظر شد مثل سرنگون اندر سفر ❊ واخرج الحاکم فے مستدرکہ عن ابی ہریرۃ ان رسول اللہ صلے اللہ علیہ و آلہ قال خیرکم خیرکم لاہلی من بعدی بہترین شما کسے ست کہ بہتر و نیکو باشد در حق اہل بیت من بعد من واخرج الحاکم والترمذی عن ابن عباس رضی اللہ عنہما قال رسول اللہ صلے اللہ علیہ و آلہ احبوا اللہ لما یغذوکم من نعمۃ فاحبونی لحب اللہ واحبوا اہل بیتی لحبی دوست دارید خدا را برائے آنکہ داد شما را نعمت و شکر منعم بجا آرید و دوست دارید مرا برائے دوستی خدا و دوست دارید اہل بیت مرا برائے دوستی من **ابیات**

حب ایشان دلیل صدق و وفاق	بغض ایشان دلیل کفر و نفاق
قرب شان پایۂ علو و جلال	بعد شان مایۂ عتو و ضلال

واخرج ابن ماجۃ والطبرانی فے الکبیر وابن عساکر فے تاریخہ عن محمد بن کعب القرظی عن عباس ابن عبد المطلب ان رسول اللہ قال ما بال اقوام تحدثون فاذا راوا الرجل

من اہل بیتی قطعوا احدہیم والذی نفسی بیدہ لا یدخل قلب امرء الایمان حتی یحبہم اللہ ولقرابتہم
منی فی الصواعق روایۃ صحیحۃ واخرج احمد والترمذی عن عبد المطلب بن ربیعۃ
لا یدخل قلب امرء الایمان حتی یحبہم للہ ولقرابتی ترجمہ برآورد ابن ماجہ وطبرانی
در کبیر وابن عساکر در تاریخ خود از محمد بن کعب از عباس بن عبد المطلب عم رسول خدا
صلی اللہ علیہ وآلہ کہ فرمود رسول خدا چہ رسید قومی را کہ باہم سخن میکنند ہر گاہ کہ
می آید مردے از اہلبیت موقوف میکنند سخن خود را و خفی می سازند قسم بخدا کہ ذات من
در دست قدرت اوست در نمی آید در دل مردے ایمان مگر کہ دوست دارد
اہلبیت مرا برائے خدا و بجہت قرابت ایشان با من ہذا ما فی مفتاح النجا وغیرہ
واخرج ابو یعلی فی مسندہ عن الحسین ادبوا اولادکم علی ثلث خصال حب نبیکم
وحب اہلبیتہ وقراءۃ القران فان حملۃ القران فی ظل اللہ یوم لا ظل الا ظلہ مع انبیائہ واصفیائہ
اخرج احمد فی مسندہ والطبرانی فی الکبیر وابی نعیم فی الحلیۃ والحاکم فی المستدرک
عن ابن عمر الدنیا ملعون وملعون ما فیہا الا ما ینبغی لمحمد وآل محمد ہذا ما فی تبویب الجامع الصغیر
وفی البخاری عن ابی بکر رضی اللہ ارقبوا محمدا فی اہل بیتہ وعن تبویب الجامع الصغیر عن
ابن عساکر عن علی النجوم امان لاہل السماء واہل بیتی امان لامتی وابو یعلی فی مسندہ
عن سلمۃ بن الاکوع اثبتکم علی الصراط اشدکم حبا لاہل بیتی وفی روایۃ صححہا الحاکم
علی شرط الشیخین النجوم امان لاہل الارض من الغرق واہل بیتی امان لامتی من الاختلاف
فاذا خالفتہا قبیلۃ من العرب اختلفوا فصاروا حزب ابلیس ہذا فی الصواعق

وعن زید بن ارقم قال رسول اللہ من یرید ان یحیی حیوتی ویمیت مماتی ویسکن الجنۃ الخلد التی وعدنی ربی فلیتول علی بن ابی طالب فانہ لن یخرجکم من ہدے ولن یدخلکم فی ضلال ہکذا اخرج الطبرانی فی الکبیر والحاکم وابونعیم فی فضائل الصحابۃ

ترجمہ روایت کرد زید ابن ارقم کہ فرمود رسولخدا صلی اللہ علیہ وآلہ کسیکہ بخواہد کہ زندگانی کند بزندگانی من وبمیرد بموت من وبماند در جنت خلد یکہ حقتعالے مرا وعدہ کردہ است پس بگو آنکس را کہ دوست دارد علی ابن ابیطالب را بدرستیکہ علی ابن ابیطالب بیرون نخواہد آورد شمارا از ہدایت ودر نخواہد آورد شمارا در ضلالت خوشا حال کسیکہ در تولا علی ابن ابیطالب زندگی کند ووقت مرگ بایقان جنان رطب اللسان وعذب البیان بمدح وثنا آن محبوب رحمن ازین عالم انتقال کند **بیت** زندگانی نتوان گفت حیاتے کہ مراست ✤ زندہ آنست کہ بادوست وصالی دارد ✤ وعن سلمان قال رجل لسلمان ما اشد حبک لعلی قال سمعت رسول اللہ من حب علیا فقد احبنی گفت مردی بسلمان کہ چہ بسیار است محبت تو بعلی ابن ابیطالب صلواۃ اللہ علی نبینا وعلیہ سلمان جواب داد کہ شنیدم رسولخدا را کہ فرمود کسیکہ دوست دارد علی را پس بتحقیق دوست داشت مرا وعن بریدۃ عن قال قال رسول اللہ ان اللہ امرنی بحب اربعۃ من صحابی واخبرنی انہ یحبہم قال قلنا من ہم یارسول اللہ وکلنا نحب ان نکون منہم فقال الا ان علیا منہم ثم سکت ثم قال الا ان علیا منہم ثم سکت **ترجمہ** فرمود رسولخدا صلی اللہ

علیہ وآلہ برستی کہ حقتعالےٰ امر کرد مرا بمحبت چہار کس از یاران من و خبر داد بمن آنکہ او سبحانہ
دوست میدارد آن چہار کس را گفت چہ پرسیدہ گفتیم آیا کدام اند آن محبوبان تو و
حال آنکہ ہر کس از ما دوست میدارد کہ باشیم ما از انہا پس فرمود آگاہ باشید
بدرستیکہ علیؑ از انہاست بعد از ان اندک خاموش شد بعد از ان فرمود کہ آگاہ
باشید علی از انہاست بعد ازان خاموش گشت و باقی را نام نگرفت و در بعضی روایت
آمدہ کہ علیؑ منہم وسلمان وابوذر ومقداد ہکذا فی ازالۃ الخفاء وفی الصواعق اخرجہ
ابویعلی فے مسندہ واخرج حافظ ابو محمد عبد العزیز بن محمود المعروف بابن العصر فی
معالم العترۃ عن فاطمۃ وطبرانی فی الکبیر وابن منذر عن رافع مولی عائشۃ عنوان صحیفۃ
المومن حب علی ابن ابیطالب وفی الصواعق بروایۃ الخطیب عن انس وجاء فی الحدیث
حب علی حسنۃ لا یضر معہا سیئۃ وبغضہ سیئۃ لا ینفع معہا حسنۃ فہذا الحدیث
بمعناہ صحیح لانہ قد ثبت باسناد صحیح انہ لا یحبہ الا مومن ولا یبغضہ الا منافق وجاء
فیہ الحب علیؑ یاکل الذنوب کما یاکل النار الحطب وہو صحیح بمعناہ ہکذا فی مسند
الفردوس الدیلمی عن معاذ بن جبل و در ترجمہ این حدیث چند ابیات در بعضے
از نسخ مثنویات در دفتر ششم بنظر آمدہ

ابیات مثنوی

گفت پیغمبرؐ کہ حب مرتضےٰ — گشت در دل ماحی ظلم وجفا
ہر کرا حب علیؑ باشد بجان — خود گنہ او را نمیدارد زیان
این سخن را ہست تاویل اے سخی — فہم کن نیکو و بشنو از اخی

در حدیث دیگر آن سلطان راد — پادشاه انبیا و کیقباد
شرح این معنی بیان کرد اے عمو — من احب گفت قو نافهم او
هست معنی آنکه حب واصلان — محو گرداند گناه غافلان
هر که حب مرتضی دارد مقیم — حشر او با او بود در روز عظیم
وانکه او را با علی محشر بود — از گنه او را ضرر کے بود
در حقیقت چشم بکشا بر یقین — مر محب را تابع محبوب بین
اصل ایمان حب حق ست اے پسر — حب واصل را تو حب او شمر
هر که حق را دوست دارد اے همام — بر که و مه او نگیرد و مرام
در حقیقت هست تحویل دگر — چشم دل بکشا و اندر دل نگر
مر عوام مومنان را اے پسر — سیئات واصلان نکند ضرر
بلکه خود طاعت بود مر خلق را — سیئات پاکبازان بے ریا
هست در تحقیق حب مرتضی — کار اصل قرب خاصان خدا
سیئات اهل قرب قانتین — چون حسن آمد بجائے مومنین
مومنان را چه ضرر دارد بگو — سیئات پاکبازان اے عمو

در بیان درجات محبان و مطیعان شیر یزدان علی نبینا و علیه الصلوة الرحمن

در مدارج النبوة آورده از امیر المومنین علی ابن ابیطالب صلواة الله علی نبینا و علیه آنحضرت

گرفت دست حسن وحسین را و گفت کسیکہ دوست دارد این دو را و مادر و پدر این دو را باشد بامن در درجہ من روز قیامت و در ینجا غایت مبالغہ است کہ فرمود کہ باشد در درجہ ما یا مراد غایت قرب معیت است نسبت دیگران کہ آنجا اکتفا بمطلق معیت کردہ انتہی و اخرج الترمذی مسلسلا بالسادات الاشراف قال حدثنا نصیر بن علی الجہضمی حدثنا علی بن جعفر بن محمد قال اخبرنی موسیٰ بن جعفر بن محمد عن ابیہ جعفر بن محمد بن علی عن ابیہ علی بن الحسین عن ابیہ عن جدہ علی ابن ابی طالب ان النبی اخذ بید حسن وحسین و قال من احبنی و احب ہذین وابا ہما و امہما کان معے فی درجتی یوم القیمۃ **ترجمہ** بدرستیکہ رسول خدا گرفت دست حسنؑ مجتبیٰ و حسینؑ شہید کربلا را فرمود کسیکہ دوست دارد مرا و دوست دارد این ہر دو را و پدر و مادر اینہا را پس آنکس ہمراہ من خواہد بود در درجہ من روز قیامت فی فضل الخطاب روی الامام ابو اسحق الثعلبی رحمہ اللہ باسنادہ عن الامام محمد بن اسلم الطوسی رحمہ اللہ قال حدثنا یعلی ابن عبید عن اسمعیل بن ابی طالب عن قیس ابن ابی حازم عن جریر بن عبد اللہ البجلی انہ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم من مات علی حب آل محمد مات شہیدا الا من مات علی حب آل محمد مات مغفورا الا من مات علی حب آل محمد فتح فی قبرہ بابان من الجنۃ الا من مات علی حب آل محمد بشرہ ملک الموت بالجنۃ ثم منکر و نکیر الا و من مات علی حب آل محمد زف علی الجنۃ کما یزف العروس الی بیت زوجہا الا و من مات علی حب آل محمد جعل اللہ زوار قبرہ ملئکۃ الرحمۃ الا و من مات علی حب آل محمد مات علی السنۃ والجماعت الا و من مات علی

بغض آل محمد جاء یوم القیمة مکتوبا بین عینیه آئس من رحمة اللّٰه الا ومن مات علی بغض آل محمد لم یشم رائحة الجنة وہکذا ہو فی الکشاف وفی فصل الخطاب روی الامام ابو اسحٰق ابن الثعلبی رحمة اللّٰه علیه باسناده عن ابی عبد اللّٰه حافظ باسناده عن زید بن علی بن الحسین عن ابیه عن جده علی انه قال شکوت الی رسول اللّٰه حسد الناس لی فقال رسول اللّٰه اما ترضی ان یکون رابع اربعة اول من یدخل الجنة انا وانت والحسن والحسین وازواجنا عن ایماننا وشمائلنا وذریتنا خلفنا وشیعتنا من ورائنا الٰہی بحق ان دوستان علی مرتضٰے ومحبان آل عبا ام این روے سیاہ مرا کہ از کثرت عصیان شدہ است ببرکت این شفیعان محشر سفید گردان و در زمرۂ پیروان ایشان کہ واصلان وکاملان اند محشور شوم و در تحت لواے ایشان ایستادہ باشم انک واسع المغفرة وانک علی کل شیءٍ قدیر وبالاجابة جدیر وحکی السید الامام ابو القاسم فی تاریخه وبلغ باسناده ان رسول اللّٰه صلی اللّٰه علیه وآله سجد یوما خمس سجدات بلا رکوع قالوا یا نبی اللّٰه سجودک بلا رکوع قال نعم ان جبرئیل علیه السلام اتانی فقال یا محمد ان اللّٰه تعالیٰ یحب علیا فسجدت فرفعت راسی فقال یا محمد ان اللّٰه یحب الحسن والحسین فسجدت ثم رفعت راسی فقال یا محمد ان اللّٰه عز وجل یحب من احبهم فسجدت ثم رفعت راسی فقال ان اللّٰه یحب من یحبهم فسجدت ہکذا فی کنز العباد وغیرہ من کتب الفقه فی باب سجدات الشکر **ترجمہ** بدرستیکہ رسولخدا صلی اللّٰه علیه وآلہ وسلم روزے پنج سجدہ کردند بدون رکوع پرسیدند یاران از و

یا بنی خدا سجدہ آوردے بدون رکوع خلاف عادت فرمود حضرت رسالت کہ آرے
بدرستی آمد مرا جبرئیل و گفت ای محمدؐ خدا تعالے دوست میدارد علی را پس سجدۂ شکر این
نعمت بجا آوردم و بعد ازان برداشتم سر خود را گفت جبرئیل کہ خدا دوست
میدارد حضرت زہرا را باز سجدہ کردم پس برداشتیم سر از سجدہ گفت جبرئیل ای
محمدؐ خدا دوست میدارد حسن و حسین را علیہم السلام پس سجدہ کردم و بعد ازان
برداشتم سر خود را از سجدہ گفت جبرئیل بدرستے خدا تعالے دوست میدارد
کسے را کہ دوست دارد ایشان را پس سجدہ کردم و سر برداشتم از سجدہ
پس گفت جبرئیل خدا دوست میدارد کسے را کہ دوست دارد دوستان
ایشان را پس سجدہ کردم و فی فضل الخطاب حدثنا عبد اللہ عن محمد بن عبید بن خالد
قال حدثنا محمد بن عثمان البصری قال محمد بن الفضل عن محمد بن سعید ابی طیبہ عن
المقداد بن الاسود رضی اللہ عنہ قال قال رسول اللہ صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم
معرفۃ آل محمد براۃ من النار وحب آل محمدؐ جواز علی الصراط والولایۃ لآل محمد امان
من العذاب نیز در مدارج النبوۃ آوردہ کہ فرمود آنحضرت کہ شناختن آل محمدؐ سبب
بیزاریست از آتش دوزخ وحب آل محمدؐ سبب گذشتن است از صراط و ولایت آل محمدؐ
امانست از عذاب الٰہی اللھم فی اعرف منزلت النبی المختار وآلہ الاطہار وانت تعلم ان قلبی مع اتباعہم مشحون
وموالاتہم فی قلبی مکنون ولا بضاعۃ لی من الاعمال للنجاۃ من النار الا مودۃ آل سید الابرار وعلی رجائی
للوصول الی مقام النبی وآلہ الاخیار علیہم صلوات السبحان المجتبی لہم بالقلب والجنان لانہ قال حبیب الرحمن

صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم المرء مع من احب فاجعل مودتی لہم یوم القیمۃ سببا لاجارتی من النار وامانی من العذاب وفی الجواز علی الصراط والخلاص عند المیزان والبعد من النیران بفضلک وکرمک یا حنان یا منان آمین یا رب العالمین بیان آنکہ اطاعت ایشان بعینہ اطاعت خدا و رسولخدا ست و مفارقت ایشان مفارقت از خدا و رسولخدا ست

اخرج الحاکم فی مستدرکہ عن ابی ذر رضی اللہ عنہ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم من اطاعنی فقد اطاع اللہ عز وجل ومن اعصانی فقد عصی اللہ ومن اطاع علیا فقد اطاعنی ومن عصا علیا فقد عصانی **ترجمہ** فرمود رسولخدا کسیکہ اطاعت کرد مرا بدرستی اطاعت کرد خدا را وکسیکہ نافرمانی کرد مرا بدرستی نافرمانی کرد خدا را وکسیکہ اطاعت و امتثال امر علیؑ نمود بدرستی اطاعت من کرد وکسیکہ نافرمانی علی نمود و سرکشی کرد و برگشت از و بدرستی از خدا و رسول برگشت **تکمیت** چون از و گشتی ہمہ چیز از تو گشت ❊ چون از و گشتی ہمہ چیز از تو گشت ۔ و اخرج ایضا از ابی ذر رضی اللہ عنہ ان النبی قال لعلی من فارقک یا علی فقد فارقنی ومن فارقنی فقد فارق اللہ

نظم

از حضور اولیا گر بگسلی	در ہلاکی زانکہ جزوی از کلی
چون شوی دور از حضور اولیا	در حقیقت دور گشتی از خدا
برتر اند از عرش و کرسی و سما	ساکنان مقعد صدق و صفا

وفی الصواعق عن الطبرانی بسند حسن عن ام سلمہ عن رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم

قال من احب علیاً فقد احبنی ومن احبنی فقد احب اللہ ومن ابغض علیاً فقد ابغضنی ومن ابغضنی فقد ابغض اللہ واخرج
ابو یعلی والبزار عن سعد بن ابی وقاص قال صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم من اذانی علیاً فقد اذانی واخرج احمد
والحاکم وصححہ عن ام سلمہ قالت سمعت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم یقول من سب علیاً فقد سبنی اخرج ابن عساکر عن علی ان رسول اللہ صلی اللہ
علیہ وآلہ وسلم قال من اذی شعرۃ منی فقد اذانی ومن اذانی فقد اذی اللہ واخرج الطبرانی
فی الکبیر عن ابی عمر مثلہ و فرمود رسول خدا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم در حق علی ابن ابی طالب
صلوات اللہ علی نبینا و علیہ اللھم انصر من نصرہ واخذل من خذلہ وعن زید ابن ارقم
عن النبی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم قال لعلی وفاطمۃ وحسن وحسین صلوات اللہ علی نبینا
وعلیہم انا حرب لمن حاربکم وسلم لمن سالمکم رواہ الترمذی **ترجمہ** فرمود رسول خدا صلی اللہ
علیہ وآلہ وسلم مر علیؑ و فاطمہؑ و حسنؑ و حسینؑ صلوات اللہ علی نبینا و علیہم را من جنگ
کنندہ ام با کسیکہ جنگ کنندہ است باشما و صلح کنندہ ام با کسیکہ صلح کنندہ است باشما

در بیان عقوبت و عذاب دشمنان و اعدای آل عبا و خسران مبغضین اولاد مصطفے صلی اللہ علیہ وآلہ در دنیا و عقبی

روی الامام ابو اسحق الثعلبی رضی اللہ عنہ باسنادہ عن علی ابن موسی الرضا علیہ السلام
قال حدثنی ابی قال حدثنی ابی علی ابن الحسین قال حدثنی ابی الحسین ابن علی
قال حدثنی ابی علی ابن ابی طالب قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم حرمت
الجنۃ علی من ظلم اہل بیتی واذانی فی عترتی ومن اصطنع صنیعۃ الی احد من ولد عبد المطلب

ولم یجازہ علیہا فانا اجازیہ عنہ الغد یعنی یوم القیمۃ ہذا ما فی فصل الخطاب وعن ابی ذر

ما کنا نعرف المنافقین الا بتکذیب اللہ ورسولہ والتخلف عن الصلوات والبغض لعلی ابن

ابیطالب ترجمہ روایت از ابی ذر نمی شناختیم ما منافقان را مگر بتکذیب و انکار خدا و

رسول خدا و باز ماندن از نماز مفروضہ و بہ کینہ و بغض علی ابن ابی طالب صلوات اللہ

وعلی نبینا وعلیہ پس در یافتہ شد ہر کہ کینہ با علی ابن ابی طالب دارد او منکر خدا و رسول است

و با کافران مساویست و کینہ علی ابن ابیطالب علامت کفار و منافقان و موجب

ابتلائے عذاب و خسران و دخول در کات نیران است قال اللہ تعالی ان المنافقین

فی الدرک الاسفل من النار واخرج الترمذی عن ابی سعید الخدری قال انا کنا لنعرف

المنافقین نحن معاشر الانصار ببغضہم علی ابن ابیطالب صلوات اللہ علی نبینا وعلیہم

وفی الصواعق اخرج احمد عن ابی رجا انہ کان یقول لا تسبوا علیا ولا اہل البیت ان

جارا لنا قدم من الکوفۃ فقال الم تروا ہذا الفاسق ابن الفاسق ان اللہ قتلہ یعنی الحسین

فرماہ بکوکبین فی عینیہ وطمس اللہ بصرہ وقد صح انہ صلعم قال والذی نفسی بیدہ لا یبغض

اہل البیت احد الا ادخلہ اللہ النار وصحح الحاکم لو ان رجلا صفن بین الرکن والمقام فصلی وصام

ثم لقی اللہ وہو مبغض لاہل بیت محمد صلعم دخل النار وعن ابی بکر بن عبد اللہ بن ابی ملیکہ عن

ابیہ قال کان رجل من اہل الشام یسب علیا عند ابن عباس فحصبہ ابن عباس فقال یا عدو اللہ

اذیت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم ان الذین یؤذون اللہ ورسولہ لعنہم اللہ فی الدنیا والآخرۃ واعد لہم

عذابا مہینا لو کان رسول اللہ صلعم حیا لاذیتہ ہذا کما فی ازالۃ الخفا وغیرہ ترجمہ ابی ملیکہ از پدر خود روایت

میکنند گفت آمد یکے از شامیان و کلمۂ بے ادبی گفت آن بیحیا در جناب علی مرتضی علی نبینا
و علیہم السلام پس سنگ زد او را عبد اللہ ابن عباس رضی اللہ عنہ و گفت ای دشمن خدا ایذا
دادی رسول خدا صلے اللہ علیہ و آلہ و سلم را بدرستی کسانیکہ ایذا میدہند اللہ و رسول
وے را لعنت کردہ است ایشان را خدا در دنیا و عقبے و آمادہ کردہ است خدا
برائے ایشان عذاب خوار کنندہ در عقبی کہ خواہد شد آنکس خوار و رسوا و زجر اگر زندہ
می بود رسول خدا ہر آئنہ رنج میکشید از کلمۂ بے ادبی کہ در حق جناب مرتضوی گفتہ و در بعضے
روایات بنظر آمدہ کہ عبد اللہ بن عباس رض در آخر عمر کہ قصورے در بینائی او راہ یافتہ
و دران ایام بکعبہ رفتہ بود از کسے این کلمۂ بے ادبی شنید بغضب آمد و گفت کیست
کہ خدا را دشنام میدہد ہمہ انکار کردند باز فرمود کیست کہ رسول را دشنام داد باز ہم
انکار کردند بعد ازان گفت کہ کیست کہ علی مرتضی را دشنام داد دریافت شد کہ
یکے از مطرودان شام ہست عبد اللہ ابن عباس کہ گفت کہ من شنیدم از رسول خدا کہ فرمود
کسیکہ سب کند علی را بتحقیق آنکس سب کرد مرا و کسیکہ سب کرد مرا بتحقیق بد گفت خدا را پس آن گویندہ
کافر لست **شعر** مردان خدا خدا نباشند ٭ لیکن ز خدا جدا نباشند - و اخرج النسائی
عن سعید بن عبید قال جاء رجل الی ابن عمر فسالہ عن علی فقال لا تسئلنی و لکن انظر الے
بیت من بیوت رسول اللہ صلے اللہ علیہ و آلہ و سلم قال فانی ابغضہ قال
ابغضک اللہ **ترجمہ** گفت سعید بن عبید مردے آمد نزد عبد اللہ بن عمر و سوال کرد او را از علی
ابن ابی طالب صلوٰۃ اللہ علی نبینا و علیہ گفت ابن عمر سوال مکن از من لیکن ببین بسوے خانہ از خانہائے

رسولخدا صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم یعنی حاجت سوال نیست ہمخانگی و یکجہتی و اتحاد کلی انچہ علی مرتضی با رسولخدا است ظاہر است چشم بکشا و ببین آن کور را بر اظہار بغض و عداوت با علی مرتضے علیہ السلام کرد ابن عمر گفت کہ دشمن دارد ترا خدا زیرا کہ تو ہستی دشمن کسیکہ محبوب رسولخدا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بود و اخرج احمد والترمذی عن جابر رضی اللہ عنہ قال ماکنا نعرف المنافقین الا ببغضہم علیا وفی تبویب الجامع للسیوطی علی باب حطۃ من دخل فیہ کان مومنا ومن خرج منہ کان کافرا وفیہ وفی روایۃ مثلہ کمثل باب حطۃ من دخلہ غفرت لہ الذنوب وفیہ ایضا عادی اللہ من عادی علیا کذا فی تفسیر العزیزیہ فی الحدیث الذی اخرج الحاکم عن ابن عباس ان رسول اللہ نظر الی علی بن ابیطالب قال عدوک عدوی وعدوی عدو اللہ ویل لمن ابغضک من بعدی ہذا الحدیث صحیح علی رائی الحاکم ومعناہ صحیح بالاتفاق وفی بعض الروایات قال رسول صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم یا علی لو ان امتی ابغضوک لکبہم اللہ علی مناخرہم فی النار وہذا الحدیث صحیح علی معناہ لان مقام المنافقین لیس الا النار ویعذبون باشد العذاب فی دار القرار

باب اول در شمائل و اعمال و افعال و کرامات مخزن اسرار رسالت و معدن انوار ولایت محبوب خدا حضرت علی مرتضی علیہ السلام

از حال ولادت موفور السعادت تا وفات آن صاحب آیات بینات بدانکہ بموجب من سعد سعد فی بطن امہ آثار سعادت و صدور کرامت از ان مظہر ولایت قبل از ظہور عالم شہادت واضح و لائح گشت چنانچہ در شکم مادر کہ بود ہرگاہ کہ مادرش میخواست در کعبہ حضور بت

سجده کند بجبرے مے پیچید کہ او رش طاقت جنبش نمید اشت و سجده کردن نمے توانست
و اول و آخر وسیکہ با سعادت باشد و از لوث شرک و شوب شقاوت و خلط
نجاست پاک باشد و بجز طہارت از ابتدا تا انتہا گذشتہ باشد سوائے علی مرتضے از
صحابہ کسے نبود لہذا بر نام نامی آنحضرت کرم اللہ وجہہ میگویند سُئل عمدۃ المحققین قدوۃ
المحدثین شیخ شہاب الدین ابن حجر المکی عن حکمۃ استعمال کرم اللہ وجہہ فی حق علی علیہ السلام
دون غیرہ عوضا من الرضی وہل یستعمل ذلک لغیرہ من الصحابۃ فاجاب بقولہ حکمۃ ذلک
ان علیا علیہ السلام لم یسجد للصنم قط فناسب ان یدعی لہ بما ہو مطابق لحالہ من تکرمۃ الوجہ
والمراد بہ حقیقۃ او الکفایۃ عن الذات احفظہ عن ان یتوجہ لغیر اللہ تعالے فی عبادتہ وعدم
سجودہ لصنم امر مجمع علیہ لانہ اسلم وہو صبی ممیز وصح اسلامہ حینئذ علی خلاف مذہبنا لان الاحکام
وقت اسلامہ کانت منوطۃ بالتمیز ثم بعد ذلک نسخ الامر ونیطت بالبلوغ کما بینہ البیہقی وغیرہ
فانقلت کثیر من الصحابۃ لم یوجد منہم سجود الصنم کالعبادلۃ الا ابن عباس و ابن عمر و ابن الزبیر
وغیرہم ومع ذلک لا یقول الناس فیہم ذلک بل الرضی کغیرہم قلت ہولاء و نظراؤہم
انما وجدوا بعد اضمحلال الشرک وخمود نار الضلال و نقمتہ فلم یشابہو ذلک فی ترکہ اکبر فتن الشرک
من السجود للصنم مع مخالفتہ اہلہ والناس مبالغتہم فی ذلک و کان فی الترک حینئذ مخالفتہ الاب
والاقارب وتحمل المشاق التی لا یطاق من الدلالۃ علی الصدق ما لیس فیہ بعد ظہور الاسلام
وزہوق الضلال فناسب جلالان یمیز عن بقیۃ الصحابۃ بہذہ الخصوصیۃ العظمی علیہ السلام

فصل ولادت باسعادت

٦٩

آن معدن کرامت روز جمعه سیزدهم رجب بعد از بست و هشت سال و نزد بعض بعد سی سال از عام الفیل در مکه بود روایت کرده اند که پیدا شد در جوف کعبه و پیدا نه گشت کسے در جوف کعبه بجز وے و خدا یتعالیٰ مخصوص گردانید او را باین فضیلت و مشرف گردانید کعبه را باین شرافت و در بعضے کتب سیر از بریره نقل کرده که ما و عباس با جمعے از بنی هاشم و عبد المطلب در مسجد الحرام نشسته بودیم ناگاه فاطمه بنت اسد مادر علی حیدر بهم رسیده بطواف کعبه مشغول گردید و در اثنار طواف بدرد زه مبتلا شد و آثار ولادت و علامت زائیدن بر وے ظاهر گشت طاقتش نماند دیدم که دیوار خانه کعبه شق شد و فاطمه درون رفت ما هر چند خواستیم که درون در آئیم میسر نشد روز چهارم علی را بر دست گرفته بیرون آمد ابو طالب خواست که مولود مسعود را زید نام کند مادر شرا راده نمود که آن فرزند ارجمند را به حیدر موسوم سازند آخر پدر و مادر بحسب اشاره خیر البشر نام نامیش علی قرار دادند و در مدارج النبوة آنست که تسمیه جد او را ابو طالب بعلی و تسمیه نمود پیغمبر خدا الصدیق و لقب کرده بامین شریف و هادی و مهدی و اذن واعیه و یعسوب الامة و کنیتش ابو الحسن و ابو الحسین و ابو تراب و ابو السبطین و ابو الریحانتین و اشهر القابش مرتضےٰ و اسد الله الغالب و حیدر و الوصی و امیر المومنین و سید المسلمین امام المتقین و یعسوب المومنین و سید العرب و امام البرره و قاتل الفجره و ذی القرنین و قسیم النار و الجنة و غیر ذلک مما یطول شرحا بود و آورده اند امامیه که ولادت باسعادت حضرت علیؑ مرتضےٰ

علیه السلام روز جمعه سیزدهم ماه رجب بعد از سی سال ز عام الفیل در میان مکه معظمه
واقع شد و دران وقت عمر شریف حضرت رسالت بست و هشت سال بود و بقولی
دو سال پیش از بعثت آنحضرت و نقل کرده اند بعضی از حضرت امام جعفر صادق
صلوات الله علی نبینا و علیه که ولادت موفور السعادت آنحضرت روز یکشنبه هفتم
ماه مبارک شعبان واقع شد و گفته اند که قول اول اشهر است و اگر هر دو روز را
احترام نمایند بهتر است و بعضی بست و ششم نیز گفته اند هذا ما قالوا

فصل در بیان حسن خلقت و جمال صورت آنحضرت علیه السلام

اما وجه شریف آن حضرت مرآت جمال الٰهی و مظهر انوار نامتناهی بود و فی شرح
الکرمانی لصحیح البخاری فی کتاب العلم فی باب اثم من کذب علی النبی صلی الله علیه
و آله و سلم فی وصف علی کان حسن الوجه کانه القمر لیلة البدر ضحوک السن **ترجمه**
بود علی علیه السلام خوش چهره و روشن و تابان و نورانی مانند قمر شب چهاردهم و
متبسم و بشاش و فی الاربعین لتاج الاسلام الخواباری البخاری فی الحدیث الرابع
و کان علی حسن الوجه شدید الادمة اسمر مائلا الی الحمرة مربوعا ابلج اصلع اشعر البدن
عظیم البطن طویل اللحیة و قد ملأت ما بین منکبیه خضب بالحناء و لم تمکن اعضاؤه و اطرافه
مستویة متناسبة حتی وصفه بعضهم فقال کانه کسرت اعضاؤه ثم جبرت و فی
بعض الروایة ابیض الراس و اللحیة ترجمه بود علی علیه السلام گندم گون مائل به سرخی
میانه قد کشاده دندان روشن و تابان مانند رسول سبحان و پیش سر

آنحضرت مُو بسیار نبود و در بدن مبارکش مُو ہا بود و شکم بزرگ داشت پُر از علم و حلم و اسرار
و راز و لحیہ مبارکش در طول میگرفت سینۂ بی کینہ او را و در عرض تا بہر دو شانہ او
میرسید و خضاب کردہ بود و کجا و نبود عضوا و اطراف او مستوی و بہم متناسب تا آنکہ بعضے
وصفاف وصف اعضاے شریفش کردہ اند کہ گویا آنرا بعد از شکستن با ہم
پیوستہ بودند و ملاحت و لطافتے کہ داشت در بیان نمیتواند آمد شعر
شاہد آن نیست کہ مُوی و میان دارد + بندۂ طاعت آن باش کہ آنی دارد - و در بعضی روایات آمدہ
کہ سر بیا سر و لحیہ مبارک آنحضرت سفید و نورانی بود مقصود از تشبیہ بقمر لیلۃ البدر بیان
سطوع و اشراق و لمعان وجہ مبارک و روے روشن او ست و الا آفتاب را
کجا آن شعاع و ضیا و ماہ را کجا آن نور و صفا کہ در جمال مبارک آن شیر خدا ہویدا بود
شعر تا شب نیست روز ہستی او + آفتابے چو تو ندارد یاد - چون ابوطالب
وفات یافت آنحضرت در تعزیہ و تسلیہ حضرت علی مرتضی علیہ السلام و در دعاے
خیر بمبالغہ بکمال شفقت فرمود اخرج احمد عن علی قال لما توفی ابو طالب اتیت النبی فقلت
ان عمک الشیخ قد مات قال اذہب فوارہ ثم لا تحدث شیئا حتی تاتینی قال فواریتہ
ثم اتیتہ قال اذہب فاغتسل ثم لا تحدث شیئا حتی تاتینی قال فاغسلت ثم اتیتہ قال
فدعا لی بدعوات ما یسرنی ان تکون لی بہا حمر النعم و سودہا و کان علی اذا غسل المیت
فاغتسل ترجمہ فرمود علی علیہ السلام ہر گاہ وفات یافت ابو طالب آمدم
بجناب رسالت مآب و عرض کردم کہ عم تو کہ پیر بود بدرستی مرد فرمود رسول خدا

برو و ادر اپنہان مکن و بعد از دفن ہیچ سخن مگو و نزد من بیا پس دفن کردیم و آمدیم بحضرت
رسولخدا صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم بعد از ان فرمود برو و غسل کن و ہیچ سخنے مگو باز آے
پس رفتم و غسل کردم و آمدم بحضور حضرت رسولخدا پس دعا کرد مرا بدعا ہائے کہ اگر عوض
آنہا باشد مرا احیار یا ہائی سرخ و سیاہ خوش نکند مرا چنانچہ خوش کردہ دعا ہائے رسولخدا
و ہمیشہ غسل منصور بود علی مرتضے بعد از غسل دادن میت و عنایت الٰہی جل و علا
در صغیر سن شامل حال علی مرتضے گشت کہ رسولخدا متکفل وے بر خود گرفتند
و اسلام و نماز گذاردن او ہمراہ جناب مقدس نبوی پیش از آوان بلوغ بودہ است
فی ازالۃ الخفاء قال محمد ابن اسحق حدثنی عبد اللہ بن ابی نجیح عن مجاہد بن جبیر ابی الحجاج قال
کان من نعمۃ اللہ علی علی ابن ابی طالب مما صنع اللہ لہ و ارادہ بہ من الخیر ان قریشا اصابتہم
ازمۃ شدیدۃ وکان ابو طالب ذا عیال کثیر فقال رسول اللہ للعباس عمہ وکان من ایسر
بنی ہاشم یا عباس ان اخاک ابا طالب کثیر العیال وقد اصاب الناس ما تری من ہذہ الازمۃ
فانطلق بنا الیہ نخفف من عیالہ آخذ من بنیہ رجلا وتاخذ انت رجلا فنکفیہما عنہ قال العباس
نعم فانطلقا حتی اتیا ابا طالب فقالا لہ انا نرید ان نخفف عنک من عیالک حتی ینکشف
عن الناس ما ہم فیہ فقال لہما ابو طالب اذا ترکتما لی عقیلا وقال ابن ہشام عقیلا و طالبا
فاصنعا ما شئتما فاخذ رسول اللہ علیا وضمہ الی صدرہ و اخذ العباس جعفر فضمہ الیہ فلم یزل علی
مع رسول اللہ حتی بعثہ اللہ نبیا فاتبعہ علی و امن بہ و صدقہ ولم یزل جعفر عند العباس حتی
اسلم واستغنی عنہ ترجمہ گفت مجاہد بن جبیر کہ یکے از نعمتہا خدا کہ مر علی مرتضے را

عطا کرده بود از انکه خواست باو از خیر و نیکی آن بود که رسید بقریش سالے قحط شدید و بود ابوطالب عیال دار و مفلس پس فرمود رسول مر عم خود عباس را که بود مالدار در میان بنی ہاشم ای عباس ہستی برادر تو ابوطالب عیال دار است و آنچہ مردمان از شدت و مشقت رسیده است تو می بینی آن را بیا ہمراه من بسوی ابطالب تا سبکبار کنیم او را از عیال او بگیرم من یکے از فرزندان وی را و بگیرے تو یکے را گفت عباس بهتر است پس رفتند ہر دو تا آمدند نزد ابی طالب و گفتند میخواہیم که سبکبار سازیم ترا از مونت بعضے از عیال تو تا وقتیکه برود این شدة از آدمیان که هستند در آن گفت ابوطالب بگذارید شما برائے من عقیل را و ہشام روایت کرده که گفت ابوطالب بگذارید عقیل و طالب برائے من و ہر چه خواهید بکنید پس بگرفت رسولخدا علی را و چسپانید او را بسینه بے کینه خود و ہمیشه بود علی مرتضی با رسولخدا تا مبعوث کرد او را حضرت جل و علا تابع گشت علی مرتضی او را و ایمان آورد باو و تصدیق او نمود و گرفت عباس جعفر را ہمیشه بود جعفر نزد عباس تا که اسلام آورد و بی نیاز گشت از و قال ابن اسحق ذکر بعض اہل العلم ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم کان اذا حضرة الصلوة خرج الے شعاب مكة و خرج معه علی ابن ابیطالب من جمیع اعمامه و سایر قومه فیصلیان الصلوة فیہا فاذا امسیا رجعا فمکثا کذلک ما شاء اللہ ان یمکثا ثم ان اباطالب عثر علیہما یوما و ہما یصلیان فقال لرسول اللہ یا ہذا الدین الذی اراک تدین به قال یا عم ہذا دین اللہ و ملائکتہ و رسلہ و دین ابینا ابراہیم او کما قال بعثنی اللہ رسولا الی العباد و انت یا عم احق من بذلت له النصیحة و دعوته الی الہدی و احق من اجابنی اللہ و اعاننی علیه او

کما قال فقال ابوطالب یا ابن اخی انی لا استطیع ان افارق دین ابائی وما کانوا علیہ ولکن واللہ
لا یخلص الیک شئی تکرہہ ما بقیت وذکر وانہ قال لعلی یا بنی ماہذا الدین الذی انت علیہ قال یا ابت
امنت برسول اللہ وصدقتہ بما جاء بہ وصلیت معہ باللہ واتبعتہ فزعموا انہ قال اما انہ لم یدعک
الا الی خیر فالزمہ ہذا ما فی ازالۃ الخفاء **ترجمہ** گفت اسحق محدث کہ ذکر کردہ است بعضی از علمائ
کہ رسولخدا ہرگاہ می آمد وقت نماز بیرون میرفت بسوئے دراہائے کوہ مکہ بیرون میرفت
ہمراہ وے علی بن ابیطالب پنہان از پدر خود ابوطالب و از جمیع اعمام وسایر قوم خود
از بیم تعرض پس نماز میخواندند رسولخدا و علی مرتضی در آنجا وہرگاہ شام میگشت باز
می آمدند ہر دو و ماندند براینحال تا وقتیکہ خواست خدا آنکہ قوت بگیرند بعد ازان روزے
گذشت ابوطالب بر رسولخدا و علی مرتضی در حالیکہ میخواندند نماز را پس گفت مر رسولخدا
را چیست این دین کہ می بینم ترا کہ اختیار کردہ فرمود رسولخدا ای عم این دین خدا و دین فرشتہا
و پیغمبران و دین پدر ما ابراہیم علیہ السلام است یا فرمود کہ فرستاد مرا باین دین
خدا بسوئے خلق خود و تو اے عم من سزاوارتری باینکہ نصیحت کنم من ترا برائے اختیار
این دین و بخوانم ترا بسوئے ہدایت ولائق است ترا کہ قبول کنی فرمودہ مرا در دین خدا
و اعانت کنی مرا براجرائے این دین پس گفت ابوطالب اے برادرزادہ من بدرستی
طاقت ندارم کہ بگذارم دین پدران خود و چیزے را کہ بودند ایشان بران لکن بقسم خدا
نخواہد رسید بسوئے تو مکروہی تا زندہ ام و ذکر کردہ اند کہ گفت ابوطالب مر علی مرتضی را کہ ای
پسر من چیست این دین کہ تو ہستی براو گفت علی مرتضی علیہ السلام ای پدر ایمان آوردم

بر رسولخدا و تصدیق نمودم بچیزے کہ آورد آنرا از نزد خدا و نماز گذاردم ہمراہ وے الله
و پیروی کردم بوے و زعم کردند آنکہ گفت ابو طالب مرتضے علی را کہ ہرگز نخواہد خواند ترا
رسولخدا مگر بسوے نیکی پس لازم گیر صحبت وے **نظم**

اے علی از جملۂ طاعات راہ	برگزین تو سایۂ اقبال شاہ
ہر کسے در طاعتے بگریختند	خویشتن را مخلصے انگیختند
تو برو در سایۂ عاقل گریز	تا رہی از دشمنان پنہان ستیز
از ہمہ طاعات اینت بہتر است	سبق یابی بر ہران سابق کہ ہست

فصل در بیان فضائل علی ابن ابیطالب علیہ السلام

قال احمد و النسائی و غیرھما لم یروی حق احد من الصحابۃ بالاسانید الجیاد اکثر مما جار
فی علی علیہ السلام و اخرج عن احمد بن حنبل قال ما ورد لاحد من اصحاب رسول الله
من الفضائل ما ورد لعلی گفت احمد و النسائی و غیر ایشان کہ وارد نشدہ احادیث
باسناد صحیحہ در حق ہیچ یکی از صحابہ بیشتر از انکہ وارد شدہ در حق علی ابن ابیطالب علیہ السلام
از انجملہ آنست کہ سورۂ دھر در شان وے علیہ السلام نازل گشت و فرمود رسولخدا
ہر جا کہ آیہ کریمہ ان الذین آمنوا و عملوا الصالحات در کلام خدا است علی راس آن نہاست
اخرج الطبرانی عن ابن عباس قال ما انزل الله یا ایہا الذین امنوا الا علی امیرہا و شریفہا
و فی روایۃ راسہا و آیہ کریمہ من یقترف حسنۃ در شان محبت وے نازل گشت و الذین
ینفقون اموالہم سرا و علانیۃ الایۃ در بیان اوصاف حمیدہ اوست و از آنجملہ

واز انجملہ آنست کہ آنحضرت علیہ السلام یکے از ان پنجتن است کہ در شان ایشان آیہ تطہیر انما یرید اللہ لیذہب عنکم الرجس اہل البیت الآیۃ فرود آمد ویکے ازان قربئے است کہ رسولخدا را بامر قل لا اسألکم علیہ اجرا الا المودۃ فی القربیٰ سوال مودۃ آنہا از امت آمدہ و آیہ لکل قوم ہاد در شان اوست زیرا کہ فرمود رسولخدا کہ من منذرم و علی ہادیست واز انجملہ آنست کہ درحق او و دوستان وے آیہ ان الذین آمنوا وعملوا الصالحات اولئک ہم خیر البریہ فرود آمدہ و بعد از نزول این آیہ ہرگاہ حضرت علی مرتضیٰ علیہ السلام تشریف می آورد بحضور محمد مصطفےٰ علیہ الصلوٰۃ آنحضرت میفرمود کہ آمد خیر البریہ انت وشیعتک یوم القیامۃ راضین ومرضیین ہذا فی الدر المنثور و مفتاح النجا واز انجملہ آنست کہ سہ صد آیہ قرآن درحق وے نازل شد درحق ہیچکس نازل نشدہ اخرج ابن عساکر عن ابن عباس قال نزل فی علی ابن ابی طالب صلوٰۃ اللہ علی نبینا وعلیہ ثلثمائۃ آیۃ ما نزل فی احد من کتاب اللہ ما نزل فی علی واز انجملہ آنست کہ حق تعالےٰ بر دیگران عتاب فرمود وحضرت علی مرتضیٰ علیہ السلام را بخیر یاد نمود اخرج ابن ابی حاتم عن ابن عباس ولقد عاتب اللہ اصحاب محمد فی غیر موضع وما ذکر علیا الا بالخیر ہذا فی تاریخ السیوطی و ازالۃ الخفا ومفتاح النجا وغیرہ واز انجملہ آنست کہ ہرگاہ آیہ مباہلہ قل تعالوا ندع ابناءنا وابناءکم ونساءنا ونساءکم وانفسنا وانفسکم الآیۃ نازل شد رسولخدا علی مرتضیٰ را بانفس خود ضم ساخت و معاملہ کنفس واحد پرداخت فی البیضاوی وقد غدا محتضنا بالحسین آخذا بید الحسن و فاطمۃ تمشی خلفہ و علی خلفہا وہو یقول اذا انا دعوت فامنوا فقال اسقفہم یا معشر النصاریٰ انی لاریٰ وجوہا لو سالوا اللہ

ان یزیلا جبلا من مکانه لازاله فلا تباهلوا فتهلکوا فاذعنوا لرسول الله و بذلوا له الجزیة الفی حلة
حمراء و ثلثین درعا من حدید فقال النبی صلی الله علیه و آله و سلم والذی نفسی بیده لو تباهلوا
لمسخوا قردة و خنازیر و لاضطرم علیهم الوادی نارا و لاستاصل الله نجران و اهله حتی الطیر
علی الشجر و هو دلیل علی نبوة و فضل من اتی بهم من اهل البیت **ترجمه** هرگاه نصاری
قصد مباهله کردند صبح کرد رسولخدا در حالیکه در کنار داشت حسین شهید کربلا را و گرفته بود
دست حسن مجتبی و در پس آنحضرت بود فاطمه زهرا و از پس وی علی مرتضی علیهم السلام
پیغمبر فرمود هرگاه که من دعا کنم شما آمین بگوئید پس گفت یکے از رؤساء نصاری ای گروه
نصاری بدرستے من می بینم رویہائے صاحب آیات باهره و قدرة ظاهره که اگر سوال
کنند از خدا که جنبش دهد کوه را و زائل گرداند از مکان خودش هر آئینه خدا تعالی اجابه برد
کوه را پس مباهله مکنید با ایشان و الا هلاک خواهید شد پس طاعت کردند رسولخدا را و دادند او را
جزیه دو هزار حله سرخ و سی زره آهنی پس فرمود رسولخدا قسم است بآنکس که جان من در دست قدرت
اوست اگر مباهله میکردند هر آئینه صورتهای این نصاری بصورت بوزینها و خوکها مسخ میگردیدند و
هر آئینه می افروخت بر ایشان دشتهای آتش را و از بیخ و بن میکند خدا نجران را و اهل او را تا آنکه پرنده
هم بر درخت نمی ماند و این دلیل هست بر صدق نبوة حضرت رسولخدا صلی الله علیه و آله و سلم و بزرگی و فضل آل عبا عظم

همسری با انبیا بر داشتند	اولیا را همچو خود پنداشتند
گفته اینک ما بشر ایشان بشر	همچو ما و بسته خواب و خور
این ندانستند ایشان از عمے	در میان فرقے بود لا انتها

برتر انداز عرش و کرسی و سما ‏ ‏ ‏ ساکنان مقعد صدق و صفا

هر کہ را دل پاک شد از اعتدال ‏ ‏ ‏ این دعایش میرود تا ذوالجلال

کان دعای شیخ نی چون هر دعاست ‏ ‏ ‏ فانی است و گفت او گفت خداست

این دعای بنحیدان خود دیگرست ‏ ‏ ‏ این دعا زو نیست گفت داورست

این دعا حق میکند چون او فناست ‏ ‏ ‏ آن دعا و این اجابت از خداست

قال السیوطی قلت لہ طریق اخری قال ابن النجار فی تاریخہ معنعنا عن قیس بن حازم عن عمرو بن العاص قال لما قدمت من غزوۃ السلاسل وکنت اظن انہ لیس احد احب الی رسول اللہ منی قلت یا رسول اللہ ای الناس احب الیک قال عائشۃ قلت انی اسألک عن الرجال قال فابوہا قلت یا رسول اللہ فاین علی فالتفت الی اصحابہ فقال ان ہذا یسألنی عن النفس وفی روایۃ فقال فتی من الانصار فما بال علی فقال لہ النبی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم من طیب ان احد یسأل عن نفسہ واخرج ابن النجار فے تاریخ بغداد من طریقیہ قالت فاطمۃ یا رسول اللہ لم تقل فی علی شیئا قال علی نفسی فمن رأیتہ یقول فی نفسہ شیئا یعنی علی مرتضے ذات من ست و دیگر کسے را کہ تعریف و مدح کند نفس خود را زیادہ ازین تعریف و مدح چہ ابود کہ عینیت او با خود بیان کرد پس بہر صفتے کہ متصف شد محمد مصطفے موصوف است آن صفات علی مرتضے سوائے نبوۃ کہ خاصہ مختصہ حضرت رسالت است کما قال فی حدیث آخر لا نبی بعدی واخرج الحاکم وابن مردویہ عن جابر ان النبی قال لعلی یا علی الناس من شجر شتے وانا وانت من شجرۃ واحدۃ وہو صحیح علی رأی الحاکم فرمود رسول خدا علی مرتضی را ای علی آدمیان

از درختہائی مختلفہ اند من و تو از یک درختیم و فی بعض الروایتہ خلق انت و خلقت من
طینتہ ابراہیم **شعر** نبی و حیدر را زیک آب و خاکند * دو روحانی تن از یک جان پاک اند *
و از انجملہ آنست کہ پیش از اوان بلوغ اسلام آورد بروایت ابن عباس و زید بن ارقم و
سلمان فارسی بسیاری ز صحابہ و تابعین و اول مسلمین ست ابن حجر گفتہ کہ ہو الارجح و از
بعضے اجماع برہمین نقل کردہ شد و سن شریف آنصاحب ولایت وقت بعثت حضرت
رسالت دہ سال و نزد بعضے کمتر ازان گفتہ اند و از ابیات منسوبہ بہ آنجناب کہ در شرح
وقایہ درباب قسمتہ الغنایم ذکر کردہ اولیت او باسلام و اختصاص او بفضائل مخصصہ
واضح و لایح است **اشعار** علی محمد النبی اخی و صہری * و حمزہ سید الشہداء عمی *
و جعفر الذی اضحی و مسی * یطیر مع الملائکۃ ابن امی * و بنت محمد سکنی و عرسی *
مشوب لحمہا بدمی و لحمی * و سبطا احمد ولدای منہا * فایکم لکم سہم کسہمی * سبقتکم الی
الاسلام طرا * غلاما ما بلغت اوان حلم * و اوجب لی ولایتہ علیکم * رسول اللہ یوم غدیر خم
بیت برادر ابن عم فرزند و داماد * کرا دست این تقرب با نبی داد * فی الصواعق
قال معاویۃ لخالد بن معمر لم احببت علیا قال علی ثلث خصال علی حلمہ اذا غضب و علی صدقہ اذا
قال و علی عدلہ اذا حکم و لما وصل الیہ فخر من معاویۃ قال لغلامہ اکتب الیہ ہذہ الابیات
و از انجملہ آنست کہ او اول کسے ست کہ عبادۃ کرد خدا را و نماز کرد با حضرت رسالت
پیش از ہمہ امت اخرج احمد عن اخید العرنی قال رایت علیا ضحک علی المنبر لم ارہ ضحک ضحکا اکثر منہ
حتی بدت نواجذہ ثم قال ذکرت قول ابی طالب ظہر علینا ابو طالب و انا مع رسول اللہ و نحن نصلی

ببطن نخلہ فقال ماذا تضعان یا ابن اخی فدعاہ رسول اللہ الی الاسلام فقال ما بالذی تضعان
باس او بالذی تقولان باس ولکن واللہ لا تعلوا علی ابدا وضحک تعجبا لقول ابیہ ثم قال اللھم
لا اعرف ان عبدا لک من ھذہ الامۃ عبدک قبلی غیر نبیک ثلث مرات لقد صلیت قبل
ان یصلی الناس سبعا ترجمہ روایت میکند احمد از برادر شمس عزنی کہ دیدم حضرت علی
مرتضی علیہ السلام را خندید بر منبر و ندیدہ بودم کہ گاہے خندیدہ باشد زیادہ ازان
حتی کہ ظاہر شدند انہائے پیش او وبعد ازان فرمود کہ یاد کردم اینوقت گفتار پدر
خود ابوطالب اکہ روزے بما رسید ودر حالتیکہ من ہمراہ رسول خدا در بطن نخلہ مشغول
بنماز بودیم پس گفت ابوطالب کہ چہ چیز میکنید شما ہر دو اے برادر زادہ من پس خواند رسول خدا
ابوطالب را بسوے اسلام پس گفت نیست بشما باکی بان چیز کہ میکنید ومشغولید بان یا
بچیزیکہ میگوئید از زبان قسم خدا افزونی واظہار غلبہ خود مکنید بر ما ہرگز وخندید علی مرتضی
از راہ استعجاب بگفتار پدر خود وبعد ازان فرمود کہ نمیدانم کہ ہیچ یکی از بندگان تو ای
پروردگار من ازین امت پرستیدہ باشد ترا پیش از من بجز رسول خدا وسہ بار این کلمہ را
تکرار کرد علی مرتضی فرمود کہ نماز کردم ہفت سال ہمراہ سردار رسولان پیش از انکہ نماز
خوانند آدمیان بدانکہ اتفاق بر انیست کہ ابوطالب مدد ومعاون ومعین وناصر
رسول خدا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم در جمیع امور بود وتا او زندہ بود کسے طاقت نداشت
کہ مکروہے بر رسول خدا رساند وہمیشہ حمایت ورعایت وحفاظت رسول خدا از کفار قریش
مرعی داشت وبعد از موت عبدالمطلب در کنار خود پرورش نمود ورسول خدا از مردان وے

نہایت محزون وغمگین گردید و در سنہ دہم از بعثت این واقعہ رو داد و خدیجہ ہم درین سال وفات یافت لہذا این سال را عام الحزن نام کردند و اسلام و بروایت ابن عباس ثابت است و از انجملہ آنست کہ بعد از رسولخدا تغیر و تبدیل در نماز کہ ستون دین است راہ یافت و مردمان آنرا ضائع ساختند و بشرائط و حقوق آن بجا آوردند حضرت مرتضیٰ علی علیہ السلام بمقتضائے ولقد کان لکم فی رسول اللہ اسوۃ حسنۃ بشرائط حقوق و تعدیل ارکان و حفظ اوقات و غیرہ لوازم آن چنانچہ شاید و باید بجا می آورد و از نماز رسولخدا صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم صحابہ را یاد میدہانید و فی البخاری فی باب تضییع صلوۃ عن وقتہا حدثنا موسی بن اسمعیل قال ثنا مہدی عن غیلان عن انس قال ما اعرف شیئا مما کان علی عہد النبی صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم قیل الصلوۃ قال الیس ضیعتم ما ضیعتم فیہا حدثنا عمرو بن زرارۃ قال حدثنا عبد الواحد بن واصل ابو عبیدۃ الحداد عن عثمان بن ابی رواد اخی عبد العزیز قال سمعت الزہری یقول دخلت علی انس بن مالک بدمشق وہو یبکی فقلت ما یبکیک فقال لا اعرف شیئا مما ادرکت الا ہذہ الصلوۃ قد ضیعت ترجمہ میگوید زہری کہ در آمدم من بر انس بن مالک بدمشق در حالیکہ میگریست پس گفتیم چہ چیز در گریہ آوردترا گفت انس نمیدانم چیزیرا کہ یافتم از رسولخدا مگر ہمین نماز و این نماز بتحقیق ضایع کردہ شد پس گریہ من برائے تضیع نماز ہست کہ عماد الدین است فی البخاری در باب اتمام التکبیر فی الرکوع حدثنا ابو اسحق الواسطی قال اخبرنا خالد عن الجریری عن ابی العلاء عن مطرف عن عمران بن حصین قال صلی مع علی علیہ السلام بالبصرۃ فقال ذکرنا ہذا الرجل صلواۃ کنا نصلیہا مع رسول اللہ فذکر انہ کان یکبر کلما رفع و کلما وضع و فی باب اتمام التکبیر

فی السجود حدثنا ابو نعمان قال ثنا حماد عن غیلان بن جریر عن مطرف بن عبد اللہ
قال صلیت خلف علی ابن ابی طالب صلواۃ اللہ علی نبینا وعلیہ انا وعمران بن حصین فکان
اذا سجد کبر واذا رفع راسہ کبر واذا نہض من الرکعتین کبر فلما قضی الصلوۃ اخذ بیدی
عمران بن حصین فقال قد ذکرنی ہذا صلوۃ محمد صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم او قال لقد صلی بنا صلوۃ
محمد علیہ الصلوۃ والسلام ترجمہ گفت مطرف بن عبد اللہ کہ نماز خواندم من وعمران
بن حصین در پس علی ابن ابی طالب صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ واو ہر گاہ سجدہ میکرد تکبیر
میگفت و وقتیکہ برمیداشت سر خود از سجدہ باز تکبیر مے گفت وہر گاہ کہ برمیخواست
بعد ادائے دو رکعت برائے رکعت ثالث تکبیر میگفت و وقتیکہ تمام شد نماز گرفت
مطرف بن عبد اللہ را دست عمران بن حصین وگفت بتحقیق یاد دہانید مرا علی مرتضی بنماز
محمد مصطفی یا گفت کہ نماز خواند با ما چنانچہ میگذارد رسول خدا رباعی مرہوا را تو وزیر
خود مساز * تا بر آید جان پاکت در نماز * گرچہ نعمت داد نفس بی علت است *
طاعت او زکار صاحب دولت است * واز آنجملہ آنست کہ رسول خدا حضرت علی مرتضی را
بر دوش خود سوار ساخت در آنوقت آنچہ مابین الارض والسماء بود برو منکشف شد
اخرج النسائی عن علی قال انطلقت مع رسول اللہ حتی اتینا الکعبۃ وصعد رسول اللہ علی منکبی فنہض
علی فلما رای ضعفی قال لی اجلس فجلست فنزل نبی اللہ وجلس لی وقال اصعد علی منکبی فصعدت علی منکبہ
فنہض بی فقال علی انہ یخیل الی لو شئت لنلت افق السماء فصعدت علی الکعبۃ وعلیہا تمثال من صفر
ونحاس فجعلت اعالجہ لازیلہ یمینا وشمالا وقداما ومن بین یدیہ ومن خلفہ حتی اذا استمکنت منہ قال النبی

اقذفہ فقذفت بہ فکسرتہ کما یکسر القواریر ثم نزلت فانطلقت انا و رسول اللہ نستبق حتے
تواریناالبیوت خشیۃ ان یلقانا احد عہ ترجمہ نسائی از حضرت علی مرتضے روایت
کردہ کہ فرمود میرفتم من بار سولخدا تا آمدیم بخانہ کعبہ پس برآمد رسولخدا بر دوش من و
ایستادہ شد برمن پس ہرگاہ دید ضعفی برمن فرمود مرا کہ بنشین پس نشستم چو فرمود آمد
رسولخدا و نشست برائی من و گفت سوار شو ای علی بر دوش من پس برآمدم بر دوش
رسولخدا او ایستادہ شد و میفرمود علی مرتضی برخاستی من در آنوقت خیال میکردم کہ
اگر بخواہم ہر آئینہ برسم تا آسمان پس برآمدم بر خانہ کعبہ و بود بر کعبہ صورت بتان
از روی و مس کہ ساختہ بودند آنرا کافران پس بقصد آنکہ بطرف کشم آنرا می جنبانیدم
بجانب راست و پیش و پس آن تا قادر گشتم بر کندن آن و فرمود مرا رسولخدا کہ بینداز
آنرا پس انداختم آنرا و شکستم چنانچہ شکستہ میشود شیشہا یعنے ریزہ ریزہ کردم و بعد
ازان بزمین فرود آمدم از دوش مبارک پیغمبر خدا صلے اللہ علیہ آلہ وسلم پس روان شدم
من و رسولخدا جلد و شتاب تا آنکہ پنہان شویم در خانہائے خود از ترس آنکہ مبادا اگر ببیند
ما را یکے از کفار اینحال و دریافتہ ایذا رساند ما را و در مدارج النبوۃ آوردہ کہ چون علی مرتضی علیہ السلام
پا بر کتف رسولخدا نہاد حالتے آنرا فرو گرفت در ینحالت حضرت از وی پرسید کہ خود را چگونہ می
گفت یا رسول اللہ چنان می بینم کہ حجب مکشوف شد و گویا سر من بساق عرش رسیدہ است
و ہر چہ دست دراز میکنم بدست من می آید حضرت فرمود ای علی خوشا وقت تو کہ کار
حق میکنی و حبذا حال من کہ بار حق میکشم آوردہ اند کہ چون علی علیہ السلام

بتان را بر زمین انداخت و قطعه قطعه ساخت خود را از دوش آنحضرت بر زمین زد و
در روایتے آمده که خود را از نزدیکی کعبه بینداخت از جہت ادب و شفقت آنحضرت
وچون بر زمین افتاد تبسمے نمود رسولخدا از وے پرسید که چه چیز ترا خنده آورد و
گفت آنکه خود را از چنین جای بلند انداختم و ہیچ الم بمن نرسید آنحضرت فرمود چگونه الم
بتو رسد و حال آنکه بردارنده تو محمد باشد و فرود آرنده تو جبرئیل انتہی کلامه و از انجمله
آنست که چون کفار مجتمع شدند برائے ایذائے آنحضرت و ہجرت از مکه بمدینه
تصمیم یافت رسولخدا صلے اللہ علیه و آله بحضرت علی مرتضی فرمود تا بر فراش سید الورا
بخفت و ردائی مبارک آنجناب را بالائے خود بپوشید تا کفار در غلط افتادند و برفتن
آنحضرت اطلاع نیافتند و بعد از ہجرت عنقریب بحضرت رسالت ملحق گشت قال ابن
اسحق فی قصة الہجرت و مشاورة کفار قریش فی امر النبی فاتی جبرئیل الی رسول اللہ
فقال له لا تبت ہذه اللیلة علی فراشک فلما کانت العتمة من اللیل اجتمعوا یرصدونه حتی
ینام فیثبون علیه فلما رای رسول اللہ قال لعلی نم علی فراشی و تشبح ببردی الحضرمی الاخضر
فنم فیه فانه لن یخلص الیک شئے تکرہه منہم وکان رسول اللہ قبل ینام فی بردة ذالک
اذا نام قال و خرج علیہم رسول اللہ فاخذ حفنة من تراب فی یده فجعل ینثر التراب علی
رؤسہم و ہو یقرء سورة یس والقرآن الحکیم انک لمن المرسلین علی صراط مستقیم الی قوله
فاغشیناہم فہم لا یبصرون حتی فرغ رسول اللہ من ہولاء الایات لم یبق منہم رجل
الا وقد وضع علی راسه ترابا ثم انصرف الی حیث اراد ان یذہب فاتاہم آت ممن لم یکن

معهم فقال ما تنظرون ههنا قال محمد قال خيبكم الله والله خرج عليكم ثم ما ترك منكم رجلا الا وقد
وضع على راسه ترابا وانطلق لحاجته اما ترون ما بكم قال فوضع كل واحد منهم يده على راسه فاذا
عليه تراب ثم جعلوا يطلعون فيرون عليا على الفراش متسجيا ببرد رسول الله فيقولون والله
ان هذا لمحمد نائما عليه برده فلم يبرحوا كذالك حتى اصبحوا فقام علي على الفراش فقالوا والله
لقد كان صدقنا الذي حدثنا ثم قال محمد بن اسحق في قصة مقدم النبي المدينة واقام علي بمكة
ثلاث ليال وايامها حتى ادى عن رسول الله الودائع التي كانت عنده للناس حتى اذا
فرغ منها لحق برسول الله ترجمہ گفت ابن اسحق محدث در قصہ ہجرت و مشاورت کفار
قریش در قتل نبی کہ آمد جبرئیل نزد رسولخدا و گفت ویرا کہ مخواب امشب بر بستر خود پس ہرگاہ
تاریک گشت شب مجتمع گشتند کفار و منتظر بودند کہ ہرگاہ بخواب رود رسولخدا بر تازند
بر وے و بکشند او را ہرگاہ دید رسولخدا این ماجرا را فرمود علی مرتضی را بخواب اے
علی بر بستر من و بپوش چادر سبز من و بخواب دران بدرستی ہرگز نخواہد رسید بتو ہیچ مکروہے از کفار
و ہمیشہ رسولخدا صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم میخوابید در چادر یکہ عنایت نمود بہ علی مرتضی علیہ السلام و
بیرون آمد رسولخدا از خانہ و گذشت بر کفار و گرفت مشتے از خاک و میریخت بر سر کافران حالیکہ
میخواند سورۂ یسین والقرآن الحکیم انک لمن المرسلین علی صراط مستقیم الی قولہ فاغشیناہم فہم
لایبصرون تا آنکہ فارغ گشت سرور کائنات از خواندن این آیات نبود ہیچ کافری مگر آنکہ
بود بر سرو و تشریف برد رسولخدا صلی اللہ علیہ وآلہ بہر جا کہ میخواست پس آمد نزد کفار شخصے
کہ نبود در میان ایشان و گفت چہ میبینید شما در اینجا برای کہ ایستادہ اید گفتند برای محمد گفت

رسوا و خراب گردند شمارا قسم خدا که رفت محمد از میان شما و نگذشت هیچ یکی را از شما مگر ریخت بر سر آن خاک و رفت جائیکه خواست
بہ بینید سرہا خود ہا که خاک آلوده است پس گذاشت ہر یک دست خود بر سر و یافت
خاک را بر سر خود **بیت** محمد عربی کابروئے ہر دو سراست کسیکه
خاک درش نیست خاک بر سر او ۔ و بعد از ان آمدند کفار که دریافت کنند احوال سید ابرار
دیدند حضرت علی مرتضے علیه السلام را که ہست بر بستر رسولخدا صلی الله علیه و آله
و پوشیده است چادر سرور انبیا پس گفتند کفار قسم خدا نیست محمد مصطفے زیرا که
ہست بر روے چادر یکه بود بر رسولخدا و منتظر ماندند تا که صبح طالع گشت پس
برخواست علی مرتضی از بستر رسولخدا پس گفتند که قسم خدا راست گفت کسیکه خبر داد مارا
از رفتن رسولخدا صلے الله علیه و آله و سلم و اقامت نمود علی مرتضے علیه السلام در مکه
سه شب تا که ادا کرد از رسولخدا امانتها و ودائع مردمان که نزد رسولخدا بود هرگاه فارغ شد
از ان ملحق گشت بسرور رسولان و در تفسیر در منثور آورده که آیه کریمه من یشری نفسه
ابتغاء مرضات الله در همین ماجرا در مدح علی مرتضی نازل شد و حدیث نقل کرده که
او تعالے جلشانه جبرئیل و میکائیل علیهما السلام را حاضر ساخت و سوال فرمود که اے جبرئیل ترا با
میکائیل اخوت و مودت است بعوض میکائیل جان خود را فدا میسازی جبرئیل گفت این از
من نخواهد شد حضرت رب العزت فرمود که علی را با محمد اخوت است جان خود را فدا آن سرور گردانید
بر بستر و خواب نمود و در حدیث آمده فباہے لعلی علی جمیع الخلائق یعنی حق تعالے مباہات و مفاخر نمود بوجود
علی بر همه خلائق فی الواقع اینچنین ذات معدوم النظیر از جمله نادرات ست شخصے از فقیر

پر تفصیر سوال کرد کہ مولانا روم علیہ الرحمۃ فرمودند در حق علی کہ افتخار ہر نبی و ہر ولی
بے شبہہ وجود حضرت علی مرتضی علیہ السلام افتخار اولیاست اما افتخار انبیا چہ معنے
دارد این عاصی جواب داد کہ رسولخدا صلے اللہ علیہ و آلہ فرمود کہ من مباہات و مفاخرت
خواہم کرد روز قیامت بکثرت امت و روایت میکنند کہ فرمود الفقر
فخری پس ذات معدن کرامات و مخزن کمالات حضرت علی مرتضے علیہ السلام
کہ مجموعہ فقر و عرفان و موصوف باوصاف جمیلہ سرور رسولان بود پس از گفتن
افتخار در حق این قدوہ اخیار چہ تعجب رو نمود ہرگاہ خدا تعالے بر جبرئیل و میکائیل
و جمیع خلائق بہ علی اظہار افتخار فرماید پس برائے افتخار نبی چرا نشاید کہ فی احیاء
العلوم لحجۃ الاسلام محمد الغزالی فی بیان الایثار بات علی بن ابیطالب علی فراش
رسول اللہ فاوحی عز وجل الی جبرئیل و میکائیل علیہما السلام انی اخیت بینکما وجعلت
عمر احدکما اطول من عمر الاخر ایکما یوثر صاحبہ بالحیوۃ فاختار کلاہما الحیوۃ فاوحی اللہ
عز وجل فلا کنتما مثل علی ابن ابیطالب صلوات اللہ علی نبینا و علیہ اخیت بینہ و بین محمد
فبات علی فراشہ فقدیہ بنفسہ و اثرہ بالحیوۃ اہبطا الی الارض فاحفظاہ من عدوہ فکان
جبرئیل عند راسہ و میکائیل عند رجلیہ و جبرئیل ینادی بخ بخ من مثلک یا ابن ابیطالب
یباہی تعالے بک الملائکۃ فانزل اللہ عز وجل ومن الناس من یشری نفسہ ابتغاء مرضات
اللہ واللہ رؤف بالعباد و از انجملہ آنست کہ چون درمیان اصحاب مواخاۃ واقع شد
آنحضرت علی مرتضی را برادر خود خواند اخرج الترمذی عن ابن عمر قال اخی رسول اللہ

صلی اللہ علیہ وآلہ بین صحابہ فجاء علی تدمع عیناہ فقال یا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ
اخیت بین اصحابک ولم تواخ بینی وبین احد فقال رسول اللہ انت اخی فی الدنیا
والآخرۃ ترجمہ ترمذی از ابن عمر آوردہ کہ گفت اخوت کرد رسولخدا میان صحابہ
ویکے را برادر دیگرے گردانید پس آمد علی مرتضی علیہ السلام بحضور رسولخدا صلی اللہ
علیہ وآلہ گریان کہ آب از دیدہ مبارکش جاری بود بخدمت رسولخدا عرض نمود کہ مواخاۃ
فرمودی درمیان صحابہ خود واخوت نکردی میان من وہیچ یکے از ایشان پس فرمود
رسولخدا اے علی تو برادر منی در دنیا وعقبے بیت برادر ابن عم
فرزند و داماد * کرا دست این تقرب باپنی داد * از آنجملہ آنست کہ روز بدر سہ
نفر از جماعہ کفار کہ مبادرت کردند وسہ کس از بنی ہاشم در صدد مدافعۂ آنہا درآمدند
حضرت علی مرتضی از جملہ آن بود ولید بن عتبہ وا از دست وی کشتہ شد وجبرئیل
ومیکائیل درین روز چپ وراست آنحضرت بودند ودران روز رسولخدا صلی اللہ
علیہ وآلہ ہمہ کفار اگذاشتہ تن تنہا نزد علی مرتضی برائے آنکہ در شکم درد داشت تشریف
فرما شد اخرج ابو عمر عن ابراہیم بن عبید بن رفاعہ بن رافع الانصاری عن ابیہ
عن جدہ قال قبلنا من بدر ففقدنا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ فنادت الرفقۃ بعضہا
بعضا افیکم رسول اللہ فوقفوا حتی جاء رسول اللہ ومعہ علی ابن ابی طالب صلوات اللہ
علی نبینا وعلیہ فقالوا یا رسول اللہ فقدناک فقال ان اباحسن وجد مغصا فی بطنہ فتخلفت
علیہ ترجمہ راوی میگوید ہرگاہ کہ مراجعت نمودیم از بدر گم کردیم رسولخدا را پس

آواز داد ندر فقا یکے دیگرے را کہ آیا ہست میان شمار سولخدا صلے اللہ علیہ
وآلہ پس ایستادہ شدند ہمہ و توقف ورزیدند برائے رسولخدا تا کہ آمد محمد مصطفے و
ہمراہ وے بود علی مرتضی پس گفتند یا رسول اللہ گم کردیم ترا پس فرمود کہ بدرستی
در شکم علی مرتضی درد بود لہذا جدا گشتم از شما و حاضر شدم بر علی مرتضی و از انجملہ
در مشہد احد فضائل عظیمہ نصیب او آمد مصعب بن عمیر کہ صاحب لوائی آنحضرت بود
وقتیکہ بشہادت رسید جناب اقدس نبوی لوا را بحضرت علی مرتضی علیہ السلام
داد و در انحالت با صاحب لوائے قریش مبارزت نمود و او را کشت قال
ابن اسحق وقاتل مصعب بن عمیر دون رسول اللہ حتی قتل وکان قتلہ ابن قمیۃ اللیثی وہو یظن
انہ رسول اللہ صلے اللہ علیہ وآلہ فرجع الی قریش وہو یقول قتلت محمدا فلما قتل
مصعب بن عمیر اعطی رسول اللہ صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم اللواء لعلی ابن ابیطالب
وقاتل علی ابن ابیطالب ومعہ رجل من المسلمین قال ابن ہشام حدثنی مسلمۃ بن عقبہ
المازنی قال لما اشتد القتال یوم احد جلس رسول اللہ تحت رایۃ الانصار وارسل
الی علی ابن ابیطالب صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ ان قدم الرایۃ فتقدم علی فقال انا
ابو القصم فناداہ ابو سعد بن طلحہ صاحب لواء المشرکین ہل لک یا ابا القصم فی البراز
من حاجۃ قال فبرزا بین الصفین فاختلفا ضربتین فضربہ علی علیہ السلام فصرعہ ثم انصرف
ولم یجہز فقال لہ الاصحاب افلا اجہزت علیہ فقال استقبلنی بعورتہ فعطفتنی عنہ الرحم وعلمت
ان اللہ قد قتلہ ویقال ان ابا سعد بن طلحہ قد خرج بین الصفین فنادی انا قاصم من یبارز

فلم یبرز الیه احد فقال یا اصحاب محمد زعمتم ان قتلاکم فی الجنة وقتلانا فی النار کذبتم واللات

والعزی لو تعلمون ذلک حقا لخرج الی بعضکم فخرج الیه علی ابن ابیطالب فاختلفا

ضربتین فقتله علی صلوات اللہ علی نبینا وعلیه ترجمہ گفت ابن اسحق محدث کہ مقاتلہ کرد

مصعب بن عمیر تا کہ شہید شد وکشت آن را ابن قمیہ لیثی وگمان برد ابن قمیہ ملعون کہ

مصعب بن عمیر کہ این رسولخدا است بزعم فاسد خود ضربہ بر رسول خدا زد وبعد از ان برگشت ابن

قمیہ بسوی قریش ومی گفت کہ کشتیم محمد رسول اللہ را وہرگاہ کہ کشتہ شد مصعب بن عمیر عطا فرمود

رسولخدا صلی اللہ علیہ وآلہ لوا رخود را بعلی مرتضی پس مقاتلہ کرد با کفار آن شیر یزدان کرار

غیر فرار در حالیکہ ہمراہ وے بودند مسلمانان ودر روایت ہشام آمدہ کہ ہرگاہ سخت

شد قتال روز احد نشست سید ابرار زیر رایت انصار وفرمود بعلی مرتضی علیہ السلام کہ

پیش آی برای جہاد پس مقدم گشت علی مرتضی وفرمود منم ابو القصم وآواز داد ابو سعد بن طلحہ

کہ لوای شہر کان در دست وے بود آیا ہست ترا یا ابا القصم کہ در میدان آئی پس آمد آن شہسوار

برای محاربہ کفار وکشتہ شد آن کافر نابکار از دست حیدر کرار وہرگاہ کہ آن کافر ازدواد

بر زمین افتاد حضرت علی مرتضی علیہ السلام ملتفت بآن نگشت پس یاران بخدمت آنحضرت عرض نمودند

کہ چرا کار آن کافر تمام نکردی فرمود کہ او ستر عورت خود کشاد وعریان گشت وبصورت الحاح وزاری

پیش آمد پس باز داشت مرا رحم از وے وبدرستی نمیدانم کہ خدا کشت او را بیت دوستان اگر چہ گشتی

محروم تو کہ با دشمنان نظر داری۔ واز انجملہ آنست کہ در ہمین غزوہ احد جبرئیل در خدمت آن

فخر انام بود ودر مدارج النبوة است کہ حضرت علی مرتضی علیہ السلام انچہ حق مبارزت ومحاربت وجلادت

وشجاعت کہ آن روز بجا آورد فوق آن متصور نیست روایت است از قیس کہ وے از پدرش سعد روایت کرد کہ گفت از علی مرتضیٰ شنیدم کہ فرمود در وز احد شانزدہ ضربت بمن رسید کہ در چہار ضربت از ان بر زمین افتادم وہر بار کہ می افتادم مردے خوبرو و خوشبو بازوئے مرا میگرفت و برپا کرد و مے گفت کہ متوجہ کافران شو کہ تو در طاعت خدا و رسول اوئی و ایشان ہر دو از تو راضی اند بعد از فراغ جنگ آن واقعہ را بحضرت رسالت عرض کردم آن سرور فرمود کہ او را شناختی گفتم نے اما بدحیہ کلبی مشابہ بود پس فرمود ای علی خدا تعالےٰ چشم ترا روشن کناد آن جبرئیل بود و از انجملہ آنست چون بلا پیش آمد و بسیارے از صحابہ درین واقعہ بدرجہ شہادۃ رسیدند و دران ہنگامہ از انجناب اطلاع نداشتند و متفرق گشتند و حضرت رسولخدا را تنہا گذاشتند حیدر کرار ثابت و قائم ماند چون انحضرت تفرق صحابہ دید بغضب آمد و عرق از پیشانی ہمایونش متقاطر گشت و درانحالت نظر کرد علی مرتضیٰ ابن ابیطالب را دید کہ بہ پہلوئے وے ایستادہ است فرمود چیست کہ تو بہ برادران نحق نہ گشتی علی گفت االکفر بعد الایمان ان لی بک اسوۃ یعنی آیا کافر شوم بعد از ایمان بدرستی مرا بتو اقتدا است یعنے مرا باشما کارست و با دیگران کار ندارم ؎ بیت جز آستان توام درجہان پناہی نیست سرمرا بجز این در حوالہ گاہی نیست ؎ ہذا امانی مدارج النبوۃ و بعد انکشاف بلا آب آوردن برائے غسل دم از روے سعد ولد آدم از دست حضرت علی مرتضیٰ

صلوات الله علی نبینا و علیه سر انجام یافت اخرج البخاری عن سهل بن سعد و هو یسال
عن جرح رسول الله فقال والله انی لاعرف من کان یغسل جرح رسول الله و من کان
یسکب الماء و بما دووی قال کانت فاطمة بنت رسول الله تغسله و علی یسکب الماء
بالمجن فلما رات فاطمة ان الماء لا یزید الدم الا کثرة اخذت قطعة من حصیر فاحرقتها
فالصقتها فاستمسک الدم در بخاری از سهل بن سعد آورده که او سوال کرده شد
از زخم رسول خدا صلی الله علیه و آله گفت من می شناسم کسے را که شست آن زخم
را و کسیکه ریخت آب را و میدانم چیزے را که دوا کرده شد به آن چیز که فاطمه زهرا
علیها السلام مے شست خون را از روے مبارک رسول خدا صلے الله علیه
و آله و علی مرتضی میریخت آب را به سپر خود وگاه دید فاطمه زهرا که به شستن زیاده
میشود خون گرفت پاره از بوریا و سوخت آنرا و چسپانید بر زخم رسول خدا پس
ایستاده خون او موقوف گشت و از انجمله آنست که در روز احد آواز غیبے آمد گوینده
معلوم نمیشد لا فتے الا علی لا سیف الا ذو الفقار اذ قال ابن هشام حدثنی اہل العلم
ابن ابی نجیح قال نادی مناد یوم احد لا فتی الا علی لا سیف الا ذو الفقار شعر

نه دید و نه بیند دگر روزگار	جوان چون علی تیغ چون ذو الفقار

و از انجمله آنست که چون جبرئیل مردانگی علی مرتضے دید لب به مدح و ثنای علی مرتضی
علیه السلام کما هو آخر بحضور محمد مصطفے صلے الله علیه و آله کشود و حضرت رسالت
نیز آنچه مرتبه علیه اصحاب ولایت بود بیان فرمود و در مدارج النبوة است که چون علی

مرتضی این مردانگی کرد و حقتعالی او را نصرت داد جبرئیل با آنحضرت گفت که این
کمال مواسات و جوانمردیست که علی با تو میکرد آنحضرت فرمود انه منی و انا منه یعنی
علی از منست و من از ویم کنایت است از کمال اتحاد و اخلاص و یگانگی و آمده است که
چون آنحضرت این کلمه را فرمود جبرئیل گفت انا منکما یعنی من از شما هر دو ام و از انجمله
آنست که در روز خندق چون کفار از خندق عبور کردند و بمقابله مسلمین قایم شدند حضرت مرتضی
صلوات الله علی نبینا و علیه با عمرو بن عبدود مبارزت نمود و او را بجهنم فرستاد و در مدارج النبوة است آنچه
درین غزوه از مبارزت و مقاتلها از علی علیه السلام واقع شده از حد قیاس بیرونست چنانکه در اخبار
وارد شده است لمبارزة علی ابن ابیطالب یوم الخندق افضل من اعمال امتی الی یوم القیمة
و حضرت رسول دعاها کرد در حق علی مرتضی و شمشیر خود که ذو الفقار نام داشت
او را عنایت ساخت و از انجمله آنست که در غزوه بنی النضیر رسولخدا لوا خود عقد
نمود و بعلی مرتضی صلوات الله علی نبینا و علیه داد و کار او درست آن شهسوار بانصرام رسید و در
مدارج النبوة است که آنحضرت چون از مدینه مطهره بیرون آمد و نماز دیگر در فضای
منازل بنی النضیر گذارد و دیار ایشان از مدینه مطهره نزدیک است چون یهود
سپاه اسلام دیدند ابواب قلاع بسته دست بسنگ و تیر گشادند تا بوقت عشا
جنگ کردند چون مومنان نماز عشا گذاردند حضرت با چند کس بمنزل شریف
تشریف آوردند و سائر صحابه که سردار ایشان علی مرتضی علی اختلاف
الروایتین بود تا وقت صبح به محاصره یهود اشتغال نمود و آورده اند که خیمه

آنحضرت در قفائی بنی حطمہ زدہ بودند غرہ کہ یکے از تیر اندازان یہود بود تیری انداخت
تیرے بخیمہ آنحضرت رسید و از آنجا خیمہ بجائے دیگر زدند امیر المومنین علی مرتضیٰ علی نبینا
وعلیہ الصلوٰۃ والسلام در کمین او بودنا گاہ شمشیر برہنہ در دست یافتہ کس دیگر بیرون
آمد علی مرتضیٰ صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ برئے حملہ کرد و سر شوم او را از تن پلیدش
جدا کردہ پیش آنحضرت آورد و از انجملہ آنست کہ در غزوہ بنی قریظہ کہ قبیلہ
عظیمہ یہود بود در وقت محاصرہ یکے از اسباب نزول آنہا از حصن دلاوری
وشجاعت علی مرتضیٰ صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ بود وقال ابن اسحاق حدثنی
من اثق بہ من اہل العلم ان علی ابن ابیطالب صاح وہم محاصر بنی قریظہ یدعوہ الی الایمان
وتقدم ہو قال لاذوقن ماذاق حمزۃ اولافتحن حصنہم فقالوا یا محمد ننزل علی حکم سعد
بن معاذ و از انجملہ آنست کہ در غزوہ خیبر در فتح حصنے از حصون درنگ واقع
شد رایت بدست علی مرتضیٰ دادند و بہ آنجناب روان ساختند فتح آن حصن
بر دست او متحقق گشت قال محمد بن اسحق حدثنی بریدہ بن سفیان عن ابیہ سفیان
عن سلمۃ بن الاکوع قال العبث رسول اللہ صلے اللہ علیہ وآلہ ابابکر برایتہ الے
بعض حصون خیبر فقاتل ورجع ولم یکن فتح وقد جہد ثم بعث من الغد فقاتل ثم رجع
ولم یکن فتح وقد جہد فقال رسول اللہ لاعطین الرایۃ غدا رجلا یحب اللہ ورسولہ ویحب اللہ
ورسولہ کرار غیر فرار لا یرجع حتی فتح اللہ علے یدیہ قال یقول سلمۃ فدعا علیا
وہو رمد فتفل فی عینیہ ثم قال خذ الرایۃ فامض بہا حتی یفتح اللہ علیک قال یقول

سلمة فخرج بها يهرول هرولة وانا خلفه نتبع اثره حتى ركزه رايته فى رضم من حجارة
تحت الحصين فاطلع اليه اليهود من راس الحصن قالوا من انت قال انا على ابن ابيطالب
صلوٰة الله على نبينا وعليه قال يقول اليهود علوتم وما انزل على موسیٰ وكما قال فما رجع
حتى فتح الله على يديه قال ابن اسحق حدثنى عبد الله بن حسن عن بعض اهله عن ابى رافع
مولى رسول الله قال خرجنا مع على بن ابيطالب حين بعثه رسول الله برايته فلما
دنا الحصن خرج اليه اهله فقاتلهم فضربه رجل من يهود فطرح ترسه من يده فتناول على بابا
كان عند الحصن فترس به عن نفسه فلم يزل فى يده وهو يقاتل حتى فتح الله على يديه ثم القاه
من يده حين فرغ فلقد رايتنى فى نفر سبعة انا من هم ان يقلب ذلك الباب فما نقدر هذا
الحديث فى المسلم والبخارى وان لم يكن فيه ذكر قلع الباب لكنه مذكور فى غير من كتب
الاحاديث ترجمہ روایت کردہ است سلمہ بن الاکوع کہ فرستاد رسولخدا صلی اللہ علیہ وآلہ
ابوبکر صدیق را با رایت خود بجانب بعضے از قلعہاے خیبر پس مقاتلہ نمود و محنت
و مشقت بسیار کرد اما عقدۂ کار از دست او نکشود و باز گشت بعد از ان فردا ے
آن روز فرستاد عمر بن الخطاب را آنہم جنگ کرد وجد و جہد بسیار بکار برد
ہیچ فائدہ نکرد و باز آمد پس گفت رسولخدا کہ میدہم فردا علم را بمردی کہ دوست
دارد خدا و رسول را و دوست دارند او را خدا و رسول صلی اللہ علیہ وآلہ وآن مرد حملہ
بر حملہ کنندہ و از دشمن برنگردندہ و ستیز کنندہ و ناگریزندہ باشد تا کہ فتح کند خدا
بر دست وے این قلعہ را پس خواند رسولخدا علی مرتضیٰ را در حالیکہ درد میکرد چشم مبارک

آن شیر میدان غزا پس آنحضرت سر او را بر ران خود نهاد و آب دہان مبارک خود در چشم میمونش کشید و دعا کرد فی الحال درد زائل گشت و فرمود بگیر ایت را و روان شو تا فتح کند خدا بر تو آن قلعہ را پس روان شد علی مرتضی شتابان و خرامان و شادان و فرحان تا که قائم کرد علم را در سنگے از سنگہا که زیر آن قلعہ بود پس آگاہ شدند یہود و از سر آن قلعہ برآمدند علی مرتضی علیہ السلام و گفتند کہ چیستی تو فرمود منم شیر خدا علی مرتضی گفتند یہود برآمدید شما بقسم چیزے کہ نازل شد بر موسی علیہ السلام پس باز نگشت علی مرتضی علیہ السلام تا کہ فتح کرد خدا بر دست او آن قلعہ را و در روایت دیگر آمدہ کہ یکے از یہود زد بر دست مبارک علی مرتضی علیہ السلام و سپر از دست مبارکش افتاد پس گرفت در را و سپر خود ساخت تا فتح نمود خدا و بعد از ان انداخت آن در را **شعر** آن قلعہ کشائے کہ در قلعہ خیبر * بر کند بیک حملہ و بکشود علی بود **ایضاً** جستہ از خندق و در کندہ بر و پل بستہ * لرزہ انداختہ بر بارہ برج خیبر * میگوید راوی کہ دیدم ہفت نفر را کہ من یکے از انہا بودم میخواستند کہ جنبش دہند آن در را نتوانستند و عاجز گشتند و در بعضے روایات چہل تن عاجز شدند از جنبش آن و در بعضے آمدہ کہ آن در آہنی بود و ہشت صد من وزن داشت و در مواہب لدنیہ آوردہ کہ بر کند علی مرتضی بیک حملہ باب خیبر را کہ جنبش نمیتوانستند داد او را ہفتاد کس ہر چند ذکر این قلعہ باب در صحیح بخاری نیست لاکن در کتب احادیث معتبرہ

مذکور و مسطور ہست و مشہور و معروف ہست در مدارج النبوۃ آمدہ کہ چون آنحضرت

این خبر بشارت اثر و این نوید سعادت ثمر ورد اد صحابہ دین امید در راہ و چشم

بر قبول درگاہ بودند تا این دولت نصیب کہ گردد و این فضیلت مخصوص کہ شود

سعد بن ابی وقاص گوید رفتم در پیش آنحضرت و زانو زدم و برخاستم بامید آنکہ

صاحب رایت من باشم و از عمر بن خطاب منقولست کہ گفت ہرگز امارت را

دوست نداشتم مگر آن روز اخرج مسلم عن ابی ہریرۃ ان رسول اللہ قال خیبر لاعطین

الرایۃ رجلا یحب اللہ و رسولہ و یفتح اللہ علی یدیہ قال عمر بن الخطاب ما احببت

الامارۃ الا یومئذ فبادرت لہا رجاء ان یدعی لہا قال فدعا رسول اللہ علی ابن

ابیطالب فاعطاہ ایاہا جماعۃ قریش باہم میگفتند کہ علی ابن ابی طالب باین مراد

نخواہد رسید زیرا کہ در چشم وی درد است بحدے کہ پیش پائے خود نمی بیند منقولست

چون علی مرتضے شنید کہ اینچنین میگویند امید بر فضل خدا نمودہ فرمود اللہم لا مانع لما

اعطیت و لا معطی لما منعت و از مدینہ بیرون آمد و خبر بحضرت رسالت صلے اللہ

علیہ و آلہ رسید فرمود کجاست علی مرتضے گفتند کہ ہمین جاست لیکن چشم او درد میکند

کہ پیش پای خود نمی بیند فرمود کہ او را نزد من بیارید سلمہ بن الاکوع دست او را گرفتہ

تا بحضرت رسالت رسانید حضرت رسالت آب دہان مبارک خود در چشم آنحضرت

کشید شفا کلی حاصل گردید و از ان روز باز درد چشم و درد سر گرد وے

نگردید و اخرج البخاری و مسلم عن سلمۃ بن الاکوع قال کان علی قد تخلف

عن النبی فخرج علی فلحق بالنبی فی خیبر وکان به رمد فقال انا تخلف عن رسول الله فلما کان مساء اللیلة التی فتحها الله فی صباحها قال رسول الله لاعطین الرایة غدا رجل یحبه الله و رسوله او قال یحب الله و رسوله یفتح الله علیه فاذا نحن بعلی و ماخوه فقالوا هذا فاعطاه رسول الله ففتح الله علیه و اخرج مسلم ایضا عنه قال ارسلنی رسول الله الی علی و هو ارمد فقال لاعطین الرایة رجلا یحب الله و رسوله و یحبه الله و رسوله فاتیت علیا فجئت اقوده و هو ارمد حتی اتیت برسول الله صلی الله علیه و آله فبصق فی عینیه فبرء و اعطاه الرایة وخرج مرحب فقال قد علمت خیبر انی مرحب شاکی السلاح بطل مجرب اذا الحروب اقبلت تلهب فقال علی انا الذی سمتنی امی حیدرا کلیث غابات کریه المنظر اوفیهم بالصاع بالسیف کیل السندرة و از امام محمد باقر سلام الله علیه و علی آبایه الکرام و اولاده العظام منقولست که فرمود چون علی در خیبر را بگرفت و بجنبانید و از جا بر کند تمامی حصار بجنبید چنانکه صفیه بنت حیی بن اخطب از سریر بیفتاد و روی وی مجروح شد و ازینجاست که حضرت علی مرتضی صلوات الله علی نبینا و علیه فرمود که انرا بقوت روحانی کندم نه به جسمانی و این ظاهرست که آن از عالم قدرت بود نه عادت و از عالم حقیقت بود نه مجاز که بر دست آن مظهر قدرت الٰہی ظهور نمود

نظم

بر صف اهل زیغ با دل صاف	بهر اعلای دین کشیده مصاف
بود از غایت فتوت خویش	خالی از حول خویش و قوت خویش
قوة و فعل حق ازو زده سر	کند بنخویشتن در خیبر

خود چه خیبر که خیبر گردون — پیش آن دست و پنجه بود زبون

و در روایتی آمده که آنوقت دعا کرد رسول خدا در حق علی مرتضی که اللهم اذهب عنه الحر والبرد خدایا دور کن از وی گرما و سرما را چون اکثر تشویش آدمی را ازین امور میباشد خصوصاً در معرکه های جنگ و هوای خیبر درین ایام بسیار گرم بود پس آن را نفی کرد و به نفی سرما نیز استطراد نمود و از بهر مقابله گرما سرما را هم نام برد هر چند که حاجت نفی سرما نبود این لیلی گوید که علی مرتضی در گرمائی سخت جامه پنبه دار در بر میکرد و در سرمای عظیم جامه تنک می پوشید و از ان باک نداشت **نظم**

گرم و سردش نوبهار زندگیست — مایهٔ صدق و الیقین بندگیست
دامن او گیر زوتر بیگمان — تا رهی از فتنهٔ آخر زمان

القصه چون اهل حصن قموص و سائر حصون خیبر بقوت قدرت را از حضرت علی مشاهده کردند فریاد بر آوردند که الامان الامان پس آن حضرت علیه السلام باشارت سراسر بشارت از حضرت رسالت صلی الله علیه و آله ایشان را امان داد بشرط آنکه هر مردی سر دار طعام خود بر داشته از ان دیار بیرون روند و نقود و امتعه و اسلحه و سایر اموال با اهل اسلام گذارند و هیچ چیز پوشیده و پنهان ندارند و اگر مالے ظاهر شود که گفته باشند امان نیز چون ایمان از ایشان مسلوب گردد و چون خبر فتح بجناب رسالت رسید شکرانه این نعمت بجا آورد که سبب ظهور عزت اسلام گشت و چون علی مرتضی علیه السلام از مهم کفار فراغ یافت بدرگاه حضرت متوجه شد آن حضرت بمحبت تهنیت وی

باستقبال و استبشار از خیمہ بیرون آمد و ویرا در کنار گرفت و میان دو چشمش بوسہ داد و فرمود بلغنی المشکور و صنعک المذکور فقد رضی اللہ و رضیت انا منک پس امیر کبیر گریہ کرد آنحضرت فرمود کہ گریہ شادی ست یا گریہ اندوہ علی مرتضی صلوات اللہ علی نبینا و علیہ گفت گریہ شادی و چگونہ شاد نباشم کہ تو از من راضی باشی فرمود حضرت محمد مصطفی صلی اللہ علیہ و آلہ نہ من تنہا از تو راضی ام بلکہ خداوند تعالی و جبرئیل و میکائیل و جملہ فرشتگان از تو راضی اند و گویند کہ در حصن قموس کہ والی آن کنانہ ابن ابی الحقیق بود صد جوشن و چہار صد شمشیر و ہزار نیزہ و پانصد کمان یافتند و اثاث و امتعہ فراوان دست داد و از آنجملہ آنست کہ در غزوہ خیبر رایت را آنحضرت حوالہ وی فرمود و گفت لاعطین الرایۃ غدا رجلا یحب اللہ و رسولہ و یحبہ اللہ و رسولہ و جماعۃ من الصحابۃ ہذا ایضا من المتواتر و از آنجملہ آنست کہ فرمود در حق وی آنحضرت علی منی و انا منہ ہذا من المتواتر ایضا و از آنجملہ آنست کہ برای آنحضرت التماس کرد از خدا کہ خلیفہ بعد من علی باشد کذا فی الغنیہ و در بعضی کتب معتبرہ مسطور ست روی ابی ہریرۃ عن النبی صلی اللہ علیہ و آلہ انہ قال لما عرج لی سالت ربی ان یجعل الخلیفۃ من بعدی علی بن ابی طالب فقالت الملائکۃ یا محمد ان اللہ یفعل ما یشاء الخلیفۃ من بعدک ابو بکر رضی اللہ عنہ فی روایۃ ثلاث مرات

ابیات

او ست سلطان ہر چہ خواہد آن کند	عالمی را در دمے ویران کند
ہست سلطانی مسلم مر و را	نیست کس را زہرہ چون و چرا
دیگر اینکہ از خواہش ایزد یست	ترا و مرا در میان دخل نیست

و از انجملہ آنست کہ در حق وی فرمود کہ اقضاکم علی ابن ابی طالب و از انجملہ آنست کہ فرمود در حق وی کہ تو امیر و خلیفہ ہستی اخرج الطبرانی عن جابر بن سمرۃ قال قال رسول اللّٰہ صلی اللّٰہ علیہ و آلہ لعلی انک مومر مستخلف و انک مقتول و ہذہ مخضوبۃ فی ہذہ یعنی لحیتہ من راسہ و از انجملہ آنست کہ فرمود ہر کہ گذاشت علی مرتضی را و دور شد از وی پس بدرستی دور گشت و گذاشت خدا و رسول خدا را اخرج الحاکم عن ابی ذر قال النبی صلی اللّٰہ علیہ و آلہ یا علی من فارقنی فقد فارق اللّٰہ و من فارقک یا علی فقد فارقنی و ایضا عن ابی ذر قال قال رسول اللّٰہ صلی اللّٰہ علیہ و آلہ من اطاعنی فقد اطاع اللّٰہ عز و جل و من عصانی فقد عصی اللّٰہ و من اطاع علیا فقد اطاعنی و من عصی علیا فقد عصانی و ہذا رواہ ابو یعلی فی مسندہ و الشیبۃ فی سننہ و از انجملہ آنست کہ فرمود علی با قرآنست و قرآن با علی است اخرج الحاکم عن ام سلمۃ سمعت رسول اللّٰہ صلی اللّٰہ علیہ و آلہ یقول علیٌّ مع القرآن و القرآن مع علی لن یتفرقا حتی یردا علی الحوض و از انجملہ آنست کہ در حق وے فرمود کہ دور میکند حق با علی ای بار خدایا بگردان حق را بہر جانب کہ علی بگردد اخرج الحاکم عن علی قال قال رسول اللّٰہ صلی اللّٰہ علیہ و آلہ رحم اللّٰہ علیا اللّٰہم و ادر الحق معہ حیث دار و از انجملہ آنست کہ ہرگاہ رسول خدا عقد مواخات میان صحابہ فرمود عرض کرد علی مرتضیٰ یا رسول اللّٰہ ذہب روحی و انقطع ظہری رایتک فعلت باصحابک غیری فان کان من سخط علی فلک العتبی و الکرامۃ فقال صلعم و الذی بعثنی بالحق ما اخرتک الا لنفسی فانت عندی بمنزلۃ ہرون من موسی و وراثی فقال یا رسول اللّٰہ ما اورث منک قال ما اورث

الانبیاء قال وما اورث الانبیاء قبلک قال کتاب وسنة نبیہم وانت معنی فی قصری فی الجنة
مع فاطمة ابنتی وانت اخی ورفیقی ثم تلا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ ہذا الایة اخوانا علی
سرر متقابلین الاخلاء فی اللہ تنظر بعضہم الی بعض ودرینحدیث بیان فرمود کہ احکام کتاب
وسنت رسول اللہ بعلی مرتضی قائم خواہد ماند ودرعقبی ہمخانہ رسولخدا صلی اللہ علیہ وآلہ
درجنت بافاطمہ زہرا خواہد بود اخرج الترمذی عن ابی عمر قال اخی رسول اللہ صلی اللہ
علیہ وآلہ بین اصحابہ فجاء علی تدمع عیناہ فقال رسول اللہ اخیت بین اصحابک ولم تواخ
بینی وبین احد فقال رسول اللہ انت اخی فی الدنیا والاخرة ہذا کلہ فی ازالة الخفاء وغیرہ
واز انجملہ آنست کہ برائی تبلیغ احکام اوائل سورۂ برات علی مرتضی را در مکہ فرستاد
اخرج احمد عن علی ان النبی بعثہ ببراءة فقال یا نبی اللہ انی لست باللسن ولا بالخطیب قال لابد لی
ان اذہب بہا انا او تذہب بہا انت قال فان کان لابد فاذہب انا قال فانطلق فان اللہ
یثبت لسانک ویہدی قلبک ثم وضع یدہ علی فمہ ترجمہ فرستاد رسولخدا حضرت علی
مرتضی را بسوی مکہ برائی قرات برات پس عرض کرد کہ من لسان وزبان آور وخطیب
نیستم رسولخدا فرمود کہ ناگزیر نیست مرا ازین کہ من ببرم این سورہ را یا تو ببری آنرا
ودیگرے سزاوار نیست پس علی مرتضی عرض کرد کہ اگر ضرورت واز رفتن چارہ نیست
من میروم فرمود رسولخدا صلی اللہ علیہ وآلہ بروید برستیکہ خدائی تعالی ثابت خواہد داشت
زبان ترا وہدایت خواہد کرد دل ترا بعد ازان نہاد رسولخدا دست خود را بردہان
علی مرتضی علیہ السلام وملو گردانید دہان مبارک را از علوم خدا ورخصت فرمود در

حق وی فرمود علی منی و انا من علی و لایودی عنی الا انا و علی اخرجہ ابن شیبۃ و احمد و ابن ماجہ
و الترمذی و صححہ و فی البخاری و المسلم عن البراء بن عازب قال النبی لعلی انت منی و انا منک
و از انجملہ آنست کہ آنحضرت علی مرتضے را بجہت اخذ خمس از خالد جانب یمن فرستاد و خالد را
معزول ساخت و در ضمن نیز از دست علی مرتضی علیہ السلام حصنی از حصون آن ناحیہ
مفتوح شد و درین اثنا حضرت علی مرتضے علیہ السلام را با بعض مردم خالد ملالی پیدا شد
و آنمردم شکایت وی بعرض اقدس نبوی صلی اللہ علیہ و آلہ رسانیدند و وی صلی اللہ علیہ و آلہ
و سلم در حق علی مرتضی علیہ السلام تلطفات بیپایان ظاہر فرمود و مردم را از گلہ او زجر و
منع نمود اخرج الترمذی عن البراء قال بعث النبی صلی اللہ علیہ و آلہ جیشین و امر علی احدہما علی ابن
ابیطالب و علی الاخر خالد بن الولید و قال اذا کان القتال فعلی قال فافتتح علی حصنا فاخذ
منہ جاریۃ فکتب معی خالد کتابا الی النبی صلی اللہ علیہ و آلہ الشی فیہ قال فقدمت علی النبی فقرء
الکتاب فتغیر لونہ ثم قال ما تری فی رجل یحب اللہ و رسولہ قال قلت اعوذ باللہ من غضب اللہ
و من غضب رسولہ انما انا رسول فسکت ترجمہ خالد شکوہ علی ابن ابیطالب بحضرت
رسالت پناہ صلی اللہ علیہ و آلہ نوشت بسبب آنکہ علی مرتضی کنیزکے از ان سبایا گرفتہ بود
و ہرگاہ کہ برا نوشتہ خالد را بخدمت حضرت رسالت آورد آنحضرت آنرا خواند چون
مشتمل بر گلہ علی ابن ابیطالب بود رنگ روی وی متغیر شد و آثار غضب ہویدا گشت بعد ازان
فرمود کہ چہ می بینی در مردی کہ دوست دارد خدا و رسول را و دوست میدارند او را
خدا و رسول گفت برا پناہ می برم از غضب خدا و رسول اللہ جز این نیست من فرستادہ

خالدم یعنی الجی را چہ زوال پس خاموش گشت رسول اللہ و ہیچ نفرمود نظم

نکتہ کان جست ناگہ از زبان	ہمچو تیرے دان کہ او جست از کمان
وا نگردد از رہ آن تیر ای پسر	بند باید کرد سیلی را ز سر
غافل از این خلق از خود ای پسر	لاجرم گویند عیب یکد گر
ہر کرا اقبال دام وود بود	باکریمانش گمان بد بود
بیش مے باشد خموشی نفع تو	بہر آن آمد خطاب انصتوا

واز جملہ آنست خشونت در راہ خدا داشت واز کسے پروا نداشت و داعیہ خود را بسبب مدارات و مراودت قوم نمے شکست قال ابن اسحاق حدثنی عبد الرحمن بن معمر عن سلیمان بن محمد بن کعب عن عمتہ زینب کانت عند ابی سعید الخدری قال اشتکی الناس علیا فقام خطیبًا فقال لا تشکوا علیا فانہ حسن فی ذات اللہ وفی سبیل اللہ ترجمہ ای مردمان شکوہ علی ابن ابیطالب میکنید بدرستیکہ او سخت و درشت ہست در راہ خدا اشداء علی الکفار رحماء بینہم شان اوست واخرج ابو عمر عن اسحاق بن کعب بن عمرۃ عن ابیہ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ علی مخشوش فی ذات اللہ واز انجملہ آنست کہ آنحضرت او را امیر لشکر ساخت و قوم را از خصوصیتہ وی اطلاع کرد و بر ولایت وی آگاہ نمود واخرج الحاکم والترمذی نحوہ عن عمران بن حصین قال بعث رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ سریتہ واستعمل علیہم علی ابن ابیطالب علیہ السلام فمضی علی فی السریتہ فاصاب جاریتہ فانکروا علیہ فتعاقد اربعتہ من اصحاب رسول اللہ اذا لقینا النبی صلی اللہ علیہ وآلہ اخبرناہ

بما صنع علي قال عمران وكان المسلمون اذا قدموا ورجعوا من سفر بدؤا برسول الله فنظروا اليه
وسلموا عليه ثم ينطرقون الى رجالهم فلما قدمت السرية فسلموا على رسول الله صلعم فقام احد الاربعة
فقال يا رسول الله الم تر الى علي ابن ابيطالب صلوات الله على نبينا وعليه صنع كذا وكذا فاعرض
عنه رسول الله ثم قام الثاني فقال مثل مقالته فاعرض عنه ثم قام اليه الثالث فقال مثل
مقالته فاعرض عنه ثم قام الرابع فقال مثل ما قالوا فاقبل عليهم رسول الله والغضب يعرف
في وجهه فقال ما تريدون من علي ان عليًا مني وانا منه وهو ولي كل مومن بعده ولفظ احمد
دعوا عليًا دعوا عليًا ان عليا مني وانا منه وهو ولي كل مومن بعدي واخرج البخاري
عن بريده رضي الله عنه قال بعث النبي صلى الله عليه وآله عليا الى خالد ليقبض الخمس وكنت ابغض
عليا وقد اغتسل فقلت لخالد الا ترى الى هذا فلما قدمنا على النبي ذكرت ذلك له فقال
يا بريدة اتبغض عليا فقلت نعم قال لا تبغضه فان له في الخمس اكثر من ذلك واز انجمله آنست
كه در غزوه تبوك فرمود لا ينبغي ان اذهب الا وانت خليفتي وعن ابن عباس قال لعلي انت
ولي كل مومن بعدي ومومنة وعنه ايضًا ان عليا شرى نفسه ولبس ثوب النبي صلى الله عليه وآله
ثم نام مكانه وقال له صلعم انت وليي في الدنيا والاخرة وقال سد رسول الله
ابواب المسجد غير باب علي وكان يدخل المسجد جنبا وهو طريقه ليس له طريق غيره اخرجه الحاكم والنسائي
عن عمرو بن ميمون واخرج احمد والنسائي والحاكم باسناد ورجاله ثقات عن زيد بن ارقم قال
كان لنفر من الصحابة ابواب شارعة في المسجد فقال رسول الله سدوا هذه الابواب الا باب علي
فتكلم ناس في ذلك فقال رسول الله صلى الله عليه وآله اني والله ما سددت شيئا ولا فتحته ولكن

امرت بشیٔ فاتبعته ترجمه فرمود رسول خدا صلی الله علیه وآله که بند کنند همه دربارا جز
در علی مرتضی علیه السلام پس گفتگو کردند مردمان در سخن سرور رسولان پس فرمود
در جواب ایشان که قسم است مرا بخدا که بند نکردم چیزیرا و نگشادم انرا از نزد
خود ولیکن مامور شدم از خدا بچیزی پس بجا آوردم آنرا ابیت

در پس آئینه طوطی صفتم داشته اند	هر چه استاد ازل گفت همان میگویم

واز انجمله آنست که فرمود رسول خدا صلی الله علیه وآله در حق آنحضرت سید العرب
اخرج الحاکم عن عایشة قالت قال رسول الله صلی الله علیه وآله ادعوا لی سید العرب
فقلت یا رسول الله الست سید العرب قال انا سید ولد آدم وعلی سید العرب واز انجمله
آنست که آنحضرت خالد بن ولید را بطرف بنی خزیمه فرستاده بود وخالد بن
ولید جماعتی را از اسیران آنجا بغیر احتیاط بکشت برای تدارک این خلل در
عقب او حضرت علی مرتضی علیه السلام را فرستاد حضرت علی مرتضی علیه السلام
در آنجا احتیاط را کار فرمود بعد از ان آمده بحضرت رسالت صلی الله علیه وآله
خبر داد آنحضرت فرمود اصبت واحسنت ثم قال رسول الله فاستقبل القبلة
شاهرا یدیه حتی انه لیری ما تحت منکبیه ویقول اللهم انی ابرأ الیک مما صنع خالد
ثلث مرات ترجمه علی المرتضی علیه السلام را تحسین وآفرین کرد وآنچه خالد
بی احتیاطی نموده بود پیغمبر خدا خود را از ان بری ساخت واز انجمله آنکه در بیعت
رضوان حاضر بود ونامه صلح حدیبیه بر دست او مکتوب شد قال ابن اسحق کان

ہو کاتب الصحیفۃ وہم درین سفر با حضرت علی مرتضی علیہ السلام معاملہ منتظر الخلافۃ
بجا آوردند اخرج النسائی عن علی قال جاء النبی اناس من قریش فقالوا یا محمد
انا جیرانک وحلفاؤک وان من عبیدنا قد اتوک لیس لہم رغبۃ فی الدین ولا رغبۃ
فی الفقہ انما فروا من ضیاعنا واموالنا فاردد ہم الینا فقال لابی بکر ما تقول قال
صدقوا انہم لجیرانک وحلفاؤک فتغیر وجہ النبی صلے اللہ علیہ وآلہ ثم قال یا معشر
قریش واللہ لیبعثن اللہ علیکم رجلا منکم قد امتحن اللہ قلبہ للایمان ولیضربنکم علی الدین
او یضرب بعضکم قال ابو بکر انا ہو یا رسول اللہ قال لا وقال عمر انا ہو یا رسول اللہ قال
لا ولکن ذلک الذی خصیف النعل وقد کان اعطی علیا نعلا یخصفہا ہذا فی ازالۃ الخفاء وغیرہ
ترجمہ فرمود علی ابن ابیطالب کہ آمدند نزد رسول خدا صلے اللہ علیہ وآلہ مردے
چند از قریش وگفتند اے محمد ما از ہمسائگان وشریکان تو ایم وبدرستیکہ می آیند
غلامان ما نزد تو ونیست آنہا را رغبت در دین ونہ رغبت در فقہ واحکام شرعیہ
بلکہ گریزند از ما پس باز گردان آنہا را بجانب ما پس فرمود حضرت رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وآلہ بہ ابی بکر صدیق کہ چہ میگوئی تو ابی بکر گفت راست میگویند ایشان پس
متغیر گشت رنگ چہرہ مبارک رسول خدا صلی اللہ علیہ وآلہ بعد ازان فرمود عمر بن
الخطاب را کہ چہ بگوئی تو گفت راست گفتند اینہا از ہمسائگان وخلیفہ ہائی تو اند
پس متغیر گشت رنگ روی مبارکش وناخوش آمد این سخن آنحضرت را بعد ازان
فرمود کہ اے گروہ قریش قسم بخدا کہ ہر آئینہ خواہد انگیخت خدا امیر خواہد ساخت

بر شما مردے را از شما کہ بتحقیق امتحان کردہ است خدا دل او را بایمان و او ایمان
کامل دارد و ہر آئینہ او خواہد زد شمارا بر دین عرض کرد ابوبکر منہم آنمرد یا رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وآلہ فرمودند پس عرض کرد عمر منہم آنمرد یا رسول اللہ فرمودند وآنمرد
کسے است کہ نعل می دوزد و آنحضرت نعل مبارک خود بعلی مرتضی علیہ السلام دادہ بود
کہ میدوخت آنرا پس اشارۃ بذات مظہر آیات علی مرتضی فرمود کہ او انیکار را شاید و
از دیگرے نیاید از اخرجہ الترمذی ایضا و صححہ عن ربعی بن حراش عن علی بن ابی طالب
و فی الصواعق بروایۃ ابن ابی شیبہ عن عبد الرحمن بن عوف لابعثن الیکم رجلا منی
او کنفسی یضرب اعناقکم ثم اخذ بید علی علیہ السلام ثم قال ہو ہذا و در مدارج النبوۃ
است کہ چون مرتضی علی صلوات اللہ علی نبینا و علیہ و آلہ صلحنامہ بامر رسولخدا نوشت
دران این عبارت بود کہ سن محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ سہل کہ از قوم قریش
بود گفت ما اقرار برسالت تو نداریم و اللہ اگر میدانستیم کہ تو رسولخدائی ترا از
زیارت خانہ او منع نمیکردیم بنویس محمد بن عبد اللہ سید کائنات بعلی مرتضی فرمود
بنویس محمد بن عبد اللہ و محو کن لفظ رسول اللہ را علی مرتضی عرض نمود کہ من ہرگز
وصف رسالت را محو نسازم و آمدہ است کہ آنحضرت بدست خود آنرا محو فرمودہ
و این لفظ را نوشت و در حق علی مرتضی علیہ السلام فرمود کہ ترا ہم در وقتے
اینچنین معاملہ پیش خواہد آمد و میگویند کہ چون قضیہ صفین بر صلح قرار یافت در
صلحنامہ نوشتند کہ این کتاب مصالحہ امیر المومنین علی است با معاویہ بن سفیان

معاویہ گفت کہ لفظ امیر المومنین را محو سازید و بنویسید علی ابن ابی طالب کہ اگر من
او را امیر المومنین دانم با او مقاتلہ نکنم و مطاوعت و متابعت او نمایم پس گفت
علی صدق رسول اللہ ہمچنانکہ معاویہ میگوید بنویسید و از آنجملہ آنست کہ وقتی کہ ویرا
بسوی یمن فرستاد و سیصد سوار ہمراہ وی داد و دستار بر سر وی بدست مبارک
خود بست گویند آن دستار سہ پیچ بود و علاقہ گذاشتی یکی از جانب پیش قریب
بذراعی و دیگر از جانب قفا قریب شبری و فرمود ای علی ترا فرستادم و بر مفارقت تو
دریغ میخورم و فرمود برو بساحت ایشان و قتال مکن با ایشان تا مقاتلہ نکنند
با تو و آن قوم را تحریص کن بر قول لا الہ الا اللہ علی مرتضی عرض نمود کہ یا رسول اللہ
مرا بدیار قومی میفرستی کہ اہل کتاب اند و من جوانم و چہ بدانم اطلاع بر علم
قضا ندارم پس آنحضرت دست مبارک خود بر سینہ علی نہاد و گفت اللہم ثبت لسانہ
واہد قلبہ لاجرم در علم قضا بمرتبہ رسید کہ زبان معجز بیان رسول خدا صلی اللہ علیہ و آلہ
باین منقبت ناطق گشت کہ اقضاکم علی و این منقبتی عظیم است در باب ہدایت و حقانیت
واخرج الترمذی وابن ماجہ والبزار والنسائی فی خصایص علی وابو یعلی وابن حبان کلہم
عن علی قال بعثنی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ الی الیمن فقلت یا رسول اللہ بعثتنی وانا شاب
اقضی بینہم ولا ادری ما القضاء فضرب صدری بیدہ ثم قال اللہم اہد قلبہ وثبت لسانہ
فوالذی فلق الحبۃ ما شککت فی قضاء بین اثنین واخرج احمد مثلہ وفی الصواعق سبب قولہ اقضاکم
علی ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ کان جالسا مع جماعۃ من اصحابہ فجاء خصمان فقال

احدہما یا رسول اللہ ان لی حمارا وان لہذا بقرۃ وان البقرۃ قتلت حماری فبدرؔ رجل من الحاضرین فقال لاضمان علی البہایم فقال صلعم اقض بینہما یا علی فقال علی لہما اکانا مرسلین ام مشدودین ام احدہما مشدود والاخر مرسل فقالا کان الحمار مشدود وا والبقرۃ مرسلۃ وصاحبہا معہا فقال علی صاحب البقرۃ ضمان فاقر رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ حکمہ وقضی قضاہ واز انجملہ آنست چون حضرت حجۃ الوداع ادا فرمودند حضرت علی مرتضی در یمن بود واز انجا ارادہ حج نمود وپیش آنحضرت رسید واحرام باین مضمون منعقد ساخت کہ اہللت بما اہل بہ رسول اللہ صلعم وباہدی کثیر بمکہ قدوم نمود وجناب نبوی او را باخود درہدی شریک ساختند اخرج مسلم عن عبد اللہ بن الحارث الکندی قال شہدت رسول اللہ فی حجۃ الوداع واتی المنحر فقال ادعولی اباحسن فدعی لہ علی فقال لہ خذ باسفل الحربۃ واخذ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ باعلاہا ثم طعنا بہا البدن فلما فرغ ارکب بغلتہ واردف علیا ہذا فی ازالۃ الخفا وچون از حجۃ الوداع مراجعت فرمودند در غدیر خم خطبہ خواندند متضمن اظہار فضائل حضرت علی مرتضے علیہ السلام اخرج الحاکم وابو عمر وغیرہما وہذا لفظ الحاکم عن زید بن ارقم لما رجع رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ من حجۃ الوداع ونزل غدیر خم امر بدرجات فقممن فقال کانی قد دعیت فاجبت انی قد ترکت فیکم الثقلین احدہما اکبر من الآخر کتاب اللہ تعالے وعترتی فانظروا کیف تخلفونی فیہما وانہما لن یتفرقا حتی یردا علی الحوض ثم قال ان اللہ عزوجل مولای وانا ولی کل مومن ثم اخذ بید علی فقال من کنت ولیہ فہذا ولیہ اللہم وال من والاہ وعاد من

عاداه وفی مسند احمد ومستدرک الحاکم عن ابن عباس من کنت مولاه فعلی مولاه
حاکم عن زید بن ارقم یا ایہا الناس ان اللہ مولائی وانا من المومنین وانا اولی
لہم من انفسہم فمن کنت مولاه فہذا مولاه اللہم وال من والاه وعاد من عاداه الطبرانی
فی الکبیر بسند صحیح عن ابی الطفیل عن حذیفۃ بن اسید وہذه الخطبۃ طویلۃ وفیہا الستم
تعلمون انی اولی بالمومنین من انفسہم الستم تعلمون انی اولی بکل مومن من نفسہ
اللہم من کنت مولاه فعلی مولاه اللہم وال من والاه وعاد من عاداه وفی مسند
احمد عن البراء بن عازب وزید بن ارقم یا بریدة الست اولی بالمومنین من انفسہم
من کنت مولاه فعلی مولاه واحمد وابن حبان والحاکم عن ابن عباس عن بریدة من کنت
مولاه فعلی مولاه اللہم وال من والاه وعاد من عاداه احمد والطبرانی عن ابی ایوب
وجمع من الصحابۃ عن علی وزید بن ارقم وثلثین رجلا من الصحابۃ والطبرانی فی الکبیر
عن الطفیل عن زید بن ارقم الا ان اللہ والیی وانا ولی کل مومن من کنت مولاه فعلی
مولاه وفی المشکاة عن البراء بن عازب وزید بن ارقم ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ
لما نزل بغدیر خم اخذ بید علی صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ فقال الستم تعلمون انی اولی
بکل مومن من نفسہ قالوا بلی فقال اللہم من کنت مولاه فعلی مولاه اللہم وال من والاه
وعاد من عاداه فلقیہ عمر بعد ذلک فقال لہ ہنیئا یا ابن ابی طالب اصبحت وامسیت مولی
کل مومن ومومنۃ رواه احمد وعن زید بن ارقم ان النبی صلی اللہ علیہ وآلہ قال من کنت
مولاه فعلی مولاه رواه احمد الترمذی وفی الصواعق قال صلعم یوم غدیر خم من کنت مولاه فعلی مولاه

اللهم وآل من والاه وعاد من عاداه الحدیث وهٔ ثلاثون صحابیا وان کثیرا من طرقه صحیح وحسن

حاصل ترجمه این جمله حدیث که بطریق متعدده وارد گشته اند اینست

چون رسولخدا صلی اللہ علیه وآله وسلم از مکه مراجعت فرمود وبمنزل غدیر خم که از نواحی جحفه میان مکه ومدینه واقع است رسید روئے بسوے یاران کرد وفرمود الستم تعلمون انی اولی بالمومنین من انفسهم آیا میدانید شما که من دوست ترم بمومنان از ذاتهاے ایشان چنانکه در قرآن مجید هم مذکور است که النبی اولی بالمومنین من انفسهم ودر روایتی آمده است که سه بار این لفظ را تکرار فرمود ومعنی آنست که من امر میکنم مومنان را مگر بآنچه که صلاح ونجات وخیریت دنیا وآخرت ایشان در آن باشد بخلاف نفوس ایشان که گاهے بشر وفساد نیز میخوانند قالوا بلی گفتند صحابه آری تو نزدیک ترین ودوست ترین بمومنان از نفوس ایشان هستی ودر روایتی آمده است که فرمود گویا مرا بان عالم خوانند ومن اجابت نمودم بدانید که من میان شما دو امر عظیم میگذارم که یکے از دیگرے بزرگ تر است قرآن واهل بیت من وببینید واحتیاط کنید که بعد از من باین دو امر چگونه سلوک خواهند کرد ورعایت وحقوق آنها بچه کیفیت او اخواهند نمود وآن دو امر از یکدیگر جدا نخواهند شد تا بر لب حوض کوثر بمن رسند انگاه فرمود که خدا مولای من است ومن مولاے جمیع مومنانم بعد از ان دست علی صلوات الله علی نبینا وعلیه را بگرفت وفرمود اللهم من کنت مولاه فعلی مولاه خداوندا کسیکه من مولائی اویم علی مولائی اوست

۱۰۳

اللّٰهم وآل من والاه وعاد من عاداه خداوندا دوست دار کسی را که دوست دارد علی را و دشمن دار کسی را که دشمن دارد علی را

و در روایتی این عبارت زیاده آمده وانصر من نصره واخذل من خذله یاری ده کسی را که یاری دهد علی را و فروگذار دیاری مده کسی را که فروگذارد و یاری ندهد علی را و ادر الحق حیث دار و بگردان حق را با علی هر سو که او بگردد و آمده است که ملاقات کرد علی را عمر بن الخطاب بعد ازین حکایت و گفت گوارنده باد ترا و شاد باش اے پسر ابیطالب که صبح کردی و گشتی مولائی هر مومن از مرد و زن و روایت کرده است این حدیث را احمد از براء ابن عازب و زید ابن ارقم کذا فی المشکاة بدانکه درین حدیث غایت تفضیل و تکریم است مر علی مرتضی صلوات اللّٰه علی نبینا و علیه را و تحریص و ترغیب است مومنان را بر محبت و موالات او و اجتناب و احتراز از بغض و عداوت او چنانکه در حدیث آمده است که دوست ندارد علی را مگر مومن و دشمن ندارد علی را مگر منافق هذا ما فی مدارج النبوة

مثنوی

زان سبب پیغمبر با اجتهاد	نام خود را وان علی مولا نهاد
گفت هر کو را منم مولا و دوست	ابن عم من علی مولائے اوست
چیست مولا آنکه آزادت کند	بند رقیت ز پایت بر کند

و اکثر احادیث که درین باب مذکور گشته از جمله متواتر است

چنانچه حدیث انت منی بمنزلة هارون من موسیٰ و حدیث انا من علی و علی منی و اللّٰهم وآل من والاه و عاد من عاداه و حدیث لاعطین الرایة رجلا یحب اللّٰه و رسوله

وبحبه الله ورسوله وغیرها اما بیان آنکه صحابه هم باستحقاق واتصاف جناب امیر
بصفات کامله خلافت خاصه معترف بودند از انجمله آنست که علامه دهر سیف الحق
والدین النسفی الحنفی آورده که وقت نزاع انصار ومهاجرین در سقیفه بنی ساعده
ابوبکر صدیق ہستاد وقال انی ظننت ان علیا یصلح لذلک فاروت ان ابایعه فقام
علی وسل سیفه وقال قم یا خلیفه رسول الله قدمک النبی ولم یامرنی فقال مرابا بکر یصلی بالناس
رضینا بما رضی به رسول الله لدینا افلا نرضی لامر دنیانا وفی روایته قام ابوبکر خطیبا
بعد دفن رسول الله صلی الله علیه وآله وقال لقد ولیتکم ولست بخیرکم اقیلونی اقیلونی فقام علی وقال
لما لا اقیلک قدمک النبی فمن یوخرک وازانجمله آنست که عمر بن الخطاب ابن عباس
راگفت که فی الواقع علی مرتضی علیه السلام لائق این کار است لیکن در وے مزاح
بسیار است قال ابن عباس کنت عند عمر فتنفس نفسا حتی ظننت ان اضلاعه قد
انفرجت فقلت له ما اخرج هذا النفس منک یا امیر المومنین الا علی غم شدید قال ای والله
یا ابن عباس انی افکرت فلم ادر فیمن اجعل هذا الامر بعدی ثم قال لعلک تری صاحبک لها
قلت ما یمنعه من ذلک مع جهاده وسابقته وقرابته وعلمه قال صدقت ولکنه امرو فیه
دعابته قلت فاین انت ترجمه ابن عباس میگوید که بودم من نزد عمر بن الخطاب
پس آه سردی کشید گمان بردم که استخوانهائی پهلوئی او از هم جدا گشت واز هم
شکست پس گفتم نیست این آه سرد از تو یا امیر المومنین مگر براندوه سختی گفت
راست گفتی ای ابن لاحق گشت مرا چیزے که مکروه می پندارم آنرا وآن اندوه نیست

کہ بمید انم کہ این امر خلافت بعد از من بکہ خواہد رسید بعد از ان گفت ای ابن عباس تو زعم میکنی کہ صاحب تو علی ابن ابیطالب سزاوار ہست برای این کار ابن عباس گفت چرا سزاوار نباشد علی مرتضی مر این کار را با وجود جہاد وی ہمراہ رسولخدا صلی اللہ علیہ وآلہ وسبقت وی باسلام بر ہمہ صحابۂ خیر الوری و قرابت وی با حضرت محمد مصطفی صلی اللہ علیہ وآلہ و وفور علم مجید و بے منتہا گفت عمر راست گفتی لیکن او مردیست کہ در مزاج وی مزاح بسیار است ابن عباس گفت پس تو چہ مد نظر داری وفی روایۃ قال عمر ویحک یا ابن عباس ما ادری ما اصنع بامۃ محمد قلت ولم وانت بحمد اللہ قادر ان تصنع ذلک بمکان الثقۃ قال انی اراک تقول ان صاحبک اولی الناس یعنی علیا قلت اجل واللہ وانی لاقول ذلک فی سابقتہ وعلمہ وقرابتہ وصہرہ قال انہ کما ذکرت ولکنہ کثیر الدعابۃ و از انجملہ سوال اسحق است از قثم ابن العباس اخرج الحاکم عن اسحق قال سألت قثم ابن العباس کیف ورث علی رسول اللہ دونکم قال لانہ کان اولنا بہ لحوقا واشدنا بہ لزوما یعنی علی مرتضی اول واقدم ہست در لحوق برسولخدا واشد و اکثر ہست از ما بلزوم خدمت محمد مصطفی صلی اللہ علیہ وآلہ از انجملہ آنست کہ عمر بن الخطاب گفت کہ در علی سہ خصلت اند کہ اگر یکی از ہمہا در من بودے بہتر بودے اخرج الحاکم عن ابی ہریرۃ قال قال عمر بن الخطاب لقد اعطی علی ابن ابیطالب ثلاث خصال لئن تکون فی خصلۃ منہا احب الی من ان اعطی حمر النعم قیل ماہو یا امیر المؤمنین قال تزوجہ فاطمۃ بنت رسول اللہ صلعم وسکناہ فی المسجد

مع رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ یحل لہ فیہ ما یحل لہ والرایۃ یوم خیبر یعنی از ان
سہ خصلت یکے تزوج علی مرتضی با فاطمہ زہرا و دویم سکونت وی در مسجد
با رسولخدا صلی اللہ علیہ وآلہ چنانکہ حلال بود اورا آنچہ در انجا حلال بود مر رسولخدا
را صلعم و سوم حوالہ کردن حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وآلہ رایت را روز
خیبر بآن مظہر کرامت و از انجملہ آنست کہ گفت ابن عباس مر علی را چہار خصلت است
کہ نیست یکی از انہا درمیان عرب واو مخصوص است باین چہار خصلت اخرج
الحاکم عن ابن عباس قال لعلی اربع خصال لیست لاحد من العرب وہو اول عربی وعجمی
صلی مع رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وہو الذی لواءہ معہ فی کل زحف بالفتح
لشکر رونده بسوے دشمن وہو الذی صبر معہ یوم المہراس وہو الذی غسلہ وادخلہ فی
قبرہ ترجمہ گفت ابن عباس کہ علی مرتضی مخصوص است بچہار خصلت وآن اینست
کہ حضرت علی مرتضی اول کسی است در عرب وعجم کہ نماز خواند با رسولخدا دویم آنکہ
لواء محمد مصطفی صلی اللہ علیہ وآلہ در ہر جنگ ومحاربہ بدست علی مرتضی بود سوم
آنکہ صبر کرد روز مہراس یعنی در روز احد چون مسلمانان گونہ شکستگی رو نمود
علی مرتضی قائم وصابر بود چہارم آنکہ غسل داد رسولخدا را و در آورد آنحضرت
را در قبر یعنی متکفل تجہیز وتکفین رسولخدا حضرت علی مرتضی صلوات اللہ علی نبینا
وعلیہ بود و از انجملہ آنست کہ عباس در زمان قرب وفات رسولخدا صلی اللہ علیہ
وآلہ مشورہ با علی مرتضی کرد کہ سوال خلافت از حضرت محمد مصطفی کند واحوال

دریافت نماید اخرج البخاری من حدیث ابن المبارک عن یونس عن الزہری عن
عبداللہ بن کعب عن ابن عباس قال خرج علی من عند رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ فی
مرضہ فقالوا کیف اصبح رسول اللہ یا ابا حسن فقال اصبح بحمد اللہ بارِیا فقال العباس
الا تری انی اری رسول اللہ سیتوفی من وجعہ و انی لاعرف فی وجوہ بنی عبد المطلب
فانطلق بنا الی رسول اللہ فلنتکلم فان کان الامر فینا بینہ و ان کان فی غیرنا کلمناہ
فاوصی لنا فقال علی ان کان الامر فی غیرنا لم یعطیہ الناس ابدًا و انی و اللہ لا اکلم
رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ فی ہذا ابدًا اوا ما ان ابا بکر الصدیق و سایرہم شہید
در بخاری وغیرہ آمدہ کہ علی مرتضی و عباس از نزد حضرت صلی اللہ علیہ و آلہ در مرض
موت برآمدند و عباس بعلی مرتضی گفت بیا و طلب کن این امر خلافت را از حضرت
اگر در ما باشد بیان کند و بدانیم از آنحضرت پس علی مرتضی گفت من طلب نمیکنیم
در وقتیکہ ابوبکر و عمر وغیرہ صحابہ حاضر اند و در بعضی روایات آمدہ کہ از رسول خدا
دنیا طلب نکنم و از آنجملہ است اہتمام منصب رسول خدا کردن و برای نصرت و
ہمت قویہ بکار بردن و فیض الٰہی و داعیہ اعلاء کلمۃ اللہ در نفس او فرو ریختن و مقامے
شگرف بہم رسانیدن کہ تعبیر از آن باخوت رسول صلعم و موالاۃ او و بلفظ وصی و وارث
و امثال آن کردہ شود اخرج الحاکم عن ابن عباس ان النبی قال ایکم یتولانی
فی الدنیا والآخرۃ فقال لکل رجل منہم ایکم یتولانی فی الدنیا والآخرۃ فقال
حتی مر علی اکثرہم فقال علی انا اتولاک فی الدنیا والاخرہ فقال انت ولیّ فی الدنیا

والآخرة واز انجمله آنست که حضرت علی مرتضی فرمود من احق منی کیست سزاوار تر
از من اخرج الحاکم عن ابن عباس قال کان علی یقول فی حیوة رسول اللہ ان اللہ
یقول افان مات او قتل انقلبتم علی اعقابکم واللہ لا ینقلب علی اعقابنا بعد اذ ہدانا اللہ
واللہ لئن مات او قتل لاقاتلن علی ما قاتل علیہ حتی اموت واللہ انی لاخوہ وولیہ
وابن عمہ ووارث علمہ فمن احق بہ منی واز انجملہ آنست که سعد ابی وقاص وقتیکه معاویہ
باو گفت که چه چیز منع می کند ترا از سب ابی تراب پس فضائل وکمالات آن ذات
قدسی صفات بیان فرمود اخرج مسلم بن عامر بن سعد بن ابی وقاص عن ابیہ
قال امر معاویۃ بن سفیان سعدا فقال ما منعک ان تسب ابا تراب قال اما ذکرت
ثلثا قالہن رسول اللہ فلن اسبہ لئن یکون لی واحدۃ منہن احب الی من حمر النعم
سمعت رسول اللہ یقول لہ وقد خلفہ فی بعض مغازیہ فقال لہ علی یا رسول اللہ
خلفتنی مع النساء والصبیان فقال لہ رسول اللہ اما ترضی ان تکون منی بمنزلۃ ہرون
من موسیٰ الا انہ لا نبوۃ بعدی وسمعتہ یقول یوم خیبر لاعطین ہذہ الرایۃ رجلا یحب اللہ
ورسولہ ویحبہ اللہ ورسولہ قال فتطاولنا لہا فقال ادعوا لی علیا فاتی وبہ رمد
فبصق فی عینیہ ودفع الرایۃ الیہ ففتح اللہ علیہ ولما نزلت ہذہ الآیۃ قل تعالوا ندع
ابناءنا الخ دعا رسول اللہ علیا وفاطمۃ وحسنا وحسینا فقال اللہم ہولاء اہلی واز ابی ذر
وسلمان ومقداد وابو طفیل وغیرہ صحابہ کرام فضائل آن قدوہ انام بسیار
منقول است فی الصواعق اخرج احمد ان رجلا سال معاویۃ عن مسئلۃ فقال اسئال

عنہا علیاً فہو اعلم فقال یا امیر المومنین جوابک فیہا احب الی من جواب علی قال
بئیس ماقلت لقد کرہت رجلا کان رسول اللہ لغیرہ بالعلم عزا ولقد قال لہ انت
منی بمنزلۃ ہارون من موسی الا انہ لا نبوۃ بعدی وتشبہ وی بر رسولخدا در نماز کہ اعلی
عبادات است دانستی وہمچنین در صلوۃ نافلہ مانند تہجد وغیرہ و در صیام و سایر عبادات
مشابہ رسولخدا بود رسولخدا را با وی تعشق بود و نمیخواست کہ جدا شود و
بلا استیذان در خانہ رسولخدا میرفت وہرگاہ او را نمی دید اضطرابے در قلب
مبارک پیدا می گشت وہرگاہ از دیدار وی مسرور میشد از غایت فرح و سرور
مکرر میفرمود علی آمد علی آمد وکسے را بجز علی مرتضیٰ در وقت غضب رسولخدا طاقت و
جرأت سخن نبود و خانہ او میان خانہ رسولخدا بود و آنچہ از تلطفہا با وی می نمود با کسی
آنمعاملہ نمی فرمود عن ام سلمۃ قالت والذی احلف بہ ان کان علی لاقرب الناس عہدا برسول اللہ
عدنا رسول اللہ غداۃ وہو یقول جاء علی جاء علی مرارا فقالت فاطمۃ کانک بعثتہ فی حاجۃ
قالت فجاء بعد قالت ام سلمۃ فظننت ان لہ الیہ حاجۃ فخرجنا من البیت فقعدنا
عند الباب وکنت من ادناہم الی الباب فاکب علیہ رسول اللہ وجعل یساررہ
ویناجیہ ثم قبض رسول اللہ من یومہ ذلک فکان علی اقرب الناس عہدا اخرج الطبرانی
والحاکم عن ام سلمۃ قالت کان رسول اللہ اذا غضب لم یجترئ احد ان یکلمہ الا علی و
اخرج البخاری عن سعد بن عبیدہ جاء رجل الی ابن عمر فسالہ عن علی فذکر محاسنہ
قال ہو ذلک بیتہ اوسط بیوت النبی وعن نافع اما علی فابن عم رسول اللہ وختنہ

واشاره بیده فقال هذا بیته حیث ترون واخرج البخاری والمسلم عن ابی
حازم عن سهل بن سعد قال جاء النبی صلی اللہ علیہ وآلہ بیت فاطمة فلم یجد علیا
فی البیت فقال این ابن عمک قالت کان بینی وبینه شیء فغاضبنی فخرج فلم یقل عندی
فقال رسول اللہ لانسان انظر این هو فجاء فقال یا رسول اللہ هو فی المسجد
راقد فجاء رسول اللہ وهو مضطجع وقد سقط رداه عن شقه واصابه تراب فجعل
رسول اللہ یمسحه عنه ویقول قم ابا تراب قم ابا تراب یعنی رسولخدا بدست
خود خاک از بدن مبارک علی مرتضی صلوات اللہ علی نبینا و در میکرد و میفرمود
برخیز یا ابا تراب عن بریدة قال کان احب النساء الی رسول اللہ فاطمة
ومن الرجال علی وعن جمیع عن ابن عمر قال دخلت مع ابی علی عایشة فسمعتها
من وراء الحجاب وهی تسالها عن علی فقالت تسالنی عن رجل بعد ما اعلم رجلا
کان احب الی رسول اللہ من علی ولا فی الارض امراة کانت احب الی رسول اللہ
من امراته اخرج هذه الاحادیث الحاکم فی المستدرک واخرج النسائی عن ابی
جعفر محمد بن علی عن ابراهیم سعد وقاص عن ابیه قال کنا عند النبی وعنده قوم
جلوس فدخل علی فلما دخل خرجوا فلما خرجوا تلاوموا فقالوا واللہ ما اخرجنا وادخله
فرجعوا فدخلوا فقال واللہ ما انا ادخلته واخرجتکم بل اللہ ادخله واخرجکم نقل
می کند سعد وقاص از پدر خود که بودیم ما همه صحابه نزد رسولخدا صلی اللہ علیہ
وآلہ ونزدیک رسولخدا صلی اللہ علیہ وآلہ مردمان نشسته بودند پس آمد علی ع

علیه السلام پس هرگاه که در آمد علی مرتضی بیرون آمد همه ها و یکی بدیگری ملامت
می کرد و می گفت قسم خدا ما را بیرون نکرد رسولخدا صلی الله علیه و آله و در بنا ورد
علی مرتضی را چه شد که خود بخود بیرون آمدیم پس باز گشتند و در آمد بمجلس رسولخدا پس فرمود
در بنا ورده ام من علی مرتضی را و بیرون نکرده ام شما را بلکه خدا تعالی در آورد او را
و بیرون کرد شما را و اخرج النسائی عن ابی ذرعة بن عمرو بن جریر عن عبد الله
بن یحیی سمع علیا یقول کنت ادخل علی نبی الله کل لیلة فانکان یصلی سبح فدخلت و ان
لم یصلی اذن لی فدخلت می فرماید علی مرتضی که همیشه در آمدم بخدمت نبی خدا هر شبے
پس اگر نماز میخواند رسول الله سبحان الله میگفت تا من بدانم که در نماز است
پس در آمدم بخانه و اگر به نماز مشغول نمی بود و اذن میداد مرا پس در می آمدم
فی المشکاة عن علی قال کانت لی منزلة من رسول الله لم تکن لاحد من الخلائق آتیه علی
سحر فاقول السلام علیک یا نبی الله فان تنحنح انصرفت الی اهلی والا دخلت علیه رواه
النسائی واخرج النسائی عن ابی الاسود و رجل آخر عن زاذان قال قال کنت والله
اذا سالت اعطیت واذا سکت ابتدیت فرمود علی مرتضی علیه السلام قسم بخدا که بود
آنقدر منزلت من نزد رسولخدا که هر گاه میخواستم چیزی را عطا میفرمود و بمن
و اگر طلب نمیکردم چیزی را که داشت خود بے بخشید مرا و اخرج النسائی عن سلیمان
بن عبد الله بن الحارث عن جده عن علی قال مرضت فاتانی رسول الله فدخل
علی و انا مضطجع فاتکی الی جنبی ثم سجانی بثوبه فلما رای قد هدیت قام الی المسجد یصلی فلما

قضی صلوته جاد فرفع الثوب وقال قم یا علی فقمت وقد برأت کانما لم اشتک شیئا قبل ذلک فقال ما سألت ربی شیئا فی صلوتی الا اعطانی وما سألت لنفسی شیئا الا قد سألت لک روایت است از علی مرتضی که من مریض بودم و رسول خدا تشریف آورد و به پهلوی من نشست بعد از ان در چادر خود گرفت هرگاه که یافت آرام و تسکین در من ایستاد و رفت بسوی مسجد برائی نماز و بعد ادای نماز باز تشریف آورد و چادر از من کشید و فرمود بایست ای برخیز ای علی پس ایستاده شدم صحیح و تندرست گویا که نبود مرا بیماری هرگز پیش ازین شعر

وطلقت ارہا من ربقه اللیم		ات وصبا باللصب حتہ

رسول خدا اگر سوال نکردم من چیزی را در نماز از خدا مگر داد مرا و چیزی نخواستم از خدا برای نفس خود خواستم آن را برائی تو ای علی مرتضی فی المشکات عن علی قال کنت شاکیا فمر بی رسول الله وانا اقول اللهم ان کان اجلی قد حضر فارحنی وان کان متأخرا فارفعنی وان کان بلاء فصبرنی فقال رسول الله کیف قلت فاعاد علیہ ما قال فضربہ برجله وقال قل اللهم عافه او اشفه شک الراوی قال فما اشتکیت وجعی بعد رواہ الترمذی وقال ہذا حدیث حسن صحیح وفیہ عن جابر قال دعا رسول الله علیا یوم الطائف فانتجاہ فقال الناس لقد طال نجواہ مع ابن عمه فقال رسول الله ما انتجیته ولکن الله انتجاہ رواہ الترمذی روایت است از جابر که طلبید رسول خدا در طایف علی مرتضی را و مشورہ کرد باوی پس گفتند مردمان

بدرستیکه در از گشت مشوره رسولخدا با پسر عم دی علی مرتضی پس فرمود رسولخدا صلی اللہ علیہ وآلہ در جواب ایشان که من راز نگفتم و مشوره نکردم با علی مرتضے صلوات اللہ علی نبینا و علیه بلکه خدا را ز گفت و مشوره نمود با علی و فیه عن ام عطیه قال بعث النبی صلی اللہ علیه وآله جیشا فیهم علی قالت فسمعت رسول اللہ وهو رافع یدیه یقول اللهم لا تمتنی حتی ترینی علیا رواه الترمذی ترجمه رسولخدا صلی اللہ علیه وآله لشکر روان ساخت بجائی و بود دران لشکر علی مرتضی پس آنحضرت هر دو دست مبارک خود را بر داشت بسوے آسمان و فرمود خدایا میران مرا تا آنکه بنمائے بمن علی مرتضے را ؎ بو صل و خ[illegible] ز دست بازم رساند ❋ که گر میرم به دل ارمان نماند - و از جملهٔ فضائل [illegible] کرده شده است قال عمر سمعت رسول اللہ صلی اللہ علیه وآله یقول لو ان السموات والارض وضعتا فی کفة و وزن ایمان علی لرجح ایمان علی علیه السلام هذا ما فی فصل الخطاب وغیره وعن انس بن مالک قال کنت اخدم رسول اللہ فقدم لرسول اللہ فرخ مشوی فقال اللهم ائتنی باحب خلقک الیک یاکل معی هذا الطیر قال فقلت اللهم اجعل رجلا من الانصار فجاء علی فقلت ان رسول اللہ علی حاجته ثم جاء فقال رسول اللہ افتح فدخل فقال رسول اللہ ما حبسک علی ما صنعت فقلت یا رسول اللہ سمعت دعاءک فاحببت ان یکون رجلا من قومی فقال رسول اللہ ان الرجل قد یحب قومه و فی بعض الروایات ذلک فضل اللہ یؤتیه من یشاء و اللہ ذو الفضل العظیم

وہذا الحدیث فی المشکٰوۃ ایضا بروایت الترمذی ترجمہ روایت است از انس کہ خدمت می کردم رسول خدا را و روزی بہ ہدیہ آوردند نزد آنحضرت پرندہ کباب کردہ پس فرمود آنجناب کہ خدایا برسان نزد من درینوقت کسی اگہ دوست تر باشد از جمیع خلق نزد تو کہ بخورد با من این کباب را پس دعا کرد انس کہ بگرداند خدا تعالی مر دعوۂ یکی از مرد انصار را کہ بیاید و ہمراہ رسول خدا بخورد پس آمد علی مرتضی صلوات اللہ علی نبینا و علیہ گفت انس کہ رسول خدا صلی اللہ علیہ و آلہ در کار نیست و وقت ملاقات نیست بعد ازان باز آمد علی مرتضی پس فرمود رسول خدا بکشا در را تا در آید علی مرتضی صلوات اللہ علی نبینا و علیہ و پرسید رسول خدا از انس کہ چہ چیز برداشت ترا بر چیزیکہ کردی با علی مرتضی و حیلہ نمودی و مانع آمدی عرض کرد انس تا شنیدم این دعا از تو دوست داشتم کہ مشرف شود باین دعا یکی از برادران و قوم من فرمود رسول خدا بدرستیکہ ہر مردے دوست میدارد قوم خود را این فضل خدا است ہر کہ را مے خواہد مے دہد لا مانع لما عطاہ و لا معطی لما منعہ

مثنوی

در شکستہ پای حق بخشد پرے	ہم ز قعر چاہ بکشاید درے
فہم و خاطر تیز کردن نیست راہ	جز شکستہ می نگیرد فضل شاہ
بے عنایات حق و خاصان حق	گر ملک باشد سیاہستش ورق

اما بیان آنکہ در زہد و تقوی و ترک لذات دنیا و محقر انگاشتن شہوات نفس

وخوف خدا و رغبت بعقبی بر طریقہ رسول خدا بود قال علی واللہ لدنیا کم ہذہ اہون
فی عینی من عرق خنزیر فی ید مجذوم ہذا فی الصواعق و فیہ ایضًا اخرج ابو عمر عن رجل
من ہمدان قال قال معاویۃ یا ضرار صف لی علیا قال اعفنی قال لتصفنہ قال اما
اذ لا بد من وصفہ فکان واللہ بعید المدی شدید القوی یقول فصلا و یحکم
عدلا ینفجر العلم من جوانبہ و ینطق الحکمۃ من نواحیہ یتوحش من الدنیا و زہرتہا و یانس
باللیل و وحشتہ و کان غزیر العبرۃ طویل الفکرۃ یعجبہ من اللباس ما خشن و قصر و من الطعام
ما خشن و جشب و کان فینا کاحدنا یجیبنا اذا سالناہ و ینبئنا اذا استنبأناہ و یاتینا اذا دعوناہ
و یدنینا اذا اتیناہ و نحن واللہ مع تقریبہ ایانا و قربہ منا لا نکاد نکلمہ ہیبتہ لہ یعظم اہل
الدین و یقرب المساکین لا یطمع القوی فی باطلہ و لا ییئس الضعیف من عدلہ و اشہد باللہ
لقد رایتہ فی بعض مواقفہ و قد ارخی اللیل سدولہ و غارت نجومہ قابضًا علی لحیتہ
یتململ تململ السلیم و یبکی بکاء الحزین و یقول یا دنیا غری غیری الی تعرضت ام الیّ
تشوفت ہیہات ہیہات قد باینتک ثلاثا لا رجعۃ فیہ فعمرک قصیر و خطرک حقیر
آہ آہ من قلۃ الزاد و بعد السفر و وحشۃ الطریق فبکی معاویۃ و قال رحم اللہ
ابا حسن واللہ کان کذلک فکیف حزنک علیہ یا ضرار قال حزن من ذبح ولدہا فی
حجرہا **ترجمہ** روایت است کہ گفت معاویہ ضرار السدی را ای ضرار
بیان کن اوصاف علی را گفت ضرار معاف دار مرا گفت معاویہ البتہ بیان باید کرد
اوصاف علی را گفت حالا ضرور افتاد مرا بیان کردن اوصاف علی مرتضے

صلوات الله علی نبینا وعلیه بتحقیق بود علی مرتضی بعید المدی یعنی نهایت وغایت نداشت که اوصافش در احاطه وصاف در آید **شعر عربی**

لاتدرک لو اصف المطری خصایصه	وان یک سابقا فی کل ما وصفا

شعر

ندید و نه بیند دگر روزگار	جوان چون علی تیغ چون ذوالفقار
اوصاف علی بگفتگو ممکن نیست	گنجایش بحر در سبو ممکن نیست
من ذات علی بواجبی کے دانم	الا دانم که مثل او ممکن نیست

وسخت ومحکم بود در قوت وشجاعت **ابیات**

بود از غایت فتوت خویش	خالی از حول خویش وقوة خویش
قوة وفعل حق از وزده سر	کند بنجویشتن در خیبر

ومی گفت قول فیصل که جدا می کرسخن وی حق را از باطل **ابیات**

وحی دلگیر شش که منظر گاه اوست	چون خطا باشد چو دل آگاه اوست
آنکه از حق یابد او وحی وجواب	وحی حق والله اعلم بالصواب

وحکم میکرد بعدل که دران میلی وحیفی بر هیچکس نبود **ابیات**

عدل چه بود آب ده اشجار را	ظلم چه بود آب دادن خار را
عدل وضع نعمتے بر موضعش	نی بهر بیخی که باشد آبکش
هر نکوسیرتان و بدکاران	دست او ابر موهبت باران

فیض آن ابر بر همه عالم	گر بریزد دمی نه گردد کم

وجاری بود علم از هر پهلوی وی یعنی علی مرتضی دریای عظیم علم بود که بهر جانب افاضهٔ فیض وی میشد وتا قیامت جاری خواهد ماند مثنوی

علم دریائی است بیحد و کنار	طالب علم است غواص بحار
هین مکش بهر هوا این بار علم	تا ببینی در درون انبار علم
در دلت بینی علوم انبیا	بی کتاب والمدنی اوستا

ومیچکید حکمت از هر کنار علی مرتضی یعنی هر سخن آنحضرت مشتمل بر اسرار وحکمت بود

اشعار

آن سخنهائے که از عقل کلست	بوئی از گلزار آن سر وگل است
آن دماغی که بران گلشن تند	چشم یعقوبان همه روشن کند
دل بیارامد ز گفتار صواب	آنچنان که تشنه از آمد بآب
گنج سلونی در دلش علم لدنی حاصلش	جان وتن وآب وگلش با علم حکمت آشنا

ومیگریخت علی مرتضی از دنیا ومتوحش می گشت از زیب وزینت آن

اشعار

ترک دنیا گیر تا سلطان شوی	ورنه همچون چرخ سرگردان شوی
انچه با تو در نیاید زیر خاک	اینهمه دنیا بود نه دین پاک

وانس می گرفت علی مرتضی در ظلمت شب ووحشت آن باخدا ومانوس میگشت

در خلوت بیاد مولا اشعار

روی در دیوار کن تنها نشین	در وجود خویش ہم خلوت گزین
قعر چہ بگزید ہر کو عاقل است	زانکہ در خلوت صفاہای دلست
آنکہ در خلوت نظر بر دوختہ است	آخر آنرا ہم ز یار آموختہ است
خلوت از اغیار باشد نہ زیار	پوستین بہر دی آمد نی بہار
جنبش و آرام اندر خلوتش	جز برائی حق نباشد نیتش
ہیچ کنجی بی دد و بی دام نیست	جز بخلوت گاہ حق آرام نیست

وبمقتضاے آن فی ذلک لعبرۃ لاولی الابصار بسیار عبرت می گرفت علی مرتضی از چیزیکہ فرمودہ است حق جل وعلا بعبرت گرفتن بوی **نظم**

لاتخافوا ان چو خوفت داد حق	نان فرستد چون فرستادہ طبق
ہر کہ ترسد مر ورا ایمن کند	مرد دل ترسندہ را ساکن کند
نی ز دریا ترس و نی از موج و کف	چون شنیدی تو خطاب لاتخف

وبود علی مرتضی دراز فکر و اکثر متفکر میماند **ابیات**

فکر کن تا وارہی از فکر خود	فکر کن تا فرد گردی از حسد
چون در معنی زنی بازت کند	پر فکرت زن کہ شہبازت کند
فکرت آن باشد کہ بگشاید رہی	راہ آن باشد کہ پیش آید شہی
شاہ آن باشد کہ از خود شہ شود	نہ بمخزنہا و لشکر گہ شود

تا بماند شاہیء او سرمدی	ہمچو عز ملک و دین احمدی

خوش می آمد اورا لباسی که درشت و کوتاه نمی بود و طعامی درشت که یکی در دیگری آمیخته می شود یعنی بسوی لباس لطیف و طعام لذیذ التفات و میل نداشت

ابیات

چونکہ گشته گردد این جسم گران	زنده گردد هستی اسرار دان
آن تنی را که بود جان در ظلل	خوش نگردد گر بگیری در عسل
آن کسی داند که روزی زنده بود	از کف آن جان جان جامی ربود
این تن کج فکرت معکوس رو	صد هزار آزاد را کرده گرو
این بدن اندر غذای ای پسر	مرغ روحت بسته با جنس دگر
جان گشاید سوی بالا بالها	ور زده تن در زمین چنگالها
هر گرانی چون کسل خود از تن است	جان ز خفت جمله در پریدنست
کنده تن را ز پای جان بکن	تا کند جولان بگرد آن چمن
سجده نتوان کرد بر آب حیات	تا نیابم از تن خاکی نجات
چون بمردم از حواس بوالبشر	حق مرا شد سمع و ادراک و بصر

و بود علی مرتضی صلوات الله علی نبینا و علیه میان ما مانند یکی از ما یعنی با وجود آن بزرگی و عظمت و جاه و جلالت از لوث کبر و رعونت پاک بود و در هیچ چیز تکلیف نمی نمود و جواب می داد مارا هر گاه سوال می کردیم و خبری داد مارا

وقتیکه می خواستیم که خبر دهد ما را ابیات

صورتش بر خاک و جان در لامکان	لامکانی فوق فهم سالکان
در بشر روپوش گشته است آفتاب	فهم کن والله اعلم بالصواب

و با وجود قرب و منزلت ما نزد او و توجه و شفقت او بر حال ما عظمت
و هیبت او بدرجهٔ در دلهای ما بود که طاقت و جرأت نداشتیم که با وی
سخن بگوییم ابیات

نیست بی سبقت تبسم او	خلق را طاقت و تکلم او
هر که ترسید از حق و تقوی گزید	ترسد از وی جن و انس و هر که دید
هیبت حق است این از خلق نیست	هیبت این مرد صاحب دلق نیست

تعظیم و اعزاز میکرد علی مرتضی صلوات الله علی نبینا و علیه مومنان را
ابیات

تا هوا تازه است ایمان تازه نیست	که هوا جز قفل این دروازه نیست
مومن آن باشد که اندر نیک و بد	کافر از ایمان او حسرت خورد

و سلوک و مواسات می فرمود علی مرتضی با مساکین و فقرا و نگاه نداشت هیچ
چیز برای نفس خود ان اسخی الاسخیات ابیات

گر نماند از جود در دست تو مال	کی کند فضل خدایت پایمال
هر که کارد گردد انبارش تهی	لیک اندر مزرعه باشد بهی

وبود علی مرتضی صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ کہ غالب بود بر ہمہ اقویا وامید نمیداشت کسی از اقویا نظر بدبدبہ وحشمت وقوۃ وشجاعت او کہ قولی وفعلی بجز صدق وراستی ازان مظہر حق بظہور آید یعنی خوف جز خدا و رسول از دیگری نداشت واو غالب بود وہمہ مغلوب ابیات

گفت پیغمبر علی را کای علی	شیر حقی پہلوانے پر دلی
از علی آموز اخلاص عمل	شیر حق را دان منزہ از دغل

وبود علی مرتضی علیہ السلام کہ نا امید نگشت از عدل وانصاف وی ہیچ ضعیفی وعاجزی یعنی بداد غریبان ومسکینان میرسید ودر ہر کار صدق وراستی را کار می فرمود ابیات

صدق ہین جان داد احمد نبی بہ گفت یقون	از نبی برخوان رجال صادقون
از حدیث راست آرام دلست	راستیہا دانہ دام دلست
دل نیارامد بگفتار دروغ	ہمچنانکہ روغن اندر عین دوغ
زنگ شک وزنگ کفران نفاق	تا ابد باقی بود بر جان عاق
رنگ صدق ورنگ تقوی ویقین	تا ابد باقی بود در متقین

وگفت ضرار سدی کہ حاضر شدم در جائیکہ می ایستاد علی مرتضی علیہ السلام برای عبادۃ خدا وقت تاریکی شب وفرو رفتن ستارگان دیدم کہ آنحضرت ریش مبارک خود بدست خود گرفتہ بی قرار وبیتاب بود مانند بیتابی مار گزیدہ

ومی گریست بہ گریہ شخصی سخت اندوهناک باورد و بیقراری و بغایت تضرع وزاری

ابیات

ای خنک چشمی کہ آن گریان اوست ⁂ وی همایون دل کہ آن بریان اوست

اشک کان از بہر او بارند خلق ⁂ گوهر است و اشک پندارند خلق

نالہ اثرانا لها خوش آیدش ⁂ گرز دو عالم نالہ و غم بایدش

هرکہ باشد شاہ دروش را گدا ⁂ گرچہ نی نالد نباشد بی نوا

چون تضرع زا بر حق قدرها است ⁂ آن بہا کانجاست زاری اکجاست

ومی فرمود علی مرتضی صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ در گریہ و آہ و نالہ ای دنیا فریب دہ و مغرور ساز غیر مرا آیا پیش آمدی مرا و عرض کردی نفس خود را برمن یا بسوی من شوق و رغبت نمودی دور است دور است آنچہ می نمائی مرا بدرستیکہ طلاق دادم ترا سہ طلاق وگذاشتم ترا بحدیکہ باز گشت نیست دران بر وود و رشو ابیات

هرکہ از دیدار برخوردار شد ⁂ این جهان در چشم او مردار شد

مال دنیا دام مرغان ضعیف ⁂ ملک عقبی دام مردان شریف

سوی دریا عزم کن زین آبگیر ⁂ بحر جوی و ترک این گرداب گیر

ومی فرمود علی مرتضی کہ ای دنیا عمر تو قلیل است کما قال اللہ تعالی قل متاع الدنیا قلیل و عظمت و حشمت و زینت تو ناچیز و حقیر است ابیات

گفت دنیا لهو و لعب است و شما	کودکید و راست فرماید خدا
خلق اطفال اند جز مست خدا	نیست بالغ جز رهیده از هوا
از لعب بیرون نرفتی کودکی	بی زکات روح کی باشی زکی
هر حریصی ناسزای ترک دنیا کی کند	شیر مردی باید و دریا دلی مردانهٔ

بعد ازان آه می کشید و فرمود علی مرتضی صلوات الله علی نبینا و علیه که افسوس توشهٔ راه و زاد آخرت اندک و قلیل و سفر عقبی بس دراز و طویل و طریق هولناک چه خواهد شد ای خالق افلاک ابیات

ایمنی بگذار جان پر خوف باش	بگذر از ناموس رسوا باش فاش
خوف آنکس راست کو را خوف نیست	غصه آنکس را که اینجا طوف نیست
لاتخافوا دان چو خوفت داد حق	نافرستد چون فرستاده طبق

هرگاه که بیان کرد ضرار این اوصاف جمیله و خصال جلیله حضرت علی مرتضی صلوات الله علی نبینا و علیه بگریه آمد و معاویه گفت رحمت کند خدا ابا حسن را قسم بخدا ابو دابو الحسن صلوات الله علی نبینا و علیه چنانکه بیان کردی تو ای ضرار

شعر عربی

کریم مشی مدحته مدحته الوری معی	اذا ما المته بالمته وحدی

بعد ازان پرسید معاویه از ضرار شدی که چگونه است غم و اندوه تو برای ابو الحسن ضرار جواب داد غم و اندوه من بر مفارقت علی مرتضی صلوات الله علی نبینا

وعلیہ مانند غم واندوہ زنی است کہ ذبح کردہ شود پسرش در کنار وی
وآن زن از دیدن این حال بیتاب وبیقرار زار زار گریان و نالان باشد

بیت

ای دریغا اشک من دریا بدی	تا نثار دلبری زیبا بدی

از اخرج ابو عمر عن عبد اللہ بن ابی الهذیل قال رایت علی خرج وعلیہ قمیص
غلیظ رازی اذا مد کم قمیصہ بلغ الی الظفر ولو ارسلہ صار الی نصف الساعد ترجمہ
عبد اللہ بن ابی الهذیل روایت کردہ است کہ دیدم علی ابن ابی طالب صلوات اللہ
علی نبینا وعلیہ را کہ بیرون آمد روزی وبود بر روی پیراهنی کندہ از پارچہ
ری هرگاہ کہ درازی کرد آستین آن پیراهن را میرسید تا بناخن ووقتیکہ
میگذاشت آستین را میشد تا نصف بازو قریب آرنج واز انجملہ تورع واجتناب
اوست از شبهات اخرج ابو بکر عن ابی شیبہ عن ام کلثوم بنت علی قالت رایت
امیر المومنین اتی باترنج فذهب حسن او حسین یتناول منہ اترنجة فنزعها من یدہ
ثم امر بہ فقسم ترجمہ گفت ام کلثوم دختر علی بن ابیطالب صلوات اللہ علی نبینا
وعلیہ دیدم روزی آوردہ شد نزد امیر المومنین صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ ترنجها
پس رفتند حسن یا حسین وگرفتند یکی از آنها پس گرفت علی مرتضی از دست ایشان و
تقسیم کرد میان مردمان واز انجملہ آنست کہ برای خود هیچ نمیگذاشت وهمہ
در راہ خدا صرف می نمود از اخرج ابو عمر قال کان علی اذا اورد علیہ مال

لم یبق منه شیئا الا قسمه ولا ترک فی بیت المال منه الا ما یعجز عن قسمته فی یومه ذلک
یقول یا دنیا غری غیری لم یکن یستاثر من الفیء بشیء ولا یخص حمیما ولا قریبا ولا یخص
بالولایات الا اهل الدیانات والامانات واذا بلغه عن احد خیانة کتب الیه
قد جائتکم موعظة من ربکم فاوفوا الکیل والمیزان بالقسط ولا تبخسوا الناس اشیائهم
ولا تعثوا فی الارض مفسدین بقیة الله خیر لکم ان کنتم مؤمنین وما انا علیکم بحفیظ
اذا اتاک کتابی فاحفظ بما فی یدیک من عملها حتی نبعث الیک من یتسلمه منک
ثم یرفع طرفه الی السماء فیقول اللهم انک تعلم انی لم آمرهم بظلم خلقک ولا بترک حقک
ترجمه وقتیکه می آمد مالی نزد علی مرتضی نگاه نمیداشت چیزی از او صرف میکرد همه را
در راه خدا و در بیت المال چیزی نمیگذاشت مگر آنکه عاجز میشد از قسمت کردن
وی در آن روز و میفرمود ای دنیا فریب ده و مغرور ساز غیر مرا و نیست
بر من دست ترا و خود هم نمی گرفت از مال غنیمت و مخصوص نمیگردانید کسی را از
دوستان و خویشان خود و والی نمی گردانید بر چیزی مگر کسی را که صاحب دیانت
و امانت می بود و هرگاه که میرسید بوی خبر خیانت کسی می نوشت بسوی وی
این آیه قد جائکم الخ که مضمونش اینست بدرستیکه آمد بشما نصیحتی از پروردگار
شما که تمام پیمائید کیل را به پیمانه و تمام سنجید موزون را بترازو و بعدل و راستی
و کم مکنید چیزهای مردمان را و غایت تباهی مجوئید در زمین درحالیکه فساد
کنندگان باشید آنچه باقی خدا تعالی گذارد برای شما از حلال بعد از ترک حرام

بهتر آنست برائی شما از انچه بخیانت جمع بکنید اگر هستید شما باور دارندگان

مر قول مرا و من نیستم بر شما نگاهبان که شما را از قبایح نگاه دارم و می نوشت

هرگاه که میرسد بشما کتاب من نگاه دارید انچه نزد شماست تا بفرستم بسوی

شما دیگری را که بگیرد از شما بعد ازان چشم بسوئی آسمان می کرد و میفرمود الٰہی

تو میدانی که من حکم نکرده ام ایشان را که ظلم کنند بر خلق تو و ندهند حق تو را

اخرج ابو عمر عن مجمع التیمی ان علیا قسم ما فی البیت بین المسلمین ثم امر به فکنس ثم صلی

فیه رجاء ان یشهد له یوم القیامة ترجمہ بدرستیکہ علی مرتضیٰ تقسیم میکرد بمسلمانان

انچه در بیت المال می بود و بعد ازان حکم می فرمود که جاروب کنید این خانه را

بعد ازان نماز میخواند بامید آنکہ گواہی داده شود برای او در روز قیامت

۵

آن شاه دلاور که برای طمع نفس		بر خوان جهان پنجه نیالود علی بود

و از جمله زهد اوست که برادرش عقیل را گذاشته بطرف معاویه رفت

فی الصواعق و سبب مفارقته اخیه عقیل ایاه انه کان یعطیه کل یوم من الشعیر ما یکفی عیاله

فاشتهی علیه اولاده هریسا فصار یاخذ فی کل یوم شیئا قلیلا حتی اجتمع عنده

ما اشتری به سمنا و تمرا و صنع لهم فدعوا علیا الیه فلما جاء و قدم له ذلک سال

عنه فقصوا علیه ذلک فقال او کان یکفیکم ذلک بعد الذی عزلتم منه قالوا نعم

فنقص مما کان یعطیه مقدار ما کان یعزل کل یوم و قال لا یحل لی ان ازید من ذلک

فغضب فحمی لہ حدیدۃ وقربہا من خدہ وہو غافل فتاوہ فقال تجزع من ہذہ وتعرضنی لنار جہنم فقال لاذہبن الی من یعطینی تبرا ویطعمنی تمرا فلحق بمعاویہ وقال یوما لولا علم انی خیر لہ من اخیہ ما اقام عندنا وترکہ فقال لہ عقیل اخی خیر لی فی دینی وانت خیر لی فی دنیای وقد اخترت دنیای واسال اللہ خاتمۃ خیر واخرج ابن عساکر ان عقیلا سال علیا فقال انی محتاج وانی فقیر فاعطنی قال اصبر حتی یخرج عطائی مع المسلمین فاعطیک معہم فالح علیہ فقال لرجل خذ بیدہ فانطلق بہ الی حوانیت اہل السوق فقال دق ہذہ الاقفال وخذ ما فی ہذہ الحوانیت قال ترید ان تتخذنی سارقا قال وانت ترید ان تتخذنی سارقا ان اخذ اموال المسلمین فاعطیکہا دونہم قال لاتین معاویہ قال انت وذاک فاتی معاویۃ فسالہ فاعطاہ مائۃ الف درہم ثم قال اصعد علی المنبر فاذکر ما اولاک علی وما اولیتک فصعد فحمد اللہ واثنی علیہ ثم قال ایہا الناس انی اخبرکم انی اردت علیا علی دینہ وانی اردت معاویۃ علی دینہ فاختارنی علی دینہ اذ اخرج ابو عمر عن عاصم بن کلیب عن ابیہ قال قدم علی علی مال اصفہان فقسمہ سبعۃ اسباع ووجد فیہا رغیفا فقسمہ سبع کسر وجعل علی کل جزء کسرۃ ثم اقرع بینہم ایہم یعطی اولا

ترجمہ آمد بعلی مرتضے صلوات اللہ علے نبینا وعلیہ مال از اصفہان واورا ہفت حصہ نمودہ تقسیم فرمود ویافت دران مال نانی آن نان راہفت حصہ نمود وبرہر حصہ ازان مال گذاشت بعدہ قرعہ

انداخت که به کدام کس اول داده شود یکی ازین حصه ها و ازاخرج ابو عمر عن معاذ
بن العلاء اخی ابی عمرو بن العلاء عن ابیه عن جده قال سمعت علی بن ابیطالب یقول
ما اصبت من فیئکم الا هذه القارورة اهدیها الی الدهقان ثم نزل الی بیت المال
ففرق کل ما فیه ثم جعل یقول افلح من کانت له قوصرة یاکل منها کل مرة روایت است
که فرمود علی بن ابی طالب صلوات الله علی نبینا و علیه که نرسید مرا از غنیمت شما
مگر همین شیشه که بهدیه فرستاد آنرا بسوی من دهقانے و تشریف آورد در بیت المال
و پراگنده کرد آنچه بود دران بعد ازان فرمود که رستگاری یافت کسیکه
باشد او را زنبیل خرما که بخورد ازان هر مرتبه که بخواهد هنیئا لارباب
النعیم نعیمها و العاشق المسکین ما یتجرع اشعار آدمی عجز و فقر آمد امان

از بلای نفس پر حرص و غمان	نیست قدرت هر کسیرا سازوار
عجز بهتر مایه پرهیزگار	فقر ازین رو فخر آمد جاودان
که بتقوی ماند دست نارسان	چون لباس از فقر پیرایه شود
او محمد وار بے سایه شود	از اخرج ابو عمر عن ابی حبان التمیمی

عن ابیه قال رایت علی بن ابیطالب علی المنبر یقول من یشتری منی سیفی هذا
فلو کان عندی ثمن ازار ما بعته فقام الیه رجل فقال انا اسلفک ثمن ازار ترجمه
راوی میگوید که دیدم علی ابن ابیطالب را بر منبر که می فرمود کیست که خرید کند از من
این شمشیر مرا اگر می بود نزد من قیمت آزاری که محتاجم بوی نمی فروختم این شمشیر را

پس استاد مرو سے و گفت من پیش تو شد سیم تیمت آزار تو واز انجمله انست صبر بر
ضیق معیشت و از بنفس خویش گوارا ساختن اخرج ابوبکر عن ابی البختری قال قال
علی لامه فاطمة بنت اسد اکفی فاطمة بنت رسول الله الخدمة خارجاً والحاجة و تکفیک العمل
فی البیت العجن والخبز والطحن ترجمه گفت علی ابن ابیطالب صلوات الله علی نبینا وعلیه وآله
مادر خود را که کفایت میکنم من برائے خدمت فاطمه زهرا صلوات الله علی نبینا وعلیها که
تعلق از بیرون خانه دارد و از آوردن آب وغیره حاجات و کفایت میکنی برای خدمتی
که تعلق بدرون خانه دارد مانند خمیر کردن و نان پختن و آرد کردن و فی الصواعق
لقد طلق علی الدنیا ثلاثا وقال لقد رفعت بدرعتی هذا حتی استحییت من رقاعها واز
اخرج احمد عن مجاهد قال قال علی جعت مرة بالمدینة جوعا شدیدا فخرجت اطلب العمل
فی عوالی المدینة فاذا انا بامراة قد جمعت مدرا فظننتها ترید بلها فقاطعتها کل ذنوب علی تمرة
فمددت ستة عشر ذنوبا حتی مجلت یدای ثم اتیت الماء فاصبت منه ثم اتیتها فقلت
تکفی هذا فعدت لی ستة عشر تمرة فاتیت النبی صلی الله علیه وآله فاخبرته فاکل معی
منها فرمود علی گرسنه شدم یکبار در مدینه سخت گرسنگی پس بیرون آمدم تا کاری بکنم و
مزد آن کار را صرف حاجت خود نمایم ناگاه دیدم زنی را که جمع کرده کلوخها پس گمان کردم
که این زن میخواهد که این را تر کند و گل سازد پس مقاطعه کردم که من این را تر کرده
میدهم بشرطیکه بعوض هر دلو یک خرما از تو در مزد خواهم گرفت و پس کشیدم
شانزده دلو تا آبله بر آورد دست من از کشیدن دلوها بعد ازان آوردم آب را

۱۳۰

وریختیم بران کلوخہا بعد ازان رفتیم نزد آن زن و گفتیم کہ کفایت میکند ترا ہمین قدر پس شانزدہ خرما شمار کردہ حوالہ من نمود پس آمدم بخدمت رسولخدا و عرض کردم این ماجرا پس خورد رسولخدا صلی اللہ علیہ وآلہ با من ازان خرما ہا فی الفوائد اوصی امیر المومنین علی علیہ السلام لامیر المومنین حسین علیہ السلام وقال شعر لنقل الصخر من قلل الجبال ✤ احب الی من منن الرجال ✤ یقول الناس لی فی الکسب عار ✤ فقلت العار فی ذل السوال ✤ بلوت الناس قرنا بعد قرن ✤ فلم ار مثل مختال بمال ✤ وذقت مرارة الاشیا طرا ✤ فما طعمت امر من السوال ✤ واخرج احمد عن محمد بن کعب القرظی ان علیا قال لقد رایتنی مع رسول اللہ انی لاربط الحجر علی بطن من الجوع وان صدقتی الیوم لاربعون الفا فرمود حضرت علی مرتضی علیہ السلام ہر آئنہ بودم من با رسولخدا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم کہ می بستم بر شکم خود سنگ از غایت گرسنگی وامروز صدقہ من بچہل ہزار رسیدہ نظم لب فروبند از طعام و وز شراب ✤ سوی خوان آسمان مکین شتاب ✤ این دہان بستی دہانی باز شد ✤ کو خورندہ لقمہای راز شد ✤ در جہان گر لقمہ و گر شربت ست ✤ لذت او فرع محو لذت ست ✤ این خورش ہا اندک اندک باز بر ✤ کین غذای خر بود وان آن خر ✤ تا غذای اصل را قابل شوی ✤ لقمہ ہای نور را آکل شوی ✤ گر تو این انبان زنان خالی کنی ✤ پر ز گوہر ہای اجلالی کنی ✤ کم بخور گر چہ کہ صائم نیستی ✤ پر مخور آخر بہائم نیستی ✤ اغتذی بالنور کن مثل البصر ✤ وافق الاملاک یا خیر البشر ✤ چون ملک تسبیح خود را کن غذا ✤ تا رہی ہمچون ملائک از اذی ✤ اما

بیان فضیلت وی در امت از احادیث سابقه معلوم شد و از انجمله آنست که برای حضرت فاطمه زهرا علیها السلام مردمانیکه از اجلهٔ صحابه خیر الوری بودند خواستگاری نمودند بدرجهٔ اجابت نرسید و بامر خدا و رسول الله بحضرت علی مرتضی صلوات الله علی نبینا و علیه تزویج فرمود و در اثنای آن فضیلت علی مرتضی بیان نمود از اخرج النسائی فی خصائص علی عن عبد الله عن بریده عن ابیه قال خطب ابوبکر و عمر فاطمة علیها السلام فقال رسول الله انها صغیرة فخطبها علی فزوجها عن ابی هریرة قال قالت فاطمة رسول الله زوجتنی من علی و هو فقیر لا مال له فقال یا فاطمة اما ترضین ان الله عز و جل اطلع الی اهل الارض فاختار رجلین احدهما ابوک والآخر بعلک اخرجه الطبرانی فی الکبیر و الخطیب عن ابی هریرة

ترجمه حضرت فاطمه زهرا علیها السلام عرض کرد که یا رسول الله نکاح من با مردی کردی که فقیر است و مال ندارد در جوابش رسول خدا فرمود که حق جل و علا متوجه بسوی اهل زمین گردید پس برگزید دو مرد را یکی از آن دو مرد پدر تست محمد مصطفی صلی الله علیه و آله و دیگر برگزیده حق علی مرتضی **ابیات** نفس رسول مجتبی زوج بتول با رسا ٭ قایم مقام مصطفی صاحب نصاب هل اتی ٭ عالی علم والا همم شیر خدا میر امم ٭ شاه عرب ماه عجم سلطان جمله اولیا ٭ و در وقت نزول آیهٔ کریمه انما انت منذر و لکل قوم هاد رسول خدا صلی الله علیه و آله در حق علی مرتضی صلوات الله علی نبینا و علیه فرمود که انا رسول الله منذر و انت الهادی

غرض جمله اوصاف در شان او ٭ کسی نیست خالی ز احسان او ٭

و اخرج احمد و الطبرانی فی الکبیر عن معقل بن یسار ان النبی صلی الله علیه و آله و سلم قال

لفاطمة حین زوجها من علی الا ترضین انی زوجتک اقدم امتی مسلما واکثرهم
علما واعظمهم حلما واخرج النسائی فی خصایص علی والحاکم عن عباد بن عبد الله قال سمعت
علیا یقول انا عبد الله واخو رسول الله وانا الصدیق الاکبر وفی روایة انا الفاروق الاعظم
لا یقولها بعدی الا الکاذب وهذا الحدیث صحیح علی رای الحاکم وقال النبی النظر الی وجه علی
عبادة وذکر علی عبادة وصححه الحاکم وعن ابن عباس قال رسول الله لعلی هذا الصدیق الاکبر
وهذا فاروق هذه الامة یفرق بین الحق والباطل وهذا یعسوب المومنین رسول خدا در
حق علی مرتضی فرمود که این صدیق اکبر واین فاروق اعظم است که فرق میکند میان
حق وباطل پس باین هردو لقب سید الوری علی مرتضی را ملقب ساخت فی الصواعق
کان ابو بکر یکثر النظر علی وجه علی فسألت عائشة فقال سمعت رسول الله صلعم
یقول النظر الی وجه علی عبادة وانه حدیث حسن واخرج الدیلمی عن عائشة ان النبی
صلی الله علیه وآله وسلم قال خیر اخوتی علی وخیر اعمامی حمزة وذکر علی عبادة واخرج
الخطیب عن البراء والدیلمی عن ابن عباس ان النبی صلی الله علیه وآله قال علی منی
بمنزلة راسی من بدنی واخرج العسکری عن انس قال بینما النبی صلی الله علیه وآله
فی المسجد اذ اقبل علی فسلم ثم وقف ینظر موضعا یجلس فیه ونظر صلعم فی وجوه
اصحابه ایهم یوسع له وکان ابو بکر عن یمینه فتزحزح له عن مجلسه وقال لهنا یا ابا الحسن
فجلس بین النبی وبین ابو بکر فعرفت السرور فی وجه النبی وقال یا ابا بکر انما یعرف
الفضل لاهل الفضل الا ذو الفضل ولما جاء ابو بکر وعمر لزیارة قبر النبی بعد وفاته

سبقة ایام قال علی تقدم یا خلیفة رسول الله صلی الله علیه وآله قال ابو بکر ما کنت لا تقدم
رجلا سمعت النبی صلی الله علیه وآله یقول فیه علی منی بمنزلتی من ربی اخرجه ابن السمان
واخرج الدارقطنی عن الشعبی قال بینما ابو بکر جالس اذ طلع علی فلما راه قال من سره
ان ینظر الی اعظم الناس منزلة واقربهم قرابة وافضلهم حالا واعظمهم غناء عن رسول الله فلینظر
الی هذا الطالع والآیات بشارت وی بجنت وبودن وی هم منزلت بحضرت رسالت
صلعم روز قیامت در احادیث متعدده آمده از انجمله آنست از ابی سعد الخدری آمده ان
النبی صلعم دخل علی فاطمة فقال انی وانت وهذا النائم یعنی علیا وهما یعنی الحسن والحسین
لفی مکان واحد یوم القیامة وعن علی قال ان رسول الله اخذ بیدی ونحن فی سکک
المدینة اذ مررنا بحدیقة فقالت یا رسول الله ما احسنها من حدیقة قال لک فی الجنة احسن
منها فرمود علی مرتضی که بودیم ما در کوچهاے مدینه همراه رسول خدا تا گذشتیم بر باغی
وخوش آمد مرا پس عرض کردم بخدمت رسول الله که چه خوش است این باغ بیان باغها
فرمود وای علی برائے تست در بهشت باغی بهتر وخوشتر ازین واخرج ابن شیبة واحمد
والحکیم والحاکم وابو نعیم عن علی ان رسول الله قال له یا علی ان لک کنزا فی الجنة یا علی
برائے تو گنجے ست در جنت وعن ابن عباس قال النبی صلی الله علیه وآله فی علی ان هذا
اول من یصافحنی یوم القیامة واخرج الترمذی والحاکم عن انس قال قال رسول الله ان الجنة
تشتاق الی ثلثة علی وعمار وسلمان واخرج الحاکم والخطیب عن ابن عباس ان النبی
نظر الی علی فقال انت سید فی الدنیا وسید فی الآخرة وهذا الحدیث صحیح علی

رای الحاکم و فی الترمذی عن علی قال النبی ان اول من یدخل الجنة انا و انت
و فاطمة و الحسن و الحسین قلت فمحبنا قال من وراٴکم یعنے فرمود صلعم اول کسیکه
در جنت داخل خواهد شد من و تو و فاطمة و الحسن و الحسین علیهم السلام است
پس عرض کرد علی مرتضے علیه السلام محبان ما کدام وقت در جنت داخل خواهند شد
فرمود عقب شما بلا فاصله المرء مع من احب اللهم اجعلنی من محبهم و تابعهم فی دخول
الجنة بحرمتهم و برکتهم ؎ تو مگو ما را بان شه بار نیست ✤ با کریمان کارها دشوار
نیست ✤ م ن و قال النبی صلی الله علیه و آله یبعث الانبیاء یوم القیامة علی الدواب
و یبعث الصالح علی ناقته کما یوافی بالمؤمنین من اصحابه المحشر و یبعث فاطمة و الحسن
و الحسین علی ناقتین من نوق الجنة و علی ابن ابیطالب علی ناقتی و انا علی البراق و
یبعث بلالا علی ناقة فینادی بالاذان حتی اذا بلغ اشهد ان محمدا رسول الله شهد له
جمیع الخلائق من الاولین و الآخرین و هذا الحدیث صحیح علی شرط مسلم و اخرج الدار
قطنی ان علیا قال للستة الذین جعل عمر الامر شوری بینهم کلاما طویلا انشدکم
بالله هل فیکم احد قال رسول الله له انت قسیم الجنة و النار یوم القیمة غیری
قالوا اللهم لا فی معناه ما رواه غیره عن علی الرضا انه صلعم قال له انت قسیم الجنة
و النار فیوم القیمة یقول النار هذا لی و هذا لک و روی ابن سمان ان ابابکر قال
سمعت رسول الله یقول لا یجوز احد الصراط الا من کتب له علی الجواز در حدیث
آمده که روز قیامت حقتعالی اختیار بدست علی مرتضی خواهد داد و مختار

خواهد ساخت هر که انجو احمد وجنت داخل نماید وهر که انجو احمد در دوزخ فرستد پس ظاهر شد که دشمنان علی بدوزخ خواهند رفت ودوستان بجنت فائز خواهند گردید اما بیان علم وحکمت وحل مشکلات وفقاهت وذکا وجودت او نه بحدیست که در حیطهٔ تحریر در آید لیکن شمه ازان مرقوم میگردد وطالب صادق را کفایت میکند فرمود رسول خدا صلی الله علیه وآله در حق وے انا مدینة العلم وعلی بابها اخرجه البزاز عن جابر بن عبدالله والعقیلی وابن عدی عن ابن عمر والطبرانی عن کلیهما والحاکم عن علی وابن عمر وزاد الطبرانی فی روایة عن ابن عباس مرفوعا فمن اراد العلم فلیأت من بابه وهذا الحدیث صحیح علی رای الحاکم وقال ابن حجر حسن وهو عند الترمذی وابو النعیم عن علی بلفظ انا دار الحکمة وعلی بابها

بار کشای علی مرتضی ✤ آنکه بس بود القضا حسن القضا ✤
چون تو بابی آن مدینه علم را ✤ چون شعاعی آفتاب علم را ✤ باز باش ای باب رحمت تا ابد ✤ بارگاه ماله کفوا احد ✤ از همه طاعات اینت بهتر ست ✤ سبقت یابی بهر آن سابق که هست

فی الصواعق اخرج ابن سعد عن ابن عباس گفت ابن عباس هر مسئله که نقل وی از علی مرتضی ثابت شود ما همون را اختیار میکنیم وملتفت بجانب آن نمیشویم واز انجملاست علوم مسموعه از جناب نبوی محفوظ داشتن وآن را بوقت حاجت در محل خود صرف نمودن اخرج شیخ الشیوخ السهروردی فی العوارف عن عبدالله بن الحسن قال حین نزلت هذه الآیة وتعیها اذن واعیة قال رسول الله لعلی سألت الله ان یجعلها اذنک یا علی قال علی فما نسیت شیئا بعد وما کان ان انسی هرگاه که نازل شد آیه کریمه که مضمونش اینست که نگاه میدارند

۱۳۶

این آیات را گوشهائی نگاهدارنده فرمود رسولخدا مر علی مرتضی را خواستم از خدا که
بگرداند گوشهای ترا یا علی نگاهدارنده حضرت علی می فرماید که ازان روز هیچ چیز
فراموش نکردم واصلا نسیان گرد من نگردید وروا ه احمد عن ابی البختری عن
علی علیه السلام آورده اند که مالی نزد عمر بن الخطاب آمده بود وقدری بعد از
تقسیم باقیماند عمر بن الخطاب بیاران خطاب کرد که چه باید کرد این مال را
یاران گفتند ای امیرالمومنین باز داشتیم ترا از تلاش قوت اهل وعیال وتجارت
وغیره پس این مال برائی تست در احتیاج خود صرف فرما پس عمر بن الخطاب
متوجه بجانب علی مرتضی صلوات الله علی نبینا وعلیه گشت وفرمود که چه می فرمائی
تو یا علی علی مرتضی جواب داد که یاران بخدمت تو عرض کردند باز عمر بن الخطاب
گفت بگو بر فرموده تو عمل خواهم کرد پس علی مرتضی علیه السلام یاد دهانید که
رسولخدا صلعم مال را نگاه نمیداشت وهرگاه که صرف می شد وهیچ باقی نمی ماند
مسرور میگردید فرمود عمر راست فرمودی یا علی والله لاشکرن لک اولی والاخرة

نظم

شکر منعم واجب آمد در خرد	ورنه بکشاید در خشم ابد
شکر کن مر شاکران را بنده باش	پیش ایشان مرد شو پاینده باش

وبود عمر بن الخطاب که پناه می جست بخدا از مشکلی که دران مشکلکشا علی مرتضی
نمی بود شعر

ای لقائی تو جواب ہر سوال		مشکل از تو حل شود بی قیل وقال

ازاخرج ابوعمر عن سعید بن المسیب قال کان عمر یتعوذ باللہ من معضلۃ لیس فیہا ابوحسن قال ابوعمر وقال فی المجنونۃ التی امر برجمہا وفی رجم التی وضعت ستۃ اشہر فاراد عمر رجمہا فقال لہ علی ان اللہ یقول حملہ وفصالہ ثلثون شہرا الحدیث وقال ان اللہ رفع القلم عن المجنون فقال لولا علی لہلک عمر ترجمہ عمر بن الخطاب خواستہ بود کہ زن مجنونہ وزنی را کہ بعد از ششماہ فرزند آوردہ بود سنگسار کند علی مرتضی تشریف آورد وفرمود حملہ وفصالہ ثلثون شہرا الحدیث یعنی حمل ششماہ ہم می شود چنانچہ ازین آیہ کریمہ برمی آید وحق تعالی مجنون را مرفوع القلم ساختہ برو مواخذہ ہیچ چیز نیست پس از رجم مجنونہ کہ خلاف شرع بود عمر بن الخطاب را باز داشت پس گفت عمر بن الخطاب اگر نمی بود علی مرتضی ہلاک میشد عمر وہمچنین بہ کرات ومرات این کلمہ را فرمودہ اخرج ابوعمر عن عبداللہ بن مسعود کنا نتحدث ان اقضی اہل المدینۃ علی ابن ابی طالب عبداللہ بن مسعود گفت کہ بودیم ما صحابہ کہ می گفتیم باہمدیگر کہ رئیس حکم کنندگان اہل مدینہ بہ کتاب خدا وسنت رسول اللہ علی مرتضے است ورسول خدا ہم در حق وی فرمود کہ اقضاہم علی بن ابیطالب ہذا کلہ فی ازالۃ الخفا وغیرہ ازا اخرج ابوعمر عن ابی الطفیل قال شہدت علیا یخطب وہو یقول سلونی عن کتاب اللہ فواللہ ما من آیۃ الا انا اعلم بلیل نزلت ام نہار فی سہل ام فی جبل ابوطفیل روایت می کند کہ حاضر شدم

۱۲۸

بخدمت علی مرتضیٰ درحالتیکه خطبه میخواند ومی فرمود بپرسید از من حقیت کتاب
خدارا قسم خداست مرا که نیست هیچ آیتی مگر آنکه من می دانم اینکه در شب فرود
آمده است یا در روز و در دشت یا در کوه وفی فصل الخطاب فی عدة من المسائل
رجع عمر الی قول علی ثم قال عجزت النساء ان تلدن مثل علی بن ابیطالب لولا علی
لهلک عمر واستعدی رجل علی وعلی جالسا فی مجلس عمر فالتفت الی علی عمر فقال یا
ابا حسن قم فاجلس مع خصمک فقام علی فجلس مع خصمه فناظر وانصرف الرجل ورجع
علی الی مجلسه فتبین بعمر التغیر فی وجهه فقال یا ابا الحسن انی اراک متغیرا اکرهت ما کان
قال نعم یا امیر المومنین قال ولم ذاک قال لانک کنیتنی بحضرة خصمی فانک قلت لی قم یا
ابا الحسن ولم تقل قم یا علی فاجلس مع خصمک فاخذ عمر براس علی وقبل بین عینیه ثم قال
بابی انتم بکم هدانا الله عزوجل وبکم اخرجنا من الظلمات الی النور واخرج ابو عمر
عن سعید بن المسیب قال ما کان احد من الناس یقول سلونی غیر علی ابن ابی طالب
ابوعمر از سعید بن المسیب آرد که سعید بن المسیب گفت که بجز علی مرتضیٰ کسی نگفت
که سلونی قبل ان تفقدونی وچگونه کسے مے گفت دریای علمی که علی بود دیگری
بساحل آن نرسیده

بیت

قفلهائی ناگشوده مانده بود	از کف انا فتحنا برگشود

وعن عبد الله بن مسعود ان القرآن انزل علی سبعة احرف ما منها حرف الا له
ظهر وبطن قال علی بن ابی طالب عنده من علم الظاهر والباطن از عبد الله بن مسعود

روایت است که قرآن بر هفت حرف نازل شد و هر یکے را ظاهر و باطن است
و علی ابن ابی طالب عالم ظاهر و باطن اوست قال اللہ تعالی لا رطب ولا یابس
الا فی کتاب مبین و علی مرتضی را علم هفت بطن قرآن بود و همه چیز رطب و یابس که
در قرآن نزول نمود در حیطه علم آن امام العالمین بود و از اخرج ابو عمر عن
عبد اللہ بن عباس قال واللہ لقد اعطی علی بن ابی طالب تسعة اعشار العلم
وانتم والیہ لقد شارکتموه فی العشر العاشر و من الاربعین لتاج الاسلام و علی اعلم
بذلک الخبر قال واذا ثبت لنا الشئ عن علی لم نعدل الی غیره و سوال کبار الصحابة
و رجوعهم الی فتاداه و اقواله فی المواطن الکثیرة والمسائل المعضلات مشهورة
هذه ماثی فصل الخطاب وغیره گفت ابن عباس قسم خدا هر آئینه داده شده
نه حصه علم مر علی مرتضی را از ده حصه شریک اند صحابه وغیره مردمان در دهم حصه از آن
و نه حصه مخصوص بنفس نفیس اوست و آن بحریست زخار و دیگران مانند انهار

ابیات

علی بحریست ز الطاف آلهی	گرفته پیش از مه تا بماهی
چراغ علم روشن کردهٔ اوست	ز مهرش یافتم ره جانب دوست
سر شاهان عالم خاکپایش	بیا عارف بکن جان را فدایش

و از انجمله حدت ذهن و سرعت انتقال بماخذ حکم میداشت و این در فیصله
قضایا معروف میکرد و بتحقیق ثابت گشته از رسول خدا صلی اللہ علیه و آله بوجوه

متعدده که فرمود که اقضی و اعلم بکتاب الله و سنت رسول الله میان شما ها
علی مرتضی است و ابن عباس از عمر بن الخطاب روایت می کند که اقضی میان صحابه
علی مرتضی است و کلام وی در تفسیر قرآن باسانید صحیحه بسیار است و مملو اند ازان
کتب کبار اخرج ابن سعد وغیره عن ابی الطفیل عن علی قال و الله ما نزلت
الایته الا قد علمت فیما نزلت و این نزلت ان ربی وهب لی قلبا عقولا و لسانا
ناطقا فرمود علی مرتضی که نازل نشد هیچ آیتے مگر آنکه میدانم در چیزیکه نازل
شد و در مکانے که نازل شد و در شان شخصے که نازل شد بدرستیکه خدا تعالی
عطا فرموده است مرا دلی عاقل و دانا که هر چه میخواهم از قرآن بر می آرم و
زبانے داده است گویا که ازان افاضه فیض بر عالم میکنم از اخرج ابن ابی داود
عن محمد بن سیرین قال لما توفی رسول الله صلی الله علیه و آله ابطاء علی عن البیعة
فلقیه ابو بکر فقال اکرهت امارتی فقال لا و لکن آلیت لا ارتدی برداءی الا
الی الصلوة حتی اجمع القرآن فزعموا انه کتبه علی تنزیله قال محمد لو اصبت ذلک
الکتاب لینا کان فیه العلم و ابن ابی داود از محمد بن سیرین که از مشاهیر تابعین است
می آرد که هر گاه وفات یافت رسول خدا و مقرر گشت خلافت بر ابی بکر صدیق
توقف کرد علی مرتضی در بیعتش پس ملاقات کرد با وی ابو بکر صدیق و گفت
آیا ناخوش آمد ترا امارت من ای علی مرتضی فرمود نه لکن من قسم خوردم و بر خود
لازم گرفتم که چادر بدوش نگیرم و بر نخیزم مگر برای نماز پنجگانه تا آنکه جمع بکنم

قرآن را مرا فرصت از جمع قرآن نبود پس دانستند که علی مرتضی جمع کرد قرآن
را بنہجی کہ نازل شدہ بر رسولخدا کہ دران اصلا تغیر و تبدیل و تقدیم و تاخیر
نبود گفت محمد بن سیرین اگر میرسید بما آن قرآن کہ جمع کردہ بود علی مرتضی
صلوات اللہ علی نبینا و علیہ ہر آئینہ حاصل میشد از وی علم کثیر و نفع خطیر
لکن تقدیر مساعد شیوع آن نشد ہذا ما فی ازالۃ الخفاء و الاتفاق و غیرہما
اخرج ابو عمر عن محمد بن کعب القرظی قال کان علی ممن جمع القران علی عہد
رسول اللہ وہو حی و حضرت علی مرتضی از حفاظ احادیث رسولخدا
و کثیر النقل میان صحابہ است قریب ششصد حدیث در کتب معتبرہ از احادیث
مرفوعہ علیہ السلام مذکور ست و فی الحقیقت مرفوعات او بیشتر از ہزار
میتوان یافت و بعضی ابواب حدیث پیش از وی نکردہ بودند و وی
فاتح اول آن باب است و اخرج عن عائشۃ ان علیا ذکر عندہا
فقالت اما انہ اعلم من بقی بالسنۃ و از مسائل فتاوی و احکام بسیاری
نقل کردہ شد خصوصا در کتب شافعیہ و در مصنف عبد الرزاق و مصنف
ابی بکر بن ابی شیبہ حصہ وافرہ مذکور ست و موجد علم نحو کہ مبادی تمام علوم
عربیہ است علی مرتضی علیہ السلام است قال القاسم الزجاجی فی امالیہ حدثنا
ابو جعفر محمد بن رستم الطبرانی حدثنا ابو حاتم السجستانی حدثنی یعقوب بن
اسحق الحضرمی حدثنا سعد بن سلیم الباہلی حدثنا ابی عن جدی ابی الاسود الدولی

قسال قال دخلت علی امیر المومنین علی بن ابی طالب صلوات اللہ علی نبینا
وعلیہ فرائیتہ مطرقا متفکرا فقلت فیتم تتفکر یا امیر المومنین فقال انی سمعت ببلدکم
ہذا لحنا فاردت ان اضع کتابا فی اصول العربیۃ فقلت ان فعلت ہذا احییتنا
وبقیت فینا ہذہ اللغۃ ثم اتیتہ بعد ثلاث فالقی الی صحیفۃ فیہا بسم اللہ الرحمن
الرحیم الکلام کلہ اسم وفعل وحرف فالاسم ما انبأ عن المسمی والفعل ما انبأ عن حرکۃ
المسمی والحرف ما انبأ عن معنی لیس باسم ولا فعل ثم قال لی اتبعہ وزد فیہ ما وقع
لک واعلم یا ابا الاسود ان الاشیاء ثلاثۃ ظاہر ومضمر وشیٔ لیس بظاہر ولا مضمر قال ابو الاسود
فجمعت منہ اشیاء وعرضتہا علیہ وکان فی ذلک حروف النصب فذکرت
منہا اِنَّ واَنَّ ولیتَ ولعلَّ وکانَّ ولم اذکر لکنّ فقال لم ترکتہا فقلت لم
احسبہا منہا فقال بل ہی منہا فزدہا الیہا ہذا ما قال السیوطی فی تاریخہ وفی حیوۃ
الحیوان روی ان علیا وضع لہ ان الکلام علی ثلثۃ اضرب اسم وفعل وحرف
ثم دفعہ الیہ وقال تمم علی ہذا وسمی النحو نحوا لان ابا الاسود قال استاذنت علیا فی ان
اضع نحو ما وضع فسمی لذلک نحوا وابو الاسود کان من سادات التابعین صحبت
علیا وشہد معہ صفین وکان اکمل الرجال رأیا واعزہم عقلا ویعد من الشعراء المحدثین
قیل لہ ہل شہد معاویۃ بدرًا قال نعم لکن من الجانب الاخر و در مبحث توحید
وصفات زبانی داشت فصیح وان مبحث در خطب وی علیہ السلام یافتہ شود
وحضرت علی مرتضی صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ میان صحابہ سید الوری بان زبان

متفرد است گویا در باب توحید و صفات از فن کلام متکلم اول او ست و وی
علیه السلام دران مقالات از اصل اجمال که در سنة سنیه انبیا است تفصیلش
بر آورده لیکن متاخران بر آن منوال نسیج نکردند و یمینا و شمالا افتادند و در باب
تصوف بحری بود بغایت وسیع اما اشتغال او در ایام خلافت بحروب از تفصیل
آن باز داشت قال الجنید رحمه الله شیخنا فی الاصول و البلاء علی المرتضی و در رسم
فصاحت و طرز بلاغت در خطب آورده او ست هذا ما فی ازالة الخفاء و فی فصل
الخطاب لقدوة اهل الصفا خواجه محمد پارسا قدس سره قال الجنید امیر المومنین
علی بن ابیطالب لو تفرغ الینا عن الحروب لنقل الینا عنه من هذا العلم یعنے علم التصوف
ما لا یقوم له القلوب و ذلک امرء اعطی علما لدنیا و قال الجنید صاحبنا فی هذا الامر
الذی اشار الی باطنه القلوب وادی الی ما یتاشر لقوله بعد نبینا صلعم علی ابن
ابیطالب در فصل الخطاب آورده که امام علی بن ابی طالب عارفان با بوده هم
امت را اتفاق است که مر علی را انفاس پیغمبر بود و مر او را سخنانست که پیش
از وی کس نگفته و از پس وی کس مثل آن نیاورده است تا بدانجا که روزی
بر منبر بر آمده گفت سلونی عما دون العرش فان ما بین الجوانح علما جما هذا لعاب
رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم فی فمی هذا ما زقنی رسول الله زقا فو الذی
نفسی بیده لو اذن لاهل التوریة و الانجیل ان یتکلما لوضعت وسادة فاخبرت
لما فیهما فصدقانی علی ذلک و کان فی المجلس رجل یقال له ذعلب الیمانی فقال ادعی

هذا الرجل دعوی عریضة لا فضحته فقام فقال نسالک فقال علی سل تفقها ولا تسال
تعنتا فقال انت حملتنی علی ذلک هل رایت ربک یا علی قال ما کنت لا عبد ربا لم
اره فقال رایته قال لم تره العیون بمشاهدة العیان لکن رایته القلوب
بحقائق الایقان ازلی واحد لا شریک له احد لا ثانی له فرد لا مثل له لا یحویه
مکان ولا یداوله زمان ولا یدرک بالحواس ولا یقاس بالناس فصاح وعلب
وسقط مغشیا علیه فلما افاق قال ما هرت الله عن لا سال احدا بعد هذا تعنتا
فقال علی بن ابیطالب هذا الکان الامر الیک ویکی از اطبا روزی از علی مرتضی
سوال کرد که در قرآن شا آمده ولا رطب ولا یابس الا فی کتاب مبین پس علم
طب کجاست فرمود که ازین آیه کریمه کلوا واشربوا ولا تسرفوا ان الله لا یحب
المسرفین بر می آید که اکل وشرب باعتدال باید وچون از اعتدال بگذرد بیماری
پیدا کند مبادی همه امراض وتعفن اخلاط همین افراط وتفریط اکل وشرب است

مثنوی

تا تو تن را چرب وشیرین میدهی	گوهر جان را نه بینی فربهی
این شراب واین کباب واین شکر	خاک رنگین است ونقشین ای پسر

وصحابه سید الوری که شعر می گفتند علی اشعر ایشان بود واخرج عن الشعبی قال
کان ابو بکر یقول الشعر وکان عمر وعثمان یقولان وعلی اشعر الثلاثة واخرج
عن سبط الشجعی قال علی ابن ابی طالب **ابیات**

اذا اشتملت علی الیاس القلوب + وضاق لما بہ الصدر الرحیب + واوطنت المکارہ واطمأنت + وارست فی اماکنہا الخطوب + ولم یر والانکشاف الضر وجہ + ولا اغنی بحیلۃ الاریب + اتاہ علی قنوط منک غوث + یمن بہ اللطیف المستجیب + وکل الحادثات اذا تناہت + فمقرون بہا فرج قریب + و دیوانیکہ منسوب است بوی علیہ السلام مشہور و معروف است مشتمل بر فوائد عظیمہ و منافع جسیمہ و در مسائل دینیہ مفتی خلفاء سابقین و در تدبیرات ملکیہ معلم الشان امین سید المرسلین صلی اللہ علیہ وآلہ بود و ہمہ معترف بمناقب و فضائل وی علیہ السلام بودند و در باب علم حساب عجائب بسیار و غرائب بیشمار از ان بحر ذخار منقول است

اذ اخرج ابو عمر عن عاصم عن زر بن حبیش قال جلس رجلان یتغدیان مع احدہما خمسۃ ارغفۃ ومع الآخر ثلثۃ ارغفۃ فلما وضعا بین ایدیہما مر بہما رجل فسلم فقالا اجلس للغداء فجلس واکل معہما واستووا فی اکلہم الارغفۃ الثمانیۃ فقام الرجل فطرح الیہما ثمانیۃ دراہم وقال خذا ہذا عوضا مما اکلت لکما ونلتہ من طعامکما فتنازعا وقال صاحب الارغفۃ الخمس لی خمسۃ دراہم ولک ثلثۃ وقال صاحب الارغفۃ الثلثۃ لا ارضی الا ان یکون الدراہم بیننا نصفین وارتفعا الی امیر المومنین علی ابن ابی طالب فقصا علیہ قصتہما فقال لصاحب الثلثۃ قد عرض علیک صاحبک ما عرض وخبزہ اکثر من خبزک فارض بالثلثۃ فقال لا واللہ لا رضیت منہ الا بمر الحق فقال علی لیس لک فی مر الحق الا درہم واحد ولہ سبعۃ فقال الرجل سبحان اللہ یا امیر المومنین ہو یعرض

علی ثلثة فلم ارض واشرت علی یاخذہا فلم ارض وتقول لی الان لایجب لی فی
مر الحق الا درہم واحد فقال لہ علی عرض علیک صاحبک ان تاخذ الثلثة صلحًا
فقلت لا ارضی الا بمر الحق ولا یجب لک فی مر الحق الا واحد فقال لہ الرجل فعر فنی
بالوجہ فی مر الحق حتی اقبل فقال علی الیس الثمانیة الارغفة اربعة وعشرون ثلثا
اکلتموہا وانتم ثلثة انفس ولا یعلم الاکثر منکم اکلًا ولا الاقل فتحملون فی اکلکم علی السواء
قال بلی قال فاکلت انت ثمانیة اثلاث وانما لک تسعة اثلاث واکل صاحبک
ثمانیة اثلاث ولہ خمستة عشر ثلثا اکل منہا ثمانیة وبقی لہ سبعة واکل لک واحد
من تسعة فلک واحد بواحدک ولہ سبعة فقال الرجل رضیت الان ترجمہ
روایت است کہ دو مرد باہم چاشت میخوردند کہ یکی پنج نان داشت و دیگری
سہ نان و ہر دو این ہشت نان را پیش خود گذاشتہ مستعد خوردن بودند
کہ ناگاہ مردی برایشان بگذشت و سلام کرد پس ہر دو بطعامش خواندند آن مرد
بہ نشست ہر سہ آن ہشت نان را باہم خوردند بعد از فراغ از طعام آن مرد برخاست
و ہشت درہم داد بصاحبان نانہا و گفت عوض طعامی است کہ از شما خوردہ ام
و برفت پس منازعت کردند ہر دو گفت صاحب پنج نان بہ صاحب سہ نان
کہ مرا ہست پنج درہم و ترا است سہ درہم ہر دو رہمی عوض نانی صاحب سہ نان
بآن راضی نمی شد و بالمناصفہ میطلبید و صاحب پنج نان بمناصفہ رضا نمیداد
تا آنکہ آمدند ہر دو بجناب علی مرتضی صلوات اللہ علی نبینا و علیہ عرض کردند

۱۴۷

این ماجرا را فرمود علی مرتضی صاحب سه نان را آنچه که میداد ترا یار تو از دراهم
چرا نگرفتی وحال آنکه نان های او بیشتر از نان هائی تست برو و بر تقسیم او
راضی شو گفت والله راضی نخواهم شد مگر بحقی که مراست دران درهم ها علی
مرتضی فرمود حق تو نیست مگر یک درهم و هفت درهم باقی حق اوست گفت آنمرد
که سبحان الله یا امیر المؤمنین او میداد مرا سه درهم و راضی نشدم و تو اشاره
فرمودی بگرفتن آن تا هم راضی نگشتم حالا می فرمائی که حق من نیست مگر یک درهم
سخت متعجب و حیرانم فرمود علی مرتضی علیه السلام میداد بتو رفیق تو سه درهم صلحاً
و احساناً و تو گفتی که راضی نمیشوم الا بحق و حق تو نیست مگر یک درهم آنمرد عرض کرد
بیان فرما وجه آن تا قبول کنم فرموده تو بدل و جان فرمود علی مرتضی علیه السلام
که آیا نبود همگی هشت نان که آن همه بست وچهار ثلث باشد و خوردید شما
سه کس آن را و معلوم نیست که کدام یکی از شما کم خورده و کدام یکی زیاده پس
حمل باید کرد بر خوردن شما هر سه علی السویه گفت راست فرمودی فرمود پس
خوردی تو هشت ثلث از نه ثلث خود و یار تو هشت ثلث خورد و از پانزده
ثلث خود و آن مرد خورد هشت ثلث یک ثلث از تو و هفت ثلث از یار تو
درین صورت هر درهمی عوض هر ثلثی افتاد پس حق خود را دریاب و از
باطل روی بتاب آنمرد بحقیقت معترف گشت و عرض کرد که اکنون بدل راضی شدم

راستی موجب رضائی خدا است	کس ندیدم که گم شد از ره راست
راستیها دانه و دام دلست	از حدیث راست آرام دلست

اتو و فی الریاض عن محمد بن الزبیر قال دخلت مسجد دمشق فاذا انا بشیخ قد التوت ترقوتاه من الکبر فقلت یا شیخ من ادرکت قال عمر قلت فما غزوت قال الیرموک قلت فحدثنی بشیء سمعته قال خرجت مع فتیة حاجا فاصبنا بیض نعام قد احرمنا فلما قضینا نسکنا ذکرنا لامیر المؤمنین عمر فادبر وقال اتبعونی حتی انتهی الی حجر رسول اللہ فضرب حجرة منها واجابته امراة فقال اثم ابو حسن قالت لا فادبر وقال اتبعونی حتی انتهی الیه وهو یسوی التراب بیده فقال مرحبا یا امیر المؤمنین فقال هولاء اصابوا بیض نعام وهم محرمون قال اذا ارسلت الی قال انا احق باتیانک قال یضربون الفحل قلائص ابکارا بعدد البیض فما نتج منها اهدوه قال عمر فان الابل یخدج قال علی والبیض یمرض فلما ادبر قال عمر اللهم لا تنزل بی شدیدة الا وابو حسن جنبی در ریاض النضره از محمد بن الزبیر آورده که گفت ابن زبیر که آمدم در مسجد دمشق و دیدم پیرے را که پشتش دوتا گشته از پیری گفتم ای پیر در کدام عهد بودی و زمانه کرا دریافتی گفت زمانه عمر بن الخطاب را و در غزوهٔ یرموک حاضر بودم گفتم چیزی از سخنهای که شنیده بیان کن گفت برآمدم با گروهی بقصد حج و احرام حج بستم پس یافتیم بیضهای شتر مرغ و خوردیم بعد از ادای حج عرض کردیم این ماجرا بخدمت عمر بن الخطاب پس روان گشت

وگفت مارا بیائید دنبال من وآمد بحجرات رسولخدا صلی اللہ علیہ وآلہ وزد در یکی
ازان حجرات را وجواب داد از اندرون زنی وپرسید عمر بن الخطاب آیا ہست
اینجا ابا حسن علی مرتضیٰ صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ زن گفت نہ پس روان گشت عمر
بن الخطاب از آنجا بجانب صحرا وفرمود مارا بیائید دنبال من تا کہ آمد عمر جائیکہ بود
علی مرتضیٰ علیہ السلام در جائی کہ علی مرتضیٰ برابر میکرد خاک را وجدا می ساخت
ازان کاہ را پس گفت عمر مرحبا یا امیر المومنین گفت این گروہ احرام بستہ بودند
برائی حج ودر حالت احرام رسیدند بہ بیضہای شتر مرغ وتصرف کردند دران
فرمود علی مرتضیٰ چرا نفرستادی کسے را کہ بسوئی من حاجت آمدن تو نبود
عمر بن الخطاب گفت کہ لائق تر است مرا کہ برسم بخدمت تو پس فرمود کہ بجہانند
این گروہ شتر نر را بر مادہ ہائی آن بعدد بیضہا تا بزائند آنہا بچہ ہا وہدیہ فرستند
آن بچہ ہا را تا نحر کردہ شوند گفت عمر بن الخطاب کہ شتر گاہی ناقص می شود
وبچہ نمی زاید جواب داد علی کہ گاہی بیضہ گندہ می شود وازان بچہ برنمی آید
گفت عمر بن الخطاب ای بار خدا فرود میار برائی من مشکلی وسختی مگر کہ باشد در
پہلوئی من علی علیہ السلام

اشعار

ای بے تو کدام زندگانی	وی بے تو حرام زندگانی
آن زندگی کہ بے تو باشد	مرگے است بنام زندگانی

اذا عن الحسن بن المعمران رجلین اتیا امراۃ من قریش فاستودعاہا مائۃ دینار

وقالا لا تدفعها الی واحد منا دون صاحبه حتی نجتمع فلبثا حولا ثم جاء احدهما الیها
وقال ان صاحبی قد مات فادفعی الی الدنانیر فابت فثقل علیها فلم تزل بها حتی
دفعها الیه ثم لبث حولا آخر فجاء الآخر فقال ادفعی الی الدنانیر فقالت ان
صاحبک جاءنی وزعم انک قد مت فدفعتها الیه فاختصما الی عمر فاراد ان یقضی
علیها وروی انه قال لها ما اراک الا ضامنة فقالت انشدک باللہ لا تقض
بیننا وادفعنا الی علی بن ابی طالب فدفعها الی علی وعرف انهما قد مکرا بها فقال
الیس قلتما لا تدفعها الی واحد منا دون صاحبه قال بلی قال ان مالک عندنا
اذهب فجیٔ بصاحبک حتی ندفعها الیکما روایت است از حسن بن المعمر که
بدرستیکه دو مرد از قریش آمدند نزد زنی وصد دینار نزد وی بامانت
گذاشتند وگفتند نخواهی داد بیکی از ما تا حاضر نشود دیگری وبعد یکسال آمد
یکی ازان دو مرد وگفت بتحقیق مرد آن یار من پس بده آن دینارها بمن زن
قبول نداشت وگفت تا هر دو باهم نیایند ندهم مرد دست از گریبان بر نداشت
تا زن دینارها بدامنش فرو گذاشت بعد از سال دیگر آمد آن مرد دیگر
وگفت بده آن دینارهای مرا که بتو سپرده بودم زن گفت که شریک
تو آمد وگفت تو مردی وتقاضا از من گرفت پس باهم مخاصمت نمودند
وآمدند بخدمت عمر بن الخطاب که حکم کند درمیان اینها ودر روایتی آمده
که حکم کرد بر زن که تو ضامنی وترا تاوان دادن میرسد زن گفت

قسم خداست ترا ای عمر بن الخطاب که حکم نکنی میانه ما و بگذار مارا به علی مرتضی
علیه السلام تا فیصل کند آن قدوه اهل قضا مخاصمه ما را پس فرستاد عمر بن
الخطاب هر دو را بخدمت علی علیه السلام آنحضرت بنور باطن دریافت
فرمود که این هر دو مرد مکر کرده اند و آن زن ساده را فریب داده اند
پس متوجه با آنمرد مخاصم شده فرمود آیا نگفته بودید شما باین زن که ندهی
امانت را بیکی از ما تا که نیاید آن دیگر نیز آنمرد عرض کرد بلی گفته بودم فرمود
علی مرتضی که مال تو نزد ماست برو و بیار صاحب خود را تا بدهیم مال را
بشما پس آنمرد نادم شد و باز گشت ابیات بندگان خاص علام الغیوب

در جهان جان جواسیس القلوب
در درون دل در آید چون خیال
پیش او مکشوف گردد سر حال
آنکه واقف گشت بر اسرار هو
سر مخلوقات چه بود پیش او
آنکه بر افلاک رفتارش بود
بر زمین رفتن چه دشوارش بود

وعن علی آن رسول الله بعثنی الی
الیمن فوجدا زبیة وقعوا فی حفرة حضرت لیصطاد و وافیها اسد افسقط اولا
فتعلق باخر و تعلق الآخر بالآخر حتی تساقط الاربعة فجرحهم الاسد وماتوا من
جراحته فتنازع اولیاؤهم حتی کادوا یقتتلون فقال علی انا اقضی بینکم فان رضیتم
فهو القضاء والا حجزت بعضکم عن بعض حتی تاتوا رسول الله لیقضی بینکم اجمعوا من
القبائل الذین حفروا البیر ربع الدیة وثلثا ونصفها ودیة کاملة فللاول ربع الدیة

لانه اہلک من فوقه والذی یلیه ثلثها لانه اہلک من فوقه وللثالث نصف لانه
ہلک من فوقه وللرابع الدیة الکاملة فابوا ان یرضوا فاتوا رسول اللہ
فلقوا عنه مقام ابراہیم فقصوا علیه فقال انا اقضی علیکم واحتبی رداه فقال
رجل من القوم ان علیا قضی بیننا فلما قصوا القصة اجازه روایت است
از علی مرتضی علیه السلام که فرستاد مرا رسول خدا بجانب یمن پس در کودانی
که مردمان کنده بودند تا شیر را شکار کنند افتادند چہار کس در وی بنحوے که
افتاد مردے وآویخت بدیگری وآن دیگر بدیگری تا چہار کس افتادند
وزخمی کرد آنہارا شیر ومردند بزخمہائی آن ووارثان آنہا باہم مجادله
کردند تا بمقاتله کشید فرمود علی مرتضی من حکم می کنم میان شما اگر راضی شوید بہا
والا نگذارم شمارا تا بیائید در حضور رسول خدا صلے اللہ علیه وآله تا حکم کند
میان شما وحکم من اینست که بگیرید از گروہے که کنده اند این کودان را
چہار یکی از خون بہا وسه یکی ازان ونیمی زان ویک خون بہای تمام وکامل
پس بدہید بوارثان کسیکه اول بکودان افتاد چہار یک خون بہا را
زیرا که او ہلاک ساخته مردے را که بالائی او بود بوی آویخته وبکسیکه
متصل اوست سه یک خون بہا چه او ہلاک ساخته است بالائی خود را وبسوم
نصف خون بہا آنہم ہلاک ساخته بالائی خود را وبرای چہارم خون بہای
کامل است زیرا که خود ہلاک گشته وکسے را ہلاک نکرده پس راضی نشدند

بحکم علی مرتضی صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ وآمدند بجناب رسولخدا صلی اللہ
علیہ وآلہ ودر مقام ابراہیم مشرف شدند بہ لقائی سید الوری وعرض کردند
ہمہ ماجرا فرمود رسولخدا صلی اللہ علیہ وآلہ حکم می کنیم میان شما وچادر خود
بدوش کشید ومستعد بقضا گردید ناگاہ مردی گفت حکم کردہ است میان ما
علی مرتضی صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ وعرض کردند قصہ خود را باصورت
حکم علی مرتضی صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ پس مسلم داشت آن حکم را رسولخدا
صلی اللہ علیہ وآلہ وفرمود ہمین است حکم ما ہین چہ میگوئیم نائب بامنتوہ
گردو پنداری قبیح آمد نہ خوب ۔ اذا عن زید بن ارقم قال اتی علی فی الیمن بثلثة
نفر وقعوا علی جاریة فی طہر واحد فولدت ولدا فادعوہ علیہ السلام
لاحدہم تطیب نفسا لہذا قال لا وقال للاخر تطیب بہ نفسا لہذا قال لا قال انکم
شرکاء متشاکسین انی یقرع بینکم فمن اصابہ القرعة اغرمنہ ثلثی القیمة والزمتہ
الولد فذکروا ذلک للنبی فقال ما اجد فیہا الا ما قال علی از زید بن ارقم روایت است
کہ آمدند در یمن بخدمت علی مرتضی علیہ السلام سہ کس کہ وطی کردہ بودند یک جاریہ
را در طہر واحد وزائید آن جاریہ کودکے وہر یک ازان سہ کس دعوی
کردند کہ کودک از من است پس فرمود علی مرتضی علیہ السلام مر یکے را کہ شریک
بود کہ بگیر بقیمت این کودک را او آن قبول نکرد پس بدیگری فرمود آنہم قبول نکرد
پس فرمود دیدیم شمارا شرکاء بدخو پس قرعہ می اندازم میان شما بنام ہر کس کہ

خواہد افتاد کودک را باو حوالہ خواہم کرد و از وی دو حصہ از قیمت کودک
خواہم گرفت پس عرض کردند این ماجرا را بجناب محمد مصطفےٰ صلی اللہ علیہ وآلہ
وسلم فرمود می یابم درین باب حکم خدا مگر آنچہ کہ حکم کرد بآن علی مرتضیٰ وعن
حمید بن عبداللہ بن زید المدنی قال ذکر عند النبی صلی اللہ علیہ وآلہ قضاء قضی
بہ علی فاعجب النبی فقال الحمد للہ الذی جعل فینا الحکمۃ اہل البیت یعنی رسولخدا
از حکم علی مرتضیٰ خوش و مسرور می گشت و می فرمود شکر خدا کہ گردانید حکمت
در اہلبیت ما و باز چندین بار نفس نفیس علی مرتضیٰ مطرح اشعہ برکات حضرت
نبویہ علیہ الصلواۃ والسلام گشتہ و در حق او معجزات باہرہ بدفعات کثیرہ
ظہور فرمود و فیض الٰہی ہمت نبوت را در کار او نمود تا بسیاری از
مقامات آنحضرت از قوۃ بفعل آمد اشعار

لاف مداحی درین حضرت نمی آرم زدن	ای ثناخوان تو ایزد از زبان مصطفیٰ
از زبان خلق برناید صفات ذات تو	در بر آید نبود الا از لسان مصطفیٰ

در باب فصل القضایا

وقتیکہ در اطراف یمن فرستاد التماس کرد یا رسول اللہ تبعثنی الی قوم
ذو لسان و انا شاب لا اعلم القضاء فوضع رسول اللہ یدہ علی صدرہ
وقال ان اللہ یہدیک و ثبت لسانک الحدیث وفی اخرہ فما اشکل علی قضاء
بعد ذلک وفی لفظ شککت فی قضاء وفی روایۃ فما زلت قاضیا و در باب حفظ

قرآن عظیم رسولخدا صلی اللہ علیہ وآلہ علی مرتضی علیہ السلام را نماز نافلہ تعلیم
فرمودہ اند کہ ترمذی از ابن عباس روایت کردہ وبرائی دفع نسیان
بسیار نافع است ودر باب حفظ سنت دعا فرمود کہ بارخدایا اذن اورا
اذن واعیہ گردان وبرائی رفع رمد دعا کرد وقال علی ما رمدت منذ تفل
النبی صلی اللہ علیہ وآلہ فی عینی اخرجہ احمدی ودر حق او این دعا فرمود اللہم
اذہب حرہ وبردہ وبعد ازین دعا علی مرتضی علیہ السلام در زمستان لباس
تابستان ودر تابستان لباس زمستان می پوشید واز سرما وگرما حضرت
نمی کشید ویکبار مریض بود برائی شفا او دعا فرمود فی الحال صحت یافت
وچون با حضرت فاطمہ زہرا تزویج کرد دعا فرمود جعل اللہ منکما الکثیر الطیب
وبارک فیکما قال انس واللہ لقد اخرج اللہ منہما الکثیر الطیب پیدا کند
خدا تعالے از شما ای علی مرتضے وفاطمہ زہرا اولاد کثیر پاک وپاکیزہ وبرکت
دہد در میان شما گفت انس قسم خدا برون آورد خدا از علی مرتضی وفاطمہ
زہرا اولاد کثیر طیب وطاہر وپاک وپاکیزہ فی الواقع آنچہ عصمت وطہارت
وکمالات ورفع درجات حقتعالے باولاد امجاد حضرت سید کائنات
عطا فرمود نصیب دیگری کجاست ٥

ساکنان مقعد صدق وصفا		برتر اند از عرش وکرسی وسما

وحکمت او بیش از آنست کہ باحصار درآید وچگونہ میسر شود احصاء آن

درحالیکه سید انبیاء فرموده باشند انا دار الحکمة و علی بابها و انا مدینة العلم و علی بابها لیکن تیمناً و تبرکاً حرفی از دفتری می آریم اخرج ابوبکر عن ابی اسحق قال علی کلمات لو رحلتم المطی فیهن لانضیتموهن قبل ان تدرکوا مثلهن گفت ابی اسحق محدث که فرموده است علی مرتضی کلمات را که اگر سوار شوید شما بر مرکب و سیر کنید بجد بکه مرکب شما لاغر شود از سیر و از مشرق تا بمغرب بگردید نخواهید یافت مانند آن کلمات که فرموده است علی مرتضے صلوات الله علی نبینا و علیه و آله و از جملهٔ کلمات آنحضرت است لا یرجوا عبد الا ربه و لا یخف یخاف الا ذنبه و لا یستحی من لا یعلم ان یتعلم و لا یستحی اذا سئل عما لا یعلم ان یقول الله اعلم و اعلموا ان منزلة الصبر من الایمان کمنزلة الراس من الجسد فاذا ذهب الراس ذهب الجسد و اذا ذهب الصبر ذهب الایمان و عن زبید بن الحارث عن رجل من بنی عامر قال قال علی انما اخاف علیکم اثنین طول الامل و اتباع الهوی فان طول الامل ینسی الاخرة و ان اتباع الهوی یصد عن الحق و ان الدنیا قد ترحلت مدبرة و ان الاخرة قد جاءت مقبلة و لکل واحد منهما بنون فکونوا من ابناء الاخرة فان الیوم عمل و لا حساب و غدا حساب و لا عمل و عن عطاء بن ابی رباح قال کان علی بن ابی طالب اذا بعث سریة ولی امرها رجلا فاوصاه فقال اوصیک بتقوی الله لا بد لک من لقائه و لا منتهی لک دونه و هو یملک

الدنیا والاخرة وعلیک بالذی یقربک الی اللہ فان فیما عند اللہ خلفا من الدنیا

ابیات

آفت این در ہوا و شہوتست	ورنہ اینجا شہوت اندر شرب ست
ز آتش شہوت بسوزد اہل دین	باقیان را برده تا قعر زمین

وعن عمرو بن کبیر الحنفی عن علی قال اکظموا الغیظ بخورید غصہ وخشم را

ابیات

سبق رحمت بر غضب ہست ای فتی	لطف غالب بود در وصف خدا
بندگان دارند لابد خوی او	مشک شان پر شد ز آب جوی او

واقلوا الضحک **ابیات**

زامر حق ابکوا کثیرا خوانده	چون سر بریان چہ خندان مانده
گفت فلیبکوا کثیرا گوش دار	تا بریزد شیر فضل کردگار

ع اندر پی ہر خنده دو صد گریہ مہیا ست۔ وعن الحارث عن علی قال مثل الذی جمع الایمان والقرآن مثل الاترنجة الطیبة الریح الطیبة الطعم ومثل الذی لم یجمع القرآن مثل الحنظلة خبیثة الریح خبیثة الطعم وعن محمد بن عمر علی قال قیل لعلی شانک یا اباحسن جاورت المقبرة قال انی اجدہم جیران صدق یکفون الالسنة ویذکرون الاخرة اخرج ہذہ الاحادیث کلہا ابوبکر بن ابی شیبة و در صواعق محرقہ کلماتی چند از ان کلمات کہ منقول از حضرت

علی مرتضی علیہ السلام است آوردہ از الجملہ آنست الناس نیام اذا ماتوا انتبھوا الناس
بزمانہم اشبہ منہم بآبائہم لوکشف الغطاء ما ازددت یقینا من عرف نفسہ فقد عرف
ربہ ما ہلک امرء عرف قدرہ لا تنظر الی من قال انظر الی ما قال اعادۃ الاعتذار تذکر
الذنب النصح بین الملاء تقریع نعمۃ الجاہل کروضۃ علی مزبلۃ البخل جامع لمساوی
العیوب الاحسان یقطع اللسان افقر الفقر الحمق - واغنی الغنی العقل - السعید من

وعظ بغیرہ ابیات

مرد باید کہ گیرد اندر گوش	ور نبشتست پند بر دیوار

لا لباس اجمل من العافیۃ - ولا داء اعیی من الجہل - العلم یرفع الوضیع -
والجہل یضع الرفیع - العلم خیر من المال - العلم یحرسک وانت تحرس المال - العلم
حاکم والمال محکوم - اقل الناس قیمۃ اقلہم علما اذ قیمۃ کل امرء ما یحسنہ ابیات

خاتم ملک سلیمانست علم
آدم خاکی زحق آموخت علم
نام و ناموس ملک را در شکست
بو البشر کو علم الاسما بگ لیست
علم چون آموخت شکرست از ضلال
علم دریائی ست بی حد و کنار
صد ہزاران فضل دارد در علوم

جملہ عالم جوہر و جان ست علم
تا بہ ہفتم آسمان افروخت علم
کوری آنکس کہ با حق در شکست
صد ہزاران علمش اندر ہر رگیست
می کند در بیشہ ہا صید حلال
طالب علم است غواص بحار
جان خود را می نداند آن ظلوم

جان جملہ علمہا نیست این	کہ بدانی من کیم در یوم دین

رحم اللہ امرءً عرف قدرہ ولم یتعد طورہ ابیات

قیمت ہر کالہ میدانی کہ چیست	قیمت خود را ندانی احمقی ست
تو ہمیدانی یجوز و لا یجوز	خود ندانی تو یجوزی یا عجوز
آن روا این ناروا دانی ولیک	تو روا یا ناروائی بین تو نیک
گر تو دانی قیمت علم اے امین	زانت بگشاید دو دیدہ غیب بین

لا مروۃ للکذوب الاصواب مع ترک المشورۃ - لا سوؤدد مع الانتقام الجزوع التعب من الصبر لا راحۃ مع الحسد الحاسد مغتاظ علی من لا ذنب لہ

ابیات

در حسد گیرد ترا در رہ گلو	در حسد ابلیس را باشد غلو
کو ز آدم ننگ دارد از حسد	با سعادت جنگ دارد از حسد
چون کنی بر بے حسد مکر و حسد	زان حسد دل را سیاہی ہا رسد
ہر کرا باشد مزاج و طبع سست	او نخواہد ہیچکس را تندرست
ہر کہ را دید از کمال حیف راست	از حسد قولنجش آمد درد خاست
چین کمالی دست آورتا تو ہم	از کمال دیگران نیفتے بغم
بر نعیم فانی و مال و جسد	چون ہمین سوزند عامہ در حسد
خود حسد نقصان و عیب دیگر است	بلکہ از جملہ بدیہا بدتر است

عقبهٔ زین صعب تر در راه نیست خاک شو مردان حق را زیر پا	ای خنک آنکس حسد همراه نیست خاک بر سر کن حسد را همچو ما

الطامع فی وثاق الذل شعر

هر کرا باشد طمع الکن بود صاف خواہی چشم و عقل و سمع را	با طمع کے چشم دل روشن بود بر دران تو پردہاے طمع را

لسان العاقل وراء قلبه وقلب الاحمق وراء لسانه المرء مخبوء تحت لسانه من عذب لسانه کثر اخوانه شعر

آدمی مخفی است در زیر زبان زین قبل فرمود احمد در مقال نکته کان جست ناگه از زبان عالمے را یک سخن ویران کند بیش میباشد خموشی نفع تو	این زبان پرده است بر درگاه جان در زبان پنهان بود حسن رجال همچو تیری دان که او جست از کمان روبهان خفته را شیران کند بهر آن آمد خطاب انصتوا

عبد الشهوة اذل من عبد الرق شعر

بندهٔ شهوت بتر نزدیک حق بندهٔ شهوت ندارد خود خلاص هر که باشد در کف شهوت اسیر	از غلام و بندگان مسترق جز بفضل ایزد و انعام خاص گرچه آزاد است او را بنده گیر

لا شرف مع سوء الادب شعر

بے ادب تنہا نہ خود را داشت بد — بلکہ آتش در ہمہ آفاق زد

از ادب پر نور گشتہ است این فلک — وز ادب معصوم و پاک آمد ملک

از خدا جوئیم توفیق ادب — بے ادب محروم ماند از لطف رب

بد ز گستاخی کسوف آفتاب — شد عزازیلی ز جرأت رد باب

جز خضوع و بندگی و اضطرار — اندرین حضرت ندارد اعتبار

لیس العجب ممن ہلک العجب ممن نجا کیف نجا اکبر الاعداء اخفاهم مکیدة
اذا حلت المقادیر ضلت التدابیر شعر عربی

گفت اذا جاء القضا ضاق الفضا — تحجب الابصار اذا جاء القضا

گر شود ذرات عالم پیچ پیچ — با قضاء آسمان ہیچند و ہیچ

چون قضا بیرون کند از چرخ سر — عاقلان گردند جملہ کور و کر

مردہ باید بود پیش حکم حق — تا نیاید زخم از رب الفلق

واخرج الشعبی عن المبرد قال کان مکتوبا علی سیف علی بن ابی طالب

للناس حرص علی الدنیا و تدبیر ✤ وصفوها لک ممزوج بتکدیر

لم یرزقوها بعقل عندما قسمت ✤ لکنهم رزقوها بالمقادیر

کم من ادیب لبیب لا یساعده ✤ وکم عاجز نال دنیاه بتقصیر

لو کان عن قوة او عن مغالبة ✤ طار البراه بارزاق العصافیر

واخرج ابن عساکر عن ربیعه بن ماجده قال قال علی کونوا فی الناس کالنحلة

فی الطیر شیٔ الا ہو تفیضہ عصاہا ولو یعلم الطیر ما فی جوفہا من البرکۃ لم یفعلوا بہا
ذلک تخالطوا الناس بالسنتکم واجسادکم وزایلوہم باعمالکم وقلوبکم فان للمرء
ما اکتسب وہو یوم القیمۃ مع من احب واخرج عن علی کونوا لقبول العمل اشد
اہتماما منکم بالعمل فانہ ان یقل عمل یتقبل مع التقوی وکیف یقل عمل یتقبل
واخرج عن یحیی بن جعدہ قال علی بن ابی طالب یا حملۃ القرآن اعملوا بہ
فان العالم من علم ثم عمل وعلم ووافق علمہ عملہ وسیکون اقوام یحملون العلم
لا یجاوز تراقیہم یخالف سریرتہم علانیتہم ویخالف علمہم عملہم یجلسون حلقا
فیباہی بعضہم بعضا حتی ان الرجل لیغضب علی جلیسہ ان یجلس الی غیرہ ویدعہ
اولیک لا یصعد اعمالہم فی مجالسہم تلک الی اللہ واخرج عن علی قیل لہ ما السخاء
قال ما کان ابتداء فاما ما کان عن مسئلۃ فحیاء وتکرم واخرج عن علی قال خراب العیشۃ
الوہن فی العبادۃ والضیق فی المعیشۃ والنقص فی اللذۃ واخرج عن الحارث
قال رجل جاء الی علی فقال اخبرنی عن القدر قال طریق مظلم لا تسلکہ قال
اخبرنی عن القدر قال بحر عمیق لا تلجہ قال فاخبرنی عن القدر قال سر اللہ قد خفی
علیک فلا تفتشہ قال فاخبرنی عن القدر قال یا ایہا السائل ان اللہ خلقک لما
یشاء او لما شئت قال بل لما یشاء قال فیستعملک فیما یشاء اخرج عن علی
ان للنکبات نہایات فلا بد لاحد اذا نکب من ان ینتہی الیہا فینبغی للعاقل انہ
اذا اصابتہ نکبۃ ان لا ینام لہا حتی ینقضی مدتہا فان فی رفعہا قبل انقضاء مدتہا

زیادۃ فی مکروہہا و اخرج عن علی انہ اتاہ رجل فاثنی علیہ فاطرہ وکان قد
بلغہ عنہ قبیل ذلک فقال لہ علی انی لست کما تقول وانا فوق مافی نفسک
اخرج الشعبی قال قال علی بن ابیطالب لرجل کرہ لہ صحبۃ رجل۔ لاتصحب اخا الجہل
وایاک وایاہ ؞ فکم من جاہل اردی حلیما حین اخاہ ؞ یقاس المرء بالمرء اذا ماہو
ماشاہ ؞ وللشی من الشی مقائیس واشباہ ؞ والقلب علی القلب دلیل حین تلقاہ ؞
واخرج الشیخ ابن حبان قال علی القریب من قربہ المودۃ وان بعد نسبہ والبعید
من اعدۃ العداوۃ وان قرب نسبہ لاشی اقرب من ید الی جسد وان الید ا
اذا فسدت قطعت واذا قطعت حسمت وقال سبع من الشیطان شدۃ الغضب
وشدۃ العطاس وشدۃ التثاب والقی والرعاف والنجوی والنوم عند الذکر وقال
کلوا الرمان بشحمہ فانہ دباغ المعدۃ وقال یاتی علی الناس زمان المومن فیہ اذل من الامۃ
واما کلامہ فی تفسیر القرآن فکثیر وہو مستوفی فی کتاب جلال الدین السیوطی
وہو التفسیر المسند باسانیدہ ہذا ما فی تاریخ السیوطی ومن کلماتہ الکامل فی الدنیا
مفقود والجود غیر موجود الشریف من شرفت جلالہ الکیس من قصر امالہ الکتب
بساتین العلماء الحکمۃ ریاضۃ النبلاء الاخوان فی اللہ تعالے یدوم مودتہم
لدوام سببہا واخوان الدنیا ینقطع مودتہم بسرعۃ انقطاع اسبابہا و از
بسیاری کلمات طیبات ان مظہر کمالات کتاب غرر الکلم و درر النظیم مملو
مشحون است اگر ترا رغبت است بمطالعہ آن گرائی تا نفع عظیم حاصل کنے

فصل اما کرامات وے وکشف مغیبات وخوارق عادات مانند معجزات سرور
کائنات بعید وبحد مشہور ومعروف بدرجہ تواتر رسیدہ حاجت تحریر ندارد
وکم کسے ہست کہ رجوع بخلوص ونیاز بجناب آن مشکلکشا ہادی راہ ہدا علی مرتضی
داشت واز بلا ومحن نجات نیافت واز ینجاست کہ کاتب این سطور خادم
علمائی دین محمد مبین نور اللہ قلبہ بنور الصدق والیقین ورزقہ شفاعت سید المرسلین
صلی اللہ علیہ وآلہ الطیبین الطاہرین فی یوم الدین بمرض صعب مبتلا بود واز
دوا ومداوا ومعالجہ سودی روی نمی نمود بلکہ روز بروز ودم بدم خستگی وشکستگی
می افزود روز وشب قلق بود واضطراب ولحظہ نہ آرام داشت ونہ خواب
تا شبے بہمین استیلا ابتلا وشدۃ بلا بین النوم والیقظہ دید کہ جناب حضرت علی
مرتضی صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ وآلہ مشکلکشائی ضعفا با جماعہ کثیر وجم غفیر
تشریف فرما شدند واین عاصی پر معاصی را بشرف بقائی جمال جہان آرای
خود مشرف ساختند این بیدست وپا بپای سر ودیدہ احوال پر اختلال
خود را بعرض ان چارہ گر بیچارگان رسانید در حال باعجاز ید اللہی دست
مبارک خود را از آستین نور آگین برآوردہ انگشت شہادت مصدر
سعادت را بر پہلوی این احقر مضطر خستہ وشکستہ زدند وفرمودند
بر وشفا یافتی شادان وفرحان بحصول این نعمت عظمائی برکت شمول از
خواب جست وخود را صحیح وتندرست یافت واصلا اثری از بیماری نداشت

صد هزاران طب جالینوس بود	پیش دم عیسویش افسوس بود

بعد ازان وقت نماز ظهر که اراده نماز کردم در بدن وغیره طهارتیکه نماز را شاید
نیافتم آنوقت شیطان در پرده شریعت مختفی گشته بخاطر فاتر وسواس
انداخت که تو خود طهارة کلّی نداشتی چگونه بروئیت جناب مرتضوی مشرف
گشتی چه این را طهارة بکمال و لطافت تمام باحسن اعمال باید وشک و تردد
را در دل راه داد برائی رفع این وسوسه از طرف خود توجیهی میکردم که روح
مومن پاک وطاهر است ونجاست وخباثت را دران راه نیست و عالم مثال
را روح می بیند نه جسم پس عدم طهارت جسم ضرر ندارد اما این توجیه دفع مکر و
فریب شیطان نمی کرد وتسکین خاطر ورفع خلجان نمی نمود بخدمت بزرگان اهل
مشایخ وقت رفتم وعرض کردم همین توجیه را مستحسن داشتند خاطر غمگین این حزین
مطمئن نگشید درین اثنا با بزرگی یعنی قطب ربانی مقرب صمدانی حضرت مولانا
محمد حقانی رحمة الله علیه که جامع علم ظاهر و باطن وعدیم النظیر بود ملاقات
کردم واظهار نمودم عجب جوابی داد که سکون وافر وسرور [illegible] ازان بدل
حاصل گشت وجان به وجد آمد وگفت فی الواقع جناب اقدس حضرت رسول خدا
وجناب مقدس حضرت علی مرتضی صلوات الله علی نبینا وعلیه وآله که طاهر ومطهر
وپاک وپاکیزه اند بکمال لطافت وطهارت شخص باید که باین جناب رسد لیکن
چون ایشان رحمت للعالمین اند وبفضل وکرم ورحمت واسعه خود براین کس

گاهی خود بخود گذر میفرمایند تا او را از بلا و محن نجات دهند در بعضی صورت آنکس را
طهارت لازم نیست زیرا که در بعضی کوچه های مکه و مدینه که پر از جیفها و نجاسات
بوده آنجناب گذار می فرمود و بر دمان تنبیه و اشعار می نمود که این جیفه دنیائی
نجاست آنرا بگذارید و روبخدا بیارید همچنین بر این کس گذر فرمودن است
تا فیض طهارت آن جناب او را از نجاست برآرد و در رجوع بحق آرد

تو مگو ما را بآن شه بار نیست	با کریمان کارها دشوار نیست

الحمد لله والمنه که وسوسه شیطان از قلب این پر عصیان رفع شد و از مکر ابلیس
پر تلبیس نجات یافت

بی عنایات حق و خاصان حق	گر ملک باشد سیاهستش ورق
گر عنایاتت بود با ما مقیم	کی بود بیمی از آن دزد لئیم
هین رها کن بدگمانی و ضلال	سر قدم کن چونکه فرمودت تعال
لنگ و لوک و خفته شکل و بی ادب	سوی او میغیژ و او را می طلب

و از جمله کرامات حضرت علی مرتضی آنست که آفتاب بعد از غروب برای آنحضرت
برآمد تا نماز عصر ادا ساخت اخرج ابن شاهین و ابن منذر کلهم عن اسماء بنت عمیس
و ابن مردویه عنها و عن ابی هریرة ان النبی کان یوحی الیه و رأسه فی حجر علی و هو لم
یصل العصر حتی غربت الشمس فقال له رسول الله صلی الله علیه و آله اصلیت یا علی
قال لا فقال رسول الله اللهم انه کان فی طاعتک و طاعة رسولک فاردد

علیہ الشمس قالت اسما فرأیتہا غربت ثم رایتہا طلعت بعد ما غربت و وقفت
وصحح ہذا الحدیث جماعۃ من الائمۃ الحفاظ کالطحاوی والقاضی عیاض وغیرہما
وقال الطحاوی ہذا حدیث ثابت رواتہ ثقاۃ وحکی عن احمد ابن صالح المصری انہ کان
یقول لا یجوز لاہل العلم التخلف عن حفظ حدیث اسماء لانہ من علامات النبوۃ وللحافظ
السیوطی جزء فی طرق ہذا الحدیث وبیان حالہ روایت کردہ است اسما بنت عمیس کہ
روزی وحی کردہ میشد بسوی آنحضرت وسر مبارک وی در کنار علی مرتضے
صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ وآلہ بود پس نگذارد وی نماز عصر را تا آنکہ غروب
کرد آفتاب پس گفت آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم آیا نماز عصر گذاردی یا علی
علی عرض کرد کہ نہ پس آنحضرت دعا کرد کہ خداوندا این بندۂ تو در اطاعت تو
ورسول تو بودہ است پس باز بگردان برای وی آفتاب را گفت اسما دیدم آفتاب را
کہ غروب کردہ بود باز دیدم کہ طلوع نمود بعد از غروب و منتشر گشت شعاع
وی بر کوہہا وصحن وبام خانہا واین واقعہ بعد از رجوع از خیبر در منزل
صہبا بود وگفتگو کردہ اند علماء حدیث درین احادیث کہ اینہا مخالف اند
حدیث صحیح را کہ در باب یوشع بن نون علیہ السلام آمدہ مرویست از ابی ہریرۃ
کہ لم تحبس الشمس الا لیوشع بن نون زیرا کہ ازین حدیث اختصاص حبس شمس بیوشع معلوم
میگردد و بعضے از علما جمع کردہ اند میان احادیث مذکورہ وحدیث یوشع
بہ آن کہ احتمال دارد کہ مراد آن باشد کہ حبس کردہ نشد از جملہ انبیاء ما تقدم برای

غیر یوشع علیه السلام یا حبس کرده نشد برای هیچ یکی از انبیا غیر من مگر برای
یوشع یا صد در حدیث یوشع از آنحضرت بیش از وقوع رد شمس برای علی مرتضی
علیه السلام بوده باشد و در مواهب لدنیه گفته روایت کرده است این حدیث
را طحاوی که از اکابر علمای حنفیه بود و در اصل شافعی بود و رجوع کرد از آن بحنفیت
در شرح مشکلات الآثار آورده که نقل کرد آنرا قاضی عیاض مالکی و گفت طحاوی که
احمد بن صالح از ثقات علمای حدیث است در مرتبه احمد بن حنبل می گفت سزاوار نیست
مر کسی را که سبیل وی علم است تخلف و تغافل از حفظ حدیث اسماء زیرا که وی از علامات
نبوت است و نیز جلال الدین سیوطی را جزویست در بیان طرق این حدیث و تصحیح کرده است
از ابو الفتح الازدی و حسنه ابو زرعة العراقی و یکبار بعد وفات رسول خدا صلی الله
علیه و آله خدای تعالی رد شمس برای علی مرتضی صلوات الله علی نبینا و علیه کرد و آفتاب
را از مغرب باز گردانید در وقت توجه ببابل چون خواست که از فرات
بگذرد وقت نماز دیگر بود با طایفه از اصحاب خود نماز دیگر را در وقت بگذارد
و سائر اصحاب بگذاردن چارپایان خود مشغول بودند آفتاب غروب کرد
و نماز دیگر از ایشان فوت شد و در آن باب سخنان گفتند حضرت علی مرتضی علیه السلام
از اشنید از خدای تعالی درخواست که آفتاب را باز گرداند تا اصحاب وی نماز را
در وقت بگذارند خدای تعالی دعای وی اجابت کرد و آفتاب بجای نماز دیگر آمد
چون قوم از نماز فارغ شدند آفتاب غروب کرد و از وی آواز سخت هولناک می آمد

خوف بر مردم غالب آمد به تسبیح و تهلیل و استغفار و اشتغال نمودند هذا فی شواهد النبوت
و فی الصواعق و سبط ابن جوزی درین باب حکایت عجیب نقل کرده گفت حدیث
کردند مرا جماعة مشایخ در عراق و گفتند حاضر شدیم بخدمت ابو منصور المظفر بن
اردشیر العبادی الواعظ و او بعد از نماز عصر ذکر این حدیث رد شمس بطریق
متعدده و الفاظ مختلفه بیان مے کرد و بیان فضائل و مناقب
اهلبیت حضرت رسالت علیهم الصلوات و السلام می نمود که آفتاب زیر ابر پنهان
گشت حاضران گمان بردند که غروب کرد پس برآمد ابو منصور بر منبر و اشارة
کرد بجانب شمس و این ابیات خواند - لاتغربی الشمس حتے ینتهی ٭ مدحی لآل
المصطفے و النجله ٭ و اثنی عنانک ان اردت ثناءهم ٭ انسیت اذ کان الوقوف لاجله ٭
ان کان للمولی وقوفک فلیکن ٭ هذا الوقوف لخیله و الرجله ٭ مضمون این ابیات آنست
که ای آفتاب غروب مشو تا تمام کنم مدح آل و اولاد مصطفے را و پیچ عنان خود را از
غروب شدن که بتحقیق من قصد ثنای ایشان کرده ام آیا فراموش کردی که توقف
نموده بودی برای آل مصطفے علی مرتضے علیه السلام اگر بود توقف تو برای مولا پس
بکن توقف برائی بندگان سوار و پیاده او و هرگاه خواند ابو منصور این ابیات
را دور شد ابر و آفتاب از زیر ابر آمد و تاریکی به روشنائی مبدل گشت

مهر پاکان درمیان جان نشان	دل مده الا به مهر دل خوشان
گر تو سنگ خاره و مرمر شوی	چون به صاحب دل رسی گوهر شوی

واز انجمله آنست که در بعضی سفر خود بکربلا رسید و براست وچپ نگریست و گریان

گریان از انجا بگذشت پس بگفت والله اینست محل خوابانیدن شتران ایشان و

موضع قتل ایشان اصحاب گفتند ای امیرالمومنین صلواة الله علی نبینا وعلیه اینچه موضع

است فرمود این کربلاست اینجا قومی را بکشند که بحساب به بهشت در آیند وجوانان

از اہل محمد کشته خواهند شد درین میدان که گریه خواهد کرد برایشان زمین وآسمان

وبعد ازان برفت وهیچکس تاویل سخن آن حضرت ندانست تا آنروز که واقعه حضرت

سید الشهدا حضرت امام حسین صلوات الله علی نبینا وعلیه واقع شد روی صاحب

الریاض عن الاصبغ قال اتینا مع علی فمررنا بموضع قبر الحسین فقال ههنا مناخ رکابهم وههنا

موضع رحالهم وههنا مهراق دمائهم فتیة من آل محمد صلعم یقتلون بهذه العرصة تبکی علیهم السماء

والارض واز انجمله آنست که برا ابن عازب را گفته بود که فرزند من حسین را بکشند

وتو زنده باشی و ویرا نصرت نکنی چون امیرالمومنین حضرت امام حسین علیه السلام را شهید

کردند برا ابن عازب گفت جناب امیرالمومنین علی مرتضی علیه السلام راست فرمود

که حضرت امام حسین علیه السلام را شهید ساختند ومن ویرا نصرت نکردم واظهار

ندامت خود میکرد واز انجمله آنست که دو مرد باهم خصومت داشتند برای فیصله

بخدمت جناب حضرت علی مرتضی صلوات الله علی نبینا وعلیه وآله آمدند وآنحضرت زیر

دیواری نشسته بود یکی عرض کرد که برخیز یا علی که این دیوار می افتد فرمود برو کفایت

می کند مرا حفظ وامان خدا وحکم کرد میان دو مرد وبعد ازان که برخاست دیوار افتاد

مولوی

ما عیال حضرتیم و شیر خواه	گفت حق الخلق عیالی للاله
آنکسی را کش خدا حافظ بود	مرغ و ماهی مرد را حارس بود
اگر ز کوه فرو افتد آسیا سنگی	نه عارف است که از راه سنگ برخیزد

عن جعفر بن محمد عن ابیه قال عرض لعلی رجلان فی خصومة فجلس فی اصل جدار فقال رجل یا امیر المؤمنین علیه السلام الجدار یقع فقال له علی امض کفی بالله حارسا فقضی بین الرجلین فسقط الجدار و از آنجمله آنست که روزی فرمود علی مرتضی صلوات الله علی نبینا و علیه سخنی و انکار کرد آنرا مردی پس فرمود علی مرتضی که دعا می کنم بر تو اگر باشم راست گو گفت آن مرد بکن پس دعا کرد و آن مرد هما نوقت نابینا گشت مثنوی

از حدیث اولیا نرم و درشت	تن مپوشان زانکه دینت راست پشت
گرم گوید سرد گوید خوش بگیر	تا ز گرم و سرد بجهی و ز سعیر
گرم و سردش نوبهار زندگیست	مایه صدق و یقین و بندگیست

و عن علی بن زاذان ان علیا حدث حدیثا فکذبه رجل فقال ادعو علیک ان کنت صادقا قال نعم فدعا علیه فلم ینصرف حتی ذهب بصره و از آنجمله اینست که روزی حضرت رسالت پناه صلی الله علیه و آله ابوذر غفاری را برای طلب علی مرتضی علیه السلام فرستاد و آواز داد از اندرون خانه هیچ جواب نیافت بازگشت و بخدمت حضرت رسالت صلی الله علیه و آله عرض کرد که در خانه تشریف ندارد حضرت صلی الله علیه و آله و سلم فرمود بر و ای ابوذر

وطلب کن او را پس دیدم که علی مرتضی در خانه خود است پس باز آمد ابوذر و آواز
داد و شنید آواز آسیا که میگردد و نظر کرد و دید که آسیا خود بخود میگردد و آرد از وی
بر می آید و کسی گردانندہ او نیست متعجب شد باز آواز داد پس علی مرتضی از خانه بیرون آمد
و آثار فرح و سرور بر روی مبارکش هویدا بود پس علی عرض کرد که رسول خدا ترا طلب فرموده
است پس آمد بخدمت حضرت رسالت و نشست و ابوذر میگوید که من بجانب رسول خدا صلی الله
علیه و آله میدیدم و رسول خدا بسوی من نظر میفرمود و گفت ای ابوذر چه چیز رو داد
ترا که در تعجبی عرض کردم یا رسول الله عجب العجائب دیدم آسیایی در خانه علی مرتضی
خود بخود می گردید و آرد از آن بر می آمد و کسی گرداننده آن نبود فرمود رسول خدا
بدرستیکه مر خدایتعالی را ملائکه اند که سیر میکنند بر زمین و خدایتعالی آنها را مقرر
ساخته برای کار و خدمت آل سید المرسلین صلی الله علیه و آله اجمعین من له المولی
فله الکل عن ابی ذر قال بعثنی رسول الله صلی الله علیه و آله ادعو علیا فاتیت بیته فنادیته
فلم یجبنی فعدت فاخبرت رسول الله فقال لی عد الیه ادعه فانه فی البیت قال فعدت
انادیه فسمعت صوت رحی تطحن فشارفت فاذا الرحی تطحن ولیس معها احد فنادیته فخرج
الی منشرحا فقلت له ان رسول الله یدعوک فجاء ثم لم ازل نظر الی رسول الله و ینظر
الی ثم قال یا اباذر ما شانک فقلت یا رسول الله عجب من العجب رایت رحی تطحن فی بیت
علی ولیس معها احد یدیرها فقال یا اباذر ان لله ملائکة سیاحین فی الارض و قد
وکلوا بمعونة آل محمد و از انجمله آنست که فضا بن ابی فضاله که از اهل بدر بود روایت

می کنند کہ روزی من ہمراہ پدر خود برای عبادت حضرت علی مرتضی علیہ السلام آمدیم
و آنحضرت بیمار بود عرض کرد پدر من کہ چرا سکونت اختیار کردی درین مقام اگر
اتفاق مردن شود بجز اعراب جہینہ و دیگر بادیہ نشینان کسی نیست صلاح آنست کہ بمدینہ
تشریف فرما شوی تا اگر قضائی تو رسیدہ باشد یاران تو کہ آنجا ہستند متولی تجہیز و تکفین
و صلوات تو خواہند شد فرمود علی مرتضی علیہ السلام کہ من نخواہم مرد ازین بیماری
بدرستیکہ رسولخدا صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم عہد و پیمان گرفتہ است از من کہ کشتہ
خواہم شد و زخم بر کاسۂ سر من خواہد رسید کہ از خون آن ریش من مخضوب خواہد گردید
و ابوفضالہ در رکاب حضرت علی مرتضی علیہ السلام بود و در جنگ صفین بشہادت
فائز گشت از عن فضالہ بن ابی فضالہ قال خرجت مع ابی عائداً لعلی و کان مریضا فقال
ابی ما تسکنک بمثل ہذا المنزل لو تلکت لم یلیک الا الاعراب اعراب جہینۃ فاحمل الی المدینۃ
فان اصابک قدر ولیک اصحابک وصلوا علیک و کان ابوفضالۃ من اہل بدر
فقال علی انی لست بمیت من وجعی ہذا ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم عہد الی
ان لا اموت حتی اضرب ثم تخضب ہذہ یعنی لحیتہ من ہذہ یعنی ہامتہ و از آنجملہ آنست
کہ شتری از اہل شام آمدہ سوار را و بار خود را انداختہ و صفوف مردان را شگافتہ
بخدمت حضرت علی مرتضی صلوات اللہ علی نبینا و علیہ رسید و التجا بوی آورد چنانچہ
با رسولخدا صلی اللہ علیہ و آلہ کردہ بود و از آن روز کہ مردمان این کرامت را
ملاحظہ نمودند کوشش بسیار و جد و جہد بشمار در قتال با دشمنان حیدر کرار میکردند

عن الحارث قال کنت مع علی ابن ابی طالب بصفین فرایت بعیرا من اہل الشام جاء وعلیه
راکبه وثقله فالقی ما علیه وجعل یتخلل الصفوف حتی انتهی الی علی فوضع مشفره ما بین راس
علی ومنکبیه وجعل یحرکهما ویتجر به فقال علی والله انها العلامة بینی وبین رسول الله
صلی الله علیه وآله وسلم قال فجد الناس فی ذلک الیوم واشتد قتالهم واز انجمله آنست
که روزی بر حاضران مجلس سوگند داد که هر که از رسول خدا صلی الله علیه وآله شنیده است
که گفت من کنت مولاه فعلی مولاه گواهی دهد دوازده تن از انصار حاضر بودند
گواهی دادند یکی دیگر که آنرا از رسول خدا صلی الله علیه وآله شنیده بود حاضر بود
اما گواهی نداد حضرت علی مرتضی صلوات الله علی نبینا وعلیه فرمود ای فلان تو
چرا گواهی ندادی با آنکه تو هم شنیده بودی گفت من پیر شدم و فراموش کردم
امیر کبیر دعا کرد خداوندا اگر این سخن دروغ می گوید سفیدی بر بشره وی ظاهر
گردان که عمامه آنرا نپوشاند راوی گوید که والله آن شخص را دیدم که سفیدی میان
هر دو چشم وی پدید آمده بود

آن دعای شیخ نی چون هر دعاست	فانی است و گفت او گفت خداست
انت مولی القوم من لا یشتهی	قد ردی کلا لئن لم ینتهی

واز انجمله آنست که ابن عدی کندی را خبر داد که مردمان به لعن من ترا امر خواهند کرد
چون برادر حجاج ابن عدی کندی را تکلیف این معنی داد ابن عدی برادر
حجاج را بطوری لعنت کرد که او نفهمید مگر شخصی دریافت که این لعنت بر

حجاج و برادرش واقع شد اخرج عبد الرزاق عن حجر المدری بن عدی الکندی
قال علی بن ابی طالب صلوات اللہ علی نبینا و علیہ و آلہ کیف بک اذا امرت ان تلعنی
قال و کان ذلک قال نعم قلت کیف اصنع قال العنی و لا تبرأ منی فامر محمد بن یوسف
اخو الحجاج و کان امیرا علی الیمن ان العن علیا فقلت امرنی محمد بن یوسف اخو الحجاج
ان العن علیا فالعنوہ لعنہ اللہ فما فطن لها الا رجل و از آنجملہ آنست کہ اہل کوفہ گفتند یا
امیر المومنین صلوات اللہ علی نبینا و علیہ آب فرات امسال طغیان کردہ است و ہمہ
کشت زارہا ضایع ساختہ چہ باشد اگر از خدا تعالی درخواہی کہ آب کمتر شود برخواست
و بخانہ آمد و ہمہ مردمان بر در خانہ منتظر آنحضرت ایستادہ بودند ناگاہ بیرون آمد
و جبہ رسول خدا صلے اللہ علیہ و آلہ و چادر رومی در بر و عمامہ اش بر سر و عصائی
او در دست داشت پس اسپ طلبید و سوار شد و ہمہ مردمان از اولاد وی
و غیر ایشان در رکاب او پیادہ روان شدند چون بکنار آب فرات رسید فرود
آمد و دو رکعت نماز سبک بگذارد پس برخاست و عصا را بدست خود گرفت
و بالای پل برآمد و امیر المومنین امام حسن و امام حسین علیہما السلام با آنحضرت بودند پس آن
عصا بجانب آب اشارت کرد یک گز آب کم شد فرمود این قدر بس است مردمان
گفتند نی ای امیر المومنین علیہ السلام باز بعصا بجانب آب اشارہ کرد باز یک گز دیگر
کم شد و یکبار دیگر اشارہ کرد یک گز کم شد مردمان آواز بر داشتند کہ ہمین بسندہ است
یا امیر المومنین صلوات اللہ علی نبینا و علیہ و از آنجملہ آنست کہ روزی معاویہ گفت

چگونه عاقبت کار خود بدانم حاضران مجلس گفتند که ما طریق دانستن این را نمی دانیم
معاویه گفت من آنرا از علی می توانم معلوم کرد که هرچه بر زبان وی بگذرد
حق باشد نه باطل سه نفر از معتمدان خود طلبید و گفت با یکدیگر بروید تا بیک
مرحله از کوفه از آنجا هر یک بعد از دیگری بکوفه رسید و خبر مرگ من برسانید
ولیکن می باید که هر سه کس در ذکر بیماری و روز مردن و ساعت آن و موضع
قبر و تعیین گذارنده نماز باهم متفق باشید هر سه تن بر طبق امر معاویه روان
شدند چون نزدیک رسیدند یکی بشهر در آمد اهل کوفه پرسیدند از کجا می آئی
گفت از شام گفتند خبر چیست گفت امیر آنجا وفات یافت پیش علی مرتضی
آمدند و خبر دادند آنحضرت به آن التفات نفرمود روز دیگر آن دیگر در آمد
و همین خبر داد و باز بامیر کبیر رسانیدند هیچ نفرمود روز سیوم مرد سیوم داخل
شد و متحد اللفظ با یاران خود دچار گردد بجناب علی مرتضی صلوات الله علی نبینا
وعلیه عرض کردند که این خبر بتحقیق رسید و بصحت پیوست حضرت علی مرتضی
علیه السلام فرمود که وی نمی میرد و مادام که باین خضاب کرده نشود و رنگین
نگردد و این اشاره بمحاسن شریف خود و سر مبارک خود کرد هذا فی شواهد النبوة
فصل در بیان احادیث مرویه بطریق متعدده که آنحضرت صلی الله علیه وآله
وسلم در ان خبر داد که امت بر حضرت علی مرتضی علیه السلام جمع نشوند و تالم
خاطر مبارک خود تقریر فرمود بسبب آنچه بحضرت علی مرتضی علیه السلام بعد

از وفات پیغمبر از محن و بلا و مشقت و عنا تا آخر عمر رسیده و ہمہ آن وقائع رسولخدا
صلی اللہ علیہ و آلہ او را مطلع ساخت حضرت امیر عرض کرد کہ دران بلا ہا و فتن
و مصائب و محن آیا دین من بسلامت خواہد ماند حضرت رسولخدا صلی اللہ علیہ و آلہ
فرمود کہ دین تو بسلامت باشد و تو بر حقی و ہر جانب کہ تو باشی حق با تو باشد
و تو با حق باشی ان الحق مع علی یدور حیث دار و آنچہ مخبر صادق خبر دادہ بود
بظہور پیوست در خلافت وی علیہ السلام بسبب عروض شبہات بقتل حضرت
عثمان و بیعت کردن مردمانیکہ شریک قتل بودند و توقف علی مرتضی در گرفتن
قصاص تا فتنہ زیادہ نشود منازعان سہ فرقہ گشتند ناکثین و قاسطین و مارقین
و با ہمہ قتال فرمود و در اعلای دین متین و رعایت سنت سید المرسلین
صلی اللہ علیہ و آلہ و رفع شبہات شان ہیچ دقیقہ فرو نگذاشت و جد و جہد
کمال بر ہدایت و موافقت خلق نمود اما تقدیر الٰہی مساعد او نشد و از انجملہ
آنست کہ حذیفہ روایت کرد کہ عرض کردند یاران بجناب رسولخدا صلی اللہ
علیہ و آلہ کہ کسے را خلیفہ کن برما رسولخدا صلی اللہ علیہ و آلہ فرمود اگر خلیفہ کنم
و شما اطاعت او نکنید و انحراف نمائید و فرمانش بجا نیارید نازل شود بشما
عذاب خدا بعد ازان عرض کردند کہ چرا علی مرتضی را صلوٰۃ علی نبینا و علیہ خلیفہ
نمیسازی برما فرمود بدرستیکہ شما قبول نخواہید کرد و اگر قبول کنید امتثال امر او نمائید خواہید یافت
علی مرتضی را ہادی و مہدی کہ ہدایت خواہد کرد شما را براہ راست کہ اصلا کجی را

وران دخلی نیست فی ازالة الخفاء اخرج الحاکم من طریق شریک بن عبد الله
عن عثمان بن عمر بن شقیق بن سلمه عن حذیفه قال قالوا یا رسول الله لو استخلفت
علینا قال ان استخلف علیکم خلیفة فیعصوه ینزل العذاب قالوا لو استخلفت علینا
علیا قال انکم لا تفعلوه وان تفعلوه تجدوه هادیا مهدیا یسلک بکم الطریق المستقیم
وفی المشکوٰة عن احمد عن علی قال قیل یا رسول الله من تومر بعدک قال ان تومروا
ابا بکر تجدوه امینا زاهدا فی الدنیا راغبا فی الآخرة وان تومروا عمر تجدوه قویا امینا
لا یخاف فی الله لومة لائم وان تومروا علیا ولا اراکم فاعلین تجدوه هادیا مهدیا
یاخذ بکم الصراط المستقیم

فصل در بیان احادیثیکه درباب شهادت حضرت علی مرتضوی صلوات الله علی نبینا وعلیه

وارد شده اخرج احمد والحاکم عن عمار بن یاسر ان النبی صلی الله علیه وآله
قال لعلی اشقی رجلان احیمر ثمود الذی عقر الناقة والذی یضربک علی هذه
واشار الی یافوخه اخرج الدارقطنی فی الافراد والحاکم وابن عساکر کلهم
عن انس ان النبی صلی الله علیه وآله وسلم قال ان هذا لن یموت حتی غیظا ولن
یموت الا مقتولا واشار الی علی وهذا الحدیث صحیح علی رای الحاکم ترجمه فرمود
رسول خدا در حق علی مرتضی که هرگز نخواهد مرد تا پر از غصه نخواهد شد اشاره
است بمصائب که بمرتضی علی رسیده وفرمود رسول خدا که نخواهد مرد مگر مقتول
اشاره بشهادت حضرت علی مرتضی است و در مدارج النبوة است که خبر داد رسول خدا

بقتل علی علیہ السلام ویا آنکہ علی قسمت کنندہ جنت و نار ہست می آرد دوستان
خود را در بہشت و دشمنان خود را در آتش دوزخ و این مبنی ہست ہر اینچہ
در احادیث واقع شدہ است کہ وے حکم نائب داشتہ باشد در روز محشر در پیش
رسول مطہر چنانکہ ساقی کوثر در باب وی واقع شدہ اخرج الحاکم فی حدیث
طویل عن عمار بن یاسر قال کنت انا و علی رفیقین فی غزوۃ العسرۃ فقال
رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم الا احدثکما باشقی رجلین قلنا بلی یا رسول اللہ
قال احیمر ثمود الذی عقر الناقۃ والذی یضربک یا علی علی ہذہ یعنی قرنہ حتی تبتل
بالدم یعنی لحیتہ از اخرج الحاکم عن انس بن مالک قال دخلت مع النبی علی علی بن
ابیطالب صلوات اللہ علی نبینا و علیہ یعودہ وہو مریض وعندہ ابوبکر وعمر رضی اللہ
عنہما فتحولا حتی جلس رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ فقال احدہما لصاحبہ ما اراہ الا
ہالک فقال رسول اللہ انہ لا یموت الا مقتولا ولن یموت حتی یملأ غیظا انس
گفت کہ علی مرتضی بیمار بود آمدیم ہمراہ رسولخدا صلی اللہ علیہ وآلہ برای عیادت
وی نزد وی نشستہ بودند حضرت ابوبکر وعمر پس یکسو شدند ونشست رسولخدا
وگفت یکی از شیخین مر دیگر را کہ نمی بینم علی مرتضی علیہ السلام را مگر ہلاک شوندہ
وخواہد مرد ازین بیماری پس فرمود رسولخدا صلی اللہ علیہ وآلہ کہ ہرگز نخواہد مرد
علی مرتضی صلواۃ اللہ علی نبینا و علیہ تا کہ پر نخواہد شد از غصہ وخشم ونخواہد مرد
مگر مقتول یعنی ازین بیماری نخواہد مرد بلکہ شہید خواہد شد وچون حضرت علی مرتضی

صلوات اللہ علی نبینا و علیہ بقتل حضرت عثمان رضی اللہ عنہ متہم نمودند ہر چند تبریہ از
قتل وی می فرمود و شہادت بفضیلت وی میداد از زعم فاسد یکہ در قلوب مردمان
بسبب رفاقت قاتلان و بیعت ہنگامہ کنندگان بر حضرت عثمان و توقف علی مرتضی
در قصاص از ایشان تا فتنہ زیادہ نشو و افتادہ بود ہرگز برون نمیشد ناچار
مدینہ منورہ را گذاشت از اخرج الحاکم من حدیث اسماعیل بن ابی خالد عن
حصین الحارثی قال جاء علی ابن ابیطالب الی زید بن ارقم رضی اللہ عنہ یعودہ و عندہ
قوم فقال علی اسکتوا او انصتوا فو اللہ لا تسألونی عن شیئ الا اخبرتکم فقال زید انشدک اللہ واللہ
انت قتلت عثمان فاطرق علی ساعتہ ثم قال و الذی خلق الحبۃ و برا النسمۃ ما قتلتہ و لا
امرت بقتلہ و اخرج الحاکم من طریقین من حدیث ہارون اسمعیل الخزاز عن مرۃ
بن خالد عن قیس بن عباد قال سمعت علیا یوم الجمل قال اللہم انی ابرأ الیک من دم عثمان
ولقد طاش عقلی یوم قتل عثمان و انکرت نفسی و جاؤا للبیعۃ فقلت و اللہ انی لاستحیی
من اللہ ان ابایع قوما قتلوا رجلا قال لہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ الا استحیی ممن یستحیی منہ الملائکۃ
و انی لاستحیی من ان ابایع و عثمان قتیل فی الارض ولم یدفن بعد فانصرفوا فلما دفن
رجع الناس فسألونی للبیعۃ فقلت اللہم انی مشفق مما اقدم علیہ ثم جاءت عزیمۃ فبایعت
فلقد قالوا یا امیر المؤمنین فکانما صدع قلبی و قلت اللہم خذ منی لعثمان حتی ترضی اخرج
الحاکم عن الاوزاعی سمعت میمون بن مہران یذکر ان علی بن ابی طالب قال ما یسرنی
ان اخذ سیفی فی قتل عثمان وان یکون لی الدنیا و ما فیہا و باوجود آنکہ حضرت علی مرتضی

علیہ السلام رسوخ قدم در سوابق اسلامیہ و وفور اوصاف خلافت خاصہ بود
اما انعقاد بیعت و وجوب انقیاد رعیت فی حکم اللہ بہ نسبت او متمکن نشد ہر چند مساعی
جمیلہ و مشقت ہائی جلیلہ بکار برد لیکن در خلافت او در اقطار ارض حکم او نافذ گشت
و تمامی مسلمین تحت حکم او سر فرو نیاوردند و افتراق کلمہ مسلمین بظہور پیوست
و ائتلاف ایشان رخت بعدم کشید و مردم بحروب عظیمہ با او پیش آمدند و دست
او را از تصرف ملک کوتاہ ساختند و ہر روز دائرہ سلطنت سیما بعد التحکیم
تنگ شدن گرفت تا آنکہ در آخر بجز کوفہ و نواحی آن برای ایشان صافی نماند
و ہر چند بسبب این خللہا مقاصد خلافت کبری حسب لخواہ علی وجہ امتحقق نگشت
لیکن در صفات کاملہ نفسانیہ و کمالات ذاتیہ علی مرتضی علیہ السلام و در تمسک وی
بسنت محمد مصطفی صلی اللہ علیہ و آلہ ہیچ خللی راہ نیافت **شعر**

البحر بحر علی ما کان فی قدم	ان الحوادث امواج و انہار
لا تحجبنک اشکال تشاہہا	عمن تشکل فیہا فہی استار
اگر گیتی سراسر باد گیرد	چراغ مقبلان ہرگز نمیرد

و روزی یکی از یہود گفت ای گروہ مسلمانان چندان از زبان نبی شما
بر نیامد کہ شما اختلاف و نزاع کردید حضرت امیر کبیر جواب داد ای گروہ
یہود قدمہای شما خشک نشدہ بودند کہ شما با موسی گفتید اجعل لنا الہا کما لہم آلہۃ
و در ہمان ایام یکی سوال کرد چہ سبب بود کہ خلافت ابی بکر و عمر صافی بود و در

خلافت عثمان و تو هنگامها برپا شد و فتنه ها بظهور آمد فرمود که من عثمان ازان ابی بکر و عمر بودیم و تو و امثال تو از اعوان عثمان و من هستید و نظر بر همین فتنه ها علی مرتضی اقامت به کوفه ورزید با وجودیکه میدانست که آن جا بر دست خارجی شهید خواهد شد لیکن رضا بقضا و تن بتقدیر خدا داد **شعر**

همچو اسمعیل پیشش سر بنه	شاد و خندان پیش تیغش جان بده
تا بماند جانت خندان تا ابد	همچو جان پاک احمد با احد

ازش اخرج الحاکم عن ابی الاسود والدیلمی عن علی قال اتانی عبد الله بن سلام وقد وضعت رجلی فی الغرز وانا ارید العراق فقال لا تاتی العراق فانک آتیته اصابک به ذباب السیف قال علی وایم الله لقد قالها رسول الله قبلک قال ابو الاسود فقلت فی نفسی بالله فلا رأیت کالیوم رجل محارب یحدث الناس بمثل هذا از واخرج الحاکم عن زید بن وهب قال قدم علی علی وقد من اهل البصرة وفیهم رجل من الخوارج یقال له الجعد بن لعجة فحمد الله واثنی علیه وصلی علی النبی ثم قال اتق الله یا علی فانک میت فقال علی لا ولکنی مقتول ضربة علی هذه تخضب هذه قال واشار علی الی راسه ولحیته بیده وقال قضاء مقضی وعهد معهود وقد خاب من افتری ثم عاب علیا فی لباسه فقال لو لبست لبنا خیرا من هذا فقال ان لباسی بعد من الکبر واجدر ان یقتدی بی المسلمون واخرج الدبیر بن بکار عن علی بن ابیطالب انه اوصی حین ضربه ابن ملجم فقال فی وصیته ان رسول الله اخبرنی بما یکون من اختلاف بعده

وامر فی بقتال الناکثین والمارقین والقاسطین واخبرنی بهذا الذی صابنی اخبرنی انه یملک
معاویة وابنه یزید ثم یصیر الی بنی مروان تیوارثونها وان هذا الامر صائر الی بنی
امیة ثم الی بنی العباس واراانی التربة التی یقتل بها الحسین ذکر ذلک فی الخصائص

فصل در بیان شهادت و تاریخ وفات و موضع قبر شریف و اختلاف آن و اعقاب آنحضرت علیه السلام

روایت است که در شب جمعه که فردای آن شهید خواهد شد رسول خدا صلی الله علیه و آله
وسلم را در خواب دید و آنچه از امت بحضرت علی مرتضی علیه السلام رسیده بود
مفصل بجناب حضرت رسالت پناه عرض نمود رسول خدا فرمود که دعا کن برایشان
پس دعا کرد که حقتعالی مرا بدل از ایشان خیر دهد و بنصیب ایشان بدل از من شر کند
قال ابن سعد بویع علی بالخلافة فی الغد من قتل عثمان بالمدینة فبایعه جمیع من کان
فیها من الصحابة ویقال ان طلحة والزبیر بایعا کارهین غیر طائعین ثم خرجا الی مکة
وعایشة فیها فاخذاها وخرجا الی البصرة یطلبون بدم عثمان وبلغ ذلک علیا
فخرج الی العراق فلقی بالبصرة طلحة والزبیر وعایشة ومن معهم وهی وقعة الجمل
وکانت فی جمادی الاخرة سنة ست وثلثین وقتل بها طلحة والزبیر وبلغت القتلی
ثلثة عشر الفا واقام علی بالبصرة خمسة عشر لیلة ثم انصرف الی الکوفة ثم خرج علیه
معاویة ومن معه بالشام فبلغ علیا فسار فالتقوا بصفین فی صفر سنة سبع
وثلثین ودام القتال بها ایاما فرفع اهل الشام المصاحف یدعون الی ما فیها مکیدة من

عمرو بن العاص فكره الناس الحرب وتداعوا الى الصلح وحكموا الحكمين فحكم علي ابا موسے
الاشعري وحكم معاوية عمرو بن العاص وكتبوا كتاباً ان توافوا رأس الحول باذرح
فينظروا في امر الولاية فافترق الناس ورجع معاوية الى الشام وعلي الى الكوفة
فخرجت عليه الخوارج من اصحابه وقالوا لا حكم الا لله وعسكروا بحروراء فبعث اليهم
ابن عباس فخاصمهم وحجهم فرجع منهم قوم كثير وثبت قوم وساروا الى النهروان فتعرضوا
للسبيل فسار علي لقتالهم بالنهروان وقتل منهم ذا الثدية الذي اخبر به النبي صلى الله
عليه وآله وذلك سنة ثمان وثلثين واجتمع الناس باذرح في شعبان من هذه
السنة وحضرها سعد بن ابي وقاص وابن عمر وغيرهما من الصحابة فقدم عمرو بن العاص
ابا موسى الاشعري مكيدة فيه فتكلم فخلع عليا وتكلم عمرو فاقر معاوية وبايع له وتفرق
الناس عن علي وصار علي في خلاف من اصحابه حتى صار يعض على اصبعه ويقول
عصاني واطاع معاوية وانتدب ثلثة نفر من الخوارج عبد الرحمن بن ملجم المرادي
والبرك ابن عبد الله وعمرو بن بكر التميمي فاجتمعوا بمكة وتعاهدوا ليقتلن هولاء الثلثة
علي بن ابي طالب صلوات الله على نبينا وعليه ومعاوية بن سفيان وعمرو بن
العاص ويريحوا العباد منهم فقال ابن ملجم انا لكم بعلي وقال البرك انا لكم بمعاوية وقال
عمرو بن بكير انا اكفيكم عمرو بن العاص فتعاهدوا على ذلك واتعدوا ليلة سبع عشر
من رمضان ثم توجه كل منهم الى مصر الذي فيه صاحبه فقدم ابن ملجم الكوفة فلقي اصحابه
من الخوارج وكاتمهم ما يريد الى ليلة الجمعة سابع عشر رمضان سنة اربعين استيقظ

علی وقال لابنہ الحسن رایتہ اللیلۃ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ فقلت یارسول اللہ
مالقیت من امتک فقال لی ادع اللہ علیہم فقلت اللہم ابدلنی بہم خیرا لی منہم وابدلہم شرا لہم
منی ودخل النباح الموذن فقال الصلوۃ فخرج علی الباب ینادی ایہا الناس الصلوۃ الصلوۃ
فاعترضہ ابن ملجم فضربہ بالسیف فاصاب جبہتہ الی قرنہ ووصل الی دماغہ فشد علیہ الناس
من کل جانب فامسک واوثق واقام علی الجمعۃ والسبت وتوفی الاحد وغسلہ الحسن
والحسین وعبداللہ بن جعفر وصلی علیہ الحسن ودفن بدار الامارۃ بالکوفۃ لیلا ثم قطعت
اطراف ابن ملجم وجعل فی قوصرۃ واحرق بالنار ہذا کلہ کلام سعد منقول فی تاریخ جلال
الملۃ والدین السیوطی وقال قد احسنت فی تلخیص ہذہ الوقایع ولم یوسع فیہا الکلام
کما صنع غیرہ لان ہذا ہو اللایق بہذہ المقام قال النبی اذا ذکر اصحابی فامسکوا
وہکذا فی غیرہ ودر مولفات جمہور مسطور است کہ عبدالرحمٰن بن ملجم وبرک بن عبداللہ
تمیمی وعمرو بن بکیر کہ در مذہب خوارج غلو داشتند در مکہ معظمہ جمع آمدہ قرار
دادند کہ ہر سہ در شب ہفدہم ماہ رمضان علی مرتضی را ومعاویہ بن ابی سفیان
وعمرو بن العاص را زخم زنند پس شمشیرہائے خود را بہ زہر آب دادہ ہر یک
عازم مقصد گردید برک بن عبداللہ بہ دمشق شتافتہ شمشیر بالیہ معاویہ رسانید
وگرفتار شدہ بقتل رسید وعمرو بن ابی بکیر چون بمصر شتافت اتفاقا دران شب
موعود عمرو بن عاص بیمار بود ودیگری را عوض خود بامامت امر نمود وعمرو آن بیچارہ
را عمرو بن عاص پنداشتہ بقتل رسانید وخود ہم کشتہ گردید وعبدالرحمٰن بن ملجم

پس از وصول بکوفه انتظار شب موعود می کشید و بصحت رسیده که جناب حضرت امیر المومنین
صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ در ایام حیات اکثر اوقات کلمات مشعر بشہادت خود
بر زبان معجز بیان میگذرانید و در رمضان سنہ اربعین بدفعات این مذکور را
تصریحاً فرمود چنانچہ در سحرگاہ روز شہادۃ کہ برائی نماز صبح از خانہ بمسجد روانہ شد
مرغابی چند کہ در خانہ مبارک بودند فریاد بسیار می کشیدند و در دامن شریف آنحضرت
می آویختند و ہر چند اہل بیت آنجناب آنہا را میراندند و ور نمیشدند پس فرمود کہ بگذارید
کہ اینہا نوحہ میکنند بر صاحب خود و مکرر میفرمود در شب شہادۃ خود ما منیع و اشقی
اشقاہا یعنی چہ چیز باز می دارد قاتل مرا از قتل من و انتظار چیست پس معلوم داشت
سال و ماہ و شب و ساعتی را کہ ابن ملجم مذموم بسیف مسموم آن امام معصوم را شہید ساخت
وفی تاریخ الامام الیافعی المسمی بمرآۃ الجنان فی معرفۃ حوادث الزمان فی سنۃ اربعین فی
ذکر علی قتلہ ابن ملجم وہو اعرف وما کان کفواً بشجاعۃ علی ولا علیہ من ذوی الاقتدار
ولا یساعدہ الاقتدار وفی الصواعق روی ان علیاً جاءہ ابن ملجم یستحملہ فحملہ ثم قال ہذا واللہ
قاتلی فقیل لہ لم تقتلہ قال فمن یقتلنی و در صبح جمعہ ہفدہم ماہ رمضان ابن ملجم ملعون
شمشیر بر سر آن حضرت زد و بزخمی رسید کہ عمر بن عبد ود در جنگ احزاب بر
فرق مبارک حضرت امیر علیہ السلام زدہ بود جناب ولایت مآب در نوزدہم
یا بیستم یا بیست و یکم شہر مذکور بجوار مغفرت ملک غفور انتقال فرمود و سبطین
حضرت امام حسن و حضرت امام حسین صلوات اللہ علی نبینا وعلیہما بغسل آن برگزیدہ متعال

١٨٧

اشتغال نمودہ و مدفن ہمایونش را بموجب وصیت از نظر خلق پنہان ساختند اخرج
الحاکم عن السدی قال کان عبد الرحمن ابن ملجم المرادی عشق امراۃ من الخوارج یقال لھا
قطامۃ فنکحہا واصدقہا ثلثۃ الاف درہم وقتل علی علیہ السلام ولما ضرب ابن ملجم
علیا قال علی فزت برب الکعبہ ثم توفی علیہ السلام فی الکوفۃ لیلۃ الاحد التاسع عشر
من شہر رمضان سنۃ اربعین وغسلہ الحسن والحسین وعبد اللہ بن جعفر وکفن فی ثلثۃ
اثواب لیس فیہا قمیص ولا عمامۃ قالوا ولما فرغ علی من وصیتہ قال السلام علیکم
ورحمۃ اللہ وبرکاتہ ثم لم یتکلم الا لا الہ الا اللہ حتی توفی ودفن فی السحر وصلی علیہ ابنہ الحسن
وقیل کان عندہ فضل من حنوط رسول اللہ اوصی ان یحنط بہ وتوفی وہو ابن ثلث
وستین سنۃ علی الاصح وہو قول الاکثر ودفن بالکوفۃ ورثاہ الناس فاکثروا فیہ المراثی
ومن المراثی ما یرثی بہ ابو الاسود الدؤلی شعر الا یا عین ویحک اسعدینا + الا تبکی
امیر المومنینا + ابکی ام کلثوم علیہ + بعبرتہا وقدرات الیقینا + الا قل للخوارج
حیث کانوا + فلا قرت عیون الحاسدینا + افی شہر الصیام فجعتمونا + بخیر الناس طرا
اجمعینا + قتلتم خیر من رکب المطایا + وذللہا ومن رکب السفینا + ومن لبس النعال ومن
حذاہا + ومن قرا المثانی والمبینا + اذا استقبلت وجہ ابا حسین + رایت البدر
فوق الناظرینا + وکنا قبل مقتلہ بخیر + نری مولی رسول اللہ فینا + یقیم الحق لا یرتاب
فیہ + ویعدل فی العدی والاقربینا + ولیس بکاتم علما لدیہ + ولم یخلق من المتجبرینا +
کان الناس اذ فقدوا علیا + نعام حار فی بلد سنینا + وکل مناقب الخیرات فیہ +

وحب رسول رب العالمينا ۞ فلا تسمت معاوية ابن صخر ۞ فان بقية الخلفاء فينا ۞ انتهى وفي

تاريخ السيوطي وفي الاربعين للامام تاج الاسلام كانت خلافة علي اربع سنين وتسعة

شهر وصلى عليه الحسن ابنه قيل كبر عليه اربع تكبيرات وقيل تسع تكبيرات وغسله الحسن والحسين

وعبد الله بن جعفر ودفن بالكوفة وعمي قبره وقيل دفن في مسجدها الى ان استخرجه الحجاج

ودفنه حيث لم يعلم وقيل نقله الحسن الى المدينة وقيل ضلت به الراحلة التي كانت عليها

فلم يوجد وقيل دفن في قصر الامارة بالكوفة وقيل اوصى ان يخفي موضع قبره ودفن

بالليل ولم يزل قبره خفيا الى زمن الرشيد ثم ظهر بالغري بظاهر الكوفة يزوره اليوم

العالم انتهى عبارة الاربعين المذكور وقيل ان الحسن بن علي حمله بعد ما صالح اهل الشام

فدفنه بالمدينة مع فاطمة بنت رسول الله بوصية منه وعن بعضهم انه قال الحسن بن

علي اين دفنتم عليا فقال خرجنا ليلا من منزله حتى مررنا على مسجد الاشعث حتى اذا خرجنا

الى الظهر بجنب الغري من نجف الكوفة دفناه هناك وعمينا موضع قبره بوصية منه وعن

الحاكم ابي عبد الله الحافظ باسناده رفعه الى بعضهم انه قال لما حضرت وفاة علي

قال للحسن والحسين اذا انا مت فاحملاني على سريره ثم اخرجاني ثم ائتياني الغريين فانكما ستريان

صخرة بيضاء يلمع نورا فاحفرا فانكما تجدان فيها ساحة فادفناني فيها رواية لابن الدنيا

قال بعضهم خرج الرشيد من الكوفة متصيدا بناحية الغريين فلجأت الظباء الى ناحية الغريين

فارسلنا عليه الصقور ورجعت الكلاب فاخبرنا بها الرشيد فاحضر شيخا من مشايخ

الغريين وسأله فقال اخبرنا عن ابائنا انه قبر علي فاستوثق الرشيد وكان يزوره

۱۸۹

فی کل عام الی ان مات وفی تاریخ الکامل لابن الاثیر رحمہ اللہ فی سنۃ اربعین ولما
اشتہد امیر المومنین دفن عند مسجد الجماعۃ وقیل فی القصر وقیل غیرہ ذلک والاصح ان
قبرہ ہو الموضع الذی یزار ویتبرک بہ واللہ اعلم وقیل والصحیح انہ دفن بالرحبۃ
اولاً فی مسجد الکوفۃ فیما یلی باب کندۃ ثم نقلا لیلاً الی الغری لیخفی موضع قبرہ وروی
عن زید بن علیؑ انہ قال لاصحابہ وہم یمشون معہ فی طریق الغری اتدرون این نحن
نحن فی ریاض الجنۃ نحن فی طریق امیر المومنین علی صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ
وروی ان جعفر الصادق علیہ السلام قال لابنہ اسمعیل وہو بالغری ہذا قبر جدک
بالغری وما یقولہ العوام لیس بشی وقال الامام ضیاء الملت والدین ابو رشید الحافظ
المحدث فی ذکر علی لم یزل قبرہ مخفیا الی زمن الرشید ثم ظہر بالغری بظاہر الکوفۃ ویزورہ
الیوم عالم من الناس وصار قبرہ ماوی لکل ہارب ہذا فی فصل الخطاب فی تاریخ السیوطی
قال ابوبکر بن عباس عمی قبر علی لئلا ینبشہ الخوارج وقال شریک نقلہ الحسن ابنہ الی المدینۃ
وقال المبرد عن محمد بن حبیب اول من حمل من قبر الی قبر علی واخرج ابن عساکر عن
عمر بن عبد العزیز قال لما قتل علی بن ابی طالب صلوات اللہ وعلیہ حملوہ لیدفنوہ مع
رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم فبینما ہم فی مسیرہم لیلا اذ ند الجمل الذی ہو علیہ یدروا
این ذہب ولم یقدروا علیہ فلذلک یقول اہل العراق ہو فی السحاب وقال
غیرہ ان البعیر وقع فی بلاد طی فاخذوہ ودفنوہ وکان لعلی حین قتل ثلاث
وستون سنۃ وقیل اربع وستون وقیل خمس وستون وقیل سبع وخمسون وقیل ثمان

وخمسون وکان له تسع عشرة سرية انتهى کلام السیوطی قدوة المحدثین و در موضع قبر شریف
حضرت علی مرتضی صلوات الله وعلیه وعلی نبینا اختلاف بسیار است نزد بعضی در قصر امارت
کوفه مدفون است و قبر حضرت را پنهان ساخته اند تا خوارج نبش نکنند و نزد بعضی حضرت
امام حسن صلوات الله علی نبینا وعلیه نعش حضرت علی مرتضی صلوات الله علی نبینا وعلیه را بمدینه
بردند و نزد حضرت فاطمه زهرا علیها السلام بموجب وصیت حضرت علی مرتضی علی نبینا
وعلیه الصلوة والسلام دفن کردند و نزد بعضی در غرّی نجف بمعجمه که بنائی مشهور در کوفه
است مدفون است و نزد بعضی اوّل در صحن مسجد کوفه متصل باب کنده دفن ساختند
بعد از ان بشب در غرّی بردند و بوقت صبح دفن نمودند و نشان قبر نگذاشتند
و در روایتی آمده که حضرت امام حسن صلوات الله علی نبینا وعلیه وآله نعش مبارک
را بر شتر بار کردند ناگاه شتر گریخت و معلوم نشد که کجا رفت هر چند جستجو نمودند
نیافتند و نزد بعضے ان شتر در بلاد طی افتاد و مردمان آنجا گرفتند و نعش مبارک را
دفن ساختند و در وقت هارون رشید نشان قبر مبارک از اخبار بعضی مشایخ
در غریین که بنائی مشهور در کوفه ست ظاهر گشت و طیور و وحوش آنجا پناه
می گرفتند و هر چند هارون رشید می خواست که شکار کند قدرت نیافت و سگها را
بر آهوها سر دادند قدم پیش نگذاشتند و برگشتند از ان روز هارون رشید هر سال
بزیارت مشرف می شد و اصح آنست که مزار حضرت علی مرتضی صلوات الله علی نبینا
وعلیه در نجف اشرف است تا امروز عالمی بزیارت آنجا مشرف میشود و ماوای مستمندان

وملجاء محتاجان واکسیر اعظم برای اجابت دعا وبرآمدن مدعاست اللهم ارزقنا
زیارته فی الدنیا والحقنا بصاحبه فی الآخرة انک علی کل شیء قدیر وبالاجابت جدیر
وسن شریف علی مرتضی صلوات الله علی نبینا وعلیه در وقت شهادة ولقاء خدا
بروایت صحیح شصت وسه سال موافق سن رسول ایزد متعال فی وقت انتقال بود
وقبل از بعثت حضرت رسالت صلی الله علیه وآله او را در تربیت خود گرفته
وپرورش وتعلیم فرموده ودر سن ده سالگی کلمه شهادة بر زبان رانده بعبادة
خدا با محمد مصطفی صلی الله علیه وآله در بطحا مشغول بود وبعد از ان هجرة همراه
رسولخدا فرموده ودر جمیع مشاهد ومحارب همراه رسولخدا صلی الله علیه وآله بود
وشجاعت وجوانمردی وتهور ودلاوری بیقیاس نموده ودر وقت وفات
رسول مقبول صلی الله علیه وآله سی سال عمر شریف آنحضرت صلوات الله علی نبینا
وعلیه وآله بود وحسب فرموده رسول مقبول صلی الله علیه وآله صبر نموده وعهدی که
رسولخدا از ان حضرت گرفته بود وایفاء آن کما هو احری فرمود بیست وپنجسال
حل مشکلات مسائل دین واظهار سنت سید المرسلین صلی الله علیه وآله وسلم
در اوان خلافت خلفاء راشدین کرده هر گاه که خود بر خلافت نشست
وافتراق واختلاف ونزاع وخلاف در مردمان پدید گشت ومورد محن
وبلا گردیده وقتال وجدال با آن گزیده متعال پیش آمدند وقدر ومنزلت او
نشناختند هر چند مساعی جمیله وکوششهای بلیغه بکار برد چون تقدیر مساعد نبود

هیچ سود نمی نمود پر از غم و غصه برحمت حق پیوست و بار سولخدا ملحق گشت انا للہ و انا
الیه راجعون نقش نگین خاتم حضرت علی مرتضی علیه السلام الملک للہ بود و از حضرت امام
محمد باقر صلوات اللہ علی نبینا و علیه روایت هست که نعم القادر اللہ بود و روایت
است چون ابن ملجم لعین آن امام العالمین را شهید ساخت آن لعین را مردمان
بسته در حضور آن رحمة للعالمین آوردند هیچ زجر و توبیخ نه فرمود و تا زنده
بود تشفی آن شقی می نمود بعد از ان حضرت امام حسن صلوات اللہ علی نبینا و علیه
اعضا او را بریده پاره پاره ساخته بجهنمش فرستادند چنانچه رسولخدا در حق کفار
روز احد فرمود اللهم اهد قومی فانهم لا یعلمون همچنین آن امام العالمین صلوات اللہ
علی نبینا و علیه در حین حیات خود بدان لعین در انتقام حرفی نفرمود بلکه روایت
است که هر گاه جام شربت برای آنحضرت تیار ساختند فرمود که حصه از انجام بدان
بد انجام برسید تا اگر بخورد البته شفا عطش کنم چون آن بدبخت را نیکفر جامے
روزی نبود بگمان آنکه زهر آلود باشد از خوردنش ابا نمود و بخبر صادق مصدوق
که ابن ملجم شقی جهنمی است بظهور پیوست و بدروز خیان ملحق گشت چنانکه چند بیت
درین باب از امیر عبد الجلیل بلگرامی و اسطی تخلص منقول است شعر

ابن ملجم چو بر شه مردان — از سر بغی زخم زد کاری
گشت از ان بحر سر لاهوتی — هر طرف موجهائے خون جاری
طپش زخم شعله زد در دل — تشنگی ریخت رنگ بسیاری

شربتی ساختند چون کوثر	سرد و خوشبو چو مشک تاتاری
جام شربت چو پیشش آوردند	تا نشاند حرارت ساری
شاه گیتی پناه از سر لطف	گفت با خادمان درباری
که ازین جام بهرهٔ بخشد	بهر آن بجز نوشش خونخواری
ابن ملجم چو شربتش دادند	کرد ابا از سر زیانکاری
تا مگر زخم سودهٔ الماس	ترند نشتر دل افکاری
زین ابا شاه صورت و معنی	کرد از ابر لب گهر باری
که بدل داشتیم عهد درست	خورده سوگند حضرت باری
که اگر جرعهٔ خورد زین جام	ابن ملجم باین سیه کاری
نخورم جرعهٔ از مئی کوثر	بدهم جام تا بدین ناری
واسطی چون شنید این قصه	خوند این بیت از طلب گاری
دوستان را کجا کنی محروم	تو که با دشمنان نظر داری

وامامیه آورده اند که در شب جمعه نوزدهم[۱۹] ماه مبارک رمضان در وقت طلوع صبح ضربت خورد و چون ثلثی از شب بگذشت در بیست و یکم ماه مذکور طائر روح مقدس آنحضرت بریاض رضوان پرواز نمود و مشهور است که عمر شریف آنحضرت در آن وقت شصت و سه سال بود مروی از حضرت امام جعفر صادق علیه السلام و از حضرت امام محمد باقر و امام محمد تقی علیهما السلام

شصت وپنجسال وموافق مشهور با حضرت رسالت بعد از بعثت سیزده سال
در مکه ماند ودوازده سال از عمر شریفش گذشته بود که آنحضرت مبعوث گردید و
با آنحضرت ایمان آورد وده سال در مدینه با حضرت رسول الله صلی الله علیه وآله
بسر برد وچون در خدمت آنحضرت شروع بجهاد نمود شانزده ساله بود شجاعان عرب
را بکشت وهیچ یکی از ایشان جرأت بمبارزت با آن حضرت نداشت وچون در خیبر
را کند بیست ودو سال از عمر شریفش گذشته بود وچون بر تخت خلافت نشست قریب
پنجسال خلافت کرد ونیز از حضرت امام جعفر صادق وامام محمد باقر علیهما السلام روایت
کرده اند که در وقت شهادت شصت وپنجسال بود ودر سال چهلم از هجرت از دنیا
رحلت نمود وچون حضرت رسالت صلی الله علیه وآله مبعوث گردید از عمر حضرت امیر
علیه السلام دوازده سال گذشته بود وبعد از بعثت سیزده سال در مکه ماند وبا
آن حضرت بمدینه هجرت نمود وده سال در مدینه با آنحضرت ماند وبعد از وفات
حضرت رسالت صلی الله علیه وآله سی سال در شب جمعه بدرجه شهادت فائز گشت و
عمر شریف آنحضرت شصت وپنجاه سال رسیده ودر نجف اشرف مدفون شد هذا
ما قالوا اما ازواج حضرت علی مرتضی صلوات الله علی نبینا وعلیه در تاریخ حافظ ابرو
مذکور است که امیر المومنین علی صلوات الله علی نبینا وعلیه نه زن را بعقد نکاح آورده
اول حضرت فاطمه زهرا صلوات الله علی ابیها وعلیها بنت رسول الله وتا او زنده بود
میل زن دیگر نه نمود دوم ام البنین بنت حرام بن ربیعه سیوم اسماء بنت عمیس چهارم

ام حبیبه دختر ربیعه نهم امامه بنت ابی العاص که از زینب کبری بنت خدیجه متولد شده
و دختر کلان تر خیر البشر بود ششم خوله دختر جعفر بن قیس هفتم مخیاة بنت امرء القیس هشتم
لیلی بنت مسعود نهم ام سعید بنت عروه و پسران علی علیه السلام بروایت اشهر
پانزده بودند حسن و حسین و محسن و عبد الله و عباس و عثمان و جعفر و یحیی و عون
و محمد اکبر که بمحمد بن حنیفه مشهور است و عمر و محمد اوسط و محمد اصغر و عبد الله و ابو بکر
و در تاریخ ابرو مسطور است که نسل امیر المومنین حیدر از پنج پسر ماند حسن و حسین
و محمد حنفیه و عباس و عمر و اما دختران امیر علیه السلام بقولی هفده بودند زینب
کبری ام کلثوم کبری دختران فاطمه زهرا رقیه رملة الکبری ام هانی میمونة ام الحسین
ام کلثوم صغری فاطمه ام صدقة الکرام ام سلمه حمامه نفیسه و نقیسه ام جعفر امامه و فی
فصل الخطاب ثم اعلم ان العقب من اولاد امیر المومنین علی بن ابیطالب صلوات الله
علی نبینا علیه و آله من خمسة نفر و هم الحسن ابو محمد السبط و الحسین ابو عبد الله السبط
علیهما السلام و امهما سیدة نساء العالمین الزهرا البتول فاطمه بنت الرسول و
ابو القاسم محمد بن الحنفیه امه خوله بنت جعفر بن قیس الحنفیه و ابو القاسم عمر امه الصهباء
ام حبیبه الثعلبیه و ابو الفضل العباس امه ام البنین الکلابیه و قالوا اولاد امیر المومنین
علی فی اکثر الروایات خمسة و ثلثون ولداً الذکور هم ثم اکثر من اناثهم ذکورهم تسعة
عشر الحسن و الحسین و زینب الکبری و رقیة الکبری و هی ام کلثوم امهم فاطمه بنت
رسول الله صلی الله علیه و آله و کانت زینب الکبری زفت عن امها فاطمة و هی خرجت

ابی عبداللہ بن جعفر بن ابی طالب ولدہا علیا وعونا عباسا وغیرہم وخرجت رقیۃ الکبری
وہی ام کلثوم الی عمر بن الخطاب فاولدہا زیدا ومات زید وامہ فی یوم واحد وتزوجہا
العباس مع عمر برضا ابیہا علی واذنہ وہذہ الروایۃ ہی المعول علیہا عند الشیعۃ ہذا
فی فصل الخطاب وفی مفتاح النجاء واما ازواج علی فاتفق الرواۃ منہن علی سبع واختلفوا
فی اثنین واما السبعۃ اللاتی لم یختلفوا فیہن فالاولی فاطمۃ بنت رسول اللہ صلی اللہ علیہ
وآلہ سیدۃ نساء العالمین ویجی ذکرہا فی الباب الثالث ولم یتزوج علی علیہا حتی ماتت
بل ذہب فریق من العلماء الی انہ کان حراما علی استنان رسول اللہ ان یتزوجوا علی بناتہ
الثانیۃ ام البنین بنت حرام بن خالد الکلابیۃ والثالثۃ اسماء بنت عمیس وکانت اولاً
تحت جعفر بن ابی طالب فلما استشہد جعفر تزوجہا ابو بکر الصدیق ولما توفی ابو بکر تزوجہا
علی ولہا من کلا الازواج الثلثۃ اولاد امجاد کعبد اللہ ومحمد وعون ابناء جعفر ومحمد
بن ابی بکر ویحیی وعون ابنی علی ابن ابی طالب صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ والرابعۃ امامۃ
بنت العاص ابن اخت خدیجۃ ام المومنین واما ام امامۃ فہی زینب بنت رسول اللہ
اکبر بناتہ وافضلہن بعد فاطمۃ وماتت فی حیوۃ النبی وتزوج علی امامۃ بعد فوت
فاطمۃ بوصیتہا وتزوجہا بعد فوت علی المغیرۃ بن نوفل ابن الحارث ابن عبد المطلب وکان
امیر المومنین علی قد اوصاہ بذلک لانہ خاف ان یخطبہا معاویۃ وماتت امامۃ
عند المغیرۃ سنۃ خمسین من الہجرت والخامسۃ المحیات بنت امرء القیس بن عدی الکلابیۃ
والسادسۃ ام سعید بنت عروۃ بن مسعود الثقفیۃ والسابعۃ لیلی بنت مسعود بن خالد

التیمیہ وتزوجہا بعد فوت علی وابنتہ زینب عبداللہ بن جعفر واما الاثنان اختلفوا
فیہا انہا ہل کانت مملوکۃ من سبایا المرتدین ام عتقہما وتزوجہا فاحدیہما خولۃ بنت جعفر
بن قیس الحنفیہ والاخری ام حبیب الصہباء بنت ربیعہ الثعلبیہ واما اولاد امیر المومنین ففیہ
اختلاف کثیر واخترت ما کان اثبت عندی فالحسن والحسین والمحسن الذی مات صغیرا واختاہم
زینب وام کلثوم وامہم سیدۃ النساء بنت رسول اللہ ومحمد اکبر المکنی بابی القاسم المشہور بابن
الحنفیہ امہ خولہ بنت جعفر ومحمد الاوسط امہ امامہ بنت العاص ومحمد الاصغر المکنی بابی بکر
وقیل انہما وعبداللہ امہم لیلی بنت مسعود وعمر واختہ رقیۃ وامہا ام حبیب بنت ربیعہ
والعباس وجعفر وعثمان وعبداللہ امہم ام البنین الکلابیۃ ویحیی وعون امہما اسما
بنت عمیس ورملۃ المکناۃ بام الحسن وقیل انہما بنتان امہما ام سعید بنت عروہ ونقیۃ یقال
نفیسہ وقیل انہما بنتان وجمانۃ المکناۃ بام جعفر وقیل انہما بنتان وزینب الصغری وامامہ ومیمونۃ
وخدیجہ وفاطمہ وام ہانی وام الکرام وام سلمہ لامہات اولاد شتی والعقب من ذکور اولادہ
فی الحسن والحسین ومحمد بن الحنفیہ وعمر والعباس رضی اللہ عنہم وقد اخرج اللہ تعالی منہم
کثیرا طیبا ہذا ما فی مفتاح النجا وہہنا تختم ذکر امیر المومنین ونشرع فی بیان احوال بضعۃ رسول
رب العالمین علیہا وعلی ابیہا وزوجہا واولادہا الکرام الصلوات والسلام والاستغفار
والتحیات الی یوم القیام **فصل** فی ذکر سیدۃ النساء علیہا التحیۃ والثناء
ہی فاطمہ بنت رسول اللہ محمد بن عبداللہ بن عبدالمطلب بن ہاشم بن عبد مناف القرشیہ
الہاشمیہ امہا خدیجہ بنت خویلد بن اسد بن عبد العزی بن قصی بن کلاب بن مرۃ بن کعب

بن لوی القرشیة الاسدیة وکانت لخدیجة منعة ای نشوۃ وشان فی الجاہلیة وکانت
تکنی بام ہند و یدعی بالطاہرة فتزوجہا اولاً عتیق بن عبد اللہ المخزومی ثم بعد موتہ
ابو ہالة التمیمی ثم لما مات ابو ہالة کان اشراف قریش یخطبونہا ولا تجیب احدا حتی
خطبہا النبی صلی اللہ علیہ وآلہ فاجابت فتزوجہا قبل البعثة بخمسة عشر سنہ وولدت لہ ابنین
القاسم وعبد اللہ واربعة بنات زینب ورقیہ وام کلثوم وفاطمة اما الابنان فماتا
فی الصغر واما البنات فادرکن الاسلام وہاجرن وکل ولد النبی صلی اللہ علیہ وآلہ
وسلم من خدیجة الا ابراہیم فمن ماریة القبطیة وکانت خدیجة اول من آمن من النساء
والرجال علی قول الاکثر وکان النبی صلی اللہ علیہ وآلہ بشرہا ببیت فی الجنة من قصب
لا صخب فیہا ولا نصب اخرجہ البخاری عن عائشة وعبد اللہ بن ابی اوفی وابی ہریرہ
والخطیب عن عائشة فقط وابن قانع والباوردی عن جابر بن عبد اللہ بن زیادات
والطبرانی عنہ وعن ابی سعید وماتت خدیجة بمکة فی رمضان سنة عشر من البعثة
ولہا یومئذ خمس وستون سنة وقیل اقل من ذلک ودفنت بالحجون ومات بعدہا
بایام ابو طالب والد علی وعم النبی وحزن النبی علی موتہما حزنا شدیدا ولذا سمی ذلک العام
عام الحزن ومتصل میشود نسب خدیجة الکبری بانسب محمد مصطفی در قصی وآنحضرت از
اولاد قصی غیر از خدیجہ وام حبیبہ دیگری را نخواستہ وکنیت او ام ہند است ومادر فاطمہ
بنت زایدہ بن الاصم از بنی عامر بن لوی بودہ ووی نخست تحت ابی ہالہ بن نخیاس
بن ابی زرارہ تمیمی بودہ وزائیدہ برای وی دو پسر ہند وہالہ واسم ابی ہالہ

مالک وبقولی زراره وبقولی هند بود وبعد ازان تزویج کرد او را عتیق بن عاید
تجبانه وذال معجمه مخزومی پس زائید برائی وی جاریه راکه اسم او هند بود وکذا فی المواهب
ودر روضة الاحباب گفته پسری ودختری وهند اسمی است که مرد وزن هر دو را بدان
می نامند چنانچه جویریه وبعضی تقدیم کرده اند عتیق را بر ابی هاله بعد ازان تزویج
کرد او را رسولخدا صلی الله علیه وآله وهند ربیبه او بود وعمر خدیجه در آنوقت چهل سال بود
وعمر رسول الله بست وپنج سال بود وبقولی بست ویکسال وقول اول صحیح تر است
وبعضی سی نیز گفته اند والله اعلم وهمه اولاد آنحضرت از ذکور واناث از وی بودند
الا ابراهیم که از ماریه قبطیه بود ومعاشرت او با حضرت بست وچهار سال بود ودر
صحیحین از حدیث ابی هریره آمده جبرئیل بر آن حضرت آمد وگفت یا محمد این خدیجه تحقیق
آورده است ترا ظرفی که در وی طعام وشراب است چون بیاید ترا بخوان بر وی
سلام از پروردگار وی واز من وبشارت ده او را بخانه در بهشت از قصب که نیست
بانگ وفریاد در وی ونه تعب ورنج وقصب بفتح قاف وصاد مروارید کاواک ودر
بهشت خانه ها خواهد بود از یک مروارید وفات وی پیش از هجرت به پنجسال یا سه سال بود
وعمر او شست وپنج سال ووفات او در رمضان سال دهم از بعثت ودر مقبره
حجون که کوهی است بمکه مدفون گشت وآنحضرت خود بقبر او در آمد ودعا خیر کرد ونماز
جنازه هنوز مشروع نشده بود وآنحضرت بر فوت وی بسیار ملول ومحزون
گشت وسال وفات وی را عام الحزن نامیدند وفضائل ومناقب او بسیار است

در فضیلت وی که فاطمه زهرا صلوات الله علی ابیها وعلیها از شکم او بوجود آمده

فصل در بیان ولادت حضرت سیدة النساء العالمین علیها التحیة والثناء

انا فاطمة علی ابیها وعلیها الصلوة والسلام فکانت اصغر بنات رسول الله فی السن
واکبرهن فی القدر والمنزلة والفضل والکمال واحب اولاده الیه وکانت ولادتها
قبل البعثة بخمس سنین وقیل سنة البعثة وقیل بعدها بخمس سنین وگفته اند که قول ابوعمر
اینست که ولادة باسعادة وی علیها التحیة در سنه احدی واربعین از مولد نبی صلی الله
علیه وآله است و در روایت ابن اسحق ولادت آنحضرت پیش از نبوت بیکسال است
مگر ابراهیم که او بعد نبوت پیدا شده و ابن جوزی گفته ولادت فاطمه پیش از نبوتست
به پنجسال واشهر روایت اینست واو کوچک ترین بنات رسولخدا است از روی
سن وبزرگترین آنها از روی مرتبه ومنزلت و در قولی در سن بزرگ تر از
رقیه وبقولی از ام کلثوم بود وصاحب نمایش از روضة الواعظین نقل کرده
که چون خدیجه کبری به فاطمه زهرا آبستن شد جبرئیل نزول کرده التماس نمود که مولود
این مرتبه را به فاطمه مسمی سازد چون هنگام تولد در رسید خدیجه به درد زه مبتلا
گردید شخصی را فرستاد وزنان قبیله را طلبید زنان چون از خدیجه بسبب ازدواج
سرور جهان رنجیده خاطر بودند اجابت ننمودند ازین راه ملال بخاطر خدیجه
رسید وبسبب تنهائی اندیشناک گردید درین اثنا چهار زن بروی ظاهر شدند
خدیجه تبرسید یکی از آنها گفت ای خدیجه مترس وهراس را بدل خود راه مده که من

خواهر تو ساره ام اسحق و این مریم بنت عمران است و این سیومی کلثوم خواهر موسی و چهارمی آسیه
زن فرعون است حقتعالی ما را نزد تو فرستاده تا درین وقت بخدمت تو قیام نمائیم
یکی بیمین و دیگری بر یسار و ثالثه در مقابل و رابعه پس پشت خدیجه نشستند تا فاطمه
متولد شد و هنگام تولد وی نوری ساطع گشت که خانهای مکه را روشن ساخت و در
شرق و غرب بر روی زمین هیچ خانه نماند که ازین نور منور نگردید آنحضرت
بنابر اشارهٔ جبرئیل آن مولودهٔ مسعوده را بفاطمه زهرا تسمیه نمودند در صواعق
محرقه از حافظ ابو القاسم دمشقی روایت کرده که روزی علی مرتضی صلوات الله
علی نبینا و علیه از رسول خدا علیه التحیة و الثناء پرسید که زهرا را فاطمه چرا نام
نهادی آن حضرت فرمود زیرا که حقتعالی او را و ذریت او را از آتش جهنم
باز داشته و امامیه از حضرت امام محمد باقر علیه السلام می آرند که ولادت آنحضرت
پنج سال بعد از مبعث رسول خداست و نقل کرده اند که ولادت آنحضرت در بستم
ماه جمادی الثانی واقع شده و گفته اند که در روز جمعه در سال دویم از بعثت
و بعضی در سال پنجم از بعثت هذا ما قالوا اما کنیت آنحضرت علی ابیها و علیها الصلوة
والسلام ام الحسن و ام محمد و القاب شریفش بسیار و آنچه مشهورست اینست سیدة
النساء و الزهراء و المبارکة و الطاهرة و الزاکیة و الراضیة و المرضیة و البتول
و معنی البتول المنقطعة عن الدنیا الی الله تعالی و قال فی القاموس البتول فاطمة بنت
سید المرسلین لانقطاعها عن نساء زمانها و نساء الامة فضلا و دینا و حسبا و نسبا و قال

بعض العلماء والبتول من لم یر حمرة قط ای لم تحض ج الصفانی انه قال رسول اللہ ابنتی فاطمة حوراء ادمیة لم تحض ولم تطمث وانما سماها فاطمة لان اللہ فطمها محبیها عن النار اما وجه تسمیه وی بفاطمه زیرا که حقتعالی باز داشت اورا و محبان اورا از آتش دوزخ هذا فی الصواعق و بتول از جهته انقطاع وی از نساء زمان خود در فضل و دین و حسن و جمال و انقطاع وی از ماسوی اللہ و زهرا از جهته زهرت و بهجت و جمال و کمال و زاکیه از جهته طهارة و عصمت و راضیه و مرضیه از جهته رضا بقضا در محن و بلا بود شبیه ترین مردم به رسولخدا صلی اللہ علیه و آله در راه و روش و سیرت و صورت و سخن کردن و جمیع حرکات و سکنات و طاعات و ریاضات و اخلاق و حسنات و چون در می آمد فاطمه رسولخدا می ایستاد و میرفت بسوی وی و میگرفت دست او را و می بوسید جبین او را می نشاندش بر جای خود و همچنین چون در می آمد آنحضرت حضرت زهرا می ایستاد و میرفت بسوی آنحضرت و میگرفت دست آنحضرت را و می نشاند در جای خود و در بعضی روایات آمده که رسولخدا صلی اللہ علیه و آله می بوئید فاطمه را و می فرمود بوی بهشت می آید ازین خاتون جنت جبرئیل میوه از بهشت آورده بود آنرا خوردم و فاطمه از آن متولد گشت

فصل

فضائل و کمالات و مناقب و حسنات آن بضعه سید کائنات لاتعد ولاتحصی ست لیکن بقلیلی از قلیل اکتفا
رفت از انجمله در مشکات شریف از حضرت عائشه روایت میکند که گفت عائشه ندیدم هیچکس را
که باشد مانندہ تر در سمت و هدی برسولخدا صلی الله علیه وآله از فاطمه زهرا صلوة الله علی ابیها
وعلیها وابن عساکر از خدیجه روایت کرده که فرمود رسولخدا صلی الله علیه وآله
احب اهلی الی فاطمة الزهرا و از جمله آنست که روزے پیغمبر صلعم با علی و فاطمه
مباسطت می فرمود و هر دو را تلطف می نمود علی گفت یا رسول الله او
دوست تر است بتو از من یا من از وی حضرت فرمود وی دوست تر است
بسوے من از تو و تو عزیز تری بر من از وی هذا فی الصواعق وغیره و از انجمله
است که فرمود اتانی ملک فلم علی نزل من السماء ولم ینزل قبلها فبشرنی ان الحسن
والحسین سیدا شباب اهل الجنة وان فاطمة سیدة نساء اهل الجنة و از انجمله
آنست که از عائشه صدیقه پرسیدند از زنان که دوست تر بود برسولخدا
صلی الله علیه وآله گفت فاطمه گفتند از مردان که گفت شوهر او از انجمله بصحت
پیوسته از عائشه صدیقه وام سلمه وغیره بروایت مسلم و ترمذی وغیرهما
که گفتند بیرون رفت پیغمبر و بود بر وے کسائی از صوف حسن بن علی صلوات الله
علی نبینا وعلیهما پیش آمد آنحضرت در زیر کسا در آورد او را بعد از آن حسین
ابن علی صلوات الله علی نبینا وعلیه آمد او را نیز در آورد آنگاه جناب فاطمه
وعلی آمدند ایشان را نیز در ان کسا در آورد پس این آیه خواند یرید الله

لیذہب عنکم الرجس اہل البیت ویطہرکم تطہیرا وعن انس ان رسول الله کان یمر بباب فاطمة
اذا خرج الی الصلوة حین نزلت ہذہ الآیة قریبا من ستة اشہر یقول الصلوة
اہل البیت انما یرید الله لیذہب عنکم الرجس اہل البیت ویطہرکم تطہیرا اخرجہ الترمذی
وفی عین المعانی فی ہذا الحدیث دخل رسول الله صلی الله علیہ وآلہ تحت الکساء
فنزل جبرئیل علیہ السلام بالآیة ودخل تحت الکساء تبرکا وعن ابی ملیکة عن اسمعیل
بن عبد الله بن جعفر الطیار عن ابیہ عن عبد الله انہ قال لما نظر رسول الله
صلی الله علیہ وآلہ الی ان الرحمة ہابطة من السماء قال صلعم من یدعو لی
مرتین فقال زینب انا یا رسول الله قال ادعی لی علیا وفاطمة والحسن والحسین
صلوات الله علی نبینا وعلیہم فجعل حسنا عن یمناہ وحسینا عن یسراہ وعلیا وفاطمة
وجاہہ ثم غشاہم کساء ثم قال صلی الله علیہ وآلہ وسلم اللہم لکل نبی اہل وہؤلاء اہلی وفی روایة
ہؤلاء اہلی واہل بیتی احق انی تارک فیکم الثقلین کتاب الله وعترتی لن تضلوا ما استمسکتم بہما ثم قال فی
کشف الثعلبی فانزل الله تعالی انما یرید الله لیذہب عنکم الرجس اہل البیت الآیة
واز آنجملہ آنست کہ سعد بن ابی وقاص روایت کردہ قال لما نزلت ہذہ الآیة
ندع ابناءنا وابناءکم ونساءنا ونساءکم الآیة دعا رسول الله علیا وفاطمة
وحسنا وحسینا فقال اللہم ہؤلاء اہلی واز آنجملہ آنست کہ حضرت زہرا یکے
از آنہاست کہ در شان ایشان لا اسئلکم علیہ اجرا الا المودة فی القربی نازل
گشت ویکی از آنہاست کہ در شان ایشان سورہ ہل اتی فرود آمدہ ورسول خدا

صلی اللہ علیہ وآلہ در حق وی فرمود کہ حبہا امان من النار ومنزلتہ محبیہا مع
منزلتہ سید الابرار واحادیثی کہ در فضیلت اہلبیت وارد گشتہ آنحضرت
رضی اللہ عنہما راس ورئیس آنہاست وثواب محبت ومودۃ وی حدی ندارد
ولمخص آنکہ مودۃ وی موجب مغفرت ودخول جنانست وبغض وعداوت او
باعث عقوبت ودخول نیران ہست فرمود حبیب حق در حق وی ان فاطمہ
احصنت فرجہا فحرمہا اللہ وذریتہا علی النار واخرج الطبرانی لسند الرجال ثقاۃ
انہ صلعم قال لہا ان اللہ غیر معذبک ولا احدا من ولدک فرمود کل بنی آدم ینتمی
الی عصبۃ الا ولد فاطمہ علیہا السلام وفرمود در حق وی اذا کان یوم القیمۃ نادی
منادٍ من وراء الحجب غضوا ابصارکم عن فاطمۃ بنت محمد صلی اللہ علیہ وآلہ
حتی تمر وفی الصواعق تمر معہا سبعون الف جاریۃ من الحور العین کمر البرق وہم
فرمودہ است کہ تا روز قیامت ہرکہ در ذریت وی مقر بتوحید خدا ورسالت
من خواہد بود ہرچند بنامشروع مرتکب گردد وحق تعالی او را عذاب
نخواہد کرد ہذا فی الصواعق وفی الجامع الصغیر للسیوطی وفی الصواعق ایضا عن
علی قال رسول اللہ وعدنی ربی فی اہل بیتی من اقر منہم بالتوحید ولی بالبلاغ
ان لا یعذبہم وقال رسول اللہ ان نسب الانسان ینقطع یوم القیامۃ غیر نسبی
وصہری چنانچہ آیہ کریمہ انما یرید اللہ لیذہب عنکم الرجس اہل البیت ہم مشعر باین معنی
است کہ حقتعالی ذریت حضرت رسالت را این عالم پاک وطاہر از لوث

عصیان وشائبہ نقصان با ایمان خواہد برد مولوی جامی در سلسلۃ الذہب آوردہ

ابیات

یعنی انما یرید اللہ ... آن بود پیش عارف آگاہ
کہ خدا را ز لوث رجس وفساد ... ہست تطہیر اہلِ بیت مراد
نیست پوشیدہ بر ذوی الافہام ... کہ بود رجس بدترین آثام
چون بود رجس ذلّت وعصیان ... نیست تطہیر آن بجز غفران
پس ہمہ اہلبیت مغفو راند ... وز عقوبات آخرت دو راند
از گنہ چون بر ست ذمّۂ شان ... نتوان بہر آن مذمت شان
تو مواخذ شوی بآن ہذیان ... کہ ترا یافت بر زبان جریان
اہلِ بیت طہارت ند اینہا ... نورِ چشم بصارت ند انہا
اخترِ برجِ شرع وایمانند ... گوہرِ درجِ صدق واحسانند

از انجملہ آنست کہ ملائکہ برائی کار و خدمت آنحضرت رضی اللہ عنہا از جناب رب العزت مقرر بودند وعند الحاجت حاضر می شدند چنانچہ حدیث طحن رحی در خانۂ آن برگزیدہ خدا کہ ابی ذر غفاری دیدہ متعجب میشد در فضائل علی مرتضی صلواۃ اللہ علی نبینا وعلیہ سابقاً گذشت وآنحضرت صلعم فرمود ای اباذر اللہ ملایکتہ سیاحین فی الارض قد وکلوا المعونۃ آل محمد صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم ہذا کلہ فی الصواعق وغیرہ واز انجملہ آنست کہ رسولخدا صلی اللہ علیہ وآلہ خبر داد اولا

که سیدهٔ نساء عالمین است و از اکثر احادیث علی سبیل العموم مستفاد میشود که فاطمه
زهرا صلوات الله علی نبینا وعلیها از جمیع نساء عالم افضل است حتی مریم مادر عیسی
و خدیجه کبری و عایشه صدیقه چنانچه در مشکوة از حذیفه روایت است که آن
حضرت فرمود ای حذیفه این فرشته است که پیش از این بر زمین فرود نیامده
دستوری خواست از خدا تا نزد من بیاید و بر من سلام کند و مژده رساند که فاطمه
سیدهٔ نساء بهشت است و از ابی داؤد که روایت است که بدرستیکه
رسولخدا صلے الله علیه و آله گفته است فاطمه گوشت پارهٔ از من است پس برابر
نمی کنم من به گوشت پارهٔ رسولخدا صلی الله علیه و آله هیچ یکی را لهذا قال ملا علی
فی شرح المشکوٰة مختار امام سبکی همین است و از انجمله آنست که رسولخدا صلی الله
علیه و آله خبر داد او را که تو و من در یک مقام خواهیم بود در روز قیامت
فی الصواعق و فی ازالة الخفاء عن ابی سعید الخدری ان النبی صلی الله علیه و آله
مر علی علی و فاطمه صلوات الله علی نبینا وعلیها فقال انی وایاک و هذا النایم یعنی
علیا و هما یعنی الحسن والحسین لفی مکان واحد یوم القیامة و ملا علی قاری از علی
مرتضی صلوات الله علی نبینا وعلیه روایت کرده و شیخ عبدالحق دهلوی فی ذکر اولی
آورده که سرور انبیا بفاطمه زهرا خطاب کرد و فرمود من و تو و علی و حسنین
در یک مقام خواهیم بود و از انجمله آنست که در شان وی و زوج وی و پسران
وی رسولخدا صلے الله علیه و آله فرمود من جنگ کننده ام با کسیکه جنگ کنند

یا ایشان و صلح کننده ام با کسیکه صلح کنند با ایشان هذا فی الصواعق وغیره و از
عمر بن الخطاب آمده که در آمد روزی بر فاطمه و گفت ای فاطمه صلواة اللہ علی
ابیها و علیها واللہ ندیدم ہیچ یکی را محبوب تر نزد رسولخدا صلی اللہ علیہ و آلہ از تو
بخدا سوگند ندیدم یکی را از مردوم بعد از پدر تو محبوب تر بسوئی خود از
تو و آنچه قدر و منزلت و عزت و حرمت و عظمت و وجاهت میان خلق حضرت
فاطمہ زہرا را بود ہیچکس را نبود تا او زنده بود علی مرتضی عظمتی عظیم و جاہی جسیم
داشت میان صحابه خیر الوری و ہر گاه حضرت زہرا وفات یافت استکار و انحراف
از علی مرتضی در مردمان ہویدا گشت چنانچه در صحیح بخاری در حدیث قصه فدک
و دلگیر شدن حضرت زہرا صلوات اللہ علی ابیها و علیها از حضرت ابی بکر و مصالحت
علی مرتضی علیه السلام مذکور است فی البخاری فی باب فرض الخمس عن صالح عن ابن
شہاب عن عروہ بن الزبیر ان عائشه ام المومنین اخبرت ان فاطمه بنت رسول اللہ
صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم سألت ابا بکر الصدیق بعد وفات رسول اللہ ان
یقسم لها میراثها مما ترک رسول اللہ مما افاء اللہ علیه فقال لها ابو بکر ان
رسول اللہ قال لا نورث ما ترکناه صدقه فغضبت فاطمه بنت رسول اللہ
فہجرت ابا بکر فلم تزل مهاجرته حتی توفیت و عاشت بعد رسول اللہ صلی اللہ
علیه و آله ستة اشهر قالت و کانت فاطمه تسأل ابا بکر نصیبها مما ترک رسول اللہ
من خیبر و فدک و صدقته بالمدینة فابی ابو بکر علیها ذلک و قال لست تارکا شیئا

کان رسول اللہ یعمل الا عملت بہ فانی اخشیٰ ان ترکت شیئا من امرہ ان ازیغ
فاما صدقۃ بالمدینۃ فدفعہا عمر الی علی وعباس واما خیبر وفدک فامسکہما عمر وقال ہما
صدقۃ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ کانت لحقوقہ اللتی تعروہ ونوائبہ وامرہما
الی من ولی الامر قال فہما علی ذلک الی الیوم وعن عقیل عن ابن شہاب فی غزوۃ
خیبر عن عروۃ عن عائشۃ ان فاطمۃ بنت النبی صلی اللہ علیہ وآلہ ارسلت الی ابی بکر
تسئلہ میراثہا من رسول اللہ مما افاء اللہ علیہ بالمدینۃ وفدک وما بقی من خمس خیبر
فقال ابو بکر ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ قال لا نورث ما ترکناہ صدقۃ انما
یاکل آل محمد فی ہذا المال وانی واللہ لا اغیر شیئا من صدقۃ رسول اللہ عن حالہا
اللتی کانت علیہا فی عہد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ ولا عملن فیہا بما عمل بہ رسول
اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ فابی ابو بکر ان یدفع الی فاطمۃ منہا شیئا فوجدت فاطمۃ علی
ابی بکر فی ذلک فہجرتہ فلم تکلمہ حتی توفیت وعاشت بعد النبی صلی اللہ ستۃ اشہر فلما
توفیت دفنہا زوجہا علی لیلا ولم یوذن لہا ابا بکر وصلی علیہا وکان لعلی من الناس وجہ
حیاۃ فاطمۃ فلما توفیت استنکر علیؑ وجوہ الناس فالتمس مصالحۃ ابی بکر ومبایعتہ ولم
یکن یبایع تلک الاشہر فارسل الی ابی بکر ان ائتنا ولا یاتینا احد معک کراہیۃ لحضر
عمر فقال لا واللہ لا تدخل علیہم وحدک فقال ابو بکر وما عسیتہم ان یفعلوا بی واللہ
لاتینہم فدخل علیہم ابو بکر فتشہد علی فقال انا قد عرفنا فضلک وما اعطاک اللہ ولم
ننفس علیک خیرا ساقہ اللہ الیک ولکنک استبددت علینا بالامر وکنا نری

لقربنا من رسول اللہ نفسیا حتی فاضبت عینا ابی بکر فلما تکلم ابو بکر قال والذی نفسی بیدہ لقرابتہ رسول اللہ احب الی ان اصل من قرابتی واما الذی شجر بینی وبینکم من ہذہ الاموال فانی لم آل فیہا عن الخیر ولم اترک امرا رایت رسول اللہ صلعم یصنعہ فیہا الاصنعتہ فقال علی لابی بکر موعدک العشیۃ للبیعۃ فلما صلی ابو بکر الظہر رقی علی المنبر فتشہد و ذکر شان علی وتخلفہ عن البیعۃ وعذرہ الذی اعتذ الیہ ثم استغفر وتشہد علی فعظم حق ابی بکر وحدث انہ لم یحملہ علی الذی صنع نفاستہ علی ابی بکر ولا انکارًا للذی فضلہ اللہ ولکنا کنا نری لنا فی ہذا الامر نصیبا فاستبد علینا فوجدنا فی انفسنا فسر بذلک المسلمون وکان المسلمون الی علی قریبًا حین راجع الامر المعروف وفی کتاب الفرائض فی باب قول النبی لا نورث ما ترکنا صدقۃ عن الزہری عن عروہ عن عائشۃ ان فاطمۃ والعباس اتیا ابا بکر یلتمسان میراثہما من رسول اللہ وہما حینئذٍ یطلبان ارضہما من فدک وسہما من خیبر فقال لہما ابو بکر سمعت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ یقول لا نورث ما ترکنا صدقۃ انما یاکل آل محمد من ہذا المال قال ابو بکر واللہ لا ادع امرا رایت رسول اللہ یصنعہ فیہ الاصنعتہ قالت فہجرتہ فاطمۃ فلم تکلمہ حتی ماتت انتہی کلام البخاری وروی البیہقی عن الشعبی ان ابا بکر دخل علیہا وفاطمۃ فی مرضہا فقال علی ہذا ابو بکر یستاذن علیک قالت تحت ان اذن قال نعم فاذنت لہ فدخل علیہا فرضیہا حتی رضیت کما فی الولائل وفی ریاض النضرۃ المحب الطبری فدخل ابو بکر علی فاطمۃ فاعتذر الیہا وکلمہا فرضیت منہ وعن الاوزاعی قال المغنی ان فاطمۃ غضبت علی ابی بکر فخرج ابو بکر حتی قام علی بابہا فی یوم

حارثم قال لا ابرج مکانی حتی ترضی عنی بنت رسول اللہ صلعم فدخل علیہا علی علیہ السلام
فاقسم علیہا الرضی فرضیت منہ اخرجہ ابن السمان فی الموافقہ و فی مدارج النبوۃ صاحب
ریاض نضرہ اعتذار حضرت ابو بکر صدیق و راضی شدن حضرت فاطمہ زہرا صلوات
اللہ علی نبینا و علیہ نقل کردہ آوردہ اند کہ گفت بیرون آمد ابو بکر و ایستاد بر در حضرت
فاطمہ علیہا السلام در روز گرم و گفت نروم از اینجا تا راضی نگردد از من دختر رسولخدا
صلی اللہ علیہ و آلہ پس آمد نزد فاطمہ علی مرتضی و سوگند داد بفاطمہ کہ راضی شود پس راضی شد
ہکذا فی مدارج النبوۃ و فی البخاری والمسلم و فی المشکاۃ عن المسورہ بن مخرمہ ان
رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ قال فاطمہ بضعۃ منی فمن اغضبہا فقد اغضبنی و فی روایتہ
یریبنی ما رابہا و یوذینی ما اذاہا متفق علیہ و فی مدارج النبوۃ نیز در حدیث
آمدہ ان اللہ یغضب بغضب فاطمۃ و یرضی برضاہا و بصحت پیوستہ کہ پیغمبر صلی اللہ
علیہ و آلہ فرمود فاطمہ بضعۃ منی من اذاہا فقد اذانی و من اغضبہا فقد اغضبنی فی الصواعق
اخرج سعد فی شرف النبوۃ و ابن المثنی انہ صلعم قال یا فاطمۃ ان اللہ یغضب بغضبک و یرضی
برضاک فمن اذی احداً من ولدہا فقد تعرض لہذا الخطر العظیم لانہ اغضبہا و من احبہم
فقد تعرض لرضاہا و در صحیح بخاری و مسلم از مسور بن مخرمہ روایت میکنند کہ رسولخدا
صلعم فرمود فاطمہ گوشت پارہ است از من پس کسیکہ در خشم آرد او را در خشم می آرد
مرا و در روایتی فرمود بد می آید و ناخوش میگرداند مرا آنچہ بد می آید و ناخوش
میگرداند فاطمہ را و ایذا میرساند مرا آنچہ موذیست او را مناقب و فضائل اہل بیت

بیشمار است و دو قسم است یکی مجمل بعنوان اہل بیت و دیگر مفصل بخصوص فاطمہ و علی و حسن و حسین علیہم السلام و چون مقصود در اینجا ذکر فاطمہ زہرا است اقتصار برین نمودہ شد

فصل در بیان تزویج حضرت فاطمہ زہرا با علی مرتضی صلوات اللہ علی نبینا و علیہما

بدانکہ تزویج او بامر خدا بود عن جابر ان اللہ تعالی امرنی ان ازوج فاطمۃ من علی ہذا ما فی تبویب الجامع الصغیر للسیوطی و ایضا فی الصواعق و اخرج النسائی فی خصائص علی عن عبد اللہ بن بریدۃ عن ابیہ قال خطب ابو بکر و عمر فاطمۃ علیہا السلام فقال رسول اللہ انہا صغیرۃ فخطبہا علی علیہ السلام فزوجہا منہ و در سال دویم از ہجرت در شہر رمضان تزوج کرد و بنا کرد در ذی الحجہ و بعضی گفتہ اند تزویج کرد در رجب و بعضی گفتہ اند در صفر و بعضی بعد غزوہ احد کذا فی جامع الاصول و بود زہرا در وقت تزوج شانزدہ سالہ و بعضی ہیجدہ سالہ گفتہ اند و بعضی پانزدہ سالہ و بود علی بست و یکسال و پنج ماہ و در روایات آمدہ کہ خواستگاری کرد فاطمہ را ابو بکر پس تعلل کرد آنحضرت و گفت من انتظار وحی دارم در تزویج وی پس نیز خواستگاری کرد عمر او را و ہمین جواب یافت از رسول خدا صلی اللہ علیہ و آلہ و در مشکاۃ آوردہ چون خطبہ کردند فاطمہ را ابو بکر و عمر آنحضرت فرمود کہ او صغیرہ است پس ترگفت علی و ام ایمن و در روضۃ الاحباب گفتہ گفتند بوی اہل و خواص او کہ تو بروی نزد آنحضرت و خواستگاری کن دختر او را گفت علی شرم دارم من

از رسولخدا صلی اللہ علیہ وآلہ وگفت رد کرد حضرت خواستگاری ابوبکر و عمر را من چون
برہر گفتند تو نزدیک ترین مردمی بوی و ابن عم اُویی و پسر ابوطالبے برو و شرم
مکن پس آمد علی نزد رسولخدا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلام داد بروی پس جواب سلام
وی داد آنحضرت وگفت چہ چیز آوردہ است ترا نزد ما ای پسر ابوطالب گفت
آمدہ ام تا خواستگاری کنم فاطمہ را پس گفت رسولخدا صلی اللہ علیہ وآلہ مرحباً و اہلاً
و زیادہ نہ کرد بریں و روایت می کند انس کہ بودم من نزد رسولخدا صلی اللہ
علیہ وآلہ پس در گرفت آنحضرت را حالتیکہ در میگرفت او را نزد وحی و ربودہ شد
از خود بستر کشادہ شد آنحالت و بحال خود باز آمد پس گفت آمد مرا جبرئیل از نزد
پروردگار عرش وگفت بدرستیکہ خدا تعالی امر می کند ترا کہ تزویج کنی فاطمہ را با علی
ای انس برو و بخوان ابابکر و عمر و عثمان و طلحہ و زبیر را و جماعہ انصار را
پس حاضر شدند این قوم و خطبہ خواند آنحضرت خطبہ بلیغ پس حمد گفت مر خدا را و ثنا
کرد بروے و ترغیب کرد در نکاح پس تزویج کرد فاطمہ را بعلی مرتضی علیہ السلام بر مہر
چہار صد مثقال از فضہ وگفت قبول کردی و راضی شدی ای علی پس گرفت
آنحضرت طبقی از خرما و پراگندہ کرد میان قوم و از ینجا گفتہ اند قومی ز فقہا کہ
مستحب پراگندہ کردن شکر و بادام در ضیافت عقد نکاح و در مواہب لدنیہ نقل
می کند خطبہ را الحمد للہ المحمود بنعمتہ المعبود بقدرتہ المطاع بسلطانہ المرہوب من
عذابہ و سطوتہ النافذ امرہ فی سمائہ و ارضہ الذی خلق الخلق بقدرتہ و میزہم باحکامہ

واغزہم بدینہ واکرفہم بنبیہ محمد صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم ان اللہ تبارک اسمہ وتعالے
عظمتہ جعل المصاہرۃ سببًا لاحقًا وامرًا مفترضًا وشج بہ الارحام والزم الانام فقال
عز من قایل وہو الذی خلق من الماء بشرًا فجعلہ نسبًا وصہرًا وکان ربک قدیرًا ولکل
اجل کتاب یمحو اللہ ما یشاء ویثبت وعندہ ام الکتاب ثم ان اللہ امرنی ان ازوج
فاطمہ من علی ابن ابیطالب صلواۃ اللہ علی نبینا وعلیہ الخ وفی الصواعق قال رسول اللہ
فاشہدوا انی قد زوجتہ علی اربعمائۃ مثقال فضۃ ان رضی بذلک علی ثم دعا صلی اللہ
علیہ وآلہ وسلم لطبق من بسر ثم فقال انتہبوا ودخل علی فتبسم النبی صلی اللہ علیہ وآلہ فی وجہہ
ثم قال ان اللہ عز وجل امرنی ان ازوجک فاطمہ علی اربعمائۃ مثقال فضۃ رضیت بذلک
قال قد رضیت بذلک یا رسول اللہ فقال صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم جمع اللہ شملکما واعز جدکما
وبارک علیکما واخرج منکما الکثیر الطیب وذکر کردہ است خبر ری در حصن حصین
از ابن حبان در صحیح خود کہ چون تزویج کرد آنحضرت صلعم علی را با فاطمہؑ در آمد در
درخانۂ او وگفت مر فاطمہ را بیار برائے من آبے پس گرفت فاطمہ قدحی چوبین را و پر کرد
آنرا بہ آب پس گرفت آنحضرت صلعم آنرا و انداخت آب دہن مبارک خود در وے
وگفت فاطمہ را ابیش آپس پیش آمد فاطمہ پس پاشید آب را در میان سینہ و بر سر وے
وگفت خداوندا من پناہ میدہم بتو او را و ذریت او را از شیطان راندہ
شدہ پس گفت پشت بکن ای فاطمہ بجانب من پس پشت کرد بجانب حضرت
پس ریخت آنحضرت آب را میان شانہای وی وگفت خداوندا پناہ میدہم بتو

اورا و ذریت او را از شیطان رجیم باز گفت آنحضرت بیارید آب را گفت علی دانستم
من آنچه میخواهد آنحضرت پس برخاستم و کاسه را آب پر کردم و آوردم پس گرفت
آنحضرت آنرا و بینداخت آب دهن خود را در وی و گفت مرا پیش آئی پس پیش
رفتم پس انداخت آب را بر سر و روی من و گفت اللهم انی اعیذه بک
و ذریته من الشیطان الرجیم پس گفت در آی باہل خود بسم الله والبرکته و در بعضی
روایات آمده که آمد رسولخدا صلی الله علیه وآله روز نکاح فاطمه با علی بعد از نماز
عشا بسوی خانهٔ ایشان پس برداشت ظرفی از آب و انداخت آب دهن
مبارک خود را در وی و خواند معوذتین را و دعا کرد و امر کرد علی را که بیاشامد
آن آب را و وضو سازد بعد از ان امر کرد فاطمه را که بیاشامد آن آب را و وضو
سازد و از ان پس گفت خداوندا این هر دو از من اند و من از ایشانم خداوندا
چنانکه دور کردی از من پلیدی را و پاک ساختی مرا پاک گردان این هر دو را پس
گفت ایشان را بروید بسوی خوابگاه خود و گفت خداوندا پیوند ده الفت
ده میان ایشان و برکت ده در ایشان و ذریت ایشان و فراهم آر بر ایشان
از ایشان ذریت بسیار پاک و در روایت کرده است خطیب از ابن عباس که چون
تزویج کرد رسولخدا فاطمه را با علی گریه گرفت فاطمه را پس گفت آنحضرت چه خبر گریانید
ترا ای دخترکم من گفت یا رسول الله تزویج کردی تو مرا با مردی که نیست او را
مال و نه چیزی پس گفت اما راضی نیستی تو که خدا تعالی برگزیده از زمین دو مرد را

که یکی ازان دو مرد بد پرستست و دیگرے شوہر تو و در روایت حاکم از ابی
ہریرہ آمدہ که گفت آیا راضی نیستی تو که تزویج کردم ترا با اولین مسلمانان از
روی اسلام و داناترین ایشان از روی علم و تو بہترین نساء امت منی چنانکه
مریم در قوم خود و در روایت طبرانی آمدہ تزویج کردم ترا با نیکبختی در
دنیا و در آخرت از صالحان است و منقولست که آنحضرت از علی پرسید که
ہیچ چیز در دست داری علی صلوات اللہ علی نبینا و علیه گفت اسپے و زرہے
دارم فرمود اسپ ترا ضرورست لیکن زرہ را بفروش و بہائی آنرا پیش
من بیار پس آنرا بچہار صد و ہشتاد درہم فروخت و نزد حضرت صلعم آورد حضرت
مشتی ازان بگرفت و به بلال داد تا در بوی خوش صرف کند و بقیه بام سلمه
سپرد که در جہاز فاطمه صرف کنند و کارسازی او کنند و متاع خانه و اثاث البیت
بخر دپس دو جامه برد و دو نہالی از کتان و چار بالش و دو بازو بند و نقرہ و قطیفه
و تکیه و قدحی و آشنائی و سبوئی و مشکی و مشربه و امثال آن خرید و در مواہب لدنیه
گوید که ولیمه کرد علی بر فاطمه صلوات اللہ علی نبینا علیہما و نبود ہیچ ولیمه دران
زمین بیشتر از ولیمه وی گرو نہاد زرہ خود را نزد یہودی بنصف پیمانه شعیر و بود
ولیمه وی چند صاع شعیر و تمر و حلیس و ان طعامی است که از تمر و سمن و قند بہم آمیخته
می شود روایت کرد آنرا احمد در مناقب ہذا ما فی مدارج النبوة و قال الشیخ
الامام الاجل ابو نصر محمد بن عبد الرحمن الہمدانی رحمة اللہ علیه فی السبعیات فی المجلس السابع فی یوم الجمعة

فلما بلغت فاطمة مبلغ النساء كان رسول الله يغتنم لاجلها ويقول الميت ليا والدة
يرميها وسئى اسباب تزويجها فنزل جبرئيل وقال الجبار يقريك السلام ويقول
يا محمد لا تغتم في امر تزويجها فانها احب الي منك فعوض امر تزويجها منك الي فاني ازوجها
ممن احب سجد رسول الله سجدة الشكر ثم رجع جبرئيل فلما كان يوم الجمعة جاء جبرئيل
الى رسول الله وبيده طبق وميكائيل واسرافيل وعزرائيل عليهم السلام بيد كل واحد
منهم طبق مغطى بمنديل وعند كل واحد منهم الف ملك ووضعوا الاطباق بين يدي
رسول الله فقال ما هذا يا جبرئيل قال فان الله يقول اني زوجت فاطمة من علي ابن ابيطالب
صلوات الله على نبينا وعليه وهذا ثواب الجنان واثمارها اليس عليها الصاب وانثر
عليها الثمار فسجد رسول الله ثم رفع راسه فقال يا جبرئيل فاطمة ترضاء بما يرضى والي
احب منك هذه الهدايا والعطايا في دار البقاء لا في دار الفناء ولكن يا جبرئيل
اخبرني كيف كان تزويج فاطمة في السماء قال جبرئيل يا محمد ان الله تعالى امرنا بان
نفتح ابواب الجنان ونغلق ابواب النيران فغلقت ثم زين العرش والكرسي وشجرة طوبى
وسدرة المنتهى ثم امر الله تعالى الولدان والغلمان بان ينصبوا في كل قصر اي خيم
وكل غرفة اي حجلة وليجلسوا الوليمة عرس فاطمة وامر ملائكة السموات المقربين والروحانيين
بان يجتمعوا تحت شجرة طوبى ثم ارسل الله تعالى الريح المثير فهب في الجنان فاسقطت من
اشجارها الكافور والمسك والعنبر على الملائكة ثم امر الله تعالى طيور الجنة بان تغني
فرقصت الحور العين ونثرت الاشجار الحلي والجواهر عليهن وجثت الولدان والغلمان

ثم نادى الخليل جل جلاله واثنى على نفسه وقال انى زوجت سيدة نساء العالمين فاطمة من
علي بن ابيطالب صلوات الله على نبينا وعليه قال يا جبرئيل كنت خليفة علي وانا خليفة
رسولي محمد فزوجها اليه وقبلها من علي فهذا اعقد نكاح فاطمة في السماء فاعقد انت يا
محمد في الارض فاخبر رسول الله علي بن ابي طالب ثم فاطمة وجمع اصحابه في المسجد فنزل
جبرئيل وقال ان الله تعالى امر عليا بان يقرا الخطبة بنفسه فقرء خطبة الحمد لله
المتوحد بالجلال المتفرد بالكمال خالق بربته ومحسن صنعات خليقته الذي ليس
كمثله شئ ولا يكون كمثله الا هو خلق العباد في البلاد فالهمهم بالثناء فسبح بحمده وقدسو
وهو الله الذي لا اله الا هو امر عباده بالنكاح فاجابوه والحمد لله على انعامه واياديه
اشهد ان لا اله الا الله شهادة تبلغه وترضيه وتنجي قائلها وتقيه يوم يفر المرء
من اخيه وامه وابيه وصاحبته وبنيه وصلى الله على محمد النبي الذي اجتباه بوجهه وتقضيه
صلوة تبلغه الرتبى وتحظيه ورحمة الله على آله واصحابه ومحبيه والنكاح مما قضاء الله
تعالى واذن فيه واني عبده وابن عبده وابن امته الراغب الى الله والخاطب
خير نساء العالمين وقدرت لها من الصداق اربع مائة درهم عاجلة غير اجلة
فهل زوجتها يا ايها الرسول النبي الامي على سنة من مضى من المرسلين وقال النبي
قد زوجت فاطمة منك يا علي وزوجك رضيتك واختارك قال علي قبلتها
من الله ومنك يا رسول الله صلى الله عليه وآله فلما سمعت فاطمة بان اباها زوجها
وجعل الدراهم مهرها قالت يا ابت ان بنات سائر الناس تزوجن على الدراهم

والدنانیر در وجتی علی الدساہم والدنانیر فما الفرق بین نبتک وبین سائر الناس فاسل اللہ تعالی ان یجعل مہری شفاعۃ عصاۃ امتک فنزل جبرئیل من ساعتہ وبیدہ حریر وفیہ مکتوب جعل اللہ مہر فاطمۃ الزہرا ابنت محمد المصطفی صلی اللہ علیہ وآلہ شفاعۃ امتہ العاصین فاوصت فاطمۃ وقت خروجہا من الدنیا بان یجعل ذلک الحریر فی کفنہا وقالت اذا حشرت یوم القیامۃ ارفع ہذا الحریر واشفع عصاۃ امۃ النبی انتہی کلامہ وفی الصواعق اخرج ابوبکر الخوارزمی انہ صلعم خرج علیہم ووجہہ مشرق کدایرۃ القمر فسالہ عبدالرحمن بن عوف فقال بشارۃ اتتنی من ربی فی اخی وابن عمی وابنتی بان اللہ تعالی عزوجل زوج علیا من فاطمۃ وامر رضوان خازن الجنان مہز شجرۃ طوبی فحملہا رقاقا یعنی صکاکا بعدد محبی اہل البیت وانشاء تحتہا ملائکۃ من نور دفع الی کل ملک صکا فاذا استوت القیامۃ بالہا نادت الملائکۃ فی الخلائق فلا یبقی محب لاہل البیت الا دفع الیہ صک فیہ فکاک من النار فصار اخی وابن عمی وابنتی فکاک رقاب رجال ونساء من امتی من النار وفی افضل الخطاب عن ابی بکر انہ قال لما تزوج النبی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم ابنتہ فاطمۃ من علی قال صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم زینتوا حبیبی وقرۃ عینی فاطمۃ یحیی وقرۃ عینی بافضل زینتکم واکثروا الطیب ولا تنسوا الخمار عن فاطمۃ ونزد بعضی تزویج وی در ماہ مبارک رمضان بعد مراجعت از بدر ونزد بعضی بعد از وقعہ احد اخرج ابو عمر عن عبید اللہ بن محمد بن سماک بن جعفر الہاشمی یقول انکح

رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ فاطمۃ علی بن ابیطالب صلواۃ اللہ علی نبینا وعلیہما بعد واقعہ
اُحدٍ وکان سنّہا یوم تزوّجہا خمس عشرۃ سنۃ وخمسۃ اشہرٍ ونصفًا وسن علی یومئذٍ احدی
وعشرین سنۃ وخمسۃ اشہر وزفاف کرد در ذی الحجہ ودعا کرد اسماء بنت عمیس را
کہ در زفاف حضرت زہرا حاضر بود اخرج النسائی عن اسماء بنت عمیس قالت کنت فی
زفاف فاطمہ بنت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم فلما اصبحنا جاء النبی فضرب الباب
ففتحت لہ ام ایمن فقالت لقال اذکان فی لساننا لغثۃ وسمعت النساء صوت النبی صلی اللہ
علیہ وآلہ وسلم فتحبین قال اختہ احتبسب انا فی ناحیتہ فقالت فجاء علی صلوات اللہ علی علیہ
الصلوٰۃ والسلام فدعاء النبی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم ونفخ علیہ من الماء ثم قال ادعو لی
فاطمہ فجاءت علیہا السلام وعلیہا خرقتہ من الحیاء فقال قد انکحتیک احب اہلبیتی الیٰ
ودعاء لہا ونفخ علیہا من الماء فخرج رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ فرای سوادًا قال
من ہذا قلت اسماء قال ابنۃ عمیس قلت نعم قال کنت فی زفاف فاطمہ بنت رسول اللہ صلی اللہ
علیہ وآلہ تکرمیہا قلت نعم قالت فدعا لی ہذا ما فی ازالۃ الخفاء ودر شواہد النبوۃ است
کہ اسماء بنت عمیس از فاطمہ زہرا صلوات اللہ علی نبینا وعلیہما روایت میکنند کہ گفت
در شبے کہ علی بن ابیطالب صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ وآلہ با من زفاف کرد ترسیدم
زیرا کہ شنیدم کہ زمین با وی سخن میگفت بامداد آن را با رسول خدا صلی اللہ علیہ وآلہ
حکایت کردم رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ سجدہ دراز کرد پس سر برآورد و
گفت ای فاطمہ بشارت باد ترا بپاکیزگی نسل بدرستیکہ خدا تعالیٰ فضیلت نہاد شوہر ترا

فصل بیان ولادت حضرت سیدة النساء العالمین فاطمه زهرا

بر سائر خلائق و زمین را فرمود که باو بگوید اخبار خود را آنچه بر روی زمین خواهد گذشت از مشرق تا مغرب انتهی کلامه و اما مه آورده اند که این مزاوجت با سعادت در شب پنجشنبه بست و یکم ماه محرم از سال دویم هجرة و بعضی گفته اند که در روز شنبه ماه ذی الحجه بود و به روایت شیخ طوسی زفاف آنحضرت به شانزده روز بعد از زفاف رقیه بوده است بعد رجوع از جنگ بدر و چند روز از ماه شوال گذشته بود و از حضرت امام جعفر صادق صلوات اللہ علیه روایت کرده اند که تزویج آنحضرت در ماه رمضان بود و زفاف ذالحجه بود از سال دویم هجرت و رسولخدا صلی اللہ علیه و آله از درهم های بهای زره امیر المومنین علی بن ابیطالب صلواة اللہ علی نبینا و علیه که آمده بود دو کف برگرفت و بابی بکر داد و فرمود ببازار برو و از برای فاطمه آنچه در کار است از جامه و اثاث البیت بیار و عمار بن یاسر و جمعی از صحابه را در پی او فرستاد تا همگی در بازار درآمدند پس هر یک از ایشان چیزی را که اختیار مینمودند با بوبکر مینمودند و به مصلحت او میخریدند پس پیراهنی خریدند به هفت درهم و مقنعه بچهار درهم و قطیفه سیاه و کرسی و پردهٔ ابریشم و حصیری و دست آسیائی و بادیه مسی و ظرفی برای آب خوردن و کاسه چوبی از برای شیر و مشکی از برای آب و مطهره نقره اندوده و سبوی سبز و کوزه های از سفال چون همه اسباب را خریده حضرت ابوبکر بعضی را بر داشت و هر یک از صحابه را بعضی را برداشتند و بخدمت حضرت رسول اللہ آوردند حضرت صلعم هر یک را از انها بدست می گرفت و ملاحظه می نمود و می فرمود خداوندا

مبارک گردان این را بر اہلبیت رضی اللہ عنہم نزلہا قالوا

فصل در بیان صبروی

بر مصائب و مشقتہا و تنگی معیشت و محنتہائی کہ برائی رضائی خدا و رفع درجات عقبی در زین
دنیا کشیدہ و بر نفس نفیس خود گوارا ساختہ اخرج ابوبکر عن ضمرۃ قال قضی رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وآلہ علی ابنتہ فاطمۃ الخدمۃ فی البیت وقضی علی علی بما کان خارجا من البیت
واخرج ابوبکر عن ابی البختری قال قال علی لامہ فاطمۃ بنت اسد اکفی فاطمۃ بنت رسول اللہ
الخدمۃ خارجا شقایۃ الماء والحاجۃ وتکفیہا العمل فی البیت العجن والخبز والطحن واخرج
احمد عن عطاء بن السائب عن ابیہ عن علی ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ لما زوجہ فاطمۃ بعث
معہا بخمیلۃ ووسادۃ من ادم حشوہا لیف ورحی وسقاء وجرتین فقال لی بفاطمۃ
ذات یوم واحد واللہ لقد سنوت حتی قد اشتکت صدری قال وقد جاء اللہ اباک
بسبی فاذہبی فاستخدمیہ فقالت وانا واللہ قد طحنت حتی مجلت یدی فاتیت النبی
صلی اللہ علیہ وآلہ فقال ما جاء بک ای بنیہ قالت جئت لاسلم علیک فاستحیت ان
تسالہ فرجعت فقال ما فعلت قالت استحیت ان اسالہ فاتیناہ جمیعا فقال علی یا رسول اللہ
واللہ لقد سنوت حتی اشتکیت صدری وقالت فاطمۃ طحنت حتی مجلت یدای وقد
جاءک اللہ بسبی وسعۃ فاخدمنا فقال واللہ لا اعطیکما وادع اہل الصفۃ تطوی بطونہم
لا انفق علیہم لکن ابیعہم وانفق علیہم اثمانہم فانا ہما النبی صلی اللہ علیہ وآلہ وقد دخلا
فی قطیفتہما واذا غطیا رؤسہما تکشفت اقدامہما واذا غطیا اقدامہما تکشف روسہما

قال انقال مکانکما قال لا اخبر کما بخیر مما سالتمانی قال بلی فقال کلمات علمنیهن جبرئیل
فقال تسبحان دبر کل صلوٰة عشراً وتحمدان عشراً وتکبران عشراً فاذا اویتما الی
فراشکما فسبحا ثلثا وثلثین وحمدا ثلثا وثلثین وکبرا اربعا وثلثین قال علی واللہ ما
ترکتهن منذ علمنیهن رسول اللہ قال لہ ابن الکوآء ولا لیلة صفین فقال قاتلکم اللہ یا
اہل العراق نعم ولا لیلة صفین **حاصل ترجمہ** آنکہ حضرت رسول اللہ صلی اللہ
علیہ وآلہ وسلم مقرر کردہ کہ کاروبار درون خانگی مثل نان پختن وخانہ جاروب کردن
وآسیا برای آرد گردانیدن فاطمہ بنت رسول اللہ بتقدیم رساند وکارہای
بیرونی مثل شتر آب دادن واز بازار چیزی خریدن علی مرتضے صلواة اللہ
علی نبینا وعلیہ بدان قیام نماید ومرویست کہ فاطمہ از بسکہ پیش آتش نشستہ و
نان پختہ وخانہ جاروب کردہ وآسیا گردانیدہ بود رنگ روی مبارکش متغیر شدہ بود
ودست وی آبلہ کردہ وجامہ او پرگرد وغبار چرکین گشتہ باری بطلب خادمی
پیش آنحضرت رفتہ حضرت فرمود من شمارا چیزی تعلیم کنم کہ بہ از خادم باشد وقتیکہ
بجامہ خواب بروید بگوئید سی وسہ بار سبحان اللہ وسی وسہ بار الحمد للہ وسی وچہار بار اللہ اکبر
علی مرتضی صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ میفرماید کہ ہرگز این وردرا ترک نکردم
ابن الکوا گفت نہ در شب صفین یعنی در شب صفین کجا فرصت دست داد کہ این ورد دادہ باشد
فرمود علی مرتضی صلواة اللہ علی نبینا وعلیہ کہ خراب کند شمارا خدا ای اہل عراق
من در شب صفین ہم ترک نکردم چون از کرامات وی مشہور ست کہ در رکاب

اسپ پائی می گذاشت وتا بر پشت اسپ میرسید قرآن ختم می کرد پس اداے این
ورد چه قدر کار داشت که ابن الکواء ازان متعجب شد **ابیات**

کار پاکان را قیاس از خود مگیر	گرچه ماند در نوشتن شیر و شیر
اولیا اطفال حق اند ای پسر	غایبی و حاضری بس با خبر

وروزی آنحضرت صلعم بخانه فاطمه زهرا علیها السلام تشریف آورد و دید که جامه
سطبر از پشم شتر پوشیده نشسته است آنحضرت آب در دیده بگردانید وگفت اے
فاطمه امروز بمشقت وتنگی دنیا صبر نمائی تا فردائی قیامت نعیم بهشت ترا باشد
منقولست که روزی آنحضرت دست مبارک خود بر سینه فاطمه زهرا علیها السلام
نهاد ودعا کرد که خداوندا اورا از گرسنگی امین گردان فاطمه میفرماید ازان
باز هرگز در خود زحمت گرسنگی نیافتم واز ابی هریره آمده است که گفت سیر
نشدند آل محمد از طعام سه روز پیاپی تا رفتند ازین عالم رواه الشیخان
واز ابن عباس آمده که میگذرانید آنحضرت واهل وعیال وی شبها پیاپی
که نمی یافتند طعام شب وبود طعام ایشان مگر نان جو رواه الترمذی وصححه
ودر حدیث بخاری ومسلم آمده که سیر نشدند آل محمد از نان جو دو روز پیاپی
واز حسن بصری آمده که خطبه خواند آنحضرت وگفت بخدا سوگند شام نکردند
آل محمد یک صباح را بطعامی ودر روایت است که در خانه حضرت زهرا
پرده از حریر بود آن حضرت تشریف آورد وآنرا گرفت وبفقرا داد حضرت

فاطمہ زہرا عرض کرد کہ یا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ تو پوشیدن این را بر نسا، امت خود روا داشتی حضرت فرمود بر نسا، امت خود نہ بر تو کہ فضل وکمال داری وخداتعالی برائی تو در آخرت ہمہ چیز مہیا ساختہ نہ برائی دنیا ولذت آن آفریدہ فی الصواعق واخرج احمد وغیرہ انہ صلعم کان اذا قدم من سفر اتی الی فاطمۃ واطال المکث عندہا ففی مرۃ لتقسہا وسانہ مسکتین من ورق وقلادۃ وقرطین وستر الباب بیتہا فقدم صلعم ودخل علیہا ثم خرج وقد عرف الغضب فی وجہہ حتی جلس علی المنبر فطنت انہ انما فعل لما رای ما صنعتہ فارسلت بہ الیہ یجعلہ فی سبیل اللہ تعالی فقال فعلت فداہا ابوہا ثلاث مرات لیست الدنیا من محمد ولا من آل محمد ولو کانت الدنیا یعدل عند اللہ تعالی فی الخیر جناح بعوضۃ ما سقی منہا کافرا شربۃ ماء ثم قام فدخل صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم علیہا وزاد احمد انہ صلعم امر ثوبان یدفع ذلک الی بعض اصحابہ وبان یشتری لہا قلادۃ من عصب وسوارین من عاج وقال ان ہولاء اہل بیتی ولا احب ان یاکلوا طیباتہم فی حیوتہم الدنیا واخرج ابو بکر عن الحارث عن علی قال ہدایت لی وتحتنا الا جلد کبش ہذا ما فی ازالۃ الخفا وغیرہ وا ابن ضیق وقلت معیشت مر آنحضرت را وآل واصحاب او را از جہۃ احتیاج وافلاس ونایافت نبود بلکہ گاہی بجہۃ اختیار وایثار بود وگاہے بجہت کراہت سیری وکثرت خوردن واختیار ریاضت وتکلیف اختیاری بود برای رضای باری نہ اضطراری بناچاری ورنہ اگر میخواستند کوہ ہا برای ایشان حقتعالی از طلا میساخت

فصل در بیان وفات حضرت سیدة النساء و موضع قبر شریف و اختلاف آن

روایت کرده است دارمی که چون نازل شد اذا جاء نصر الله والفتح خواند آنحضرت
فاطمه زهرا را و گفت که بموت خود خبر داده شده ام پس بگریست فاطمه پس گفت آنحضرت
گریه مکن که تو اول اهل بیت منی که بخواهی پیوست بمن پس خنده کرد فاطمه سلام الله علیها
و در بعضی روایت آمده که آنحضرت عرض میکرد قرآن را بر جبرئیل و میخواند
با وی از قرآن مجموع آنچه بتفریق نازل شده بود بر آنحضرت در هر سالی یکبار
و آن درین سال دو بار بمیان آمد و این از علامات رحلت ازین عالم بود و آنوقت
حضرت فاطمه را طلب فرمود و خبر به رحلت خود داد و صحیح آنست که در حین اشتداد
مرض حضرت صلی الله علیه وآله وسلم حضرت فاطمه زهرا را طلبید و چون حضرت فاطمه
زهرا علیها السلام نزد آنحضرت آمد فرمود مرحبا یا بنتی و در پهلوی خود نشاند
و دائما آنحضرت در حالت صحت چون فاطمه را دیدی برخواستی و متوجه استقبال او
شدی و او را ببوسیدی و ببوئیدی و بر جائی خود نشاندی و چون بسفر
میرفتی آنحضرت آخر کسی را که وداع کردی فاطمه زهرا بودی و چون مراجعت
فرمودی اول کسیکه از اهلبیت ملاقات با و نمودی وی بودی آنگاه بحجرات
ازواج تشریف می برد پس در وقت اشتداد مرض در گوش حضرت فاطمه زهرا
صلواة الله علی نبینا وعلیها سخنی گفت فاطمه گریان شد باز بهمان طریق سخنی گفت

خباب زہرا مسرور و خندان گشت حضرت عایشہ گوید کہ با فاطمہ گفتم ہیچ گریہ را
بخندہ و ہیچ غم را بشادی مقارن متصل ندیدہ ام چنانکہ امروز در تو دیدم سبب
چیست فاطمہ گفت کہ این سریست میان من و رسولخدا صلے اللہ علیہ و آلہ کہ
فاش نتوانم کرد آنرا حضرت عایشہ گفت پس فاطمہ آن سر را فاش نکرد تا آنحضرت
از دنیا رحلت نمود بعد از فوۃ آنحضرت باز پرسیدم کہ آن چہ سخن بود گفت کہ اول بار
رسولخدا فرمود بدرستیکہ جبرئیل با من ہر سال قرآن یکبار عرض میخواند و امسال
دو نوبت خواند گمان نمی برم الا آنکہ اجل من نزدیک رسیدہ است کہ جبرئیل در
خواندن قرآن این اہتمام نمود پس بگریستم و در بار دویم گفت اول کسیکہ از اہل بیت
من بمن ملحق گردد تو باشی و ازین بشارت خندان گشتم و در روایتی آمدہ کہ فرمود
اجل من نزدیک رسیدہ است اول کسیکہ از اہل من ملحق میشود بمن تو باشی پس گریستم و در بار
دویم گفت راضی نیستی کہ سیدہ نساء اہل بہشت تو باشی اما روایت اولی دلالت
دارد براینکہ فرح و خندہ فاطمہ زہرا براولیت لحوق ویست بآنحضرت صلعم و خبر
خیریت السیادت از ہمہ نساء اہل جنت زائد است بران فی المشکاۃ عن عایشۃ
قالت کنا ازواج النبی صلی اللہ علیہ و آلہ عندہ فلما اقبلت فاطمۃ ما تخفی مشیتہا من مشیۃ
رسول اللہ فلما راہا قال مرحبا یا بنتی ثم اجلسہا ثم سارہا فبکت بکاء شدیدا فلما رای حزنہا
سارہا الثانیۃ فاذا ہی تضحک فلما قام رسول اللہ صلے اللہ علیہ و آلہ سالتہا عما
سارک قالت ما کنت لافشی علی رسول اللہ سرہ فلما توفی قالت عزمت علیک

بکالی علیک من الحق لما اخبرتنی قالت اما الآن فنعم اما حین سارنی فی الامر الاول فانہ
اخبرنی ان جبرئیل کان یعارضنی القرآن کل سنتہ مرۃ فانہ عارضنی بہ العام مرتین ولا اری
الاجل الا قد اقترب فاتقی اللہ و اصبری فانی نعم السلف انا لک فبکیت بکاء الذی رأیت فلما رای جزعی
سارنی الثانیۃ قال یا فاطمۃ الا ترضین ان تکونی سیدۃ نساء اہل الجنۃ او نساء العالمین
وفی روایۃ فسارنی فاخبرنی انہ یقبض فی وجعہ فبکیت ثم سارنی فاخبرنی انی اول
اہل بیتہ تتبعہ فضحکت متفق علیہ ہذا الحدیث فی البخاری والمسلم وبود وفاۃ فاطمہ بعد از آنحضرت
صلعم بقول اشہر شش ماہ سیوم ماہ مبارک رمضان وبعضی سہ ماہ گفتہ اند وروی عن الامام
ابی جعفر الباقر انہ قال ما رایت فاطمۃ ضاحکۃ منذ قبض النبی حتی قبضت ولما توفیت غسلہا
علی واسماء بنت عمیس وروی انہا ماتت بعد فوت ابیہ بستۃ اشہر لیلۃ الثلثاء لثلث خلون
من رمضان سنتہ احدی عشرۃ من الہجرۃ علی الصحیح وقیل ماتت بعد ابیہ بثلثۃ اشہر وقیل
بشہرین وقیل بثمانیۃ اشہر وقیل ثمانیہ یوم وقیل بخمس وسبعین یوما وقیل باربعین یوما
و در بقیع در شب مدفون گشتہ ونماز گذارد وبروی علی عزم وبہ قولی عباس وگویند
روز دیگر ابوبکر صدیق رضی اللہ عنہ وعمر فاروق رضی اللہ عنہ ودیگر صحابہ رضی اللہ عنہم
با علی مرتضی شکایت کردند کہ چون ما را خبر نکردی تا شرف نماز بر وے دریافتیمے
علی عذر گفت کہ بنا بر وصیت وی کردم کہ چون از دنیا بروم مرا بہ شب دفن کنی
تا چشم نامحرم بر جنازہ من نیفتد مشہور میان مردم ومذکور در روضۃ الاحباب
وغیرہ است و در روایت بخاری علی مرتضی بر فاطمہ زہرا نماز گذارد وصلی العباس

علی ما رواہ الدولابی وابو بکر علی ما رواہ ابو سعید السمان و دفنت لیلا بالبقیع او فی بیتہا علی اختلاف الروایات وکان بیتہا متصلا بالمسجد فلما زاد بنو امیۃ فی المسجد صار فیہ و رثاہا علی رضی اللہ عنہ بہذہ الابیات شعر لکل اجتماع من خلیلین فرقۃ وکل الذی دون الفراق قلیل ✤ وان افتقادی فاطمۃ بعد احمد ✤ دلیل علی ان لا یدوم خلیل ✤ وکیف ہناک العیش من بعد فقدہم ✤ لعمرک شئ ما الیہ سبیل ✤ ہذا فی مدارج النبوۃ وکانت لما توفی ابوہا ثمان وعشرون سنۃ وستۃ اشہر او قیل ثلث وعشرون سنۃ وقیل اربع وعشرون سنۃ والیہ ذہب الذہبی رحمۃ اللہ علیہ واما روایتہا فقلیلۃ فانہا روت عن ابیہا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم یسیر الانہا لم تعش بعدہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم الا قلیلا روی عنہا علی کرم اللہ وجہہ و ولداہا الحسن والحسین رضی اللہ عنہما وعائشۃ وام سلمۃ وسلمی ام ولد ابی رافع واسماء بنت عمیس وغیرہم وکل ما روی عنہا ثمانیۃ عشر حدیثا اتفق البخاری والمسلم علی واحد منہا الذی روی عنہا عائشۃ عن رسول اللہ صلعم اخبرہا ان یقبض فی وجعہ وانہا اول اہلیتہ تبعتہ وانہا سیدۃ نساء اہل الجنۃ واما اولادہا فانہا ولدت ثلثۃ بنین الحسن والحسین سبق ذکرہما واما محسن فمات رضیعا وبنتان زینب و ام کلثوم وقال اللیث بن سعد وثالثۃ رقیۃ وماتت صغیرۃ فاما زینب فزوجہا ابوہا من ابن اخیہ عبد اللہ بن جعفر ابن ابی طالب و ولدت لہ وماتت عندہ واما ام کلثوم فزوجہا ابوہا من عمر ثم لما مات عمر تزوجہا عون بن جعفر بن ابی طالب وبعد فوتہ تزوجہا اخوہ محمد بن جعفر وبعدہ عبد اللہ بن جعفر وماتت فی الوقت الذی

مات فیہا منہا زید بن عمر ابن الخطاب و صلی علیہما عبد اللہ بن جعفر او عبد اللہ بن عمر او سعد
بن ابی وقاص و قدم زید علی امہ مما یلی الامام والعلم عند اللہ ذی الجلال والاکرام
ہذا فی مفتاح النجا فی مناقب آل عبا و قد روی انہا اغتسلت فی مرضہا فلما فرغت
تحنطت
الجعت مستقبلہ القبلۃ وجعلت یدہا تحت خدہا ثم قبضت فدفنوہا بغسلہا ذلک ولم تغسل
بعد الموت فکان شئی خصصہا بہ ابوہا صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم واما انکار ابن الجوزی غسل
الفاطمہ قبل الموت ودفنہا بثیابہا فنحوانہ ان ذلک لعلہ خصوصیۃ لفاطمہ خصہا ابوہا کما
خص اخوہا ابراہیم بترک الصلوۃ کذا قال حافظ احادیث النبوی جلال الدین سیوطی
و در محل دفن حضرت زہرا اختلاف است بعضی بر انند کہ مرقد مطہر او در بقیع است در
رقبہ عباس آنجا کہ سایر اہلبیت نبوۃ آسودہ اند و بعضے بر انند کہ دفن او ہم در بیت
اوست کہ داخل مسجد شریف نبویست صلی اللہ علیہ وآلہ وجنازہ او را از خانہ بیرون
نبردند والآن زیارت وی ہم درینجا متعارف ست و قول دیگر آمدہ کہ قبر
آنحضرت در مسجد یست در بقیع کہ بوی منسوب است در جہت قبلہ قبہ عباس مایل
بشرق وگفتہ اند کہ وی معروف است بہ بیت الحزن کہ فاطمہ در ایام حزن و مصیبت
رسول خدا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم از صحبت مردم توحش وجدائی گزیدہ در آنجا اقامت
کردہ روزہا بہ گریہ وزاری ونالہ وبیقراری بسر بردی وہر صبح وشام جامہ تسکین
و آرام چاک زدہ از گذارش الام فغان و فریاد میکرد تا آنکہ بعد از ششماہ رحلت
نمود وکسے درین ایام او را متبسم ندید و بزیارت قبر شریف میرفت وخاکی ازان

برمیداشت و می بوئید و بر دیدہ غمدیدہ می نہاد و گریہ می کرد و این شعر میخواند

شعر عربی

ماذا علی من شم تربۃ احمد * ان لا یشم مدی الزمان غوالیا * صبت علی مصائب
لو انہا * صبت علی الایام صرن لیالیا * و در وقت بعضے زیارات گفتہ است

شعر

اذا اشتد شوقی زرت قبرک باکیا * انوح و اشکو ما اراک مجاوبی * یا ساکن الغبراء
علمنی البکا * و ذکرک انسانی جمیع المصائب * فان کنت عنی فی التراب مغیبا *
فما کنت عن قلب الحزین بغائب * و از جملہ مراثی کہ منسوب بحضرت زہرا صلوات اللہ
علی نبینا و علیہا این دو بیت آمدہ است - نفسی علی زفراتہا محبوسۃ * یا لیتہا
خرجت مع الزفرات * لا خیر بعدک فی الحیوۃ و انما * ابکی مخافۃ ان یطول حیاتی *
و مسعودی در مروج الذہب می آرد کہ در موضع قبور حضرت امام حسن صلوات اللہ
علی نبینا و علیہ و امام زین العابدین و امام محمد باقر و امام جعفر صادق سلام اللہ
علیہم اجمعین سنگی یافتند بروی نبشتہ بود ہذا قبر بنت رسول اللہ سیدۃ نساء
العالمین و قبر الحسن بن علی و علی بن الحسین بن علی و قبر محمد بن علی و جعفر بن محمد علیہم التحیۃ
والثناء و ظہور این سنگ در سنہ اثنین و ثلاثین و ثلاثمائۃ بود و در قضیہ دفن امام
المومنین حسن بن علی آمدہ است کہ آنحضرت وصیت کردہ بود کہ اگر مردم نگذارند
تا مرا در پہلوی جد من بسپارند پس در بقیع پیش مادر من فاطمہ زہرا دفن کنید و بالجملہ

مختار در قبر شریف این مکان است و اما مه آورده اند که در مدت بقای حضرت فاطمه زهرا صلوات الله علی نبینا و علیها بعد از رسول خدا صلی الله علیه و آله خلاف بسیار است از شش ماه بیشتر و چهل روز کمتر گفته و احادیث معتبره دلالت می کند بر آنکه بقائے آنحضرت بعد از حضرت رسالت صلی الله علیه و آله هفتاد و پنجروز بوده و در در کتاب مقاتل الطالبین از حضرت امام محمد باقر صلوات الله علی نبینا و علیه روایت کرده که مدت بقائے آنحضرت بعد از پدر بزرگوار خود سه ماه بوده و در روز وفات نیز خلاف بسیار است اکثری بران رفته اند که در ششم ماه جمادی الاخری واقع شده و این قول مخالفت با روایات هفتاد و پنجروز دارد و موافق آن می باید که در اوائل جمادی الاولی واقع شده باشد و از ابن عباس روایت کرده اند که در بست و یکم رجب واقع شده و از کشف الغمه نقل کرده اند که در شب سیوم ماه مبارک رمضان و از ابن شهر آشوب سیزدهم ماه ربیع الاول نقل کرده اند هذا ما قالوا

الباب الثانی در احوال برگزیدهٔ خدا جل و علا نور دیدهٔ محمد مصطفی گلدستهٔ حدیقهٔ علی مرتضی قرة العین فاطمه زهرا حضرت امام حسن مجتبی صلوات الله علیهم اجمعین

فی نصف شهر رمضان و قیل فی النصف من شعبان و قیل لخمس خلون منه سنة ثلاث من الهجرت علی الصحیح و قیل سنة اربع و قیل سنة خمس و روی ابن الخشاب انه ولد

بستة اشهر ولم یولد بستة اشهر مولود فعاش الا الحسن بن علی وعیسی بن مریم وفی روایة
غیره الا الحسن ویحیی بن ذکریا والمشهور انه ولد لتسعة اشهر ولما ولد اذن النبی فی اذنه الیمنی
واقام فی اذنه الیسری وختنه یوم السابع من ولادته وعق عنه کبشا وفی روایة کبشین
وقال لفاطمة زنی شعره وتصدقی بوزنه فضة واعطی القابلة رجل العقیقة ولادت
باسعادتش بقول اصح روز سه شنبه پانزدهم شهر رمضان سنه ثلث از هجرة در
مدینه منوره وقوع یافته از طلحه مرویست که چون آن مولود مسعود تولد نمود
حضرت خیر الانام صلی الله علیه و آله وسلم پرسید که این فرزند ارجمند را چه نام
کرده آید گفتند حرب پس خیر العباد نام انور الا نزاد بحسن تغیر داد و در اخبار آمده
که جبریل نام وی را بهدیه پیش رسولخدا صلی الله علیه و آله آورد بر قطعه از حریر بهشت
نوشته و در مشکاة از حضرت امام محمد باقر صلوات الله علی نبینا وعلیه آورده که
رسولخدا صلی الله علیه و آله از حضرت امام حسن صلوٰة علی نبینا وعلیه بیک گوسفند
عقیقه کرد و بوزن موی سرش نقره تصدق نمود و وزنش یکدرم یا بعض درم
بود و در روایت نسائی گوسفند عقیقه دو تا آمده اما حلیه مبارک آن امام وکان
ابیض مشرباً بحمرة ادعج العینین سهل الخدین دقیق المسربة کث اللحیة ذا وفرة کان عنقه
ابریق فضة عظیم الکرادیس بعید ما بین المنکبین ربعة لیس بالطویل ولا القصیر ملیحا من
حسن الناس وجها وهو ما کان اشبه الناس برسول الله صلی الله علیه و آله وکان جعد الشعر
ویخضب بالسواد وقیل بالحناء والکتم یعنی بود حضرت حسنؑ سرخ و سفید و بود چشمهاے

آنحضرت بزرگ وسیاه گویا سُرمه کشیده است و رخسار های آنحضرت هموار و صاف

ولطیف بود خطی باریک از موها میان سینه از بالا تا ناف و رشین مبارکش انبوه بسیار بود

گردن شریف آنحضرت بصفا مانند کوزهٔ نقره و سر استخوانهای شانه و بازویش گنده

ومیان دو شانه و بازوی آنحضرت فاصله بسیار بود یعنے پهن سینه بود و میانه

قد نه دراز و نه کوتاه و رنگ مبارکش نمکین بود و نیکوترین آدمیان در خلق و خلق

ومرغول موئی و خضاب میفرمود ریش مبارک را بسیاهی گفته اند بکتم و حنا و مشابه

ترین مردمان بود به رسولخدا صلے اللہ علیه وآله در صورت و سیرت وفی المشکوة

عن عقبه بن الحارث قال صلی ابو بکر العصر ثم خرج یمشی ومعه علی فرای الحسن یلعب

مع الصبیان فحمله علی عاتقه وقال بابی شبیه بالنبی صلی اللہ علیه وآله وسلم لیس شبیها

بعلی وعلی یضحک رواه البخاری وعن علی قال الحسن اشبه برسول اللہ ما بین الصدر

الی الراس رواه الترمذی والقاب شریفش السید والتقی والطیب والزکی والسبط

والولی وغیر ذلک ولقب کرده میشد به کریم وحلیم و زاهد و بود صاحب سکینه

ووقار و امامه آورده اند که ولادت حضرت امام حسن صلوات اللہ علی نبینا وعلیه در

شب شنبه نیمه ماه مبارک رمضان سال سیم هجرت واقع شد و بعضے سال دویم

گفته اند وام الفضل زن عباس دایه حضرت امام حسن صلوات اللہ علی نبینا وعلیه بود

و آورده اند رنگ مبارکش سُرخ و سفید و دیده های مبارکش بسیار سیاه بود

وقد مبارکش هموار بود و برآمده نبود و موئی باریک درمیان شکم و ریش مبارکش انبوه

وموئی سرخود را بلند میگذاشت وگردن آنحضرت در روز وصفا مانند شمس و نقرہ صیقلے کردہ و سرہائی استخوان گندہ بود و میان دستہایش کشادہ بود ومیانہ بالا بود واز ہمہ مردم خوشتر بود خضاب بہ سیاہی میکرد وموہایش مجعد بود وبدن شریفش در نہایت لطافت واز سر تا سینہ آنحضرت بحضرت رسالت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم شبیہ تر بود واز سائر مردم ہذا ما قالوا

فصل در کمالات وی علیہ السلام

اما کثرت مناقب وفضائل آنحضرت بحدیست کہ قلم زبان وزبان قلم از تحریر وتقریر آن عاجز وقاصر است لیکن اندکے از بسیار ویکے از ہزاران ہزار مسطور ومذکور میشود از آنجملہ اینست کہ براء روایت می کند کہ دیدم رسولخدا صلی اللہ علیہ وآلہ را کہ امام حسن صلواۃ اللہ علی نبینا وعلیہ بر دوش آنحضرت بود وآنحضرت میفرمود اللہم انی احبہ فاحبہ متفق علیہ وعن ابی ہریرہ قال خرجت مع رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم فی طائفۃ من النہار حتی اتی خباء فاطمۃ فقال اثم لکع یعنی حسنا فلم یلبث ان جاء یسعی حتی اعتنق کل واحد منہما صاحبہ فقال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ انی اللہم احبہ فاحبہ واحب من یحبہ متفق علیہ وعن ابی بکر رایت رسول اللہ علی المنبر والحسن بن علی الی جنبہ وہو یقبل علی الناس مرۃ وعلیہ اخری ویقول ان ابنی ہذا سید ولعل اللہ ان یصلح بہ بین فئتین عظیمتین من المسلمین رواہ البخاری وعن ابن عباس قال کان النبی حامل الحسن بن علی علی عاتقہ فقال رجل نعم المرکب رکبت یا غلام فقال النبی ولنعم الراکب ہو رواہ الترمذی لکع

بضم لام و فتح کاف مخفف بچند معنی می آید یکے ازان بمعنی صغیر است و اینجا همین معنی مراد است
و خبا بکسر خاء معجمه و باء موحده بمد بمعنی خیمه و مراد اینجا خانه است و از انجمله آنست که ابو هریره
روایت کرده که دیدم من آنحضرت را که می کشاد دهن حسن را پس در می آورد زبان
مبارک خود را به دهن وی و میگفت خداوندا من دوست میدارم او را
تو نیز دوست دار او را و کسی را که دوست میدارد او را همچنین تا سه بار فرمود
و از انجمله آنست که آنحضرت می مکید لب و زبان حسن صلوات الله علی نبینا و علیه را
هذا ما فی مدارج النبوة وغیره و از انجمله آنست که در صحیح بخاری از ابی هریره
روایت کرده که گفت ابی هریره کنت مع رسول الله صلی الله علیه و آله فی سوق من
اسواق المدینه فانصرف و انصرفت فقال این لکع ثلاثا ادع الحسن بن علی فقام
الحسن بن علی یمشی و فی عنقه السخاب فقال النبی بیده هکذا فقال الحسن بیده هکذا
فالتزمه فقال اللهم انی احبه فاحبه و احبب من یحبه قال ابو هریرة فما کان احد احب الی
من الحسن بن علی بعد ما قال رسول الله ما قال انتهی هذا فی تبویب الجامع الصغیر
السخاب بالکسر گردن بند که بی جواهر باشد و از انجمله آنست که در وقت نماز بر
دوش مبارک رسول خدا صلی الله علیه و آله فی نشت فی تبویب الجامع الصغیر وغیره عن
عائشة کان رسول الله یصلی و الحسن و الحسین یلعبان و یقعدان علی ظهره فی الصواعق
خرج الدار قطنی ان الحسن جاء لابی بکر و هو علی منبر رسول الله صلی الله علیه و آله فقال
انزل عن مجلس ابی فقال صدقت و الله انه مجلس ابیک ثم اخذه و اجلسه فی حجره و بکی

فقال علی اما واللہ ما کان عن رای فقال صدقت واللہ ما اتہمتک فانظر تعظیم محبۃ
ابی بکر و توقیرہ للحسن حین احلبسۃ کمانی حجرہ و یکی و آنحضرت یکی از اہلبیت است کہ بشان ایشان
آیہ تطہیر نازل شدہ و یکی از انہاست کہ روز مباہلہ ایشانرا رسولخدا در کنار خود گرفتہ فرمود
اللہم ہولاء اہلی و یکی از انہاست کہ رسولخدا برائی محبت و مودت ایشان تصیحت فرمودہ و گفت
من جنگ کنندہ ام باکسیکہ جنگ کند با ایشان و من صلح کنندہ ام باکسیکہ صلح کند
با ایشان و از انجملہ آنست کہ رسولخدا صلی اللہ علیہ و آلہ فرمود الحسن منی والحسین من
علی فی الصواعق اخرج الطبرانی عن فاطمۃ ان النبی صلی اللہ علیہ و آلہ قال اما الحسن فلہ
ہیبتی و سودی و اما الحسین فلہ جراتی وجودی جمیع احادیث مذکورکہ در فضائل آل عبا
و خصائص اولاد مصطفی وارد گشتہ شامل آنحضرت است و او کوہ حلم و صبر بودہ
نقل کردہ اند کہ آنحضرت در کوفہ بر در سرای خود نشستہ بود اعرابی از بادیہ
وارد شد و باوی بے ادبی پیش آمد و در حق آنحضرت و مادر و پدرش سخنان ناسزا
گفت و دشنام داد آنحضرت خادم را آواز داد و فرمود یک بدرہ سیم بیار
تا آورد آن اعرابی را داد و فرمود مرا معذور دار کہ در خانہ من جز این
نماندہ است والا تو زیادہ ترازین میدادم چون اعرابی این سخن شنید گفت
اشہد انک ابن رسول اللہ من گواہی میدہم کہ تو پسر پیغمبری و من اینجا بتجربہ حلم تو
آمدہ بودم و در فصل الخطاب آوردہ کہ روزی امام حسن صلوات اللہ علی نبینا
و علیہ نشستہ بود و نان میخورد و مردی در آمد و گفت مرا ہزار درم وام است

آنحضرت فرمود تا ویرا ده هزار درهم دادند و آنمرد بیرون رفت و حاضران گفتند یا ابن
رسول الله ده هزار درهم بخشیدی و نه گفتی که بیا نان بخور گفت بخدائی که جد مرا به راستی
فرستاد که من تا امروز ندانسته ام که کسے را بنان خوردن تکلیف باید کرد و از انجمله آنست
که در بعضے از سالہا پیاده بمکه میرفت و پائی مبارکش ورم می کرد و حج نمود خمسا و عشرین
حجة والنجائب تقاد بین یدیه یعنی بست و پنج حج پیاده ادا ساخت با وجودیکه شتر ہائے
پسندیده ہمیشه ہمراه می آوردند سوار نمیشد بر آنها و از انجمله آنست که مال نگاه نمیداشت و انچه
می یافت در راه خدا تعالے صرف مے نمود و مقروض می گشت و خرج من ماله مرتین
وقاسم الله ماله ثلث مرات حتی انه کان یعطی نعلا و یمسک و یعطی خفا و یمسک خفا نعلا فی الصوع
وکان عطاوه کل سنة مائة الف فحبسها عنه معاویه فی بعض السنین فحصل له اضافة شدیدة
قال فدعوت بدواة لاکتب الی معاویة لاذکره نفسی ثم امسکت فرایت رسول الله
صلی الله علیه وآله فی المنام فقال لی کیف انت یا حسن فقلت بخیر یا ابت وشکوت الی تاخیر
المال عنی فقال ادعوت بدواة لتکتب الی مخلوق مثلک تذکره ذلک قلت نعم یا رسول الله
فکیف اصنع فقال قل اللهم اقذف فی قلبی رجاک واقطع رجائی عمن سواک حتی لا ارجو احدا
غیرک اللهم وما ضعفت عنه قوتی وقصر عنه املی ولم ینته الیه رغبتی ولم تبلغه مسالتی ولم یجر علی
لسانی مما اعطیت احدا من الاولین والاخرین من الیقین فخصنی به یا ارحم الراحمین قال فوالله
الحجب به اسبوعا حتی بعث الی معاویة بالف الف وخمسمائة الف فقلت الحمد لله الذی لا ینسی
من ذکره ولا یخیب من دعاه فرایت النبی صلی الله علیه وآله فقال یا حسن کیف انت فقلت

بخیر یا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وصدقہ حدیثی فقال یا بنی ہکذا من رجال الخالق ولم

ترج المخلوق وجود وسخا را وراحدی بنو شخصی انجاہ ہزار درہم وپنجہزار دینار داد

و در کرایہ حمال آن زر ہاے مبارک خود عطا فرمود خادم عرض کرد کہ یک درم برائے

قوت باقی نماندہ فرمود از جوان یکون لی عند اللہ اجر عظیم **شعر**

کے کند فضل خدا یت پامال		گر نماند از جود در دست تو مال

وہمچنین پیر زالی را ہزار گوسفند و یکہزار دینار عود داد و از امام حسین علیہ السلام

و عبد اللہ بن جعفر وہا مینده کہ چہار ہزار گوسفند و چہار ہزار دینار آن عجوزہ یافت

چنانچہ در احیاء العلوم فی حکایات الاسخیاء مذکور است و نوشت شخصی برائے آنحضرت

شعر عربی

وکفاک منظر حالتی عن مخبری من ان یباع فقد وجدت المشتری		لم یبق لی مما یباع بحبتہ الا بقیۃ ماء وجہ صنتہا

پس دہ ہزار درہم باو فرستاد در قلم فرمود عاجلتنا فاتاک عاجل برنا قلا و ان

امہلتنا لم تقلل فخذ القلیل وکن کانک لم تسل ونکون نحن کانا لم نسال وہم روایت

کہ عیالی دہ ہزار درہم عطا فرمود و او با خازن متقاضی و مستعجل بود خازن گفت مگر

چیزے فروختہ امام علیہ السلام شنید و بجر خازن را فرمود کہ او بہترین امتعہ

خود را فروختہ یعنی عرض خود بعوض غرض و از انجملہ آنست کہ مروان سب حضرت

علی مرتضی صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ روز جمعہ بر منبر میکرد و امام حسن صلوات اللہ

علی نبینا وعلیہ می شنید و از زبان مبارک خود ہیچ نمی فرمود واخرج ابن سعد عن ابن عمر احق قال کان مروان امیراعلینا فکان یسب علیًا کل جمعۃ علی المنبر والحسن یسمع فلا یرد شیئًا ثم ارسل الیہ رجلا یقول بعلی وبعلی وبک وبک وما وجدت مثلک الا کمثل البغلۃ یقال لہا من ابوک فیقول امی الفرس فقال الحسن ارجع الیہ فقل لہ انی واللہ لا امحو عنک شیئًا مما قلت، بان اسبک ولکن موعدی وموعدک الی اللہ فان کنت صادقًا جزاک اللہ بصدقک وان کنت کاذبًا فاللہ اشد نقمۃ واخرج ابن سعد عن زرلق بن سوار قال کان بین الحسن بن مروان فاقبل علیہ مروان فجعل یغلظ لہ والحسن ساکت فامتخط مروان بیمینہ فقال لہ الحسن ویحک اما علمت الیمین للوجہ والشمال للفرج اف لک فسکت مروان بیمینہ واخرج ابن عساکر عن جویرۃ بن اسماء قال لما مات الحسن بکی مروان فی جنازتہ فقال الحسین اتبکیہ وقد کنت تجرعہ علی ما تجرعہ فقال کنت افعل ذلک الی احلم من ہذا واشار بیدہ الجبل ہذا کلہ فی تاریخ السیوطی واز انجملہ آنست کہ روزے حضرت امام حسن صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ برائے عیادت معاویہ کہ بیمار بود تشریف فرما شدند معاویہ چون آنحضرت را دید اظہار جلادت وشجاعت خود نمود این شعر خواند شعر

وتجلدی للشامتین اریہم		انی لریب الدہر لاا تضعضع

مضمون این بیت اینست کہ من اظہار جلادت خود برائی دشمنان میکنم تا بہ بینند و بدانند کہ از حوادث دہر مرا اضطرابی نیست حضرت امام حسن صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ ہیچ نفرمود و این شعر خواند شعر واذا المنیۃ انشبت اظفارہا +

الفشیت کل تمیمة لا تنفع ٭ یعنو وقتیکه مرگ فرو می برد ناخنهائے خود را تعویز و حرز هیچ فائده نمیکند و حیله و مکرے بکار نمے آید و از انجمله آنست که گاهی کلمه فحش و سخنی که موجب رنجش خاطر کسے باشد به زبان نیاورد با هر کس با خلاق حمیده پیش می آمد اخرج ابن سعد عن عمر بن اسحق قال صحبت الحسن بن علی مدة وما سمعت منه کلمة فحش واذیٰ الا مرة فانه کان بین الحسین و عمر بن عثمان بن عفان خصومة فی ارض فعرض الحسین امرا لم یرضیه عمر فقال الحسن فلیس له عندہ الا ما رغم انفه قال فهذا اشد کلمة وما سمعنا منه قط و اخرج ابن سعد عن اشعث بن سوار عن رجل قال جلس رجل الی الحسن فقال انک جلست الینا علی حین قیام منا افتاذن هذا ما اورده السیوطی وغیره و از انجمله آنست که مستجاب الدعوات بود روزے در سفر با یکے از اولاد زبیر در نخلستانے که خشک شده بود فرود آمدند و برائی امیر المومنین امام حسن در پائی نخلی فرش انداختند و برائے این زبیر در پائے نخلی دیگر ابن زبیر گفت کاش این نخله خرما تر داشتی تا بخوردمی امیر المومنین امام حسن صلوات الله علی نبینا و علیه فرمود که خرمائی تر میخواهی ابن زبیر گفت آرے امام حسن علیه السلام دست به دعا برداشت و در زیر لب چیزے میگفت که کسے نمی فهمید فی الحال یکدرخت سبز شد و برگ برآورد و بخرمائی تر بار ور شد شتر بانے که با ایشان بود گفت این سحر است امیر المومنین امام حسن صلوٰة الله علی نبینا و علیه فرمود این سحر نیست بلکه دعائے است مستجاب که از فرزند پیغمبر واقع شده است پس بالا رے

درخت رفتند و بارش را چیدند و همه را کفایت کرد و از آنجمله آنست که از علم توحید

و دقایق آن حظی وافر داشت و وصیت فرمود علیکم بحفظ السرایر فان الله مطلع

علی الضمائر بر خود لازم گیرید نگهبانی رازها را که خداوند عز و جل آگاه است بر آنچه

در دلهاست و از آنجمله آنست که چون قدریان غلبه گرفتند و مذهب اعتزال

در جهان پراگنده شد حسن بصری بخدمت حضرت امام حسن صلواة الله علی نبینا و علیه

نامه نوشت و گفت بسم الله الرحمن الرحیم السلام علیک یا ابن رسول الله و قرة

عینه و رحمة الله و برکاته اما بعد فانکم معاشر بنی هاشم کالفلک الجاریة فی البحر اللجی

و مصابیح الدجی و اعلام الهدی و الائمة القادة الذین من تبعهم نجا کسفینة نوح

المشحونة التی یؤل الیها المؤمنون و ینجوا فیها المتمسکون فما قولک یا ابن رسول الله

عند حیرتنا فی القدر و اختلافنا فی الاستطاعة لتعلمنا بما تقرر علیه ابائک فانکم ذریة

بعضها من بعض بعلم الله علمتم و هو الشاهد علیکم و انتم شهداء الله علی الناس والسلام

معنی این بود که سلام و رحمة و برکات خدا بر تو باد ای پسر پیغمبر و روشنائی

چشم وے که شما گروه بنی هاشم چون کشتیهائی روانید در دریائے ژرف

و چراغهائے تاریکیها و نشانهائے هدایت و امامان براه دین کشنده بخدا که

پیرو شما نجات یابد و شما ئید چون کشتی نوح که رجوع آورند بدان مومنان

و نجات یافتند چنگ زنندگان بان پس چه میگوئی اے پسر پیغمبر در امر

حیرتے که در قدر و اختلافے که در قدرت داریم تا آگاه کنی ما را بچیزیکه رائے

برآن قرار گرفته پس شما آل کسلید که یکی از دیگری علم آلہی فرا گرفته اند و بعلم خدا تعالی
دانا شده اید واو جل وعلی گواه هست بر شما و شما گواهانید بر مردم والسلام چون
این نامه بحضرت امام حسن صلوٰة الله علی نبینا وعلیه رسید جواب نوشت بسم الله الرحمن الرحیم
اما بعد فقد انتهی الی کتابک عند حیرتک وحیرت من زعمت من امتنا والذی علیه رائی
ان من لم یومن بالقدر خیره وشره من الله تعالی فقد کفر ومن حمل المعاصی علی الله
فقد فجر ان الله لا یطاع باکراه ولا یعصی بغلبة ولا یمیل العباد من الملکة لکنه المالک لما
ملکهم والقادر علی ما علیه قدرهم فان ائتمروا بالطاعة لم یکن لهم صادا ولا لهم عنها مانعا
وان اتوا بالمعصیة وشاء ان یمن علیهم فیحول بینهم وبینها فعل وان لم یفعل فلیس هو حملهم
علیها اجبارا ولا الزمهم اکراها باحتجاجه علیهم ان عرفهم ومکنهم وجعل لهم السبیل الی اخذ ما دعاهم
الله وترک ما نهاهم عنه ولله الحجة البالغة والسلام یعنی رسید بمن نامه تو در باب
حیرت تو وحیرت کسیکه گمان میکنی اورا از امت ما وانچه رائی من بران مستقیم است
آنست که هرکه ایمان نیارد بانکه قدر خیر وشر همه از خدا تعالے هست کافر هست وهرکه
گناهان را بخدا نسبت دهد فاجر یعنی انکار بقدر مذهب قدریه بود وحواله معاصی
وگناهان بخدا مذهب جبریه پس بنده مختار هست در کسب خود بمقدار استطاعت از
خدا جل وعلا ودین درمیان قدر وجبر هست هذا ما فی کشف المحجوب وفی الصواعق وفی
تاریخ السیوطی اخرج ابن عساکر عن المنبر وقال قیل الحسن بن علی ان ابا ذر یقول الفقر احب الی
من الغنی والسقم احب الی من الصحة فقال رحم الله اباذر واما انا اقول من لم یتمن غیر ما اختار الله له

فقد اشکل علی حسن اختیار الیه فهذا احد الوقوف علی الرضا کما یعرف الفضا

فصل در بیان خلافت آنحضرت و خلع آن برای حفظ خونهای مسلمانان

بدانکه در روز وفات حضرت علی مرتضی علیه السلام حضرت امام حسن صلوات الله علی نبینا و علیه خطبه خواند و مردمان را از مرتبه قدر و منزلت خود خبردار ساخت و تحریص بر مودة و محبت اهلبیت نبوت نمود فی ازالة الخفا اخرج الحاکم مسلسلا بالسادات الاشراف حدثنا ابو محمد الحسن بن محمد بن یحیی بن اخی طاهر العقیلی الحسینی حدثنا اسمعیل بن محمد بن اسحق بن جعفر صادق بن محمد بن علی بن الحسین حدثنی عمی علی بن جعفر بن محمد حدثنی الحسین بن زید عن عمر بن علی عن ابیه علی بن الحسین قال خطب الحسن بن علی الناس حین قتل علی فحمد الله و اثنی علیه ثم قال لقد قبض فی هذه اللیلة رجل لا یسبقه الاولون بعمل و لا یدرکه الاخرون قد کان رسول الله یعطی رایته فیتقاتل جبرئیل عن یمینه و میکائیل عن یساره فما یرجع حتی یفتح الله علیه و ما ترک علی الارض صفراء و لا بیضاء الا سبعمائة درهم فضلت عن عطایاه اراد ان یبتاع بها خادما لاهله ثم قال ایها الناس من عرفنی فقد عرفنی و من لم یعرفنی فانا الحسن بن علی و انا ابن النبی صلی الله علیه و آله وسلم و انا ابن الوصی و انا ابن البشیر و انا ابن النذیر و انا ابن الداعی الی الله باذنه و انا ابن سراج المنیر و انا من اهل البیت الذی کان جبرئیل ینزل الینا و یصعد من عندنا و انا من اهل البیت الذی اذهب الله عنهم

الرجس فطهرهم تطهیرا وانا من البیت الذی افترض الله مودتهم علی کل مسلم فقال تبارک وتعالی
ومن یقترف حسنة نزد له فیها حسنا فاقتراف الحسنة مودتنا اهل البیت واخرج النسائی هذا الحدیث
من طریق آخر الی قوله خادما لاهله فقط واخرج الطبرانی والبزار عن الحسن علیه السلام من طرق
بعضها حسان انه خطب خطبة من جملتها من عرفنی فقد عرفنی ومن لم یعرفنی فانا الحسن بن
محمد ثم تلا واتبعت ملة آبائی ابراهیم ثم قال انا ابن البشیر الخ هذا فی الصواعق وبعد از
وفات پدر خود علی مرتضی علیه السلام بوصیت آنحضرت بر سریر خلافت
نشست وشش ماه خلافت کرد وبه تتمیم الخلافة ثلثون سنة ودر بعضی روایات
باجماع اهل الحل والعقد ومبالغه اهل کوفه خلافت اختیار فرمود والا برای شش ماه
وچند روز اختیار فرمود وبود خلافت آنحضرت در بست ودویم ماه رمضان سنة
اربعین من الهجرة وعمال وامرا بجوانب واطراف روانه ساخت ومتوجه بانتظام
امور خلافت گردید چون معاویه این خبر شنید وفات علی مرتضی صلوات الله
علی نبینا وعلیه وآله بسمعش رسید بالشکر کثیر باجم غفیر متوجه بعراق گردید ودر
رکاب حضرت امام حسن صلوات الله علی نبینا وعلیه چهار هزار کس جمع بودند
چون بیوفائی مردم کوفه معلوم کرد در سنه احدی واربعین به معاویه بچند شرط
مصالحه نمود اول آنکه هیچ مواخذه باهل مدینه واهل حجاز وعراق که در ایام خلافت
حضرت علی مرتضی علیه السلام میکرد بعد ازین مصالحه نکنند دویم آنکه آنچه قرض بر ان
امام علیه السلام است ادا کنند وسیوم آنکه اگر اورا واقعه ناگزیر اجل موعود پیش آید

حضرت امام علیه السلام را بر سریر امامت جلوس فرماید و این خلافت به دیگرے حواله نکنند معاویه قبول کرد و گفت ای ابو محمد بخیری جوانمردی کردی که هرگز نفوس مردان بمثل آن جوانمردی نکرده اند بعد ازان آنحضرت خطبه خواند و فرمود ایها الناس من همیشه فتنه را مکروه میداشتم امروز مصالحه کردم و این کار را بمعاویه گذاشتم از جهت اصلاح امت محمد صلعم و خدای تعالی ترا والی ساخت ای معاویه از برای خیری که دانسته است نزدیک خود یا از برای شری که دیده است در تو و آن ادری لعله فتنة لکم و متاع الی حین پس از منبر فرود آمد و یکی از حاضران مجلس رو بوی کرد و گفت یا مسود وجوه المسلمین با معاویه بیعت کردی حضرت امام حسن صلوات الله علی نبینا و علیه فرمود خدا تعالے بملک بنی امیه رسول خدا صلی الله علیه و آله را خبر داد و دید ایشان را که مانند بوزینه بمنبر وی بالا میروند یکی بعد از دیگری و بر پیغمبر دشوار آمد خدا تعالے انا اعطیناک الکوثر و انا انزلناه فی لیلة القدر بر وی نازل کرد تا تسکین خاطر مبارکش شود اخرج عن یوسف بن سعد قال قام رجل الی الحسن بن علی صلوة الله علی نبینا و علیه بعد آن بایع معاویة فقال سودت وجوه المومنین فقال لا تونبنی رحمک الله فان النبی صلی الله علیه و آله اری بنی امیة علی منبره فساءه ذلک فنزل انا اعطیناک الکوثر و انا انزلناه فی لیلة القدر هذا ما فی در المنثور وغیره و ولی الحسن الخلافة بعد قتل ابیه بمبایعة اهل الکوفة و الا لما قام فیها ستة اشهر و ایاما ثم سار الیه معاویة یدعی هذا الامر فارسل الیه الحسن یسئله تسلیم الامر الیه علی ان یکون له الخلافة

من بعده وعلى ان يكون لا يطلب احداً من اهل المدينة واهل الحجاز والعراق بشيء مما
كان ايام حيوة ابيه وعلى ان يقضى ما عليه من ديونه فاجابه معوية الى ما طلب فاصطلحا
على ذلك فظهرت المعجزات النبوية فى حقه ان الله يصلح به بين فئتين من المسلمين وهو نزوله
عن الخلافة وكان نزوله فى سنة احد واربعين فى شهر ربيع الاول وقيل فى جمادى الاولى
فكان اصحابه يقولون له يا عار المسلمين فيقول العار خير من النار وقال رجل السلام عليك
يا مذل المؤمنين فقال لست بمذل المؤمنين ولكن كرهت ان اقتلكم على الملك ثم ارتحل الحسن
ان الكوفة الى المدينة فاقام بها واخرج الحاكم عن جبير بن نفير قال قلت للحسن
ان الناس يقولون انك تريد الخلافة فقال قد كان جماجم العرب فى يدى يحاربون
من حاربت ويسالمون من سالمت تركتها ابتغاء لوجه الله وحقن دماء امة محمد صلعم
ثم ابتزها بايناس اهل الحجاز هذا ما فى تاريخ السيوطى وفى مفتاح النجا ولما سمع معاوية
لموت على عليه السلام وبيعة الحسن سار مع جيشه نحو العراق وتحرك الحسن ع واستنفر الناس
فتثاقلوا عنه فخرج معه وكانوا اربعين الفا بعضهم من شيعته وشيعة ابيه وبعضهم اصحاب طمع فى الغنائم وبعضهم
اصحاب عصبية تبعوا رؤساء قبائلهم وبعضهم سفال فلما دنى معاوية انسل جماعة من
عسكر الحسن والتحقوا بمعاوية وكتب اليه جماعة من رؤساء القبائل بالطاعة
سراً وضمنوا له تسليم الحسن صلوات الله على نبينا وعليه اليه عنه ونفوتهم من عسكره وبلغ ذلك
الحسن فازدادت بصيرته باحوال اصحابه فمال الى المصالحة فمشى بينهما السفراء وقرروا
الصلح فسلم الحسن الامر الى المعاوية فى ربيع الاول سنه احدى واربعين من الهجرة

وبہ تمت الخلافۃ النبویۃ التی وردت فی الحدیث الذی روی عن احمد وابی داؤد والترمذی وابن حبان فی صحیحہ عن سفینہ قال النبی صلی اللہ علیہ وآلہ الخلافۃ ثلثون سنۃ ثم یکون ملکاً عضوضا ولما تصالح کتب بہ الحسن کتاباً لمعاویۃ صورتہ ہذا بسم اللہ الرحمن الرحیم ہذا ما صالح علیہ الحسن بن علی علیہما السلام معاویۃ بن سفیان صالحہ علی ان یسلم الیہ ولایۃ امر المسلمین علی ان یعمل بکتاب اللہ وسنۃ رسول اللہ وسیرۃ الخلفاء الراشدین المہدیین ولیس لمعاویۃ بن ابی سفیان ان یعہد الی احدٍ من بعدہ عہداً بل یکون الامر من بعدہ شوریٰ بین المسلمین وعلی ان الناس امنوا حیث کانوا من ارض اللہ تعالی فی شامہم وعراقہم وحجازہم ویمنہم وعلی ان اصحاب علی وشیعۃ امنوا علی انفسہم واموالہم ونسائہم واولادہم حیث کانوا وعلی معاویۃ بن ابی سفیان بذلک عہد اللہ ومیثاقہ وعلی ان لا یبتغی للحسن بن علی ولا لاخیہ الحسین ولا لاحدٍ من اہل بیت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ غائلۃ سراً ولا جہراً ولا یخیف احداً منہم فی افق من الافاق شہد علیہ فلان فلان وکفی باللہ شہیداً ولما ابرم الصلح ودخل معاویۃ الکوفۃ کلّم عمرو بن العاص معاویۃ ان یامر الحسن فیخطب الناس ذکرہ ذلک معاویۃ وقال لا حاجۃ لنا فی ذلک قال عمرو ولکنی ارید ذلک لیبدو عیّہ فانک لا تدری ہذہ الامور ما ہی فلم یزل بمعاویۃ حتی امرہ ان یخطب قال لہ قم یا حسن فکلم الناس فیما جری بیننا فقام الحسن فحمد اللہ وصلی علی نبیہ ثم قال ایہا الناس ان اکیس الکیس التقی واحمق الحمق الفجور وانکم لو طلبتم بین جابلق وجابلص رجلاً جدہ رسول اللہ

لماوجدتموہ غیری وغیر اخی الحسین وقد علمتم ان اللہ تعالیٰ ہداکم بجدی فانقذکم بہ من
الضلالۃ ورفعکم بہ من الجہالۃ واعزکم بعد الذلۃ وکثرکم بہ بعد القلۃ ان معاویۃ
ما زعنی حقا ہو لاء دونہ فنظرت صلاح الامۃ وقطع الفتنۃ وقد کنتم بالعمولی علی ان تسالمون
من سالمت وتحاربون من حاربت فرایت ان اسالم معاویۃ واضع الحرب بینی وبینہ
وقد بالغتہ ورایت الحقن الدما خیر من سفکہا ولم ارد بذلک الا صلاحکم وبقاکم وان
ادری لعلہ فتنۃ لکم ومتاع الی حین فلما فرغ جلس وقال معاویۃ بعمرو بن العاص ما
اردت الا ہذا ثم ارتحل الحسن باہلہ وحشمہ الی المدینۃ النبویۃ ولم یزل بہا حتی مات سنۃ
تسع واربعین علی ارجح الاقوال لخمس خلون من ربیع الاول وکان عمرہ علی اثبت
الاقوال خمسا واربعین سنۃ وستۃ اشہر الا ایاما انتہی وہکذا فی الصواعق

فصل در بیان شہادت وسبب زہر دادن بآن امام معصوم صلواۃ اللہ علی نبینا وعلیہ

جعدہ ناستودہ اخلاق باغوای بعضے از اہل نفاق ومانع آمدن مردان از
دفن آن امام مقتدا در روضۂ رسول خدا صلی اللہ علیہ وآلہ وخبر دادن آن امام معصوم
باین ماجرا وصیت نمودن بحضرت امام حسین شاہ شہید دشت کربلا کہ ہرگز با مفسدان
ومانعان جنگ نفرمائی ومرا در جنت البقیع دفن نمائی وسبب موتہ آن زوجتہ جعدہ
بنت الاشعث بن قیس الکندی سمتہ باغوار یزید بن معاویۃ وکان یزید ضمن لہا ان

یزید وجہا و بذلہا مائۃ الف درہم فغفلت فمرض الحسن اربعین یوما ثم مات فبعثت جعدہ بنت الاشعب الی یزید تسالہ الوفاء بما وعدہا فقال اذا لم نکن برضا کما الحسن افترضاک لانفسنا فصار و بث مور دۃ قولہ تعالی خسر الدنیا والآخرۃ ذلک ہو الخسران المبین ہذا فی الصواعق چون حضرت امام حسن صلوات اللہ علی نبینا و علیہ خلافت را خلع نمودہ بمدینہ منورہ تشریف آوردہ و قریب دہ سال دران بلدۂ معظمہ بسر بردہ در اوائل سنہ خمسین از ہجرت سید المرسلین صلی اللہ علیہ و آلہ جعدہ باغوائی یزید پلید المناس سودہ آن جناب را خورانید و آنحضرت تا چہل روز بیماری کشیدہ روز پنجشنبہ بشب اوائل ربیع الاول و بقولے بست و ہفتم صفر سنہ مذکورہ ازین محنت سرای رحلت فرمود بفردوس اعلی منزل گزید و در پہلوی جدۂ خود فاطمہ بنت اسد مدفون گردید فی تاریخ السیوطی کانت وفاتہ ستہ تسع و اربعین وقیل فی خامس ربیع الاول سنۃ خمسین وقیل سنۃ احدی وخمسین و ہر چند حضرت امام حسن صلوٰۃ اللہ علی نبینا و علیہ جد و جہد فرمود کہ خبر دہد کہ زہر خورانید آنحضرت را ہرگز خبر نداد و فرمود اللہ اشد نقمتہ انکان الذی اظن بہ والا فلا یقتل لی وانہ بری در فصل الخطاب ہست کہ شش بار ان امام ہمام را زہر دادند پنج بار کارنکرد و بار ششم کار کرد حسین ابن علی علیہما السلام بہ بالین وے آمدہ گفت ای برادر اگر دانی کہ ترا زہر دادہ است مرا خبر دہ تا اگر کار تو آخر شود با وخصمی کنم گفت اے برادر پدر ما علی مرتضی علیہما السلام غماز نبود و مادر ما فاطمہ زہرا غماز نبود وجد ما محمد مصطفیٰ غماز نبود وجدۂ ما خدیجہ کبریٰ غماز نبود وازما اہلبیت غمازی نیامدہ

وبناید اگر خدای عزوجل مرا بہ قیامت بیامرزد تا آنکس را کہ مرا زہر دادہ است ہمن
نہ بخشند در بہشت نروم فی السطیوریات عن مسلم بن عیسیٰ قاری الکوفہ قال لما حضرت الوفاۃ
جزع فقال لہ الحسین یا اخی ما ہذا الجزع انک ترد علی رسول اللہ وعلی علی وہما ابواک
وعلی خدیجہ وفاطمہ وہما اناک وعلی القاسم والطاہر وہما خالاک علی حمزہ وجعفر وہما عماک
فقال لہ الحسن اے اخی انی ادخل فی امر من امر اللہ لم ادخل فی مثلہ واری خلقا من خلق
اللہ لم ار مثلہ قط فی الصواعق وراى کان مکتوبا بین عینہ قل ہو اللہ احد ستبشر بہ ہو
اہلبیتہ فقصوہا علی ابن المشیب فقال ان صدقتہ رؤیاہ فقل بالقی من اجلہ فما بقی الا ایاماً
حتی مات قال ابن عبد البر فی کتابہ روینا من وجوہ ان الحسن لما حضرتہ الوفاۃ قال
الحسین اخیہ یا اخی ان اباک حین قبض رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ استشرف لہذا الامر
ورجا ان یکون صاحبہ فصرفہ اللہ عنہ وولیہا ابو بکر فلما حضرت ابا بکر الوفاۃ استشرف
لہا ایضا فصرفت عنہ الی عمر فلما قبض عمر جعلہا شوری بین ستۃ ہو احدہم فلم یشک انہا
لا تعدوہ فصرف عنہ الی عثمان فلما ہلک عثمان بویع لہ ثم نوزع حتی جرد السیف فی طلبہا
فما صفا لہ شئ منہا وانی والیہ ما اری ان یجمع اللہ فینا اہل البیت النبوۃ والخلافۃ ولا
عرفن ما استخفک سفہاء اہل الکوفۃ فاخرجوک وقد کنت طلبت الی عائشۃ اذا انا مت
ان ادفن فی بیتہا مع رسول اللہ فقالت نعم وانی لا ادری لعلہ کان ذلک منہا حیاءً
فاذا انا مت فاطلب ذلک الیہا فان طابت نفسہا فادفنی فی بیتہا وما اظن القوم
الا سیمنعوا اذا اردت ذلک فان فعلوا فلا تراجعہم فی ذلک وادفنی فی بقیع الغرقد فان لی

٢٥٢

بمن فيه استوه فلما مات الحسن اتى الحسين الى عائشة يطلب ذلك اليها فقالت نعم وكرامة فبلغ
ذلك مروان فقال كذب وكذبت نعم وكرامة والله يدفن هنالك ابدا منعوا عثمان
من دفنه ويريدون دفن حسن في بيت عائشة فبلغ ذلك حسين فدخل هو ومن معه ولبسوا
السلاح فبلغ ذلك ابا هريرة فقال والله ما هو الا ظلم يمنع الحسن ان يدفن مع ابيه والله
انه لابن رسول الله صلى الله عليه وآله ثم انطلق الى الحسين فكلمه وناشده الله وقال له
اليس قد قال اخوك ان خفت ان يكون قتال فردوني الى مقابر المسلمين ولم يزل به حتى فعله
وحمله الى البقيع ولم يشهد يومئذ من بني امية الا سعيد بن العاص وكان يومئذ اميرا
على المدينة فقدمه الحسين في الصلوٰة عليه وقال هي السنة وخالد بن الوليد بن عقبة ناشد
بني امية ان يخلوه ويشهد الجنازة فتركه فشهد ودفنه الى جنب امه فاطمة الزهرا صلوٰة الله
على ابيها وعليها انتهى كلامه وهكذا في تاريخ السيوطي وفي الصواعق وغيرهما گفت
ابن البر كه از قدوهٔ علما است كه رسيده است بمن بطريق متعدده كه حضرت امام حسن
صلوٰة الله على نبينا وعليه در وقت حضور وفات وارتحال خود ازين عالم
بحضرت امام حسين عليه السلام وصيت كرد كه اے برادر هرگاه وفات يافت رسول خدا
صلى الله عليه وآله پدر تو علي مرتضى صلوات الله على نبينا وعليه وآله موصوف
بجميع اوصاف از سوابق اسلاميه وقرابت ومودة وعلم وغيره ميداشت كه اين
خلافت بوى خواهد رسيد ليكن تقدير الهى مساعد او نشد وخلافت برابوبكر صديق
مقرر گشت وبعد از انتقال ابوبكر نيز متوقع اين معنى بود كه بر عمر بن الخطاب تقرر يافت

ہرگاہ عمر بن الخطاب ازین عالم رحلت نمود وخلافت رابشوری میان شش کس گذاشت کہ پدر تو یکے ازیشان بود پس در آنوقت شک داشت کہ خلافت بر و مقرر خواہد گشت خلاف توقع بظہور آمد وخلافت بجانب عثمان عفان رفت و بعد از قتل عثمان مردمان بیعت او کردند و بعد ازان تخلف ورزیدند و شمشیر کشیدند در طلب خلافت پس صافی نشد مر او را امر خلافت و انتظام نیافت بدرستیکہ من قسم بخدا گمان ندارم کہ جمع کند خدا درمیان ما کہ اہلبیت رسالت ہستیم نبوة وخلافت را ومیدانم اے برادر من امام حسین استخفاف تو خواہند نمود حمقا و سفہاء اہل کوفہ کہ بیرون خواہند کرد ترا از مدینہ بعد ازان فرمود کہ من از عایشہ اجازت خواستہ ام کہ اگر بمیرم مرا در روضۂ مقدسہ جدم محمد مصطفے صلے اللہ علیہ وآلہ دفن کنند وعایشہ اجازت دادہ است و نمیدانم کہ این اجازت ہمین در زندگی من است یا بعد از مرگ من ہم برین مستقر خواہد ماند پس ہرگاہ بمیرم باز طلب اجازت کنید از عایشہ اگر برضا و رغبت خود و طیب نفس اجازت دہد در روضۂ منورہ مرا دفن بکنید وگمان می برم کہ مردمان ترا منع خواہند کرد و نخواہند گذاشت کہ مرا دفن کنی اگر این واقعہ پیش آید جنگ بایشان نکنی و مرا در جنت البقیع دفن نمانی ہرگاہ حضرت امام حسنؑ ازین عالم انتقال فرمود حضرت امام حسین صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ نزد عایشہ آمد وطلب اجازت دفنش کرد عایشہ گفت بہتر است و آنچہ بمروان رسید وی چون عناد ذاتی با اہلبیت رسولخدا صلے اللہ علیہ وآلہ داشت گفت کہ دروغ

میگوید دروغ گفت عایشه چون عثمان را از دفن آنجا باز داشتند حسن را میخواهند
که در خانه عایشه دفن کنند سوگند بخدا که من امام حسن صلواة اللہ علی نبینا وعلیه وآله
را هرگز نخواهم گذاشت تا در روضهٔ مبارک مدفون گردد این خبر بحضرت امام حسین صلواة اللہ
علی نبینا وعلیه رسید آنحضرت باچندی از بنی هاشم که در رکاب آنجناب بودند سلاح پوشیده
برآمدند و خواستند که در روضه دفن فرمایند مردان نیز با جماعة کثیر مستعد بجنگ شد
آخر ابی هریره آمد وگفت این ظلم صریحیست که جگر گوشهٔ رسولخدا را نمیگذارید که در پهلوی
پدر خود دفن شود واللہ این فرزند رسولخدا است از خدا بترسید آن ظالم گوش نکرد
ناچار ابی هریره بجناب حضرت امام حسین صلواة اللہ علی نبینا وعلیه آمده عرض کرد و
قسم داد وگفت برادر تو حضرت امام حسن صلواة اللہ علی نبینا وعلیه وصیت فرموده
بود که اگر این واقعه پیش آید جنگ نکنی ومرا در مقابر مسلمین دفن نمائی وابی هریره بسیار
الحاح ومنت کرد ناچار حضرت امام حسین حضرت امام حسن علیهما السلام را در جنت البقیع
پهلوی حضرت فاطمه زهرا صلواة اللہ علی نبینا وعلیها دفن کرد انا للہ وانا الیه راجعون
وفی روایة دفن عند قبر ام ابیه فاطمة بنت اسد رضی اللہ عنها وقد اشار بعض المحققین
الی رجحان هذه الروایة واما ایام حیاتش بقولی چهل وهفت سال وبروایتی چهل ه
وشش سال وچند ماه وزمان خلافتش هفت ونیم ماه وبروایتی ششماه وسه روز
واما همه آورده اند که وفات حضرت امام حسن صلواة اللہ علی نبینا وعلیه در آخر ماه صفر
واقع شد وبعضی در هفتم ماه مذکور گفتند وبعضی در بست وهشتم از سال چهل ونهم

هجرت وعمر شریف آنحضرت در آنوقت بچهل وهفت سال رسیده بود وبعضی چهل ونه نیز گفته اند وقول اوّل اشهر است چنانچه از حضرت امام جعفر صادق صلواة الله علی نبینا وعلیه روایت است که چون حضرت امام حسن صلوات الله علی نبینا وعلیه از دنیا رفت عمر شریف آنحضرت چهل وهفت سال بود ودر سال پنجاه از هجرت انتقال نمود وبعد از حضرت رسالت صلی الله علیه وآله وسلم چهل سال زندگانی کرد وابن ابی الحدید وابو الفرج اصفهانی از حضرت امام جعفر صادق صلواة الله علی نبینا وعلیه روایت کرده اند که چون وارد بلاء ومحن حضرت امام حسن صلواة الله علی نبینا وعلیه از دنیا رفت عمر شریف آنحضرت چهل وهفت سال بود وبسند دیگر از آنحضرت روایت کرده اند که چهل وشش بود ودر کتاب استیعاب گفته است که در وقت وفات آنحضرت بعضی گفته اند که سال چهل ونهم هجرت بود وبعضی گفته اند که پنجاه ویکم بود وعمر شریف آنحضرت را بعضی چهل وپنج سال گفته اند وبعضی چهل ونه سال وچهار ماه ونوزده روز گفته اند وابن طلحه در کتاب خود گفته است که شهادت آنحضرت در پنجم ماه ربیع الاول سال چهل ونه از هجرت بود ودر کشف الغمه از حضرت امام همام جعفر صادق صلواة الله علی نبینا وعلیه وامام محمد باقر علیه السلام روایت کرده است که عمر شریف آنحضرت در وقت وفات چهل وهفت سال ومیان آنحضرت وبرادرش حضرت امام حسین صلواة الله علی نبینا وعلیهما بقدر مدت حمل فاصله بود ومدت حمل حضرت امام حسین صلواة الله علی نبینا وعلیه ششماه بود وحضرت امام حسن صلواة الله علی نبینا وعلیه با جد امجد خود رسول خدا

هفت سال ماندہ و بعد از حضرت رسالت صلی اللہ علیہ و آلہ با حضرت امیر المومنین صلواۃ اللہ علی نبینا و علیہ و آلہ سی سال بود و بعد از وفات جناب حضرت امیر المومنین علیہ السلام دہ سال زندگانی کردند اما قالوا اما ہر امروی الحسن صلواۃ اللہ علی نبینا و علیہ عن جدہ فثلثۃ عشر حدیثا و روی عن ابیہ و غیرہ من الصحابۃ ایضا و روی عن ابو ہریرۃ و عایشۃ و ابناہ الحسن و عبید اللہ بن الحسن و الشعبی و ابو وائل و شقیق بن سلمہ و ابو الحوراء و ربیعہ بن سنان و غیرہم و اما ازواجہ فکان کثیر التزوج و لذا لم یضبط عددہن و کان یتزوج و یطلق و کان لا یفارقہ امراۃ الا ہی تحبہ و اخرج عن ابن سعد بن جعفر بن محمد قال قال علی لا تزوجوا الحسن فانہ رجل مطلاق فقال رجل من ہمدان واللہ لنزوجنہ فما یرضی امسک و ما کرہ طلق و اما اولاد و الامجاد ان امام المسلمین بہ روایت اکثر مورخین پانزدہ پسر بود و ہذ زید و حسن و ابوبکر و عمر و قاسم و عبد اللہ اکبر و حسین و عبد الرحمن و ابراہیم و عبد اللہ صغیر و اسمعیل و محمد و یعقوب و جعفر و طلحہ و اسحق و پنج دختر ام حسن و فاطمہ والدہ حضرت امام محمد باقر صلواۃ اللہ علی نبینا و علیہ و ام عبد اللہ و ام الخیر و ام سلمہ و باتفاق علما از زید بن حسن و حسن بن حسن نسل ماندہ و از فرزندان دیگر نماندہ و اما اولادہ فاختلف اہل الاخبار فی عدد المذکور من خمسۃ الی خمستہ عشر و المتفق علیہ منہم اربعۃ زید و الحسن و عمر و عبد اللہ و اما الخلف

باب دوم

جل وعلا نور دیدہ محمد مصطفی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم گلدستہ باغ علی مرتضی نور چشم فاطمہ زہرا علیہما السلام حضرت امام حسن مجتبی علیہ السلام

فیہ فزاد الدولانی علی ہولاء الاربعۃ واحداً یسمی ابراہیم وقال ابن الخشاب کانوا احدی
عشر نفراً وعدّ سوی الاربعۃ الاولی قاسماً وحسناً وعبدالرحمان وعبداللہ الثانی واحمد
واسمعیل وعقیل وقال ابن الاخضر کانوا اثنی عشر نفراً ووافق ابن الخشاب فی القاسم
والحسین وعبدالرحمن وعبداللہ الثانی ونفی اسمعیل وعقیل واحمد واثبت مکانہم
ابابکر وطلحہ ومحمداً وعدّ الثانی عشر ایضاً مسمی محمد وقال ابن طلحہ کانوا خمسۃ عشر نفراً
وعدّ سوی الاربعۃ الاولی قاسماً وحسناً ومحمداً وابابکر وحمزہ وجعفر وطلحہ واسمعیل
ویعقوب وعبدالرحمن وعبداللہ الثانی واما الاناث من اولادہ فقد ذہب بعضہم
ولا یصح ہذا القول وذہب الاکثر الی انہ کانت لہ بنت واحدۃ تسمی فاطمہ ویکنی
بہ ام الحسن وقیل ام عبداللہ وہی ام محمد بن علی الباقر علیہ السلام وعد ابن الاخضر
خمسۃ ام الحسن وام الخیر وام عبداللہ وام سلمہ وعامرہ وفی فصل الخطاب فالعقب من
ولدہ الحسن بن علی بن الحسن وزید بن الحسن فاما عمر بن الحسن والحسین فقد انقرض عقبہما
پس از امیرالمومنین حسن علی از دو پسر بیش نماندہ حسن بن الحسن وزید بن الحسن
وحسن بن الحسن را حسن مثنی گویند وامامیہ آوردہ اند کہ کانوا ثمانیۃ نفر وعدّ سوی الاربعۃ
الاولی القاسم والحسین وطلحہ وعبدالرحمن واثبت بعضہم جمیع ہولاء جمعاً بین
الروایات فتکون اولادہ الذکور عشرین نفراً العقب منہم فی زید بن الحسن
والحسن بن الحسن وکان لہما عقب وقد انقرض واما الاناث فکن سبعۃ ام الحسن
وام الحسین وام عبداللہ وام سلمہ ورقیہ وابنتان تسمیا فاطمہ ہذا ما قالوا المشہور

بالحسن المثنی بالاتفاق واما عمرو بن الحسن والحسین بن الحسن فرزید و فاطمۃ الکبری وام الحسن وام الحسین امہم ام بشیر بنت ابی مسعود بن عقبہ بن عمر البدری الخزرجی الانصاری والحسن المثنی امہ خولہ بنت منظور الفزاریۃ والحسین وطلحہ و فاطمۃ الصغری امہم ام اسحق بنت طلحہ بن عبد اللہ التیمیۃ وعمرو القاسم و عبد اللہ امہم ولد وبقیۃ اولادہ لامہات شتی والعلم عند الملک العزیز الاعلی

الباب الثالث فی ذکر سید الشہداء قدوۂ اہل صفا محبوب رسول خدا گلدستۂ حدیقۂ علی مرتضی نور چشم فاطمہ زہرا اشجع الناس حضرت امام حسین شہید کربلا علی نبینا وعلیہ الصلوٰۃ والسلام ولد علیہ السلام

لخمس خلون من شعبان سنۃ اربع من الہجرۃ علی ارجح الروایات وکان بین ولادۃ الحسن وعلوق فاطمۃ بالحسین خمسون لیلۃ وروی عن جعفر بن محمد عن ابیہ قال لم یکن بین الحسن والحسین الاطہر واحد وقال بعض الرواۃ انہ ستۃ اشہر و در رابع شعبان ریحانۂ رسول اللہ وقرۃ العین بتول امام سعید شہید ابو عبد اللہ الحسین علیہ السلام متولد شد وحاملہ شدہ بار گرفت حضرت فاطمہ زہرا صلوٰۃ اللہ علی نبینا وعلیہا بحسین شہید کربلا بعد از ولادت امام حسن صلوٰۃ اللہ علی نبینا وعلیہ

به پنجاه شب و بود و آن سیده را آنچه می باشد زنان را از حیض و نفاس و لهذا
تسمیه کرده شده است بحوری جنت و بقولی روز پنجشنبه دوازدهم ماه
مبارک رمضان و بروایتی آخر ربیع الاول سنه ثلث از هجرت و نزد
علمای امامیه مشهور آنست که ولادت باسعادت آنحضرت در مدینه مشرفه
سوم ماه شعبان از سال چهارم هجرت واقع شده و بعضی پنجم با هم مذکور نیز
گفته و اکثر گفته اند که روز پنجشنبه بود و در روز سه شنبه نیز گفته اند
و شیخ طوسی بسند معتبر از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است که ولادت
آنحضرت در پنجم شعبان سال چهارم و شیخ طوسی در کتاب تهذیب گفته است
که ولادت آنحضرت در آخر ماه ربیع الاول بود در سال سیوم از هجرت
و این خلاف مشهور است هذا ما قالوا و لما ولد اذن النبی صلی الله علیه و آله
وسلم فی اذنه الیمنی و اقام فی اذنه الیسری و ختنه یوم السابع من ولادته
و عق عنه کبشا و فی روایته کبشین و قال لفاطمة زنی شعره و تصدقی بوزنه
فضة و اعطی القابلة برجل العقیقة و اما حلیه مبارک وی فکان مشبه اباه
و جده صلی الله علیه و آله وسلم در روایت است که مشابه بود از سر تا ناف
بعلی مرتضی صلوات الله و علی نبینا و علیه و از ناف تا پای محمد مصطفی صلی الله
علیه و آله وسلم بالجمله این هر دو گوهر درج جمال و دو اختر برج کمال ظاهراً
و باطناً جامع کمالات مصطفوی و حاوی کرامات مرتضوی بودند ابیات

میرم حسین است و حسن آرام جسم و جان و تن — بمهر ایشان و غم مزن گر منبری لاف از ولا
آن قرة العین علی وان میوهٔ باغ نبی — آن یک امیر متقی وان یک امام مقتدا
آن روز و شب اندر تعب وان سال و مه اندر کرب — آن خستهٔ زہر تعب وان کشتهٔ تیغ جفا
از دست طعن فاجران وز شوم آن منکران — آن یک سپر مدبران وان یک شہید کربلا

عن انس قال لم یکن احد اشبہ برسول اللہ من الحسین رواہ البخاری وفی الصواعق اخرج البغوی وعبد الغنی فی الایضاح عن سلمان رضی اللہ عنہ ان النبی صلی اللہ علیہ وآلہ قال سمی ہرون ابنیہ شبرا وشبیرا وانی سمیت ابنی الحسن والحسین کما سمی ہرون واخرج ابن سعد عن عمران بن سلمان قال الحسن والحسین اسمان من اسماء اہل الجنة ما سمعت العرب لہما فی الجاہلیة ویکنی بابی عبد اللہ ویلقب بالسید والطیب والزکی والسبط والرشید والوفی والمبارک والتابع لمرضات اللہ والدلیل علی ذات اللہ

فصل در بیان فضائل و مناقب و مآثر آنحضرت علیہ السلام

ذات بابرکاتش را اوصاف جمیلہ عدیم النظیر بود و شجاعت و سخاوت و فصاحت و بلاغت و علم و عمل و زہد او بحدی داشت کہ بہ رقم قوا اندر آمد کان عالما عاملا عابدا زاہدا جوادا شجاعا فصیحا بلیغا مستجمعا لجمیع صفات الکمال البشریة لجدہ وابیہ واخیہ و از آنجملہ آنست کہ رسول خدا صلی اللہ علیہ وآلہ او را بر ران خود می نشاند و میفرمود انی احبہما بار خدایا من دوست میدارم

این هردو را پس تو دوست دار اینها را از انجمله آنست که فرمود انا حارب لمن حاربهم وسالم لمن سالمهم رواه الترمذی واز انجمله آنست که فرمود الحسن والحسین سیدا شباب اهل الجنة رواه الترمذی واز انجمله آنست که ابن مردویه از جناب علی صلوات الله علی نبینا وعلیه روایت کرد که فرمود رسولخدا صلی الله علیه وآله وقتیکه سوال کنید خدا را سوال کنید برای من وسیله گفتند یا رسول الله که سکونت می کند با تو دران گفت علی وفاطمه وحسن وحسین وابن حاتم از حدیث علی آورد که بر منبر کوفه فرمود ایها الناس در بهشت دو مروارید است یکی سفید و دیگری زرد پس مقام محمود از مروارید سفید است وآنرا هفتاد هزار غرفه است وهر بیت از وی سه میل است واسم آن وسیله وآن برای ابراهیم واهلبیت اوست علیه السلام هذا ما فی مدارج النبوة وعن ابی عمران رسول الله قال ان الحسن والحسین هما ریحانی من الدنیا رواه الترمذی والبخاری فی المشکوة عن عبد الرحمن بن ابی نعیم قال سمعت عبد الله بن عمر ساله رجل عن المحرم قال شعبة احسبه تقبل الذباب قال یا اهل العراق تسئلونی عن الذباب وقد قتلوا ابن بنت رسول الله وقال رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم هما ریحانی من الدنیا رواه البخاری ترجمه یکی از اهل عراق نزد عبد الله بن عمر آمده سوال کرد که شخصی احرام حج بسته باشد ومگس را بکشد بروی چه چیز لازم می آید عبد الله بن عمر جواب داد که ای اهل عراق از من پرسید

حال کشتن مگس را بدرستیکه کشتید فرزند دختر رسولخدارا که در حق وے
رسولخدا صلی اللہ علیہ وآلہ فرمودہ بود که ایشان دو گل خوشبوے من اند از دنیا

ابیات

ابلہان تعظیم مسجد مے کنند	در جفاے اہل دل جد مے کنند
آن مجاز است این حقیقت اے خران	نیست مسجد جز درون سروران
مسجد کان اندرون اولیاست	سجدہ گاہ جملہ ہست آنجا خداست

و از انجملہ آنست کہ روزے آن حضرت این ہر دو مہر سپہر عصمت وطہارۃ را بر ران خود نشاند و فرمود کہ این ہر دو پسران من اند و پسران دختر من اند و من دوست دارم این ہر دو را پس تو دوست دار اے خدا ایشان را و دوست دار کسے را کہ دوست دارد این ہر دو را عن اسامۃ بن زید قال طرقت النبی صلی اللہ علیہ وآلہ ذات لیلۃ فی بعض الحاجۃ فخرج النبی صلی اللہ علیہ وآلہ وہو مشتمل علی شئی لا ادری ماہو فلما فرغت من حاجتی قلت ما ہذا الذی انت مشتمل علیہ فکشفہ فاذا الحسن والحسین علی ورکیہ فقال ہذان ابنائی و ابنا ابنتی اللہم انی احبہما فاحبہما واحب من یحبہما رواہ الترمذی **و از انجملہ آنست** کہ شخصے سوال کرد کدام از اہل بیت نزد تو محبوب تر است

۲۶۳

یا رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ فرمود الحسن والحسین و لفاطمہ زہراء
می فرمود کہ طلب کن پسران مرا و می بوئید حسنین را و در کنار خود میگرفت
عن انس قال سُئل رسول اللہ ای اہلبیت احب الیک قال الحسن
والحسین وکان یقول لفاطمۃ ادعی لی ابنی فیشمہما و یضمہما رواہ الترمذی
وازانجملہ آنست کہ رسول خدا صلی اللہ علیہ و آلہ روزی خطبہ میخواند کہ جناب امام حسنؑ
و امام حسینؑ صلوات اللہ علی نبینا و علیہما تشریف آوردند و برایشان پیراہنی
بود سرخ و باہم بازیبا می کردند و میدویدند و نزدیک بود کہ پاہای ایشان
بلغزد و بر زمین بیفتند جناب رسول اللہ خطبہ را گذاشت و از منبر فرود آمد و
ایشانرا بر دوش برداشت و بعد ازان پیش خود نشاند و فرمود مرا صبر نماند
تا حدیث را قطع کردم و اینہارا برداشتم عن بریدۃ قال کان رسول اللہ صلی اللہ
علیہ یخطبنا اذا جاء الحسن والحسین و علیہما قمیصان احمران یمشیان و یعثران فنزل رسول اللہ
صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم عن المنبر فحملہما و وضعہما بین یدیہ و قال صدق اللہ انما اموالکم
و اولادکم فتنۃ نظرت الی ہذین الصبیین یمشیان و یعثران فلم اصبر حتی قطعت حدیثی و رفعتہما
رواہ الترمذی و ابوداؤد والنسائی و ازانجملہ آنست کہ در حق وی فرمود حسین از من
است و من از حسین ام و خدا دوست میدارد کسی را کہ دوست میدارد حسین را
و حسین سبطی است از اسباط سبط بکسر سین و سکون موحدہ فرزند و درخت کہ
ورا شاخہائی بسیار باشد اشارۃ بکثرت اولاد حضرت امام حسینؑ است عن یعلی بن مرۃ

قال قال رسول اللہ حسین منی وانا من حسین احب اللہ من احب حسینا حسین
سبط من الاسباط رواہ الترمذی و از آنجملہ آنست کہ در صورت ظاہری
وحسن وجمال شبیہ پیغمبر خدا بود چنانچہ در فضل وکمال باطنی مانند رسولخدا
صلے اللہ علیہ وآلہ بود عن علی صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ وآلہ قال الحسن اشبہ
رسول اللہ ما بین الصدر الی الراس والحسین اشبہ النبی صلی اللہ علیہ وآلہ بما کان
اسفل من ذلک رواہ الترمذی وعن انس قال اتی عبید اللہ بن زیاد براس الحسین
فجعل فی طشت فجعل ینکت وقال فی حسنہ شیئا قال انس فقلت واللہ انہ کان اشبہم
برسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وکان مخضوبا بالوسمۃ رواہ البخاری وفی الترمذی
بزیادۃ ہذا اللفظ فجعل یضرب بقضیب فی انفہ ویقول ما رایت مثل ہذا حسنا
واز آنجملہ آنست کہ رسولخدا صلی اللہ علیہ وآلہ نماز میخواند وحسن وحسین بازی
میکردند وبر پشت وبر گردن وی سوار میشدند ورسولخدا صلی اللہ علیہ وآلہ
در نماز مشغول می ماند ودر اداء ارکان درنگ می فرمودند تا ایشان خود
فرود می آمدند واز آنجملہ آنست کہ اگر رسولخدا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم در نماز می بود
ودر رکوع میرفت وامام حسین صلوات اللہ علیہ می آمد خود میان ہر دو پائے
خود را می کشاد تا حضرت امام حسین صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ از یکجانب میان
پاہای او در می آمد واز جانب دیگر بر می آمد اخرج ابن سعد عن عبد اللہ بن
الزبیر قال اشبہ الناس بالنبی صلی اللہ علیہ وآلہ واحبہم الیہ الحسین ابن علی علیہ السلام

۲۶۵

رایت یحیی وهو ساجد فرکب رقبته او قال ظهره فما ینزله حتی یکون هو الذی ینزل و
لقد رایته وهو راکع فیفرج بین رجلیه حتی یخرج من الجانب الاخر و از آنجمله
آنست که رسول خدا صلی الله علیه وآله زبان خود را برای حضرت امام حسین صلوات الله
علی نبینا وعلیه از دهان مبارک برون می آورد و اخرج ابن سعد بن عبد الرحمن
کان یلیع لسانه الحسین بن علی فاذا رای الصبیان حمرة اللسان یهش الیه هذا ما آورده
سیوطی فی تاریخه وغیره و از آنجمله آنست که روزی جناب امام حسن وجناب امام حسین
صلوات الله علی نبینا وعلیهما از تشنگی میگریستند جناب رسول خدا صلی الله علیه وآله
زبان مبارک خود را در دهان ایشان گذاشت پس بمکیدند و تشنگی وگریه ایشان
فرو نشست و از آنجمله آنست که فرمود من سره ان ینظر الی سید شباب اهل الجنة فلینظر
الی الحسین رواه جابر ورواه ابو یعلی فی مسنده و از آنجمله آنست که در غایة السؤل
الحنبلی مذکور است که رسول الثقلین امام حسین را بر ران راست و ابراهیم فرزند خود را
بر ران چپ نشانده بچشم شفقت و دیدهٔ الطاف هر دو را میدید و رُوی
هر یکی را بار بار می بوسید جبرئیل علیه السلام فرود آمد و پیغام رسانید که حقتعالی
این هر دو را برای تو جمع نمی کند یکی ازین هر دو را اختیار کن سید الابرار
نبی مختار بخاطر مبارک آورد که اگر حسین را واقعهٔ ناگزیر پیش آید از مفارقت
آن فرزند دلبند دریچه الم و اندوه بر ما و بر علی و بر زهرا بکشاید و اگر ابراهیم
رحلت کند غم تنها نصیب من باشد و این تحمل توانم کرد و بار آنرا توانم برداشت

پس فوت ابراهیم اختیار نمود بعد از سه روز آن فرزند دل افروز رحلت نمود آنجناب هرگاه حسین صلوات الله علی نبینا وعلیه را می دید در کنارش میگرفت و میگفت اهلا و مرحبا بمن قد یته یا بنی براهیم روی صاحب کتاب کفایة الکلب وغایة السیول الحنبلی باسناده الی ابن عباس قال کنت عند النبی صلی الله علیه و آله وعلی فخذه الایمن الحسین و هو یقبل هذا تارة و ذلک اخری او سبط جبرئیل فقال الحمد لله ان الله یقریک السلام وقال ان الله تعالے لا یجمع لک هذین فافد احدهما بالاخر فنظر الی ابراهیم وبکی نظر الی الحسین وبکی ثم قال ان ابراهیم ان مات لم یحزن علیه غیری وام الحسین فاطمة وابوه علی ابن عمی لحمی و دمی متی مات حزنت ابنتی وحزن ابن عمی و حزنت انا فاوثر حزنی علی حزنهما فقبض ابراهیم فقد فدیت الحسین به فقبض بعد ثلث وکان اذا رای الحسین مقبلا قبله وضمته الی صدره و رشف ثنایاه وقال فدیت من فدیته بابنی ابراهیم انتهی و از انجمله عمر بن الخطاب روایت کرده که روزی بخدمت پیغمبر خدا آمدم دیدم رسولخدا صلی الله علیه و آله را که حسین صلوات الله علی نبینا وعلیه را بر پشت خود نشانده بود و رشته اندر دهان خود گرفته و یک سر رشته بدست حسین داده تا حسین میراند و وی از عقب حسین میرفت بر زانوی خود چون آن بدیدم گفتم نعم الجمل جملک یا عبد الله پیغامبر گفت نعم الراکب هو یا عمر هذا اسفی کشف المحجوب و در بعضے روایات آمده که حضرت امام حسین صلواة الله علی نبینا وعلیه گفت که شتر آواز می کند رسولخدا صلی الله علیه و آله برای خاطر آن

برگزیدہ حق جل وعلا دو مرتبہ عفٗ عفٗ فرمود کہ جبرئیل نازل گشت وگفت کہ اگر بار سیوم خواہی فرمود آتش دوزخ بالکل سرد خواہد شد و از آنجملہ آنست کہ روزی جناب حسن وحسین پیش رسولخدا صلی اللہ علیہ وآلہ کشتی میگرفتند رسولخدا حسن را گفت کہ بگیر حسین را فاطمہ گفت یا رسول اللہ بزرگ را میگوئی کہ خورد را بگیر رسولخدا فرمود اینک جبرئیل حسین را میگوید کہ حسن را بگیر از آنجملہ آنست کہ روزی عمر بن الخطاب مالے را کہ از مدائن مفتوحہ آمدہ بود تقسیم مے نمود کہ حسن ابن علی صلوات اللہ علی نبینا وعلیہما پیش آمد و فرمود بدہ حق مرا از آنچہ فتح کردی خدائی تعالیٰ بر مسلمانان پس گفت عمر بن الخطاب بالرحب والکرامت پس ہزار درہم نوی داد بعد از ان امام حسین تشریف آورد آن حضرت را نیز ہزار درہم داد بعدہ عبد اللہ پسر عمر بن الخطاب آمد وگفت بدہ حق مرا واورا پانصد درہم داد عبد اللہ بن عمر گفت یا امیر المومنین من مردے قوی ام وجنگ میکردم وشمشیر میزدم برکافران در حضور رسولخدا صلی اللہ علیہ وآلہ وامام حسن وامام حسین در کوچہ ہائی مدینہ بازی میکردند وطفل بودند ایشان را ہزار ہزار درم دادی ومرا پانصد عمر بن الخطاب جواب داد کہ آنچہ مراتب علیا ودرجات قصوی این ہر دو ثمرہ شجرہ مصطفےٰ عز وعلا صلعم دارند تراکجا میسر است برو بیار پدری مانند مادر ایشان فاطمہ زہرا و پدرے ہمچو پدر ایشان علی مرتضیٰ وجدے مثل جد ایشان محمد مصطفےٰ صلی اللہ علیہ وآلہ

وجده چون جدهٔ ایشان خدیجة الکبری پس ترا با ایشان چه نسبت است عن ابن عباس

انه قال لما فتح الله تعالی المدائن علی اصحاب رسول الله فی ایام عمر فامر بالانطاع

فبسطت فی مسجد رسول الله وامرنا بالاموال فافرغت علیها ثم اجتمع اصحاب رسول الله

صلی الله علیه وآله فاول من بدر الیه الحسن بن علی فقال یا امیر المومنین اعطنی حقی

مما فتح الله تعالی علی المسلمین فقال بالرحب والکرامات فامر له بالف درهم ثم انصرف

فبدر الیه الحسین بن علی فقال یا امیر المومنین اعطنی حقی مما فتح الله تعالی علی المسلمین فقال

بالرحب والکرامة فامر له بالف درهم ثم انصرف فبدر الیه ابنه عبید الله بن عمر

فقال یا امیر المومنین اعطنی حقی مما فتح الله تعالی علی المسلمین فقال بالرحب والکرامة فامر له

بخمس مائة دراهم فقال یا امیر المومنین انا رجل شدید کنت اضرب بالسیف بین یدی

رسول الله والحسن والحسین طفلان یدرجان فی سکک المدینة تعطیهم الفا الفا وتعطینی

خمس مائة درهم فقال ذهب فاتینی باب کابیهما وجد کجدهما وجدة کجدتهما وعم کعمهما وخال

کخالهما وخالة کخالتهما فانک لا تاتینی به اما ابوهما فعلی المرتضی وامهما الفاطمة الزهرا

وجدهما محمد المصطفی وجدتهما الخدیجة الکبری وعمهما جعفر بن ابی طالب وعمتهما ام هانی

بنت ابی طالب وخالهما ابراهیم بن رسول الله وخالتهما رقیة وام کلثوم بنتا

رسول الله واز آنجمله آنست که بست و پنج حج پیاده گذارده قال ابن طلحة حج

خمسا وعشرین حجة ماشیا واز آنجمله آنست که در طریقت از ورموز بسیار

ومعاملات بیشمار می راند فرمود اشفق الاخوان علیک ونیک شفیق ترین

براداران بر تو دین است زیراکه نجات مرد اندر متابعت دین بود و هلاکش
در مخالفت آن پس مرد خردمند آنست که بجز راه متابعت دین نه رود و شفقت
آن برخود فراند

اشعار

شریعت را مقدم دار اکنون شریعت از طریقت نیست بیرون	کسی کو در شریعت واثق آمد حقیقت راه بر وی خود گشاید

و از انجمله آنست که سخی الناس و اجود ایشان بود روزی مردی نزد وی آمد
و گفت ای پسر رسول خدا صلی الله علیه و آله من مردی درویشم و اطفال دارم
مرا از تو قوت امشب می باید امام حسین صلوات الله علی نبینا و علیه ویرا گفت بنشین
که ما را رزقی در راه است و می آرند بسی بر نیامد که پنج صره دینار بیاوردند از نزد
معاویه در هر صره هزار دینار بود حضرت امام حسین صلوات الله علی نبینا و علیه اشاره بآن
درویش کرد که بگیر و آن پنج صره باو بخشید و از و عذر خواست که این اندک بهائے
انتظار بسیاری که کشیدی نتواند شد و اگر من دانستمی که همقدار است ترا چندین مدت
انتظار نفرمودمی ما را معذور دار که از اهل بلائیم و از همه راحات دنیا باز مانده ایم
و مرادهائی خود گم کرده زندگانی بمراد دیگران می باید کرد و از انجمله آنست که روزی
معاویه بمکه معظمه آمده و بخدمت حضرت امام حسین علیه السلام مال خطیر و پارچه و لباس
نفیس و کثیر فرستاد آنحضرت آنرا قبول نه نمود و رد فرمود روی ان معاویه لما
قدم مکة وصله بمال کثیر و ثیاب وافرة و کسوات وافية فرد الجميع ولم تقبله و از انجمله

٧٠

انس روایت کرد که کنیزک آن حضرت روزی شاخ ریحان برای آنحضرت آورد پس
فرمود که ترا آزاد ساختم برای خدا انس گفت من عرض کردم که این هدیه که کنیزک
آورد چندان قدر نداشت که تو او را آزاد فرمودی حضرت امام حسین علیه السلام
جواب داد که همچنین ادب داده ما را خدای تعالی و فرموده در کلام خود که هرگاه
بیارد کسی هدیه برای شما پس بدهید باو عوض آن هدیه بهتر از آن یا مانند
آن پس من هدیه بهتر را که آزادی است او را دادم روی عن انس قال کنت
عند الحسین قد خلت علیه جاریة فحایته بطاقة ریحان فقال لها انت حرة لوجه الله
فقلت جائتک بطاقة ریحان لاخطر لها فاعتقتها قال کذا ادبنا الله تعالی فقال
اذا حییتم بتحیة فحیوا باحسن منها او ردوها فکان احسن منها عتقها و از انجمله آنست که کوه
صبر و حلم بود روایت است که روزی با یاران خود بیرون مدینه سیر میفرمود شخصی
آمد و پرسید که این کیست عمامه رسول خدا صلی الله علیه و آله بر سر و پیراهن مبارکش
در بر دارد و شمشیرش حمایل کرده می آید مردمان گفتند که حسین ابن علی است صلوات الله
علی نبینا و علیه آنکس یکی از معاندان علی مرتضی صلوات الله علی نبینا و علیه بود حضور
آمده آنحضرت را دشنام داد و ناسزا گفت امام حسین تبسم فرمود و گفت ای
عزیز اگر ترا خشکی بادیه اثر کرده است بیا نزد من و چندی باش تا مداوای
تو نمایم و اگر زن تو عاجز ساخته و ناخوش کرده اینک زر بگیر و باو بده و زیاده
از حد باو بمکارم اخلاق پیش آمد و هرگز اثر ناخوشی بر چهره مبارکش ظاهر نگشت آنوقت

چهار صد تن از یاران که در رکاب سعادت بودند یکی از انها عرض کرد که اگر امر شود این رأ بقتل برسانیم فرمود نحن الجبال القواصف لایزعزعنا العواصف یعنی ما هم کوه هاے محکم استوار نمی تواند جنبانید ما را بادہا تند ناهموار شعر

کُه نیم کو هم ز صبر و حلم و داد	کوه را کے در رباید تند باد

و از انجمله آنست که روزے شخصی تقصیری کرد که حضار مجلس دانستند امام همام بر ابلیس کمال غضب خواهد فرمود و ازین جرم عظیم در نخواهد گذشت و آن جناب چین بر جبین نیاورد و هیچ نگفت و رُوئی مبارک به حاضران کرده فرمود که لایدخل الملائکة بیتها فی کلب یعنی در نمی آید فرشتها در خانه که دران سگ می باشد یعنی دلها که جای نزول لطف و رحمت خدا است مدخل خشم و غضب و غصه که از عادات سگان است نمیتواند شد و از انجمله آنست که روزی طعام تناول میفرمود و کنیزک وی بر سر وی ایستاده بود کاسه طعامی از دست وی بیفتاد حضرت امام بخشم خشم در روے دید کنیزک گفت الکاظمین الغیظ حضرت امام حسین صلوات الله علی نبینا و علیه فرمود کظمت غیظی یعنی فرو خوردیم خشم خود را کنیزک گفت والعافین عن الناس فرمود عفوت عنک یعنی در گذشتیم از گناه تو کنیزک گفت والله یحب المحسنین فرمود انت حرة بوجه الله ازاد کردیم ترا برای خدا و از انجمله آنست که از ایام طفولیت شجاعت و دلاوری و استغنا و بی نیازی داشت روایت است که روزے در مسجد نبوی آمد عمر بن الخطاب را دید که بر منبر نبوی ایستاده خطبه میخواند فرمود فرود آی از منبر پدر و جد من

وبرو بر منبر پدران خود عمر بن الخطاب او را در کنار گرفت و تلطف نمود و گفت
که پدران مرا منبر نمود و بجانب علی مرتضی صلوات اللہ علی نبینا و علیہ نگاہ کرد
علی مرتضی علیہ السلام فرمود کہ ہرگز کسی این طفل را تعلیم نکردہ بلکہ از خود این سخن گفتہ است
و در روایتی آمدہ کہ حضرت علی مرتضی فرمود کہ زجر کنم این طفل را عمر بن الخطاب
مانع آمد و گفت راست گفتہ است منبر جد و پدر اوست اخرج ابن عساکر عن ابی
التجری قال کان عمر بن الخطاب یخطب علی المنبر فقام الیہ الحسین بن علی فقال انزل عن
منبر ابی وجدی فقال عمر منبر ابیک لا منبر ابی من امرک بہذا فقام علی وقال ما امرہ
بہذا احد اما لاوجعنک یا غدر فقال لا توجع ابن اخی فقد صدق منبر ابیہ اسنادہ صحیح
ہذا ما فی تاریخ السیوطی و ازالۃ الخفاء والصواعق و فی الریاض عن الحسین بن علی بن ابی طالب
قال اتیت علی عمر بن الخطاب وہو علی المنبر فصعدت الیہ وقلت لہ انزل عن منبر ابی واذہب
الی منبر ابیک فقال عمر لم یکن لابی منبر واخذنی فاجلسنی معہ فجعلت اقلب حصا بیدی فلما
نزل انطلق بی الی منزلہ فقال لی من علمک فقلت واللہ ما علمنی احد فقال یا بنی لو جعلت
تغشانا و از انجملہ آنست کہ روزی بر در عمر بن الخطاب آمد و دید کہ پسرش عبداللہ بن
عمر استیذان خواست و اجازت نیافت امام حسین صلوات اللہ علی نبینا و علیہ اجازت
نطلبید و بازگشت و گفت ہرگاہ با بن عمر اجازت نشد مرا چگونہ اجازت خواہد داد
این خبر بہ عمر بن الخطاب رسید فرمود آیا خبر شما کدام کس است کہ بدولت شما نشود
و بر سر ما موئہا بتوجہ شما رستہ فی الریاض عن عبید بن حنین قال جاء الحسن والحسین یستاذن

علی عمر وجاء عبداللہ بن عمر فلم یوذن لعبداللہ فرجع فقال الحسن والحسین اذا لم یوذن لعبداللہ
بن عمر لا یوذن لی قال یا ابن اخی فهل نبت الشعر علی الراس غیرکم وفیه عنه قال اتیته
یوماً وهو خال بمعاویة وابن عمر بالباب فرجع ابن عمر فرجعت معه فلقی بعد فقال لم ارک
فقلت یا امیر المومنین انی جیت وانت خال بمعاویة وابن عمر بالباب فرجع ابن
فرجعت معه قال انت احق بالاذن من ابن عمر انما انبت ما فی رؤسنا عز وجل ثم انتم
وفی الصواعق وفی روایة هل انبت الشعر علی رؤسنا الا ابیک ترجمہ روزی عمر
بن الخطاب با معاویہ بن ابی سفیان خلوت کردہ بود پسرش عبداللہ بن عمر بر در
ایستادہ بود اجازت در آمدن نیافت و بازگشت درین ہنگام امام حسین صلواۃ اللہ
علی نبینا وعلیہ تشریف آوردہ و برگشتن ابن عمر را دیدہ خود نیز برگشت و اجازت
نہ طلبید پس عمر بن الخطاب شنید ونزد جناب امام حسین صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ
آمد و گفت مرا اطلاع آمدن تو نبود امام حسین فرمود من آمدم و تو در خلوت بودی
و ابن عمر را اجازت نشد من نیز ہمراہ وی باز برگشتم عمر بن الخطاب گفت تو
لائق و سزاوار تری از پسر عمر و بر سر ما موی خدا رویانید بدولت شما و بہ برکت
شما راہ رست یافتیم و باین مرتبہ رسیدیم و از انجملہ آنست کہ اگر معاویہ بمدینہ
آمد آنحضرت با وی ملاقات نمی کرد و اگر حضرت امام حسن نزد او تشریف می برد
و اظہار دین وغیرہ می ساخت و معاویہ آنرا ادا می نمود حضرت امام حسین صلواۃ اللہ
علی نبینا وعلیہ را خوش نمی آید مطبوع نمی افتاد فی احیاء العلوم قال مصعب بن الزبیر

حج معاویة فلما انصرف من المدینة فقال الحسین بن علی لاخیه الحسن لا تلقاه ولا تسلم علیه
فلما خرج معویة قال الحسن ان علینا دینا ولا بد من اتیانه فرکبت فی اثره فلحقه فسلم علیه
واخبره بدینه فمروا علیه بختی علیه ثمانون الف دینار وقد اعیی وتخلف عن الابل
فقال معاویة ما هذا فذکر ذلک فقال اخره فوابها علیه الی محمد فضائل ومناقب
حضرت امام حسین صلوات الله علی نبینا وعلیه بحید و بعید است و بر هیچکس از امت
محمدی پوشیده نیست واشتراک آنحضرت در احادیثی که سابق در فضائل اهلبیت
مرقوم شده اظهر من الشمس و ابین من الامس است **شعر**

ختم کن والله اعلم بالصواب		در شبر روپوش گشته هست آفتاب

فصل در بیان احادیثی که در شهادة آن سید الشهدا وارد گشته

وحقتعالی رسول خود صلی الله علیه وآله را بآن آگاهی داده تا بخاطر مبارکش از
تصور وقوع این واقعه هایله ملال آمد و آب از دیده روان ساخت و با زواج
مطهرات وصحابه کرام از آن خبر داد از آنجمله آنست که خبر داد بشهادت حضرت
امام حسین صلوات الله علی نبینا وعلیه لطف یعنی بموضع کربلا ونشان داد که خواهد کشت
ورا الکلب البقع یعنی سگی که در اندام او سفیدی باشد فی کتاب حیوة الحیوان
نقلا عن بهجة المجالس وانس المجالس انه قیل لجعفر الصادق صلوات الله علی نبینا
وعلیه وهو احد الایمة اثنا عشر کم تتاخر الرویا فقال خمسین سنة لان النبی رای کان

كلما ابتقع ولغ في دمه فاوله ان رجلا يقتل الحسين ان ابنته فكان الشمر ذو الجوشن
قاتل الحسين وكان ابرص فتاخرت الرؤيا لحسين سنته وهكذا في مدارج النبوة
وغیره و برآورد بدست خاکی راکه در مضجع حضرت امام حسین است فی المشكوة عن ام الفضل
بنت الحارث اخت ميمونة زوجة النبي انها دخلت على رسول الله صلى الله عليه و آله
فقالت يا رسول الله اني رايت حلما منكرا الليلة قال ما هو قالت انه شديد قال ما هو قالت
رايت كان قطعة من جسدك قطعت ووضعت في حجري وقال رسول الله رايت
خيرا تلد فاطمة ان شاء الله غلاما يكون في حجرك فولدت فاطمة الحسين فكان في حجري كما
قال رسول الله فدخلت يوما على رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم فوضعته في حجري
ثم كانت مني التفاتة فاذا عينا رسول الله تهريقان الدموع قالت فقلت يا نبي الله
بابي انت وامي مالك قال اتاني جبرئيل فاخبرني ان امتي ستقتل ابني هذا فقلت هذا
قال نعم واتاني بتربة من تربته حمراء روایت است از ام الفضل که رفتم
بخدمت رسول الله صلی الله علیه وآله عرض کردم یا رسول الله امشب من خوابی
هولناک دیده‌ام آنحضرت فرمود آن چه خواب است عرض کن ام الفضل عرض کرد که
بیان آن سخت و دشوار است رسولخدا فرمود بگو و نقل بکن ام الفضل بعرض رسانید
که دیدم گوشت پارهٔ از جسد مبارک تو بریده و در کنار من گذاشته شده رسولخدا
فرمود بشارت باد ترا بهتر خوابی دیدی فشاء الله تعالی فاطمه را فرزندی خواهد شد
و در بر تو خواهند گذاشت پس متولد شد بعد از چندی حضرت امام حسین علیه السلام

و در کنار ام الفضل داد چنانچه رسولخدا صلی اللہ علیہ وآلہ فرمودہ بود و روزی

حضرت امام حسین علیہ السلام را ام الفضل نزد جناب رسولخدا برد آن حضرت صلی اللہ

علیہ وآلہ سید الشہدا را دید آب از دیدہ ہا بریخت و بگریست ام الفضل عرض کرد

یا رسول اللہ مادر و پدر من فدائے تو باد چہ چیز سبب شد ترا گریہ میکنی آنحضرت

فرمود کہ جبرئیل آمد و مرا خبر داد کہ امت تو این فرزند جگر بند ترا خواہند کشت

من گفتم این را کہ این فضل و کرامت دارد و نزد من محبوب ترین مردم است

امت من خواہند کشت جبرئیل گفت بلی و داد مرا خاکی سرخ از مشہد وی

و از انجملہ آنست کہ احمد بن حنبل در مسند خود آوردہ کہ فرشتہ کہ موکل بر باران

است آمدہ خبر این واقعہ ہائلہ بہ رسولخدا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم رسانید

واخرج الامام احمد ایضا فی مسندہ بسندہ الی انس ان ملک المطر استاذن ان یاتی

رسول اللہ فاذن لہ وقال لام سلمۃ املکی علینا الباب لا یدخل علینا احد قال وجاء الحسین

لیدخل فمنعہ فوثب فدخل فجعل یقعد علی ظہر النبی صلی اللہ علیہ وآلہ وعلی منکبیہ وعلی

عاتقہ فقال الملک للنبی اتحبہ قال نعم قال ان امتک ستقتلہ وان شئت اریک المکان

الذی تقتل فیہ فضرب بیدہ فجاء بطینۃ حمراء فاخذتہا ام سلمۃ فی خمارہا فصیرتہا فی

قارورۃ فاذا الطین قد استحالت دما و در جذب القلوب از امیر المومنین

علی ابن ابیطالب صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ وآلہ روایت کردہ اند کہ روزی

آن حضرت بخانۂ ما آمد و طعامی برای آنحضرت مہیا ساختم و ام ایمن برای ما شیر

۲۷۷

فرستاده بود آن نیز حاضر داشتم سید امام طعام خورد و شیر تناول کرد و من آب
بدست آنحضرت ریختیم بعد از شستن دستها را بر روی مبارک و محاسن شریف
فرود آورد و دعا کرد و روی بر زمین نهاد و اشک بسیار از چشم بریخت و هیچکس را
از ما یارهٔ هیبت رسولخدای متعال مجال استکشاف انجال نبود درین اثنا
حسین برجست و بر پشت مبارک بنشست و بنیاد گریه کرد آن سرور گریه خود را
فراموش کرده بحسین صلوات الله علی نبینا و علیه متوجه شد و فرمود بابی
انت و امی یا حسین چرا میگریی گفت ای پدر هرگز باین حال که امروز داری
ترا ندیده ام این چه حالست بر گوی فرمود ای پسر من امروز بجمال شما آل
شما فرحی و سروری حاصل شد که مثل آن هرگز نشده بود جبرئیل از درگاه رب
العزت آمده خبر رسانید که امتان من شما را بغربت خواهند کشت و هلاک خواهند کرد
دعا کردم که اگر در دنیا محن و مصائب بر سر شما رود عاقبت کار شما بخیر باشد و از آنجمله
آنست که رسولخدا صلی الله علیه و آله و سلم خبر داده شد که یحیی بن ذکریا را کشتند و عوض
خون آن نبی هفتاد هزار کس را کشتم و امت تو این فرزند دلبند ترا خواهند کشت
عوض آن هفتاد هزار کس را خواهیم کشت هذا ما فی الصواعق وغیره و احادیث
درین باب بطریق متعدده بسیار آمده و در کتب مطوله مرقوم است آنجا باید دریافت

فصل در بیان سبب گذاشتن حضرت امام همام

علیہ السلام مدینہ منورہ را و متوجہ شدن او بسوی مکہ و از آنجا باز بجانب کوفہ روان شدن و باز در کربلا فرود آمدن

بدانکہ چون حضرت امام حسن صلوات اللہ علی نبینا و علیہ وفات یافت معاویہ خواست پسر خود یزید پلید را ولیعہد نماید و سلطنت و ملک حوالہ وی کند پس مشورت کرد درین امر با اہل شام ہمہ قبول کردند و بیعت با یزید نمودند و آمد برای حج از دمشق و بمدینہ رفت و از اہل حرمین طلب بیعت کرد ایشان قبول نکردند پس تہدید کرد و ترسانید ایشان را ناچار ایشان ہم بیعت کردند مگر چہار کس حضرت امام حسین و عبد الرحمن بن ابی بکر و عبد اللہ بن زبیر و عبد اللہ بن عمر پس تعظیم و اعزاز ایشان بسیار کرد و بحسن سلوک و ارسال تحائف پیش آمد قبول نکردند و میگویند کہ بحضرت امام حسین علیہ السلام تکلیف بیعت نداد و تا زندہ بود درخواست این معنی نکرد و ہرگاہ دانست معاویہ کہ عبد الرحمن بن ابی بکر و عبد اللہ بن زبیر و عبد اللہ بن عمر ہرگز بیعت قبول نمیکنند ایشان را در خلوت طلبید و طمع باموال کثیرہ داد عبد الرحمن بن ابی بکر گفت اختیار کن فعل رسول خدا صلے اللہ علیہ و آلہ را یا فعل ابو بکر را و یا فعل عمر را رسول خدا کہ انتقال فرمود مردمان را بطور خود گذاشت و کسی را خلیفہ بر آنہا نساخت پس قصد کردند بسوی افضل مردی کہ ابو بکر بود و بعد از آن ابو بکر وفات یافت و والی نساخت پسر خود را و نہ یکی از برادران خود را پس

مردمان تبفرس خود عمر بن الخطاب را افضل یافتند و خلیفه ساختند و اما عمر بن الخطاب
نظر کرد و قابل خلافت شش کس را یافت میان ایشان شوری گذاشت پس
اختیار کردند مردمان یکی را از ان شش تو نیز یکی ازین طرق اختیار کن پس
خاموش شد معاویه بعد از ان گفت که فردا بر منبر جواب خواهم داد وقت موعود
بر منبر برآمد و شجاعت وغیره اوصاف و احوال پسر خود بیان کرد و گفت که اہل شام
ہمه بیعت نمودند با او و بعد از ان گفت که این سه کس ہم بیعت کردند و اشاره
بجانب عبد الرحمن بن ابو بکر و عبد الله بن الزبیر و عبد الله ابن عمر کرد و آنوقت
ایشان طاقت نیافتند که دم بزنند ساکت ماندند پس اہل حجاز این مقاله شنیده
بیعت نمودند و ہرگاه که مجلس برشکست این سه کس ایستادند و گفتند که ما ہرگز
بیعت نکردیم مردمان باور نکردند و در ہمین شب معاویه بشام رفت و بود این
معامله در سنه پنجاه و دو ہذا ما فی مفتاح النجا و فی ما ثبت بالسنة وغیره ان فی سنة
خمسین دعا معاویة اہل الشام الی البیعة بولایة العهد من بعد لابنه یزید بعوه
وہو اول من عهد بالخلافة لابنه و اول من عهد بها فی صحته ثم انه کتب الے
مروان بالمدینة ان یاخذ البیعة له فخطب مروان فقال ان امیر المومنین رائی ان
یستخلف علیکم ولده یزید علی سنة ابی بکر و عمر فقام عبد الرحمن بن ابی بکر ان
الصدیق فقال سنة کسری و قیصر ان ابا بکر و عمر لم یجعلاها فی اولادهما و لا
فی احد من اہل بیتهما ثم حج معاویة سنة احدی و خمسین و اخذ البیعة لابنه فبعث

الی ابن عمر فتشہد وقال اما بعد یا ابن عمر انک حدثتنی انک لا تحب ان تبیت لیلۃ سوداء لیس علیک فیہا امیر وانی احذرک ان تشق عصا المسلمین او تسعی فی فساد ذات بینہم فحمد ابن عمر الله واثنی علیہ ثم قال اما بعد فانک قد کانت قبلک خلفاء لہم ابناء ولیس ابنک بخیر من ابنائہم فلم یروا فی ابنائہم ما رایتہ فی ابنک لکنہم اختاروا للمسلمین حیث علموا الخیار وانک تحذرنی ان تشق عصا المسلمین ولم اکن لافعل انما انا رجل من المسلمین فاذا اجتمعوا علی امر فانما انا رجل منہم من المسلمین فقال رحمک الله فخرج ابن عمر ثم ارسل الی ابن ابی بکر فتشہد ثم اخذ فی الکلام فقطع علیہ الکلام وقال انک والله لوددت انا وکلناک فی امر ابنک الی الله والله لا نفعل والله لتردن ہذا الامر شوری بین المسلمین او لتعیدنہا علیک جذعۃ ثم وثب ومضی ثم ارسل الی ابن الزبیر فقال یا ابن الزبیر انما انت ثعلب رواغ کلما خرج من جحر دخل فی جحر آخر وانک عمدت الی ہذین الرجلین فنفخت فی مناخرہما وحملتہما علی غیر رأیہما قال ابن الزبیر انک قد ملکت الامارۃ فاعزلہا وتہم ابنک فنتبایعہ فاذا لا نبایع ابنک معک لایکما نسمع ونطیع لا نجمع البیعۃ ابدا ثم راح وصعد معاویۃ المنبر فحمد الله واثنی علیہ ثم قال انا وجدنا احادیث الناس ذات اغوار زعموا ان ابن عمر وابن ابی بکر وابن الزبیر لن یبایعوا یزید وقد سمعوا واطاعوا وبایعوا لہ فقال اہل الشام والله لا نرضی حتی یبایعوا لہ علی رؤس الاشہاد والا ضربنا اعناقہم فقال سبحان الله ما اسرع الناس الی قریش بالشر لا اسمع ہذہ المقالۃ من احد منکم بعد الیوم ثم نزل فقال الناس بایع ابن عمر وابن ابی بکر وابن الزبیر وہم یقولون لا والله فیقول الناس بلی وارتحل

۲۸۱

معاویته فلحق بالشام وعن ابن المنکدر قال ابن عمر متی بویع یزید انکان خیرا رضینا انکان بلاء صبرنا
ومات معاویته فی رجب سنه ستین و در بعضی روایات آمده که ابی صعصعه در مجلس
معاویه حاضر بود که مشوره بیعت یزید پلید میکرد و ہمه حضاران مجلس تحسین کردند و
ابی صعصعه خاموش بود که معاویه گفت چرا سخن نمیگوئی گفت اگر دروغ میگویم
از خدا می ترسم واگر راست گویم از تو می ترسم گویم مشکل وگر نگویم مشکل وعن ابی
عثمان النهدی قال قال مروان بن الحکم ابایع الناس لیزید سنته ابی بکر وعمر فقال
عبد الرحمن بن ابی بکر انها لیست لسنته ابی بکر وعمر ولکنها سنته هرقل وقیصر فقال مروان
هذا الذی انزلت فیه والذی قال لوالدیه اف لکما الایته فسمعت ذلک عایشه فقال انها لم
تنزل فی عبد الرحمن ولکن نزل فی ابیک وللقطع کل خلاف ہمین ہماز مشائخیم وروی
عن اسما بنت ابی بکر عن ابی بکر الصدیق عن ابن عمران النبی قال رایت ولد الحکم بن العاص
علی المنابر کانهم القردة وانزل الله فی ذلک وما جعلنا الرؤیا التی اریناک الا فتنته الناس
والشجرة الملعونته - الحکم وولده اخرج البخاری عن یوسف بن ماہک قال کان مروان
علی الحجاز استعمله معویته بن ابی سفیان فخطب فجعل یذکر یزید بن معویته لکی ابایع له بعد
ابیه فقال عبد الرحمن بن ابی بکر شیئا فقال خذوه فدخل بیت عایشه فلم یقدروا علیه
فقال مروان هذا الذی انزل فیه والذی قال لوالدیه اف لکما فقالت عایشته من وراء
الحجاب ما انزل الله شیئا فینا من القران الا ان الله انزل عذری واخرج عبید
بن حمید وصححه ابن مردویه عن محمد بن زیاد قال لما معویته لابنه قال سنته ابی بکر وعمر

فقال عبد الرحمن سنتہ ہرقل وقیصر فقال مروان ہذا الذی انزل اللہ فیہ الذی قال لوالدیہ

افٍ لکما الآیہ فبلغ ذلک عائشتہ فقالت کذب مروان واللہ ما ہو فیہ ولو شئت ان اسمی

الذی انزلت فیہ لسمیت ولکن رسول اللہ لعن ابا مروان ومروان فی صلبہ فمروان

فضض من لعنۃ ابیہ واخرج ابی حاتم عن عبد اللہ قال انی لفی المسجد حین خطب مروان

فقال ان معاویتہ واللہ فی یزید یا حسنا بان یستخلفہ واستخلف ابو بکر عمر فقال

عبد الرحمن بن ابی بکر ان ابا بکر ما جعلہا فی احد من ولدہ ولا احد من اہل بیتہ ولا جعلہا

معاویتہ الا رحمتہ وکرامتہ لولدہ فقال مروان الست الذی قال لوالدیہ افٍ لکما

فقال عبد الرحمن الست ابن اللعین الذی لعن اباک رسول اللہ وسمعتہا عائشتہ فقالت یا مروان

انت القایل بہ عبد الرحمن کذا وکذا ولکن نزلت فی فلان ابن فلان ہذا فی در المنثور وغیرہ

واخرج ابو یعلی والحاکم عن ابی ہریرہ ان النبی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم قال رایت

فی النوم بنی الحکم ینزون علی منبری کما تنزو القردۃ فما رای النبی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم ضاحکا

مستجمعا حتی توفی وفی ماثبت بالسنتہ قال الحسن البصری افسد امر الناس اثنان عمرو بن

العاص یوم اشار علی معویہ برفع المصاحف فحملت وقال ابن القری محکم الخوارج ولا یزال

ہذا الحکم الی یوم القیامتہ والمغیرۃ بن شعبہ فانہ کان عامل معویتہ علی الکوفتہ فکتب

الیہ معویتہ اذا قرات کتابی فاقبل معزولا فابطا عنہ فلما ورد علیہ قال ما ابطا بک

قال امر کنت اوطیتہ قال ما ہو قال البیعتہ من بعدک قال وفعلت قال نعم قال ارجع

الی عملک فلما خرج قال لہ اصحابہ ما وراک قال وضعت رجل معویتہ فی غرز غی لا یزال فیہ الی یوم القیامتہ

قال ابن سيرين وقد عمرو بن خرام على معوية فقال له اذكرك الله في امة محمد بمن تستخلف عليها قال نصحت وقلت برائي وانه لم يبق الا ابني وابناؤهم وابني احق قال عطية بن قيس خطب معوية فقال اللهم ان كنت انما عهدت ليزيد لما رايت من فضله فبلغه ما املت انما حملني حب الولد الوالده وليس لما صنعت به اهلا فاقبضه قبل ان يبلغ ذلك وولد يزيد الشقي المرتد في سنة خمس او ست وعشرين وجعله ابوه وليعهده واكره الناس على ذلك كما تقدم في الصواعق وسبب خروج الحسين عليه السلام من المدينة الى مكة ان يزيد لما استخلف سنة ستين ارسل لعامله بالمدينة ان ياخذ له البيعة عن الحسين ففر بمكة خوفا على نفسه فسمع باهل الكوفة فارسلوا اليه ان ياتيهم ليبايعوه ويمحي عنهم ما هم فيه من الجور فنهاه ابن عباس وبين له غدرهم وقتلهم لابيه وخذلانهم لاخيه فقال فان مذهب فلا تذهب باهله فابى فبكى ابن عباس وقال واحسيناه وقال له ابن عمر نحو ذلك فابى فبكى ابن عمر وقبّله ابن عمر وقال استودعك الله من قتيل ونهاه ابن الزبير ايضا فقال له حدثني ابي ان بمكة كبشا به حرمتها فما احب ان اكون انا ذلك الكبش ومر قول اخيه اياك وسفهاء الكوفة ان يستخفوك فيخرجوك ويسلموك فتندم ولات حين مناص وقد تذكر ذلك ليلة قتله فترحم على اخيه الحسن ولما بلغ مسيره اخاه محمد بن الحنفية كان بين يديه طست يتوضا فيه فبكى حتى ملاه من دموعه ولم يبق بمكة احد الا من حزن لمسيره وقدم امامه مسلم بن عقيل فبايعه من اهل الكوفة اثنى عشر الفا وقيل اكثر من ذلك وامر يزيد ابن زياد فجاء اليه فقتله وارسل براسه اليه فشكره وحذره من الحسين وتلقى الحسين في

مسیرہ الفرزدق فقال له بین لی خبر الناس فقال له رجل علی الخبیر سقطت یا ابن رسول الله صلی الله علیه وآله قلوب الناس معک وسیوفهم معه بنی امیة والقضاء ینزل من السماء والله یفعل ما یشاء وسار الحسین ع وهو غیر عالم بما جری بمسلم حتی کان علی ثلاث من القادسیة تلقاه الحر بن یزید التمیمی فقال له ارجع فما ترک لک خلفی خیرا ترجوه واخبره الخبر وقدوم ابن زیاد واستعداده فهم بالرجوع فقال له اخو مسلم والله لا یرجع نصیب بثارنا او نقتل فقال لا خیر فی الحیاة بعدکم ثم سار فلقیه اوائل خیل ابن زیاد فعدل الی کربلا ثانی من المحرم سنة احدی وستین وکان لما شارف الکوفة سمع به امیرها عبید الله بن زیاد فجهز الیه عشرین الف مقاتل فلما وصلوا الیه التمسوا منه نزوله علی حکم زیاد وبیعته لیزید فابی فقاتلوه وکان اکثر الخارجین لقتاله کاتبوه وبایعوه ثم لما جاءهم اخلفوه وفروا عنه الی عدائه ایثارا للسحت العاجل علی الخیر الآجل فحارب اولئک العدد الکثیر ومعه من اخوته واهله نیف وثمانون نفسا فبثت فی ذلک الموقف ثباتا باهرا مع کثرة اعدائه وعددهم ووصول سهامهم وبارجیهم الیه ولما حمل علیهم وسیفه مصلت فی یده انشد یقول + انا ابن علی خیر من آل هاشم ۔ کفانی بهذا مفخرا حین افخر ۔ وجدی رسول الله اکرم من مضی ۔ ونحن سراج الله فی الناس نزهر ۔ وفاطمة امی سلالة احمد ۔ وعمی یدعی ذا الجناحین جعفر ۔ وفینا کتاب الله انزل صادقا ۔ وفینا الهدی والوحی والخیر یذکر ۔ ولولا ما کادوه به من انهم خالوا بینه وبین الماء لم یقدروا علیه اذ هو الشجاع القرم البطل الذی لا یزول ولا یتحول ولما منعوه واصحابه الماء ثلاثا قال له بعضهم انظر الیه کانه کبد السماء لا تذوق منه قطرة حتی تموت عطشا فقال

الحسین اللّٰھم اقتلہ عطشا فلم یرو مع کثرۃ شربہ للماء حتی مات عطشا ودعا الحسینؑ بماء
لیشربہ فحال رجل بینہ وبین الماء بسھم ضربہ فاصاب حنکہ فقال اللّٰھم اظمہ فصار یصیح الحر فی
بطنہ والبرد فی ظھرہ وبین یدیہ الثلج والمراوح وخلفہ الکانون وھو یصیح العطش فیوتی
بسویق وماء ولبن لو شربہ خمستہ لکفاھم فیشربہ ثم یصیح فیسقی کذلک الی ان تفخ بطنہ
ولما استحر القتل باھلہ فانھم لازالوا یقتلون منھم واحد بعد واحد حتی قتلوا ما یزید
علی الخمسین صاح الحسین اما ذات مدت عن حرم رسول اللّٰہ صلی اللّٰہ علیہ وآلہ وسلم فخ
ضرج الحر بن یزید بن الحارث الریاحی من عسکر اعدائہ راکبا فرسہ وقال
یا ابن رسول اللّٰہ لئن کنت اول من خرج علیک فانی الان من حزبک لعلی انال
شفاعۃ جدک ثم قاتل بین یدیہ حتی قتل فلما فنی اصحابہ وبقی منفردا حمل علیھم وقتل
کثیرا من شجعانھم فحمل علیہ جمع کثیر منھم وحالوا بینہ وبین حرمہ فصاح کفوا سفہاءکم
عن الاطفال والنساء فکفوا ثم لم یزل یقاتلھم الی ان اثخنوہ بالجراح وسقط علی الارض
فحز واراسہ یوم عاشور سنۃ احدی وستین وھرگاہ معاویہ مرد واین واقعہ
در شھر رجب سنہ پنجاہ ونہ بود واھل شام بیعت یزید پلید شقی مرید کردند بعد از ان
قاصد بجانب مدینہ فرستاد وبعامل آنجا نوشت کہ از حضرت امام حسین صلوات اللّٰہ
علی نبینا وعلیہ بیعت بگیرد وعامل آنجا مروان بود ودر بعضی روایات ولید بن
عقبہ ودر روز شنبہ مروان حضرت امام حسین علیہ السلام را طلبیدہ اکراہ
بر بیعت یزید نمود ودر بعضی روایات آمدہ کہ در آنوقت جناب امام حسین

صلوات الله علی نبینا و علیه و آله فرمود معلوم شد که معاویه مُرد مروان گفت چگونه دانستی
فرمود اگر زنده می بود مرا اکراه بر بیعت نمیکرد و آخر مروان آنحضرت را بموت معاویه
خبر داد و تشدید بر بیعت نمود امام حسین علیه السلام فرمود امروز با بنی هاشم بکنم فردا جواب
تو بگویم شب یکشنبه بست و هفتم رجب متوجه مکه شد و در بعضی روایات آمده عبد الله ابن
زبیر را هم اکراه کرد هر دو گفتند ما را لایق نیست که مخفی بیعت بکنیم علی رؤس الاشهاد
فردا انچه خواهد شد بظهور خواهد آمد پس بخانهٔ خود ها تشریف آوردند و حضرت امام حسینؑ
و عبد الله بن زبیر در شبیکه دو شب از ماه رجب باقیمانده بود از مدینه بیرون آمدند
و سیم شعبان در مکه داخل شدند و در بعضی روایات در همین ماه قبل از ادای حج متوجه
کوفه شد و بعضی پنجم ذی حجه و بعضی هشتم ذیحجه گفته اند و همان روز امیر مسلم شهید شده بود
و عبد الله بن زبیر خود در مکه ماند بلکه حضرت امام حسین را هم از رفتن منع کرد لیکن حضرت
امام حسین صلوات الله علی نبینا و علیه اهل کوفه مکاتیب بسیار در رسائل بیشمار فرستاده بودند
و بمبالغه تمام نوشتند که ما را بیعت یزید ظالم فاسق فاجر قبول نیست اگر آن امام برحق
اینجا تشریف آرد گردن اطاعت پیش اقدام سید انام خواهیم نهاد و جان خود را
فدای آن مرجان رسول ملک علام خواهیم ساخت و هر چند در زمان امارت معاویه
نیز همین می نوشتند حضرت امام حسین علیه السلام نظر بر بیوفائی این قوم که سابق با
پدر و برادر بزرگوار او کرده بودند اباوانکار میفرمود و اصلا التفات باصرار
ایشان نمیفرمود چون الحاح و سماجت و لجاجت آنقوم از حد در گذشت و بظاهر

استعداد و استقامت ایشان بر امتثال امر دین و اطاعت امام المومنین از عهود شده دیده و اقسام مغلظه که می نوشتند ثابت شد ناچار آنحضرت بحکم ظاهر شریعت برای اتمام حجت متوجه بجانب کوفه گردید لیکن مغموم و محزون بود گاهی بخاطر مبارکش میگذشت که اقامت فرماید و گاهی اراده سفر متمکن میگشت و چون تقدیر غالب بر تدبیر است از مکه روان شد عبد اللہ ابن عباس آمده عرض کرد که این اراده فسخ باید کرد و ابن عمر نیز عرض کرد که ان امام همام از مکه بیرون نروید زیرا که چون رسولخدا صلی اللہ علیه و آله را حق سبحانه تعالی مخیر گردانید میان دنیا و آخرت رسولخدا آخرت را اختیار کرد و تو فرزند رسولی و بدنیا نخواهی رسید پس حضرت امام همام قبول نه فرمود عبد اللہ بن عمر آنحضرت را بمعانقه و گریه و زاری بسیار و ناله بیشمار وداع نمود و گفت غالب آمد بر من امام حسین صلوات اللہ علی نبینا و علیه و عرض من قبول نفرمود و قسم است مرا که دیدم مادر و پدر و برادر او و عبرت و آنچه کوفیان بیوفا با پدر و برادر حضرت امام حسین صلوات اللہ علی نبینا و علیه نمودند معاینه کردم می ترسم که با حضرت امام حسین علیه السلام چه خواهند کرد جابر بن عبد اللہ و ابو سعید الخدری و ابو واقد اللیثی و غیرهم نیز مانع آمدند آنحضرت پذیرا نفرمود و اراده مصمم بجانب عراق نمود عبد اللہ بن عباس گفت قسم بخدا گمان می برم که ترا خواهند کشت میان زنان و دختران و فرزندان تو چنانچه عثمان کشته شد حضرت امام حسین علیه السلام قبول نفرمود عبد اللہ ابن عباس گریه کرد و گفت خنک کردی چشمان عبد اللہ بن زبیر را که مشوره داد و خود در مکه نشست و هرگاه میدید عبد اللہ

میں کہا ہے کہ شہادت امام کی پانچویں ربیع الاول سنہ انچاس ہجری میں تھی اور کشف الغمہ میں حضرت امام جعفر صادق علیہ السلام اور امام محمد باقر علیہ السلام سے روایت کی ہے کہ عمر شریف امام کی وفات کے وقت سینتالیس برس کی تھی اور آنحضرت میں اور ان کے بھائی حضرت امام حسین علیہ السلام میں بقدر مدت حمل کے فاصلہ تھا

بن عباس ابن زبیر را میگفت حاصل شد مراد تو بدانچه خواستی که امام حسین علیه السلام بیرون
رود و تو در میان اهل حجاز بمانی چون حضرت امام حسین صلوات الله علی نبینا و علیه
بعد از ادای حج روان گشت و در رکاب عالیجناب اهل و عیال و زنان و اطفال
وی بودند طی منازل و قطع مراحل نموده بقول بعضی روز چهارشنبه یا پنجشنبه دوم
محرم سال شصت و نزد بعضی روز هشتم ماه مذکور داخل کربلا شد یزید پلید این خبر شنید
و عامل بصره عبدالله بن زیاد ملعون را نوشته فرستاد که با حضرت امام حسین
علیه السلام قتال نموده کارش را تمام رسانید و عبدالله بن زیاد از بصره آمد چهار
هزار کس که رئیس آنها عمرو بن سعد را مقرر نمود بجانب کربلا روان ساخت و از
پس آنها فوج دیگر فرستاد تا بست و دو هزار و در بعضی روایت سی هزار رسیده
روز هشتم محرم جنود بدبختان در کربلا جمع شدند نهم محرم روز پنجشنبه یا روز جمعه مستعد
جنگ گردیدند حضرت امام حسین علیه السلام مهلت خواست ندادند آخر روز دهم
محرم شهیدش ساختند هرچند مساعی جمیله و کوشش هائے بلیغه در هدایت ان
مرتدان نمود چون داغ ختم الله علی قلوبهم بر دل داشتند نصیحت حضرت امام
همام هیچ ایشان را اثر نکرد و امام فرمود بکوفیان که اگر از عهد خود برگشتید مواعید
و مواثیق را که باقسام مغلظه نموده بودید آخر بطمع دنیا فراموش کردید و دین
را برباد دادید و دنیا را اختیار کردید مرا بگذارید تا بطرفی بروم یا نزد یزید
پلید بروید انچه شدنی است خواهد شد هرگز بخاطر بدکاران نیامد پس آن اشقیا

حضرت امام ہمام را بارفقا و فرزندان عالیشان روز جمعه و نزد بعضی روز شنبه و نزد بعضی روز یکشنبه روز عاشورا شهید کردند و قول اول اصح است و در روایتی ہشتاد و دو تن بودند و بجز حضرت امام زین العابدین ہیچکس را از فرزندان حضرت امام حسین علیه السلام نگذاشتند و از حضرت امام جعفر صادق علیه السلام نگذاشتند و از حضرت امام جعفر صادق صلوات علی نبینا و علیه مرویست سی و سه زخم و بروایتی سی و چهار زخم بر بدن مبارک امام ہمام بودند و از اولاد حضرت فاطمه زہرا علیها السلام ہمراه جناب سید الشهدا صلوات الله علی نبینا و علیه در بعضی روایات ہفده کس شهید شدند و از حسن بصری آمده که گفت شانزده کس از اہل بیت رسول خدا صلی الله علیه و آله که ہمراه امام با صفا شهید گشتند در روی زمین شبیه و نظیر خود نداشتند و در بعضی روایات بست و سه کس از اہل بیت نبوت بودند و بعد از شهادت امام المومنین آن بدبختان بے دین بجانب پردگیان عصمت رو کردند و آنچه بے عزتی و بے حرمتی اولاد رسول خدا صلی الله علیه و آله و برگزیدگان جل و علا مودند از ابتدای آدم تا این دم کسی با کسی نکرده و حقتعالی آن روسیاہان را بخسران دنیا و عذاب نیران گرفتار ساخته خسر الدنیا والآخرة در شان اینهاست و مشهور است که رئیس این مفسدان و سردار این بدبختان یزید لعین بود و بدیدن سر مبارک آن سرور دین شاد و شادمان گردید و استخفاف و استحقار اہل بیت نبوت بالکلی کرد چنانچه در صواعق محرقه روایت ابن الجوزی آورده و این معنی بحدی مشهور گشته که متواتر المعنی شده قال العلامة التفتازانی فی شرح المقاصد

واما ماجری بعد الصحابة من الظلم علی اہل بیت من الظہور بحیث لامجال الاخفاء ومن الشناعة
بحیث لاشتباہ علی الاراء اذ یکاد یشہد بہ الجماد والعجماء ویبکی لہ الارض والسماء وینہدم منہ الجبال
وتنشق الصخور ویبقی سوء عملہ علی کر الشہور ومر الدہور فلعنة اللہ علی من باشر ورضی وسعی
ولعذاب الاخرة اشد وابقی وفی تاریخ السیوطی وشلہ عن احمد فی الصواعق واما یزید
وبنو الحکم فہم ملعونون علی لسان النبی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم ولذا قال احمد بن حنبل رحمة اللہ
علیہ حین سئل عن لعن یزید قال کیف لا یلعن من لعنہ اللہ فی کتابہ فقال قد قرأت کتاب اللہ
فلم ار فیہ لعن یزید فقال ان اللہ یقول فہل عسیتم ان تولیتم ان تفسدوا فی الارض
وتقطعوا ارحامکم اولئک لعنہم اللہ فاصمہم واعمی ابصارہم وای فساد وقطعة اشد مما فعل
یزید وہو امتہ نعم عمر بن عبد العزیز من الائمة الراشدین ومحب اہلبیت یجب استثنائہ
کما استثناہ النبی حیث قال الا الصالحون منہم وقلیل ما ہم بخلاف بقیة بنی امیہ ودر تفسیر آیة
وما جعلنا الرؤیا التی اریناک الا فتنة للناس والشجرة الملعونة فی القرآن بیضاوی وغیرہ
آوردہ کہ ہرگاہ رسول خدا صلی اللہ علیہ وآلہ بنی امیہ را دید کہ مانند بوزینہ ہا بر منبر شریف
می جہند این آیہ نازل گشت و روایت است از نوفل بن ابی الفرات کہ گفت بودم نزد
عمر ابن عبد العزیز کہ مردی ذکر یزید پلید کرد و نامش بتعظیم برد عمر بن عبد العزیز امر
کرد کہ او را بست تازیانہ زدند و بچنین وجوہ والہ بر محبت اہلبیت از بنی امیہ مستثنی
شدہ و ابوہریرہ ہمیشہ پناہ از امارت شصت سال مینمود و دعا میکرد اللہم انی
اعوذ بک من راس الستین وامارة الصبیان وآن امارت یزید بدبخت بود کہ رسول خدا

صلی اللہ علیہ و آلہ فساد و فتنہ با ابی ہریرہ بیان فرمود و از نام آن بدبخت ہم
بہ ابی ہریرہ خبر دادہ بود و ابو ہریرہ میگفت کہ اگر بخواہم نام او بر زبان بیارم
لیکن مرا زندہ نخواہند گذاشت و اخرج البخاری من حدیث ابی ہریرہ ہلکۃ امتی
علی یدی اغلمۃ من قریش فقال مروان لعنۃ اللہ علیہم غلمۃ قال ابو ہریرہ لو شئت عن
اقول فلان بن فلان اخرج الحاکم ان ابی ذر سمع النبی صلی اللہ علیہ و آلہ یقول اذا بلغت
بنو امیۃ اربعین اتخذ و اعباد اللہ خولاً عبیداً و امار قال اللہ بخلا و کتاب اللہ دغلا فساد
اخرج البیہقی عن ابن المسیب قال رای بنو امیۃ علی منبرہ فساءہ ذلک فما رئی ضاحکا فاوحی اللہ
انما ہی دنیا اعطوہا فقرت عینہ و فی روایۃ فنزلت انا اعطیناک الکوثر و انا انزلناہ
فی لیلۃ القدر ہذا فی ازالۃ الخفاء و فی ما ثبت بالسنۃ عن ابی عبیدہ قال رسول اللہ لا یزال
امر امتی قائما بالقسط حتی یکون اول من یثلمہ رجل من بنی امیۃ یقال لہ یزید و اخرج الرویانی
فی مسندہ عن ابی ہریرہ سمعت رسول اللہ یقول اول من یبدل سنتی رجل من بنی امیۃ
یقال لہ یزید ہذا ما فی الصواعق ترجمہ رسول خدا صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم فرمود
کہ امر امت من قائم خواہد ماند بعدل و انصاف و اول کسیکہ در دین رخنہ خواہد کرد
و سنت و طریقہ مرا مبدل خواہد ساخت نامش یزید خواہد بود چنانچہ یزید پلید بدبخت
ستون دین و بنیاد خانہ حضرت سید المرسلین را بر انداخت و عمارت ایمان و قصر
امن و امان را منہدم ساخت بزرگی نوشتہ کہ کاریکہ یزید کرد کسی کافر فرنگ ہم نکردہ بعد
و بعد شہادت آنحضرت خانہ کعبہ را نیز خراب کرد و در آنجا بر عتہا پدید آورد و مدینہ منورہ

راحکم دار الحرب داد و در مسجد نبوی اسپہا بستہ و صحابہ سید الوری کہ آنجا بودند ہمہ را

بیغرت و بیحرمت کرد و زنان آنجا را اباح گردانید و امر بہ زنا کرد و خود بہ شراب

مخمور و مست میماند و بابوزینہ کہ جنسیت معنوی در صورت مثالی و سیرت ظاہری

باوی داشت لہو و لعب مینمود و او را با خود شراب میخورانید و در سواری ہمراہ

خود می داشت و دیگر فضایح و قبایح وی در کتب کبار مسطور است احتیاج بتکرار

و اظہار ندارد و در مروج الذہب گفتہ و لیزید اخبار عجیبۃ و مثالب کثیرۃ من شرب

الخمور و قتل ابن الرسول و لعن الوصی علیہ السلام و ہدم البیت و احراقہ و سفک الدماء

و الفسق و الفجور و غیر ذلک مما و ابو عبید بالیاس من غفرانہ لورود فیمن جحد توحیدہ و خالف رسلہ

فی الصواعق قال ابن الجوزی و صنف القاضی ابو یعلی کتابا ذکر فیہ بیان من یستحق اللعن و ذکر

منہم یزید ثم ذکر حدیث من اخاف اہل المدینۃ ظلما اخافہ اللہ و علیہ لعنۃ اللہ و الملائکۃ

و الناس اجمعین و لا خلاف ان یزید اغزی المدینۃ بجیش اخاف اہلہا و الحدیث الذی

ذکرہ رواہ مسلم و وقع من ذلک الجیش من القتل و الفساد العظیم و السبی و اباحۃ المدینۃ

ما ہو مشہور حتی فض نحو ثلثمائۃ بکر و قتل من الصحابۃ نحو ذلک و من قراء القرآن نحو سبعمائۃ

نفس و ابیحت المدینۃ فلم یکن یدخل مسجدہا حتی دخلتہ الکلاب و الذیاب و نزت علی منبرہ

صلعم تصدیقا لما اخبر بہ صلعم و لم یکن امر ذلک الجیش الا ان یبایعوا لیزید علی انہم خول لہ ان شاء

باع و ان شاء اعتق فذکر لہ بعضہم البیعۃ علی کتاب اللہ و سنۃ رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ فضرب

عنقہ و ذلک فی الوقعۃ الحرۃ السابقۃ ثم سار جیشہ علی قتال ابن الزبیر فرموا الکعبۃ بالمنجنیق

وآخر قوة بالنار فای شئی اعظم من ہذه القبائح التی وقعت فی زمانه تا شبہ منه وہو مصداق
الحدیث السابق لا یزال امر امتی قایما بالقسط حتی تلیه رجل من بنی امیة فقال له یزید
واو زائیده مطلقه ثلثه است که بعد از دو سال او در شکم ور احواله پدرش نمود
وور دشت پیدا شد که کسے خبر ندارد وقال فی حیوة الحیوان ولما تسلیث میسون
ابنة بجدل الکلبیه ام یزید بن معاویه ونقلها من النجد الی الشام وکانت ذات جمال اہز وحسن
عامر فاعجب بها معاویة فانشدت وقالت لمعاویة علیج عنوق فلما دخل معاویة
عرفته من کانت سامعه یقولها ہذا فقال لها ما رضیتنی حتی جعلتنی علجا عنوقا فهی طالق ثلاثا
فردوها خذ جمیع ما ہو فی القصر فانه لها ثم سیرها الی اہلها بنجد وکانت حامله بیزید فولدته
فی البادیة وارضعته سنتین ثم اخذه معاویة منها واین در سنه بست وپنج یا بست و
شش بود ومردنش در مستی ورقص در چند کتاب مذکور است که بعبارته آنرا می آریم
صاحب طبقات محمود شاهی گوید سبب موت یزید آن بود که شبی بکمال مستی
وبیهوشی از بالائی بام بزیر افتاد وسرش دو پاره شد ومغزش بدر افتاد
وبمرد صاحب حبیب السیر گوید در منون الاخبار مسطور است که سبب موت یزید
آن بود که روزی بشرب شراب اقدام نمود در وقتیکه مست وبیشعور بود
برخواست وآغاز رقص کرد دران اثنا بعذاب عاجل واجل گرفتار گشته بیفتاد
وفرق سرش بر زمین خورده شد تا درک اسفل در ہیچ محل فرا گرفت وصاحب
تاریخ صبح صادق نیز سبب موت او ہمین نوشته وبقول البعضی در شکارگاه از اسپ

بیغداد وہلاک شد اما مصطفے افندی رومی در تاریخ خود مخالفت این جماعت نمودہ

وگفتہ کہ بمرض ذات الجنب درگذشت وعبارتش اینست ہلک یزید فی شہر ربیع الاول

سنہ اربعین وستین مخمورا بالذبحۃ وذات الجنب قد ذاب ذوبان والرصاص والرصاص

وانچہ محاربان ناکسے وقساوت قلبی امر یزید شقی ازلی بہ آن امام ہمام بقیعۃ النبی

صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم وآل او در روز کربلا از ندادن آب وتیرباران کردن

وطفلان شیرخوارہ را شہید ساختن وہتک حرمت ذریت رسول واولاد

بتول کردند دفاتر کتب معتبرہ بآن مشحونست بر ہیچکس مخفی نیست قلب حزین ودل

غمگین این محب اللہ الطاہرین الطیبین کجا متحمل تفصیل تحریر آن تواند شد لیکن علی سبیل

الاجمال والتلخیص احوال ماجرای کربلا کہ در مفتاح النجا وغیرہ مسطور است بقلم می آرد

ہذہ عبارتہ ولما وصل الخبر الی الکوفۃ بموت معاویۃ وولایۃ یزید وامتناع الحسن

صلوات اللہ علیہ عن بیعتہ اتفق منہم جمع عظیم وجم غفیر وکتبوا کتابا الی الحسین

یدعونہ الیہم ویبذلون لہ فی القیام بین یدیہ بانفسہم واموالہم بالقوافی ذلک وتتابعت الیہ

الکتب نحو مائۃ وخمسین کتابا من کل طائفۃ وجماعۃ کتاب یحثونہ فیہا علی القدوم واخر

ما ورد علیہ کتاب من جماعتہم علی ید قاصد من اعیانہم بسم اللہ الرحمن الرحیم الحسین بن علی

امیر المومنین علیہ السلام من شیعتہ وشیعۃ ابیہ علی امیر المومنین سلام علیک اما بعد

فان الناس منتظرون ولا رای لہم غیرک فالعجل العجل یا ابن رسول اللہ والسلام علیک

ورحمۃ اللہ وبرکاتہ فکتب جوابہم وسیر الیہم ابن عمہ مسلم بن عقیل بن ابیطالب وحثہم

على نصرته وحمايته فلما وصل مسلم الكوفة نزل فى دار المختار بن ابى عبيده وبايع الحسين عليه السلام على يده خلق كثيرة فاطلع على ذلك النعمان بن بشير والى الكوفة وجمع الناس فى المسجد ورتبهم عن مخالفة يزيد ولكن اكتفى بمجرد التهديد ولم يتعرض لاحد فكتب مسلم ابن يزيد الحضرمى وعمارة بن وليد بن عقبة الى يزيد يخبر انه عن امر مسلم وميل اهل الكوفة اليه وتغافل النعمان بن بشير فعزل يزيد النعمان وولى مكانه عبد الله بن زياد بن امية فوض امر الحسين وشيعته الله فتخر عبيد الله من البصر الى الكوفة فلما قرب منها تنكر ودخلها ليلا من جهة البادية فى زى اهل الحجاز واوهمهم انه الحسين فاستقبله الناس فى ظلمة ليل وسلموا عليه السلام فيمشون بين يديه الى ويقولون مرحبا بك يا ابن رسول الله قدمت خير مقدم فراى عبيد الله من تباشيرهم بالحسين فاسار فسكت ولم يتكلم بشئ حتى دخل دار الامارة بمن جامعه من البصرة فلما اصبح جمع الناس فى المسجد وقرا عليهم منشورا ايالته ووعدهم وحذرهم عن مخالفة يزيد وفرق جماعة مسلم بن عقيل بقوة التدبير حين قليل واختفى مسلم وبذل عبد الله الشقى فى طلبه حتى ظفر به فقتله مع ابنيه وابراهيم لثلث خلون من ذى حجة سنة ستين من الهجرة وفى ذلك اليوم خرج الحسين من مكة الى الكوفة وقيل لثمان خلون منه وشرح ذلك انه لما بايعه اكثر الكوفه على يد مسلم بن عقيل كتب مسلم اليه يلتمس قدومه فتجدد الخروج فمنعه ابن عباس وابن عمر وجابر وابو سعيد الخدرى وابو واقد الليثى فلم يقبل وصمم المسير الى العراق وخرج مع اثنين وثمانين رجلا من اهل بيته وشيعته وموالى الله فسمع فى اثناء الطريق بقتل مسلم بن عقيل وتفرق جماعته فهم بالرجوع فقال

له احدی بنی عقیل والیه لاترجع حتی نصیب ثارنا او نقتل فقال لاخیر فی الحیوة بعدکم
ثم سار نحو العراق حتی اذا صار بمرحلتین من الکوفة لاقاه انسان یقال له الحر بن یزید
الریاحی ومعه الف فارس من اصحاب ابن زیاد شاکی السلاح فقال الحسین علیه السلام
ان الامیر عبید الله بن زیاد قد امرنی ان لا افارقک او اقدم بک علیه وانا والله
کاره ان یبتلینی الله بشیء من امرک غیر انی قد اخذت ببیعة القوم فقال له الحسین انی لم اقدم
هذا البلد حتی اتتنی کتب اهله وقدمت علی رسلهم یطلبوننی وانتم من اهل الکوفة فان دمتم علی
بیعتکم وقولکم فی کتبکم دخلت فی مصرکم والا انصرفت من حیث اتیت فقال له الحر والله
ما اعلم هذا الکتب ولا الرسل واما انا فما یمکننی الرجوع الی الکوفة ولا استمیل الی مفارقتک
او اقدم بک علیه وطال الکلام بینهما ودخل الحسین صلوات الله علی نبینا وعلیه ومعه
اهله واصحابه فنزل بکربلا فی الثانی محرم سنة احدی وستین فقال هذا موضع کرب وبلا
وهذا مناخ رکابنا ومحط رحالنا ومقتل رجالنا فنزل القوم وحطوا الاثقال ونزل
الحر وجیشه قبالة الحسین علیه السلام بارض ثم کتب عبید الله بن زیاد کتابا الی الحسین علیه السلام
ویطالبه الی بیعة یزید فلما ورد الکتاب الی الحسین وقرأه القاه وقال لرسول ما له
عندی جواب فرجع الرسول الی ابن زیاد فاشتد غضبه وجمع الناس وجهز العساکر وسیر
مقدمها عمر بن سعد بن ابی وقاص وکان ولاه الری واعمالها وکتب له بها فاستعفی من
خروجه الی قتال الحسین فقال له ابن زیاد اما ان تخرج واما تعید علینا کتابنا بتولیتک
الری واعمالها وتقعد فی بیتک فاختار ولایة الری وطلع الی قتال الحسین بالعساکر فما زال

ابن زیاد تجہز مقدما و معہ طایفۃ من الناس الی ان اجتمع عند عمر بن سعد اثنان و عشرون
الفا ما بین فارس و راجل فنزلوا الشاطی الفرات وحالوا بین الماء و بین الحسین و اصحابہ
وقال اکثر الخارجین لقتالہ ویلکم ما تنظرون بالرجل وقد اثخنتہ الجراح فتوالت علیہ
علیہ السلام والرماح فسقط علی الارض فوقف علیہ عمر بن سعد وقال لاصحابہ انزلوا
او خبروا راسہ فنزل الیہ نصر بن خرشبۃ الضبابی ثم جعل یضرب بسیفہ مذبح الحسین فغضب
عمر بن سعد وقال لرجل عن یمینہ ویلک انزل الی الحسین صلوات اللہ علی نبینا و علیہ
فارحہ فنزل الیہ خولی بن یزید الاصبحی فاحتز راسہ ثم سلبوہ ودخلوا علی حرمہ فاسروا
اثنا عشر غلاما من بنی ہاشم واہل الحسین وبناتہ ومن کان من النساء معہ وامر عمر بن سعد
والشمر ذی الجوشن نفرا فرکبوا خیولہم واوطاؤ الحسین علیہ السلام ثم ارسل عمر بن سعد
بالراس المکرم الی عبید اللہ بن زیاد معہ بشیر بن مالک او خولی بن یزید فوضع الراس
بین یدی ابن زیاد وانشد ع املاء رکابی فضۃ و ذہبا ÷ فقد قتلت الملک المحجبا +
ومن یصلی القبلتین فی الصبا + خیرہم اذ تذکرون النسبا + قتلت خیر الناس ابا وانا
فغضب ابن زیاد من قولہ ثم قال لہ اذا علمت انہ کذلک فلم قتلتہ واللہ لا نلت منی خیرا
ولالحقنک بہ ثم قدمہ فضرب عنقہ واختلف فیمن باشر قتل الحسین فقیل شمر بن ذی الجوشن
السکونی وقیل سنان بن انس النخعی وقیل خولی بن یزید اصبحی وقیل ان شمر ضربہ علی وجہہ
فادرکہ سنان فطعنہ فالقاہ عن فرسہ و نزل خولی بن یزید فنحر راسہ و دفعہ الی اخیہ
خولی واشہد مع الحسین بکربلا من اہل بیتہ العباس وعثمان ومحمد وعبد اللہ وجعفر بنو علی

والقاسم وعبداللہ وعمر وقیل ابوبکر بنو الحسن بن علی وعلی وعبد اللہ بن الحسین بن علی ومحمد وعون ابنا عبد اللہ بن جعفر وعبد اللہ وعبد الرحمن وجعفر بنو عقیل بن ابی طالب رضی اللہ عنہم وروی عن الحسن البصری انہ قال اصیبت مع الحسین ستۃ عشر رجلاً من اہل بیتہ ما علی وجہ الارض یومئذ لہم شبیہ وذکر ابن عبد البر فی الاستیعاب عن ابن الحنفیۃ قال قتل معہ الحسین فی ذلک الیوم سبعۃ عشر رجلا کلہم من ولد فاطمۃ ولما احتز الاشقیاء راس الحسین واسروا اہل بیتہ امرہم عمر بن سعد ان یذہبوا بہم معہ راسہ الی ابن زیاد فاستاقوا الحرم کما یساق الاساری حتی اتوا الکوفۃ وجلس ابن زیاد فی قصر الامارۃ واذن الناس اذناً عاما وامر باحضار الراس فوضع بین یدیہ فجعل ینظر الیہ ویتبسم وبیدہ قضیب یضرب ثنایاہ ثم بعث الشقی بالراس المکرم فیدیر فی سکک الکوفۃ وارسل بقبائلہا مع روس سائر الشہداء وسبایا اہل البیت الی یزید بن معاویۃ مع شمر ذی الجوشن وجماعۃ من اصحابہ فساروا الی ان وصلوا الی دیر فی الطریق فنزلوا لیقیلوا فوجدوا مکتوباً علی بعض جدرانہ ساتر جوا امۃ قتلت حسیناً شفاعۃ جدہ یوم الحساب فسألوا الراہب عن السطر ومن کتبہ فقال انہ مکتوب منہا من قبل ان یبعث نبیکم بخمسمائۃ عام ولما قدموا دمشق ودخلوا علی یزید رموا براس الحسین بین یدیہ فاستبشر الشقی بقتلہ وجعل ینکت راسہ بالخیزران وانشد

ابیات ابن الزبعری

لیت اشیاخی ببدر شہدوا جزع الخزرج من وقع الاسل
واروی الاستہلوا فرحا ولقالوا یا یزید لا تشل
قد قتلنا القرن من ساداتہم وعدلناہ ببدر فاعتدل
لست من خندف ان لم انتقم من بنی احمد ما کان فعل
لعبت ہاشم بالملک فلا

۳۰۰

حیرجا به ولا حتی نزل * هذه ولایات مشهورة وزاد یزید منها بیتین مشتملتین علی
صریح الکفر ثم وجه ذریة الحسین وراسه معه علی بن الحسین الی المدینة قال بن الجوزی لیس
العجب من قتال بن زیاد الحسین وانما العجب من خذلان یزید وضربه بالقضیب ثنایا الحسین
وحمله آل الرسول صلی الله علیه وآله سبایا علی اقتاب الجمال موثقین فی الحبال والنساء
مکشفات الوجوه والرؤس وذکر اشیاء من قبیح ما اشتهر عنه ورد الراس الی المدینة وقد
تغیر قال وما کان مقصوده الا الفضیحة فیجوز ان یفعل هذا بالخوارج الیس بالاجماع یسمی المسلمین
ومثل هذا فی الصواعق وفی شرح العقائد النسفیة والحق ان رضا یزید بقتل الحسین
واستبشاره بذلک واهانته اهل بیت النبی صلی الله علیه وآله مما تواتر معناه وان کان
تفاصیله احاداً فنحن لا نتوقف فی شانه بل فی ایمانه لعنة الله علیه وعلی اعوانه انصاره
وکان شهادة الحسین یوم عاشوراء سنة احدی وستین من الهجرة وله یومئذ سنة وخمسون
سنة وخمسة اشهر وخمسة ایام علی الارجح قیل اکثر من ذلک وقیل اقل ودفن علیه السلام
بکربلا وهو موضع من مضافات الکوفة ویعرف بالطف ایضا ومشهده معروف یزار
ویصان من الآفات وقال السمهودی فی خلاصة الوفا جسد الحسین مدفون بکربلا وراسه
مدفون بالمدینة فی البقیع فی جنب اخیه الحسن علیه السلام والله اعلم انتهی کلامه امیه و
آورده اند که توجه فرمود امام حسین علیه السلام بسوی عراق در سوم شعبان سال ششم
از هجرت و مکه معظمه را بنور قدوم خود منور گردانید و بقیه آن ماه و ماه رمضان
وشوال و ذیقعده دران بلدهٔ محترم بعبادت حقتعالی قیام نمود و دران مدت

جمعی از شیعیان اہل حجاز و بصرہ و سائر بلاد نزد آنحضرت جمع شدند تا ماہ ذیحجہ در آمد
احرام حج بستند و چون یزید پلید جمعی را فرستادہ بود کہ بہ بہانہ حج آنحضرت را گرفتہ
نزد او بردند یا بقتل آورند حضرت احرام حج را بعمرہ عدول نمود و اعمال عمرہ بعمل
آورد و محل شد و متوجہ عراق گردید و از حضرت امام جعفر صادق صلوات اللہ
علی نبینا و علیہ نقل کردہ اند کہ چون آنحضرت میدانست نخواہند تا او حج را تمام فرماید
احرام حج بعمرہ مفرد بست و عمرہ را باتمام رسانید و در روز ہفتم ماہ ذیحجہ از مکہ
بیرون شد و بعضی گفتند کہ در روز عرفہ بیرون رفت و از سید ابن طاؤس
روایت کردہ اند کہ در روز سوم ماہ مذکور بیرون رفت و در ہمان روز حضرت مسلم
را شہید کردہ بودند و فرود آمدن کربلا بقول جمعی روز چہار شنبہ یا پنجشنبہ دوم
ماہ محرم سال شصت و یکم از ہجرت بود و بقولی روز ہشتم ماہ مذکور بود و در وقت
شہادت عمر شریف آنحضرت بہ پنجاہ ہفت و سال رسیدہ بود ہذا ما قالوا

فصل در بیان غم و الم کہ بر روح اعظم رسول اکرم گذشت

در روز واقعہ کربلا آن رسول باصفا را اہل مدینہ گریان و از درد و غم نالان در
خواب دیدند و از آنحضرت شنیدند کہ فرمود من در قضیہ نامرضیہ کربلا حاضر
بودم و خونہای شہیدان تمہ خدامی بردم فی المشکاۃ عن ابن عباس انہ قال
رایت النبی صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم فیما یری النائم ذات یوم بہ نصف النہار اشعث
اغبر بیدہ قارورۃ فیہا دم فقلت بابی انت و امی ما ہذا قال ہذا دم الحسین و اصحابہ لم ازل التقطہ

منذ الیوم فاحصی ذلک الوقت جد قتل فی ذلک و آنوقت عن سلمی قالت دخلت علی ام سلمۃ و ہی تبکی فقلت ما یبکیک قالت رایت النبی صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم یعنی فی المنام و علی راسہ ولحیتہ التراب فقلت مالک یا رسول اللہ قال شہدت قتل الحسین انفا رواہ الترمذی

ترجمہ ابن عباس گفت کہ دیدم رسولخدا صلی اللہ علیہ و آلہ را کہ در خواب نیمروز کہ چہرۂ مبارکش گرد و غبار آلودہ ماتم زدہ و در دست آنحضرت شیشہ است پر خون عرض کردم کہ یا رسول اللہ مادر و پدر من فدائی تو باد چہ چیز است این فرمود این خون جگر گوشہ ام امام حسین صلوات اللہ علی نبینا و علیہ و یاران اوست و گفت ابن عباس انتظار میکشیدم و روزمی شمردم آخر دریافتم کہ روزیکہ این خواب دیدم ہمان روز شہادت امام حسین شدہ بود و در ہمان روز این خواب را ام سلمہ زوجہ مطہرۂ آنحضرت دیدہ گریہ و زاری نمود و اہل مدینہ را بران اطلاع داد و ذکر امام القرطبی فی کتاب التذکرہ عن امام احمد حنبل انہ قال حدثنا عبد الرحمن بن مہدی قال حدثنا حماد بن سلمہ عن عمار بن ابی عمار عن ابن عباس قال رایت النبی صلی اللہ علیہ و آلہ بنصف النہار شعث اغبر و معہ قارورۃ فیہا دم قال فقلت یا رسول اللہ ما ہذا قال دم الحسین و اصحابہ لم ازل اتتبعہ منذ الیوم قال فحفظنا ذلک فوجد قتل فی ذلک و خاکے کہ حوالہ ام سلمہ نمودہ بود و خبر دادہ رسول مقبول کہ در روز شہادت امام حسین صلوات اللہ علی نبینا و علیہ برنگ خون خواہد شد در نیمروز ام سلمہ چون از خواب بیدار شد ان خاک را دید کہ خون شدہ بود

فصل در بیان کرامات کہ بعد از شہادت از امام ہمام صادر شد اول آنکہ روز

شہادت آثار قیامت بر پا گشت و از آسمان خون بارید و زمین پر خون شد و آفتاب را کسوف لاحق گشت و آفتاب برنگ سرخ معصفر طلوع کرد و بہمین حالت غروب نمود و ستارہ ہا بر ہم و درہم بودند و بر زمین می افتادند و بسیاری کرامات کہ از سر مبارک وقتی کہ بر نیزہ بود و آن اشقیا بہ شام می بردند بظہور آمدہ در کتب کبار مسطور است از انجملہ آنست کہ در منزلی شب باش شدند دستی از سر مبارک بیرون آمد و بقلم مس نوشتہ **شعر** اترجوا امۃ قتلت حسینا شفاعۃ جدہ یوم القیامۃ۔ ہذا فی الصواعق و فی المواہب اللدنیہ انتہی یعنی آیا امید میدارند گروہی کہ جناب امام حسین صلوات اللہ علی نبینا و علیہ را کشتند کہ جد او محمد مصطفی صلے اللہ علیہ و آلہ شفاعت آن اشقیا نماید آری بمرتبۂ شقاوت کردند کہ قابل شفاعت نمانند و باید کہ دست امید از شفاعت بردارند کہ شفاعت نصیب این بدبختان نخواہد شد و بعذاب ابدی گرفتار خواہند ماند

شعر محتشم

ترسم جزای قاتل او چون رقم زنند | یکبار بر جریدۂ رحمت قلم زنند
ترسم کزین گناہ شفیعان روز حشر | دارند شرم کز گنہ خلق دم زنند

و از زید بن ارقم می آرند کہ چون ابن زیاد بدنہاد گفت کہ سر امیر المومنین امام حسین ع را بر نیزہ کردہ در کوچہ ہائی کوفہ بگردانند من در غرفہ خانہ خود بودم چون برابر من رسید از سر وی شنیدم کہ میخواندم حسبت ان اصحاب الکہف والرقیم

کانو من آیاتنا عجبا و از هیبت آن موی بر اندامم برخاست ندا کردم که والله این سر تست یا ابن رسول الله و امر تو عجیب‌تر است و از آنجمله آنست که در میدان کربلا نعش مبارکش را قتاده بود شخصی خواست که تکمه قبای شریف را بگیرد آنحضرت طپانچه زد او نابینا شد و با سعد ساعدی صحابی نیز سر مبارک دران سفر بسخن در آمد و سعد الساعدی خواست که سر مبارک را از ان اشقیا بگیرد وجد وجد بسیار نمود لیکن پیش نرفت و در بعضی منازل دیدند که آدم و نوح وغیره انبیاء اولوالعزم آمدند و سر مبارک را در کنار گرفته نوحه و زاری میکردند و همچنین بسیاری از حالات در صواعق وغیره منقول اند و معمر و زهری در مجلس ولید بن عبد الملک بودند ولید پرسید کدام از شما میدانید که در روز قتل امام حسین علیه السلام سنگهائی بیت المقدس چه بود زهری گفت چنین بمن رسیده است که هیچ سنگی را بر نداشتند مگر آنکه در زیر آن خون یافتند و از دیگری نقل کرده اند که گفت چون حسین بن علی شهید شد از آسمان خون بارید و هر چیز که از ما را بود پر خون شد و چند روز آسمان در چشم ما خون بسته می نمود و اخرج ابن ابی حاتم عن عبد الملک عن ابراهیم قال ما بکت السماء منذ کانت الدنیا الا علی اثنین قیل بعبد والملک السماء والارض تبکی علی المومن قال ذلک مقامه حیث یصعد عمله قال وتدری ما بکاء السماء قال لا قال تحمیر وتصیر وردة کالدهان ان یحیی بن ذکریا لما قتل احمرت السماء وقطرت دما وان حسین بن علی یوم قتل احمرت السماء ولما قتل الحسین احمر افاق السماء اربعة اشهر و بکاء السماء حمرة اطرافها هذا ما فی

ہذا ما فی در المنثور و فیما ثبت یا بستہ ولما قتل الحسین بکت الدنیا سبعۃ ایام والشمس علی الحیطان کالملاحف المعصفر والکواکب یضرب بعضہا بعضا وکان قتلہ یوم عاشورا وکسفت الشمس ذلک الیوم واحمرۃ افاق السماء ستۃ اشہر بعد قتلہ ثم لازالت یری فیما بعد ذلک الیوم ولم یکن یری فیما قبلہ وقیل انہ لم تقلب حجر ببیت المقدس یومیذ الا وجد تحتہ دم عبیط وتکلم رجل فی الحسین بکلمۃ فرماہ اللہ بکوکب من السماء فطمس بصرہ وفی صحیح مسلم فی تفسیرہ قولہ تعالی فما بکت علیہم السماء والارض قال لما قتل الحسین بن علی بکت السماء وبکاہا حمرتہا فی الصواعق ذکر ابن سعد ان ہذہ الحمرۃ لم تر فی السماء قبل قتلہ قال ابن الجوزی وحکمتہ ان غضبنا یوثر حمرۃ الوجہ والحق منزہ عن الجسمیۃ فاظہر تاثیر غضبہ علی من قتل الحسین بحمرۃ الافق اظہارا تعظیم الجنایۃ قال ع امین العباس یوم ہو ماسور ببدر منع النبی صلی اللہ علیہ وآلہ النوم فکیف انین الحسین ولما اسلم وحشی قاتل حمزۃ قال لہ النبی غیب وجہک عنی فانی لا احب ان اری قاتل لاحبہ قال ہذا والاسلام یجب ما قبلہ فکیف بقبلہ صلعم ان یری من ذبح الحسین وامر بقتلہ وحمل اہلہ علی اقتاب الجمال وفی مسند احمد بن حنبل من دمعت عیناہ بقتل الحسین دمعۃ وقطر بواہ الجنۃ وفی تفسیر الثعلبی باسنادہ قال مطرنا دما ایام قتل الحسین و از انجملہ آنست کہ در بعضے حکایات آمد و عمر بن لیث کہ یکی از سلاطین خراسان بود و پہلوان و توانا و قوی دولت بود دیا غیر او را در خواب دیدند و پرسیدند کہ چہ کرد خدا تعالے با تو و بہ چہ ام زید ترا گفت روزی بر بلندی کوہی بودم و نظر کردم و مشرف شدم بر لشکرہاے خود و پس خوش آمد مرا کثرت ایشان و حسرت خوردم کہ کاش در روز محاربہ حضرت

امام حسین علیہ السلام واہلبیت آنحضرت حاضر می بودم ومخذول می گردانیدم نزیدیان
را پس بسبب این نیت امر زید مرا خدا تعالے ہدا مافی مدارج النبوۃ واز انجملہ
آنست کہ جنیان توجہ میکردند یکی از ثقات گوید کہ مردی از قبیلہ طی گفتہ کہ بما
رسیدہ است کہ شما نوحہ جنیان را بر امیر المومنین امام حسین شنیدہ آید گفت آری
از ہیچ آزاد وبندہ ازین قبیلہ پرسی مگر ترا ازین معنی خبر دہد گفتم من دوست
میدارم کہ از تو بشنوم آنچہ خود از ایشان شنیدہ گفت من از ایشان شنیدہ ام کہ گفتند

شعر

مسیح الرسول جبینہ فلہ بریق فی الخدود ابواہ من علیا قریش جدہ خیر الجدود

ومیگویند کہ چون یکی از بدبختان در مدینہ خطبہ خواند وبقتل امیر المومنین حسین علیہ السلام
بشاشت کرد شب آن روز در مدینہ آوازی شنیدند وصاحب آوازی را نمی دیدند

کہ میخواند شعر

ایہا القاتلون جہلا حسینا۔ ابشروا بالعذاب والتنکیل۔ کل من فی السماء یدعو علیکم
من نبی وملک وقبیل۔ وقد لعنتم علی لسان داود۔ وعیسی صاحب الانجیل
وفی الصواعق قالت ام سلمۃ فلما کانت لیلۃ قتل الحسین سمعت قایلا یقول ہذہ الکلمات
واز جملہ کرامات حضرت امام حسین علیہ السلام آنست کہ ہر کہ در قتل آنحضرت شریک
بود یا موالیان یزید ومفسدان ہمہ بعذاب دنیا وعقبی گرفتار شدند وخسر الدنیا
والآخرۃ در حق ایشان واقع شد وسابق احوال خسران مآل یزید بقلم آمدہ

در اشاعة فی اشراط الساعة آورده که آیهٔ کریمه انما السبیل علی الذین نظلمون الناس
ویبعون فی الارض فساداً اولئک لهم عذاب الیم اشاره است بسوئی غزید وهر که
بعد او از بنی امیه بوده اند ودر احوال عبید الله بن زیاد ملعون یکی از ثقات گوید
وقد صح عن الترمذی که چون سر عبید الله بن زیاد واصحاب او را به مسجد کوفه آوردند
در رحبه نهادند من آنجا رسیدم آواز مردم شنیدم که میگفت آمد آمد ناگاه ماری آمد
ودرمیان آن سر درآمد وبسوراخ بینی عبد الله بن زیاد خزید وساعتی درنگ
کرد وبیرون آمد وبرفت تا غائب شد باز مردم گفتند که آمد آمد دیگر بار آن مار
آمد وانچه پیشتر کرده بود باز کرد وهمچنین چند بار تکرار نمود هذا فی الصواعق ومختار
شمر ذی الجوشن وغیره بدبختان را بعذاب وعقوبت بسیار کشت وبر نعشهائی آن
بدبختان اسپها دوانیدند ودر دنیا بخسران ودر عقبی بعذاب نیران مبتلا شدند
جزاءً بما کسبوا والله شدید العقاب ورسول خدا خبر داد که همه قاتلان امام حسینؑ
بعذاب دوزخ گرفتار اند روی عن عامر بن سعد البجلی انه قال یوم قتل الحسینؑ
بن علی رایت النبی صلی الله علیه وآله وسلم فی المنام فقال لی رائیت البراء بن عازب
فاقراه منی السلام واخبره ان قتلة الحسین فی النار وان یحیی اهل الارض عن العذاب
الالیم فاتیت البراء فاخبرته فقال صدق الله ورسوله قال رسول الله من رانی
فان الشیطان لا یتصور فی صورتی اخرجه ابن الاخضر وهذا عذاب الآخرة
وهو اشد والقی واما عذاب الدنیا فقد قال الزهری لم یبق احد ممن حضر قتله

الا عوقب فی الدنیا اما بقتل و سواد الوجہ او عمی و زوال الملک فی مدۃ یسیرۃ ولاشک
فی ہذا فان یزید لم یتمتع من ملکہ الا قلیلا وکذا ابن زیاد و عمر بن سعد و الشمر بن ذی الجوشن
و سائر الاشقیا و مجمل ذلک ان یزید مات فی ربیع الاول سنۃ اربع و ستین و عہد
عند موتہ الی ابنہ معاویۃ وکان معاویۃ ہذا رجلا صالحا و دینا فلما ولی الخلافۃ ولہ یومئذ
عشرون سنۃ صعد المنبر فحمد اللہ و اثنی علیہ و صلی علی رسول اللہ ثم قال ان ہذہ الخلافۃ
حبل اللہ وان جدی معاویۃ نازع الامر اہلہ و من ہو احق منہ علی بن ابیطالب و رکب
بکم ما تعلمون حتی اتتہ منیتہ فصار فی قبرہ رہینا بذنوبہ ثم قلد ابی الامر وکان غیر اہل لہ و نازع
ابن بنت رسول اللہ فقصف عمرہ و انبتر عقبہ و صار فی قبرہ رہینا بذنوبہ ثم بکی و قال
ان من اعظم الامور علینا علمنا بسوء مصرعہ و بئس منقلبہ وقد قتل عترۃ رسول اللہ و اباح الحرم
و خرب الکعبۃ و انی لم اذق حلاوۃ الخلافۃ فلا اتجرع مرارتہا فشانکم امرکم واللہ لئن
کانت الدنیا خیرا فقد نلنا منہا حظا و لئن کانت الدنیا شرا فکفی ذریۃ ابی سفیان
ما اصابوا منہا و فی روایۃ قال فی آخرہ فشانکم امرکم خذوہ و من رضیتم فولوہ فقد خلعت
بیعتی من اعناقکم والسلام ثم نزل و تغیب فی بیتہ و ما خرج منہا حتی مات و لم یملک
بعد ذلک فی قطر من اقطار العالم احد من آل ابی سفیان یومنا و استولی بعد معاویۃ
بن یزید مروان بن الحکم علی الشام و مصر و ابن الزبیر علی الحجاز و العراق و ہرب عبید اللہ
بن زیاد من الکوفۃ الی الشام و لحق بمروان و خالفہما الضحاک بن القیس الفہری و دعا الناس
الی بیعۃ ابن زبیر فجرت بینہما مقاتلۃ عظیمۃ بموضع مرج فر بسط و انحلت تفرقت عن قتل الضحاک ثم

محرم سنة خمس وستين خرج سليمان بن صرد الخزاعی والمسيب بن نجبة الفزاری بالكوفة يطلبان ثار الحسين ومعهما مائة الف رجل ولما سارا من الكوفة نحو الشام لم يخرج معهما الا عشرة الاف فارس وتقاعد سائرهم فوجه مروان اليهما عبيد الله بن زياد فی ثلثين الف رجل وجرت القتال بين اهل العراق واهل الشام بموضع عين الوردة من بلاد الجزيرة فغلب عسكر الشام وقتل سليمان والمسيب مع كثير من جيش العراق ومات مروان فی تلک الايام واستولى ابنه عبد الملک على الشام ولما بلغ يعنی سليمان بن صرد والمسيب بن نجبة الى الكوفة خرج المختار بن عبد الله الثقفی يطلب ثار الحسين فی سنة ست وستين وتبعه جم غفير من اهل الكوفة لانهم ندموا على خذلانهم الحسين وارادوا غسل العار عن انفسهم فغلب المختار على الكوفة واخرج عبد الله بن مطيع العدوی الذی كان واليا الكوفة من قبل ابن الزبير منها وسار عبيد الله بن زياد من الشام فی ثمانين الف رجل وقيل اربعين الفا وقيل ثلثين الفا فوجه المختار اليه ابراهيم بن مالک الاشتر فی اثنا عشر الف رجل وقيل ثمان الف رجل فالتقى الفريقان فی نواحی الموصل وجرى بينهما قتال شديد قتل فيه ابن زياد والحصين بن نمير وشرحبيل بن ذی الكلاع مع كثير من رؤساء الشام وغرق فی تلک الوقعة اكثر عسكر الشام حتى قيل قتل منهم سبعون الفا وكان ذلک يوم عاشورا سنة سبع وستين ثم ارسل ابراهيم رؤس ابن زياد وحصين بن نمير وسائر امراء الشام الى المختار وارسلها المختار الى محمد بن الحنفية ولما فرغ المختار من قتل ابن زياد واتباعه قتل كل من كان حضر كربلا مع عمر بن سعد او كان من اعوان ابن زياد ويزيد فقتل عمر بن سعد بن حفص والشمر بن ذی الجوشن

٣٠٩

بعاير الاشقيا بانواع العقوبات و بالغ فى القتل حتى بلغت القتلى على قول بعض اہل الاخبار
بمائة واربعين الفا وخمسمائة واربعًا وستين من جانب العدو وخص الشمر بمزيد العقوبة
وامر حتى اوطاه بالخيول لانه فعل ذلك بالحسين وشكر الناس المختار على ذلك لكنه اظهر بالاخرة
عن سوء باطنه بانقموا عليه قيل انه كان يقول ان جبرئيل ينزل عليه وقيل كان يقول ان الله
تعالى حل فيه فسار مصعب ابن زياد بامر اخيه عبد الله من البصرة اليه وجرى القتال
بينهما فقتل المختار وغلب مصعب على الكوفة فى اواخر سنة سبع وستين ثم سار عبد الملك
بن مروان من الشام الى العراق فى سنة احدى وسبعين فاستقبله مصعب بالجيوش ووقع
بينهما حرب شديد فظفر عبد الملك ونزل فى قصر الامارة ثم تنزل بعد ذلك ام عبد الله
بن الزبير فوجه عبد الملك الحجاج بن يوسف الثقفى اليه حتى حاصره فى مكة ودام الحصار
الى ان قتل ابن الزبير فى سنة ثلث وسبعين وغلب بنو مروان على ممالك الاسلام
كلها الى ان زال دولتهم فى سنة اثنى وثلثين ومائة وطلع راية بنى العباس فقتلوا من بنى
امية المعاوئمن والمروانيين الف الف وظهر صدق الحديث الذى رواه ابن عباس
عن النبى صلى الله عليه وآله وسلم قال اوحى الله الى انى قتلت بيحيى بن زكريا سبعين الفا و انا
قاتل بابن بنتك سبعين الفا كذا فى الصواعق اما عمر گرامى جناب حضرت امام حسين عليه السلام
وقت شهادت پنجاه وشش سال وپنجاه وهشت روز بود ودر هنگام رحلت سيد الانام
شش سال وچند ماه عمر داشت ودر زمان شهادت على مرتضى صلوات الله على نبينا وعليه
سى وشش سال بود وامرويات الامام عن جده فثمانية احاديث وروى عن ابيه وغيره

من الصحابة الصفيا وروی عنه ابنه زين العابدين عليه السلام وجماعة من كبار التابعين اما اولاد امجاد والانثراد این امام عالی نهاد بروایت ابن جوزی سه پسر علی اکبر و علی اصغر وجعفر و دو دختر فاطمه و سکینه و بروایت ابن الاخضر وافقه الشيخ المفيد ولد الحسين ستة اربعة بنين و بنتان فزاد فی البنين عبد الله وقال ابن الخشاب و واقعه ابن طلحه والمحب الطبری ولد الحسين ستة بنين وثلث بنات فزاد فی البنين علی الاربعة المذكورة علی الاوسط ومحمد وفی البنات زينب انتهى فعلی الاكبر امه ليلى بنت ابی مرة بن عروة بن مسعود الثقفية وعلی الاصغر امه شاهزنان بنت كسرى يزدجرد بن شهريار بن خسرو بن پرويز بن هرمز بن نوشيروان بن قباد وجعفر امه قضاعية وعبد الله وسكينة امهما الرباب بنت امرئ القيس بن عدی الكلابية وفاطمة امها ام اسحق بنت طلحة بن عبيد الله التيمية فاما علی الاكبر فانه قاتل بين يدی ابيه حتى قتل بكربلا واما علی الاوسط فهو زين العابدين علی قول من قال كان ثلثة من ولد الحسين يسمون عليا واما من قال الموسوم بعلی من ولده اثنان يقول زين العابدين عليه السلام هو علی الاصغر وهو الصحيح ومن قال زين العابدين هو علی الاوسط يقول علی الاصغر كان صغيرا يوم الطف فاتاه سهم فقتله واما عبد الله فقتل صغيرا بكربلا وجاء سهم وهو فی حجر ابيه فقتله واما محمد وجعفر فلم اقف علی احوالهما واظن انهما ماتا قبل ان يبلغا الحلم والعقب منهم فی علی بن الحسين زين العابدين فقط ومن الاناث فی فاطمة بنت الحسين فقط وهی ام عبد الله والحسين وابراهيم بن الحسن المثنى بن الحسن السبط رضی الله عنهم وقد اخرج الله من صلب علی ابن الحسين كثيرا وبسطهم

شرقاً وغرباً حتی لیس یخلو بلد ولا قطر من اقطار الآفاق منهم ولم یبق من یزید واولاده

ساکن ج اربل ناقع نا ربع انه لم یبق من الحسین صلوة الله علی نبینا وعلیه الا ابن واحد

وهو علی بن الحسین وترک یزید خمسة وعشر بنین والله تعالی اصدق القائلین حیث

یقول انا اعطیناک الکوثر وقال غیر من قائل ان شانئک هو الابتر هذا فی مفتاح النجا

واز اولاد حضرت امام ابی عبد الله الحسین علیه السلام سید الساجدین علی بن الحسینؑ

امام زین العابدین علیه السلام وامام ابو جعفر محمد باقرؑ وامام ابی عبد الله جعفر صادقؑ

وابو ابراهیمؑ وامام موسیٰ کاظمؑ وامام ابو الحسنؑ علی الرضا وامام ابو جعفر محمد تقیؑ وامام

ابو الحسن علی هادی النقیؑ وامام ابو محمد حسن زکی عسکریؑ وامام منتظر ابو القاسم محمد مهدیؑ

وهم من ولد فاطمه صلوات الله علی نبینا وعلیهم اجمعین اند تمام عالم از مشرق تا بمغرب

از فیوضات وبرکات آن معادن کرامات مملو ومشحون است

باب چهارم در بیان احوال اجلة التابعین وامام العالمین وارث علم نبوت معدن فضل وولایت چراغ امت اکبر سادات اهلبیت رسالت سید الساجدین حضرت امام زین العابدین علی نبینا وعلیه الصلوٰة والسلام و وی امام چهارم است از ائمهٔ اثنا عشر علیهم السلام

فصل

در بیان ولادت موفور السعادت واسم ولقب وکنیت آنحضرت علیه السلام و ولادت شریف در مدینهٔ منوره سنه سی وسه ۳۳ هجری و نزد بعضی

سنہ وسی و ہشت ہجری و بعضی سی و شش ہم گفتہ پانزدہم جمادی الاولی است و نزد امامیہ اثنا عشریہ اختلاف بسیار ست باتفاق کافی و تہذیب سنہ سی و ہشت و صاحب کشف الغمہ گفتہ کہ ولادت آنحضرت پنجشنبہ پنجم شعبان بود و شیخ مفید و طوسی و سید ابن طاؤس در پانزدہم جمادی الاول سال سی و شش ہجری ذکر کردہ و کلینی سی و ہشت گفتہ و صاحب جلاء العیون از شیخ طبرسی نقل کردہ کہ ولادت آنحضرت روز جمعہ یا پنجشنبہ پانزدہم جمادی الاخرہ واقع شدہ و شیخ شہید گفتہ کہ روز شنبہ پنجم شعبان متولد شد و در کتاب ربیع الابرار ابو القاسم زمخشری آوردہ ہرگاہ صحابہ با سبایای فارس در خلافت خلیفہ ثانی بمدینہ آمدند دران سبایا سہ دختر بادشاہ یزدجرد بودند پس خلیفہ ثانی امر کرد کہ ایشان را بفروشند علی مرتضی فرمود کہ بادختران بادشاہان این چنین معاملہ نباید پس قیمت کرد و گرفت آنرا علی مرتضی پس یکی ازان بہ عبد اللہ بن عمر داد و دیگرے بحضرت امام حسین و یکی بہ محمد بن ابی بکر پس دختری کہ حوالہ امام حسین ع نمود شہربانو نام داشت دختر یزدجرد بن شہریار بادشاہ عجم از اولاد نوشیروان عادل است وازان حضرت امام زین العابدین متولد شد و فرید العصر و وحید الدہر گردید چون عرب کمال ایشانرا مشاہدہ کردند در گرفتن سریہ رغبت نمودند و کراہتی کہ داشتند از دل مردمان محو شد اسم شریف آنحضرت علی بن الحسین و کنیت مشہور ابو محمد و بعضی ابو الحسن گفتہ و لقب مشہور زین العابدین و سبب این لقب آن بود کہ شبے در نماز تہجد مشغول بود کہ شیطان بصورت اژدہائی متمثل گشتہ تا آنحضرت

را ازعبادت باز دارد آنحضرت ہیچ التفاتی بوی نفرمود اژدہا نزدیک آمدہ
انگشت پائی مبارک راگرفت تاہم التفات نفرمود پس گزید کہ دردناک شد تاہم نماز
راقطع نکرد حقسبحانہ بروی منکشف ساخت کہ این شیطان است پس طپانچہ بروی
زد وفرمود دور شو ای ملعون خوار وذلیل پس دور شد و آنحضرت برخواست تا
وردخود تمام کند آوازی شنید وقائل آنرا ندید کہ میگفت انت زین العابدین بازی
ازان روز از جناب رب العالمین ملقب بہ زین العابدین گردید ہذا فی شواہد النبوۃ

فصل دربیان عبادت وطاعات وخضوع وخلوص نیات آنحضرت علیہ السلام

روایت کردہ شد کہ ہرگاہ کہ وضو بساختی رنگ روئی مبارک متغیر و زرد گشتی و
ولرزہ براندامش افتادی چون کسی از وی پرسیدے فرمودی نمی دانید کہ پیش کہ
خواہم ایستاد ؎

دران روز پرسند از فعل وقول	اولو العزم را تن بلرزد زہول
بجائے کہ دہشت خورند انبیا	تو عذر گنہ را چہ داری بیا

روزی درخانہ آتش افتاد خود بہ نماز اشتغال داشت و در سجدہ بود ہرچند فریاد
کردند کہ یا ابن رسول اللہ یا ابن رسول اللہ النار النار سر از سجدہ برنداشت چون
آتش فرونشست از وی پرسیدند کہ چہ چیز ترا غافل گردانید ازین آتش فرمود
غافل گردانید مرا ازین آتش دنیا خیال آتش عقبی شعر لا تخافوا دان چو خوف داحق

نان فرستد چون فرستادہ طبق + لانخافوہست بذل خائفان + ہست درخور از برائی رُف آن
و مسجدی ساختہ بود کہ دران عبادت می فرمود و ہرگاہ نصف شب تا ثلث شب مے گذشت
و ہمہ مردمان در خواب میرفتند یا علی صوت دعا و مناجات میفرمود و میگفت بار خدایا
ہول قیامت و ترس ایستادن حضور تو روز نشور باز داشت مرا از تکیہ زدن و
منع کرد مرا از خواب کردن بعد ازان رخسارہ مبارک بر خاک می نہاد و میگریست
و اہل و عیال گرد آن حضرت جمع میشدند و بر احوال آنحضرت گریہ و زاری می نمودند
اصلا التفات باینہا نمیفرمود و می گفت الٰہی سوال می کنم و می طلبم از تو رَوح و
راحت ہرگاہ ملاقات بکنم ترا و تو از من راضی باشی **رباعی**

عاشقان جنت برائی دوست میدارند دوست	در غم و راحت رضای دوست میدارند دوست
وعدہ دیدار چون در جنت آمد لاجرم	عاشقان جنت برائی دوست میدارند دوست

طاؤس یمانی گوید کہ شبے از شبہا نزد حجر اسود بودم کہ علی ابن الحسین تشریف آوردند و در
دل خود گفتم کہ این مرد صالح از خاندان خیر معدن رسالت است دعائی او را
غنیمت می شمارم پس نشستم در پس پشت او آنحضرت نماز کرد و بسجدہ رفت بعد ازان
ہر دو رخسارہ خود بر خاک مالیدہ و ہر دو دست بسوئی آسمان برداشت و میگفت
عبیدک بفنائک مسکینک بفنائک سائلک بفنائک طاوس گفت این دعا را یاد کردم
در ہر غمی و رنجی کہ باین الفاظ دعا کردم آن رنج براحت مبدل شد و اکثر میفرمود
آنحضرت قومی کہ عبادت کردند خدا را از ترس دوزخ و خوف او پس این عبادت بندگان

وغلامان است که از خوف مولای خود طاعت و بندگی بجا می آرند و قومی عبادت
کردند خدا را برائی رغبت جنت ونعیم پس این عبادت تجار و بازرگان است و دیگران
عبادت کردند خدا را برائی ادائی شکر نعمت او که لاتعد ولاتحصی است پس این
عبادت احرار و آزادگان است کما قال الله تعالی قلیل من عبادی الشکور و
و در کار خدا استعانت از کسی نمی جست و خود برائی وضو از چاه میکشید و هرگاه
پشت بر میخواست اول مسواک میفرمود و وضو ساخته شروع به نماز میکرد و آنچه
در روز از او فوت میشد آنرا در شب قضا می فرمود و میگفت ای مردمان دوست
دارید مرا بدوستی اسلام و افراط حب شما بر من عار است و امر کرد در روزی
بحروی که بگو از شیعیان که شما را از عذاب خدا باز نخواهم داشت تا آنکه شما باعمال
صالحه خود را مستحق نخواهید ساخت و بولایت ما نخواهید رسید مگر بورع و تقوی
و اطاعت خدای جل و علا وصیت میکنم شما را به عقبی نه به دنیا رباعی

غم دین خور که غم غم دین است	همه غمها فسرد و تر از این است
غم دنیا مخور که بیهوده است	هیچ کس در جهان نیاسوده است

فصل در بیان شدت بکاء آنحضرت صلوات الله علی نبینا و علیه از خوف و خشیت رب العزة و مناجات آن معدن رسالت

ابو سعید اصمعی که از عدول محدثان است روایت میکند که شبی ز شبها طواف میکردم

وشب ماه بود که ناگاه آواز اندوه ناکی شنیدم بجانب آن دویدم دیدم که
جوان خوشرو وخوشخو که آثار خیر وصلاح بر جبین مبینش لایح وبر سرش دو گیسوی مشکبار
بوی خوش ازان فایح بغایت بیقراری ونهایت گریه وزاری دست به پردهٔ کعبه
زده میگوید ای سید من وای مولائی من چشمها بخواب رفتند وستاره ها پوشیده
شدند وتو بادشاه مالک زنده وقایم هستی وبستند درهای خود را بادشاهان
ونشاندند بران دربانان ونگاهبانان را ملاقی شد هر محب بمحبوب خود ودر تو کشاده است
برای سائلان ومحتاجان پس سوال میکنم از تو وافتادم بدر تو گنهگار فقیر محتاج مسکین
تبه کار ایستاده است بدر تو آمده است امیدوار رحمت تو یا رحیم بر من نظر لطف
فرما یا کریم یا ارحم الراحمین بعد ازان چند شعر خواند که مضمونش اینست اے
قبول کننده دعائی بیقراران ومضطران در تاریکی شبها ای دور کننده بیماری وفتن
وای رفع کننده بلا ومحن بدرستی بخواب رفتند جماعتی گرد خانهٔ تو وچشمهاے
بخشش تو ای قیوم بخواب نمی رود اگر بخشش تو به نیکوکاران وبزرگان مخصوص
باشد پس کدام هست که جود وبخشش کند به بندگان عاصی دعامی کنم بحضرت تو اے
پروردگار من وای مولائی من رحم کن بر گریه من بحق بیت وحرم یا ارحم الراحمین
نام تو غفور است گناهان مرا ببخش ودرگذر از من بفضل وکرم خود یا اکرم الاکرمین
بعد ازان دست بسوئے آسمان برداشت ومیگفت الٰهی اگر اطاعت تو کردم
بعلم ومعرفت خود پس تراست شکر ومنت بر من واگر عصیان تو کردم پس تراست

حجت وثابت است حجت تو بر من رحم کن وبخشا بر حال ما ودرگذر از گناهان ما ومحروم
مدار مرا از دیدن جد خود که برگزیده وحبیب تست محمد مصطفی در بهشت بعد از ان
چند شعر دیگر بزبان آورد وفرمود الٰهی دنیا خوش نیست مگر بذکر تو وعقبے
خوش نیست مگر بعفو تو وروزها خوش نیست مگر بعبادت تو وشبها خوش نیست
مگر بمناجات تو ومردمان خوش نیستند مگر بحجت تو وجنت خوش نیست مگر بعفو تو
ودنیا وعقبی برای تست وحسنات واعمال صالحه بندگان نفع نمیکند ترا وسیات
وعصیان ایشان ضرر نمیکند ترا پس بده مرا انچه نفع نمی کند ترا وان حسنات واعمال
صالحه است ودرگذر از من ومواخذه مکن از چیزیکه ضرر نمیکند ترا وان سیات
واعمال قبیحه است بعد از ان چند شعر دیگر خوند باین مضمون ای بار خدا توشه راه
اندک هست وباین اندک توشه مسافت بعید وراه دراز را چگونه طی خواهم کرد
پس برای کمی توشه بگریم یا برائی درازی راه گریه کنم سخت حیران وعاجز ام
وگنهگار واعمال قبیحه دارم ونیست در خلق احدی که گناه کرده باشد مانند من اگر
بسوزی مرا به آتش پس کجاست امید رحمت از تو غریب عاجزم معترفم
بگناهان خود وشکایت از ورد خود میکنم بتو پس زود راحت بمن رسان وهمچنین
مناجات میکرد تا بیهوشی بر آنحضرت غالب شد وبر روی فتاد پس نزدیک
وی مرام دیدم که حضرت زین العابدین است سر مبارکش در کنار گرفتم وبر
احوال وی مرا بسیار گریه آمد وقطره از اشک من بر روی مبارکش افتاد پس هوش آمد

آد و چشم را وا فرمود و گفت کیست که مرا باز داشت از یاد مولای من عرض کردم که اصمعی ام ای سید من ای مولائی من اینچه گریه و زاری و آه و ناله و بیقراری ست شما از اہلبیت نبوت و معدن رسالت ہستید و در حق شما حق تعالے آیۂ تطہیر فرستاد پس آنحضرت برخواست و گفت ای اصمعی ہیہات ہیہات حقتعالے پیدا کرد جنت برائی مطیعان و عابدان اگرچہ غلام حبشی باشد و پیدا کرد و زخ را برائی گنہگاران و عاصیان اگرچہ آزاد قریشی و بادشاہ ہاشمی باشد آیا نشنیدہ آیۂ قرآن کہ وقت دمیدن صور ہیچ نسب باقی نمی ماند و کسے کسی را نمی پرسد و کسیکہ گران خواہد آمد میزان اعمال صالحہ او ہمون رستگاری خواہد یافت اصمعی میگوید باز مشغول بمناجات گشت و من آنحضرت را بر آنحالت گذاشتیم و تاب نیاوردم ہذا ما فی تفسیر سورۂ یوسف الغزالی

فصل دربیان آنکہ آنحضرت جمال و جلال و صولت و

سطوت باکمال داشت ہر کرا نظر بر چہرۂ مبارک می افتاد بجز اعزاز و احترام و عزت و اکرام چارہ نمی دید چنانچہ روزی ہشام ابن عبد الملک بن مروان کہ از خلفای امیہ بود در ایام خلافت پدر خود بہ حج رفت و در طواف خانہ کعبہ بود ہر چند خواست کہ حجر اسود را استلام نماید بواسطہ اژدحام طایفان میسرش نشد بجای بنشست و مردم را نظارہ میکرد ناگاہ حضرت امام زین العابدین علی بن الحسین علی علیہ السلام با روی مقمر و جمال منور و جامہ معطر در آمدند و بطواف خانہ کعبہ اشتغال نمودند چون بحجر اسود رسیدند ہمہ مردمان تعظیم نمودند و بیکطرف

شدند حجر اسود را خالی کرده دادند تا تقبیل حجر اسود کرد یکی از اعیان شام که همراه هشام بود پرسید که این چه کس است تو که امیر المومنین بودی ترا بحجر اسود راه ندادند و آنجوان خوبرو که آمد جمله مردم از حجر یکسو شدند هشام گفت من اورا نمی شناسم از بیم آنکه مبادا اهل شام بوی رغبت نمایند و تولی بوی کنند فرزدق شاعر آنجا حاضر بود گفت من اورا می شناسم و در بدیهه این انشا کرد پس هشام بغضب آمد و فرزدق را بزندان فرستاد و آنمعنی را باینهمه حالتیکه گذشته صاحب سلسلة الذهب بنظم آورده

قصیده

پور عبدالملک بنام هشام	در حرم بود با اهالی شام
می زدند از طواف کعبه قدم	لیک از ازدحام اهل حرم
استلام حجر نداوشش دست	بهر نظاره گوشهٔ بنشست
ناگهان نخبهٔ نبی و ولی	زین عباد بن حسین علی
در کسائے بہا و حلهٔ نور	بر حریم حرم فگند عبور
هر طرف میگذشت بهر طواف	در صف خلق میفتاد شگاف
زد قدم بهر استلام حجر	گشت خالی ز خلق راه گذر
شامی کرد از هشام سوال	کیست با این چنین جمال وجلال
از جهالت در تعلل کرد	در شناسائیش تجاهل کرد
گفت نشناسمش ندانم کیست	مدنی یا یمانی یا مکی است

۳۲۰

بو فراسش آن سخنور نادر | بود در جمع شامیان حاضر

گفت من می شناسمش نیکو | زو چه پرسی بسوے من کن رو

آنکه او است این که مکه و بطحا | زمزم و بوقبیس و خیف و منا

حرم و حل و بیت و رکن و حطیم | ناودان و مقام ابراهیم

مروه مسعی صفا حجر عرفات | طیبه و کوفه کربلا و فرات

ہر یک آمد بقدر آن عارف | بر علو مقامِ او واقف

قرة العین سید الشهداست | زهره شاخ دوحه زهراست

میوهٔ باغ احمدِ مختار | لالهٔ راغ حیدرِ کرار

چو کند جاے در میان قریش | رود از فخر بر زبان قریش

کہ برین سرور ستوده شیم | بنہایت رسید فضل و کرم

نور ده عزت است منزلِ او | حاملِ دولت است محملِ او

از چنین عز و دولتِ ظاہر | ہم عرب ہم عجم بود قاصر

جدِ او را بہ مسند تمکین | خاتم الانبیاست نقش نگین

لایح از روی او فروغِ ہدا | فایح از خوی او شمیمِ وفا

طالعش آفتابِ روز افروز | روشنائی فزای ظلمتِ سوز

جدِ او مصدرِ ہدایت خلق | از چنین مصدر راو شده مشتق

از چه نایدش پسندیده | که کشاید بروے کس دیده

۳۲۲

خلق ازو نیسز دیده خوابانند | اگز مهابت نگاه نتوانند
نیست بے سبقت تبسم او | خلق را طاقت تکلم او
در عجم در عرب بود مشهور | گو ندانش معقل و مغرور
همه عالم گرفت پرتو خور | گر ضریری ندید زانچه ضرر
شد بلند آفتاب بر افلاک | بوم اگر زان نیافت بهره چه باک
بر نکو سیرتان و بدکاران | دست او ابر موهبت باران
فیض او ابر بر همه عالم | گر بریز دنمے نگردد کم
هست زان معشر بلند آئین | که گذشتند ز اوج علیین
حب ایشان دلیل صدق و وفاق | بغض ایشان دلیل کفر و نفاق
قرب شان مایهٔ علو و جلال | بعد شان مایهٔ عتو و ضلال
گر شمارند اهل تقوی را | طالبان رضاے مولی را
اندران قوم مقتدا باشند | و ندران خیل پیشوا باشند
گر برسد ز آسمان بالفرض | سایلی من خیار اهل الارض
بر زبان کواکب و انجم | هیچ لفظی نیاید الا هم
هم غیوث الندا اذا وهبوا | هم لیوث الثری اذا نهبوا
ذکر شان سابق است در افواه | بر همه خلق بعد ذکر آل
سر هر نامه را رواج فزاے | نام ایشانست بعد نام خداے

ختم هر نظم و نثر را الحق — باشد از مین نام شان رونق

چون هشام آن قصیدهٔ غرا — که فرزدق همی نمود انشا

کرد ز آغاز تا به آخر گوش — خونش اندر رگ غضب زد جوش

بر فرزدق بگرفت حالی دق — همچو بر مرغ خوش‌نوا زعفق

ساخت در چشم شامیان خوارش — حبس فرمود بهر انکارش

اگرش چشم راست بین بودے — راست کردار و راست دین بودے

دست بیداد و ظلم نگشادی — جای آن حبس خلعتش دادے

اے بسا راست بین که شد مبدل — از حسد چشم او شده احول

آنکه احول بود ز اول کار — چون شود جانش از حسد بیزار

آفت دیدهٔ حسد رمد است — رمد دیدهٔ خرد حسد است

از حسد دیدهٔ خرد شد کور — وز رمد دیدهٔ جسد بے نور

جان حاسد ز داغ غم فرسود — واز غم آسوده خاطر محسود

دائما از طبیعت فاسد — بر خدا معترض بود حاسد

که چنان مال یا منال چرا — هر فلان را همی دهد نه مرا

گر بدادم نمیکند خوشدل — کاش ازو نیز سازدش زائل

حسد المرء یاکل الحسنات — وان اعتاد بسها سنوات

نکشد از سر شر هیزم — آن ضرر کز حسد کشد مردم

آن حسد خاصه کاهل نفس وهوا
می برند از گزیدگان خدا

جای ایشان مقر قرب و وصال
جای آنان جهیم بعد و ضلال

زاسمان مه همی دهد پرتو
بر زمین سگ همی کند عوعو

زاسمان خور همی درخشد فاش
بر زمین کور میشود خفاش

قصهٔ مدح بوفراسش رسید
چون بدان شاه حق شناس رسید

از درم بهر آن نکو کردار
کرد حالی روان ده و دو هزار

بو فراسش آن درم نکرد قبول
گفت مقصود من خدا و رسول

بود از ان مدح نے نوال و عطا
زانکه عمر شریف را از خطا

همه جا از برای هر هیچے
کرده ام صرف در مدیح و هجا

یافتیم بوی این مدیح عیان
بهر کفارهٔ چنان سخنان

فلته خالصًا لوجه الله
لالان استفیض ما اعطاه

قال زین العباد و العباد
ما نود یه عوض لا نرتاد

زانکه ما اهل بیت احسانیم
هرچه دادیم باز نستانیم

ابر جودیم بر نشیب و فراز
قطره از ما بما نگردد باز

آفتابیم بر سپهر علا
نفتد عکس ما دگر سوی ما

چون فرزدق بآن وفا و کرم
گشت بینا قبول کرد درم

از برای خدای بود رسول
هرچه آمد از وجه روجه قبول

بود ازان هردو قصدش الحق حق | می کنم من هم از فرزدق ق
رشحهٔ زان سحاب لطف نوال | که رسیدش بآن خجسته مآل
زان حریفم اگر رسد حرفے | بندم از دولت ابد طرفے
صادقی از مشایخ حرمین | چون شنید آن شنیده دوازشین
گفت نیسل مراضی حق را | پس بود این عمل فرزدق را
کہ چرا پیش زد فر حسنات | بر نیاید نجات یافت نجات
مستعد شد رضائے رحمن را | مستحق شد ریاض رضوان را
زانکہ نزدیک حاکم جابر | کرد حق را برائے حق ظاہر
مادح اہل بیت در معنی | مدحت خویشتن کند یعنی
مومنم موقنم خدائی شناس | وز خدا ایم بود امید و ہراس
از نجیبا و از اعتقادم پاک | نیست از طعن کج نہادم باک
دوستدار رسول و آل ویم | دشمن خصم بد سگال ویم
جوہر من ز خاک ایشان است | رخت من از دکان ایشان است
ہمچو سلمان شدم ز اہل البیت | گشت روشن چراغ من زین زیت
انا مولے لہم و مولے القوم | کان منہم ولا اخاف اللوم
مست عشق اند عاشقان دائم | لایخافون لومة اللائم
چون بود عشق صادقان درہم | کے زکید منافقان ترسم

رسم معروف اہل عرفان است	این نہ رفض است محض ایمان
رفض فرض است بزد کی وغبی	رفض گر ہست حب آل نبی

فصل در بیان علم وحلم وجود وسخا آن حضرت واو در کشف حقایق وحل دقائق ونطق عبارت بکمال فصاحت وبلاغت مشہور ومعروف است

زہری از ثقات وعدول اعلم علما محدثان ست میگوید کہ ندیدم ہیچ یکی را در اولاد قریش بہتر از علی ابن الحسین واو افضل از ہمہ بود فی فضل الخطاب کان زین العابدین ثقۃ ماموناً کثر الحدیث عالیا رفیعا واجمعوا علی جلالتہ برجلالت قدر ووفور علم وکمال آنحضرت در ہمہ چیز اتفاق است وابیاتے کہ ازان حضرت منقول است دلالت میکند بر اختصاص او بعلوم خاصہ

شعر

کیلا یری الحق ذو جہل فیفتننا	انی لاکتم من علمی جواہرہ
الی الحسین ووصی قبلہ الحسنا	وقد تقدم فی ہذا ابو حسن
یقیل انت ممن تعبد الوثنا	ورب جوہر علم لو ابوح بہ
یزون اقبح ما یاتونہ حسنا	ولاستحل رجال المسلمون دمی

وروایت کردہ اند از آنحضرت بسیار محدثان مثل ابو سلمہ بن عبد الرحمن ویحیی انصاری والزہری ابو الزناد وزید بن اسلم وابنہ ابو جعفر محمد الباقر

وغیرہم وگفت ابوبکر بن شیبه اصح الاسانید کلها روی الزهری عن علی بن
الحسین عن ابیه عن علی وهرگاه که در سفر میشد خود را پوشیده میداشت
واظهار نسب شریف از کسی نمیکرد عرض کردند که یا ابن رسول الله باعث
این چیست فرمود نمیخواهم که باظهار نسب رسول خدا مالی بگیرم که آنرا خود
بمردمان میدهم وهرکس را که چیزی عطا فرمود خفیه میداد وبکسی اظهار نمی فرمود
وبا وجود احتیاج هیچ برائی خود نمیداشت وهمه را در راه خدا صرف
مینمود در روزی که وفات یافت معلوم شد که قوت صد خانه اهل مدینه از طرف
آنجناب مقرر بود وبهمه پنهان میرسانید وبعد وفات دیدند که در پشت مبارک
پینها است زهری آنجا حاضر بود گفت بمن رسیده است که آنحضرت
آب میکشید برای کسانیکه ضعیف وناتوان بودند وبر پشت خود بار کرده میرسانید
واین پینها ازان بار است وهرگاه براه میرفت هیچ طرف ملتفت نمیشد وبدرجه
جسم شریف وعنصر لطیف از کثرت عبادت وشدت طاعت نحیف ولاغر
گشته که بجز روح اعظم هیچ باقی نبود روزی پسرش حضرت امام محمد باقر
عرض کرد تا کجا نوبت خواهد رسید فرمود آیا تو جواب خواهی داد به پروردگار
من هرقدر که در راه خدا مرا رنجی ومحنتی ومشقتی وذلتی رسد محبوب تر است
نزد من از دنیا ومافیها **ابیات**

هرکه او در عشق یابد زندگی		کار او پیوسته باشد بندگی

ذوق یابد ہر کسی در طاعتی ہر کہ از دیدار برخوردار شد	لاجرم بشکیبد از وی ساعتی این چنان در چشم وی مردار شد

و از کلمات طیبات اوست اقرب ما یکون العبد من غضب الله اذا غضب نزدیک میشود بنده از خشم خدا وقتیکه خود در خشم می آید و فرمود ان صدقة السر یطفی غضب الرب یعنی مخفی دادن صدقه فرو می برد خشم خدا را از وی پرسیدند که سعید ترین کیست فرمود اذا رضی لم یحمل رضاه علی الباطل و اذا سخط لم یخرجه عن الحق یعنی سعید آنست که چون راضی بود بر باطل راضی نبود و چون بخشم آید از حق بیرون نرود **بیت**

بلی مرد است آن از روی تحقیق	اگر خشم آیدش باطل نگوید

و من کلامته العافیة ملک خفی و من کلامه قنوطک اعظم من ذنبک ناامیدی از رحمت خدا بزرگ تر است از گناه هر چند گنهگار باشد ناامید از رحمت واسع ارحم الراحمین نشود و انه هو الغفور الرحیم ○

از چنین محسن نشاید ناامید ناامیدی را خدا گردن زده است	دست در فتراک آن رحمت زنید چون گنه مانند طاعت آمده است

و روایت است که فرمود **یقول الله عز و جل** اذا عصانی من خلقی من یعرفنی سلطت علیه من خلقی من لا یعرفنی حق تعالی فرمود هر که از خلق من که مرا میشناسد نافرمانی من کند مسلط میکنم بر آن کسی را که نمی شناسد مرا و حلم آن کوه تمکین برگزید

رب العالمین بعید و بعید است و از آنجمله آنست که شخصی تہمت و بہتان بحضرت بست که آنحضرت ازان پاک و بری بود در جوابش فرمود که اگر ہستم من چنانکه میگوئی پس استغفار میکنم بجناب کبریا جل و علا و اگر نیستم چنانکه گفتی بخشد ترا خدا پس برخواست آنشخص و بوسه بر جبین مبارکش داد و معذرت خواست و گفت مادر و پدر من فدائی تو باد نیستی تو چنانچه من گفتم تو پاک و منزه و مقدس ہستی از آنکه بزبان آوردم از من درگذر و عفو فرما فرمود بخشد ترا خدا پس گفت آنمرد اعلم الله حیث یجعل رسالته خدا دانا ست ہر جا که میخواہد میگرداند رسالت و نبوت خود را فی الواقع خاندان عالیشان آنحضرت قابل رسالت و نبوت و ولایت و کرامت ہست روزے مردی از اشقیای در حق ابای کرام آنمقتدا سخنی ناسزا گفت فرمود اگر ایشان این چنین بودند حقتعالے از ایشان درگذرد و الا از تو درگذرد نظم

تیغِ حلم از تیغ آہن تیزتر — بل ز صد لشکر ظفر انگیزتر
صبرِ جملهٔ انبیا با منکران — کرد شانرا خاص حق صاحبقران
مکر شیطان است تعجیل و شتاب — لطفِ رحمن است صبر و اجتناب

و چون حسین بن علی را با فرزندانش در کربلا شهید ساختند و بجز حضرت زین العابدین کسی باقی نماند و او بیمار بود ایشانرا با زنان و طفلان بر اشتران برہنه سوار کرده بدمشق پیش یزید پلید بردند آوردند که یکی گفت کیف اصبحتم

یا علی ویا اهلبیت الرحمة قال اصبحنا من قومنا بمنزلة قوم موسی علیه السلام من آل فرعون یذبحون ابنائنا ویستحیون نسائنا فلا ندری صباحنا من مسائنا و هذا حقیقة بلائنا

مردی عرض کرد چگونه بامداد کردی ای علی ابن الحسین علیه السلام و ای اهلبیت رحمت علیهم السلام فرمود بامداد ما از جفا و ظلم قوم خود مانند بامداد قوم موسی علیه السلام است از بلای قوم فرعون که فرزندان ما را کشتند و زنان را برده کردند بامداد

نمی شناسیم و نه شبانگاه را انیست حقیقت ما و ما خدا را شکر ها میگوئیم بر نعمتها وصبر میکنیم بر بلاها

نظم

چون محک آمد بلا و بیم جان	زان پدید آمد شجاع از هر جبان
که بلای دوست تطهیر شماست	علم او بالای تدبیر شماست

فصل در بیان کشف و کرامات آنحضرت علیه السلام که مانند معجزات حضرت سید کائنات است صلی الله علیه و آله

از آنجمله آنست که زهری نقل کرده که عبدالملک بن مروان حکم کرد که حضرت زین العابدین علیه السلام را زنجیر کنند و به شام برند و جماعت بسیار بر آن حضرت علیه السلام موکل کرده بود من رفتم وسعی بسیار کردم و از ایشان رخصت گرفتم که آنحضرت را سلام کنم چون بخدمت آنحضرت رسیدم دیدم که پای مبارک آنحضرت را به زنجیر ها بسته و غل بر گردن آنحضرت انداخته انداز

از مشاهدهٔ آن حال بسیار گریستم و گفتم کاش بجائے تو می بودم و تو سالم می بودی
حضرت فرمود که تو می پنداری که اینها بر من گرانی میکند اگر خواهم می توانم
از خود رفع کرد ولیکن میخواهم که باشد تا خوف الٰهی بخاطر من بیاید پس
دستها و پاهای از زنجیرها بیرون آورد که اگر خواهم چنین می توانم کرد
و باز دستها و پاهای خود را در غل و زنجیر داخل کرد و فرمود که دو منزل
بیشتر با ایشان نخواهم رفتن بعد از چهار روز دیدم که موکلان آن حضرت
برگشته اند و در مدینه تفحص آنحضرت می کنند من رفتم و حقیقت حال را از ایشان
سوال کردم گفتند کار این مرد بسیار غریب است ما در تمام شب بیدار
بودیم و حراست می نمودیم و چون صبح شد در محمل نظر کردیم بغیر از غل
و زنجیر چیزے در محمل ندیدیم زهری گفت که من بعد از ان رفتم نزد عبدالملک
او از من سوال کرد حال آنحضرت را من این واقعه را باو نقل کردم عبدالملک
گفت در همان روز که پاسبانان او را نیافتند نزد من آمد و گفت مرا
با تو چه کار است از آنحضرت علیه السلام خوفی بر من مستولی شد که نتوانستم بدی
نسبت باو اراده کنم پس گفتم اگر خواهی نزد من باش تا ترا گرامی دارم
گفت من نمی خواهم و بیرون رفت و دیگر او را ندیدم من گفتم که علی بن
الحسین علیه السلام چنان نیست که تو گمان کردهٔ او ارادهٔ در خاطر ندارد
و پیوسته مشغول عبادت پروردگار خود است عبدالملک گفت نیکو شغلی است

شغل او وخوشا حال او وخوشا شغل او زهری هرگاه که علی بن الحسین را یاد
یاد میکرد بسیار می گریست ومیگفت که زین العابدین است وازانجمله آنست
که روزی جمعی از عصافیر گرد وی میگشتند وبانگ میکردند فرمود ای جابر
هیچ میدانی که این عصافیر چه می گویند گفتند نه گفت تقدیس پروردگار
خود می کنند وقوت امروز خود می طلبند وازانجمله آنست که در میان شب سائلی
میگفت این الزاهدون فی الدنیا واین الراغبون فی الاخرة وازجانب بقیع
هاتفی آواز داد که او را می شنیدند و وی را نمی دیدند که آن علی بن الحسین است
وازانجمله آنست که روزی با جمعی از اولاد وموالی وغیر ایشان بصحرا
تشریف برد وبرای چاشت سفره نهادند آهوئی آمد ونزدیک آنحضرت
ایستاد حضرت فرمود من علی ابن الحسین ابن علی بن ابی طالب ام ومادر من
فاطمه بنت رسول خدا است بیا وباما چاشت بخور آن آهو خورد وبازیکسو
رفت بعضی از حضار مجلس عرض کرد که باز بخوان پس باز کلمه اول فرمود آهو
آمد وخوردن آغاز نمود من له المولی فله الکل وازانجمله آنست که روزی
ناقه در راه کاهلی میکرد ونمیرفت وی را بخوابانیدن وعصا بنمود وگفت تیز
برو واگرنه ترا باین تازیانه وعصا بزنم آن شتر تیز رفتن گرفت وبعد از آن
کاهلی نکرد وازانجمله آنست که روزی با اصحاب خود در صحرا نشسته بود ناگاه
آهوئی آمد وحضور آنحضرت ایستاد ودست خود بر زمین می زد وبانگی میکرد

حضار مجلس عرض کردند یا ابن رسول اللہ این آہو چہ میگوید فرمود می گوید کہ
فلان قریشی دیروز بچہ مرا گرفتہ است و من از دیروز شیر بوی ندادم
در دل بعضی حاضران انکاری آمد آنحضرت کسی را فرستاد تا آن قریشی را
آورد فرمود کہ این آہو از تو شکایت می کند کہ بچہ ویرا گرفتی و از آنوقت
ویرا شیر ندادہ اکنون از من درخواست می کند کہ بچہ وی را باز دہی تا شیر
دہد و بتو باز گرداند آن قریشی بچہ ویرا حاضر کردہ داد و ویرا شیر داد
پس آنحضرت علیہ السلام از ان قریشی درخواست تا بچہ را بہ مادرش داد
و آن آہو با بچہ خود روان شد و بانگی میکرد عرض کردند یا ابن رسول اللہ
علیہ السلام چہ میگوید فرمود شما را دعاء خیر میکند جزاکم اللہ و از آنجملہ آنست
کہ عبد الملک بن مروان بحجاج نوشت کہ از قتل بنی عبد المطلب دست بردار کہ
آل ابو سفیان در و مبالغہ نمودند مدت ملک ایشان منقطع شد و آن نوشتہ
پنہان بحجاج فرستاد بر علی بن الحسین علیہ السلام منکشف گشت بعبد الملک نوشت
فلان روز فلان ساعت مکتوبی چنین چنین بحجاج نوشتی رسول خدا صلعم مرا
خبر داد کہ پسندیدہ خدا افتادہ و ملک ترا ثبات داد و آن نوشتہ را
بہ غلامی داد و بر راحلہ خود سوار کردہ بسوی عبد الملک فرستاد چون
عبد الملک تاریخ آنرا موقوف کتابت خود یافت دانست کہ آن حق است
بسیار خوش شد و بر راحلہ آنقدر درہم کہ طاقت داشت بار کردہ فرستاد

واز انجمله آنست که در طواف دست زنی و مردی بر حجر اسود چسپید هر چند جهد کردند از انجا باز نشد مردم گفتند که دستهای ایشان را می باید برید ناگاه انحضرت علیه السلام در انجا رسید و دست مبارک خود بر ایشان مالید دستهای ایشان کشاده شدند و رفتند واز انجمله آنست که بعد از شهادت حضرت امام حسین علیه السلام محمد بن الحنفیه پیش علی ابن الحسین آمده گفت من عم توام واز تو بزرگ ترام و با امامت سزاوار ترام سلاح رسولخدا بمن بده آن حضرت فرمود ای عم از خدا تعالے بترس و دعوی انچه حق تو نیست مکن دیگر بار محمد بن الحنفیه مبالغه کرد فرمود ای عم بیا تا پیش حاکمی رویم که میان ما و شما حکم کند گفت آن حاکم کیست فرمود حجر الاسود و هر دو پیش وی آمدند فرمود ای عم سخن گو پس سخن گفت هیچ جواب نیامد آن حضرت دست بدعا بر داشت و خدای تعالی را باسماء عظام بخواند وطلب آن کرد که حجر الاسود را بسخن در آورد پس روی بحجر الاسود کرد وگفت بحق آن خدائی که مواثیق بندگان خود در او در تو نهاده است ما را خبر کن که امامت و وصایت بعد از حسین بن علی علیه السلام حق کیست حجر الاسود بر خود بجنبید چنانچه نزدیک بود که از جائی خود بیفتد و بزبان عربی فصیح گفت که ای محمد مسلّم دار که امامت و وصایت بعد از حسین بن علی حق ابن الحسین است ومناقبه و کراماته کثیرة شهیرة وهذه نبذة یسیرة هذا فی شواهد النبوة

فصل در بیان وفات آنحضرت

در شبی که وفات می کردند فرزند خود امام محمد باقر را فرمود ای پسر برای من آب وضو بیار آنحضرت آب آورد فرمود آب دیگر بیار که درین آبچه موشی مرده و آن شب تاریک بود چراغ آوردند موشی دران مرده بود پس آب دیگر آوردند وضو ساخت و فرمود ای فرزند امشب وعده من رسیده است و آنچه وصیت مذکور خاطر داشت بحضرت امام محمد باقر علیه السلام فرمود فی فصل الخطاب توفی زین العابدین علیه السلام بالمدینة سنة اربع و تسعین و کان یقال لها سنة الفقهاء لکثرة من مات فیها منهم و قیل توفی فی سنة خمس و تسعین و هو ابن ثمان و خمسین سنة دفن بالبقیع فی القبر الذی فیه عمه الحسن بن علی ثم دفن فی هذا القبر ابنه محمد الباقر و ابن ابنه جعفر الصادق و هو الآن فی القبة التی فیها قبر العباس بن عبد المطلب و وفات آنحضرت علیه السلام شهر دهم محرم الحرام سنه نود و چهار و نزد بعضی نود و پنج بود و نزد امامیه اثنا عشریه در روز وفات آنحضرت علیه السلام خلاف بسیار بعضی گفته اند هیژدهم محرم سال نود و چهار هجری واقع شده و شیخ طوسی در بیست و پنجم محرم این سال ذکر کرده است و بعضی نود و پنج گفته و کلینی این مذهب اختیار کرده و ابن شهرآشوب گفته که وفات آنحضرت علیه السلام در روز شنبه یازدهم یا دوازدهم محرم از سال نود و پنج از هجرت واقع شد و کفعمی در بیست و دویم محرم این سال ذکر کرده است و در مدت عمر شریف آنحضرت علیه السلام نیز خلاف است اکثر پنجاه و هفت سال گفته اند و کلینی بسند معتبر از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده است که حضرت علی

ابن الحسین علیہما السلام را در وقت وفات پنجاہ و ہفت سال عمر بود و وفات
آنحضرت علیہ السلام در سال نود و پنج ہجری واقع شد و بعد از امام حسین علیہ السلام
سی و پنج سال زندگانی کرد و در کشف الغمہ از آنحضرت روایت کردہ است
کہ عمر شریف آنحضرت پنجاہ و ہشت سال بود و بعضی پنجاہ و نہ سال نیز گفتہ اند
ہکذا فی جلاء العیون ہذا ما قالوا و اولاد امجاد آنحضرت یازدہ پسر و نہ دختران
دختران سہ دختر فاطمہ و سکینہ و خدیجہ صاحب اولاد بودند و اسامی پسران
آنحضرت ابو جعفر محمد بن علی الباقر علیہ السلام و زید و عبد اللہ و عمر و الحسین
ہو الاصغر و علی از این شش پسر اولاد باقیماندہ و الحسن و الحسین الاکبر و القاسم
و سلیمان و عبد الرحمن و از اولاد امام حسین علیہ السلام روز کربلا بجز
حضرت علی الاصغر زین العابدین باقی نماندہ حق سبحانہ تعالی از صلب
ایشان اولاد امجاد بیرون آورد و شرق و غرب از سادات عظام مملو
ساخت و یزید پلید کہ اولاد کثیر داشت منتقم حقیقی نامی و نشانی از و
نگذاشت و اللہ اصدق القائلین وعدہ خود را کہ از پیغمبر خدا صلی اللہ
علیہ و آلہ در سورہ کوثر فرمودہ بود بجا آورد انا اعطیناک الکوثر یعنی ترا
من اولاد کثیرہ بنظیر در دنیا و خیر کثیر و حوض کوثر در عقبی عطا فرمودم و ان
شانئک ہو الابتر یعنی دشمن تو دم بریدہ و منقطع النسل است اللہم احشرنا
فی زمرۃ محبی آل سید المرسلین و ارزقنا شفاعتہم فی القیام تحت لواءہم یوم الدین آمین

باب الخامس

فی امام الاولیاء و مقتدی العلماء حجت اہل معاملت برہان ارباب مشاہدہ گلدستۂ
حدیقۂ مصطفوی و برگزیدۂ نسل علی مرتضیٰ ابو جعفر محمد بن علی القریشی الہاشمی المدنی
الملقب بالباقر علیہ السلام و وی امام پنجم است از ائمہ اثنا عشر علیہم السلام
اسم شریفش محمد وجہ لقب وی بہ باقر برائے مہارت و توسع وی در علوم و
کشف حقایق و دقائق و لطائف و اشارات و رموزات و مخفیات کتاب اللہ
و رسولہ بود و ہو امام جلیل بارع مجمع علی جلالتہ و معدود فی فقہاء المدینہ

فصل

ولادت آنحضرت در مدینہ روز جمعہ سیوم ماہ صفر سنہ سبع و خمسین من الہجرۃ
پیش از شہادت حضرت امام حسین علیہ السلام بسہ سال است و مادر وے فاطمہ
بنت الحسن ابن علی کہ او را ام عبد اللہ نیز میگفتند و آنحضرت نجیب الطرفین بود
و نسب بزرگوارش با امام حسن علیہ السلام و امام حسین علیہ السلام ہر دو میرسید
و اول علوی کہ از دو علوی ہم سید آن حضرت علیہ السلام بود لہذا اولاد آنحضرت
را حسنی و حسینی میگویند و نزد علمای امامیہ در ولادت آنحضرت اختلاف است
شیخ طوسی و ابن شہر آشوب و دیگران روایت کردہ اند کہ ولادت شریف
آنحضرت در روز جمعہ یا سہ شنبہ غرہ ماہ رجب واقع شد و بعضی سوم ماہ صفر
نیز گفتہ و در مدینہ مشرفہ در سال پنجاہ و ہفت از ہجرۃ متولد شد کذا فی جلاء العیون

و در بعضی کتب آمده که غرهٔ رجب اظهر است و باین قائل شده شیخ طبرسی و ابن شهر آشوب
و غیر آنها هذا ما قالوا و کنیت آنحضرت ابو عبد الله و ابو جعفر و القاب آنحضرت باقر
و شاکر و هادی و مشهورترین القاب بود رسولخدا صلی الله علیه و آله باین لقب
او را ملقب ساخت روایت است از جابر بن عبد الله گفت که فرمود رسولخدا
روزی لوشک ان تبقی حتی تلقی ولدا من الحسین یقال محمد یبقر علم الدین بقرا
فاذا لقیته فاقرأه منی السلام یعنی قریب است که در خواهی یافت ای جابر یکی
از فرزندان مرا که از اولاد امام حسین علیه السلام خواهد بود که ملقب به باقر است
و علم را می شگافد برای مردم شگافتنی پس سلام ما باو برسان و از آنحضرت
منقولست که بر جابر در آمدم و بر وی سلام کردم در وقتی که نابینا شده بود
جواب سلام من داد و گفت تو کیستی گفتم من محمد بن علی ابن الحسین ام گفت پیش بیا
ای فرزند رسولخدا پیش آمدم دست مرا بوسید پس میل کرد تا پای مرا ببوسد
من پا را کشیدم گفت رسولخدا ترا سلام گفته است من گفتم و علی رسول الله السلام
و رحمة الله و برکاته پس گفتم این چون بوده است جابر گفت روزی با رسولخدا
صلی الله علیه و آله و سلم بودم مرا گفت ای جابر شاید تو بمانی تا آن وقتیکه ملاقات کنی
با یکی از فرزندان من که وی را محمد ابن علی الحسین علیه السلام گویند خدای تعالی
وی را نور حکمت خواهد داد وی را سلام از من برسان و در بعضی روایت چنین آمده
که رسولخدا صلی الله علیه و آله فرمود ای جابر بقای تو بعد از ملاقات او اندکی خواهد بود

روایت است که درین چند روز جابر وفات یافت ابو اسحق و عطا بن ابی رباح و عمر ابن دینا و الاعرج و الزهری و خلائق کثیر از علما و کبار تابعین از آنحضرت روایت حدیث کردند و بخاری و مسلم احادیث از آنحضرت علیه السلام آورده‌اند و از کلمات طیبات اوست من دخل قلبه خالص دین الله عز و جل شغله عما سواه هر که در آید در دل وی دین خدا بخلوص و اعتقاد کامل باز میدارد او را از ماسوی الله دیگر جز خدا بچیزی دیگر التفات نمی کند شعر میگریزد ضدها از ضدها ❊ شب گریزد چونکه بر افروزد ضیا ❊ و فرمود آنحضرت انا اهل التقوی ایسر اهل الدنیا مؤونة و اکثرهم معونة ان نسیت ذکروک و ان ذکرت اعانوک ابیات کار تقوی دارد و زهد و فلاح ❊ که از وی بابد و عالم فلاح ❊ چونکه تقوی بست دو دست هوا ❊ حق کشاید مرد و دست عقل را ❊ چون حواس خمسه محکوم تو شد ❊ پس خرد سالار مخدوم تو شد ❊ و در تفسیر قول خدای عز و جل فمن یکفر بالطاغوت و یؤمن بالله فرمود کل من یشغلک عن مطالعة الحق فهو طاغوتک یعنی هر چیز که باز دارد ترا از مشاهدهٔ حق آن بت راهزن تست شعر کسی کو غافل از حق یک زمان هست ❊ در آن دم کافر است اما نهان است ❊ و فرمود سلاح اللیام قبیح الکلام سلاح لئیمان درشتی و زبان درازی و بدخلقی است و فرمود یا بنی ایاک و الکسل و الضجر انهما مفتاح کل شیء ای پسر باز دار خود را از سستی و کاهلی و ناخوشی و دلتنگی که اینها کلید همه بدیها هستند و روی عنه حدیث کثیر و هذا ابدیسیر فصل کشف و کرامات آنحضرت نه بحدیست که در حیطهٔ تحریر در آید لکن قطره از بحرے می آید یکی از ثقات گوید که روزی با آنحضرت علیه السلام بدار هشام بن عبدالملک گذشتیم

وقتیکه بنائی آن میکردند حضرت فرمود این خانه خراب خواهد شد وخاک این را
از اینجا نقل خواهند کرد و سنگهای این بنائی ظاهر خواهد شد من از این سخن
تعجب کردم و گفتم که وا رهشام را که تواند خراب کرد چون هشام مرد ولید بن هشام
امر کرد که آن خانه را بکنند پس خراب کردند وخاک آنرا بیرون بردند و سنگهای
بنا نمایان شدند وانچه حضرت فرموده بود بظهور پیوست واز انجمله آنست که روزے
در حق برادر خود زید بن علی الحسین فرمود والله که این در کوفه خروج کند و وی را
بر دار کشند بعد چندے انچه فرموده بود ظاهر گشت واز انجمله آنست که بحضرت
امام جعفر صادق علیه السلام خبر داد که برادر تو عبد الله زود باشد که دعوے
امامت کند و مردم را باخود خواند بگذار عمر او کوتاه خواهد بود حضرت امام جعفر صادق
علیه السلام می فرماید که عبد الله دعوی امامت با من کرد و چندان بزیست چنانکه
پدر بزرگوار گفته بود واز انجمله آنست که فیض ابن مطر باراده سوال جواز نماز نافله
بر محمل بخدمت شریف رفت چون در آمد نی آنکه سخن گوید حضرت فرمود کان رسول الله
یصلی علی راحلته حیث توجهت به واز انجمله آنست که افاضه علوم بر عالم جن می فرمود
وایشان بخدمت فیضد رجت میرسیدند واز حلال وحرام می پرسیدند یکی از عدول
می گوید که اجازت خواستیم که برابو جعفر محمد بن علی الحسین علیه السلام در آیم مردمان
گفتند که تعجیل مکن نزد او جماعتی اند از اخوان که مشغول بهدایت ایشان است
بعد از ان دیدم که دوازده مرد از نزد آنحضرت علیه السلام بیرون آمدند قباهاے تنگ در بر

ومو زہا در پا سلام کردند وگذشتند بعد از آن من بجناب او رفتم وعرض کردم
کہ این جماعت کہ از پیش تو بیرون آمدند ایشان را نمی شناسیم فرمود کہ این برادرانِ
شما اند از جن عرض کردم ایشان بر آنحضرت علیہ السلام ظاہر میشوند فرمود آری
ہمچنانکہ شما می آیید واز حلال وحرام میپرسید ایشان ہم می آیند وکسب مسائل دینیہ
می کنند واز انجملہ آنست کہ شخصے بہ درِ خانۂ آنحضرت علیہ السلام رفت ودر بکوفت
کنیزکی بیرون آمد آن شخص دست خود بر پستانش زد وگفت کہ بہ مولای خود خبر ما
برسان آنحضرت علیہ السلام از درون خانہ آواز داد درون درآئی مادر مباد
ترا عرض کرد کہ من بآن کنیز بدی غیند نشیدہ بودم فرمود راست میگوئی اگر شما
گمان برید کہ این دیوارہا پیش ابصار ما حاجب اند چنانچہ پیش ابصار شما پس میان
ما وشما چہ فرق باشد زنہار بار دیگر اینچنین نکنی واز انجملہ آنست کہ جبار و ابلیہ
روزی بجناب حضرت آمد فرمود چرا بدیر آمدی عرض کرد کہ سفیدی بر سر
پیدا شدہ کہ خاطر مرا مشغول میدارد حضرت فرمود بمن نمائی بوی بمود دست
مبارک خود برو مالید سفیدی غائب شد وسیاہی نمودار گشت آئینہ بوی دادند
دید کہ موی وی سیاہ شدہ است واز انجملہ آنست کہ ابو بصیر کہ بصیر ومکفوف بود
روزی بخدمت حضرت آمد وعرض کرد کہ شما ذریت پیغمبرید حضرت فرمود آری
گفت پیغمبر صلعم وارث ہمہ پیغمبران است حضرت فرمود آرے علوم ایشان بمیراث
گرفتہ است ابو بصیر گفت شما نیز میراث گرفتید علم پیغمبر را فرمود آری ابو بصیر گفت

شمارا قدرت هست که مرده را زنده کنید و کور مادرزاد و ابرص را ببرا گردانید
از کوری و برص و خبر کنید مردم را آنچه در خانهائی خود میخورند و ذخیره می نهند فرمود
آری باذن الله تعالی بعد ازان آنحضرت بابوبصیر گفت که پیش بنشین پس ابوبصیر
پیش آنحضرت نشست دست مبارک خود را بر روئی او فرود آورد فی الحال چشم او
بینا گشت چنانکه کوه و دشت و زمین و آسمان را بچشم خود دید بعد ازان دست مبارک
بر رویش مالید بحال خود بازگشت حضرت فرمود ازین دو حال کدام را میخواهی
آنکه چشم تو بینا باشد و حساب تو بر خدا تعالی باشد یا آنکه چشم تو نابینا باشد
و بحساب در بهشت روی ابوبصیر عرض کرد نابینا باشم و بحساب به بهشت درآیم

ابیات

اکمه و ابرص چه باشد مرده نیز	زنده گردد از فسون آن عزیز
هیچ کمشد نفس را جز ظل پیر	دامن ان نفس کش را سخت گیر

و از آنجمله آنست که راوی میگوید که قریب پنجاه تن در خدمت حضرت بودیم ناگاه
شخصی از کوفه درآمد حرفه او آن بود که دانه خرما را فروختی روی به آنحضرت علیه السلام
کرد و گفت که فلان کس در کوفه چنین گمان دارد که با تو فرشته ایست که کافر را
از مومن و محبان و دوستان ترا از اعدائی تو جدا میسازد و ترا بان شناسا
می گرداند حضرت از وی پرسید که حرفه تو چیست گفت گندم می فروشم فرمود دروغ
میگوئی گفت گاه گاه جو می فروشم فرمود چنین نیست بلکه حرفت تو آنست که دانه خرما میفروشی

آن شخص گفت که ترا این که خبر کرد فرمود که فرشته ایست ربانی که مرا شناسا میگرداند
بدوست من و عدو من و تو نخواهی مرد مگر بفلان علت راوی میگوید که بکوفه بازگشتم
واز احوال آن شخص پرسیدم گفتند که او در شب بهمان علت مرده که حضرت فرموده بودند
واز انجمله آنست که یکی از ثقات میگوید که در میان مکه و مدینه بودم ناگاه شکلی نمود که گاهی
ظاهر میشد و گاهی پنهان چون نزدیک رسیدم دیدم که کودکی است هفت ساله یا
هشت ساله بر من سلام گفت جواب دادم بعد از آن گفتم از کجا می آئی گفت
از جانب خدا گفتم کجا میروی گفت بسوی خدا گفتم چه توشه داری گفت تقوی
گفتم کیستی تو گفت مردی عربی قرشی هاشمی علوی ام بعد از آن ابیاتی خواند که مضمونش
اینست که من ساقی کوثرم و بوارد آن حوض کوثر توشه میدهم هر کس را که نعمت از من
رسید فلاح و رستگاری یافت و کسیکه از نعمت ما محروم گشت بناامیدی بدگرفتار گردید
و فرمود که من این علی ابن الحسین ام راوی گوید چون باز نگریستم ویرا ندیدم نمیدانم
که بآسمان بالا شد یا بزمین فرو رفت واز انجمله آنست که روزی بر اشتر سوار بود ناگاه
گرگی از بالای کوه فرود آمد تا نزدیک آنحضرت رسید آن حضرت اشتر خود را نگاهداشت
گرگ دست پیش زین اشتر نهاد و با آنحضرت سخن گفت و آن حضرت گوش میکرد پس
بگرگ فرمود برو و رخصت شو چنان کردم که میخواستی گرگ برفت و به حاضران
فرمود میدانید که چه می گفت عرض کردند که الله و رسوله و ابن رسوله اعلم فرمود که
گرگ گفت جفت مرا درین کوه درد زه سخت گرفته است دعا کن تا خدا ویرا خلاصی دهد

و هیچ تن را از نسل من بر دوست تو مسلط نگردانند من گفتم که من دعا کردم
و از انجمله آنست که روزی شخصی از آنحضرت پرسید که ما حق المومن علی الله و گفت
آن شخص که آنحضرت روی خود را از من بگردانید و سه بار تکرار از ان سوال کردم
بار سیوم گفت حق مومن بر خدا تعالی آنست که اگر آن نخله را گوید که بیا بیاید چون
دران نخله که اشارت بان کرد نظر کردم دیدم که در حرکت آمد تا بیاید بسوی وی
آنحضرت اشارت کرد که بجای خود قرار گیر که باین سخن آمدن ترا نخواستم و از انجمله آنست
که داؤد بن سلیمان و منصور دوانقی بخدمت آنحضرت علیه السلام آمدند داؤد
پیش آنحضرت آمد و دوانقی جائی دیگر نشست آنحضرت فرمود دوانقی چون پیش ما
نیامد داؤد عذری گفت آنحضرت فرمود که عنقریب دوانقی والی امر خلق شود
و عمر دراز یابد و چندان کنوز جمع کند که پیش از وی کسی نکرده باشد داؤد برخاست
و انرا با دوانقی گفت دوانقی پیش آنحضرت آمده عرض کرد مرا هیچ از آمدن پیش تو
باز نداشت مگر تعظیم و اجلال تو پرسید که آن چه سخن بود که داؤد گفت فرمود
راست است و چنان خواهد شد دیگر پرسید که مدت ملک ما بیشتر باشد یا مدت
ملک بنی امیه فرمود مدت ملک شما درازتر باشد و هر آئینه بگیرند ملک را کودکان
شما و بآن بازی کنند چنانکه با گوی کنند از پدران من این چنین بمن رسیده است
چون ملک بدوانقی رسید از فرمودهٔ حضرت تعجب کردند و از انجمله آنست که شخصی
بردر سرای آنحضرت آمد و برا دستوری نداد و دیگران را دستوری داد

آن شخص اندوهگین بخانه خود باز رفت و تمام شب متفکر ماند و خوابش نیامد و باخود گفت
اگر بجماعت مرجیه باز گردم ایشان چنین میگویند و اگر بقدریه بردم ایشان چنین میگویند
واگر بجبریه بینم و اگر بزیدیه چنین و سخن هیچ یک بی فسادی نیست درین فکر بود تا
بانگ نماز بامداد گفتند ناگاه آواز آمد که کسی در میکوبد گفتم کیست گفت رسول
محمد بن علی بن الحسین ام آن شخص بیرون رفت رسول گفت که ترا محمد بن علی بن الحسین علیه السلام
میخواند اجابت کن آنشخص جامه پوشید و بخدمت آنحضرت رفت چون بر آنحضرت در آمد
فرمود ای فلان نه بمرجیه باز گرد و نه بقدریه و نه بزیدیه نه بجبریه بیا باز گرد و در طریق

ابیات شعر

سایهٔ شاهان طلب هر دم شتاب   تا شوی زان سایه بهتر ز آفتاب

و در شواهد النبوة وغیره کتب روایات معتبر بسیار در کشف و کرامات
آن فرزند سید ابرار منقول است و طالب صادق را اینقدر کافیست

فصل در بیان وفات آنحضرت

روزی بحضرت امام جعفر صادق علیه السلام فرمود از مدت عمر من پنجسال بیش نمانده است
حضرت امام جعفر صادق می فرماید چون آنحضرت علیه السلام وفات یافت حساب کردیم
پنجسال شده بود بی زیادت و نقصان چنانچه فرموده بود آنمقرب رحمن در روز وفات
آنحضرت به امام جعفر صادق وصیت فرمود که چون بمیرم تو مرا غسل ده چرا که امام را
جز امام غسل ندهد و دیگر آنچه وصایای لائق حال و منصب وی بود فرمود و فات

آنحضرت علیه السلام در مدینه منوره سنه یکصد و چهار هجری و بقول یحیی بن معین سنه
یکصد و شانزده و بقول واقدی هفتاد و سه و در تاریخ بخاری از حضرت امام
جعفر صادق علیه السلام روایت کرده که عمر شریف پنجاه و هشت و نزد بعضی پنجاه و هفت
و در بقیع در قبری که در آن پدر و عم وی حسن مجتبی است مدفون گشت و نزد علمار
امامیه هم اختلاف است و مشهور آنست که وفات آنحضرت در سال صد و چهاردهم
هجری بود و بعضی صد و هفتدهم و بعضی صد و شانزدهم نیز گفته اند و ماه
وفات آنحضرت را ذیحجه گفته و بعضی ماه ربیع الآخر و شیخ شهید و دیگران گفته اند
که وفات آنحضرت در روز دوشنبه پانزدهم ذیحجه بود و مشهور آنست که عمر شریف
آنحضرت در وقت وفات پنجاه و هفت سال بود و با جد خود حضرت امام حسین
علیه السلام چهار سال مانده و با پدر خود سی و چهار سال و مدت ایام امامت آن حضرت
نوزده سال بود و بعضی مدت حیات آنحضرت را پنجاه و هشت سال نیز گفته اند
و در کشف الغمه از محمد بن سنان روایت کرده است که ولادت آن حضرت
پیش از شهادت حضرت امام حسین علیه السلام به سه سال شده بود و در وقت
وفات پنجاه و هشت سال عمر داشت و وفات آنحضرت در سال صد و چهاردهم
هجری بود و با پدر خود علی ابن الحسین سی و پنج سال دو ماه کم ماند و بعد از وفات
پدر بزرگوار خود نوزده سال زندگانی کرد و کلینی بسند معتبر از حضرت امام
جعفر صادق علیه السلام روایت کرده است که وفات آنحضرت علیه السلام در

در سال صد و چهارده بود و سن شریف آنحضرت پنجاه و هفت سال بود مدت
امامت آن حضرت نوزده سال و دو ماه بود و ابن بابویه و دیگران ذکر کرده اند
که شهادت آنحضرت به امر ابراهیم بن ولید واقع شد و آنحضرت را مسموم گردانید
و بعضی هشام بن عبد الملک را نیز گفته اند و به روایت قطب راوندی شهادت
آنحضرت صلواة الله علی نبینا و علیه بامر عبد الملک بود مخالف اقوال مشهوره و
تواریخ مضبوطه و شاید از ان روایت هشام افتاده باشد و قبر مقدس
آنحضرت صلواة الله علی نبینا و علیه باتفاق در بقیع است و در پهلوی پدر و
وجد بزرگوار خود حضرت امام حسن علیه السلام و کلینی بسند معتبر روایت کرده است
که چون حضرت امام محمد باقر بدار بقا رحلت فرمود حضرت امام جعفر صادق هر شب
می فرمود که چراغ می افروختند دران حجره که آنحضرت علیه السلام دران حجره
وفات یافته بود هکذا فی **جلاء العیون** و در بعضی کتب ایشان آورده که وفات
آنحضرت در ماه ربیع الاول و نزد بعضے ربیع الثانی و حدیث ابی نصر فی الجملہ مؤید
این دو قول میکند زیرا که بنا بر مشهور دانستی که وفات حضرت امام زین العابدین
علیه السلام خارج از ماه محرم بود پس انقضای دو ماه لامحاله آخر ربیع الاول خواهد بود

والله اعلم بالصواب هذا ما قالوا

باب ششم

در احوال قبلۂ ارباب شریعت و کعبۂ اصحاب طریقت کشاف اسرار معرفت و مبین آثار حقیقت

در ذکر امام ششم برین مسند امامت در همه امور فائق ابو عبدالله جعفر بن محمد الصادق علیه السلام

فصل

ولادت آنحضرت علیه السلام در مدینه منوره سنه هشتاد و سه هجری بود و نزد بعضی [illegible] فرد و شنبه هفدهم ربیع الاول و مادر او ام فروه بنت القاسم بن محمد بن ابی بکر و مادر ام فروه اسماء بنت عبدالرحمن بن ابی بکر و لذلک قال الصادق لقد ولدنی ابو بکر مرتین و کنیت آنحضرت ابو عبدالله و قیل ابو اسمعیل وله القاب اشهر الصادق لصدقه فی مقاله و نزد علمای امامیه اختلاف است در ولادت آنحضرت موافق مشهور در سال هشتاد و سه هجری بود و بعضی سال هشتاد و شش نیز گفته اند و بعضی هشتاد گفته و اشهر آنست که در هفدهم ماه ربیع الاول بود و غره ماه رجب نیز گفته اند و روز ولادت را جمعه و بعضی دوشنبه گفته و اسم مبارک آنحضرت جعفر بود و کنیت او ابو عبدالله و القاب آنحضرت صابر و فاضل و طاهر و صادق بود مشهور ترین القاب آنحضرت صادق است و آنحضرت میانه بالا و افروخته رو و سفید بدن و کشیده بینی و موهای او سیاه مجعد بود و بر خد و رویش خال سیاهی بود و در بعضی کتب آورده که ولادت آنجناب بر اتفاق کلینی و تهذیب سنه ثلث و ثمانین از هجرت بود و اشهر آنست که هفدهم ماه ربیع الاول بود و بعضی غره رجب گفته اند هذا ما قالوا و اتفاق کردند بر جلالت قدر و امامت و عظمت و کثرت علوم و دقت کلام آنحضرت بدرجه رسیده بود که حقتعالی علوم که بر قلب منور ایشان افاضه فرموده از درک آن افهام فحول علما

عاجز گشت و جفر و جامعہ کہ آن بہ بنو عبد المومن در مغرب بہ وراثت رسیدہ اما
از کلام آنحضرت است و کتاب جفر مشہور و معروف مشتمل بر علوم و اسرار ایشان است
و آنحضرت علیہ الصلوٰۃ والسلام فرمود علمنا غابر و مزبور و نکت فی القلوب و نقر فی
الاسماع وان عندنا الجفر الاحمر والجفر الابیض و مصحف فاطمہ وان عندنا الجامعۃ فیہا
جمیع ما یحتاج الناس الیہ و رسوال کردند از تفسیر این کلام فرمود علم غابر علم چیزہا ست
کہ در زمان مستقبلہ خواہد شد و علم مزبور علم چیزہا کہ در زمان ماضی گذشتند واما النکت
فی القلوب فہو الہام یعنی نکت چیزیست کہ از جانب خدا بر قلوب ما قابض میشود واما النقر فی
الاسماع کلام ملائکہ است کہ با خود میکنند آنرا من می شنوم اگرچہ اشخاص آنرا
نمی بینیم اما والجفر الاحمر ظرفیست کہ دران سلاح رسولخدا است و بیرون نخواہد آمد تا کہ ظہور
خواہد کرد امام زمان از ما کہ حضرت امام مہدی علیہ السلام است اما والجفر الابیض ظرفیست
کہ دران توریت موسیٰ و انجیل عیسیٰ و زبور داؤد و دیگر صحائف پیغمبران است واما
مصحف فاطمہ علیہا السلام پس دران مرقوم است جمیع حوادث و اسامی کسانیکہ مالک ملک
خواہند گردید تا روز قیامت واما الجامع کتابیست کہ طول آن ہفتاد ذراع است
کہ آنرا رسولخدا صلی اللہ علیہ وآلہ املا فرمود و علی ابن ابی طالب علیہ السلام بدست خود نوشتہ
قسم بخدا کہ دران است جمیع ما یحتاج اللہ الناس الی یوم القیمۃ و ہیچ چیز را فرو نگذاشتہ
ہذا فی شواہد النبوۃ و در شرح مواقف آوردہ کہ الجفر والجامع کتابان لعلی ابن ابیطالب
علیہ السلام و از بعضی ثقات منقولست کہ آنحضرت علیہ السلام فرمود سلونی قبل

ان تفقدونی فانه لایحدثکم احد بعدی بمثل حدیثی یعنی سوال کنید از من پیش
از انکه گم کنید مرا در هر چیزے که خواهید بدرستی نخواهید یافت کسی را بعد از من
که سخن گوید با شما چیزیکه من بشما میگویم این علوم با اهلبیت رسالت است علیه السلام

شعر

اسم هر چیزے تو از دانا شنو	سر رمز علم الاسما شنو

و از کلمات طیبات اوست من عرف الله اعرض عمن سواه یعنی عارف خدا
معرض بود از غیر او و منقطع از اسباب و از خلق گشته و بحق پیوسته
غیر حق را در دلش آن مقدار نباشد که باو التفات کند **ابیات**

آنکس که ترا شناخت جانرا چه کند	فرزند و عیال و خانمان را چه کند
دیوانه کنی هر دو جهانش بخشی	دیوانهٔ تو هر دو جهان را چه کند

و فرمود لا یصح العبادة الا بتوبة فقدم علی العبادة التوبة التائبون العابدون
یعنی عبادت جز بتوبه راست نیاید و خدا سبحانه مقدم کرد توبه را بر عبادت
توبه بدایت مقامات است و عبودیت نهایت مقامات است و او سبحانه تعالی
ذکر عصیان کرد و امر بتوبه فرمود قال توبوا الی الله جمیعا و رسول خدا را بعبودیت
یاد کرد و فرمود فاوحی الی عبده ما اوحی **ابیات**

توبه کن مردانه سر آور بره	که فمن یعمل مثقال یره
در فسون نفس کم شو غرهٔ	کافتاب حق نپوشد ذرهٔ

عمر نے توبہ ہمہ جان کند نست ‌‌ مرگ حاضر غائب از حق بودن است

گر سیہ کردی تو نامہ عمر خویش ‌‌ توبہ کن زانہا کہ کردستی زپیش

عمر گر بگذشت بیخش این دم است ‌‌ آب توبہ اش دہ اگر او بی نم است

ہیچ عمرت را بدہ آب حیات ‌‌ تا درخت عمر گردد با ثبات

جملہ ماضیہا ازو نیکو شوند ‌‌ زہر پارینہ ازو گردد چو قند

سیاٰت را مبدل کرد حق ‌‌ تا ہمہ طاعت شود زوما سبق

زندگی مقصود بہر بندگیست ‌‌ زندگی نے بندگی شرمندگیست

گر تو خواہی خسرو دل زندگی ‌‌ بندگی کن بندگی کن بندگی

بندہ باش و بندگی کن روز و شب ‌‌ کہ این بود خوشنودی درگاہ رب

داؤد طائی روزی بخدمت آن حضرت آمد عرض کرد یا ابن رسول اللہ مرا بندہ دہ کہ دلم سیاہ شدہ است فرمود ای ابا سلیمان تو زاہد زمانہ خویشی ترا بہ پند من چہ حاجت باشد عرض کرد ای فرزند رسول خدا صلی اللہ علیہ و آلہ حقتعالی شما را از ہمہ خلائق فضل کردہ پند دادن بر شما واجب است آنحضرت فرمود ای ابا سلیمان من ازان می ترسم کہ بقیامت جد من اندر من آویزد و دست در من زند کہ چرا حق متابعت من بجا نیاوردی این کار بنسب صحیح قوی نیست این کار بمعاملہ شایستہ حضرت حق است و این کار بمعاملت خوبست اندر حضرت حقسبحانہ تعالی داؤد بسیار گریست و گفت ای بار خدایا آنکہ معجون طینت وی از آب نبوتست

وترکیب طبیعت وی از اصول برہان وحجت جدش رسولخدا و مادرش بتول زہراء
و پدرش علی مرتضی بدین حیرانی است کہ وداد کہ باشد کہ بمعاملت خود متعجب شود
روزی سفیان ثوری بخدمت حضرت آمد وصیت خواست وعرض کرد کہ وصیتی
فرما کہ آنرا نگاہدارم شاید کہ خداتعالے آن وصیت را در حق من نافع گرداند
حضرت فرمود ای سفیان لا مروۃ لکذوب یعنی نیست مروۃ مرد دروغگو را ولا راحۃ
لحسود یعنی نیست راحت مر حاسد را ولا سود و لسیٔ الخلق نیست سرداری بدخلق را
والاخوۃ للملوک ونیست برادری و قرابت مر سلاطین وامرا را سفیان عرض کرد
زیادہ ازین فرما فرمود ای سفیان کف عن محارم اللہ تکن عابدا باز دار خود را
از منہیات خدای تعالی تا بشوی عابد وارض بما قسم اللہ لک تکن غنیا یعنی
راضی شو بچیزیکہ خدا در قسمت تو کردہ تا غنی شوی واحسن جوار من جاورک تکن
مسلما با ہمسائگان نیکوئی کن تا مسلمان شوی ولا تصحب الفاجر فیعلیک فی فجورہ
با فاسق منشین کہ غالب آید بر تو در بدکاری و بتو سرایت کند زشت کرداری او

بیت

صحبت صالح ترا صالح کند   صحبت طالح ترا طالح کند

وشاور فی امورک الذین یخشون اللہ عزوجل یعنی مشاورت کن در کارہای خود
با مردانیکہ طاعت خدا بہ نیکی واخلاص بخشوع و نیاز میکنند بعد ازان سفیان
عرض کرد کہ زیادہ ازین فرما حضرت فرمود من اراد عزا بلا عشیرۃ وہیبۃ بلا سلطان

فلیخرج من ذل المعصیة الی عز الطاعة کسیکه عزت بخواهد بغیر برادران وخویشان
وصولت خواهد بغیر سلطنت و مددگاران پس باید که از خواری نافرمانی
خدا خود را بیرون آرد و بسوی عزت طاعت و بندگی خدا رجوع کند باز سفیان
عرض کرد که زیاده ازین بگو حضرت فرمود من یصاحب صاحب سوء لا یسلم
ومن یدخل مدخل السوء یتهم ومن لا یملک لسانه یندم یعنی کسیکه مصاحبت کند
صاحب بدی را سلامت نماند از بدی وکسیکه در آید در مقام بد البته متهم
شود وکسیکه زبانش در اختیار نباشد پشیمانی گردد قال الشیخ عبد الرحمن سلمی
رحمه الله فی کتاب تاریخ مشایخ الصوفیة فی اول حرف الجیم جعفر بن محمد الصادق
کنیته ابو عبد الله له الاخلاق العالیة والفتوة الظاهرة وشان فی فهم القران
ان صح عنه حسن حکی عنه انه قال کل معرفة لا یقارنها دوام مراقبة الله عز وجل
وخوف تسلیط فهو نزرة وکل محنة لا یقارنها دوام الموافقة فذلک غرور واستدراج
آنحضرت فرمود هر معرفتی که یاد دوام مراقبه ومشاهده وترس حق سبحانه نباشد
پس آن ظلم وضلالت وغوایت وجهالت است وهر محنتی که با موافقت محبوب
وامتثال امر وی نبود پس آن محنت غرور ودروغ وفتور است مردی
ازان حضرت سوال کرد که فتوت چیست فرمود لیست بالفسق والفجور لکن
الفتوة طعام مصنوع ونایل مبذول وبشر مقبول وعفاف واذی مکفوف
یعنی نیست کرم وبزرگی بفسق وفجور بلکه طعام دادن مردمان وعطا ونوال

در راه خدا و خوش خلقی و تبسم در روی مردم و باز ماندن از جور و جفا و اذیت
خلق خدا و فرمود من انس بالله عز و جل توحش عن الناس ومن انس بغیر الله سبحانه نهبه الوسواس
یعنی کسیکه انسیت گرفت بخدای عز و جل وحشت بهم رسانید از مردمان و رمید از
مخالطت ایشان و کسیکه با غیر خدا مانوس گشت از خود برد او را وساوس شیطان
و از آنحضرت عجائب و غرائب علوم که از حد عقل و قیاس بیرون است نقل میکنند
خصوصاً اولیا الله همه متمسک باحادیث آنحضرت اند و ابایزید بسطامی که مشهور بسلطان
العارفین است سقای درگاه و مستفیض از روحانیت آنحضرت بود و آنحضرت مدتی
در مدینه منوره افاضه علوم احادیث بر طالبان فرمود و بعد از ان بسوی عراق تشریف
آورده افاضه علوم دینی فرمود و در مسند ابی حنیفه روایت کرده که ابو حنیفه
گفت که روزی منصور دوانقی بمن گفته فرستاد که ابو عبد الله جعفر صادق علیه السلام
در علم فقاهت مشهور گشته و بسیار مردمان باو رجوع می آرند پس ترا باید که مسایل
متعلقه که جواب آنها متعذر باشد برای جعفر صادق بیار و از وی در مجلس سوال کن
ابو حنیفه میگوید که من در خانه منصور دوانقی رفتم دیدم که او بر کرسی نشسته است
و بدست راست او حضرت امام جعفر صادق علیه السلام نشسته هرگاه که نظر من بر ان
حضرت علیه السلام افتاد موئها بر اندام من برخاست و هیبتی در دل من پدید آمد
پس منصور دست مرا گرفت و نشاند بعد از ان التفات بسوی امام جعفر صادق
علیه السلام کرد و گفت ای ابو عبد الله این ابو حنیفه است حضرت فرمود بلی میشناسم

اور ابعد ازان منصور گفت سوال بکن ای ابو حنیفه ازان مسائل که در دل داری
پس چهل مسئله بخدمت حضرت عرض کرد همه را جواب شافی فرمود ابو حنیفه گفت که
من اینچنین اعلم الناس وافقه در وقت خود ندیدم و در شرح مثنوی ابو الفتاح
وغیره کتب اهل سلوک بنظر آمده که ابو حنیفه بعد تکمیل علوم ظاهری برای تحصیل علوم
باطنی دو سال دیگر در خدمت آن حضرت مانده علوم باطنی حاصل کرد و گفت
لولا السنتان لهلک النعمان اگر این دو سال نمی بود ابو حنیفه ہلاک میشد و در بعضی
کتب شجره بیعت ابو حنیفه منسوب بآنحضرت یافته شد والله اعلم بالصواب روایت
کرده از وی یحیی بن سعید الانصاری و ابو حنیفه و ابن جریح و مالک و محمد بن اسحق
و پسر وی موسی بن جعفر و سفیان ثوری و سفیان ابن عینه و شعبه و یحیی بن سعید القطان
و بسیاری از علما روایت احادیث ازان حضرت می آرند و سلاسل همه اولیاء الله
منسوب بآن مقتدای اهل صفا و پیشوای ائمه هدیٰ است

فصل در بیان کشف و کرامات آنحضرت

کراماتش نهایت ندارد و از تبیین آن زبان قاصر است و از تحریرش زبان قلم عاجز
لکن تیمناً و تبرکاً از بسیار اندکی و از هزاران هزار یکی به نگارش می آید و سالک راشد را
کفایت میکند از آنجمله آنست ابن جوزی در کتاب صفة الصفوة باسناد خود از لیث
ابن سعد روایت کرده که وی گفته که در موسم حج در مکه بودم و بعد گذاردن
نماز دیگر ببالای کوه ابو قبیس رفتم دیدم که مردی نشسته دعا میکند که گفت یا رب یا رب

اور جب فارغ ہوا مختار ابن زیاد کے
قتل سے حکم دیا اون سب کے قتل کرنے کا
جو کربلا میں حاضر تھے
ابن سعد کے اور
ابن زیاد کے اور
قتل کیا گیا ابن سعد اور ابن حفص
اور شمر ذی الجوشن مع کل لشکر

کے قول پر ایک لاکھ چالیس ہزار آدمی
جو نسبت کو دشمن کی جانب

چندانکه نفس وی منقطع شد پس گفت یا الله یا الله چندانکه نفس وی منقطع شد پس گفت
یا حی یا حی تا نفس وی منقطع شد پس گفت یا رحیم یا رحیم یا ارحم الراحمین تا نفس وی منقطع شد
هفت بار چنین کرد پس گفت اللهم انی اشتهی العنب و ان بردی قد اخلقا ای بار خدایا
من خواهش انگور دارم و بدرستی هر دو چادر من کهنه گشته هنوز دعائی خود تمام نکرده بودم
که دیدم سله پر انگور و دو برد نو آنجا نهاده و آنوقت بر روی زمین انگور نبود چون خواست
که ازان انگور بخورد گفتم من شریک توام فرمود بچه سبب گفتم زیراکه تو دعا کردی و من
آمین گفتم فرمود که پیش آی و هیچ ذخیره مکن پس مرا داد انگوری بود که دانه نداشت
و هرگز مثل آن نخورده بودم چندان خوردم که سیر شدم و هیچ ازان سله کم نشد
بعد ازان فرمود هر کدام ازین دو برد راکه میخواهی بگیر گفتم بآن حاجت ندارم
فرمود که پنهان شو تا آنرا بپوشم پنهان شدم یکی را آزار ساخت و یکی را رداء و آن
دو برد کهنه راکه در بر داشت بدست گرفت و روان شد من نیز بر اثر وی روان
شدم بمسعی رسید مردی ویرا پیش آمد و عرض کرد اکسنی کساک الله یا ابن رسول الله
صلی الله علیه و آله وسلم آن دو برد کهنه را بوی داد و ازان مرد پرسیدم که این کیست
گفت این جعفر بن محمد بن علی ست بعد ازان از نظر من غائب شد هر چند طلبیدم نیافتم

ابیات

ایکه او از آسمان باران دهد	هم تواند کز رحمت نان دهد
رزق از وی جو مجو از زید و عمر	مستی از وی جو مجو از بنگ و خمر

منعمی زر خواه نی از گنج و مال	نصرت از وی خواه نی ازعم و خال
هر که اول پاک شد از اعتدال	آن دعایش میرود تا ذو الجلال
پس مفرا حاجت ای محتاج زود	تا بجوشد از کرم دریای جود

وازانجمله آنست که داؤد بن عبد الله بن عباس یکی از موالی آنحضرت علیه السلام راکشت و اموال ویرا گرفت حضرت بروی درآمد درحالیکه راوی خود را بر زمین میکشید و فرمود مولای مرا کشتی و مال ویرا گرفتی والله که دعای بد خواهم کرد داؤد بر سبیل استهزا گفت مرا از دعای خود می ترسانی آنحضرت بخانه خود بازگشت و همه شب بیدار بود و در نماز چون وقت سحر شد شنیدند که بر داؤد دعای بد کرد ساعتی برنیامد که ویرا بکشتند

ابیات

ای زننده بیگناهان از جفا	در قفای خود بینی جزا
مر ضعیفان را تو خصمی مدان	از نُبی اذا جاء نصر الله بخوان
گر تو پیلی خصم تو از تو رهید	نک جزا طیرا ابابیل رسید
گر ضعیفی در زمین خواهد امان	غلغل افتد در سپاه آسمان
گر بنالد آسمان گریان شود	در بگیرد چرخ یارب خوان شود
تا دل مرد خدا نامد بدرد	هیچ قومی را خدا رسوا نکرد

وازانجمله آنست که راوی میگوید با جماعتی پیش آنحضرت علیه السلام رفتیم د آنجماعت از آنحضرت سوال کرد که خدا تعالی ابراهیم علیه السلام را گفت خدا ربعة

من الطیر فصرهن الیک و آنمرغان از یک جنس بودند یا از اجناس مختلفه حضرت فرمود میخواهد که مثل آنرا بشما بنمایم گفتند آرے حضرت فرمودے طاوس فی الحال طاوسی حاضر شد پس فرمود ای غراب فی الحال زاغی حاضر شد پس فرمود آنحضرت ای باز فی الحال بازے حاضر شد پس فرمود ای کبوتر کبوتری حاضر شد پس فرمود تا همه را بکشتند و ریزه ریزه کردند و با یکدیگر آمیختند و سرهای ایشان را نگاه داشتند بعد از ان فرمود ای طاوس دیدند گوشت و استخوانها و پرهای طاوس از دیگران جدا شده به سرے پیوستند و بدن وی درست شد و زنده گشت و بآن سه مرغ باقی هم همین معامله کرد همه زنده شدند **بیت**

همین که اسرافیل وقتند اولیا　　　　مرده را از ایشان حیات است و نما

و از آنجمله آنست که جماعتی نقل میکنند روزی با آنحضرت بحج میرفتیم در زیر خرمای خشک فرود آمدیم آنحضرت لب می جنبانید و چیزے میخواند که فهم آن نمیکردیم ناگاه روی بان خرما بن کرد و فرمود ما را طعام کن از آنچه خدائی تعالے در تو ودیعت نهاده است از برائی بندگان آنجماعه دیدند که آن خرمابن بسوی آنحضرت علیه السلام میل کرد با خوشه هاپر از خرمای تر آویخته حضرت آنجماعه را فرمود پیش آئید و بسم الله بگوئید و بخورید همه خوردند و آن جماعه میگویند که هرگز از ان شیرین تر و خوشتر گاهی نخورده بودیم اعرابی آنجا حاضر بود گفت هرگز اینچنین سحر که امروز دیدم گاهی ندیدم حضرت فرمود که ما وارثان پیغمبرانیم

در میان ما سحر نباشد دعا می کنم و خدا اجابت میکند اگر خواهی بر تو دعا کنم تا خدا ترا مسخ کند و سگی گرداند اعرابی از جہل گفت دعا کن دعا کرد فی الحال سگ گردید پس و بخانہ خود نہاد حضرت بیکی از حاضران فرمود کہ عقب وی رو آنکس رفت دید کہ آن سگ پیش اہل و عیال خود رفت دم می جنباند و آنہا عصا بر داشتند و ویرا از پیش خود براندند آنکس بازگشت و بخدمت حضرت عرض نمود و آن سگ نیز بخدمت آمده در خاک می غلطید و آب از چشمہاوی میرفت پس آنحضرت رحم فرمود و دعا کرد بصورت خود بازگشت فرمود ای اعرابی انچہ گفتہ بودم ایمان آوردی گفت آری ہزار بار ایمان آوردم و از آنجملہ آنست کہ منصور خلیفہ عباسی آنحضرت را طلبید و ربیع را گفت کہ او را حاضر ساز چون ربیع ویرا حاضر کرد منصور گفت چند بحیلہ فتنہ می انگیزی و میخواہی کہ خون مسلمانان بریزی اگر امروز ترا نکشم خدا مرا بکشد حضرت فرمود من ہیچ نکرده ام و نخواستہ ام اگر بتو رسیده باشد دروغ ہست و از زبان دروغگوی رسیده است منصور گفت از فلان این سخن رسیده است و آنکس را حاضر کرد و گفت تو خود شنیدی این سخن از آنحضرت علیہ السلام آنکس گفت آری منصور گفت سوگند می توانی خورد گفت بلی پس آغاز سوگند کرد و باللہ الذی لا الہ الا ہو عالم الغیب والشہادت آن حضرت علیہ السلام فرمود ای منصور او را سوگند میدہم گفت تو سوگند ده آنحضرت علیہ السلام بان شخص فرمود بگو برائت من حول اللہ وقوة والتجات الی حولی و قوتی لقد فعل کذا وکذا جعفر وقال کذا وکذا جعفر آن شخص اندکی امتناع نمود و آخر سوگند خورد و بمجرد خوردن

ہیں اور اولاد امجاد حضرت امام حسین علیہم السلام میں سے ہیں سید الساجدین علی بن الحسین امام زین العابدین علیہم اور ابو جعفر امام محمد باقر اور ابو عبد اللہ امام جعفر صادق اور ابو ابراہیم امام موسی کاظم اور ابو الحسن امام علی موسی رضا اور ابو جعفر امام محمد تقی اور ابو الحسن امام علی ہادی نقی اور ابو محمد امام حسن زکی عسکری اور امام منتظر ابو القاسم محمد مہدی اور وه اولاد

سوگند در مجلس منقاد و بمرد منصور گفت پائی وی را بکشید و از مجلس بدر ربیع میگوید که حضرت صادق صلوة الله علی نبینا و علیه بر منصور در آمد لب خود می جنبانید و غضب منصور فرو نشست تا وی را نزدیک خود نشاند و از وی خوشنود شد چون از پیش وی بیرون آمد از وی پرسیدم که این مرد خشمناک تر از همه کس بود بر تو چون در آمدی لب می جنبانیدی چه میخواندی دیدم که غضب وی فرو نشست فرمود دعائی جد خود حسین ابن علی میخواندم که یا عُدّتی عند شدتی و یا غوثی عند کربتی احرسنی بعینک التی لا تنام واکنفنی برکنک الذی لا یرام ربیع گوید که این دعا را یاد کردم هرگز شدتی مرا پیش نیاید مگر این دعا را خواندم و از آن شدت فرج یافتم و هم ربیع گوید که بحضرت صادق گفتم که چرا نگذاشتی تا آن شخص سوگند خورد را تمام کند و وی را سوگند دیگر دادی فرمود چون بنده خدای تعالی را بیگانگی و بزرگواری یاد کند با وی حلم میورزد و تاخیر در عقوبت وی می کند وی را سوگند دادم بآنچه شنیدی خدای تعالی وی را زود گرفت و از انجمله آنست که روزی منصور با حاجب خود گفت وقتیکه جعفر ابن محمد علیه السلام بر من در آید پیش از آنکه بمن رسد وی را بکش آنحضرت علیه السلام در آمد و پیش منصور نشست حاجب را طلبید آمد و دید که آنحضرت علیه السلام نشسته است چون آنحضرت رفت از حاجب گفت ترا چه فرموده بودم حاجب سوگند خورد که من وی را ندیدم مگر پیش تو نشسته معلوم نشد که کدام آمد و رفت و از انجمله آنست که یکی از مقربان منصور گوید که روزی پیش وی در آمدم و وی را متفکر یافتم گفتم موجب

تفکر چیست گفت ای فلان جمعی کثیر را از علویان فانی ساختم و پیشوائی ایشانرا
گذاشتم گفتم آن کیست گفت جعفر بن محمد علیه السلام گفتم وی مردیست مشغول بعبادت
خدا و اصلا نظر بدنیا ندارد گفت من دانستم که تو اعتقاد امامت وی داری من
سوگند خورده ام که بشب درنیابم تا خاطر خود را از وی فارغ نسازم سیاف را
بخواند و گفت چون جعفر ابن محمد حاضر شود هرگاه که من دست بر سر خود نهم باید که ویرا
قتل کنی پس گفت تا صادق را حاضر کنند در وقت آمدن بوی پیوستم دیدم که لب
می جنبانید اما ندانستم که چه میگوید لیکن قصر منصور را دیدم که بجنبش در آمد چون کشتی
از تلاطم امواج بحر و منصور را دیدم سر و پای برهنه و لرزه بر اندامهای وی
افتاده استقبال آنحضرت علیه السلام کرد و بازوی آنحضرت را گرفته بر مسند خود نشاند
و گفت یا ابن رسول الله باعث آمدن چه بود فرمود مرا خواندی آمدم گفت حاجتی که
داری بخواه حضرت فرمود حاجت من آنست که مرا نخوانی تا من هر وقتی که خواهم
باختیار خود حاضر شوم آنگاه برخواست چون بیرون رفت منصور جامهٔ خواب طلبید
و تا نیم شب بخسپید و نماز ها از وی فوت شد چون بیدار گشت مقرب خود را خواند
و گفت در آنوقت که جعفر بن محمد حاضر شد اژدهائی را دیدم که یک لب وی
بر زمین و یک بر بالائی قصر من بود و بزبان فصیح بمن گفت که مرا خدا تعالی
فرستاده است که اگر بصادق گزندی رسانی ترا و قصر ترا فرو میبرم حال بر من
متغیر شد چنانکه دیدی مقرب منصور گفت این سحر است منصور گفت مگو که سحر است این

خاصیت اسم اعظم است که برسولخدا صلی اللہ علیه وآله آمده بود هرچه میخواست چنان میشد واز انجمله آنست که چون زید را کشتند و بر دار کشیدند حکم ابن عباس کلبی این دو بیت گفت شعر

صلبنا لکم زیدا علی جذع نخلة	ولم ار مهدیا علی الجذع یصلب
وقستم بعثمان علیا سفاهة	وعثمان خیر من علی واطیب

چون این دو بیت بآنحضرت رسید دست بدعا بر داشت و فرمود اللهم ان کان عبدک کاذبا فسلط علیه کلبک بنی امیه وی را بکوفه فرستادند شیر وی را در راه بدرید چون این خبر بآن حضرت رسید در سجده در افتاد و گفت الحمد للہ الذی انجزنا ما وعدنا هذا فی شواهد النبوة وغیره

فصل در بیان وفات آنحضرت علیه السلام

فی فصل الخطاب قال عمر بن المقدام کنت اذا نظرت الی جعفر بن محمد علمت انه من سلالة النبیین ولد سنه ثمانین بالمدینه وتوفی بها فی شوال سنه ثمان واربعین ومائة وهو ابن ثمان وستین سنة ودفن بالبقیع فی قبر فیه ابوه وجده وعم جده وما اکرام بذلک القبر وبان اجمع من الاشراف الکرام و وفات آنحضرت علیه السلام در مدینه منوره بود روز دوشنبه پانزدهم رجب سنه یکصد و چهل و هشت و در بقیع در قبر که پدر وی امام محمد باقر علیه السلام و جد وی حضرت امام زین العابدین علیه السلام و عم جد وی امام حسن علیه السلام مدفون هستند مدفون گشت پس قبر آنحضرت علیه السلام

عجب مقام مشرف و مکرم و اعلی قدر و منزلت نزد رب العزت است که علمائی اہلبیت
را جمع کرده و نزد علمائی امامیه وفات آن منبع سعادت در سال صد و چهل و هشت
واقع شده و اشهر آنست که در ماه شوال واقع شد و بعضی دوشنبه پانزدهم رجب
سال مذکور گفته اند و اکثر عمر شریف آنحضرت را شصت و پنجسال گفته اند و بعضے
شصت و هشت گفته اند و در کشف الغمه هفتاد و یک نیز روایت کرده است و خباب
از محمد بن سنان روایت کرده است که در هنگام وفات عمر شریف آنحضرت علیه السلام
شصت و پنجسال بود و در سال صد و چهلم و هشتم از هجرت وفات یافت و صاحب
کشف الغمه عبارتی از شیخ مفید نقل نموده که از ان استفاده میشود که او مثل کلینی
قائل شده و کلینی تصریح نموده که وفات آنحضرت در ماه شوال بود هذا ما قالوا

باب هفتم

در بیان احوال برگزیده خدا زبدة الاولیا قدوة الاصفیا نجوم خلائق اکبر حضرت امام
موسی بن جعفر علیه السلام و آنحضرت امام هفتم از ائمه اہلبیت علیهم السلام است
اسم مبارکش موسی و کنیت وی ابو الحسن و ابو ابراهیم و ابو علی و ابو اسمعیل نیز گفته اند
و اول اشهر است و القاب شریفش کاظم و صابر و صالح و امین است و لقب مشهور آنحضرت
کاظم علیه السلام است فی شواهد النبوة انما لقب بالکاظم بفرط حلمه و تجاوزه عن المعتدین یعنی چونکه
حلم کمال داشت و بسیار در گذر میفرمود از حد در گذشتگان و ظالمان لهذا ملقب به کاظم گشته
ولادت آنحضرت علیه السلام در ابوا بود در میان مکه و مدینه روز یکشنبه هفتم صفر

سنه یکصد و هشت هجری روایت کرده اند که ابن عکاشه اسدی بخدمت حضرت امام
محمد باقر علیه السلام آمد و حضرت امام جعفر صادق علیه السلام در خدمت آنحضرت علیه السلام
ایستاده بود ابن عکاشه عرض کرد که یا ابن رسول الله صلی الله علیه و آله چرا فرزند خود را
تزویج نمیکنی که بحد تزویج رسیده است و همیان زری نزد حضرت علیه السلام گذاشته بود
حضرت فرمود که درین زودی برده فروشی از اهل بربر خواهد آمد و در خانه میمون
فرود خواهد آمد باین زر کنیزی برای او خواهم خرید راوی گوید که بعد از چند روز
دیگر بخدمت آنحضرت علیه السلام رفتیم فرمود که میخواهید خبر دهم شما را از برده فروشی
که من گفتم برای جعفر علیه السلام از و کنیزے خواهم خرید اکنون آمده است بروید باین
همیان زر از و کنیزے بخرید چون نزد آن برده فروش رفتیم گفت کنیزانی که داشتیم
همه را فروختیم و نمانده است نزد من مگر دو کنیز که یکی از دیگرے بهتر است گفتیم
بیرون آور ایشانرا تا ببینیم چون ایشان را بیرون آورد گفتیم آن جاریه که نیکوتر است
بچند میفروشی گفت قیمت آخرش هفتاد دینار است گفتیم احسان کن و از قیمت چیزے
کم کن گفت هیچ کم نمیکنم گفتیم بانچه درین کیسه است میخریم مرد ریش سفیدی نزد او
بود گفت او بگشائید و بشمارید نخاس گفت بگشائید که اگر یک حبه از هفتاد دینار کمتر است
نمیفروشم آن مرد پیر گفت بگشائید و بشمارید چون شمردیم هفتاد دینار بود نه کم و نه زیاده
پس آن جاریه را گرفتیم و بخدمت آنحضرت آوردیم و حضرت امام جعفر صادق علیه السلام
نزد آنحضرت ایستاده بود و آنچه گذشته بود بخدمت آنحضرت علیه السلام عرض کردیم

حضرت باز حمد کرد و از جاریه سوال کرد که چه نام داری گفت حمیده حضرت فرمود
که پسندیده هستی در دنیا و ستایش کرده خواهی بود در آخرت و خبر ده که آیا بکری
یا ثیب گفت باکره ام حضرت فرمود که چیزی بدست نخاسان نمی آید که فاسد نکنند
چگونه تو باکره ماندهٔ گفت هرگاه که به نزد من می آمد و ارادهٔ مقاربت مے نمود
حقتعالے مرد سفید موئی را برو مسلط میگردانید که طبانچه می زد بروے و مانع میشد
و او را ازین عمل و مکر چنین واقع میشد و در هر مرتبه آنمرد پیر مانع او میشد پس
حضرت علیه السلام فرمود ای جعفر علیه السلام متصرف شو این کنیز را که ازان بست
و ازین فرزندی بهم خواهد رسید که بهترین اهل زمین باشد هکذا فی شواهد النبوة نے
فصل الخطاب کان موسی الکاظم علیه السلام صالحا عابدا جوادا حلیما کثیر القدر یدعی
بالعبد الصالح من کثرة عبادته و اجتهاده نقلیست که حضرت امام موسی کاظم صلوة الله
علی نبینا و علیه زیاده از ده سال بسجده میرفت بعد از طلوع شمس تا وقت زوال
و آنحضرت علیه الصلوة والسلام عابدترین اهل زمان و فقیه ترین و سخی ترین و کریم ترین
ایشان بود و سخا و کرم وی را حد نبود روزی از شخصے ایذائی بوی رسید صبر کرد
و صره هزار دینار او را داد و در حق وی حضرت امام جعفر صادق علیه السلام فرمود
این فرزند سید و امام در فرزندان ماست و غوث هذا الامته و بابی است از ابواب
خدائی عزوجل و خیر مولودی است و آنحضرت در مدینه استقامت داشت و اول بار
مهدی ابن منصور حضرت را از مدینه به بغداد آورده محبوس ساخت شبی امیر المومنین

علی مرتضی علیہ السلام را بخواب دید کہ فرمود یا محمد فہل عسیتم ان تولیتم ان تفسدوا فی الارض
وتقطعوا ارحامکم ربیع گوید کہ شب بود کہ مہدی مرا طلبید چون من پیش وی رفتم شنیدم کہ
این آیت را بہ آواز خوش میخواند چون مرا دید گفت برو و موسی بن جعفر را بیار
من رفتم و آنحضرت علیہ السلام را آوردم مہدی با حضرت معانقہ کرد و پہلو نشاند
وخواب را با آنحضرت علیہ السلام گفت بعد از ان گفت ہیچ توانی کہ مرا ایمن گردانی
از انکہ بر من و فرزندان من خروج نکنی فرمود کہ واللہ ہرگز نکردہ ام و از شان من نیست
کہ بکنم مہدی گفت راست میگوئی پس ربیع را گفت کہ آنحضرت علیہ السلام را دوازدہ
ہزار دینار بدہ وبسوئی اہل وی روان کن ربیع گوید کہ ہم در شب ساختگی وی کردم
و وی را روان نمودم از خوف آن مبادا مانعی پیدا نشود تا ایام رشید در مدینہ بود پس
دویم بار رشید آنحضرت علیہ السلام را بہ بغداد طلبید و دران وفات یافت ہذا فی
شواہد النبوۃ و فی فصل الخطاب روایت کردہ شد کہ ہارون رشید گفت من بخواب
دیدم کہ حضرت امام حسین علیہ السلام تشریف آوردہ و در دست مبارکش حربہ ایست
و می فرماید کہ اگر موسی بن جعفر را ہمین ساعت میگذاری فبہا والا نترا باین حربہ ذبح
خواہم کرد برو و آنحضرت علیہ السلام را از قید خلاص کن و سی ہزار درم بہ او دہ
و بگو ہر جا کہ بخاطر شریف بیاید باستقامت فرماید و اگر بخواہد بمدینہ تشریف برد ہر گاہ
کہ ہارون بخدمت حضرت آمد و آنچہ حضرت امام حسین امر کردہ بود بہ او داد پس آنحضرت
فرمود کہ من رسول خدا صلی اللہ علیہ و آلہ را در خواب دیدم کہ تشریف آوردہ و فرمود ای موسی

تو مظلومی و ناحق ترا حبس کردند بگو این کلمات را در ہمین شب از قید خلاص خواہی شد

پس عرض کردم یا رسول اللہ مادر و پدر من فدای تو باد بفرما ان کلمات را حضرت

فرمود بگو یا سامع کل صوت و یا کاسی العظام لحما و منشرہا بعد الموت اسالک باسمائک الحسنی

و باسمک الاعظم الاکبر المخزون المکنون الذی لم یطلع علیہ من المخلوقین یا حلیما ذا اناۃ

لا یعری عن اناتہ یا ذا المعروف الذی لم ینقطع ابدا و لا یحصی عددا فسرج عنی و لہ اخبار

شہیرۃ و نوادر کثیرۃ

فصل

در بیان کشف و کرامات آنحضرت علیہ السلام کہ اظہر من الشمس و ابین من الامس ہست و ویرا

کرامات بسیار است و از آنجملہ آنست کہ ابن جوزی از شقیق بلخی نقل کردہ کہ گفت در سفر حج

بقادسیہ رسیدم جوانی دیدم خوب روی گندم گون بالای جامہای خود پشمینہ پوشیدہ

شملہ بر کتف خود زدہ و نعلین در پا کردہ از میان مردم بیرون آمدہ و تنہا نشستہ

با خود گفتم کہ این از صوفیہ می نماید ہمانا کہ میخواہد کہ درین راہ سفر بر گردن مسلمانان

بار باشد بروم و ویرا سرزنش کنم تا ازین باز ایستد چون نزدیک وی رسیدم فرمود یا شقیق

اجتنبوا کثیرا من الظن ان بعض الظن اثم با خود گفتم این جوان ہر آئینہ بندہ ایست صالح بود

بر سیم و از وی بحلی خواہم از نظرم غائب شد چون بمنزل دیگر رسیدم دیدم کہ در نماز است

و لرزہ بر اعضای وی افتادہ و اشک از چشمہای روان است گفتم بروم و از وی

عذری بخواہم صبر کردم تا فارغ شد و روی بمن کرد و گفت یا شقیق بخوان این آیتہ

را انی لغفار لمن تاب و امن و عمل صالحا ثم اہتدی پس در دل من گذشت انیکہ این جوان

فصل اس بیان میں کہ امام میں

از ابدال است که بقضیه من دو بار سخن گفت باز از چشم من پنهان گردید بمنزل زباله فرود آمدیم
دیدیم که بر سر چاہے ایستادہ و کوزہ در دست دارد و میخواہد که آب بیاشامد ناگاہ کوزہ
از دستش بچاہ افتاد بجانب آسمان نگاہ کرد و گفت تو سیراب کنندہ منی ہرگاہ تشنه شوم
و قوت منی ہرگاہ که طعام بخواہم ای مولا من غیر ازین کوزہ ندارم شفیق گوید بخدا دیدم
که آب چاہ بلند شد و کوزہ را برگرفت و آب پر کرد و وضو ساخت و چہار رکعت نماز گذارد
پس بر تل ریگ رفت و مشتی از انجا برداشته در کوزہ ریخت و می جنبانید و می آشامید پیش رفتم
و گفتم مرا ہم بخوران از بقیه آنچه روزی داد ترا خدا تعالی و انعام کرد بہ تو گفت ای شفیق
ہمیشه نعمتہای ظاہر و باطن او بما میرسد گمان خود را بخدا نکو ساز و کوزہ بمن داد
از ان خوردم سویق و شکر بود تا سیر شدم چند روز بطعام و شراب حاجت نیفتاد و بخدا
لذیذتر و خوشبوتر از ان گاہی نخوردہ بودم باز ندیدم او را تا بمکه رسیدم شبے بجانب
قبه میزاب دیدم که نماز میکرد و بناله و گریه تا صبح برآمد پس نماز و طواف کرد و برآمد دنبال و
افتادم ناگاہ خدم و حشم و غلامان و اموال با او دیدم برخلاف ایام راه و خلق انبوه گرد او
سلام بر و میکردند و تبرک میجستند و از حال او پرسیدم گفتند موسی بن جعفر است علیهما السلام
پس با خود گفتم عجب داشتم که این فضائل و عجائب بوده باشد مگر باین سید بزرگ و پرکردار
و از آنجمله آنست که ہارون رشید علی ابن یقطین را جامه ہای فاخر داد و در ان درعه بود
از خز سیاه زربفت و ابن یقطین بکمال ارادت و اعتقاد بجناب آن حضرت علیه السلام و
چیزے از اموال بر آن جامه ہا افزود و ہمه را پیش آن حضرت فرستاد آنحضرت ہمه را

قبول کرد دیگر آن درعه زربفت را رد کرد و فرمود که این را نگاهدار تا ترا بکار آید بعد

چند روز ابن یقطین بر یکی از غلامان خود غضب کرد و از پیش خود براند آن غلام پیش

رشید آمد و گفت که سیدم موسی بن جعفر علیه السلام را امام میداند و وی را اموال بسیار

می فرستد و از انجمله درعه ایست که امیر المومنین وی را بان اکرام و احترام کرده چون

رشید آنرا شنید غضب بر وی مستولی شد فی الحال گماشته بطلب وی فرستاد چون

حاضر شد از وی پرسید کان دراعه که ترا پوشانیده بودم چه کردی گفت نزدیک

من است گفت حاضر کن غلامی را طلبید و گفت بفلان خانه رو و از سرای من کلید آنرا

از فلان کنیزک بطلب و در انخانه صندوق است آنرا بگشاده و دران صندوق

ظرفیست سر بمهر آنرا بیار غلام زود انظرف را حاضر کرد رشید گفت تا مهر را

برداشتند آن درعه دید که ببوهای خوش مطیب ساخته پس غضب وی فرو نشست

و گفت این را بجائے وے باز فرست و خوش باش که من بعد ازین سخن کسی را در حق تو

نخواهم شنید و آنحضرت علیه السلام را معلوم بود که این معامله در پیش خواهد آمد لهذا

درعه را رد فرمود و قبول نکرد و از انجمله آنست که راوی میگوید وقتیکه آنحضرت را

به بصره می بردند نزدیک بمدائن همراه حضرت علیه السلام در کشتی نشستیم و عقب ما کشتی بود

که دران زنی نو عروس همراه شوهر خود نشسته غوغا میکرد حضرت فرمود این چه غوغا است

که عروس را می برند چون ساعتی برآمد شنیدم که مردمان کشتی فریاد میکنند حضرت علیه السلام

این چه فریاد است گفتند آن عروس خواسته که مشتی از آب دریا بردارد دو ستوانه زرین

از دست او در آب افتاده است حضرت فرمود کشتی را نگاهدارید نگاهداشتند باز فرمود
که ملاح ایشان را نیز بگویید که کشتی ایشان را نگاهدارند نگاهداشتند و بکنار کشتی آمد و در زیر لب چیزے
بخواند پس فرمود که ملاح ایشان را بگویید که در آب در آید و آن دستوانه بگیرد چون نظر کردم
آن دستوانه بر روئے زمین می نمود و اندک آبے بر بالائی آن ملاح به آب در آمد و وے را برگرفت
و از آنجمله آنست که راوی میگوید که مرا علی ابن یقطین با کسی دیگر گفت که بکوفه رو و فلانی را با خود
همره کن و دو راحله بخرید و این مال را و این مکتوب را بحضرت امام موسی بن جعفر صلوٰة الله
علی نبینا و علیه رسانید من بکوفه رفتیم و با آن دو کس دو راحله خریدیم چون بمدینه نزدیک
رسیدیم بجائی فرود آمدیم و چیزے میخوردیم ناگاه دیدیم که حضرت امام موسی بن جعفر بر بغله
سوار ظاهر شد برخاستیم و بروی سلام کردیم فرمود که بیارید آنچه با شماست هرچه داشتیم
پیش وی بردیم پس مکتوب را بوی دادیم مکتوبے چند از آستین مبارک خود برآورده
فرمود که این جوابهای مکتوب شماست بازگردید در حفظ خدا تعالے عرض کردیم که توشه
راه ما تمام شده و مدینه نزدیک است اگر اجازت باشد زیارت رسولخدا بکنیم و توشه نیز برداریم
فرمود که با شما هیچ زاد راه باقیمانده است گفتیم آرے فرمود که پیش آرید پیش آوردیم آنرا
بدست مبارک خود بگرفت و فرمود که این زاد شما را بکوفه پسنده است بازگردید در حفظ
خدا تعالی بازگشتیم و آن زاد تا بکوفه ما را بس بود

فصل در بیان وفات آنحضرت علیه السلام

فی فصل الخطاب توفی فی یوم الجمعة لخمس خلون من رجب سنة ثلث وثمانین ومائة وتقدم غیره

اربعا وخمسین سنة وانحضرت در حبس هارون به بغداد در روز جمعه پنجم رجب سنه یکصد و هشتاد
وشش هجری وفات یافت وقبر شریفش در بغداد است ومیگویند که یحیی بن خالد البرمکی
آنحضرت را بگفته هارون در رطب زهر داد روزیکه زهر داد حضرت فرمود امروز مرا
زهر دادند وفردا بدن من زرد خواهد شد پس نیمه از وی سرخ خواهد شد و پس فردا
سیاه ونیله خواهد شد آنگاه خواهم مرد چنان شد که فرموده بود وفضائل ومناقب آنحضرت
حدی ونهایتی ندارد که بقلم آید ونزد علمائی امامیه اشهر در شهادت آنحضرت آنست که
در سال صد و هشتاد وسیم هجری واقع شد وبعضے صد و هشتاد وشش گفته اند و روز
وفات مشهور روز جمعه بست وپنجم ماه رجب بود وبعضی پنجم ماه مذکور نیز گفته اند وعمر شریف
آنحضرت در وقت وفات موافق مشهور پنجاه وپنجسال بود وبعضی پنجاه وچهار گفته اند
ودر کافی ششم ماه رجب گفته ودر تهذیب تاریخ بست وچهارم وصاحب کشف الغمه
از کتاب کمال الدین نقل کرده که بست وپنجم رجب وشیخ در مصباح باین قائل شده وقال
ابن الجوزی هذا ما قالوا والله عالم بالصواب والعقب من ولد موسی بن جعفر وهم الموسویون
فی اربعة عشر رجلا علی الرضا بن موسی ابراهیم بن موسی العباس بن موسی محمد بن موسے
عبد الله بن موسی جعفر بن موسی حمزه بن موسی زید بن موسی هارون بن موسی اسحق بن
موسی الحسن بن موسی الحسین بن موسی اسمعیل بن موسی عبید الله بن موسی لام ولد ولا بقیه له واما
ابناء الذین لم یعقبوا فسلیمان وعبد الرحمن والفضل واحمد وعقیل والقاسم ویحیی وداود وکان ولد
الکاظم سبعا وثلثین بنتا وثنین وعشرین ابنا فیکون جمع ولده تسعا وخمسین ولدا ومن بناته آمنه

قالوا قبرها بمصر ومن بناته فاطمة قبرها ببلدة قسم وعن الرضا انه قال عن زارها فله الجنة وكان موسى الكاظم يكنى بابا الحسن وقيل بابا ابراهيم وقبره مشهوره به بغداد ومحبه هناك وكان عليه السلام عظيم الفضل رابط الجاش واسع العطا وقيل ان اهله كانوا يقولون عجبا لمن جاءته صرة موسى بن جعفر فشكا القلة وكان عليه السلام اسود اللون هذا في فصل الخطاب

باب هشتم در بیان احوال امام اتقیا محبوب خدا قدوة الاصفیا حجة اولیا حضرت ابی الحسن علی بن موسی الرضا علیه التحیة والثنا

اسم شریف آنحضرت علی بود و کنیت آنحضرت ابو الحسن و مشهور ترین القاب آنحضرت رضاست و صابر و فاضل و رضی و وفی و قرة عین المؤمنین و غیظ الملحدین نیز میگفتند و از حضرت موسی کاظم علیه السلام می آرند که فرموده است وی را کنیت خود عطا کردم و لقب وی رضاست روایت است که بخدمت امام محمد تقی علیه السلام عرض کردند که گروهی گمان برند که والد بزرگوار شما مامون ملقب به رضا گردانید در وقتیکه آنحضرت را برای ولایت عهد خود اختیار کرد حضرت فرمود حق سبحانه و تعالی او را برضا مسمی گردانید برای اینکه پسندیده خدا بود در آسمان و رسول خدا و ائمه هدی در زمین از و خوشنود بودند و آنحضرت را باین لقب گرامی مخصوص گردانیدند برای آنکه مخالفان و دشمنان او را پسندیدند و راضی بودند چنانکه موافقان و دوستان از و خوشنود بودند و اتفاق دوست و دشمن بر خوشنودی مخصوص آن حضرت بود لهذا باین لقب مخصوص شد و حضرت

حضرت موسی کاظم علیہ السلام پیوستہ فرزند پسندیدۂ خود را رضا می نامید و میفرمود
کہ بخوانید فرزند مرا رضا چون بآن حضرت خطاب میکرد آنحضرت را ابو الحسن می نامید
و مادر آنحضرت تکتم کنیزک حمیده مادر امام موسی کاظم بود و لہا اسماء منہا نجمہ و شمانہ
و ام البنین و استقد اسمہا علی تکتم روایت است کہ حمیده کہ از جملہ اشرف و بزرگواران
عجم بود کنیزکے خرید و او را تکتم مسمی گردانید و آن جاریہ سعادتمند بہترین زنان
بود در عقل و دین و حیا و خاتون خود حمیده را تعظیم مے نمود و از روزیکہ خرید
او را ہرگز نزد او نمی نشست برای تعظیم و اجلال او پس حمیده روزی با امام موسی
گفت کہ اے فرزند گرامی تکتم جاریہ ایست کہ من از و بہتر ندیدم در زیرکی و محاسن اخلاق
و میدانم ہر نسلی کہ از و بوجود آید پاکیزه خواہد بود و او را بتو مے بخشم و از تو التماس
مے کنم کہ رعایت حرمت او بکنی چون حضرت امام رضا از و بوجود آمد او را طاہره
مسمی گردانید حضرت امام رضا شیر بسیار مے آشامید روزے طاہره گفت کہ
مرضعہ دیگر بہم رسانید کہ مرا یاری کند گفتند مگر شیر تو کمی میکند گفت دروغ نمیتوانم گفت
بخدا سوگند کہ شیر من کم نیست ولیکن نوافل و اوراد یکہ پیشتر داشتیم و بآنہا عادت کرده بودم
بسبب شیر دادن او کم شده ہست و باین سبب معاون منخواہم کہ اوراد از خود ترک نمایم
و چون حمیده نجمہ مادر حضرت امام رضا را خرید شبے حضرت رسولخدا صلی اللہ علیہ و آلہ
را در خواب دید آنحضرت باو گفت کہ اے حمیده نجمہ را بفرزند خود موسی تملیک نما
کہ از و فرزندی بہم خواہد رسید کہ بہترین اہل زمین باشد و باین سبب حمیده نجمہ را

با آنحضرت داد و باکره بود و یکی از خواص حضرت امام موسی کاظم روایت کرده که روزی
حضرت موسی کاظم از من پرسید که آیا خبر داری که کسے از برده فروشان مغرب آمده باشد
گفتم نفرمود بلکه آمده است بیا تا برویم نزد او پس حضرت سوار شد و من در خدمت
حضرت سوار شدم چون بمحل معهود رسیدیم دیدیم که مردی از تجار مغرب آمده هست غلامان و
کنیزکان بسیار آورده هست حضرت فرمود که کنیزان خود را بر ما عرض کن او نه کنیز
بیرون آورد و هریک را حضرت میفرمود داری و باید که بیاوری گفت بخدا سوگند
که ندارم مگر یک جاریهٔ بیمار حضرت فرمود که او را بیار چون او مضایقه کرد حضرت
مراجعت کرد و روز دیگر مرا به نزد او فرستاد فرمود بهر قیمتی که بگوید آن جاریهٔ بیمار را
خریداری کن و به نزد من آر چون رفتم و آن کنیز را طلب کردم قیمت بسیاری برای او
گفت من گفتم خریدم باین قیمت گفت من نیز فروختم ولیکن مرا خبر ده که آن مرد که بود که
دیروز با تو همراه بود گفتم مردی ست از بنی هاشم گفت از کدام سلسلهٔ بنی هاشم گفتم
بیش ازین نمیدانم گفت بدانکه من این کنیز را از اقصای بلاد مغرب خریدم و زنی
از اهل کتاب این کنیز را با من دیده پرسید که این را از کجا آورده گفتم این را برای
خود خریدم گفت سزاوار نیست که این کنیز نزد مانند تو کسی باشد می باید که این نزد
بهترین اهل زمین باشد و چون بتصرف او در آید بعد از اندک زمانی پسرے از و بوجود آید
که اهل مشرق و مغرب زمین او را اطاعت کنند پس بعد از اندک وقتی حضرت امام
رضا علیه السلام از و بوجود آمد و از مادر آنحضرت روایت است که گفت چون حامله شدم

بفرزند بزرگوار بہیچ وجہ ثقل حمل درخود احساس نمیکردم وچون بخواب مے رفتم
صدای تسبیح وتہلیل وتمجید حق سبحانہ وتعالیٰ از شکم خود می شنیدم وخائف وترسان میشدم
وچون بیدار شدم صدائے نمی شنیدم وچون آن فرزند سعادتمند از من متولد شد
دستہای خود را برزمین گذاشت وسر مطہر خود را بسوئ آسمان بلند کرد ولبہای
مبارکش حرکت میکرد وسخن میگفت کہ من نمی فہمیدم دران ساعت حضرت امام موسیٰ
بنزد من آمد وگفت کہ گوارا باد ترا ای حمیدہ کرامت پروردگار تو پس آنفرزند
سعادتمند را درجامہ سفیدی پیچیدم وبآنحضرت دادم درگوش راستش اذان
نماز گفت ودر گوش چپش اقامت گفت وآب فرات طلبید وکام اش را بآن آب
برداشت پس بدست من داد وفرمود کہ بگیر این را کہ این بقیہ خدا ہست در زمین
وحجتہ خداست بعد از من در فصل الخطاب آوردہ کہ ولادت آنحضرت در مدینہ
روز پنجشنبہ یازدہم ربیع الاول سنہ یکصد وپنجاہ وسہ ہجری بعد وفات
حضرت امام جعفر صادق صلوات اللہ علی نبینا وعلیہ پنج سال ونزد علمای امامیہ
در تاریخ ولادت آنحضرت اختلاف ہست وروز ولادت را بعضی پنجشنبہ
وبعضی جمعہ گفتہ اند وابن بابویہ بسند معتبر روایت کردہ است موافق فصل الخطاب
وکلینی ولادت آنحضرت درسال صد وچہل وہشتم ذکر کردہ است وبعضی یازدہم
ماہ ذیحجہ صد وپنجاہ وسہ گفتہ اند وشیخ طبرسی روز جمعہ یازدہم ماہ ذیقعدہ از
سال مذکور گفتہ است ہذا ما قالوا وفی فصل الخطاب عن الموسی الکاظم انہ قال رایت

رسول اللہ فی المنام وامیر المومنین علی معہ فقال رسول اللہ علی ابنک ینظر بنور اللہ
عز وجل وینطق بحکمتہ یصیب ولا یخطی ویعلم ولا یجہل قد ملئی حکما وعلما یعنی رسول خدا
صلے اللہ علیہ وآلہ وعلی مرتضی علیہ السلام بحضرت امام موسی کاظم در رویا فرمودند
کہ فرزند تو علی الرضا می بیند بنور خدا ومیگوید بحکمت خدا کہ ہمہ صواب ہست واحتمال خطا
ندارد وعالم ہست کہ دران جہل را دخلی نیست وپر کردہ شد سینہ بے کینہ او از علم و
حکمت فی جامع الاصول فی ذکر الرضا انتہت الیہ امامۃ الشیعۃ فی زمانہ وفضائلہ اکثر
من ان تحصی وابن اثیر در شرح کتاب نبوت از جامع الاصول گفتہ کہ مجدد مذہب امامیہ
بر سر مایۃ ثانیہ علی ابن موسی الرضا بود واز کلمات طیبات آنحضرت ہست کہ فرمود
لمحسنا کفلان من الثواب ولمسیئنا ضعفان من العذاب من کان منا لم یطع اللہ عز وجل
فلیس منا وانت اذا اطعت اللہ تعالی فانت منا اہل البیت وابن نوح علیہ السلام
اخرجہ اللہ تعالے من اہلہ بمعصیۃ ولیس بین اللہ عز وجل وبین احد قرابۃ ولا ینال
احد ولایۃ اللہ الا بالطاعۃ سبحانہ ولقد قال رسول اللہ لبنی عبد المطلب ایتونی
باعمالکم لا باحسابکم وانسابکم یا اہل البیت وجب حقنا برسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم
فمن اخذ برسول اللہ حقا ولم یعط الناس من نفسہ مثلہ فلا حق لہ وقال رجل واللہ انت
خیر الناس فقال لا ہذا لا تحلف خیر منی کان اتقی اللہ عز وجل واطوع لہ سبحانہ واللہ
ما نسخت ہذہ الآیۃ ان اکرمکم عند اللہ اتقیکم وقال رجل ما علی وجہ الارض اشرف
منک ابا فقال التقوی شرفہم حضرت فرمود بدرگاہ خدا نسب وحسب بکار نمی آید وتقوے

وپرہیزگارے واطاعت وجانبارے باید بزرگی وشرف تقوی است وفرمود آنحضرت شرف اجداد وابار باتقوی وآنچہ یافتند از تقوے واعمال صالحہ یافتند تقوی باید فقط نسب بچہ کار آید

نظم

بانبی گفت ایزد متعال | کہ امانت رسان بلطف مقال
ان تحبوا اللہ فاتبعون | نیست کار از متابعت بیرون
مایۂ قرب حق متابعت است | پے روان را سبق متابعت است
ہرکہ در اتباع من شدہ گم | سر زد آخر ز جیب یحببکم
ہرکہ جان در متابعت در باخت | حکم یحببکم اللہ ش بنواخت
مصطفی کز مقام مجذوبی | شد بکرم بنام محبوبی
زآفرینش محب مطلوب اوست | لم یزل لایزال محبوب اوست
ہرکہ با او مشارکت خواہد | جان براہ متابعت کاہد
خویشتن را بدو کند مانند | تا شود ہمچو او سعادتمند
جذب حق پیش راہ او گیرد | وز سرش تا قدم فرو گیرد
نز نسب یافت آنچہ جدم یافت | از نسب کس بقرب حق نشتافت
گر نسب ساختی سرافرازش | بولہب نیز بودی دمسازش
من ہم این از نسب نیافتہ ام | بلکہ در پیروی شتافتہ ام
بہ رہِ الفتش فرو شدہ ام | تا بجدے کہ جملہ او شدہ ام

هستیم در وجود او برسید　　حق به محبوبی خود هم بگزید

و آنحضرت را از آبا و اجداد علم جمیع ماکان و مایکون بوراثت رسیده چنانچه
هرگاه که مامون آنحضرت را تکلیف خلافت نمود حضرت فرمود هر چند قبول میکنم
لکن جفر الجامعه دلالت میکند بر اینکه بعهدی از تو بوقوع خواهد آمد هذا فی
شرح المواقف و همه درویشان و اولیاء الله سلسلهٔ خود منسوب بآنجناب میکنند
و معروف کرخی که سید طایفه فقرا است دربان در حضرت علی موسی رضا بود
چون رای مامون بران قرار گرفت که حضرت امام رضا صلوات الله علی نبینا
و علیه را از مدینه طلب کند و او را ولیعهد خود نماید پس رجا ابن ضحاک را با جمعی
از مخصوصان خود بخدمت حضرت فرستاد بسوی مدینه که آنحضرت را بسفر خراسان
ترغیب نماید چون ایشان بخدمت آنحضرت رسیدند حضرت در اول حال
امتناع بسیار نمود چون مبالغه ایشان از حد اعتدال متجاوز گردید آن سفر
محنت اثر اختیار نمود چون آنحضرت بمرو داخل شد مامون را ملاقات کرد بظاهر
آنحضرت را تعظیم و تکریم بسیار نمود و گفت یا ابن رسول الله من فضیلت و علم و زهد
و ورع و عبادت ترا دانستم و ترا از خود بخلافت سزاوار تر یافتم حضرت فرمود که
من به بندگی خدا فخر میکنم و به زهد دنیا امید نجات از شرور آن دارم و به پرهیزگاری
از محرمات الهی امیدوارم بفوائض گردانیدن بغنایم نامتناهی و بتواضع در
دنیا امیدوار رفعت خود نزد حقتعالی هستم مامون گفت اراده کرده ام که

خود را از خلافت عزل کنم و امامت را بتو گذارم و باتو بیعت کنم حضرت فرمود که
اگر خلافت را خدا برائی تو قرار داده است ترا جائز نیست که بدیگری بخشی
وخود را ازان معزول کنی و اگر خلافت از تو نیست ترا اختیار آن نیست
که بدیگری تفویض کنی مامون گفت یا ابن رسول الله لازم است که این را
قبول کنی حضرت فرمود که برضای خود هرگز قبول نخواهم کرد و تا مدت دو ماه این
سخن درمیان بود و چندانکه او مبالغه میکرد حضرت چون غرض میدانست
امتناع میفرمود چون مامون از قبول خلافت آنحضرت مایوس گردید گفت
هرگاه که خلافت را قبول نمیکنی پس ولایت عهد من اختیار کن که بعد از من خلافت
باتو باشد حضرت فرمود که پدر بزرگوارم مرا خبر داده از رسولخدا که پیش از تو
از دنیا بیرون خواهم رفت و مرا بسم خواهند کشت و بر من ملائکه زمین خواهند گریست
و در زمین غربت در پهلوی هارون رشید مدفون خواهم شد هرگاه که حضرت را
خبر کردند فرمود قبول می کنم بشرطیکه کسے را نصب نکنم و احدی را عزل ننمایم
و رسمی را برهم نزنم و احداث امرے نکنم و از دور به بساط حکومت نظر نکنم
مامون باین شرط از آنحضرت راضی شد پس حضرت روی بسوی آسمان
برداشت و گفت خداوندا تو میدانی که مرا اکراه کرد و بضرورت این امر را
اختیار کردم پس مرا مواخذه مکن چنانچه مواخذه نکردی دو بنده پیغمبر خود
یوسف و دانیال را در هنگامیکه قبول کردند ولایت از جانب بادشاهان

در زمان خود خداوند اعهدی نیست مگر عهد تو و ولایتی نمی باشد مگر از جانب تو پس
توفیق ده که دین ترا بر پا دارم بدرستیکه تو نیکو مولائی و نیکو یاوری پس محزون و گریان
ولایت عهد را از مامون قبول کرد و مامون روز دیگر مجلس عظیم ترتیب داد و کرسی
برائی آنحضرت در پهلوی کرسی خود گذاشت و جمیع اکابر و اشراف و سادات و علما را
جمع کرد اول پسر خود عباس را امر کرد که با حضرت بیعت کرد بعد از او سائر مردم
بیعت کردند و جواهر بسیار بمردم بخشید و مواهب یکساله لشکر بایشان رسانید و مداحان
و شعرا را امر کرد که قصائد غرا در شان آنحضرت گفتند و جواهر بسیار بایشان داد در روس
منابر و مناثیر و وجوه دنانیر و دراهم را بنام نامی و لقب گرامی آنحضرت مزین گردانید
و مردم را امر کرد که سیاه پوشی که بدعت بنی عباس بود ترک کنند و جامهای سبز بپوشند
و یک دختر ام حبیبه را با آنحضرت عقد کرد و دختر دیگر ام الفضل را با امام محمد تقی علیه السلام
نامزد کرد و دختر حسن بن سهیل را برای خود تزویج نمود اینهمه در یک روز بود چون
دید که روز بروز انوار علم و کمال و آثار رفعت و جلال آن برگزیدهٔ ایزد متعال
بر مردم ظهور میشود و محبت آنحضرت در دلهای ایشان بیشتر جا میکند نائرهٔ حسد در
سینه پرکینه اش مشتعل گردید و در مقام تدبیر دفع آنحضرت درآمد روایت است
که هرگاه بیعت آنحضرت منعقد گشت و روز عید آمد مامون بآن حضرت گفت که برای
نماز سوار شوند و نماز و خطبه برای مردمان بخوانند حضرت فرمود که تو میدانی که
من با تو شرط کرده ام که از دور و به بساط حکومت نظر کنم مرا از نماز عید و خطبه

معاف دار مامون گفت که مرا منظور اظهار بزرگی و فضل آنحضرت است تا بدلهای
مردمان اطمینانی حاصل گردد و از قدر و منزلت و رفعت و جلالت آنحضرت واقف شوند
قبول نمی فرمود تا مباحثه بسیار بطول کشید و مامون بسیار بالحاح و زاری پیش آمد
ناچار حضرت فرمود که اگر معاف داری بهتر و اگر معاف نمیداری پس بیرون خواهم آمد
بسوی مصلی عید چنانچه بیرون می آمد رسولخدا صلے اللہ علیہ و آلہ مامون گفت
بهر طوریکه بخاطر شریف بیاید تشریف فرما شود امر کرد بخادمان و غلامان و لشکریان
که بدر حضرت علی موسی الرضا حاضر شوند مردمان در راهها و سقفها و زنان و طفلان
جمع شدند و منتظر خروج آنحضرت بودند و سواران همه بر اسپان خود ها سوار شده
ایستاده بودند تا آفتاب طلوع کرد و آنحضرت غسل فرمود و جامها پوشید و
و دستار سفید بر سر مبارک بست و یکطرف شمله آن بر سینه بے کینه خود گذاشت
و خشبو مالید و عصا در دست گرفت و بموالیان حکم فرمود که شما هم غسل کنید جامه ها
بپوشید همه امر بجا آوردند پس اراده رفتن بیرون فرمود بعد از دو سه گام
ایستاده شد و سر خود را بسوی آسمان بر داشت و گفت الله اکبر الله اکبر و موالیان
همه نیز گفتند و هر گاه که خادمان و غلامان و لشکریان مامون آنحضرت را باینحال
مشاهده کردند بر زمین افتادند آنحضرت بر در ایستاد و تکبیر گفت و همه مردمان
تکبیر گفتند راوی میگوید که بنظر ما می آمد که در و دیوار و زمین و آسمان جواب میدهند
آنحضرت را و تمام اهل مرو در گریه و زاری و آه و ناله و بیقراری در آمدند

واین خبر به مامون رسید فضل بن سهل که وزیر و مشیر او بودی گفت که اگر امام علی
موسی رضا علیه السلام بمصلی عید بهمین حال خواهد رفت خداوندا که چه فتنه برپا گردد
وچه هنگامه شود ومی ترسم که چگونه بسلامت خواهیم ماند پس مامون یکی از خواص
خود را بخدمت حضرت فرستاد که من آنحضرت را تکلیف دادم و در مشقت ومحنت
انداختم و دوست ندارم که بآنحضرت مشقتی ورنجی برسد آنحضرت مراجعت بخانهٔ خود
فرماید وبه مصلی عید تشریف نه برد کسیکه همیشه نماز عید میکرد بدستور با مردمان
خواهد کرد پس حضرت موزه‌های خود طلب فرمود وپوشیده سوار شد ومراجعت
بخانه نمود پس مختلف شدند مردمان دراین روز وانتظام نیافت امر ایشان در
نماز عید هذا ترجمة فی فصل الخطاب آنحضرت از جملهٔ اولیائیست که تصرفش در حیات
ومماتش یکسانست ودیگر کرامات بجید وبیکران لیکن قطره از بحر زخار می آریم ازانجمله
آنست که بعد ازانکه مامون آنحضرت را ولیعهد خویش ساخت هرگاه که آنحضرت
تشریف فرما بملاقات وی شدی حاجبان وخادمانش استقبال آنحضرت کردندی
وپرده را که بر در حرمسرای مامون آویخته بودی بالا برداشتند تا آنحضرت در آمدی
وآخر الامر بموجب تقابلیکه اصحاب نفس وهوا با ارباب صدق وصفا میدارند
نفرتی ازجناب آنحضرت پیدا کردند وبا یکدیگر اتفاق نمودند که بعد ازین بر قاعدهٔ
معهود استقبال نکنند وپرده را بر ندارند چون دیگر بار حضرت تشریف آورد
ایشان گذشته بودند بے اختیار برجستند واستقبال آنحضرت کردند وپرده را

بالا داشتند چون حضرت تشریف بدرون برد باکید گفتند این چه بود که ما کردیم دیگر
اتفاق کردند که باز این چنین هرگز نکنند اتفاقاً روزی حضرت تشریف آورد برخاستند
و سلام کردند اما در برداشتن پرده توفیق ننمودند خدا تعالی بادی برانگیخت که آن
پرده برداشت پیش از آنکه ایشان برمیداشتند چون حضرت بدرون در آمد آن باد
ساکن شد باز چون قصد بیرون آمدن فرمود باز آن باد برخاست و آن پرده را
بالا داشت آن جماعت چون آن را دیدند گفتند هر که را خدای تعالی عزیز گرداند هیچکس
خواری نمیتواند کرد و تعز من تشاء و تذل من تشاء بیدک الخیر انک علی کل شیء قدیر
و از آنجمله آنست که دعبل بن علی الخزاعی که از شعرای فصیح العصر بود گوید که من قصیده
مدارس را در مدح اهلبیت گفتم و پیش آنحضرت بردم آنحضرت در خراسان ولیعهد
مامون بود چون آن قصیده بر آن حضرت خواندم تحسین کرد و فرمود که این را
پیش هیچکس دیگر مخوان مگر آنکه من گویم این خبر به مامون رسید مرا طلب کرد و
احوال من پرسید و گفت قصیده مدارس آیات را بخوان من تعلل کردم گفت که
آنحضرت را حاضر کنند حضرت تشریف آورد مامون گفت یا ابا الحسن دعبل را از
قصیده مدارس آیات پرسیدم نخواند حضرت فرمود ای دعبل بخوان آن قصیده
را خواندم مامون استحسان کرد و پنجاه هزار درهم بمن داد و آنحضرت نیز همین قدر
عطا فرمود عرض کردم یا سیدی میخواهم که مرا از جامه های خود چیزے
عطا فرمائی تا کفن من باشد پیراهنی که در بدن مبارک داشت عطا فرمود مقنعه

بغایت لطیف داد و فرمود که اینها را نگاهدار که بآن از آفات نگاهداشته خواهی شد

بعد ازان مراجعت به عراق کردم و در راه بعضی از کردان بیرون آمدند و قافله

ما را غارت کردند چنانچه با من سوائے پیراهن کهنه هیچ نماند و بر هیچ چیز تاسف نداشتم

که بر آن پیراهن و مسقه عطائے آنحضرت متاسف بودم و در سخن آنحضرت که آنرا

نگاهدار که بآن نگاهداشته خواهی شد متفکر بودم ناگاه دیدم که یکی از کردان بر

اسپ من سوار و جامه بارانی من در بر آمد و نزدیک من بایستاد منتظر آنکه اصحابے وی

جمع شوند و این بیت را خواندن گرفت که مدارس آیات خلت من تلاوة و گریه آغاز

کرد با خود گفتم عجب است که دزدی از کردان طریق محبت اهلبیت میورزد و پس طمع کردم

مگر پیراهن و مسقه آن حضرت بدست من آید و ویرا گفتم این قصیده را که گفته است

گفت ترا با این چه کار گفتم مرا درین سری ست که خواهم گفت گفت صاحب این قصیده

ازان مشهور تر است که کسے بداند گفتم کیست آن گفت دعبل ابن علی الخزاعی شاعر

آل محمد گفتم اے سید واللہ که دعبل منم و این قصیده من گفته ام اعتذار بسیار

کرد و اهل قافله را طلب کرد و از ایشان استفسار نمود همه گواهی دادند که این

دعبل است هرچه از قافله گرفته بود باز پس داد و هیچ نگاه نداشت و بدرقه شد

و از محل خطر ما را گذرانید پس من و قافله به برکت آن پیراهن و مسقه از بلا

برستیم و نگاهداشته شدیم و این قصیده در بعضی روایات از پنجاه بیت

زیاده است و در آنجا ذکر قبور اهلبیت کرده است و چنین روایت است

که دران قصیده چون باین بیت رسید که

وقبر ببغداد لنفس زکیة		تضمنها الرحمن بالغرفات

حضرت امام رضا فرمود که ای دعبل بدین موضع بیت دیگر الحاق کنم که قصیده تو بآن تمام شود گفت بلی یا ابن رسول الله فرمود شعر .

وقبر بطوس یا لها من مصیبة		الحت علی الاحشاء بالزفرات

دعبل پرسید که این قبر که خواهد بود یا ابن رسول الله فرمود که قبر من زود باشد که طوس محل آمد و شد دوستان اهل بیت شود هر که مرا زیارت کند درین غربت با من باشد و در درجهٔ من روز قیامت و از انجمله آنست که یکی از اهالی بناج گفته است که رسولخدا را در خواب دیدم که بناج تشریف آورده و در مسجدیکه فرود می آیند فرود آمده است پیش وی رفتم و سلام کردم در نظر وی طبقی بود از برگ خرما بافته پر از خرمای تر رسولخدا کفی ازان خرما بمن داد بشمردم هفتده بود تعبیر چنان کردم که بعدد هر خرما سالے خواهم زیست چون بعد از بست روز شنیدم که حضرت امام رضا علیه السلام دران مسجد فرود آمده است فی الحال بخدمت او شتافتم و برا در همان موضع که رسولخدا را دیده بودم یافتم طبقی بر همان صفت پیش وی نهاده سلام کردم جواب دادم را نزدیک خود خواند و کفی از خرما بمن داد بشمردم آنهم هفتده خرما بود گفتم یا ابن رسول الله خرما بیشتر ازین میخواهم فرمود اگر رسولخدا بیشتر بتو میداد من هم نیز می دادم و از انجمله آنست قطاع طریق تاجرے را در راه کرمان در گرفتند

ودهان وی را پر از برف کردند زبان وی از کار برفت چنانکه به آسانی سخن نمیتوانست گفت

چون به خراسان رسید شنید که حضرت امام رضا علیه التحیة والثنا در نیشاپور است

با خود گفت که وی اهل بیت نبوت است پیش وی روم شاید که این را علاجی تواند

کرد شب در خواب دیدم که پیش امام رضا آمدم وطلب شفاعت کردم فرمود که

بستان کمونی وصعتر وملح وآنرا به آب ترکن ودو سه بار در دهان گیر که شفا یابی از

خواب بیدار شدم واعتبار نکردم چون به نیشاپور رسیدم حضرت امام رضا بیرون

رفته بود ودر بعضی رباطها نزول کرده بعد از آن بخدمت حضرت رفتم وقصه

خود را باز گفتم وذکر خواب نکردم حضرت امام رضا فرمود که داروی تو همان است

که در خواب با تو گفته بودم گفت یا ابن رسول الله میخواهم که دیگر بار بشنوم فرمود که

بستان قدری کمونی وصعتر وملح وبه آب ترکن ودو سه بار در دهان گیر که شفا یابی

آنشخص چنان کرد وشفا یافت واز آنجمله آنست ابو اسمعیل سندی گوید که بخدمت حضرت

امام رضا علیه السلام در آمدم ویک کلمه عربی نمیدانستم بر آنحضرت بلغت سندی سلام گفتم

آنحضرت بهمان لغت جواب داد وبعد از آن سوالات کردم بزبان سندی وی از همه

بهمان زبان جواب گفت چون بیرون آمدم عرض کردم که من زبان عربی نمیدانم

دعا کن تا خدا تعالی مرا بدانستن آن ملهم گرداند دست مبارک بر لبهای من مالید

فی الحال بزبان عربی سخن گفتن آغاز کردم واز آنجمله آنست که راوی گوید بعزیمت حج کردم

جاریه من برای من جامه را ترتیب کرده بود که در آن احرام بندم چون وقت احرام رسید

در خاطر من دغدغه پیدا شد که احرام در ثواب ملحم یا پارچه ریشمی جائز است یا نه ترک آن کردم و جامهٔ دیگر پوشیدم چون بمکه رسیدم بسوی حضرت امام رضا علیه السلام کتابتے کردم و همراه آن چیزها بآنحضرت فرستادم و فراموش کردم که در آنجا از وی سوال کنم که در ثوب ملحم که جامه از جامه هاست احرام جائز است یا نه با وجود آنکه در خاطر داشتم چندان بر نیامد که قاصد آمد و جواب مکتوب من آورد و در آخر آن نوشته که هیچ باک نیست اگر محرم جامهٔ ملحم بپوشد شعر

اولیا اطفال حق اند اے پسر	حاضری و غائبی بس باخبر

و از انجمله آنست که راوی گوید روزی با حضرت امام رضا در باغی بودم و بآن حضرت سخن میگفتم ناگاه عصفوری آمد و خود را پیش آن حضرت بر زمین انداخت و بانگ مے کرد اضطرابے نمود حضرت امام رضاؑ فرمود که میدانی که این عصفور چه میگوید گفتم الله و رسول و ابن رسوله اعلم فرمود که میگوید در خانه من ماری در آمده است و میخواهد که فرزندان مرا بخورد برخیز و باین خانه در آئی و آن مار را بکش برخواستم و بآن خانه در آمدم دیدم که ماری گرد آن خانه میگردد و ویرا بکشتم و از انجمله آنست که چون مامون بر وی عرض خلافت کرد او قبول نمی فرمود و این استدعا تا مدت دو ماه کشید و مبالغه از حد گذشت و بوعید و تهدید انجامید پس قبول کرد و در ان فصلے نوشت و در آخر آن ثبت کرد الجفر والجامعه یدلان علی ضد ذلک و ما ادری ما یفعل بی ولا بکم ان الحکم الا لله یقص الحق و هو خیر الفاصلین لکن

اشتہ است امر امیر المومنین و رضاه والله یعصمنی وایاه و از انجملہ آنست کہ حضرت امام
رضا فرمود کہ چون مرا از مدینہ طلبیدند عیال پریشان خود را جمع کردم و خبر شہادت
خود را بایشان دادم و گفتم کہ من ازین سفر معاودت نخواہم کرد اکنون بتعزیۂ من
قیام نمائید و بر من زاری کنید و آب حسرت از دیدۂ خود بیارید پس ہر یک از اہلبیت
خود را وداع نمودم و دوازدہ ہزار درہم برایشان قسمت کردم و گفتم ہرگز
بسوئے شما معاودت نخواہم کرد و این آخرین ملاقات ماست قال فصل الخطاب
وکان الرضا اسود اللون کابیہ الکاظم وفی الانساب ایضا الرضا علی بن موسی الرضا
کان من اہل العلم والفضل مع شرف النسب والخلل فی روایتہ عن رواتہ در
انساب ذکر کردہ کہ حضرت امام رضا علم وافر بسیار و فضائل بیشمار و شرف نسب
باکمال داشت و خلل در روایات از ان حضرت از خلل رواۃ است اگر از
ثقات و عدول بسند صحیح حدیثی از آنحضرت در روایتی از آبا کرام و اجداد
عظام ثابت شود بالراس والعین مقبول و عمل بران واجب و لازم است

شعر

آنچہ ثابت شود بقول ثقات	کہ محمد علیہ الف صلواۃ
داد مارا خبر بموجب آن	واجب آمد بآن زمان ایمان

فصل در بیان وفات آنحضرت

توفی آخر یوم من سنتہ ثلاث ومائتین وقد سم فی مائمۃ الزمان وسقی وفی تاریخ الامام الیافعی

توفی الرضا مسموما خامس ذی الحجه وقیل لثالث عشر من ذیقعد سنه ثلاث ومائتین
وقیل فی آخر یوم من صفر سنه اثنین ومائتین بمدینه طوس وصلی علیه المامون ودفنه
ملاصق قبر ابیه الرشید وکان سبب وفاته علی ما حکوا انه اکل عنبا واکثر منه وقیل بل توفی
مسموما وفات آنحضرت در ولایت بوده است وقبر وے درخانه حمید
ابن قحطبه طائی است در قبر که دران هارون رشید است روز جمعه بست ویکم
رمضان سنه دوصد ودو وفات یافت ودر تاریخ یافعی پنجم ذیحجه ونزد بعضی
سیزدهم ذیقعده سنه دوصد وسه ونزد بعضی آخر ماه صفر وفات یافت وحضرت
را در انار وانگور زهر دادند چنانچه در شواهد النبوت از ابوصلت آورده که
مامون غلام خود را به طلب آن حضرت فرستاد وحضرت بر مامون درآمد
در پیش مامون طبقهائی میوه نهاده بودند وخوشه انگور در دست داشت
ومیخورد چون ویرا بدید از جائی خود برجست ویرا معانقه کرد وبر میان چشم
وی بوسه داد وویرا بنشاند وآن خوشه انگور را بوی داد وگفت یا ابن
رسول الله زین انگور خوب تر انگور دیده رضا فرمود که انگور نیکو از بهشت باشد
پس مامون گفت که ازین انگور بخور رضا فرمود که مرا معاف دار مامون مبالغه کرد
وگفت مارا متهم میداری وآن خوشه را بستد وبعضی ازان بخورد ودیگر باره برضا
داد وسه دانه آنحضرت ازان بخورد وبینداخت وبرخواست مامون گفت
کجا میروی فرمود که بآنجا که فرستادی پس در سرای خود آمد ووفات یافت ومامون

وغلامان وی بردر بودند درآمدند گریان واندوهگین گریبان میدریدند وطپانچه
برسرمی زدند ومامون میگفت واسیداه فجعت بک یاسیداه بعدازان به تکفین و
وتجهیز مشغول شدند وامر کرد تا بحفر قبروی اشتغال نمایند دران موضع حاضرشدم
هرچه رضافرموده بود همه ظاهر شد ونزد علماء امامیه شهر در تاریخ شهادت
آنحضرت ماه صفر گفته اند وبعضی چهاردهم وکفعمی روز شنبه هفتدهم گفته وبه روایت
محمد بن سنان ودیگران سال دویست هجری بود وبعضی سال دوبست ویکم نیز گفته اند
وماه را بعضی هفتم وبعضی غره ماه رمضان نیز گفته اند وبعضی بست وسیوم ماه ذیقعده
گفته اند وابن بابویه از ابراهیم بن عباس روایت کرده است که بیعت آنحضرت
در پنجم ماه رمضان سال دویست ویکم بود دراول سال دویست دویم مامون
ام حبیبه دختر خودرا باآنحضرت تزویج نمود ودر بارهٔ رجب سال دویست وسیوم
آنحضرت را به زهر شهید کرد وپس ابن بابویه گفته است که صحیح آنست که وفات آنحضرت
در روز جمعه بست ویکم ماه مبارک رمضان دویست وسیوم هجرت واقع شد واز
عمر شریف آنحضرت چهل ونه سال وشش ماه گذشته بود باپدر بزرگوار خود بست ونه
سال ودوماه زندگانی کرد وایام امامتش بست سال وچهارماه بود وبسند دیگر
روایت کرده است که وفات آنحضرت در صفر سال دویست وسیوم بود ودراوقت
عمر شریفش پنجاه ودوسال الخ وبه روایتی دیگر پنجاه وپنج سال هذا اما قالوا حلیه مبارک
آنحضرت کان اسود اللون یعنی رنگ مبارکش مایل به سیاهی بود برنگ پدر بزرگوار خود

حضرت موسی کاظم چنانچہ نقل است کہ روزی برای غسل در حمام تشریف آورد حمامی
آنحضرت را نشانده برائے خرید اسباب غسل ببازار رفتہ اتفاقاً درآنوقت شخصی دیگر
در آمد و خواست کہ غسل کند حضرت را نشستہ دید خیال کرد کہ حمامی است گفت برخیز و مرا
غسل دہ حضرت برخواست و غسل میداد چونکہ واقف از طریق غسل نبود آنشخص بر
حضرت غضب و غصہ می نمود و ناسزا می گفت حضرت مے فرمود کہ من ناواقف ام
مرا عفو فرمائید درین اثنا حمامی آمد و گفت کہ این علی موسی رضا ست آنکس ترسان و
لرزان بر قدم حضرت افتاد و عفو تقصیرات خواست حضرت فرمود کہ اینہمہ از جانب
خدا است چرا در ما علامتی ننہاد کہ ہر کہ و مہ مرا می شناخت و آنحضرت را پنج پسر بود
محمد و حسن و جعفر و ابراہیم و حسین و عقب او از فرزندان بجز از فرزند بزرگوارش
محمد تقی ؑ کسے نیست

باب نہم دربیان احوال امام عباد معدن ارشاد حجۃ الاقطاب والاوتاد حضرت امام ابوجعفر محمد بن علی جواد

اسم مبارک آنحضرت محمد بود و کنیت مشہورش ابوجعفر رضی اللہ عنہ است چونکہ نام
آنحضرت موافق حضرت امام محمد باقر علیہ السلام بود لہٰذا آنحضرت را ابوجعفر ثانی
گفتہ اند و بعضی ابوعلی نیز گفتہ اند و متروک است و اشہر القاب تقی و جواد است
و مختار و مجتبی و مرتضی و قانع و عالم و القاب دیگر نیز گفتہ اند

فصل

ولادت موفور السعادت آنحضرت

روز جمعه ده روز از رجب گذشته سنه یکصد و نود و پنج هجری و مادر آنحضرت ام ولد
بوده است و نام وی خیزران و قیل ریحانه و قیل کان من اهل المارية القبطية و نزد علمای
امامیه اشهر آنست که روز ولادت آنحضرت جمعه بوده است پانزدهم ماه مبارک رمضان
یا نوزدهم و شیخ طوسی از عباس روایت کرده است که ولادت آنحضرت در دهم
ماه مبارک رجب بوده است و دعائی که از ناحیه مقدس حضرت صاحب الامر بر آمده
فی الجمله شهادتی بر حقیقت این قول میدهد و مکان ولادتش باتفاق مدینه طیبه است
و مادر بزرگوار آنحضرت ام ولد بود که او را سکینه میگفتند و بعضی خیزران و ریحانه نیز
گفته اند و اشهر آنست که نوبیه بوده است و بعضی مرلیه نیز گفته اند و مرویست
که در اهل بیت ماریه مادر ابراهیم فرزند رسولخدا صلی الله علیه و آله و سلم بوده است
هذا ما قالوا و در اولاد حضرت امام علی موسی الرضا علیه السلام عقب از حضرت امام محمد تقی
علیه السلام مانده زیرا که حضرت امام علی موسی رضا علیه السلام را او پسر بود دیگری را
نام موسی است و دیگر آنحضرت علیه السلام یک دختر فاطمه بود و از موسی عقب نمانده
و از کمال علم و ادب و فضلی که از حضرت امام محمد تقی علیه السلام داشت در صغر سن
مامون مشغوف وی شد و دختر خود ام الفضل را بزنی بوی داد و همراه آنحضرت
بمدینه روان ساخت و هر سال هزار هزار درهم بوی فرستادی و بعد وفات
پدر خود حضرت امام موسی رضا علیه السلام در سن چهارده سالگی در بعضی از کوچه های
بغداد با جمعی از کودکان ایستاده بود اتفاقاً مامون بقصد شکار بیرون رفت گذر وی

امام کی کرامتوں سے ہے کہ ایک دن ... [illegible]
... بندہ کا کیا حق ہے
کہ آپ نے منہ میری طرف سے پھیر لیا
میں نے تین بار یہی سوال کیا تب
بار فرمایا خدا پر بندہ کا وہ حق ہے
کہ اگر وہ بندہ درخت کو فرما دے
کہ آ چلا آ تو جب دیکھا میں نے اوس درخت کو
کہ جسکی طرف امام نے اشارہ کیا تھا
تو دیکھا کہ اوسنے حرکت کی تا کہ آپکی
طرف حاضر ہوا آپ نے اشارہ کیا کہ
اپنی جگہ پر قرار کر کہ مجکو اس کلام
سے تیرا آنا منظور نہیں ہے اور
کرامات امام سے ہے کہ

۳۹۳

[illegible]

برآنجا افتاد همه کودکان از سر راه بگریختند وحضرت امام محمد تقی جواد علیہ السلام برجائی خود ایستاده بود چون مامون نزدیک رسید ویرا دید وحق سبحانہ وتعالے ویرا در دلہا قبولی عظیم داده بود مامون ایستاد وپرسید که ای کودک توچرا باکودکان دیگر از سر راه نرفتی بر فور جواب داد کہ ای مامون راه تنگ نیست که از رفتن خود بر توکشاده گردانم ومرا جرمیہ نیز نبود کہ از ترس بگریزم وحسن ظن من تو انست که نے جرمیہ آزار بہیچکس نرسانی مامون را صورت وتکلم آن حضرت بغایت خوش آمد پرسید که نام تو چیست فرمود که محمد پرسید که فرزند کیستی فرمود که فرزند امام رضا علیہ السلام بر پدر آنحضرت ترحم وترضی کرد وبجانبے کہ میرفت روان شد وباخود بازهای شکاری داشت چون از عمارات بیرون رفت بازے رابر تدروی سر داد وآن باز غائب شد وبعد از دیری از هوا فرود آمد ماهی خورد نیمجان بمنقار گرفته مامون سخت متعجب گردید ماهی بدست خود گرفته باز گشت وبموضعی رسید که حضرت امام محمد تقی سابقا باکودکان ایستاده بود همچنان کودکان از راه بیکسو شدند وحضرت ایستاده ماند چون مامون نزدیک آنحضرت رسید گفت ای محمد حضرت فرمود لبیک پرسید این چہ چیز است در دست من فرمود ان اللہ تعالے لمشیتہ فی بحر قدرتہ سمکا صغارا یصید ہا بزات الملوک فیختبرون سلالہ اہل بیت النبوۃ چون مامون این سخن شنید تعجب نمود بسیارے بوی نگریست وگفت انت ابن الرضا علیہ السلام حقا وانعام واحسان نسبت بوی کہ داشت مضاعف ساخت وچنین روایت کنند کہ ام الفضل بہ پدر خود مامون از مدینہ شکایت نوشت

که حضرت امام محمد تقی بر من سریه گرفته است و زن خواسته است مامون در جواب نوشت
که ترا برائی آن بوی ندادم که حلالی را بر وی حرام کنم می باید که بعد ازین مثل این
سخنان هیچ نگوئی و نه نویسی و از کلمات قدسیه آنحضرت است انه قال العامل بالظلم والمعین له
والراضی به شرکاء یعنی عمل کننده بظلم و کسیکه مددگار ظالم و راضی بظلم باشد همه باشریک
اند در ظلم یعنی ظالم و معین و راضی و همه ستمگر اند و فرمود یوم العدل علی الظالم اشد
من یوم الجور علی المظلوم روز عدل و انصاف یعنی روز قیامت بر ظالم سخت تر است
از روز ظلم او بر مظلوم و فرمود العلماء غرباء بکثرة الجهال بینهم یعنی علماء و فضلاء غربا اند
زیرا که جهلا میان ایشان بسیار اند و فرمود الصبر علی المصیبة مصیبة علی الشامت یعنی
صبر کردن بر مصیبت در رنج است بر کسیکه بگروه دیگرے شادی میکند ابیات

توچه دانی ذوقِ صبر ای شیشه دل — خاصه صبر از بهر آن نقش چگل
هفت سال ایوب با صبر و رضا — در بلا خوش بود با ضیف خدا
صبرِ مه تا شب منور داردش — صبرِ گل ناچار از فردا ردش

و فرمود من امل فاجرا کان ادنی عقوبته الحرمان کسیکه امید از فاجری و فاسقی دارد کمترین
عقوبت آنکس آنست که محروم ماند و بمقصد خود نرسد و حضرت فرمود اثنان علیلان ابدا
صحیح محتمی و علیل مخلط یعنی دو کس همیشه بیمار اند تندرست و صحیح که پرهیز کند و بیمار که پرهیز نکند

فصل در بیان کشف و کرامت آنحضرت

کرامتش لا تعد ولا تحصی است و از آنجمله آنست که چون مامون دختر خود ام الفضل را بآن حضرت

نکاح کرد وہمراه آنحضرت ساخت تا بمدینه برد چون بکوفه رسید آخر روز نزول فرموده بمسجد
در آمد که در صحن آن درخت سدر بود که هنوز باری نیاورده کوزه آب طلبید و در بیخ
آن درخت وضو ساخت بعد ازان با مردم نماز شام گذارد و بعد از فراغ در وقت
بیرون آمدن به پاے آن درخت رسیده میوه تازه بار آورده بود شیرین و بے دانه
مردم آنها به تبرک گرفتند و میخوردند و از انجمله آنست که یکی در سلف گفته که در عراق
بودم شنیدم که کسے در شام دعوی پیغمبری کرده است و بند آهنی بر وے نهاده آورده اند
در فلان جا محبوس است بآنجاے رفتم و دربان را چیزے دادم و پیش وی رفتم وی را
با عقل و فهم تمام یافتم از وے پرسیدم که قصهٔ تو چون بوده است گفت من مردے بودم
از شام بعبادت مشغول دران مسجدے که میگویند سر مبارک حضرت امام حسین علیه السلام
آنجا نصب کرده بودند یک شب روی بقبله نشسته و به ذکر خدا مشغول بودم ناگاه
دیدم که شخصے پیش روی من آمد و گفت برخیز برخاستم مرا اندکے راه به برد خود را
در مسجد کوفه دیدم فرمود که میدانی که این کدام جاے است گفتم بلے مسجد کوفه است
در نماز ایستاد و من نیز در نماز ایستادم چون از نماز فارغ شد بیرون آمد و من نیز
با وے بیرون آمدم اندکے برفت من نیز برفتم خود را در مسجد رسول الله صلی الله علیه
و آله وسلم یافتم بر روضه رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم سلام کردم و در نماز
ایستاد من نیز در نماز استادم پس بیرون آمد من نیز بیرون آمدم اندکے راه رفتم
وخود را در مسجد مکه یافتم طواف کرد و من نیز طواف کردم پس بیرون آمد و من نیز بیرون آمدم

از نظر من غائب شد و من خود را دران موضع یافتم از شام که بعبادت مشغول می بودم ازین حال در تعجب ماندم و هیچ ندانستم که آنکه بود چون سال آئینده آنوقت رسید باز آن شخص پیدا شد و مرا همراه برد و هر چه در سال گذشته کرده بود بجا آورد و چون در وقت مفارقت سوگند بروی دادم که بآن خدائیکه ترا برآنچه مشاهده کردم قدرت داده است مرا بگوئی که تو کیستی فرمود که من محمد بن علی بن موسی جعفرم چون بامداد شد قصهٔ آنرا با آنان که نزد من ترددی داشتند باز گفتم خبر بوالی شام رسید مرا متهم داشتند بآنکه دعوی نبوت میکنی مرا بند بر نهادند و همراه خود تا باینجا آوردند راوی گوید که بوالی شام رقعه نوشتم و عرض حال این متهم کردم بر پشت رقعه نوشت که آنکس را که در یک شب ویرا از شام بکوفه برد و از کوفه بمدینه و از مدینه بمکه و از مکه به شام بگوئید که ویرا از حبس خلاصی دهد این سخن بسیار بر من گران آمد مغموم و محزون گردیدم چون بامداد کردم بجای حبس روان شدم تا ویرا ازان حال آگاه کنم لشکریان و نگاهبانان را در اضطراب تمام یافتم پرسیدم که حال چیست گفتند این شخص که دعوی نبوت کرده بود ویرا حبس کرده بودند دوش غائب شده نمیدانم که ویرا زمین فرو برده است یا مرغان به هوا برده اند

ابیات

آنکه بر افلاک رفتارش بود	بر زمین رفتن چه دشوارش بود
دامن او گیر زود تر بیگمان	تا رهی از فتنهٔ آخر زمان

و از انجمله آنست که شخصے گفته است که بر حضرت امام محمد تقی علیه السلام در آمدم

وگفتم که فلان صالحه بشهاد عار سانیده است واز جامه های شما جامه طلبیده است که کفن
بوی کنند فرمود که وی ازان مستغنی شده است من بیرون آمدم هیچ ندانستیم
که معنی آن سخن چه بود ناگاه بمن خبر رسید که وی پیش از بن سیزده روز یا چهارده روز
مرده است وازانجمله آنست که راوی گوید که با یکی از اصحاب قصد سفری داشتم
بر حضرت امام محمد تقی علیه السلام در آمدم که وداع کنم فرمود که امروز بیرون مروید
تا فردا صبر کنید چون بیرون آمدیم صاحب من گفت که من بیرون می روم که بار من
بیرون رفته است من باز ماندم و وی برفت و شب آن وادی را که دران فرود آمد
سیل گرفت که دران غرق شد و بمرد

فصل در بیان وفات آنحضرت ع

فی فصل الخطاب توفی الجواد محمد بن علی الرضا علی نبینا وعلیه الصلوة والسلام سنه عشرین
ومائتین وله خمس وعشرون سنته وصلی علیه الواثق ابو جعفر هارون المعتصم محمد بن هارون الرشید
وفات آن حضرت روز سه شنبه شش روز از ذی الحجه گذشته سنه دو صد وبست هجری در عهد
معتصم وگویند که آنحضرت را به زهر شهید ساختند وقبر شریفش در بغداد است در قفای قبر
جد وی حضرت امام موسی کاظم علیهما السلام وعلماء امامیه در شهادت آنحضرت چنین
نقل کرده اند که آنحضرت از مامون رخصت طلبید و متوجه بیت الله الحرام گردید
وازانجا بمدینه جد خود حضرت رسول صلعم معاودت فرمود در آنجا سکینه اختیار نمود
در سال دویست و هژده مامون مرد و معتصم برادر او خلیفه گردید و بنگار از استماع

وفور فضایل و کمالات آن معدن خیرات و سعادت نایره در کانون سینه نفاق گنجینه اش
مشتعل شد و در صدد دفع آنحضرت در آمد و او را از مدینه به بغداد طلبید آنحضرت
هنگام اراده بغداد حضرت امام علی النقی علیه السلام را وصی و خلیفه و جانشین خود گردانید
و در حضور اکابر شیعه و ثقات اصحاب خود نص صریح بر امامت آنحضرت نمود و کتب
علوم الهی و اسلحه و آثار حضرت رسالت پناهی و سایر پیغمبران را بفرزند دلپسندیده خود
تسلیم نمود و دل بر شهادت نهاده آن فرزند گرامی را وداع کرد و با دل پرخون مفارقت
تربت مقدس خود اختیار نمود و روانه بغداد گردید و در روز بست و نهم محرم سال
دویست و بستم هجری داخل بغداد شد و معتصم در همین سال آنحضرت را شهید کرده و بعضی
گفته اند که واثق بالله که بعد از معتصم خلیفه شد آنحضرت را شهید کرد و وفات آنحضرت در
آخر ماه ذیقعده سال دویست و بستم هجرت واقع شد و بعضی روز شنبه سیم ماه ذیحجه گفته اند
و بعضی سه شنبه پانزدهم ذیقعده گفته اند و در آنوقت از عمر شریف آنحضرت بست و پنج
سال و دو ماه کسری گذشته بود و موافق مشهور مدت امامت آنحضرت هفده سال و کسری
بوده است و ابن شهر آشوب روایت کرده است که در وقت وفات والد بزرگوار
هفت سال و چهار ماه و دو روز از عمر شریفش گذشته بود و مدت امامتش هجده سال بست روز
کم بود و در کشف الغمه روایتی نقل کرده است که وفات آن حضرت در روز سه شنبه
پنجم ماه مذکور واقع شد و به روایت دیگر از محمد بن سنان روایت کرده است که عمر
شریف آنحضرت در وقت وفات بست و پنج سال و سه ماه و دوازده روز بود و ولادت

آن حضرت در سال صد و نود و پنجم ہجرت بود و با پدر خود ہفت سال و سہ ماہ زندگانی

کرد وفات آنحضرت در روز سہ شنبہ ششم ماہ ذیحجہ سال دویست و بستم ہجرت واقع شد

و بروایتی دیگر وقت وفات والد بزرگوار خود نہ سال و چند ماہ عمر داشت و از کتاب دلائل حمیری

بسند محمد بن سنان روایت کردہ است کہ در وقت وفات آنحضرت از عمر گرامی او

بست و پنجسال و سہ ماہ و دوازدہ روز گذشتہ بود و در روز سہ شنبہ ششم ماہ ذیحجہ

سال دویست واقع شد و بعد از پدر بزرگوار خود نوزدہ سال و بست و پنج روز زندگانی

کرد و باتفاق وفات آنحضرت در بغداد واقع شد در مقابر قریش در پہلوی جد

بزرگوار خود امام موسی کاظم علیہ السلام مدفون گردید و در موضعی کہ الحال آنحضرت زیارت میکنند بزبان قالوا

باب دہم

در احوال نہال مصطفوی و گل بوستان مرتضوی حضرت امام علی النقی علیہ السلام

فصل در بیان اسم و لقب و کنیت و تاریخ ولادت آن حضرت ع

اسم مبارکش علی بود و کنیت وی ابو الحسن و وی را ابو الحسن الثالث گفتند و لقب وی

ہادی و ذکی و بہ عسکری مشہور است و نزد بعضی مشہور ترین القاب آنحضرت نقی و ہادی

بود و آنحضرت را نجیب و مرتضی و عالم و فقیہ و مامون و امین و موتمن و طبیب و متوکل

نیز گفتہ اند و سبب شہرۂ آنحضرت و فرزندش امام حسن بہ عسکری آن بود کہ ہرگاہ لشکر

معتصم بہ کثرتی رسید کہ در بغداد گنجائش استقامت آن نماند و بمردمان اذیت میرسید

بالشکر خود از انجا بیرون آمد و شہری دیگر آباد ساخت با مکانہای رفیع وسیع متفرقات

وتکلفات و آنرا سُرّمن رائی بضم السین وفتحها نام کرد و سامره نیز از نام های آن بود و بعلت قیام لشکر انرا عسکری می نامیدند این هر دو جناب را بسبب سکونت دران عسکری میگفتند و مادر آن حضرت ام ولد بوده است سمانه نام فی فصل الخطاب ولد علیه السلام فی سنة اربع عشر و مائتین وقیل سنة ثلاث عشره و مائتین وکان ولادته فی الثالث عشر من رجب وقیل فی یوم عرفه وکان مولده بالمدینه ولادت آنحضرت در مدینه بوده است سیزدهم ماه رجب سنه دوصد و چارده هجری و نزد علمای امامیه در سال ولادت آنحضرت اشهر آنست که سال دویست و دوازدهم هجرت بود و جمعی کثیر در سال دویست چاردهم نیز گفته اند و ماه ولادت مشهور پانزدهم ذی الحجه است و بروایت آنکه شیخ در مصباح نقل کرده که بست و هفتم ذی الحجه است و بروایت ابن عباس در دوشنبه یا سه شنبه پنجم رجب واقع شده و بروایت علی بن ابراهیم قمی در روز سه شنبه سیزدهم رجب واقع شده و زیارتی که از ناحیه مقدسه بیرون آمده دلالت میکند برآنکه ولادت آنحضرت در ماه رجب بود و مکان ولادت شریف موضعی است در حوالی مدینه طیبه که آنرا صریا میگویند فی فصل الخطاب کان الهادی ابوالحسن علی بن الجواد علیهم السلام متعبدا افقهها اماما یعنی بود آنحضرت عابدترین و فقیه ترین مردم و امام عباد و زهاد و فقها بود و نقل است که متوکل در اوائل خلافت خود بیمار گشت و نذر کرد که اگر شفا یابد دینار های بسیار تصدق کند پس یکی از مقربان خود را بخدمت حضرت امام علی النقی فرستاد و سوال کرد که چه قدر دینار ها تصدق کنم فرمود که هشتاد و شش دینار

پس ہمہ حاضران تعجب کردند وبعضی گفتہ اند این مسئلہ از کجا میگوید متوکل گفتند سوال کنند

کہ این مسئلہ از کجاست حضرت فرمود کہ حق تعالے در قرآن فرمود ولقد نصرکم اللہ فی مواطن

کثیرۃ ویوم حنین روایت کردند کہ مواطن وقائع وغزادات وسرایا ہشتاد وسہ بودند

پس حقتعالے ہشتاد وسہ را کثیر گفتہ کمتر ازین تصدق نیاید کرد وہر قدر کہ زیادہ

دہد از ذخیرہ صدقات خواہد داد در دنیا وعقبیٰ نافع وبہتر است وجود وسخای آنحضرت

مشہور است روزی یکی از دیہاکہ در نواحی سر من رآ بود تشریف برد اعرابی ویرا

طلب کرد گفتند کہ بفلان وبہ رفتہ است درعقب رفت چون بخدمت آنحضرت رسید

فرمود کہ بچہ حاجت آمدہ گفت من از آنانم کہ بولاے جد تو علی ابن ابیطالب تمسک

نمودہ اند مرا دینی عظیم ست کہ از ادای آن عاجزم وغیر تو ہیچکس را نمید انم کہ آنرا از

گردن من بردارد فرمود کہ خاطر خویش خوش دار واو را ہمراہ خود آورد چون بامداد

کرد باعرابی فرمود کہ با تو سخنی خواہم گفت می باید کہ دران مخالفت من نکنی اعرابی گفت

نکنم آنحضرت بدست مبارک خود خطی نوشت باین مضمون کہ اعرابی را مبلغ کذا کہ زیادہ

از دین وی بود در ذمہ آنحضرت دین است فرمود کہ این را بستان چون من بسر من

رائی مراجعت کنم پیش من آئی وچون درمیان جماعتی نشستہ باشم طلب دین خود بکن

وبا من سخن درشت گوئی واللہ می باید کہ درین امر مرافقت نکنی اعرابی گفت نکنم وخط را

گرفت چون آنحضرت بسر من رآ باز آمد وجمعی کثیر از اصحاب خلیفہ وغیرہ پیش وی

حاضر بودند آن اعرابی حاضر شد وخط را بیرون آورد چنانچہ آنحضرت وصیت کردہ بود

مطالبه نمود آنحضرت بادی نرم نرم سخن میفرمود و عذر میخواست و وعده ادائی آن میکرد خبر آن بمتوکل رسید فرمود که سه هزار درهم پیش آنحضرت برند چون پیش آنحضرت آوردند نگاهداشت و به آن اعرابی فرمود که این را بگیر و دین خود را ادا کن و آنچه زیاده است بر عیال خود نفقه کن و ما را معذور دار اعرابی گفت یا ابن رسول الله والله که آنچه امید میداشتیم از ثلث آنچه دادی کمتر بود ولیکن الله اعلم حیث یجعل رسالته در فصل الخطاب آورده که در حق آنحضرت سعایت نزد متوکل که از خلفاء عباسی بود کردند و گفتند که در خانه خود سلاح و همه اسباب حرب مهیا دارد و میخواهد که خلافت بگیرد پس متوکل شخصی را بخانه آنحضرت فرستاد آن شخص دید که در خانه بسته و آنحضرت در آن نشسته و جامهٔ پشمین در بر و کلاه پشمین بر سر و بر زمین و سنگ ریزها رو بقبله نشسته مشغول به عبادت خدا و به آواز خوش میخواند کلام الله پس آن شخص آنحضرت را بحالیکه بود در مجلس متوکل حاضر ساخت و هرگاه متوکل آنحضرت را دید تعظیم کرد و نزد خود نشاند و گفت که شعری بخوان حضرت فرمود که من چندان التفات به شعر ندارم معاف دار متوکل گفت البته می باید خواند حضرت چند ابیات خواند

باتوا على قلل الجبال تحرسهم	غلب الرجال فلم ينفعهم القلل
واستنزلوا بعد عز عن معاقلهم	الى مقابرهم يا بئس ما نزلوا
ناداهم صارخ من بعد ما قبروا	اين الاسرة والتيجان والحلل
اين الوجوه التي كانت منعمة	من دونها تضرب الاستار والكلل

تلک الوجوہ علیہا الدود تنتقل		فانفصح القبر عنہم حین سائلہم

مضمون این اشعار آنست کہ شب گذرانیدہ بر سر کوہ ہائی وسکونت ورزیدند برای نگہبانی خود ہا تا در پناہ باشند واز فتنہ ہا غالب آمدند مردان بر ایشان و نفع نکرد سکونت کوہستان دپناہ نیافتند و فرود آمدند عجز بعد از عزت وغلبہ از پناہ گاہ ہائی خود بہ قبر خود ہا و بعد از انکہ در قبر کردہ شدند آواز داد ایشان را در حالیکہ فریاد زنندہ بود کجاست ان تختہائی زنگین وکجاست ان کلاہ زرین وکجاست آن رویہائی خوش وتازہ کہ برائی آنہا پردہ ہا وسائبان ہا زدہ میشد پس بفصاحت جواب میدہد قبر از جانب ایشان درحال سوال زایشان کہ بران رو ہا کرمہا مسلط شدہ و مالہا و اسبابہا برباد رفتہ

ابیات

آن یکی وافی و دیگر عذر مند		در زمانہ مر ترا سہ ہمراہ اند
آن سیوم وافی الست آن حسن الفعال		آن یکی یاران و دیگر رخت و مال
یار آمد لیک تا بالین گور		مال ناید با تو بیرون از قصور
یار گوید از زبان حال خویش		چون ترا روزی اجل آید بہ پیش
بر سر گورت زمانے ایستیم		تا بدینجا بیش ہمرہ نیستیم
کہ در آید با تو در قعر لحد		فعل تو وافی است زو کن ملتحد
با وفا تر از عمل نبود رفیق		ہم پیمبر گفت بہر این طریق
ور بود بد در لحد مارت شود		گر بود نیکو ابد یارت شود

ابو حنیفہ امام صادق علیہ السلام کے ساتھ منسوب پایا گیا ہے واللہ اعلم بالصواب اور روایت کی ہے امام جعفر صادق سے یحیی بن سعید انصاری نے اور ابو حنیفہ اور ابن جریج اور مالک اور محمد بن اسحق اور آپ کے صاحبزادے موسی بن جعفر اور سفیان ثوری اور سفیان بن عیینہ اور شعبہ اور یحیی بن سعید القطان نے اور بہت علما روایت احادیث آپ سے

پس متوکل هر گاهیکه مضمون اشعار دریافت کرد چندان بگریست که ریشهائی او
ریش او تر شد و حضار مجلس بگریه در آمدند پس گفت ای ابو الحسن آیا بر تو دینی هست
حضرت فرمود بلی چهار هزار دینار پس همان وقت داد و آن حضرت را رخصت کرد

فصل در بیان کشف و کرامات آنحضرت است

و آن از ضبط حصر بیرون است و از اندازه احصا افزون حرفی از دفتری می نگارد
و قطرهٔ از بحر محیطی می آرد از آنجمله آنست که چون متوکل آنحضرت را از مدینه بعراق
طلبید چون وارد مسعود شد بسر من رای آنحضرت را در منزلی فرود آوردند
که محل نزول گدایان و غریبان بی نام و نشان بود یکی از محبان آنحضرت که ویرا
صالح ابن سعید نام بود بخدمت حضرت آمد و عرض کرد که یا ابن رسول الله من خود را
فدای تو سازم این جماعت در همه امور اخفای قدر و اطفای نور تو میخواهند که
ترا درین منزل پر وحشت فرود آوردند حضرت فرمود ای پسر سعید گمان میکنی
که اینها با رفعت شان ما منافات دارد و نمیدانی که کسی را خدا بلند کرد با نها پست
نمیشود پس بدست مبارک خود اشاره کرد بجانب ابن سعید میگوید که چون بآنجانب
نظر کردم دیدم بستانها بالوان شقایق و ریاحین آراسته و باغهائی با نواع ثمرها
و میوها پیراسته و نهرها در صحن آن باغها روان و قصرهائی پر از حور و غلمان و آنچه
مشاهده کردم هرگز در خیال خواب بنظیر در نیامده بود از مشاهدهٔ این احوال دیدهٔام
حیران و عقلم پریشان شد پس حضرت علیه السلام فرمود ای پسر سعید ما هر جا که هستیم

دباشیم اینها برای ماجهاست بلطف الٰهی ابیات		
آن بهاران مضمرست اندر خزان		در بهار است آن خزان مگریز از ان
غیب را ابری و آبی دیگر است		آسمان و آفتاب دیگر است
ناید الا آنکه بر خاصان پدید		باقیان فی لبس من خلق جدید
دور کن از مغز و از بینی زکام		تاکه ریح البته آید در مشام

و از آنجمله آنست که دنبلی بر بدن متوکل بهم رسید که مشرف بر هلاک گردید و کسی جرات نمیکرد که نیشتری بآن برساند پس مادر متوکل نذر کرد که اگر او عافیت یابد مال بسیاری برای حضرت امام علی النقی علیه السلام بفرستد پس فتح بن خاقان با متوکل گفت که اگر میفرمائی بخدمت امام علی النقی علیه السلام کس بفرستیم شاید دوای این مرض بفرماید گفت بفرستید چون بخدمت حضرت رفتند و حال متوکل را عرض کردند حضرت فرمود که پشک گوسفند را در گلاب بجوشانید و بران جراحت به بندید چون آن خبر را آوردند جمعی از اتباع خلیفه که حاضر بودند خندیدند و استهزا کردند و فتح ابن خاقان گفت میدانم که حرف آنحضرت بے اصل نیست اگر آنچه فرموده است بعمل آوریم ضرری نخواهد داشت چون دوا را بآن موضع بستند در آن ساعت دنبل منفجر شد و متوکل از درد و الم آن جراحت راحت یافت و مادرش ده هزار دینار در کیسه کرده و سر کیسه را مهر کرده برای آنحضرت فرستاد چون متوکل شفا یافت مردی شکایت آن حضرت نزد متوکل کرد که اسلحه و اموال بسیار جمع کرده است و داعیه خروج دارد پس

پس شبی متوکل سعید حاجب را طلبید و گفت بخیز بخانهٔ حضرت امام علی النقی برو و
هر چه در آنجا اسلحه و اموال بیابی برائی من بیار سعید گفت که در میان شب نردبانی
برداشتیم و بخانهٔ آنحضرت رفتم و نردبانی را بر دیوار خانه گذاشتم و بر بام برآمدم چون
خواستیم که بزیر روم راه گم کردم و حیران شدم ناگاه حضرت از اندرون حجره مرا ندا کرد
که ای سعید باش تا شمع برای تو بیاورند و بزیر رفتم دیدم که حضرت جبهٔ پشم پوشیده
و عمامهٔ از پشم بر سر بسته و سجادهٔ خود را بر روی حصیر گسترده و بر بالائی سجاده رو بقبله
نشسته است پس فرمود که برو و در این خانه بگرد و آنچه بیابی بردارش رفتم و جمیع
خانه ها و حجره ها را تفتیش کردم و در آنها هیچ نیافتم مگر یک بدره که بر سرش مُهر مادر متوکل بود
و یک کیسه دیگر سر بمهر پس فرمود که مصلای من بردار چون برداشتیم زیر مصلا شمشیری
یافتم که غلاف چوبین در آن است شمشیر را با بدره برداشتیم و نزد متوکل رفتم
چون مهر مادر خود را بر بدره دید او را طلبید و از حقیقت آن حال سوال کرد مادرش
گفت که در مرض تو نذر کرده بودم که اگر عافیت یابی من دو هزار دینار برائی او بفرستم
و این بدره همان است که من برائی او فرستاده بودم و هنوز مُهرش را بر نداشته است
چون کیسه دیگر را گشودند چهار صد دینار در آن بدره بود پس متوکل یک بدرهٔ دیگر
بآن بدره ها ضم کرد و گفت ای سعید این بدره ها را با آن کیسه و شمشیر برائی او ببرد
و عذر خواه چون آنها را بخدمت آنحضرت بردم گفتم ای سید من از تقصیر من بگذر که من
بی ادبی کردم و بی رخصت بخانهٔ تو درآمدم چون از جانب خلیفه مامور بودم معذورم

حضرت فرمود و سیعلم الذین ظلموا ای منقلب ینقلبون و از آنجمله آنست شخصے از قاضی
کوفه پیش آنحضرت شکایت کرد که مرا ایذه البسیار میرساند فرمود که دو ماه صبر کن چون
ازان سخن دو ماه بر آمد قاضی را عزل کردند سه

گر توئی از ظلم چاہے میکنی
از برائی خویشتن آن میکنی

هم دران چه عاقبت خود افگنی
این بدانی کز پئے من چه کنی

اے درنده پوستین یوسفان
گر بدر دگرگت این از خویش دان

هر کرا و بنادنا خوش سنتے
سوئے او نفرین رود هر ساعتی

چون بجفر خویش خود اندر رسی
پس بدانی کز تو بودن آن نکسی

آن توئی ان زخم بر خود میزنی
برخود آندم بار لعنت میکنی

صد هزاران کیمیا حق آفرید
کیمیائے همچو صبر آدم ندید

صبر آر دار زود را ور شتاب
صبر کن والله اعلم بالصواب

و از آنجمله آنست که زن شخصے را آبستن بود از وی التماس کرد که دعا کنند تا پسر باشد
فرمود که شما را دختر از پسر بهتر باشد چون متولد شد دختر بود و بدیگر فرمود ترا
فرزندی متولد شود او را محمد نام کن چون متولد شد پسر بود او را محمد نام کرد و
از آنجمله آنست که متوکل را خانه بود در وی مرغان بسیار که هر کس آنجا در آمدی
از اختلاف آوازهائی ایشان نه سخن کسی مے توانستی شنید و نه کس سخن وی هر وقت
که حضرت امام علی النقی علیه السلام بآن خانه در آمدی همه مرغان خاموش گشتندے و چون

بیرون آمدی آغاز آواز کردندی واز انجمله آنست که شعبده بازی از هند پیش
متوکل آمده بود و شعبده های عجیب و غریب نمود روزی متوکل وی را گفت که اگر
شعبده پیش آری که علی بن محمد را خجل سازی ترا هزار دینار بدهم شعبده باز گفت
نانی چند تنک سبک بر مائده بگذارید و مرا پهلوی وی نشانید چنان کردند حضرت
امام علی النقی علیه السلام دست دراز کرد تا نانی بردارد و آن شعبده باز عملی
کرد که آن نان از پیش دست وی پرید و چون دست کشید باز آمد سه بار این
عمل کرد حضار مجلس بخندیدند در ان مجلس مشوره بالکسر تکیه و بالش از پوست بود
بر ان شیرے کشیده حضرت امام علی النقی علیه السلام اشاره بآن صورت کرد که بگیر
این را آن صورت شیرے شد و برجست و شعبده باز را فرو برد و باز بمشوره
آمد هر چند متوکل درخواست کرد که شعبده باز را باز گرداند قبول نکرد و فرمود که
والله هرگز بعد ازین دیرا نه بیند دشمنان خدائے را بر دوستان متسلط میگردانی
پس از مجلس بیرون آمد و آن شعبده باز را بعد از ان هیچکس ندید و از انجمله آنست
که روزی در ولیمه بعضی اولاد خلفا بود و جمعی کثیر بعزت و عظمت نشسته جوانی
بی ادب حق تعظیم و تکریم آنحضرت بجا نمی آورد و سخن بسیار میگفت و می خندید
حضرت رو بآن جوان کرد و فرمود ما تضحک بملأ فیک و تذهل عن ذکر الله و انت
بعد ثلث من اهل القبور یعنی چه میخندی ای جوان در مجلس و غفلت میکنی از ذکر خدا
حال آنکه بعد از سه روز خواهی شد از جمله موتی آنجوان از ان بی ادبی باز ایستاد

وچون طعام خورد و بیرون آمد روز دیگر بیمار شد و روز سیوم مرد و از انجمله
آنست که روزی دیگر در ولیمه یکی از اهل سامرا بود بی ادبی در مجلس سخنان
بیهوده میگفت وحق تعظیم آنحضرت رعایت نمیکرد آنحضرت علیه السلام فرمود این
شخص ازین طعام نخواهد خورد و از خانه وی چیزی خواهد آمد که زندگی را بروی تلخ
گرداند چون طعام حاضر آوردند آنشخص دست بشست وخواست که ازان تناول
کند غلام وی گریان و فریاد کنان از در درآمد که مادر تو از بام افتاده است
و مشرف بر موت است زودتر خود را بآنجا برسان باشد که ویرا زنده دریابی
آن شخص طعام ناخورده برخاست و برفت **فصل دربیان وفات آنحضرت**
فی فصل الخطاب توفی علیه السلام بسر من رای فی یوم الاثنین للیال بقین من
جمادی الاخر سنه اربعین وخمسین ومائتین ودفن فی دار السامره فی شارع ابی احمد
الرشیدی وفات آنحضرت در زمان منتصر بود در سر من رای از نواحی بغداد
روز دوشنبه از اواخر جمادی الاخره سنه دوصد و پنجاه و چهار و قبر وی
هم در سرائی ویست که در سر من رای داشت وقیل ان مشهد علی الهادی بقم
ولیس الصحیح وانما الصحیح ان مشهد فاطمه بنت موسی بن جعفر ابن محمد به بلدة قسم وقد
نقل عن الرضا علی بن موسی علیه السلام انه قال من زارها دخل الجنة هذا ما فی
شواهد النبوة ونزد علمای امامیه سال شهادت آن حضرت علیه السلام باتفاق
سال دویست و پنجاه و چهارم هجرت بود و در روز وفات خلاف است بروایت

علی بن ابراہیم قمی و ابن عباس روز دوشنبہ نہم ماہ رجب و بہ روایت خشاب بست و پنجم ماہ جمادی الاخری بود و روایت دیگر بست و ہفتم ماہ مذکورہ بود و بروایت دیگر بست ششم ماہ مذکور و سن شریف آنحضرت در آنوقت بروایتی بچہل سال رسیدہ بود و بروایت دیگر بچہل یک سال و چند ماہ و در ہنگام وفات پدر بزرگوار خود کہ بمنصب جلیل القدر امامت کبری و خلافت عظمی سرفراز گردید از عمر شریفش شش سال و پنج ماہ تقریباً گذشتہ بود و مدت امامت آنحضرت سی و سہ سال و کسرے بود و قریب سیزدہ سال در مدینہ طیبہ اقامت فرمود و بعد از ان متوکل آنحضرت را بہ سر من رأی طلبید بست سال در سر من رأی توطن فرمود در خانہ کہ الکنون مدفن شریف اوست و بنا بر قول ابن بابویہ و جماعتی دیگر معتمد عباسی آنحضرت را شہید کرد بہ زہر و در وقت شہادت آنحضرت حضرت امام حسن عسکری علیہ السلام نزد حضرت بودند ہذا ما قالو

باب یازدہم در بیان احوال قدوۂ اولیا مستند اصلحا کشاف اسرار لم یزلی حضرت امام ابی محمد حسن بن عسکری علیہ السلام

فصل در بیان ولادت و اسم و لقب و کنیتہ آنحضرت اسم شریف آنحضرت حسن بود و کنیت او ابو محمد و القاب شریفش زکی و ہادی و عسکری ست و خالص و سراج و وجہ تلقب وی بعسکری گذشت و وی نیز چون پدر بعسکری مشہور ست و لہذا او را عسکری ثالث میگویند و مادر آنحضرت ام ولد بود نام وی سوسن و بعضے

سلسبیل گفته اند و حضرت امام علی النقی وی را حدیث نام نهاد و آن عفیفه کریمه در نهایت صلاح و ورع و تقوی بوده است فی فصل الخطاب کانت ولادته فی سنة احدی و ثلاثین و مائتین و قیل سنة اثنین و ثلثین و مائتین و نزد علماء امامیه در تاریخ ولادت باسعادت آنحضرت اشهر آنست که در سال دویست سی و دوم هجرت واقع شد و بعضی دهم ماه مذکور و بعضی دوشنبه چهارم نیز گفته اند و شیخ مفید ربیع الاول سال دویست و سی هجرت نقل کرده و مکان ولادت مدینه مشرفه است و بعضی سر من رای نیز گفته اند

فصل در بیان کرامات آنحضرت

و آن بسیار و بیشمار است از انجمله آنست که محمد ابن علی ابن ابراهیم ابن موسی ابن جعفر گفته که وقتی معیشت بر ما بغایت تنگ شد و پدر من گفت بیا تا پیش ابو محمد زکی برویم زیرا که وی را بجود و سماحت وصف میکنند گفتم تو وی را می شناسی گفت من وی را نمی شناسم و هرگز ندیده ام پس بقصد وی در راه ایستادیم پدر من در راه گفت که بس محتاجیم بآنکه ما را پانصد درهم بدهد دویست درم را جامه سازیم و دویست درم را آرد خریم و صد درم را در سائر اخراجات نفقه کنم من با خود گفتم که چه باشد که مرا سیصد درم دهد صد درهم را جامه سازیم و صد درهم را نفقه کنم و صد درهم را دراز گوشی بخرم و بجانب کوهستان روم چون بدر خانه وی رسیدیم

بی آنکہ با کسے سخن گویم غلام وی بیرون آمد و گفت علی بن ابراہیم و پسر وی محمد
درون آئینہ چون در آمدیم و سلام کردیم فرمود کہ ای علی ترا چہ چیز باز داشت
کہ تا اینوقت پیش ما نیامدی پدرم گفت ای سید من شرم میداشتم کہ با این حال پیش تو
آیم غلام آنحضرت در عقب آمد و صرہ بہ پدر من داد و گفت درین پانصد درہم است
و دویست درہم از برائی جامہ و دویست درہم بہای آرد و صد درہم برائی نفقہ
و صرہ دیگر بمن داد و گفت این سی صد درہم صد برائی کسوۃ و صد برائی نفقہ
و صد برائی دراز گوش اما می باید کہ بکوہستان بروی و بفلان جا روی باینجا کہ
اشارہ کرد رفتم و کتخدا شدم و در ہمان سفر مرا دو ہزار دینار رسید و از انجملہ انست
کہ دیگری گفتہ است کہ پدر من بیطار بود و چہار پایان حضرت امام محمد عسکری علیہ السلام
بیطاری میکرد مستعین را استری بود و بغایت سرکش ہیچکس پیرامون نتوانستی کرد
و زین و لگام نتوانست کردن تا بسواری خود چہ رسد یکی از مقربان مستعین را
گفت چرا نمیگوئی کہ حسن ابن علی النقی را حاضر کنند و وی این استر را سواری کند
تا این استر ویرا بکشد مستعین آنحضرت را طلبید چون بہ سرائی وی در آمد آن
استر در صحن سرائی ایستادہ بود آنحضرت پیش وی رفت و دست مبارک بر کفل وی
مالید عرق از وی روان شد بعد از ان پیش رفت مستعین وظیفہ تعظیم و توقیر
بجا آورد آنحضرت را نزدیک خود نشاند پس گفت یا ابا محمد این استر را لگام کن
ابو محمد علیہ السلام پدر مرا گفت ای فلان این استر را لگام کن مستعین با وی گفت

که خود لگام کن ابو محمد علیه السلام طیلسان بنهاد و برخاست و ویرا لگام کرد
و باز آمد و بجای خود بنشست باز مستعین گفت که ویرا زین کن ابو محمد به پدر من
اشاره کرد که ای فلان آن استر را زین کن مستعین گفت که خود زین کن دیگر بار
برخاست. و آن استر را زین کرد و بجای خود باز گشت مستعین گفت چه باشد
که سوار شوی سوار شد و در صحن سرای ویرا راهوار براندنی آنکه هیچکس
سرکشی کند پس فرود آمد مستعین پرسید که چون یافتی این را فرمود که از این
خوب تر استری ندیدم مستعین ویرا پیش وی کشید آنحضرت به پدر من گفت
که این را بگیر و ببر پدر من آنرا گرفت نه آنکه هیچ سرکشی کند برد شعر

هر محال از دست او ممکن شود ‌‌ ‌‌ هر حرون از بیم او ساکن شود

و از انجمله آنست شخصی گفته که پیش آنحضرت از فقر شکایت کردم تازیانه بدست
داشت زمین را بآن بکاوید و پانصد دینار از انجا بیرون آورد بمن داد و از انجمله
شخصی دیگر گفته که در زندان بودم از تنگی زندان و گرانی قید بآنحضرت شکایت
نوشتیم و میخواستیم که از تنگدستی خود نیز چیزی بنویسیم اما شرم داشتیم و ننوشتیم در
جواب من نوشت امروز نماز پیشین را در خانه خود خواهی گذارد و نماز پیشین
مرا از زندان بیرون آوردند و نماز در خانه خود گذاردم ناگاه دیدم کسی قاصد
فرستاده می آمد و برای من صد دینار آورده و همراه آن کتابتی بدین مضمون که هر وقت
ترا حاجتی باشد آنرا طلب از ما کن و شرم مدار که انچه طلب کنی با آن خواهی رسید

۴۱۲

انشاء اللہ تعالی واز انجملہ آنست شخص دیگر گفتہ کہ بآنحضرت رقعہ نوشتیم ودران
از آنحضرت مسئلہ پرسیدیم ومیخواستیم کہ از حمی ربع نیز سوال کنم اما فراموش کردم
ونہ نوشتیم آنحضرت بمن نوشتہ کہ جواب مسئلہ تو اینست ومیخواستی کہ از حمی ربع بپرسی
وفراموش کردی این آیت را کہ یا نار کونی بردا وسلاما علی ابراہیم بر پارہ کاغذ
بنویس وبر گردن محموم بہ آویز چنان کردم آن محموم شفا یافت واز انجملہ انست
کہ شخص دیگر گفتہ کہ بوی کتابتی نوشتم ودر انجا معنی مشکوۃ پرسیدم وخاتون من
حاملہ بود وخواستیم کہ وی را دعا خیر کند وفرزند وی را نام نہد وجواب نوشت کہ
مشکوت قلب محمد ہست واز حال خاتون وفرزند ہیچ ننوشت ودر آخر کتابت
این بود کہ عظم اللہ اجرک واخلف علیک خاتون من فرزند زاد ومردہ بعد ازان حاملہ شد
پسری آورد

فصل دربیان وفات آنحضرت

فی فصل الخطاب وفاتہ فی ربیع الاول سنۃ ستین ومائتین فی یوم الجمعۃ السادس
من ربیع الاول وقیل فی الثامن منہ وقیل غیر ذلک من السنۃ المذکورۃ بسر من رای
ودفن بجنب ابیہ فی ہذہ البلدۃ وکان اقام ہو وابوہ فیہا والحسن العسکری عند الامامیۃ
والد ابی القاسم محمد المنتظر صاحب سرداب وکانت مدۃ بقاء الحسن العسکری بعد
ابیہ علی الہادی ست سنین ولم یخلف الحسن العسکری اولادا ظاہرا ولا باطنا غیر
ابی القاسم محمد المنتظر الملقب بالقاسم عند الامامیۃ وکان مولد المنتظر لیلۃ النصف من شعبان

سنة خمس وخمسين ومائتين امام ولد يقال لها نرجس توفی ابوه وله سنة ستين وخمس ستين وفات آنحضرت درماه ربیع الاول وتاریخ ششم ماه مذکور روز جمعه سنه دوصد وشصت وبعضی ثامن ماه مذکور گفته ونزد علمای امامیه تاریخ شهادت آنحضرت باتفاق اکثر مورخان ومحدثان هشتم ماه ربیع الاول سال دوصد وشصت هجرت بود وشیخ طوسی در مصباح اول ماه مذکور نیز گفته است واکثر گفته اند که روز جمعه بود وبعضی چهارشنبه وبعضی یکشنبه نیز گفته اند واز عمر شریف آنحضرت علیه السلام بست ونه سال گذشته بود وبعضی بست وهشت سال نیز گفته اند ومدت امامت آنحضرت قریب شش سال بود وابن بابویه ودیگران گفته اند که معتمد عباسی آنحضرت را زهر شهید کرد ودر کتاب عیون المعجزات از احمد بن اسحق روایت کرده است که آنحضرت درماه ربیع الآخر سال دوصد وشصت از دنیا رحلت کرد ودر سر من رای در پهلوی پدر بزرگوار خود مدفون گردید وعمر شریف آنحضرت بست ونه سال بود

باب دوازدهم

دربیان احوال حضرت صاحب الزمان خلیفة الرحمان حجة الله المشابه برسول الله المنان حضرت امام محمد مهدی علیه وعلی آبائه الصلوٰة والسلام فی فصل الخطاب وابو محمد الحسن العسکری ولده محمد علیه السلام معلوم عند خاصة اصحابه وثقات اهله ویروی ان حکیمة بنت ابی جعفر محمد الجواد عمة ابی محمد الحسن العسکری کانت تحبه وتدعو له

وتتفرع ان ترى له ولدا وكان ابو محمد الحسن العسكرى اصطفى جارية يقال لها نرجس فلما
كان ليلة النصف من شعبان سنة خمس وخمسين ومائتين دخلت حليمة فدعت لابى
محمد الحسن العسكرى فقال لها يا عمة كونى الليلة عندنا لامر فاقامت فلما كان وقت
الفجر اضطربت نرجس فقامت اليها حكيمة فلما رات المولود اتت به ابا محمد الحسن العسكرى
وهو مختون مفروغ منه فاخذه وامر يده على ظهره وعينه وادخل لسانه فى فيه واذن
فى اذنه اليمنى واقام اليسرى ثم قال يا عمة اذهبى به الى امه فاتت به ورددته الى امه
قالت حكيمة فجئت الى ابى محمد الحسن العسكرى فاذا المولود بين يديه فى ثياب صفر و
عليه من البهاء والنور ما اخذ بمجامع قلبى فقلت سيدى هل عندك من علم فى
هذا المولود المبارك فتلقيه الى فقال اى عمة هذا الذى بشرناك به قلت حكيمة
فخررت لله تعالى ساجدة شكرا على ذالك قالت ثم كنت اتردد الى ابى الحسن العسكرى
فلما لم اره فقلت له يوما يا مولائى ما فعل سيدنا ومنتظرنا قال استودعناه الذى
استودعته ام موسى عليه السلام ابنها وروى عن ابى الحسن الرضا انه قيل له ما
اسم قائمكم قال هتعنان ان تسميه قبل ولادته فزعمت الشيعة الامامية ان ابا القاسم
محمد بن الحسن العسكرى هو الامام القائم وكان عمره عند وفات ابيه خمس او ستين
تاه الله تعالے فيها الحكمة وفصل الخطاب وجعله آية للعالمين كما قال عز من قائل
فى حق يحيى عليه السلام يا يحيى خذ الكتاب بقوة وآتيناه الحكمة صبيا وقال عز من
قائل فى قصة عيسى عليه السلام فاشارت اليه قالوا كيف نكلم من كان فى المهد صبيا

قال فی عبد الله آتانی الکتاب و اجعلنی نبیا و قالوا طول عمره کما طول عمر الخضر علیه السلام
و قالت الشیعة الامامیة ان القائم المهدیؑ مشهده لیس من رای حکیمه عمه ابو الحسن محمد الزکی
گفته است که روزی پیش ابو محمد در آمدم فرمود که ای عمه امشب در خانه ما باش که
خدای تعالی ما را خلفی خواهد داد من گفتم این فرزند از که خواهد بود که در نرجس
هیچ اثری نمی بینم فرمود که ای عمه مثل نرجس همچو مثال ام موسی است علیه السلام که حمل وے
خبر وقت ولادت ظاهر نخواهد شد آن شب بخانه بودم چون شب به نیمه رسید
برخواستم و تهجد گذاردم و نرجس نیز تهجد گذارد بعد ازان با خود گفتم که وقت فجر
نزدیک رسید و آنچه ابو محمد حسن عسکری فرموده بود ظاهر نشد ابو محمد از مقام خود
آواز داد که ای عمه تعجیل مکن بآنخانه که نرجس آنجا بود باز گشتم مرا در راه پیش آمد
لرزه بروی افتاده وی را بسینه خود باز گرفتم و قل هو الله احد و انا انزلنا
و آیة الکرسی بر وی خواندم از شکم وی آواز خواندنی می شنیدم همچنانکه من میخواندم
بعد ازان دیدم که خانه روشن شد نظر کردم فرزند وی بر زمین آمده بود
و در سجده افتاده ابو محمد از حجرهٔ خود آواز داد که ای عمه فرزند مرا پیش من آر
پیش وی بردم و برابر کنار خود نشاندم و زبان در دهان وی کرد و گفت که
سخن گوای فرزند من باذن الله تعالے گفت بسم الله الرحمن الرحیم و نرید ان نمن
علی الذین استضعفوا فی الارض و نجعلهم ائمة و نجعلهم الوارثین بعد ازان دیدم که
مرغان سبز بار افرو گرفتند ابو محمد علیه السلام یکی ازان مرغان را بخواند و گفت

قده فاحفظه حتی یاذن الله فیه فان الله بالغ امره یعنی بگیر این فرزند را و نگاهدار
تا حکم آلهی شود در وی بدرستی خدا تعالی رساننده حکم خود است از ابومحمد پرسیدم
که این مرغ که بود و این مرغان دیگر کیانند فرمود که آن جبرئیل و دیگران ملائکه رحمت اند
بعد از ان فرمود که یا عمه ویرا به مادر وی باز گردان کی تقر عینها و لا تحزن و لتعلم
ان وعد الله حق ولکن اکثرهم لا یعلمون ویرا پیش مادر وی بردم چون متولد شد
ناف زده بود و ختنه کرده و بر ذراع ایمن وی مکتوب بود جاء الحق و زهق
الباطل ان الباطل کان زهوقا و از دیگری روایت کرده اند که گفته است چون
متولد شد بدو زانو در آمد و انگشت سبابه بجانب آسمان برداشت پس عطسه زد
و گفت الحمد لله رب العالمین و روایت کرده اند که شخصی از ابومحمد پرسید که یا ابن
رسول الله خلیفه و امام بعد از تو که خواهد بود بخانه در آمد پس بیرون آمد کودکی
بر دوش گرفته گویا که ماه شب چهاردهم بود در سن سه سالگی پس فرمود ای فلان اگر تو
پیش خدا تعالی گرامی نبودی این فرزند خود را بتو نمودی نام این نام رسول است
و کنیت این کنیت وی است هو الذی یملاء الارض قسطا کما ملئت جورا و ظلما و شخصی
روایت کرده است که روزی بر ابومحمد در آمدم بر دست وی خانه دیدم پرده
بان فرو گذاشته گفتم یا سیدی صاحب این امر بعد از این که خواهد بود فرمود که این
پرده را بردار برداشتم کودکی بیرون آمد در کمال طهارت و پاکیزگی بر رخساره
راست وی خالی و گیسوان گذاشته آمد و بر کنار ابومحمد نشست ابومحمد فرمود که

اُمیست بصاحب شما بعد ازان از زانوی وی برخاست ابو محمد گفت وی را یا بنی ادخل

الی الوقت المعلوم به آن خانه در آمد و من بوی نظر کردم پس ابو محمد مرا گفت برخیز و ببین

که در خانه کیست بخانه در آمدم هیچکس را ندیدم و در روایت است که شخصی گفته که معتضد

مرا با دو کس دیگر طلبید و گفت حسن ابن علی در سرمن رائی وفات یافت زود بروید

و در خانه وی را فرد گیرید و هر که در خانه وی به بینید سر وی را بمن آرید راوی میگوید که رفتیم

به سرای وی در آمدم منزلی دیدیم در غایت خوبی و پاکیزگی گویا که حالی از عمارت

وی فارغ شده بودند و در آنجا پرده دیدیم فرو گذاشته پرده را برداشتیم سردابی

دیدیم به آنجا در آمدیم دریائی دیدم در اقصای ان حصیری بر روی آب انداخته

و مردی خوب ترین صورت بر بالای آن حصیر در نماز ایستاده بما هیچ التفات نکرد

یکی ازان دو نفر که با من بود سبقت گرفت و خواست که پیش وی رود در آب غرق

شد و اضطراب می کرد تا دست وی گرفتم و خلاص گردانیدم بعد ازان نفر دیگر

خواست که پیش رود وی را نیز همان حال پیش آمد و خلاص کردم من حیران بماندم پس

گفتم ای صاحب خانه از خدا تعالی و از تو عذر میخواهم و الله که من ندانستم که حال

چیست و به کجا می آیم ازانچه کردم بخدا تعالی باز گشتم هر چند گفتم بمن هیچ التفات

نکرد باز گشتم قصه پیش معتضد گفتم گفت این سر را پوشیده دارید و الا بفرمایم که

شما را گردن زنند هذا ما فی شواہد النبوۃ و این همان مهدی موعود آخر الزمان حجۃ خدا

مسمی بقائم خلیفۃ الرحمان آخر الائمۃ الاثنا عشر نزد امامیه است میگویند که ولادت شریف

۴۱۹

آنحضرت در سال دو صد و پنجاه پنجم هجرت واقع شد و بعضی پنجاه و شش و بعضی
پنجاه و هشت نیز گفته اند و مشهور آنست که روز ولادت شب جمعه پانزدهم شعبان
بود و بعضی هشتم شعبان نیز گفته اند و در کشف الغمه از بعضی نسبت سیوم ماه رمضان روایت
کرده است و باتفاق ولادت آنحضرت در سر من رای واقع شد و اسم و کنیت
آنحضرت با حضرت رسول موافق است و در زمان غیبت امام آن حضرت را مذکور
ساختن جائز نیست و حکمت آن مخفی است و القاب شریف آنحضرت مهدی و قائم
و منتظر و حجت و صاحب است از حضرت امام رضا علیه السلام نقل کرده که حضرت
امام مهدی علیه السلام اعلم الناس و احلم الناس و اتقی الناس و اسخی الناس و اشجع الناس
و اعبد الناس خواهد بود و ختنه کرده متولد خواهد شد و پاک و طاهر و مطهر و از
پیش و پس یکسان ببیند چنانچه از رسول خدا منقول است و هر گاه که از بطن مادر
جدا شود بر زانوی خود نشیند و کلمهٔ شهادت بر زبان راند و احتلام وی را نباشد
چنانچه انبیا را نمی باشد و هر چند بظاهر چشمانش بخواب روند اما دلش همیشه بیدار
باشد و زرهٔ رسول خدا و سلاح و ذو الفقار علی مرتضیٰ و مصحف فاطمهٔ زهرا نزد او
خواهد بود و یک صحیفه هم دارد که دران اسامی تابعان و محبان او و دشمنان و
مخالفان او که تا قیامت باشند نوشته و بول و غایطه او را زمین فرو برد و بوی
خوش از بدن مبارکش فائح و ظاهر و منتشر گردد و صاحب مکارم اخلاق باشد
و هر چه دعا کند خدا تعالیٰ آنرا اجابت فرماید و مؤید بروح القدس باشد

۴۲۰

وہیچ چیز از اعمال بندگان بر وی مخفی نماند والامام یولد ویلد ویصح ویمرض ویاکل ویشرب ویبکی وینوح ویحزن ویضحک ویبکی ویحیی ویمیت ویقبر ویزار

فصل

در بیان احادیثے کہ در فضل و بزرگی و ظہور آنحضرت وارد گشتہ است سفی جامع الاصول فی الشراط الساعۃ وعلاماتہا عن ابن مسعود ان رسول اللہ قال لولم یبق من الدنیا الا یوم واحد یطول اللہ ذالک الیوم حتی یبعث اللہ فیہ رجلا منی او من اہل بیتی یواطی اسمہ اسمی و اسم ابیہ اسم ابی یملاء الارض قسطا وعدلا کما ملئیت ظلما وجورا وفی روایۃ اخری لا تنقضی الدنیا حتی یملک العرب من اہل بیتی رجل یواطی اسمہ اسمی اخرجہ ابوداؤد وروی ابو العباس المستغفری فی کتاب دلائل النبوۃ والمعجزات فی ذکر المہدی باسنادہ عن عاصم زر عن عبد اللہ انہ قال قال رسول اللہ لا یذہب اللیالی والایام حتی یبعث اللہ تعالے رجلا من اہل بیتی یواطی اسمہ اسمی یملاء الارض عدلا کما ملئیت قبل ذالک جورا عن ابن شیبہ باسنادہ عن ابراہیم بن محمد بن حنیفہ عن ابیہ علی انہ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم المہدی منا اہل البیت یصلحہ اللہ تعالے فی لیلۃ وباسنادہ الامام المستغفری الی عن اسحق بن عبد اللہ بن ابی طلحۃ عن انس بن مالک انہ قال قال رسول اللہ نحن عبد المطلب سادات اہل الجنۃ انا وعلی والحسن والحسین وحمزہ وجعفر والمہدی وباسنادہ الی عن ابی سعید الخدری انہ قال قال رسول اللہ یکون فی امتی المہدی ان قصر فسبع والا فثمان والا فتسع ینعم فیہا

اتتی نعمۃ لم ینعموا مثلہا قط یرسل السماء علیہم مدرارا ولا تدخر الارض شیئا من النبات
وباسنادہ الی عن عبد اللہ ابن عمر انہ قال یخرج المہدی عن قریۃ بالیمن یقال لہا
کرعہ قال ابن عمر سمعت رسول اللہ یقول وملک من السماء ینادی تحت علیہ
انہ المہدی فاجیبوہ وعن طاؤس المہدی یخرج فی آخر الزمان شدید علی العمال
باذل المال رحیم بالمساکین عن ابی اسحق انہ قال رایۃ المہدی فیہا المکتوب البیعۃ للہ
وباسناد الامام المستغفری عن عقبہ بن عامر قال کنت امشی مع معاویہ فقال
واللہ ما علی الارض رجل کان احب الی من علی بن ابیطالب قبل الذی کان ابنی
وبینہ وفی الاعلم انہ یملک من ولدہ من ہو خیر اہل الارض فی زمانہ وان لہ اسما
فی السماء یعرفہ اہل السماء وان لہ علامۃ تکون فی زمانہ الخصب ویمیت الباطل ویحیی
الحق وہو زمان الصالحون یرفعون روسہم وینظرون فی شرق الارض وغربہا
ہذا فی فصل الخطاب و احادیث کثیرہ دالت بر خروج حضرت امام مہدی علیہ السلام
میکند من انکر خروج المہدی فقد کفر بما انزل علی محمد صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم

فصل در بیان مولد و حلیہ مبارک آنحضرت ؑ

جلال الدین سیوطی در تاریخ خود و شیخ شہاب الدین ابن حجر در اسئلہ عدیدہ و
وعبد الرسول العلوی الموسوی الحسینی البرزنجی در اشاعۃ فی اشراط الساعۃ وحسام الدین
متقی در رسالہ خود آوردہ است کہ آنحضرت از سادات حسنی است ونام او
ونام پدر او موافق حضرت رسالت پناہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم یعنی محمد بن عبد اللہ

وتولد او در مدینه مشرفه باشد وظهور او از مکه وهجرت او بسوی بیت المقدس باشد وهمانجا وفات یابد ودر کتف او علامتی باشد چنانچه حضرت رسالت پناه را بوده ور وی او همچو ستاره درخشنده مانند ماه شب چهاردهم بود وپیشانی کشاده وبینی دراز وباریک ومیانه بینی بلند نماید وکمان ابرو باشد واو رازی ابرو وچشمهائی او فراخ باشد درمیانه دندانهائی او فرقی باشد یعنی سخت متصل نباشد رنگ او گندم گون وچشم او چشم نبی اسرائیل باشد یعنی در عرض وطول وبه رخساره راست آنحضرت خال سیاه باشد وهمچنین بر کف دست راست نیز باشد ودرمیان هردو زانوئی او کشادگی وبعدی باشد وانبوه رشین باشد وچشمهائی او سرمه رنگ خلقی باشد ووقت ظهور چهل ساله باشد وصاحب کرامات مخصوصه باشد از انجمله آنست که چون از وی علامتی بردعوائی او بطلبند اشاره به پرنده بکنند بیا بیاید وبر دست او به نشیند وچون شاخی خشک در زمین به نشاند فی الحال سبز وبرگ دار شود وهر قلعه وحصاری که متوجه کشادن وی گردد همین که تکبیر گوید دیوارها خود بیفتد وبر سر او ابری باشد که دران فرشته ندا کند که مهدی ست او را بیعت کنید وبروایتی آوازش از مشرق تا مغرب شنیده شود چنانچه هر که در خواب بوده باشد بیدار شود وبر سر لشکر او حضرت جبرئیل باشد ودر مدار لشکر او حضرت میکائیل علیهما السلام وسه هزار فرشته برای مدد او ملازم باشند ودر زمان او گوسپند با گرگ بچرد وکودکان با مار وکژدم بازی کنند

وزمین خزینه هائی خود مثال ستون زر و نقره بیرون اندازد و در زمین برکت
پیدا آید که یک دانه نهصد بر دید و دلهائی مردمان چنان غنی کنند که فقیری را
نیابند تا زکوة قبول کند و علاماتی که پیش از ظهور آنحضرت در عالم پیدا گردد
یکی آنکه سیدی بیگناه هاشمی میان حجر اسود و مقام ابراهیم کشته شود و دیگر آن
که پیش از ظهور مهدی مردی از اهلبیت بیرون آمد به مشرق تا یکسال و شش ماه
تیغ بر دوش خود دارد و قتل کند بعد از ان متوجه شود به بیت المقدس و قبل از
رسیدن بیت المقدس بمیرد و نیز پیش از ظهور او امیری باشد که نام سفیانی
باشد از اولاد سفیان بن حارث برای طلب مهدی عم لشکر عظیم بفرستد و در مدینه
از آن محمد هر که را یابند اسیر سازند و بسیاری از مردان بنی هاشم و زنان ایشان را
بقتل رسانند و امام مهدی ع از آنجا بمکه بیاید و لشکر سفیان متوجه بمکه گردد چون
در محلی برسد که نام آن محل بیدا است در میان مکه و مدینه تمام لشکر او
در زمین فرو رود و دو کس سلامت بمانند یکی خبر بد برائی سفیان برود دوم
خبر خوش برائی مهدی ع در مکه آرد و بعد از ان مردمان بیعت وی کنند و مهدی ع
باز از مکه برائی جنگ سفیانی بیرون آید آخر کار سفیانی را ذبح کند دیگر آنکه
دیهی باشد که نام آن دیه خرستا باشد بجانب شهر که نام ان شهر غوطه باشد
در زمین شام آن تمام در زمین فرو رود و دیگر آنکه در غرهٔ ماه رمضان
خسوف ماه شود و در پانزدهم کسوف آفتاب شود که گاهی نشده است

و بروایتی دو بار خسوف قمر شود در یک ماه دیگر آنکه فتنه در مدینه واقع شود که سنگهای زیت که در مدینه اند غرق خون گردند و خلق از مدینه بیرون روند مقدار دو فرسنگ بعد از ان مهدی بیرون آید دیگر بادشاه شام و بادشاه مصر جنگ کنند که اهل شام چند قبیله اهل مصر را اسیر کنند و دیگر از جانب مشرق مردی پیدا شود همراه بر جهائی سیاه باشد با لشکر بسیار برائی اعانت مهدی دیگر آنکه اهل مصر بر طرف شام بروند دیگر آنکه تاریکی در عالم پیدا شود چنانچه دود باد و ده دیگر آنکه پیش از مهدی مردمان هر یکی از فرزندان امیر المومنین علیه السلام جمع شوند و بیعت کنند بانکه او لائق بیعت نباشد پس کشته شود یا بمیرد بعد از ان مهدی ظهور کنند

فصل در بیان خبرهای که واقع شود از اول خروج حضرت امام مهدی علیه السلام تا آخر وفات آنحضرت علیه السلام

یکی آنست که ازبکه مشرفه خروج کند در محرم روز عاشوره بعد عشاء در تاریخی بعد از آنکه دویست و چهار سال به هزار رگذرد جلال الدین سیوطی آورده که از اثار چنین معلوم شده و حق آنست که ظهور آنحضرت بخبر خدا دیگر نمید اند والله اعلم بالصواب و در فصل الخطاب بروایتی از حضرت امام رضا پرسیدند که ظاهر خواهد شد مهدی از زیت شما حضرت فرمود که بروایت ائمه اهلبیت مثل مهدی مثل قیامت است نمی داند او را مگر حق تعالی و یکایک ظاهر شود حکم بعدل و انصاف کند و از تهامه بیرون آید با وی صحیفه باشد که در ان اسامی

وشہرہای ایشان باشد وپیش او علمی باشد کہ وقت خروج او منتشر گردد وجدا او
گویا گرداند خدا ان علم کشادہ را وبزبان فصیح ندا کند بیرون آئی ای ولی خدا
ومر مہدی را سیفی بغلف باشد ووقت ظہور آنحضرت خود از غلاف بیرون آید
وبزبان فصیح بگوید ظاہر شو ای ولی خدا پس بیرون آید وقائم کند حدود خدا
وبر یمین او جبرئیل وبر یسارش میکائیل باشد خوشا حال کسیکہ بہ سعادت
ملازمتش فائز گردد ختم شد کلام فصل الخطاب وسیصد وسیزدہ اشراف قوم بعدد
اہل بدر او را بیعت کنند در میان رکن ومقام ابراہیم علیہ السلام وبا حضرت
امام مہدی علیہ السلام برق حضرت رسالت پناہ صلعم از صوف سیاہ چہار گوشہ
بودہ باشد ہرگز بعد از وفات آنحضرت علیہ السلام او را کسے برپا نکردہ تا زمان
مہدی واو او را برپا کند وبران رایت نقش بر طریق علم نوشتہ باشد
البیعۃ للہ یعنی بیعت برای خدا ہست وصاحب برق شخصی باشد کہ نام او شعیب
بن صالح التمیمی اندک ریش باشد وبا مہدی پیراہن وتیغ حضرت رسالت باشد
چون نماز عشاء گذاردہ بر منبر برآید خطبہ دراز بخواند وخلق را دعوت سوئے
طاعت خدا ورسول خدا بکند وناصران ویاری دہان مہدی بیشتر از کوفیان
واہل یمن وابدال شام باشند ودنیا را مالک شود چنانچہ ذوالقرنین وحضرت
سلیمان علیہما السلام مالک شوند وتمام عرب وعجم مسلمانان او را اطاعت کنند
نے جنگ ودر حدیث آمدہ کہ چہار کس تمام زمین را مالک شدند دو کس از

کافران لمرد و بخت نصر و مالک خواہد شد از زمین را شخص پنجم از اہل بیت من
یعنی مہدی علیہ السلام و علامت شناختن لشکریان او چون با دشمن خلط شود
لفظ امت امت باشد یعنی ہر کہ این لفظ را بگوید معلوم شود کہ از لشکریان مہدی
است و مدت سلطنت او ہفت سال باشد و در روایتی مشہور عالم را بعدل
خویشتن پر کند و خزینہا کہ در زیر کعبہ مدفون است در زمان او بیرون آید
و مال را برابر قسمت کند غنی را و فقیر را برابر بدہد و ہمہ را یکسان بہ بیند
و لشکر جانب ہند بفرستد و گنجہائی ہند را در آرایش بیت المقدس
صرف کند و ملوک ہند را در گردن ایشان طوق نہادہ پیش او بیارند و بسیار
شہرہا و قلعہا در زمان او فتح شود خصوصًا این شہر اول قسطنطنیہ دوم رومیہ
سوم قاطع چون برائی فتح کنار دریا برسد بیرق خود در زمین قسطنطنیہ فرو کند
تا وضو کند برائی نماز فجر آب از و دور رود و دور برود و این دنبال آب کند
تا بکنارۂ دیگر برسد بیند کہ تمام دریا خشک شدہ لشکر خود را آواز دہد ہمہ لشکر
در زمین خشک بگذرد چنانچہ بنی اسرائیل در زمان موسی از دریا گذشتند
بعد از ان مقابل قسطنطنیہ شود و تکبیر بگوید دیوارہای قلعہ از ہم بپاشند
و آنگہ شہر فتح کند پس جانب شہر رومیہ کہ در وی صد بازار ہست و در ہر بازاری
صد ہزار دوکان متوجہ شدہ چہار تکبیر بگوید فتح شود و سی صد ہزار کس را
بکشد و درین شہرہا از خزاین بیت المقدس تابوت کہ در سکینہ بود چنانچہ

در قرآن شریف وار داست قوله ان یاتیکم التابوت فیه سکینة من ربکم
و بقیة مما ترک آل موسی و آل هارون و در این تابوت بروایتی مائده بنی اسرائیل
و پارچه های لوح توریت و حلیه سیدنا آدم و عصا موسی و منبر سلیمان صلوات الله
علیهم و نزد بعضی من که بر بنی اسرائیل نازل شده بود سفید تر از شیر همه این
چیزها را از شهر رومیه بدر کنند پس چون یهود ان تابوت را ببینند جمله
اسلام آرند مگر اندکی از اینها بعد از ان بطرف شهر قاطع که بر کنار دریای
سبز که گرداگرد او بناست متوجه شود طول آن شهر هزار میل و عرض او
پانصد میل و او را سیصد و شصت دروازه اند و در هر دروازه هزار
جنگجو آن شهر را نیز بچهار تکبیر فتح کند بعد از ان در بیت المقدس قرار گیرد
و خبر بیارند که دجال بیرون آمد متوجه بیت المقدس شود و مسلمانان را
گرد کند قحط سخت پیدا شود که مردمان زه کمان را بخورند و به تسبیح و
تهلیل و تکبیر زنده باشند هم درینحالت حضرت عیسی علیه السلام فرود آید بوقت
صبح روز جمعه چون مهدی ایشان را شناسد گوید پیش شو امامت کن حضرت
عیسی گوید این نماز برای تو اقامت کرده شده تو کن پس آن نماز را
حضرت عیسی دنبال مهدی علیه السلام بگذارد چون از نماز صبح فارغ شود
حضرت عیسی فرمان کند که دروازه های شهر باز کنند چون در باز کنند
نظر دجال بر عیسی بیفتد بگدازد چنانچه نمک در آب می گدازد پس

حضرت عیسی ورا زخم بزند و بکشند و او را هلاک گردانند بعد ازان حضرت
امام مهدی علیه السلام وفات یابد و عیسی بعد ازان تا چهل سال
بادشاهی بکند همچو بادشاهی حضرت امام مهدی علیه السلام بعد ازان یاجوج
و ماجوج پیدا شوند با لشکری بحید که از فرزندان حضرت آدم باشند
کوچک ایشان یک شبر باشند و بزرگ ایشان سه شبر باشند عالم را خراب
کنند و حضرت عیسی را بر کوه طور حصر کنند با شدت تمام پس خدای تعالی
مسلمانان را از شر ایشان خلاص کند و ایشان را هلاک کند چنانچه تفصیل
این قصه و حالات در کتب احادیث مذکور و مرقوم است بعد ازان
دابة الارض پیدا شود بعد ازان آفتاب از مغرب طلوع کند
بعد ازان در توبه بسته شود و قرآن از میان برداشته شود و کعبه را
اهل حبشه ویران کنند بعد ازان قیامت قائم گردد و الله اعلم یسئلونک
عن الساعة ایان مرسها عنهم انت من ذکراها الی ربک منتهاها و حضرت امام
مهدی آخر ائمه هدی است که مشهور به دوازده امام اند و فی صحیح البخاری
فی اواخر کتاب الاحکام فی آخر باب الاستخلاف قبل کتاب التمنی فی اواخر الربع
الرابع من الصحیح حدثنا محمد المثنی حدثنا شعبة عن عبد الملک سمعت جابر بن سمرة
قال سمعت النبی یقول یکون اثنا عشر امیرا فقال کلمة لم اسمعها فقال ابی انه صلی الله
علیه و آله وسلم قال کلهم من قریش و فی روایة قال النبی لا یزال امر الناس ماضیا

ما ولیهم اثنا عشر رجلا ثم تکلم النبی بکلمة خفیت علی فسالت ابی ماذا قال رسول الله فقال
قال کلهم من قریش هذاه روایة البخاری والمسلم وفی اخر لمسلم قال انطلقت الی
رسول الله ومعی ابی فسمعته یقول لا یزال هذا الدین عزیزا منیعا الی اثنی عشر خلیفة
فقال کلمة اخفیها عن الناس فقلت لابی ما قال فقال قال کلهم من قریش وفی اخری
لا یزال الاسلام عزیزا ولی اثنی عشر خلیفة ثم ذکر مثله وفی روایة ابی داود
رحمه الله قال سمعت رسول الله یقول لا یزال هذا الدین عزیزا ولی اثنا عشر خلیفة
قال وکبر الناس وضجوا ثم قال کلمة خفیفة وذکر الحدیث ومن مسند ابی حنیفه ابیه
قال کنت مع ابی عند النبی فقال لا یزال امر امتی صالحا حتی یمضی اثنا عشر خلیفة ثم
قال کلمة وخفض لها صوته فقلت لعمی وکان امامی ما قال یا عمی قال نبی کلهم من
قریش در بخاری حدیث شریف آورده که امر امت من قائم ماند تا که دوازده
امیر شوند وهمه از قریش باشند ودر کثیر از احادیث آمده که دین غالب وعزیز وباصلاح
باشد تا که دوازده خلیفه وامیر باشند عفیف الدین کازرونی شارح صحیح بخاری
دران سه اقوال نقل کرده یکی آنکه این حدیث بطریق مدح نیست بلکه اشاره است
که سلطنت این دوازده کس مستقیم باشد ودران خلفاء بنی امیه را شمار کرده
وقولی دیگر آنست که بعد از وفات حضرت امام مهدی آخر الزمان دوازده کس
امیر شوند پنج کس از اولاد امام حسن مجتبی وپنج کس از اولاد امام حسین شهید کربلا
وآخرین ایشان وصیت خلافت بمردی از اولاد حضرت امام حسن علیه السلام بکنند

و وفات یابد بعد از آن آن مرد بمیرد و پسرش قائم مقام او باشد و همه هادی مهدی
باشند و قول ثالث اینست که تا آخر دنیا و قیام قیامت دوازده کس باشند
که عمل بحق و صواب کنند هر چند علی التوالی نباشند بلکه درمیان ایشان زمانه بعضی
ظالمان هم باشد و در فصل الخطاب از حضرت امام جعفر صادق علیه السلام نقل کرده
که حضرت فرمود که ازما اثنا عشر مهدی و هادی مضی ستة و بقی ستة و یصنع اشد
عزوجل فی السادس ما احب یعنی از مایان دوازده مهدی و امامان هادی اند که
شش از ایشان گذشتند و شش باقی ماندند و خدا تعالے خواهد کرد با ششم
که آن آخر دوازدهم ائمه هدی است آنچه دوست میدارد و این اشاره
بحضرت امام مهدی است یعنی دین متین کما هو حقه از وی ظاهر خواهد شد
پس بر این تقدیر دوازده امام علیهم الصلوٰة والسلام اول ایشان حضرت
امیر المومنین علی مرتضیٰ ع دویم امام حسن مجتبیٰ ع و سیوم امام حسین ع شهید کربلا
و چهارم علی بن الحسین زین العابدین پنجم حضرت ابوجعفر محمد الباقر و ششم
ابو عبد اللہ جعفر الصادق و هفتم ابو الحسن موسی الکاظم و هشتم ابو الحسن علی بن
موسی الرضا و نهم ابوجعفر محمد تقی الجواد و دهم ابو الحسن علی الهادی محمد نقی الزکی
و یازدهم ابو محمد الحسن بن علی العسکری و دوازدهم امام الزمان خلیفة الرحمان
حضرت امام مهدی علیهم الصلوات والسلام اجمعین خاتمه در بیان
فضیلت و ثواب زیارات ائمه اطهار علیهم السلام

وانچه درین باب بروایات علمار امامیه در فصل الخطاب آورده است

از حضرت امام جعفر صادق روایت است که آنحضرت فرمود هر که زیارت کند از
ائمه اطهار را پس گویا که زیارت کند رسولخدا را وانچه ثواب در زیارت رسولخدا
است همان ثواب در زیارت ائمه هدی ست و حضرت امام رضا فرمود اگر
میخواهی که ملاقات کنی باخدا در حالیکه نباشد ترا گناهے و پاک شوی از گناه
پس زیارت کن امام الحسینؑ را و اگر گریه کنی بر حسینؑ و اشک از چشمان بر خسارهٔ
تو جاری شوند به بخشد خدا تعالے همه گناهان ترا و اگر می خواهی که حاصل شود
ترا ثواب کسانیکه با حضرت امام حسین شهید گشتند از اهل بیت وے که
شبیه و نظیر خود نداشتند بر روئی زمین پس هر گاه که یاد کنی ایشان را بگوی کاشکی
همراه ایشان در کربلا بودمی و شهید گشتمی و بمقصد خود فائز شدمی یالیتنی کنت
معهم فافوز فوزاً عظیما و برائی نصرت آنحضرت چهار هزار فرشته بزمین فرود آمدند
و اجازت قتال نیافتند پس نزد قبر شریف آنحضرت غبار آلوده پراگنده مو
نشسته اند تا قیام حضرت امام مهدیؑ رضی الله عنه و وقت خروج امام مهدی
رضی الله عنه از اوان و انصار او خواهند شد و در فضیلت زیارت حضرت
امام رضا از رسولخدا روایت است که فرمود عنقریب است دفن خواهد شد
پارهٔ از گوشت من در زمین خراسان هر مغمومی و مکروبی زیارت کند اورا
دور کند خدا کرب و غم وی و هر گناهگاری که زیارت کند اورا حقتعالے

گناہاں ش را بہ بخشد فی فضل الخطاب عن الرضا انہ قال من شد رحلہ الی زیارتی
استجیب دعاءہ وغفرت ذنوبہ من زارنی فی تلک البقعۃ کان کمن زار رسول اللہ
وکتب اللہ تعالے لہ ثواب الف حجۃ مبرورۃ والف عمرۃ مقبولۃ وکنت انا و
ابائی شفعاءہ یوم القیمۃ وہذہ البقعۃ روضۃ من ریاض الجنۃ ومختلف الملائکۃ
لایزال فوج ینزل من السماء وفوج یصعد الی ان ینفخ فی الصور وعن الرضا
من زارنی وہو علی غسل خرج ذنوبہ کیوم ولدتہ امہ وعن الرضا من اتی
عارفا بحقی غفر اللہ ما تقدم من ذنبہ وما تاخر وعن الرضا من زارنی فی
غربتی کان معی فی درجتی یوم القیمۃ مغفورا لہ وعن علی بن محمد بن الرضا انہ قال
من زار الرضا ما اصابہ فی طریقہ قطرۃ من السماء حرم اللہ جسدہ علی النار وعن
علی محمد بن الرضا انہ قال من کانت لہ الی اللہ عز وجل حاجۃ فلیزر قبر جدی الرضا
وہو علی غسل ولیصل عند راسہ رکعتین ولیسال اللہ تعالی حاجتہ فانہ یستجاب
لہ ما لم یسئل فی ماثم او قطیعۃ رحم وان موضع قبرہ لبقعۃ من بقاع الجنۃ لا یزورہا
مومن الا اعتقہ اللہ تعالی من النار وادخلہ دار القرار وقیل للرضا علمنی قولا ابلیغا کاملا
اذا زرت واحدا منکم فقال اذا اتیت الی الباب فقف واشہد الشہادتین
وانت علی غسل واذا دخلت ورایت القبر فقف وقل اللہ اکبر اللہ اکبر ثلثین
مرۃ ثم امش قلیلا وعلیک السکینۃ والوقار وقارب بین خطاک ثم قف وکبر اللہ
عز وجل ثلثین مرۃ ثم ادن من القبر وکبر اللہ عز وجل اربعین مرۃ ثم مائۃ مرۃ

ثم قل السلام علیک یا اہلبیت رسالہ ومختلف الملائکہ ومہبط الوحی وحاکم الامر المنتہی وخزان العلم ومنتہی الحلم ومعدن الرحمۃ واصول الکرم وقائد الامم وعناصر الابرار ودعائم الاخیار وابواب الایمان وامنار الرحمن وسلالۃ النبیین وعترۃ صفوۃ المرسلین صلعم ورحمۃ اللہ وبرکاتہ السلام علی ائمۃ الہدی ومصابیح الدجی واعلام التقی وذوی الحجۃ الہدی ورحمۃ اللہ وبرکاتہ السلام علی محل معرفۃ اللہ تعالی السلام علی مساکن ذکر اللہ تعالے ومساکن برکۃ اللہ تعالے ومعدن حکمۃ اللہ تعالے وحفظۃ سر اللہ تعالے عزوجل وحملۃ کتاب اللہ تعالے عزوجل وورثۃ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم ورحمۃ اللہ وبرکاتہ السلام علی الدعاۃ الی اللہ عزوجل والادلاء علی مرضاۃ اللہ عزوجل والمطہرین لامر اللہ عزوجل ونہیہ والمخاطبین فی توحید اللہ سبحانہ ورحمۃ اللہ وبرکاتہ انی مستشفع الی اللہ عزوجل بکم ومقدمکم امام طلبتی وارادتی ومسالتی وحاجتی اشہد اللہ سبحانہ وتعالے انی مومن بسرکم وعلانیتکم وانی ابرا الی اللہ عزوجل من عدو ال محمد من الجن والانس وصلی اللہ علی محمد وآلہ الطاہرین وسلم تسلیما وابن ادواب بزیارت ائمہ اطہار علیہم السلام صاحب فصل الخطاب نقل کردہ و فی الصواعق اخرج الشیخ من جملۃ حدیث طویل یا ایہا الناس ان الفضل والشرف والمنزلۃ والولایۃ لرسول اللہ وذریتہ فلا یذہبن بکم الاباطیل النبی ذریتی وہم الیہ وسیلتی ارجو بہم اعطی غدا بیدی الیمن صحیفتی سے از مشرق تا بمغرب امام آپ

علی و آل و مار اتمام دست * اللہم بلغ صلاتی و سلامی الی جناب نبیک و آلہ الاطہار و جعل مودتہم فی قلبی یوم القیمہ سببا لاجارتی من النار فانک تعلم ان ولاہم فی قلبی مکنون و قلبی لولا ہم مشحون و ہذا عندک وسیلتی و للنجاۃ من الدرکات حیلتی و ارجو بمحبۃ العترۃ الطاہرۃ و الحجۃ الساطعۃ الفوز بما فی اقصد الدنیا و الاخرۃ من النیل بالدرجات الرفیعہ و الوصول الے المقامات المنیعہ انک علی کل شیء قدیر و بالاجابۃ جدیر آمین آمین آمین

الٰہی بحق بنی فاطمہ اگر دعوتم رد کنی ور قبول		کہ بر قول ایمان کنی خاتمہ من و دست و دامان آل رسول

الحمد للہ رب العالمین والصلوۃ والسلام علی سید المرسلین وآلہ الطاہرین کہ اصل کتاب وسیلۃ النجات فارسی یہاں پر ختم ہوگئی آیندہ صفحہ سے ترجمہ ہی متن اور حاشیہ پر تحریر ہوگا

فقط

ولیعہدی کو قبول کیا مامون نے دوسرے دن بڑی مجلس ترتیب دی اور
حضرت کے واسطے کرسی اپنی کرسی کے پہلو مین بچھائی اور اشرافون کو اور
سیدون کو اور عالمونکو جمع کیا اور پہلے اپنے پسر عباس کو حکم کیا اوسنے
آپکی بعیت کی بعد اوسکے سب لوگون نے بعیت کی اور بہت سے جواہر
مامون نے لوگون کو عطا کیے اور اہل لشکر کو ایک سال کی تنخواہ دی اور
مدح کرنیوالون کو اور شاعرونکو حکم دیا کہ امام کی شان مین قصائد کہین اور
بیشمار جواہر اونکو دیے اور منبرونکو اور فرمانون کو اور دینارونکو اور درہمونکو
آپ کے نام کے ساتھ زینت دی اور لوگون کو حکم دیا کہ سیاہ پوشی کہ اولاد
عباس کی ایجاد تھی ترک کرین اور سبز لباس پہنین اور ام حبیبہ نام ایک اپنی
دختر کا امام سے عقد کیا اور دوسری لڑکی ام الفضل کو امام محمد تقیؑ کے نام زد
کیا اور حسن ابن سہیل کی دختر سے خود نکاح کیا اور یہ سب ایک روز مین ہوا
جب دیکھا کہ روز بروز امام کے انوار علم وکمال و آثار رفعت اور جلال
لوگون پر ظاہر ہوتے ہین اور آپکی محبت خلق کے دلونمین جگہ پکڑتی ہی شعلہ
حسد کا اوسکے سینہ پر کینہ مین بھڑکا اور آپکی دفع کی تدبیر کرنے لگا روایت ہی کہ
جب آپکی بعیت منعقد ہوئی اور عید کا دن آیا مامون نے آپسے کہا کہ نماز کے
واسطے سوار ہون اور خطبہ اور نماز لوگون کے واسطے پڑھین امام نے
فرمایا تو جانتا ہے مین نے تجھسے شرط کی ہے کہ لباس حکومت پر دور سے نظر کرونگا

ہماتحتہ مین بہت طول ہوا اور
سے قبول نہین فرمایا یہانتک کی
جلال رہے گا واقف ہون حضرت
قدر اور منزلت اور رفعت اور
اطمینان حاصل ہوا اور آپکی
کرتا تاکہ لوگونکے دلون مین
آپکی بزرگی و فضل کا نظام
مامون نے کہا کہ مجھکو منظور ہے
مجھکو نماز عید اور خطبہ سے معذور رکھ

گریے حضرت دروازہ پر کھڑے ہوے اور تکبیر کہی سب لوگون نے تکبیر کہی راوی
کہتا ہے ہماری نظر مین آتا تھا کہ در و دیوار اور زمین و آسمان جواب دیتے ہین
آپکو اور تمام مرو کے باشندے گریہ و زاری اور نالہ و بیقراری کرنے لگے
یہ خبر مامون کو پہونچی فضل بن سہیل کہ اوسکا وزیر اور مشیر تھا اوسنے مامون سے
کہا کہ اگر امام علی موسی رضا علیہ السلام اسی حال سے عیدگاہ جاوینگے خدا جانے کیا
فتنہ برپا ہو اور کیا ہنگامہ قائم ہو ڈرتا ہون کیونکر سلامت رہونگا مامون
نے ایک اپنے خواص کو بھیجا آپکی خدمت مین کہ مین نے آپکو تکلیف دی اور
محنت اور مشقت مین ڈالا مین نہین چاہتا کہ آپکو مشقت اور رنج پہونچے آپ
اپنے گھر کو تشریف لیجاوین عیدگاہ نہ جاوین جو ہمیشہ نماز لوگونکو پڑھاتا ہے
بدستور پڑھاویگا امام نے اپنے موزہ منگاکر پہنے اور سوار ہوے اور پلٹے
لوگ مختلف ہوگئے اور اوس روز عید کی نماز کا انتظام درست نہوا یہ ترجمہ
ہے اوسکا جو فصل الخطاب مین ہے اور امام اون اولیاء اللہ سے ہین جنکا
تصرف زندگی مین اور بعد موت کے یکسان ہے اور کرامتین آپکی بیحد ہین لیکن
بحر ذخار سے ایک قطرہ پیش کرتا ہون آپکی کرامتون سے ہے بعد اوسکے کہ
مامون نے آپکو اپنا ولیعہد کیا جسوقت آپ اوسکی ملاقات کے واسطے تشریف
لیجاتے مامون کے دربان اور خادم آپ کا استقبال کرتے اور اوس پردہ کو
جو اوسکی محل سرا کے دروازہ پر پڑا رہتا تھا اوٹھا دیتے تھے آپ تشریف لاتے تھے

میرا حال پوچھا اور کہا قصیدہ مدارس آیات کو پڑھ مین نے حیلہ وحوالہ کیا اوسنے
امام کو بلایا آپ تشریف لائے اموں نے کہا اے ابو الحسن مین نے دعبل سے
قصیدہ مدارس آیات کو پوچھا اوسنے نہین پڑھا امام نے فرمایا ای دعبل قصید کو
پڑھو مین نے پڑھا اموں نے تعریف کی اور پچاس ہزار درہم مجکو دئیے امام نے
بہی اوسیقدر عنایت کیے مین نے عرض کیا ای سردار میرے مین چاہتا ہون کہ
حضور مجکو اپنے لباس سے کچھ مرحمت کرین تاکہ میرا کفن ہو آپ نے وہ پیراہن
جو جسم مین تہا عطا فرمایا اور ایک نہایت لطیف منسفہ دیا وہ ایک قسم کی لکڑی
ہے اور فرمایا کہ اسکو نگاہ رکھنا اسکی وجہہ سے آفات سے محفوظ رہیگا بعد اوسکے
مین عراق کو پلٹا راہ مین بعض گرد نکلے اور ہماری قافلہ کو لوٹ لیا چنانچہ میری پاس
سوائے پیراہن کہنہ کے کچہہ نرہا مجکو کسی چیز کا افسوس نہ تہا مگر آپکے عطا کیے ہوی پیراہن
اور منسفہ کا تاسف تہا اور آپکے اس ارشاد مین کہ اسکو نگاہ رکھ اسکی وجہہ سی محفوظ
رہیگا مین متفکر تہا ناگاہ دیکھا مین نے کہ ایک شخص گردون سے میرے گھوڑے پر
سوار میرا جامہ پہنے ہوے میرے برابر کھڑا ہے انتظار مین کہ سب یار اوسکے
جمع ہون اور اس شعر کو پڑھنے لگا مدارس آیات خلت من تلاوۃ اور روتا تہا
مین نے دل مین کہا تعجب ہے کہ ایک چور گردون سے اہلبیت کی محبت رکھتا ہے
مجکو طمع ہوئی کہ آپ کا پیراہن اور منسفہ مجکو ملیگا مین نے اوس سے کہا کہ یہ قصیدہ
کسکا کہا ہے اوسنے کہا تجکو اس سے کیا کام مین نے کہا اسمین ایک راز ہے میرا

ایک شخص نے بناج کے باشندون مین سے کہا ہے کہ رسولخدا کو مین نے خواب مین
دیکھا بناج مین تشریف لائے اور جس مسجد مین اوترتے ہین اوترے مین آپکے
سامنے حاضر ہوا اور سلام عرض کیا آپکے سامنے ایک طبق تھا برگ خرمہ کا بنا ہوا
تر خرمون سے بھرا ہوا رسولخدا نے ایک مٹھی بھر کے خرمے اوسمین سے مجھکو
عنایت کیے مین نے اونکو شمار کیا سترہ تھے مین نے تعبیر یہ کی بعد دہر خرمے کی
ایک سال زندہ رہونگا جب بعد بیس دن کے مین نے سنا کہ حضرت امام رضا
اوس مسجد مین اوترے ہین فوراً مین اونکی خدمت مین حاضر ہوا مین نے
اونکو اوسی جگہہ مین پایا جہان رسول اللہ کو دیکھا تھا ایک طبق اوسی طرح کا اونکے
سامنے رکھا ہوا مین نے سلام کیا آپنے جواب دیا اور قریب اپنے بلایا اور
مٹھی بھر خرمے مجھکو عطا فرمائے شمار کیا مین نے سترہ تھے عرض کیا مین نے
اے ابن رسول اللہ مین اس سے زیادہ خرمے چاہتا ہون فرمایا اگر رسول اللہ زیادہ
تجھکو دیتے مین بھی دیتا اور آپکی کرامات سے ہے ٹھگون نے کرمان کی راہ مین
ایک سوداگر کو برف مین پکڑا اور دہن کو برف سے بھر دیا زبان اوسکی
کام سے جاتی رہی اسانی سے بات نہ کرسکتا تھا جب خراسان مین وہ پہونچا
سنا کہ امام رضا علیہ السلام نیشاپور مین ہین اپنے دل مین کہا کہ وہ اہلبیت نبوت
سے ہین اونکے پاس جاؤن شاید اسکا علاج کرسکین رات کو خواب مین
دیکھا کہ امام رضا کے سامنے مین آیا اور شفا طلب کی فرمایا کہ کمونی اور صعتر

جب مکہ معظمہ مین پہونچا امام رضا علیہ السلام کے پاس خط بھیجا اور اوسکے ساتھ
کچھ اشیا بطور تحفہ کے روانہ کیے اور اوسمین یہ لکھنا بھول گیا کہ توب ملحم مین کہ ایک
قسم کا کپڑا ہے احرام جائز ہے یا نہ باوجودیکہ اسکا دریافت کرنا دل مین تھا کچھ دیر
نہوئی تھی کہ قاصد آیا اور میرے خط کا جواب لایا اوسکے آخر مین امام علیہ السلام
نے لکھا تھا کچھ باک نہین ہے اگر احرام باندھنے والا جامہ ملحم پہنے ترجمہ شعر
اولیاء اللہ اطفال حق ہین اے پسر حاضر اور غائب مین خوب باخبر ہین اور کرامات
امام سے ہے راوی کہتا ہے کہ ایکدن امام رضا علیہ السلام کے ایک باغ مین مین تھا
اور آپ سے باتین کرتا تھا ناگاہ ایک چڑیا آئی اور آپکے سامنے زمین پر گر پڑی
اور چلاتی تھی اور تڑپتی تھی امام نے فرمایا جانتے ہو یہ چڑیا کیا کہتی ہے مین نے کہا
اللہ اور اللہ کا رسول اور اوسکے رسول کا فرزند بڑا جاننے والا ہے فرمایا یہ کہتی
ہے میرے گھر مین ایک سانپ آیا ہے اور چاہتا ہے میرے بچونکو کھا جاوے
اوٹھ اور اوس گھر مین جا اور سانپ کو مار مین اوٹھا اور اوس گھر مین آیا
دیکھا مین نے کہ ایک سانپ گرد اوسکے گھومتا ہے مین نے اوسکو مارا اور آپ کی
کرامتون سے ہے کہ مامون نے جب اونپر خلافت کو پیش کیا اور اونھون نے
قبول نکیا دو مہینے گذرے اور مبالغہ حد سے گزرا اور نوبت ڈرانے اور
دھمکانے کی آئی امام نے قبول کیا اور اوسمین ایک فصل لکھی اور اوسکے آخر مین
لکھا جفر اور جامعہ دلالت کرتے ہین اسکی ضد پر مین نہین جانتا کیا کرتا ہے وہ ہمارے ساتھ

آخر دن مین اور زہر ملایا گیا آب انار مین اور آپ کو پلایا گیا اور امام یافعی
کی تاریخ مین ہے امام رضا کو زہر دیا گیا پانچوین ذیحجہ کو اور کہا گیا ہے سترھوین
ذیقعدہ کو سنہ دو سو تین مین اور کہا گیا ہے ماہ صفر کے آخر دن مین
سنہ دو سو دو مین شہر طوس مین اور نماز پڑھی اوپر مامون نے اور دفن کیا
اونکو اپنے باپ رشید کی قبر کے متصل اور تھا سبب وفات انکا قول راویون کا
یہ کہ انگور کہائے بہت اور کہا گیا ہے بلکہ وفات کی زہر سے وفات آپکی ولایت
طوس مین ہوئی اور قبر آپکی حمید ابن قحطبہ طائی کے گھر مین اوس مقبرہ مین جسمین
ہارون رشید ہے ہوئی جمعہ کے دن اکیسوین رمضان کو سنہ دو سو دو مین
وفات پائی اور تاریخ یافعی مین پانچوین ذیحجہ ہے اور بعض کے نزدیک سترھوین
ذیقعدہ سنہ دو سو تین مین اور بعض کے نزدیک آخر ماہ صفر مین وفات کی اور
آپکو انار اور انگور مین زہر دیا جیسا کہ شواہد النبوت مین ابو صلب سے نقل کیا ہے
کہ مامون نے اپنے غلام کو امام کے بلانیکو بھیجا اور آپ مامون کے پاس تشریف
لائے مامون کے سامنے میوہ کے طبق رکھے تھے اور خوشہ انگور کا ہاتھ مین
لیے وہ کہاتا تھا جب امام کو اوسنے دیکھا اپنی جگہ سے اوٹھا اور آپ سے
معانقہ کیا اور آپکی پیشانی پر بوسہ دیا اور بٹھایا اور وہ انگور کا خوشہ آپکو دیا
اور کہا اے ابن رسول اللہ اس انگور سے اچھا انگور آپ نے دیکھا ہے امام نے
فرمایا اچھا انگور بہشت کا ہے مامون نے کہا اسکو کھاؤ امام نے فرمایا معاف رکھ

نواں باب بیان احوال
امام عباد و معدن ارشاد و
نجم الاقطاب و الاوتاد و
حضرت امام ابو جعفر محمد بن
علی جواد علیہ السلام مین
اسم مبارک محمد تھا اور مشہور
کنیت ابو جعفر ہے جیسا کہ نام اونکا
موافق امام محمد باقر علیہ السلام کے
نام کے ہے اسیوجہ سے آپکو
ابو جعفر ثانی کہتے ہین اور بعضنے
ابو علی بھی کہا ہے اور متروک ہے
اور مشہور لقب آپکا تقی اور جواد
ہے اور مختار اور مرتضی اور
اور قانع اور عالم اور مجتبی اور
بھی ہین فضل ولادت آپکی
جمعہ کے دن دسوین رجب سنہ
ایک سو پچانوے ہجری مین ہے اور والدہ
آپکی کا نام ام ولد ہین اور نام اونکا
خیزران اور بعضنے سبیکہ کہا ہے

جمعہ کے دن اکیسوین ماہ رمضان سنہ دو سو تین ہجری مین واقع ہوئی اور آپکی
عمر شریف سے انچاس سال اور چھ ماہ گذرے تھے اپنے پدر بزرگوار کے ساتھ
انتیس برس دو مہینے زندگانی کی اور ایام امامت اونکے بیس برس اور
چار مہینے تھے اور دوسری سند سے روایت کی ہے کہ وفات آپکی ماہ صفر
سنہ دو سو تین مین تھی اور اوسوقت عمر شریف باون برس کی تھی اور دوسری
روایت مین پچپن برس کی یہ علمائی امامیہ کے اقوال ہین حلیہ مبارک آپ کا
رنگ آپکا مائل بہ سیاہی تھا مثل رنگ پدر بزرگوار حضرت موسی کاظمؑ کے
چنانچہ نقل ہے کہ ایک دن غسل کے واسطے حمام مین تشریف لائے حمامی
آپکو اشیاء غسل خرید کرنیکو بازار مین گیا اتفاقاً اوسوقت ایک اور شخص حمام
مین آیا اور چاہا کہ غسل کرے حضرت کو سمجھا کہ حمامی ہین کہا اوٹھ مجھکو نہلا دے
حضرت اوٹھ کھڑے ہوے چونکہ طریق غسل سے واقف نتھے وہ حضرت پر
غصہ کرتا تھا اور کلمات ناسزا کہتا تھا آپ فرماتے تھے کہ مین ناواقف ہون
معاف کر اس درمیان مین حمامی آیا اور اوسنے کہا یہ علی موسی رضا ہین وہ شخص
ڈر کر آپ کے قدمون پر گر پڑا اور عرض کیا قصور معاف ہو امام نے فرمایا
یہ سب خدا کیجانب سے ہے کیون نہ ہم مین کوئی علامت رکھدی کہ ہر چھوٹا
بڑا پہچان لیتا اور امام کے پانچ فرزند تھے محمد اور حسن اور جعفر اور ابراہیم
اور حسین اور اولاد اونکی فقط بڑے فرزند امام محمد تقی سے باقی رہی ہے

کے مکر والون سے یقین یہ اقوال علماء امامیہ کے ہین اور حضرت امام علی موسیٰ رضا کی
اولاد امام محمد تقی سے باقی رہی ہے اسواسطے کہ حضرت امام علی موسی رضا کے دو
فرزند تھے ایک کا نام موسی اور دوسرے امام محمد تقیؑ اور ایک دختر فاطمہ موسی کا
عقب نہین رہا اور بکمال علم اور ادب اور فضل کے وجہ سے جو امام محمد تقیؑ کو حاصل تھا
بچپن مین ماموں آپ کا دل سے فریفتہ ہوا اور ام الفضل اپنی دختر کو آپکو دیا اور آپ کے
ساتھ مدینہ منورہ روانہ کر دیا اور ہر سال ہزار ہزار درہم اونکو بھیجتا تھا اور بعد
وفات اپنے والد امام علی موسی رضا کے آپ چودہ برس کی عمر مین بغداد کی بعض
گلیو نمین ایک گروہ اطفال کے ساتھ کھڑے تھے اتفاقاً ماموں بقصد شکار باہر
جاتا تھا اوسطرف گذرا سب لڑکے راستہ سے بھاگ گئے اور آپ اپنی جگہ پر کھڑے
رہے جب ماموں قریب پہونچا آپکو دیکھا اللہ تعالے نے اونکے واسطے دلو نمین
قبول عظیم دیا تھا ماموں کھڑا ہو گیا اور پوچھا اے لڑکے تو دوسرے لڑکو نکے
ساتھ کیون نہ چلا گیا راہ سے آپ نے جواب دیا اے ماموں راستہ تنگ نہین کہ
مین ہٹجاتا اور تیرے واسطے کشادہ کر دیتا اور مجھپر کوئی جرم بھی نہین ہے کہ ڈر سے
بھاگ جاؤن اور تجھپر مجکو یہ حسن ظن ہے کہ بے جرم کے کسیکو آزار نہ دیگا ماموں کو
آپکی صورت اور کلام کرنا نہایت اچھا معلوم ہوا پوچھا تمہارا نام کیا ہے فرمایا
محمدؑ پوچھا کسکے لڑکے ہو فرمایا کہ امام رضا علیہ السلام کا فرزند ہون ماموں نے
آپ کے والد کے واسطے دعائے رحمت اور خدا کے راضی ہونیکی کی اوسطرف

ظالم پر زیادہ سخت ہی اوسکے روز ظلم سے مظلوم پر اور فرمایا ہے علمائی غربا ہین اسواسطے کہ جاہل ونمین بہت ہین اور فرمایا ہے مصیبت پر صبر کرنا مصیبت ہے اوس شخص پر کہ دوسرے پر مصیبت ہونے سے خوش ہوتا ہے ترجمہ اشعار توکیا جانتا ہے ذوق صبر اے شیشۂ دل علی الخصوص صبر واسطے اوس نقش جنگل یعنی حسین کے بیان مراد حسن ازلی ہے سات برس ایوب با صبر و رضا بلا مین خوش تھا خدا کے مہمان کے ساتھ چاند کو صبر منور رکھتا ہے تمام شب صبر بھول کو نیز خوشبو ضرور رکھتا ہے فرمایا جو شخص فاسق و فاجر سے امید رکھتا ہی کمتر سزا اوسکی بھر دم رہتا ہے اور مقصد کو نہ پہونچا اور فرمایا ہے دو شخص ہمیشہ بیمار ہین صحیح اور تندرست کہ پرہیز کرے اور بیمار کہ پرہیز نکرے

فصل امام کے کشف وکرامات کے بیان مین

کرامتین آپکی بیشمار ہین اونمین سے ہے کہ جب ماموں نے اپنی دختر ام فضل کو آپکے نکاح مین دیا آپ کے ہمراہ کر دیا تھا کہ مدینہ منورہ لے جاوین جب کوفہ مین پہونچے آخر دنمین قیام فرمایا اور اوس مسجد مین اوترے کہ جسکے صحن مین بیر کا درخت تھا کہ اوسوقت تک نہ پھلا تھا امام نے کوزہ پانی کا منگایا اور اوسکی جڑ مین ڈالا اور وضو کیا بعد اوسکے لوگونکے ساتھ نماز مغرب کی پڑھی بعد اوسکے باہر نکلتے وقت اوس درخت کے نیچے پہونچے تازے پھل اوسمین لگے تھے شیرین اور بے دانہ لوگون نے اوسکو تبرکاً لیا اور کھایا اور کرامات امام سے ہے کہ ایک شخص نے

مین نے اونکو قسم دی اوس خدا کی کہ جسنے تمکو وہ قدرت دی ہے جو مین نے دیکھی
مجھسے کہو تم کون ہو فرمایا کہ مین محمد بن علی بن موسی بن جعفر ہون جب صبح
ہوئی مین نے یہ حال اون لوگون سے جو میرے پاس آتے جاتے تھے بیان کیا
یہ خبر حاکم شام کو پہونچی مجکو متہم کیا کہ تو پیغمبری کا دعوی کرتا ہے مجکو قید کیا اور
اپنے ساتھ بیابنک لائے راوی کہتا ہے کہ مین نے والی شام کو اوس متہم کا
حال ظاہر کیا اوسنے میرے رقعہ کی پشت پر لکھا کہ ایسا شخص کہ ایک رات مین اوسکو
شام سے کوفہ مین لیگیا اور کوفہ سے مدینہ مین اور مدینہ سے مکہ مین اور مکہ سے
شام مین تم کہتے ہو اوسکو ہماری قید سے چھوڑ دین یہ بات مجکو بہت گران
معلوم ہوئی اور رنج اور ملال ہوا جب صبح ہوئی مین قیدخانہ کی طرف گیا
تاکہ اوسکو اس حال سی آگاہ کرون لشکر دیکھا اور نگہبانونکو مین نے کمال اضطراب مین
پایا پوچھا کیا حال ہے کہا وہ شخص جسنے دعوی نبوت کیا تھا اور اوسکو قید کیا تھا
کل غائب ہوگیا ہم نہین جانتے اوسکو زمین نگلگئی یا پریان ہوا مین لیگئین ترجمۂ اشعار
وہ شخص جسکی آسمان پر رفتار ہو اوسکو زمین پر چلنا کیا دشوار ہے دامن
اوسکا جلد پکڑ لیجیان کہ تاکہ چھوٹے فتنہ آخر زمان سے اور کرامات امام سے
ہے ایک شخص نے کہا ہے کہ مین امام محمد تقی ع کے پاس آیا اور عرض کیا کہ فلان صالحہ
نے آپکو دعا کہی ہے اور آپکے کپڑونمین سے ایک کپڑا مانگا ہے کہ اسکا کفن
کرے آپنے اوس سے فرمایا وہ اوس سے مستغنی ہوگئی ہے یعنے اب اوسکو کپڑے کی

اوسکے سینہ نفاق گنجینہ مین شعلہ بھڑکا اور آپ کے فوت ہونیکی تدبیر کرینلگا
اور آپکو مدینہ منورہ سے بغداد مین بلایا آپنے وقت ارادۂ روانگی بغداد کے
امام علی نقی علیہ السلام کو اپنا وصی اور جانشین کیا اور آپ نے ثقہ
یارون اور اکابر شیعہ کے سامنے اونکی امامت پر نص صریح کیا اور علوم الٰہی
کی کتابین اور ہتھیار اور آثار حضرت رسالت پناہ اور تمام انبیا کے اپنے
صاحبزادہ کو سپرد کیے اور شہادت پر دل سے آمادہ ہوکر فرزند گرامی
کو رخصت کیا اور بادل پرخون مفارقت اپنے جد کی تربت اقدس کی
اختیار کی اور بغداد روانہ ہوئے اور اٹھائیسوین محرم سنہ دوسو بیس
ہجری مین داخل بغداد ہوے اور معتصم نے اسی سال مین آپکو شہید کیا اور
بعض نے کہا ہے کہ واثق باللہ نے کہ بعد معتصم کے خلیفہ ہوا ہے آپکو شہید کیا
وفات آپکی آخر ماہ ذیقعدہ سنہ دوسو بیس ہجری مین واقع ہوئی اور اوسوقت
عمر شریف پچیس برس کچھ کم دو ماہ کی تھی موافق مشہور روایت کے
مدت امامت آپ کی سترہ سال سے کچھ کم تھی اور ابن شہر آشوب نے روایت کی
ہے کہ وقت وفات والد بزرگوار کے آپ سات برس اور چار ماہ دو روز
کے تھے مدت امامت آپکی بیس دن کم اٹھارہ برس کی تھی اور کشف الغمہ
مین ایک روایت نقل کی ہے کہ وفات آپکی منگل کے دن پانچوین ماہ
مذکور کو واقع ہوئی اور بروایت دیگر محمد بن سنان سے روایت کیا ہے

سکتے تھے اور کتاب دلائل حمیری سے بسند محمد بن سنان روایت کیا ہے کہ وفات کے وقت عمر شریف پچیس برس تین ماہ بارہ روز کی تھی اور منگل کے دن چھٹی ذیحجہ سنہ دوسو بیس مین وفات ہوئی اور بعد اپنے پدر بزرگوار کے اونیس برس پچیس دن زندہ رہے اور باتفاق وفات آپکی بغداد مین

اور متوکل بہی کہا ہے اور آپ کا اور آپ کے فرزند امام حسن کا سبب شہرت
ساتھ عسکری کے یہ تھا کہ جب لشکر معتصم کا اس کثرت کو پہونچا کہ بغداد مین اونکی
قیام کی گنجایش نرہی اور لوگونکی اذیت پہونچتی تھی وہ اپنے لشکر کے ساتھ
وہان سے نکلا اور دوسرا شہر آباد کیا اور نہایت پر تکلف مکانات اوسمین
تیار ہوی اوسکا نام سر من رائی رکھا اور سامرہ بہی اوسکا نام تھا اور بسبب
قیام لشکر کے اوسکو عسکری کہتے ہین والدہ آپکی ام ولد تھین ثمانہ نام فصل الخطاب
مین ہے پیدا ہوے آپ سنہ دو سو چودہ مین اور کہا گیا ہے سنہ دو سو تیرہ
مین اور ولادت ہوی تیرھوین رجب کو اور کہا گیا ہے یوم عرفہ کو اور پیدا
ہوئے آپ مدینہ منورہ مین اور علمای امامیہ کے نزدیک آپکی سال ولادت
مین زیادہ مشہور سنہ دو سو بارہ ہجری ہین اور ایک بڑی جماعت نے
سنہ دو سو چودہ کہا ہے اور ماہ ولادت مشہور پندرھوین ذیحجہ ہے اور
موافق اوس روایت کے شیخ نے مصباح مین نقل کی ہے ستائیسوین ذیحجہ ہے
اور بروایت ابن عباس دوشنبہ یا سہ شنبہ پانچوین رجب کو واقع ہوئی
ہے اور بروایت علی ابن ابراہیم قمی کے روز سہ شنبہ تیرھوین رجب ہے
اور وہ زیارت کہ ناحیہ مقدسہ سے نکلی ہے دلالت کرتی ہے اسپر کہ ولادت
آپکی ماہ رجب مین تھی اور مکان ولادت شریف ایک موضع ہے حوالی
مدینہ طیبہ مین کہ اوسکو صربا کہتے ہین فصل الخطاب مین ہے کہ ہادی ابو الحسن

نے فرمایا کس ضرورت سے اوسنے عرض کیا مین اون لوگون مین سے
ہون کہ جنھون نے تمھارے جد علی ابن ابی طالبؑ کی ولا سے تمسک کیا
مجھپر بہت قرض ہے اوسکے ادا کرنے سے مین عاجز ہون اور تمھارے
سوا کسیکو نہین سمجھتا ہون کہ اس بار کو میری گردن سے اوتار دے فرمایا
آپ نے دلکو خوش رکھ اور اوسکو اپنے ہمراہ آپ لائے جب صبح ہوئی اعرابی
سے فرمایا مین تجھسے ایک بات کہونگا تو اوسکے خلاف نکرنا اعرابی نے کہا
نکرونگا آپ نے اپنے ہاتھ سے ایک خط لکھا اس مضمون کا کہ اعرابی کے
مجھپر اسقدر روپیہ ہین قرض مقدار اوسکی اعرابی کے قرض سے زیادہ تھی
فرمایا اسکو لے جب مین مقام سرمن رائے مین پلٹ کر جاؤن میرے پاس آنا
اور جب لوگونکی جماعت مین بیٹھا ہون اپنا قرض طلب کرنا اور سخت باتین
کہنا اور بجز اسکے میری رعایت نکرنا اوسنے کہا نکرونگا اور خط کو لے لیا
جب آپ سرمن رائے مین پھر تشریف لائے اور بہت لوگ یاران خلیفہ
وغیرہ سے آپکے پاس حاضر تھے اعرابی حاضر ہوا اور خط نکالا اور موافق آپکے
ارشاد کے آپ سے مطالبہ کیا امام کلمات نرم فرماتے تھے اور عذر کرتے
تھے اور وعدہ ادا کا فرماتے تھے اسکی خبر متوکل کو پہونچی حکم دیا تین ہزار درہم
آپ کے پاس لیجاؤ جب وہ درہم آپ کے پاس آئے آپ نے رکھ لیے
اور اعرابی سے فرمایا لیجا اپنا قرض ادا کر اور جو کچھ زیادہ اپنے عیال پر خرچ کر

فریاد کرنیوالا تھا کہان ہین وہ رنگین تخت اور کہان ہین وہ زرین ٹوپیان اور کہان ہین وہ نفیس کپڑے اور کہان ہین وہ چیرے خوش اور تازہ کہ اونکے واسطے پردے اور سائبان لگائے جاتے تھے پس قبر جواب دیتی ہی اونکی طرفسے سوال کے وقت کہ اون چہرون پر کیڑے مسلط ہوے اور وہ سب مال اور اسباب برباد ہوا ترجمہ اشعار ملحقہ مولف رحمہ اللہ زمانہ مین تیرے واسطے تین ہمراہ ہین وہ ایک وفا کرنیوالا ہے اور دوسرے عذر سند ایک اونمین سے یار ہین اور دوسرا مال اور اسباب وہ تیسرا جو وفادار ہے نیک عمل ہین مال تیرے ساتھ نہین آتا ہے گھر سے باہر یار ساتھ آتا ہے مگر قبر تک جب تجکو ایک دن موت پیش آوی یار کہی اپنی زبان حال سے اس سے زیادہ ہمراہ نہین ہو نہین تیری قبر پہ تھوڑی دیر ٹھہرا ہو نہین عمل تیرا وفا کرنیوالا ہے اوس سے دوستی کر کہ آوے تیرے ساتھ قبر مین پیغمبر نے فرمایا ہے اسیواسطے کہ کوئی رفیق عمل سی زیادہ باوفا نہین ہے اگر عمل نیک ہے ابد تک تیرا یار ہے اور اگر بد ہے قبر مین تیرا سانپ ہے متوکل نے جسوقت مضمون اشعار کا سنا اسقدر رویا کہ آنسودن سے ڈاڑھی اوسکی تر ہوگئی اور حاضرین مجلس بھی روئے پھر کہا متوکل نے اے ابوالحسن تمپر کچھ قرض ہے امام نے فرمایا چار ہزار دینار اوسیوقت چار ہزار دینار دیئے اور امام کو رخصت کیا

فصل امام کی کشف و کرامت مین

خدا کی مہربانی سے یہ سب ہمارے ساتھ ہین ترجمہ اشعار ملحقہ مولف رحمہ اللہ
وہ بہار پوشیدہ ہے خزان مین بہار مین خزان ہے بھاگ اوس سے عیب کے واسطے
ابر اور پانی اور رہے آسمان اور آفتاب دوسرے ہے سوا اسکے
خاصان خدا کے وہ کسی پر ظاہر نہین ہوتا باقی لبس مین ہین خلق جدید سے
دور کر مغز اور بینی سے زکام کو تاکہ خوشبوئے خدا آوے دماغ مین کرامات
امام سے ہے کہ ایک دنبل متوکل کے بدن پر نکلا کہ مرنیکے قریب ہوگیا
کسیکو جرات نہ پڑتی تھی کہ اوسمین نشتر دے اور مادر متوکل نے نذر کی کہ اگر
متوکل صحت پاوے گا بہت سا مال امام علی نقی علیہ السلام کے واسطے بھیجونگی پھر
فتح بن خاقان نے متوکل سے کہا اگر تم حکم دو کسیکو امام علی نقی کی خدمتمین
بھیجدون شاید کوئی دوا اس مرض کی وہ فرمادین کہا بھیجدو جب لوگون
نے حال متوکل کا امام کیخدمتمین عرض کیا فرمایا گوسفند کا پتہ گلاب مین ترکرو
اور زخم پر باندہ دو جب اوسکو لائے ایک جماعت خلیفہ کے تابعدارون
سے جو حاضر تھے ہنسدیئے اور مضحکہ کیا فتح بن خاقان نے کہا مین جانتا ہون
کہ ارشاد امام کا بے اصل نہین ہے اگر آپ کے ارشاد کے موافق عمل کرینگے
کوئی ضرر نہوگا جب دوا کو اوسجگہ پر باندہا فوراً دنبل پھوٹ گیا اور متوکل
نے اوسکی تکلیف سے نجات پائی اور اوسکی مان نے دو ہزار دینار
تھیلی مین رکھکر اوپر مہر کر کے پاس بھیجدیئے جب متوکل نے صحت پائی ایکشخص نے

دو ہزار دینار اونکے پاس بھیجونگی یہ وہی تھیلی ہے جو مین نے اونکے واسطے بھیجی ہے
ابتک اوسکی مہر نہین کھولی ہے او دوسری تھیلی کو کھولا اوسمین چار سو دینار تھے
متوکل نے ایک اور تھیلی اونمین ملا کر سعید سے کہا ان تھیلیون کو اور تلوار کو
امام کے پاس لیجا اور عذرخواہی کر راوی کہتا ہے جب مین اوسکو امام کی خدمت
مین لیگیا عرض کیا اے سید میرا قصور معاف کرو کہ مین نے بے ادبی
کی اور بغیر اجازت کے آپکے گھر مین آیا چونکہ خلیفہ کا حکم تہا مین معذور تھا امام نے
فرمایا وسیعلم الذین ظلموا ای منقلب ینقلبون یعنے اب معلوم کرینگے ظلم کرنیوالے
کس کروٹ پر پلٹتے ہین اور کرامات امام سے ہے ایک شخص نے قاضی کوفہ کی آپسے
شکایت کی کہ وہ مجکو بہت ایذا دیتا ہے فرمایا دو مہینے صبر کر جب دو مہینے
گزرے قاضی معزول کیا ترجمہ اشعار اگر تو ظلم سے ایک کوان کھودتا ہے
اپنے واسطے اوسکو کھودتا ہے اوس کوین مین آخرکار اپنے کو گراویگا تو
تو یہ جانتا ہے کہ میرے واسطے کوان کھودتا ہے اے یوسف کی پوستین کے
پھاڑنیوالے اگر بھیڑیا تجکو پھاڑے اس نقل کو اپنے سے سمجھ جسنے کوئی برا
طریقہ پیدا کیا اوسکی طرف ہر ساعت نفرین پہونچتی ہے جب تحقیق اسکی اوسکو
پہونچیگا تو اوسوقت جانیگا تو کہ تجھی سے تھی وہ آگ سی وہ تو ہی ہے زخم اپنے اوپر
مارتا ہے تو اپنے اوپر اوسوقت بوجہ لعنت کا رکھتا ہے تو سب کیمیا
خدا نے پیدا کیے ہین کوئی کیمیا مثل صبر کے آدمی نے نہین دیکھی صبر آرزو بہت جلد

اور پھر تکیہ مین وہ تصویر آگئی ہر چند متوکل نے درخواست کی کہ شعبدہ باز کو پھیر دین
امام نے قبول نکیا اور فرمایا کہ واللہ بعد اسکے اوسکو ندیکھینگے تم خدا کے
دشمنونکو اوسکی دوستون پر مسلط کرتے ہو پھر مجلس سے امام تشریف لیگئے
پھر کسی نے اوس شعبدہ باز کو ندیکھا اور کرامات امام سے ہے کہ ایک روز
امام خلفائی عباسیہ کے کسی اولاد کی دعوت ولیمہ مین شریک تھے اور بہت سے
لوگ عزت اور عظمت کے ساتھ بیٹھے تھے ایک جوان نے ادب آپکا حق تعظیم ادا
نکرتا تھا بہت باتین کرتا تھا اور ہنستا تھا امام اوسکی طرف متوجہ ہوئے اور
فرمایا یہ کیا ہے کہ تو ہنستا ہے مجلس مین اور غافل ہوتا ہے اللہ کے ذکر سے حالانکہ
تو تین دن کے بعد اہل قبور سے ہے یعنے مر جاویگا وہ جوان اوس بے ادبی سے
باز رہا اور جب کھانا کھا کر باہر گیا دوسرے دن بیمار ہوا اور تیسرے دن مر گیا
کرامات امام سے ہے کہ ایکدن کسی سامرہ کے رہنے والے کی دعوت ولیمہ مین
آپ شریک تہے ایک بے ادب مجلس مین بیہودہ باتین کرتا تھا اور آپ کے
حق تعظیم کی رعایت نکرتا تھا امام نے فرمایا کہ یہ شخص اس کھانے سے نکھاویگا
اور اوسکے گھر سے ایسی خبر آویگی کہ زندگی اوسپر تلخ ہو جاویگی جب کھانا آیا اور اوس
شخص نے ہاتھ دھوئے اور چاہا کہ کھانا کھاوے غلام اوسکا روتا ہوا اور
چلاتا ہوا آیا اور کہا اوس سے تیری ماں کوٹھے پر سے گر پڑی اور قریب
مرگ کے ہے جلد اوسکے پاس چل شاید تو اوسکو زندہ پاوے وہ شخص بغیر

گے تھے مدت امامت آپکی تینتیس برس کچھ زیادہ تھی تیرہ برس مدینہ منورہ مین
قیام کیا بعدہ متوکل نے سرمن رأے مین آپ کو بلایا بیس برس سرمن رأے مین
آپنے قیام کیا اوسی گھر مین جسمین آپ کا مدفن شریف ہے اور بنا بر قول ابن بابویہ
کے اور ایک دوسری جماعت کے معتمد عباسی نے آپکو شہید کیا زہر سے
اور آپکی شہادت کے وقت حضرت امام حسن عسکری آپکے پاس تھے یہ قول کلمائے امامیہ ہین

گیارھوان باب بیان مین احوال قدوۂ اولیا مستند صلحا کشاف اسرار لم یزلی حضرت ابو محمد حسن ابن عسکری کے سلام اللہ علیہ و علی ابائہ

فصل

امام کی ولادت اور اسم اور لقب اور کنیت کے بیان مین اسم شریف
آپ کا حسن تھا اور کنیت ابو محمد اور القاب آپ کے زکی اور ہادی اور
عسکری ہین اور خالص اور سراج اور عسکری لقب ہونیکی وجہ بیان ہو چکی
وہ بھی مثل اپنی باپ کے عسکری مشہور ہین اسیوجہ سے آپکو عسکریّا نے
کہتے ہین والدہ آپکی ام ولد تھین نام اونکا سوسن اور بعض نے سلیل کہا ہے
اور حضرت امام علی نقی نے نام اونکا حدیث رکھا ہے اور وہ عفیفہ کریمہ نہایت
صاحب صلاح اور ورع اور تقوی تھین فصل الخطاب مین ہے ولادت آپکی
سنہ دو سو اکتیس ہجری مین تھی اور کہا گیا ہے سنہ دو سو بتیس ہجری مین
واقع ہوئی اور بعض نے اکتیس بھی کہا ہے اور روز ولادت زیادہ مشہور
جمعہ کا دن آٹھوین ربیع الثانی ہے اور بعض نے دسوین ماہ مذکور کی اور

اور ایک تھیلی میرے باپ کو دی اور کہا اسمین پانسو درہم ہین دو سو درم کپڑے
کے واسطے اور دو سو درم قیمت آٹے کی اور سو درم نفقہ کے واسطے اور ایک
تھیلی مجکو دی اور کہا یہ تین سو درم ہین سو کپڑے کیواسطے اور سو نفقہ کے واسطے
اور سو خچر کی قیمت لیکن چاہیے کہ کوہستان مین فلان جگہ جاؤ جہان اشارہ کیا تھا
وہان مین گیا میری شادی ہو گئی اور اوس سفر مین مجکو دو ہزار دینار ملے اور
کرامات امام سے ہے ایک شخص نے کہا ہے کہ باپ میرا جانورون کا معالج تھا
حضرت امام حسن عسکری کے جانورون کا علاج کرتا تھا اور مستعین کے پاس
ایک خچر نہایت سرکش تھا کوئی شخص اوسکو شائستہ نکر سکتا تھا نہ لگام دیسکتا تھا
نہ زین رکھسکتا تھا سواری کرنا کیسا مقربان مستعین مین سے ایک شخص نے
اوس سے کہا کیون نہین حکم دیتا ہے کہ حسن ابن علی نقی کو حاضر کرین اور وہ اسپر
سوار ہون تاکہ یہ خچر اونکو ہلاک کر ڈالے مستعین نے امام کو بلایا جب آپ
اوسکے گھر مین آئے وہ خچر گھر کے صحن مین کھڑا تھا امام علیہ السلام اوسکے
آگے آئے اور ہاتھ اوسکے پٹھے پر ملا عرق اوسکا جاری ہوا بعد اوسکے امام
مستعین کے پاس گئے اوسنے تعظیم کی اور اپنے پاس بٹھالیا پھر امام سے کہا
اسس خچر کو لگام دیدو امام نے میرے باپ سے فرمایا اسکو لگام دیدے
مستعین نے کہا آپ خود لگام دیدین امام کھڑے ہو گئے اور چادر رکھدی
اور اوسکی لگام دی اور پلٹکر اپنی جگہ پر بیٹھگئے پھر مستعین نے کہا زین بھی پھر کس دو

جواب تیرے مسئلہ کا یہ ہے اور تو چاہتا تھا کہ چوتھے دن کے بخار کا بھی سوال کر
اور بھول گیا اس آیتہ کو یا نار کونی بردًا وسلامًا علی ابراھیم ایک کاغذ کے پرچہ پر لکھ
اور بخار والے کی گردن مین ڈالدے مین نے ایسا ہی کیا وہ بیمار اچھا ہو گیا ایک
شخص نے کہا ہے کہ مین نے آپکو خط کو لکھا اور مشکوۃ کے معنے پوچھے اور عورت میری
حاملہ تھی مین نے چاہا کہ اوسکو دعائی خیر دین اور لڑکے کا نام رکھدین میرے جواب مین
امام نے لکھا کہ مشکوۃ رسول اللہ صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم کا قلب ہے اور زوجہ اور
لڑکے کی نسبت کچھ نہ لکھا اور آخر کتاب مین لکھا اللہ تیرے اجر کو بڑھا دے
اور خلف دے تجکو تیری زوجہ کے یہان لڑکا پیدا ہوا مردہ بعد اوسکے پھر حاملہ
ہوئی اور لڑکا جنی **فصل فی ذکر وفات** مین فصل الخطاب مین ہے وفات اونکی سنہ دوسو ساٹھ ہجری مین
جمعہ کے دن چھٹی تاریخ ربیع الاول کو ہوئی اور کہا گیا ہے آٹھوین اوس مہینے کی
اور اسکے سوا بھی کہا گیا ہے سال مذکور سے مقام سر من رائے مین اور
دفن ہوئے اوسی شہر مین اپنے باپ کے پہلو مین اور اونھون نے اور اونکے
باپ نے اوسجگہ قیام کیا تھا اور امامیہ کے نزدیک حسن عسکری کے صاحبزادے
پیدا ہوئے ابو القاسم محمد منتظر صاحب سرداب اور زندہ رہے امام حسن عسکری
بعد اپنے باپ کے چھ برس اور نہین چھوڑی اولاد حسن عسکری نے ظاہراً او رباطناً
سوا ابو القاسم محمد منتظر کے امامیہ کے نزدیک اور تھی ولادت منتظر کی نصف شعبان
کی رات سنہ دوسو چھپن مین والدہ اونکی ام ولد تھین نرجس کہلاتی تھین جب وفات فرمائی

کے اولاد ہوا اور حسن عسکری نے ایک جاریہ کو کہ اونکا نرجس نام تھا اپنی خدمتمین رکھا تھا
جب ہوئی نصف شعبان کی رات سنہ دوسو پچپن مین داخل ہوئین حکیمہ پس دعا کی
ابو محمد حسن عسکری کیواسطے پس کہا اونھون نے اے پھوپی آج رات کو میرے پاس ہو
ایک کام کے واسطے پس رہین حکیمہ جب صبح ہوئی اضطراب کیا نرجس نے مستعد ہوئین
اونکے واسطے حکیمہ پھر جب دیکھا مولود لائین لڑکے کو حسن عسکری علیہ السلام کے پاس اور وہ
صاحبزادے ختنہ کیے ہوئے اور ناف بریدہ تھے امام نے فرزند کو لیا اور اونکی
پشت پر اور آنکھون پر ہاتھ پھیرا اور اپنی زبان اونکے منھ مین دی اور داہنے
کان مین اذان کہی اور بائین کان مین تکبیر پھر فرمایا ای پھوپی لیجا اسکو اوسکی
مان کے پاس پس لیگئین حکیمہ اونکو اونکی مان کے پاس پہونچا دیا اور کہا ہے حکیمہ نے
پس آئی مین ابو الحسن کے پاس جسوقت مولود اونکے ہاتھ مین تھا ایک زرد کپڑے مین
ایسا نور اور تابانی اوس مولود پر تھی کہ میرے درون قلب مین اثر کرتی تھی
پس کہا مین نے اے میرے سردار اگر تمکو علم اس مولود مبارک کے بارہ مین ہے
مجھپر القا کرو فرمایا امام نے ای پھوپی یہ منتظر ہے یہ وہ ہے کہ ہمنے تمکو اسکی بشارت
دی تھی کہا حکیمہ نے مین نے اللہ تعالے کو سجدہ شکر کیا اسپر یعنے اس حصول نعمت پر
کہا حکیمہ نے مین آیا کرتی تھی ابو محمد حسن عسکری کے پاس پھر جب مین نے نہ دیکھا اوس
فرزند کو کہا مین نے امام سے ایکدن مولا میرے کیا کیا ہمارے مولا کو اور ہمارے
منتظر کو کہا سپرد کیا مین نے ایسے کو کہ سپرد کیا تھا اوسکو مادر موسی نے اپنے فرزند کو

جو کچھ ابو محمد حسن عسکریؑ نے فرمایا تہا ظاہر ہوا ابو محمدؑ نے اپنے مقام پر سے آواز دی
کہ ای پہوپی جلدی نکرو مین اوس گھر کیطرف جہان نرجس تہین پلٹی وہ مجکو راہ مین
ملین اونکا جسم کانپتا تھا مین نے اونکو اپنے سینے سے لگالیا اور سورہ
اخلاص اور انا انزلنا اور آیتہ الکرسی اونپر دم کی مین اونکے پیٹ سے ایک آواز
آواز پڑھنے کی سنتی تھی جیسا کہ مین پڑھتی تھی بعد اوسکے دیکھا مین نے گھر روشن
ہوگیا نظر کی مین نے لڑکا اونکا زمین پر آیا تہا اور سجدہ مین پڑا تھا ابو محمد نے
اپنے حجرہ سے آواز دی ای پہوپی میرے لڑکے کو میرے پاس لے آؤ مین اونکے
پاس لیگئی امام نے گود مین لیا اور زبان اونکے منہہ مین دی اور کہا اے فرزند
کلام کر اللہ کے اذن سے کہا اونہون نے بسم اللہ الرحمٰن الرحیم اور آیہ کریمہ پڑھی
ترجمہ اوسکا یہ ہے ارادہ کیا ہمنے کہ منت رکھین ہم ایسے لوگون پر کہ ضعیف ہوی
وہ زمین مین اور گردانا ہمنے اونکو ائمہ اور گردانا ہمنے اونکو وارث پھر دیکھا
مین نے سبز چڑیان ہمارے واسطے اوترین ابو محمد علیہ السلام نے اونمین سے ایک
مرغ سے کہا کہ اس لڑکے کو اور نگاہ رکھ یہانتک کہ اللہ کا حکم ہو اوسمین
تحقیق اللہ تعالی پہونچانیوالا ہے اپنے حکم کا پوچھا مین نے ابو محمدؑ سے یہ مرغ
کون تہا اور یہ دوسری چڑیان کون تہین فرمایا وہ جبریلؑ ہے اور دوسرے
ملائکہ رحمت ہین پھر فرمایا اے پہوپی اوسکو اوسکی ماں کے پاس پھیر لے جاؤ تاکہ
اوسکی آنکھین روشن ہون اور غمگین نہو اور معلوم کرے کہ تحقیق وعدہ اللہ کا

ونہنے فرمایا اے میرے فرزند داخل ہو وقت معلوم تک وہ فرزند اوس گھر مین آگئے
مین نے اونکو دیکھا پھر ابو محمدؑ نے مجھسے فرمایا اوٹھ دیکھ گھر مین کون ہے مین گھر مین آیا کسیکو
نہ دیکھا اور روایت ہے ایک شخص نے کہا ہے کہ معتضد نے مجکو اور دو شخصونکو بلایا
اور کہا حسن ابن علی نے سر من رائے مین وفات کی جلد جاؤ راوی کہتا ہے کہ مین
گیا اور اونکے گھر مین آیا ایک مکان دیکھا نہایت اچھا گویا کہ اوسیوقت اوسکی تعمیر سے
فارغ ہوئے تھے اور وہان ایک پردہ پڑا ہوا تھا پردے کو مین نے اوٹھایا
ایک تہ خانہ دیکھا وہان مین گیا ایک دریا دیکھا اوسکے کنارے پر ایک بوریا
پانی پر بچھا تھا اور ایک مرد نہایت خوبصورت اوس بوریہ پر نماز مین کھڑا ہوا
وسنے کچھ التفات نکیا ایک نے اون دونو مین سے جو میرے ساتھ تھے سبقت کی
اور چاہا کہ اونکے آگے جاوے پانی مین غرق ہوا اور مضطرب ہوا مین نے اوسکا
ہاتھ پکڑا اور نکال لیا بعد اوسکے دوسرے نے چاہا کہ آگے جاوے اوسکو بھی
وہی حال پیش آیا اور مین نے اوسکو نکالا مین حیران ہو گیا پھر کہا مین نے اے
صاحب خانہ مین خدا سے اور تجھسے عذر چاہتا ہون واللہ مین نجانتا تھا کہ کیا
حال ہے اور کہان مین آتا ہون جو کچھ ہمنے کیا اوس سے خدا کیطرف مین پھرا
ہر چند مین نے عرض کیا میری طرف کچھ التفات نکیا ہم پلٹے اور یہ واقعہ معتضد سے
بیان کیا کہا اوسنے اس راز کو کسی سے نہ کہنا ورنہ حکم دونگا کہ تیری گردن مارین
یہ ہے شواہد النبوت مین اور یہ وہ ہے مہدئی موعود آخر الزمان حجۃ خدا موسوم بہ

پیشاب اور پاخانہ کو زمین کھا جاویگی اور خوشبو اونکے جسم سے ظاہر ہوگی اور پھیلیگی
ور صاحب مکارم اخلاق ہونگے اور جو دعا کرینگے اللہ تعالے اوسکو قبول کریگا اور
روح القدس کے ساتھ اونکو مدد دیجاویگی اور کوئی شے بندونکے فعلون سے
اونپر پوشیدہ نہ رہیگی اور امام جنا گیا اور جنے گا اور صحیح ہوتا ہے اور مریض
ہوتا ہے اور کھاتا ہے اور پیتا ہے اور نکاح کرتا ہے اور نوحہ کرتا ہے اور غمگین
ہوتا ہے اور ہنستا ہے اور روتا ہے اور زندہ رہتا ہے اور مرتا ہے اور
دفن ہوتا ہے اور زیارت کیا جاتا ہے **فصل** اون حدیثونکے بیان مین کہ
امام مہدی کے فضل اور بزرگی اور ظہور مین وارد ہوئی ہین جامع الاصول مین
قیامت کے اور اوسکی علامتونکے بیان مین ہے ابن مسعود رضی اللہ عنہ سے تحقیق فرمایا
رسولخدا نے اگر نہ باقی رہیگا دنیا سے مگر فقط ایک دن بڑھا دیگا اللہ اوس
دنکو یہانتک کہ اوٹھاویگا اوسمین ایک مرد کو ہم مین سے اور ہمارے اہلبیت سے
موافق ہوگا نام اوسکا میرے نام کے اور میرے باپ کے نام کے یعنی محمد ابن عبد اللہ
نام اونکا ہوگا بھر دیگا زمین کو از روی عدل کے جیسے بھری زمین از روئے
ظلم اور جور کے اور دوسری روایت مین ہے نہ گذریگی دنیا یہانتک کہ مالک ہوگا
عرب کا میرے اہلبیت سے ایک مرد موافق ہوگا اسم اوسکا میرے نام کے
اخراج کیا اسکا ابوداؤد نے اور روایت کی ابو العباس مستغفری نے کتاب دلائل
النبوۃ والمعجزات مین مہدی کے ذکر مین ساتھ اپنے اسناد کے عاصم سے اونھون نے

ایک فرشتہ آسمان سے ندا کریگا اوپر جو اوسکے تحت مین ہین تحقیق وہ مہدیؑ ہے
پس قبول کرو اوسکو اور طاوس سے روایت ہے کہ مہدی خروج کریگا آخر زمانہ
مین سخت ہے عاملون پر اور بخشش کرنیوالا ہے مال کا رحم کرنیوالا ہے مسکینون کے
ساتھ ابو اسحق سے روایت ہے کہا اونھون نے علم مہدیؑ مین مکتوب ہوگا البیعۃ للہ
یعنے بیعت اللہ کے واسطے ہے اور باسناد امام ستغفری کے عقبہ بن عامر سے
مروی ہے کہا اونھون نے مین جاتا تھا ساتھ معاویہ کے پس کہا اونھون نے
واللہ نہ تھا زمین پر کوئی مرد مجکو محبوب زیادہ علی ابن ابی طالب سے قبل اسکے
کہ ہوا اور میان میرے اور اونکے اور تحقیق مین جانتا ہون کہ تحقیق مالک ہوگا اونکی
لڑکون سے ایسا کہ وہ بہترین اہل زمین سے ہے اپنے زمانے مین تحقیق اوسکے
واسطے ایک نام ہے آسمان مین پہچانتے اوسکو اہل آسمان اور اونکے واسطے
ایک علامت ہے کہ ہوگی اوسکے زمانے مین خاص مٹادیگا باطل کو اور زندہ
کریگا حق کو اور وہ ایسا زمانہ ہے کہ صالحین اوٹھاوینگے اپنے سرونکو اور دیکھینگے
زمین کے پورب پچھانمین یہ ہے فصل الخطاب مین اور بہت حدیثین دلالت
کرتی ہین حضرت امام مہدی علیہ السلام کے خروج پر جسنے انکار کیا مہدیؑ کے
خروج سے پس انکار کیا اوسکا جو نازل ہوا محمد صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم پر فصل
امام آخر الزمانؑ کی جای ولادت اور حلیہ کے بیان مین جلال الدین سیوطی
نے اپنی تاریخ مین اور شیخ شہاب الدین ابن حجر نے اسئلہ عدیدہ مین اور

اور جس قلعہ اور حصار کے فتح کرنیکی طرف متوجہ ہونگے جسوقت تکبیر کہینگے دیوارین
خود گر جاوینگی اور اونکے سر پر ایک ابر ہوگا کہ اوسمین فرشتہ ندا کریگا کہ مہدی ہین
اونکی بیعت کرو اور ایک روایت مین ہے کہ آواز اوسکی مشرق سے مغرب تک
سنی جاویگی چنانچہ جو شخص کہ سوتا ہوگا جاگ اوٹھیگا اور سر لشکر پر اونکے جبرئیل
ہونگے اور لشکر کے درمیان مین میکائیل علیہما السلام اور تین ہزار فرشتے اونکے
مدد کے واسطے ملازم ہونگے اور اونکے زمانے مین بھیڑ بھیڑیے کے ساتھ چرینگی
لڑکے سانپ بچھو کے ساتھ کھیلینگے اور زمین اپنے خزانونکو مثل چاندی سونے کے
ستونون کے باہر ڈالدیگی اور زمین مین ایسی برکت ظاہر ہوگی کہ ایک دانہ سے
نوسو مد غلہ پیدا ہوگا مد ایک پیمانہ ہے عرب مین اور آدمیونکے دلونکو ایسا
غنی وہ کرینگے کہ کوئی فقیر نہ ملیگا کہ زکوۃ قبول کرے اور نشانیان کہ امام کے
ظہور سے پہلے ظاہر ہونگی ایک یہ ہے کہ ایک سید ہاشمی بیگناہ حجر اسود اور مقام
ابراہیم کے درمیان مین مارا جاویگا دوسرے یہ کہ ظہور امام سے پہلے ایک شخص
اہلبیت سے مشرق مین نکلے ڈیڑھ برس تلوار کندھے پر رکھے اور قتل کرے
بعد اوسکے بیت المقدس کی طرف متوجہ ہو اور بیت المقدس مین پہونچنے
سے پہلے مرجاوے اور اونکے ظہور سے پہلے ایک شخص امیر ہو نام اوسکا
سفیانی ہو اولاد سفیان ابن حارث سے امام مہدی کے ڈھونڈنے کے
واسطے ایک بڑا لشکر بھیجے اور مدینہ منورہ مین رسولخدا کی اولاد سے جسکو

لوگ امیر المومنین علی علیہ السلام کے ایک فرزند کے ساتھ جمع ہون اور بیعت کرین
باوجود اسکے کہ وہ لایق بیعت کے ہنو پس وہ مرجاوے یا مار ڈالا جاوے
بعد اوسکے ظاہر ہون فصل بیان مین اون خبرونکے کہ واقع ہون اول
خروج امام سے آپکے زمانہ وفات تک ایک یہ ہے کہ مکہ معظمہ سے خروج کرین
ماہ محرم مین عاشورہ کے دن بعد عشا کے اور ایک تاریخ مین یہ ہے کہ سنہ
بارہ سو چار مین جلال الدین سیوطی نے نقل کیا ہے کہ آثار سے ایسا معلوم ہوا
اور حق یہ ہے کہ وقت ظہور امام کو سوائے اللہ کے کوئی نہین جانتا ہے اور
فصل الخطاب مین ایک روایت مین ہے امام رضا علیہ السلام سے پوچھا
کب ظاہر ہونگے مہدی ؑ تمہاری ذریت سے فرمایا کہ بروایت ائمہ اہل بیت
مثل مہدی ؑ کے مثل قیامت کے ہے سوائے اللہ کے اوسکو کوئی نہین جانتا
ہے یکبیک ظاہر ہو ساتھ عدل اور انصاف کے حکم کرے اور تمامہ یعنی
مکہ سے خروج کرے ایک کتاب اونکے ساتھ ہو کہ اوسمین نام اونکے یارونکے
اور اونکے شہرونکے ہون اور اونکے آگے ایک علم ہو کہ اونکے خروج
کیوقت منتشر اور جدا ہوا اور گویا کرے اللہ اوس علم کشادہ کو اور زبان
فصیح ندا کرے باہر نکل آئے خدا کے ولی اور مہدی کیواسطے ہو ایک تلوار
غلاف مین کی ہوئی اونکے ظہور کیوقت خود غلاف سے نکلے اور زبان فصیح
کہے باہر آئے خدا کے ولی پس خروج کرے اور قائم کرے خدا کے حدود کو

باہر نکلین اور مال کو برابر تقسیم کرین غنی اور فقیر کو برابر دین اور سبکو ایک سا دیکھین
اور ہندوستان کی طرف لشکر روانہ کرین اور ہند کے خزانونکو بیت المقدس
کی آرایش مین صرف کرین اور ہند کے حاکمونکے گلے مین طوق پہنا کر اونکے سامنے
لاوین اور بہت سے شہر اور قلعے اونکے زمانے مین فتح ہون خصوصًا تین شہر
اول قسطنطنیہ دوم رومیہ سوم قاطع جب واسطے فتح کے دریا کے کنارے پر
پہونچے علم اپنا زمین قسطنطنیہ پر گاڑدے تاکہ وضو کرے نماز صبح کے واسطے
پانی اوس سے دور رہ جاوے اور وہ پانی کا پیچھا کرے یہانتک کہ دوسرے
کنارہ پر پہونچے دیکھے کہ تمام دریا خشک ہو گیا ہے اپنے لشکر کو آواز دے
تمام لشکر خشک زمین مین گزر جاوے جیسے بنی اسرائیل موسیٰ علیہ السلام کے
زمانے مین گزرے تھے بعد اوسکے قسطنطنیہ کے مقابل ہوا اور تکبیر کہے قلعہ کی
دیوارین پھٹ جاوین اوسوقت شہر کو فتح کرے پھر شہر رومیہ کیطرف متوجہ
ہوا اوس شہر مین سو بازار ہین اور ہر بازار مین لاکھ دوکانین چار بار تکبیر کہے
وہ شہر بھی فتح ہوا اور تین لاکھ آدمیونکو قتل کرے اور اوس شہر مین بیت المقدس
کے خزانونمین سے تابوت کہ جسمین سکینہ ہو جیسا کہ قرآن شریف مین وارد
ہے کلام اوسی اللہ بزرگ کا یہ کہ آوے تمکو تابوت اوسمین سکینہ ہے
تمہارے رب کی طرف سے اور بقیہ اوس چیز سے جسکو چھوڑا ہے آل موسیٰ
اور آل ہارون نے اور ایک روایت کے موافق خان پر نعمت نبی اسرائیل کا

عیسی بعد اونکے چالیس برس بادشاہی کرین مثل امام کی بادشاہت کے بعد اونکے
یاجوج اور ماجوج ظاہر ہون بڑے بیحد لشکر کے ساتھ اولاد آدم علیہ السلام سے
ہون چھوٹا اونمین کا ایک بالشت کا ہو اور بڑا اونکا مین بالشت کا ہو عالم کو
خراب کرین اور حضرت عیسی کو کوہ طور پر محصور کرین بکمال شدت کے ساتھ
پس خدائے تعالے مسلمانوں کو اونکی شر سے خلاص کرے اور اونکو ہلاک کرے
چنانچہ تفصیل اسکے حالات کی حدیث کی کتابونمین مذکور ہے اور لکھا ہے
بعد اوسکے دابۃ الارض پیدا ہو بعد اوسکے آفتاب مغرب سے طلوع کرے
بعد اوسکے دروازہ توبہ کا بند ہو جاوے اور قرآن مجید اوٹھالیا جاوے
اور کعبہ کو اہل حبشہ ویران کرین بعد اوسکے قیامت قائم ہو اور اللہ
بڑا جاننے والا ہے ترجمہ آیہ کریمہ پوچھتے ہین تجھسے حالات قیامت سے
کہ کب ہے ٹھہراو اونکا تم کس بات مین ہو اوسکے مذکور سے تمہارے رب
تک ہے پہونچ اوسکی یعنے وہی جانتا ہے کہ قیامت کب ہوگی اور سب
پیغمبر ہین اور حضرت امام مہدی آخر الائمہ ہدا ہین جو مشہور بہ دوازدہ امام ہین
صحیح بخاری مین آخر کتاب الاحکام مین آخر باب استخلاف مین قبل کتاب التمنی کے
آخر ربع رابع مین صحیح سے ہے حدیث بیان کی ہمسے شعبہ نے عبد الملک سے
سنا مین نے جابر ابن سمرہ سے کہا اونھون نے سنا مین نے نبی صلی اللہ علیہ
وسلم سے فرماتے تھے ہونگے بارہ امیر پھر فرمایا ایک کلمہ مین نے اوسکو نہین سنا

پی ور پی ہونگے بلکہ اونکے درمیان بعض ظالمون کا بھی زمانہ ہوا اور فصل الخطاب
مین حضرت امام جعفر صادق علیہ السلام سے نقل کیا ہے کہ آپ نے فرمایا کہ
ہم مین سے بارہ مہدی اور امامان ہادی ہین کہ چھ اونمین گزر رہے اور
چھ باقی رہے اور اللہ تعالے کریگا چھٹے کے ساتھ کہ آخر بارہ کا ہے ائمہ ہدی سے
وہ جسکو دوست رکھتا ہے یہ اشارا امام مہدی کیطرف سے یعنے دین متین بالحقیقہ
اونسے ظاہر ہوگا پس اس تقدیر پر بارہ امام ہین اول اونکے حضرت امیر المومنین ع
علی مرتضی دوسرے امام حسن مجتبی تیسرے امام حسین شہید کربلا چوتھے علی ابن
حسین زین العابدین ع پانچوین ابو جعفر محمد باقر چھٹے ابو عبد اللہ جعفر صادق ع
ساتوین ابو الحسن موسی کاظم آٹھوین ابو الحسن علی ابن موسی رضا نوین ابو جعفر محمد تقی
جواد دسوین ابو الحسن علی ہادی محمد تقی زکی گیارھوین ابو محمد حسن بن علی عسکری ع
بارھوین امام زمان خلیفۃ الرحمن حضرت امام مہدی سلام اللہ علیہم اجمعین
فائدہ واضح ہو کہ فرقہ امامیہ مین اثنا عشریہ اسکے قایل ہین کہ محمد ابن
حسن عسکری جو سرداب مین مخفی ہوگئے ہین زندہ ہین اور وہی امام مہدی
ہین ایک وقت پر خروج کرینگے اور امامیہ اثنا عشریہ امامت کو بارہ مین
حصر کرتے ہین اور دوسرے فرق امامیہ اونسے اختلاف کرتے ہین چنانچہ
صواعق مین ہے کہ بعض کا اونمین سے یہ زعم ہے کہ ابو القاسم محمد ابن علی
ابن عمر ابن حسن سبط مہدی ہین معتصم خلیفہ عباسیہ نے اونکو قید کیا تھا اونکے

بارہ مہدی اور امامان ہادی ہین
مولف رحمۃ اللہ نے نقل کیا ہے
اشارہ ہے امام جعفر صادق علیہ السلام
اور مرجع ہے طالبان
اور وارث ہے علوم نبوی کا
جامع کمالات ظاہری اور باطنی کا

پھر گزرے چھ بانی ہین اور قاضی ثناء اللہ صاحب نے سیف المسلول مین لکھا ہے خلاصہ اوسکا یہ ہے کہ فیض ولایت تمام خلق پر حضرت امیر المومنین علی مرتضی سے جاری ہوا پھر امام حسن مجتبی سے پھر جناب سید الشہدا سے بطریق بتدریج ائمہ ہدا سے بترتیب امامت ایک کے بعد ایک سے تا ولادت غوث اعظم

قدس اللہ سرہ نے ذکر ابدال مین اور اقطاب مین تحقیق ملے رتبہ قطبیت کو
محمد ابن حسن عسکری رضی اللہ عنہ وعن ابائہ الکرام جو ائمہ اہلبیت طہارت سے ہین اور
وہ ہے یعنے محمد ابن حسن جب مخفی ہوے داخل ہوئے دائرہ ابدال مین اور
ترقی کی درجہ بدرجہ یہانتک کہ ہوے سید افراد اور تھے قطب علی ابن حسین
بغدادی جب اونھون نے انتقال کیا نماز پڑھی ونیز محمد ابن حسن نے اور بیٹھے
اونکی جائے نشست پر اور باقی رہے مرتبہ قطبیت پر اونیس برس پھر وفات
دی اونکو اللہ نے ساتھ فرحت اور تازگی کے اور قائم ہوے اونکے مقام پر
عثمان ابن یعقوب جوینی خراسانی اور نماز پڑھی اونھون نے اور اونکے یاران
نے اور دفن کیا اونکو مدینہ رسول مین ختم ہوا کلام اونکا اور امام آخر الزمان
خلیفۃ الرحمن محمد مہدی ع جنکے صفات کمالیہ سے حدیثین بھری ہین اور اشبہ
ہونگے نبی کریم سے اور مظہر ذات جناب رسالت ہین وہ امام جلیل القدر
مطابق احادیث نبوی کے موسوم بہ محمد فرزند عبد اللہ ہین اولاد امجاد
سبط رسول اللہ سیدنا امام حسن مجتبی علیہ السلام سے ہونگے وقت ظہور کے
عمر شریف اونکی چالیس برس کی ہوگی اور یہ آخر ائمہ ہدا ہین اولاد جناب رسالت
سے العلم عند اللہ گو تمام اولاد جناب رسالت ہمارے سردار ہین لیکن ائمہ ہدا
یعنے ائمہ اثنا عشریہ بہترین اولاد جناب نبوت اور اوصیائی جناب رسالت
ہین اور کمالات باطنی انھین حضرات کے فیض سے جملہ اولیائے امت محمدی نے پائی ہین

بنا تیہ خشنیہ سی درست کر کے کام مین لادین اور ساتھ تامل عقلی کے سمجھین کہ نجات ثقل طبعی
گناہون سے کہ مثل آب کے غرق کرنے والے ہین اور قعر جہنم مین ڈالتے ہین بغیر اسکے
کہ توسل ایسے لوگون سے کیا جاوے کہ اونھون نے اپنے کو ظرف کیا ہو اوس
لطیف کا جو سب لطیفون سے لطیف ہے مثل چوب کے کہ اوسنے اپنے کو ظرف
ہوائی لطیف کا کیا ہے ممکن نہین ہے پس جسطرح ممکن ہو اپنے کو اوس ظرف لطیفہ کے
دلمین جگہ دینا چاہیے کہ بہ برکت سے اوس لطیف کے کہ مظروف اوس ظرف کا ہے
اتحاد ظرف کا اوس لطیف کے ساتھ بہم پہونچاوین ہم اور اپنیکو ثقل گناہون سے
چھڑاوین ہم اور وہ ظرف لطیف ہر وقت مین کمیاب ادر نادر الوجود ہوتا ہے
ناچار اوسکو ڈھونڈھنا چاہیے اور جان و دل سے اوسکی تابعداری و معیت
مین کوشش کرنا چاہیے تا کہ اوسکے دلمین جگہ پیدا کرین ہم اور اس امت مرحومہ
کے واسطے وہ ظرف لطیفہ اہلبیت مصطفویہ ہین علیہ و علیہم السلام کہ محبت اور
تابعداری اونکی سبب اسکا ہوتی ہے کہ اونکے دلون مین اسکو جگہ پیدا ہو اور
چونکہ اونکے دل نور لطیف حضرت باری جل اسمہ سے معمور اور مملو مین
بسبب مشارکت ظرفیت اور مجاورت مکان کے اوس جناب کے ساتھ ایک
نسبت پیدا ہو کہ وہ نسبت ثقل طبیعی گناہونکی دفع کیواسطے حکم تریاق
رکھتی ہے کیا اچھا خوب ہے ترجمہ شعر چیونٹے بیچارے نے ہوس کی کہ کعبہ مین جاوے
کبوتر کے پیر کو اوسنے پکڑا اور ناگاہ پہونچی وہ اسی واسطے حدیث مین وارد ہے

تامدت درازاور اوستاد کے مرضیات کے ساتھ متفطن ہونا اور سیکھنا آئین کا
حل مشکلات مین اور استخراج مجہولات مین ضرور ہے اسی سے نبی صلی اللہ علیہ وآلہ
وسلم نے فرمایا ہے میرے صحابہ مثل تارونکے ہین جسکی تم اقتدا کروگے ہدایت
پاوگے چونکہ دریائی حقیقت کا قطع کرنا بدون بازو علمی اور بازو عملی کے ممکن نہین
ہے مرد مسلمان کو دونون بازون سے تمسک کرنا ضرور ہوا جیسا کہ قطع
کرنا دریا کا بدون سواری کشتی اور اعانت کرنے حال نجوم کے تاکہ سمت توجہ کو
جدہر جانا منظور ہے غیر سمت توجہ سے امتیاز حاصل ہو ممکن نہین ہے لہذا فرمایا
اللہ تعالے نے وتعیہا یعنے یاد رکھے اس کشتی کے قصہ کو اور کیفیت نجات کو
غرق طوفان سے کہ مومن کو اس تدبیر سے حاصل ہوتی ہے اذن واعیہ یعنی
وہ کان کہ اس قسم کا یاد رکھنے والا ہے اور حدیث مین وارد ہوا ہے کہ جب
یہ آیتہ نازل ہوئی حضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نے حضرت امیر المومنین علی مرتضی
کرم اللہ وجہہ سے فرمایا کہ سوال کیا مین نے اللہ سے یہ کہ کر دے وہ کان یعنی
یاد رکھنے والا تیرے کان کو اور علی تخصیص حضرت امیر کے اس شرف و مرتبہ کے
ساتھ اسی نکتہ کیواسطے ہے کہ معنی اہلبیت کے کشتی ہونیکا بغیر توسط حضرت
امیر کے متصور نتھا اسواسطے کہ اہلبیت حضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم کہ قایل
امامت اس طریق کے ہین اوسوقت مین بچے تھے اور تربیت اونکی دوسرے
کو حوالہ کرنا آنحضرت کی شان کے کمال منافی تھا لاجرم قواعد نجات کو گناہونکے

ساتھ دعا کے اور منصب اوسکا یعنے وصی کا یہ ہے کہ وہ خازن ہو نبی کے علم کا
اوسکی امت مین اور حامل ہو اوسکی وحی کا ان اقوال علما سے تعریف امام کی اور
وصی کی ظاہر ہو گئی پس ائمہ ہدا سلام اللہ علیہم اس شان کے امام ہین تم کلامہ دین
مین اور وصی جناب رسالت ہین **خاتمہ بیان فضیلت اور ثواب
زیارت ائمہ اطہار علیہم السلام** مین جو کچھ کہ اس باب مین بروایت
علمائے امامیہ کے فصل الخطاب مین نقل کیا ہے یہ ہے حضرت امام جعفر صادق
سے روایت ہے کہ آپ نے فرمایا ہے جسنے زیارت کی ائمہ اطہار کی پس گویا
کہ زیارت کی رسولخدا کی جو ثواب رسولخدا کی زیارت مین ہے وہی ثواب
ائمہ ہدا کی زیارت مین ہے اور حضرت امام رضا نے فرمایا اگر چاہتا ہے
تو ملاقات کرے خدا سے ایسے حال مین کہ نہو تیرے واسطے کوئی گناہ
اور پاک ہو گناہ سے زیارت کر امام حسین علیہ السلام کی اور اگر گریہ کرے
تو حسین پر اور آنسو آنکھون سے رخسارہ پر جاری ہون بخشدے اللہ تیری
سب گناہ اور اگر چاہتا ہے تو کہ حاصل ہو تجکو ثواب اون لوگونکا کہ حضرت
امام حسین کے ساتھ شہید ہوئے اونکے اہلبیت سے کہ وہ اپنا شبیہ و نظیر نہ رکھتے
تھے روی زمین پر پس جسوقت یاد کرے تو اونکو یہ کہ کاش ہوتا مین ہمراہ
اونکے کربلا مین اور فائز ہوتا مین فوز عظیم کو یعنے اپنے بڑے مقصد پر
فائز ہوتا اور واسطے سید الشہدا کے مدد کے چار ہزار فرشتے زمین پر اوترے

خارج ہوے گناہ اوسکے مثل اوس روز کے کہ جنا اوسکو اوسکی ماں نے اور امام رضاؑ

سے ہے جسنے کہ زیارت کی میری غربت مین ہوگا میرے درجہ مین قیامت

کے دن درحالیکہ مغفور ہونگے اوسکے گناہ اور امام علی نقی ابن امام محمد تقی ابن

امام رضاؑ سے روایت ہے فرمایا اونھون نے کہ جسنے زیارت کی امام رضا کی پس

پہونچا اوسکو اوسکی راہ مین ایک قطرہ آسمان سے حرام کیا اللہ تعالی نے اوسکی جسم کو

آگ پر اور امام علی نقی سے ہے فرمایا اونھون نے جسکی کوئی حاجت ہو اللہ عز وجل سے

پس زیارت کرے میرے جد امام رضا کی درحالیکہ ہو نہایا ہوا اور پڑھے اونکے

قریب دو رکعتین اور مانگے اللہ تعالی سے حاجت کو پس تحقیق قبول کریگا

اوسکی دعا کو سوا اوس حاجت کے جسمین گناہ یا قطع رحم ہوگا اور مقام قبر اونکا ایک

بقعہ ہے بقعات جنت سے جو مومن اوسکی زیارت کریگا آزاد کریگا اللہ اوسکو

آگ سے اور داخل کریگا اوسکو دار القرار مین اور کہا گیا امام رضا سے سکھاؤ

مجکو ایک کلام بلیغ کامل جس وقت مین مین زیارت کرون تمسے ایک کی یعنی اوس وقت

وہ پڑھون پس فرمایا جب دروازہ پر پہونچ ٹھہر اور شہادت دے دونون

شہادتین یعنی اللہ کی الوہیت اور وحدانیت اور رسول کی رسالت کی اور ہو تو

طہارت پر اور جب داخل ہوا تو اور دیکھا قبر کو ٹھہر جا اور کہہ اللہ اکبر اللہ اکبر

تنتیس ۳۳ مرتبہ پھر چل تھوڑا سا اور ہو تجھپر سکینہ اور وقار اور قریب ہو درمیان

مین اپنے قدمون کے پھر ٹھہر جا اور تکبیر کہہ اللہ عز وجل کی تنتیس ۳۳ مرتبہ پھر قریب ہو

فائدہ حضرت شیخ عبدالحق محقق دہلوی رحمہ اللہ نے بھی ایسا ہی طریقہ زیارت ائمہ ہدا
جذب القلوب مین لکھا ہے اور کلمہ ایرا و دشمنان آل سید انبیا سے جو فصل الخطاب
کی روایت مین ہے اہل سنت کے مذہب کے موافق ہے ہم اعدای اولاد نبی
صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم کو برا جانتے ہین اور منافق سمجھتے ہین فرق ہم مین اور
فرق امامیہ مین فقط یہ ہے کہ وہ اصحاب رسول اللہ کو جو اختیار امت مرحومہ محمدیہ
ہین اور بہترین خلائق ہین بعد انبیا کے موافق ارشاد رسول خدا کے اور اعلی درجے کے
احبا و اولاد رسول ہین اعدائی اولاد نبی جانتے ہین اور انکو برا کہتے ہین اور ہم لوگ
صحابہ کو اعلی درجہ کا محب اولاد نبی اور انکا خدمت گزار اور تعظیم کرنے والا
جانتے ہین اور اونکی تعظیم اور توقیر بسبب صحبت جناب رسالت کے مثل ولائی اہل بیت
کے فرض سمجھتے ہین فقط اور صواعق مین اخراج کیا شیخ نے جملہ ایک حدیث طویل سے
اے انسانو تحقیق شرف اور منزلت اور ولایت واسطے رسول اللہ کے اور اونکی
ذریت کے ہے پس لیجاوین تمکو یعنی راہ راست سے باطل باتین آل نبی تیرا ذریعہ ہین
اور وہ اوسکی طرف میرا وسیلہ ہین امید رکھتا ہون اونکے وسیلے سے کہ دیا جاوے
قیامت کے دن مجکو میرا نامہ اعمال دہنے ہاتھ مین ترجمہ شعر مشرق سے
مغرب تک گر امام ہے علی اور آل علی ہمکو کافی ہین ای میرے اللہ ہونگا میرے
صلوۃ اور سلام کو اپنے نبی کی اور اونکی آل اطہار کی جناب مین اور کر اونکی محبت
کو میرے قلب مین قیامت کے دن سبب میری نجات کا نار سے پس تحقیق تو جانتا ہے

۴۷۱

سید مرسلان
سیدنا و ہادینا و مولانا و مرشدنا
امیر المومنین مطلوب کل طالب
علی بن ابی طالب علیہ السلام
ارشاد ہے جو مین لکھے جاتے ہین تاکہ
طالبان عزا وہ اوصاف اونکی مین
پیدا کرین ترجمہ صواعق مین سے
ایک حدیث صاحب مطالب
عالیہ سے حضرت امیر سے روایت
کی ہے اور جمعین سے ہے کہ حضرت
علی مرتضی ایک قوم پر گذرے
جب واقف ہوے اوسکے اور

حالت ہے کہ علامت دوستونکی اور حلیہ اپنی شیعون کا تم مین نہین پاتا ہون مین
وہ سب چپ ہوگئے اور حیا مانع ہوئی کہ جواب مین کچھ کہین پس عرض کیا اوسنے
اوس شخص نے کہ اونکے ہمراہ تھا سوال کرتا ہون مین تم سے بواسطہ اوس ذات کے
کہ بزرگ کیا تمکو اے اہل بیت اور خاص کیا اوسنے تمکو اور برگزیدہ کیا بتلاؤ ہمکو
فرمایا کہ میرے شیعہ خدا کے عارف ہین اور اوسکے فرمانبردار ہین اور فضائل اور
کمالات بلا ارتیاب اونکی صفت ہے کلام باصواب کرتے ہین اور قوت حلال
اونکی غذا ہے اور ملبوس اونکا موافق شرع کے اور اعتدال کے ہے اور تواضع
اور خوف کے ساتھ چلتے ہین اور رسولخدا کی تابعداری کرتے ہین خدا کے واسطے
طاعت مین اور اللہ کیواسطے اوسکی عبادت مین خضوع اور تذلیل کرتے ہین اور
اور خداوند کے محرمات سے آنکھ بند کرتے ہین اور کان رکھتے ہین پروردگار کے
علم پر اور ساتھ قضائے الٰہی کے راضی ہین اگر اجل اونکی مقرر ہنوتی ایکدم ارواح اونکے
جسم مین قرار نپاتی بسبب شوق لقائے حق اور ثواب کے اور بسبب خوف اور دہشت
عذاب الیم کے اسواسطے کہ خالق کا عذاب اونکے نزدیک بہت بڑا ہے اور
ماسوا اوسکے سب اونکی نگاہ مین حقیر ہے اور وہ جنت مین ہون مثل ایسے شخص کے کہ
اوسکو دیکھا ہے پھر وہ اوسکے تختون پر تکیہ لگائے ہین اور دشمن اونکے دوزخ
مین مثل ایسے شخص کے ہین کہ اوسکو دیکھا ہے پیچھے وہ اوسمین عذاب دے جاوین
صبر کیا ہے اونھون نے محنت دنیا مین تھوڑے دن پس پیچھے پہونچیگی اونکو ایک

خشوع ہے عبادت مین اور رحمت ہے ناتوانون پر اور بخشش ہی خدا کی راہ مین
اور رفق ہے کسب مین اور طلب ہے حلال مین اور خوشی ہے ہدایت مین اور
نگاہ رکھنا ہے شہوت مین قریب نہین دیتی ہے اونکو وہ چیز کہ اوسکو نہین جانا
اور نہین چھوڑا اوس شی کا شمار کرتا کہ اوسکو کیا ہے اور دیر کرنا نہین چاہتے
ہین اپنے نفس کو عمل نیک مین اسواسطے کہ اپنے اعمال صالحہ سے اندیشہ رکھتے ہین صبحکو شغل
اوسکا ذکر ہے اور شام مین ہمت اونکی شکر ہے شبکو دہشت مین ہے خوف غفلت سے
اور صبحکو خوشحال ہے بسبب اسکے کہ پہونچا ہے اوسکو فضل اور رحمت سے رغبت
اونکی دار بقا مین ہے اور زہد اوسکا دار فنا مین ملایا ہے عمل کو ساتھ علم کے
اور علم کو ساتھ حلم کے خوشی اوسکی ہمیشہ ہے اور کسل سے دور ہے اور نزدیک
ہے امید اوسکی اور قلیل ہے دامن اوسکا اور متوقع ہے اجل اوسکی اور عاشق ہے
قلب اوسکا اور وہ خدا کے شکر مین ہے اور شکر کرتا ہے اور اپنے نفس کو
روکتا ہے اور اپنے دین کو محفوظ رکھتا ہے اور غیض اور غصہ کو ضبط کرتا ہے
اور ہمسایہ اوسکا اوس سے امن مین ہے اور تکبر اور غرور اوس سے معدوم
ہے ظاہر ہے صبر اوسکا اور بہت ہے ذکر اوسکا اور اعمال اور افعال خیر سے
کوئی چیز ریا کے ساتھ نہین کرتا ہے اور خیر کو حیا کیوجہ سے ترک نہین کرتا ہے
اسوجہ سے شیعہ اور دوست ہمارے ہم مین سے ہین اور ہمارے ساتھ ہین اور لائق
ہے کہ ہم مین سے ہون اسطرح کے لوگ ایسے شخص ہین کہ اونکا شوق دیدار نے

راجی رحمۃ اللہ القوی محمد ہادی علی غفر اللہ ذنوبہ وستر عیوبہ اہل علم کیخدمتمین
عرض کرتا ہے کہ کتاب فیض انتساب مسمّٰی بہ وسیلۃ النجات فی مناقب
آن حضرت کو تالیف فرمایا عمدۃ العلما قدوۃ الفقہا رئیس المتکلمین امام الواعظین
مولانا محمد مبین اسکنہ اللہ فی اعلی علیین نے حضرت مولف مرحوم
ممدوح مشاہیر علمای دار العلم والعمل فرنگی محل سے ہین اوس زمانے سے
آجتک حضرت موصوف اعقاب مسجد فرنگی محل مین وعظ فرماتے ہین خلق کو
ہدایت کرتے ہین مولانا ممدوح مغفور نے اس کتاب ہدایت انتساب کو
بسبب فساد زمانہ یعنی قلت علما اور کثرت جہلا کے واسطے ہدایت ہم ایسے
بے علمون کے تحریر فرمایا اہل سنت جو بسبب بے علمی کے ناواقف ہین اپنے
سچے رسولؐ کی اولاد کے فضل وکمال سے واقف ہون اور اونکے حقوق کو جو
مسلمانون پر واجب ہین پہچانین اور دوسرے فرقے کے لوگ جو بسبب جہالت کے
اہلسنت کو الزام بے محبتی اور بے تعظیمی اہلبیت رسالت لگاتی ہین اونکی زبانین طعنہ زنی
سے بند ہون اور منصف مزاج محبان اولاد رسول و رشفتگان اعقاب بتول کو
اعدای عترۃ نبویہ مین شمار نکرین مگر بمقتضای حکمۃ الٰہی ایک زمانہ دراز تک یہ جوہر گران بہا اپنے
معدن مین مخفی رہا یعنی مولانا ممدوح کے گھر والونسے باہر نہ نکلا اتفاقاً اس ہیچمدان کو
اس کتاب کا حال معلوم ہوا بے اختیار دل نے چاہا کہ دیکھون لہذا زبدۃ العلما عالم باعمل واعظ
فرنگی محل معدن اخلاق عمیم مولوی محمد ابراہیم صاحب سے کہ مولانا مرحوم کے پوتے ہین اور بفضلہ تعالےٰ